

378.103

๖5450

๒.3

การพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทย

ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย

ในวิทยาลัยครู

ปริญญานิพนธ์

ของ

วิชา ทฤษฎีแสง

4 ก.ย. 2538

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปริญญาตรี สาขาการอุดมศึกษา

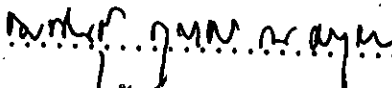
กุมภาพันธ์ 2538

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

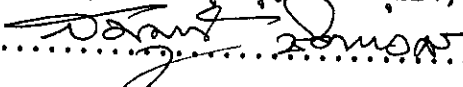
194459

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาใบปริญญาบัตรฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขภูมิต
สาขาการอุดมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

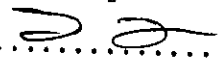
คณะกรรมการควบคุม

..........ประธาน

(รศ.ดร.ชมพันธ์ กุญชร ฌ อัยยา)

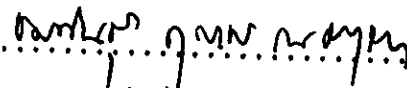
..........กรรมการ

(รศ.ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์)

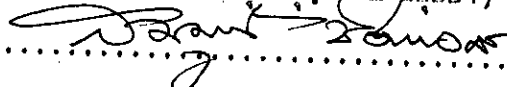
..........กรรมการ

(รศ.ธนู บุญรัตพันธุ์)

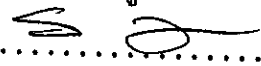
คณะกรรมการสอบ

..........ประธาน

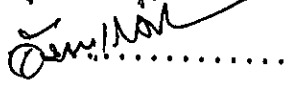
(รศ.ดร.ชมพันธ์ กุญชร ฌ อัยยา)

..........กรรมการ

(รศ.ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์)

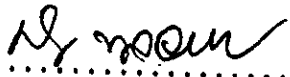
..........กรรมการ

(รศ.ธนู บุญรัตพันธุ์)

..........กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รศ.ดร.อัมพร สุขเกษม)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญาบัตรฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขภูมิต สาขาการอุดมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..........คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

วันที่ 10 เดือน มีนาคมพ.ศ. 2538

ประกาศคุณประการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยความเมตตาและความอนุเคราะห์เป็นอย่างสูงจาก คณะกรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัมพันธ์ กุญชร ณ อยุธยา ประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์ และ รองศาสตราจารย์ธน บุณยรัตพันธุ์ กรรมการที่ได้กรุณาใช้เวลาตรวจแก้ไข ให้ข้อเสนอแนะ และให้กำลังใจตลอดระยะเวลา 4 ปี ผู้วิจัยขอจารึกพระคุณไว้ตลอดไป ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อัมพร สุขเกษม ที่ได้กรุณาร่วมเป็นกรรมการสอบปากเปล่า และกราบขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญทุก ๆ ท่านเป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาประเมินรูปแบบการเรียนการสอน และให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้

อนึ่งการวิจัยครั้งนี้คงไม่เป็นผลสำเร็จ หากไม่ได้ความร่วมมือจากผู้รู้ในหมู่บ้าน หลายท่าน จากอำเภอภูกามยาว อำเภอท่าเรือ อำเภอผักไห่ อำเภอบางบาล และอำเภอ บางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ด้านฆราวาส แก่นักศึกษากลุ่มทดลองทั้งในหมู่บ้านและในชั้นเรียน ขอขอบคุณช่วยศาสตราจารย์พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ อาจารย์สุภา ศาตวรรษ อาจารย์สัมพันธ์ รุ่งระวี และ ดร.กิริติ ศรีวิเชียร แห่งวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา ที่ได้ช่วยเหลือการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก ขอชื่นชมนักศึกษา วิชาเอกภาษาไทย ปีที่ 3 (2537) วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยาทุก ๆ คน ที่ให้ความร่วมมือ ระหว่างการทดลองด้วยดี

สุดท้ายขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

วิชา ทรวงแสง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลังการวิจัย	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	10
ความสำคัญของการวิจัย	10
ขอบเขตของการวิจัย	10
นิยามศัพท์เฉพาะ	11
สมมติฐานในการวิจัย	12
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
แนวคิดเรื่องการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา	14
ความหมายของการเรียนการสอน	14
รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทั่วไป	18
รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา	31
ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา	42
แนวคิดเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ที่น่า มาใช้	48
การจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษและวรรณกรรมไทยในวิทยาลัยครู	50
โครงสร้างหลักสูตร และรายวิชาเอกโปรแกรมวิชาภาษาไทย	51
ทฤษฎี และแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษและวรรณกรรมไทย ในวิทยาลัยครู	52

ผลการวิจัยด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและ	
วรรณกรรมไทยในวิทยาลัยครู	59
แนวคิดเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอน วิชาภาษาและวรรณกรรมไทย	
ที่นำมาใช้	60
การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	61
ความหมายและขอบข่ายของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	61
แนวทางการแปรภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าสู่ระบบการศึกษา	65
ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียน	
การสอน	71
แนวคิดเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษา	
และวรรณกรรมไทย	76
การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมมาใช้ในการจัดการเรียน	
การสอนวิชาภาษาไทย	76
ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม	76
การศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม	77
แนวคิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม มาใช้ในการจัด	
การเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย	89

3	วิธีดำเนินการวิจัย	92
ขั้นที่ 1	การศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน	94
ข้อมูลเอกสารหลักสูตร	94	
ข้อมูลจากนักศึกษา	97	
ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ	100	
ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	103	
ขั้นที่ 2	การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเบื้องต้น	106
ขั้นที่ 3	การพัฒนาเอกสารประกอบการสอน	108
ขั้นที่ 4	การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนการสอน เอกสาร ประกอบการสอน	113
ขั้นที่ 5	การแก้ไขปรับปรุงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน เอกสารประกอบการสอน	113
ขั้นที่ 6	การทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน	113
ขั้นที่ 7	การปรับปรุงและแก้ไขรูปแบบการเรียนการสอน	123
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	125
ตอนที่ 1	ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน	126
ผลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร	126	
ผลการสอบถามนักศึกษาและนักวิชาการ	141	
ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	154	
ตอนที่ 2	ผลการประเมินรูปแบบการเรียนการสอนและส่วนประกอบ รูปแบบการเรียนการสอน	189
เอกสารประกอบการสอน	191	

ตอนที่ 3 ผลการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน	193
ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้	193
ทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	195
ความสนใจในชั้นเรียน	196
ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน	197
ตอนที่ 4 ผลการปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน	200
ปัจจัยนำเข้า	200
กระบวนการ	201
เป้าหมายผลผลิต	202
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	211
ความมุ่งหมายของการวิจัย	211
การดำเนินการวิจัย	211
สรุปผลการวิจัย	212
อภิปรายผลการวิจัย	221
ข้อเสนอแนะ	229
บรรณานุกรม	231
ภาคผนวก	248
ภาคผนวก ก แบบสอบถามนักวิชาการ	249
ภาคผนวก ข แบบสอบถามนักศึกษา	287
ภาคผนวก ค ข้อมูลเขปาระจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	293
ภาคผนวก ค1 เพลงกล่อมเด็ก	294

ภาคผนวก ค2 เพลงปฏิพากย์	303
ภาคผนวก ค3 เพลงประกอบการละเล่น	310
ภาคผนวก ค4 นิทานพื้นบ้าน	320
ภาคผนวก ค5 สุภาษิตและคำพังเพย	331
ภาคผนวก ค6 ปริศนาคำทาย	337
ภาคผนวก ค7 บทประกอบพิธีกรรม	344
ภาคผนวก ง แผนที่หมู่บ้านตัวอย่าง	349
ภาคผนวก ง1 แผนที่บ้านตานิ อ.บางปะหัน จ.พระนครศรีอยุธยา	350
ภาคผนวก ง2 แผนที่บ้านเจ้าป่า อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา	352
ภาคผนวก ง3 แผนที่บ้านหัวเกาะ อ.บางบาล จ.พระนครศรีอยุธยา	354
ภาคผนวก ง4 แผนที่บ้านอ้อ อ.ผักไห่ จ.พระนครศรีอยุธยา	356
ภาคผนวก ง5 แผนที่บ้านไผ่ล้อม อ.ภาชี จ.พระนครศรีอยุธยา	358
ภาคผนวก จ เครื่องมือทดลอง	360
ภาคผนวก จ1 เอกสารประกอบการสอน	361
ภาคผนวก จ2 แบบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้	519
ภาคผนวก จ3 แบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	540
ภาคผนวก จ4 แบบสังเกตทักษะการถ่ายทอดข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	546
ภาคผนวก จ5 แบบสังเกตความสนใจในชั้นเรียน	548
ภาคผนวก จ6 แบบสัมภาษณ์กลุ่ม	550
ภาคผนวก จ แบบประเมินผลรูปแบบการเรียนการสอนและเครื่องมือทดลอง โดยผู้ให้ยวชาญ	555
ภาคผนวก ช รายงานของผู้ให้ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย	560
ภาคผนวก ช ปฏิทินการทดลอง	563
ภาคผนวก ฌ รายงานวิทยากรท้องถิ่น	565
ประวัติย่อของผู้วิจัย	566

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แผนการทดลอง	115
2 การกำหนดเนื้อหาและพฤติกรรม	117
3 ผลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ : จุดประสงค์เฉพาะ โปรแกรมวิชาภาษาไทย	129
4 ผลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ : เกณฑ์มาตรฐานโปรแกรม วิชาภาษาไทย	131
5 ผลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ : รายวิชาเอกโปรแกรม วิชาภาษาไทย	136
6 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการในด้านสมรรถภาพของนักศึกษา	142
7 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการด้านแหล่งทรัพยากรในห้องเรียน	143
8 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการด้านจุดมุ่งหมายหลักสูตร	144
9 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการในด้านเนื้อหา	145
10 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการในด้านเอกสารประกอบการสอน ...	146
11 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ...	147
12 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการ ด้านสื่อการเรียนการสอน	148
13 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการด้านการวัดและประเมินผล	149
14 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการด้านเป้าหมายผลิต	151
15 ประเภทผลงานบ้าน	169
16 ประเภทนิทานบ้าน	171
17 ประเภทปริศนาคำทายบ้าน	174

18	ผลการประเมินรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู เบื้องต้น โดยผู้ที่ยาวชาญ	190
19	ผลการประเมินเอกสารประกอบการสอนโดยผู้ที่ยาวชาญ	192
20	เปรียบเทียบความแตกต่างผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย กลุ่มทดลองก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอน	194
21	เปรียบเทียบค่าความแตกต่างทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักศึกษากลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอน	195
22	ค่าเฉลี่ยความสนใจใฝ่เรียน ของนักศึกษากลุ่มทดลอง	196

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตร การสั่งสอนและการสอน	16
2	ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้การสอน	16
3	ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้การสอนกับบริบท	17
4	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์	19
5	รูปแบบการเรียนรู้การสอนของคิบเลอร์	21
6	รูปแบบการเรียนรู้การสอนของคิกก์และคาเรย์	24
7	รูปแบบการเรียนรู้การสอนของเยอร์ลัท และอัสลี	25
8	รูปแบบการเรียนรู้การสอนของเคมพ์	27
9	รูปแบบการสอนของ สัจจิต อุทราพันธ์	29
10	รูปแบบการเรียนรู้การสอนระดับอุดมศึกษาของบราวน์และธอร์นตัน	31
11	รูปแบบการเรียนรู้การสอนระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไปของแมคคัสซี และคนอื่น ๆ ..	33
12	กระบวนการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไดมอนต์	35
13	แผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษาของ ทองจันทร์ พงษ์สอาดมณี และ เฉลิม วราวิทย์	38
14	รูปแบบการเรียนรู้การสอนของละเอียต รักษ์เฝ้า	47
15	โครงสร้างหลักสูตรวิทยาลัยครูสาขาวิชาการศึกษา	51
16	การเรียนรู้การสอนเชิงระบบ	55
17	องค์ประกอบวัฒนธรรมท้องถิ่น	64
18	องค์ประกอบเบื้องต้นของรูปแบบการเรียนรู้การสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาภาษาไทยในวิทยาลัยครู	91

19	การกำหนดองค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู จาก ข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรโดยผู้ที่เกี่ยวข้อง	96
20	การจัดองค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนโดยข้อมูลพื้นฐาน	107
21	ข้อมูลที่ใช้เป็นเครื่องมือบ่งชี้ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน	123
22	ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู	124
23	โครงสร้าง องค์ประกอบ และรายละเอียดเบื้องต้น ของรูปแบบการเรียน การสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษา วิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู	188
24	รูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู	203

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลังการวิจัย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2534 : 1 - 6) ได้สรุปผลการพัฒนาที่ผ่านมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ว่า ประเทศไทยได้ฟื้นตัวและขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 10.5 ต่อปี ทำให้เป็นผลดีต่อฐานะการเงิน การคลัง การจ้างงาน และรายได้ต่อหัวสูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ได้รับถึงข้อจำกัดของการพัฒนาว่ายังมีความไม่สมดุลอยู่หลายด้าน โดยเฉพาะในด้าน การปรับตัวของสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากเศรษฐกิจการเกษตร เป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรม เป็นเหตุให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทมาสู่ความเป็น สังคมเมือง ทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบไทยดั้งเดิมต้องปรับเปลี่ยนเป็นการดำเนินชีวิต ในรูปแบบสมัยใหม่ อันมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจ วัฒนธรรม และวิถีความเป็นอยู่โดยส่วนรวม

ผลกระทบดังกล่าวเนื่องมาจากการพัฒนาที่มุ่งแต่ด้านเศรษฐกิจโดยใช้วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเป็นเอก ขาดปัจจัยด้านวัฒนธรรม ก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ กล่าวคือ วัฒนธรรมขาดความต่อเนื่อง เกิดระส่ำระสาย คุณค่าเดิมถูกทำลาย เสื่อมสลายไป สังคมสูญเสีย ความเป็นตัวของตัวเอง พร้อมกันนั้นก็ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เกิดการขัดแย้งระหว่าง การสืบทอดเก่ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เกิดความ เจริญแบบแยกกัน แยกกลุ่ม โดยเฉพาะชนบทกับเมือง องค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชน ไม่สามารถประสานเกื้อกูลกัน ทรัพยากรของท้องถิ่นส่วนใหญ่ ทั้งวัตถุ บุคคล และความรู้ ไม่สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ กลายเป็นของสูญเสียเปล่าไร้ประโยชน์ ต้องใช้ทรัพยากร จากภายนอก ทำให้ท้องถิ่นพึ่งตัวเองไม่ได้ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกโดยสิ้นเชิง (พระเทพเวที. 2532 : 12 - 17)

ดังนั้น แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 จึงได้กำหนดเป้าหมาย การพัฒนาไว้ประการหนึ่ง ดังนี้ให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยสนับสนุนการเรียนรู้การประยุกต์ใช้ และการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือความรู้ของ ชาวบ้านที่สั่งสมต่อกันมาในทุก ๆ ด้าน ให้สามารถคงอยู่ และมีบทบาทสำคัญใน การพัฒนาชีวิต

และความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ม.ป.ป. : 207) สอดคล้องกับหลักการการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ซึ่งระบุไว้ดังนี้

การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ และการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศ หรือจากภายนอกชุมชน จะต้องประสานควบคู่ไปกับการเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญา ภาษา และวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและของสังคมไทย เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2535 : 2)

สถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบันทางวิชาการชั้นสูง ภารกิจที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม (วิจิตร ศรีสอาน. 2518 : 10) แต่ผลกระทบจากกระบวนการพัฒนาประเทศพบว่า สถาบันอุดมศึกษาไทยเป็นเพียงเครื่องมือของรัฐในทางเศรษฐกิจ มุ่งผลิตบัณฑิตเพื่อป้อนตลาดแรงงาน บัณฑิตเป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาเป็นนักเทคนิคชั้นสูง แยกแยะจากพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมของตนเอง ถูกสิ่งแวดล้อม บัณฑิตให้การศึกษที่ได้รับมา "ถืบตัวเอง" ให้ออกจากสังคมเดิม สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการลอกเลียนหลักสูตรและการเรียนการสอนจากต่างประเทศ มิได้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นอย่างจริงจัง (สออาจ หิรัญบุรณะ. 2533 : 57 ; เสน่ห์ จามริก. 2533 : 50 - 51 ; กฤษณพงศ์ กีรติกร. 2532 : 3 ; เจตนา นาควัชระ. 2532 : 670)

จากสภาพความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ประชากร ตลอดจนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอันเป็นบริบทในการปรับตัวของอุดมศึกษา ได้ชี้ให้เห็นโฉมหน้าใหม่ของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะด้าน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ว่าจะมีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้นในการสงวนรักษาเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันในประชากรโลก อย่างมีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรี (วิจิตร ศรีสอาน. 2533 : 11)

ระหว่างปี พ.ศ. 2531 - 2540 องค์การสหประชาชาติและยูเนสโกประกาศให้เป็นปีทศวรรษโลก เพื่อการพัฒนาทางวัฒนธรรมตามมติที่ 41/187 รับรอง ณ วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2529 ณ เม็กซิโกซิตี มีวัตถุประสงค์สี่ประการคือ

1. รับรู้ปัจจัยด้านวัฒนธรรมในการพัฒนา
2. ยืนยันและส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
3. ขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในชีวิตทางด้านวัฒนธรรม
4. ส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรม

(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2531 : 9)

จากนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์การสหประชาชาติ แสดงให้เห็นว่าทั่วโลกได้ให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของการพัฒนาทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด และเมื่อพิจารณาควบคู่กับแนวนโยบาย มาตรการของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการอุดมศึกษาในประเทศไทยที่มีมาและจะมีต่อไปในอนาคต พบว่า มีความพยายามที่จะอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมโดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้างต้นอย่างต่อเนื่องและเป็นเอกภาพ

เป้าหมายการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้แก่ การเสริมสร้าง อนุรักษ์ศิลปะ และวัฒนธรรมไทย ปลุกฝัง เสริมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์แก่นักศึกษา เช่น ความเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความศรัทธาในศาสนา และวัฒนธรรม รู้จักพื้นฐานภูมิปัญญาของตนเอง สามารถเลือกสรรสิ่งสร้างสรรค์ให้เกิดองค์ความรู้ อันสอดคล้องต่อสภาพการเปลี่ยนแปลง ของปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2533 : 12 - 14 ; กรมการฝึกหัดครู. ม.ป.ป. : 4 ; ทบวงมหาวิทยาลัย. ม.ป.ป. 29 - 35 ; สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2533 : 12 - 14)

สอดคล้องกับทัศนะผู้ทรงคุณวุฒิทางการอุดมศึกษาหลายท่าน ที่ได้เสนอเป้าหมายพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตในอนาคตไว้ว่า จากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมที่รวดเร็วเช่นนี้จำเป็นต้องปลูกฝังจิตสำนึกของบัณฑิตในอนาคตให้มีความรู้ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง สามารถดำรงรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย ตลอดจนรู้จักนำแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ (สุจริต เพียรชอบ. 2526 : บทคัดย่อ ; สนั่น อินทรประเสริฐ. 2534 : 3 ; ชมพันธ์ ฤกษ์ธร ๗ อรรถยา. 2530 : 215 ; สิปปนนท์ เกตุทัต. 2532 : 24 - 37 ; นพพล ทองโสภิต. 2532 : 24 ; กรมการฝึกหัดครู. 2535 : บทคัดย่อ)

ปัจจัยที่สนับสนุนเป้าหมายข้างต้นประการหนึ่งได้แก่ การจัดการเรียนการสอน ซึ่งในประเด็นนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 - 2539 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ม.ป.ป. : 207) ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนไว้เพื่อการสนับสนุนการเรียนรู้ การประยุกต์ใช้และการเผยแพร่ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น หรือความรู้ของชาวบ้านที่ส่งต่อกันมาในทุก ๆ ด้าน ให้สามารถคงอยู่ และมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย และเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ที่ระบุให้ นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัยในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยาการอื่น ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการการเรียนการสอนทุกระดับ ประเภท และรูปแบบการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2535 : 24)

ปัญหาการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่ผ่านมา ประการหนึ่ง ได้แก่ การรับเอาวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ จากต่างประเทศ เข้ามาใช้เป็นหลักสูตรโดยที่มิได้มีการปรับแต่งให้เข้ากับสภาพเป็นจริงในสังคมไทย ซึ่งนอกจากเนื้อหาจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยแล้ว บางครั้งยังเห็นความสูญเสียทางความคิดด้วย (อมรวิทย์ นาครทรรพ. 2530 : 112) แนวคิดการแก้ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ต้องเคารพคุณธรรมของบรรพบุรุษและเคารพวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิธรรมตามท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างปราศจากอคติ โดยลดความสำคัญของราชธานีให้เสมอภาคเสมอไ้กับชนบทอื่น ๆ ในพระราชอาณาเขต ให้แต่ละท้องถิ่นมีความเป็นเอกเทศ และเอกลักษณ์ของคนแต่ละท้องถิ่น ชื่น (สุลักษณ์ ศิวรักษ์. 2533 : 115) ในส่วนสถาบันอุดมศึกษา ควรมีบทบาทในการสนับสนุน ส่งเสริมจิตสำนึกที่ก้าวหน้าด้านสังคมวัฒนธรรม ด้วยการทุนบำรุง หรือแสวงหาคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นสมบัติของชาติและท้องถิ่น (โกวิท กิ่งสนั่น. 2530 : 48 - 49)

แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมไทยและท้องถิ่น จึงต้องให้การเรียนการสอนเป็นเครื่องช่วยให้องค์ประกอบทุกส่วนของชุมชนพัฒนาไปอย่างประสานกลมกลืน โดยพิจารณาว่ามีองค์ประกอบอะไรร่วมอยู่ด้วย การเรียนการสอนจะช่วยพัฒนาองค์ประกอบนั้นอย่างไร โดยประสานกลมกลืนการศึกษากับกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และให้สถาบันที่เป็นองค์ประกอบของชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2521 : 170) ซึ่งตรงกับหลักการจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสังคมไทยของ ประเวศ วะสี (2533 : 4) ที่เสนอไว้ 7 ประการดังนี้

1. อุดมการณ์ของการศึกษาส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างได้ดุลยภาพ
2. ต้องเคารพ "ภูมิปัญญาชาวบ้าน"

3. ให้ชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนาตัวเองหรือสถาบันของตน
4. คำนึงถึงความเป็นองค์รวมในการแก้ปัญหา ด้วยการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. ใช้กระบวนการเรียนรู้แทนการถ่ายทอดความรู้สำเร็จรูป
6. ครูเป็นผู้มีบทบาทในการเรียนรู้และร่วมเรียน
7. กระจายอำนาจในการจัดการศึกษา จะรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง ไม่ได้

นอกจากนี้ สมน อมรวิวัฒน์ (2529 : 17 - 27) ยังได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบไทยไว้คล้ายกัน 3 ประการคือ วัฒนธรรม ปัญญาธรรม และเมตตาธรรม ในส่วนของวัฒนธรรม หมายถึง การเรียนการสอนโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมนอกห้องเรียน ให้เกิดเป็นองค์ประกอบของการเรียนการสอนในห้องเรียน เช่น หุ่นขาป่าเขา สัตว์พืชต่าง ๆ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เช่น ดนตรี นิทาน การละเล่น การปกครอง การอบรม ฯลฯ เป็นต้น กระบวนการประกอบด้วย การสั่งสอน ผูกอบรม บ่มนิสัย ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ นิเชต สุนทรพิทักษ์ (2534 : 5) ที่ว่า "ถ้าการศึกษาใดสามารถสอนให้คนรู้คุณค่าของสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน คุณภาพของการศึกษาที่พึงประสงค์ย่อมเกิดขึ้น" ส่วนประโยชน์ที่ได้รับต่อมา คือ ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นตน ซึ่งรวมขึ้นเป็นวัฒนธรรมส่วนรวม (ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. 2530 : 27)

ภาษาและวรรณกรรมไทยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ที่คนไทยได้ใช้เป็นเครื่องมือสื่อความ ติดต่อกันมาช้านาน ดังจะขออุทิศข้อความในปริณิธานพันธกิจบัณฑิต เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตอนหนึ่งที่ได้ทรงระบุถึงความสำคัญของภาษาและวรรณกรรมไทยไว้ว่า

ภาษาและวรรณกรรมไทยเป็นเครื่องมือแสดงความรู้ความคิดและวัฒนธรรมไทย เป็นเครื่องแสดงความเป็นชาติอันยาวนาน ภาษานอกจากจะเป็นเครื่องมือสื่อสารแสดงความรู้สึนึกคิดของชนทั่วโลกแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรม อารยธรรม และเอกลักษณ์ประจำชาติอีกด้วย ไทยเป็นอารยประเทศซึ่งมีขนบประเพณี ศิลปกรรม วรรณคดี และภาษาเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล อนุชนชาวไทยจึงควรภูมิใจช่วยกันผดุง

รักษามรดกทางวัฒนธรรม อันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่บรรพบุรุษได้ต่อสู้สร้างขึ้นมาไว้ให้
เจริญสืบไป

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ

สยามบรมราชกุมารี. 2529 : 1 - 3)

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา โดยเน้น
ความสำคัญของภาษาไทยไว้ว่าการจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรทุกระดับการศึกษา โดยให้ความสำคัญ
แก่ภาษาไทยและจัดให้มีการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ที่เป็น
ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนภาษาไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2535 :
24)

ภาษาและวรรณกรรมไทยนอกจากจะปรากฏในลักษณะของภาษามาตรฐาน (ภาษา
กลาง) และวรรณคดีประจำชาติ ซึ่งศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาทุกระดับแล้วนั้น ภาษาถิ่นและ
วรรณกรรมท้องถิ่นก็เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาและวรรณคดีด้วยเช่นกัน แม้ว่าวรรณกรรมเหล่านั้น
บางครั้งอาจไม่ปรากฏในรูปของลายลักษณ์อักษร เช่น เพลงชาวนาน นันทนพินันท์ ประเด็นคำพาย
บทประกอบพิธีกรรม สุภาษิต ฯลฯ เรียกว่า วรรณกรรมมุขปาฐะ แต่ที่เป็นลายลักษณ์อักษรก็มีอยู่
มิใช่น้อย ในรูปของใบลาน สมุดข่อย ฯลฯ เป็นต้น

วรรณกรรมท้องถิ่นดังกล่าว บางส่วนก็สูญหายไปแล้ว บางส่วนก็ยังดำรงอยู่และบางส่วน
ก็ได้มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นเสริมตลอดมา วรรณกรรมเหล่านี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์
(2533 : 110) กล่าวว่าได้ทำหน้าที่บันทึกรวบรวมภูมิปัญญาอันล้ำลึกของประชาชนไว้ แต่ได้ถูก
ทอดทิ้งจากสถาบันอุดมศึกษามาช้านาน จนแทบจะไม่ถือวรรณกรรมท้องถิ่นเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของ
ความรู้ที่เกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยซ้ำ จนระยะประมาณสิบปีเศษมานี้จึงได้มีการนำมา
บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษาบ้าง แต่ก็จำกัดอยู่เฉพาะบางสถาบันเท่านั้น แต่ข้อสังเกต
อย่างหนึ่งก็คือ นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามีความเห็นพ้องกันว่านักศึกษาทุกคนควรจะได้เรียนวิชา
ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น (สุจิต บัวพิมพ์. 2530 : 83)

โปรแกรมวิชาภาษาไทยปรับปรุงพุทธศักราช 2536 เป็นหลักสูตรหนึ่งในสาขาวิชา
การศึกษา ของสภาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยของหลักสูตร ข้อ 7 ระบุว่า

รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีของชาติ และมีความสำนึกในความเป็นคนไทย
(กรรมการศึกษา. 2536 : 7) กับจุดมุ่งหมายเฉพาะโปรแกรมข้อ 2 และ 3 ระบุว่า

"ให้ตระหนักว่าภาษาไทยมีความสำคัญเพราะเป็นภาษาประจำชาติ และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ต้องรักษาไว้" และ "ให้ตระหนักในคุณค่าและซาบซึ้งในสุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย"

(กรมการฝึกหัดครู. 2536 : 329)

นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครูจะเป็นผู้ทำหน้าที่ปลูกฝังถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในด้านภาษาและวรรณกรรมแก่เด็กนักเรียนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในโอกาสต่อ ๆ ไป คุณลักษณะของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู ที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนา ได้แก่ ด้านความเป็นผู้รอบรู้ และมีทัศนคติเชิงบวกต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย โดยเฉพาะด้านภาษาและวรรณกรรม มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ในท้องถิ่นด้วยตนเอง ตลอดจนสามารถใช้ความรู้เหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และนักเรียนในท้องถิ่นได้ในอนาคต

ไพฑูรย์ สีนารัตน์ (2519 : 2) ระบุลักษณะจำเพาะของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยไว้ 3 ประการ คือ

1. จะต้องเรียนรู้เนื้อหาทางภาษาและวรรณคดีลึกซึ้งกว่ากลุ่มวิชาอื่น
2. สามารถจะศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้ คือ ทำการวิจัยด้วยตนเองได้ ทั้งใน

ระหว่างเรียนหรือจบการศึกษาไปแล้ว

3. รู้จักเผยแพร่ผลการศึกษาค้นคว้าของเขาต่อวงวิชาการของตนเอง

แต่ผลการวิจัยสำรวจปัญหาการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยตามหลักสูตร ปริญญาตรีของสภาการฝึกหัดครู เกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรพบว่า ทั้งอาจารย์และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่าผู้เรียนมีความรู้ภาษาไทยอย่างลึกซึ้งเพียง 6.0% และ 6.2% เท่านั้น

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของบัณฑิตและสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร ผลการวิจัยสภาการการจัดการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครูระหว่างปี พ.ศ. 2507 - 2529 พบว่ามีจุดอ่อนหลายประการ ดังนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์ พบว่าวัตถุประสงค์ขาดความชัดเจน กว้างเกินไป ไม่สอดคล้องกับเนื้อหา ตลอดทั้งผู้สอนไม่เข้าใจจุดประสงค์ที่แท้จริง และไม่มีการบอกวัตถุประสงค์แก่ผู้เรียน (ระวีวรรณ สาริการิน. 2529 ; เอมอร เนียมน้อย. 2524 ; ปานพันธ์ จันทร์รัตน์. 2524) ควรมีการปรับปรุงวัตถุประสงค์ (สกลรัตน์ พูลสวัสดิ์. 2507) หากพิจารณาความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับท้องถิ่นก็ยิ่งพบอีกว่า หลักสูตรโปรแกรมวิชาภาษาไทยของวิทยาลัยครู มิได้เน้นความสำคัญของท้องถิ่น ซึ่งขาดความสอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมและหน่วยงานระดับนโยบาย

2. ด้านเนื้อหา ปัญหาที่พบคือ เนื้อหายุ้งยึกมากเกินไปไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น (ประดิษฐ์ สรรพช่าง : 2524) เนื้อหากว้างเกินไป ล้าสมัย ไม่น่าสนใจ (พัฒนา ธิติเสรี : 2522)

3. ด้านวิธีสอน ปัญหาที่พบคือ อาจารย์ใช้วิธีสอนแบบบรรยายมากเกินไป นักศึกษาไม่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ขาดเอกสาร ตำรา วัสดุ ที่ผู้เรียนจะได้ใช้ (ระวีวรรณ สาริการิน : 2529 ; พวงเล็ก อุดระ : 2524 ; นัศพร สุหร่าย : 2524 ; จุมพล วัฒนบุญย์ : 2524) นอกจากนั้นการใช้วิทยากรในห้องเรียน การทัศนศึกษา และการฝึกปฏิบัติ มีน้อย (เอมอร เนียมน้อย : 2524 ; ปานพันธ์ จันทร์รัตน์. 2524 ; พวงเล็ก อุดระ : 2524 ; วิมล คำศรี : 2522) ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกันของผู้วิจัยดังกล่าวเห็นว่า ผู้สอนควรให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและใช้วิธีการสอนหลาย ๆ ลักษณะ

4. ด้านสื่อการสอน ผลการวิจัยระบุสอดคล้องกันว่าสภาพการใช้สื่อการสอนในโปรแกรมวิชาภาษาไทย โดยเฉพาะภาพยนตร์ ภาพนิ่ง การใช้วัสดุหรือทรัพยากรในห้องเรียนเพื่อการเรียนการสอน มีน้อย ซึ่งผู้วิจัยระบุว่ เกี่ยวข้องกับงบประมาณ ขาดผู้บริหาร จึงทำให้การเรียนการสอนภาษาไทยขาดความน่าสนใจ (ระวีวรรณ สาริการิน. 2529 ; ยรรยง มีสติ. 2531 ; พวงเล็ก อุดระ. 2524 ; ประดิษฐ์ สรรพช่าง. 2524 ; สว่างจิตต์ บารมีอวยชัย. 2518)

5. ด้านการประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลในวิชาภาษาไทยมักเน้นเฉพาะการวัดความรู้ ความเข้าใจมากกว่าการนำไปใช้และการสร้างจิตสำนึก (ประดิษฐ์ สรรพช่าง. 2534) รูปแบบการประเมินให้การสอบข้อเขียนมากกว่าการสัมภาษณ์ การสังเกต และการฝึกปฏิบัติ (ระวีวรรณ สาริการิน. 2529) วัดผลน้อยครั้งเกินไป (วิมล คำศรี. 2522) ขาดการฝึกซ้ำ มอบหมายงานพิเศษ การช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหา (ยรรยง มีสติ. 2531) นอกจากนั้น คือ ขาดการรายงานผลความก้าวหน้า ตรวจให้คะแนนล่าช้าและไม่ให้กำลังใจผู้เรียน (นัศพร สุหร่าย. 2524)

จากสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทย ซึ่งจัดว่า เป็นการปฏิบัติในระดับจุลภาคดังประมวลมา เมื่อพิจารณาควบคู่กับเป้าหมายนโยบายและวิธีเสนอแนะในระดับมหภาคข้างต้นจะเห็นได้ว่าจุดอ่อนของการจัดการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยที่ผ่านมาประการหนึ่ง คือ การมองข้ามความสำคัญและศักยภาพของท้องถิ่น ที่จะก่อให้เกิดความเชื่อมโยง

กับประสิทธิภาพของบัณฑิตวิชาเอกภาษาไทยเกือบสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามอาจารย์ภาษาไทยในวิทยาลัยครูก็มีความคิดเห็นว่า การปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของชาติและสภาพสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ควรจะต้องปรับปรุงมากที่สุด (ทวี ชำนิเอก, 2523 : 86)

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยที่พึงประสงค์จึงอาจกำหนดหลักการได้จากนโยบายระดับมหภาคและผลการวิจัยด้านการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครูซึ่งเป็นระดับจุลภาคได้กว้าง ๆ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย จะต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการและบริบทต่าง ๆ ภายในท้องถิ่นมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
2. เนื้อหาสอดคล้องเชื่อมโยงกับจุดประสงค์ มีความหมายและน่าสนใจซึ่งกล่าวได้ว่า หากเนื้อหานั้น ๆ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริงในชุมชน และสามารถนำไปใช้ได้ ความหมายและความน่าสนใจของเนื้อหาที่ย่อมจะเกิดขึ้น
3. กิจกรรมการเรียนการสอน ควรจะต้องใช้กิจกรรมการเรียนการสอน ที่หลากหลาย นอกเหนือจากการบรรยาย โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของนักศึกษา และศักยภาพของท้องถิ่น เป็นสำคัญ ซึ่ง ได้แก่ บุคคล ข้อมูล วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เวลาที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งเรียกว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จะช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยมีความหลากหลายกว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากจะช่วยลดปัญหาความขาดแคลนแหล่งวิทยาการ ข้อมูล วัสดุ อุปกรณ์การสอน วิธีการสอนที่ผู้สอนวิชาภาษาไทยประสบอยู่แล้ว นักศึกษา ยังจะมีโอกาสได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงมากยิ่งขึ้น
4. การวัดและประเมินผล นอกเหนือจากการประเมินผลด้วยแบบสอบวัดตามปกติแล้ว ควรประเมินด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้เรียน สิ่งที่ประเมินนอกจากความรู้ ความจำ ความเข้าใจ แล้วควรจะต้องประเมินความสนใจ ความคิด และทัศนคติที่นักศึกษาพึงมีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมด้วย

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งที่จะพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยการใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ได้แก่ บุคคล ข้อมูล วัสดุ อุปกรณ์ พฤติกรรมสังคมที่สอดคล้องกับรายวิชา เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงให้มากที่สุด ซึ่งคาดว่านอกจากนักศึกษาจะได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ในเชิงเนื้อหาแล้ว ระดับจิต

สำนัก ความยอมรับในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านภาษาและวรรณกรรมก็จะได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้นอีกส่วนหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครูด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนร่วม

ความสำคัญของการวิจัย

จากหลักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ผลการวิจัยจึงมีความสำคัญดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนาภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น
2. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย เพื่อให้อาจารย์ผู้สอนนำไปพิจารณาเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครูในโอกาสต่อไป
3. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นจะเป็นแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอื่น ๆ ที่มีเนื้อหา และบริบทใกล้เคียงกันในวิทยาลัยครู

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทยในวิทยาลัยครู ปีการศึกษา 2537
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาสาขาวิชาการศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทยวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา ปีการศึกษา 2537 จำนวน 28 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง แบบแผนหรือลักษณะการจัดการเรียนการสอน ที่อาศัยหลักปรัชญา ทฤษฎี แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยจัดให้องค์ประกอบของการเรียน การสอน ได้แก่ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน การประเมินผล ไว้อย่างเป็นระบบแสดงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นนำไปใช้ได้ รูปแบบการจัด การเรียนการสอนในวิจัยนี้ใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก

2. วิชาภาษาและวรรณกรรมไทย หมายถึง รายวิชาเอกบังคับ และรายวิชาเอกเลือก ในหลักสูตรวิทยาลัยครู จันทบุรีปรับปรุง 2536 สาขาวิชาการศึกษาสายมัธยมศึกษา โปรแกรม วิชาภาษาไทยระดับปริญญาตรี ที่มีเนื้อหาส่วนใหญ่หรือบางส่วนสอดคล้องเชื่อมโยงกับท้องถิ่น เช่น

- 2.1 รายวิชาหลักพระคัมภีร์ไทย
- 2.2 รายวิชาภาษาถิ่น
- 2.3 รายวิชาความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรม
- 2.4 รายวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น
- 2.5 รายวิชาคติชนวิทยา
- 2.6 รายวิชาวรรณคดีแบบประเพณี และศาสนา

ในงานวิจัยนี้หมายถึง รายวิชาคติชนวิทยา

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ข้อมูลที่แสดงถึงความคิด คุณค่า ความสัมพันธ์ และการผลิตที่ได้มีการสั่งสม ถ่ายทอด สืบต่อกันมาในชุมชนแห่งหนึ่ง ๆ รวมทั้งใน ส่วนที่เป็นความริเริ่มของบุคคลในชุมชนและได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งดีมีคุณค่า มีความหมาย โดดเด่นกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวิจัยนี้ หมายถึง ข้อมูลทางด้านวรรณกรรมท้องถิ่น ที่ปรากฏในรูปของคำบอกเล่า (มุขปาฐะ) และบุคคลในท้องถิ่นที่สะสม จดจำ ถ้อยคำ เรื่องราว ข้อมูล ประเพณีทำน เพลง สุภาษิต บทประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ คำทาย และสามารถ บอกเล่า ถ่ายทอดได้

4. วรรณกรรมท้องถิ่น หมายถึง ปรากฏการณ์ทางภาษาและวรรณกรรมในชุมชนหรือ ท้องถิ่นแต่ละแห่ง ไม่ปรากฏหลักฐานได้ว่าใครเห็นต้นคิดประดิษฐ์ขึ้นและเมื่อใด แต่บอกเล่าต่อ ๆ กันมา มีลักษณะเฉพาะถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่นในวิจัยนี้หมายถึงวรรณกรรมมุขปาฐะ ประเพณีทำน เพลง สุภาษิต บทประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ คำทาย

สมมติฐานการวิจัย

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นเมื่อนำไปใช้กับนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จะทำให้มีผลการเรียนด้านพุทธิพิสัย และทักษะพิสัยดีขึ้นจากเดิม
2. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นเมื่อนำไปใช้กับนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จะทำให้มีทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นดีขึ้นจากเดิม
3. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นเมื่อนำไปใช้กับนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จะทำให้มีความสนใจในชั้นเรียนอยู่ในระดับสูง
4. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เมื่อนำไปใช้กับนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง นักศึกษามีความเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ
5. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาแบบแผนการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู ผู้วิจัยได้ศึกษาสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการเรียนการสอน
 - 1.2 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทั่วไป
 - 1.3 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา
 - 1.4 ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา
 - 1.5 แนวคิดเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ที่จะนำ

มาให้

2. การจัดการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู
 - 2.1 โครงสร้างหลักสูตรและรายวิชาเอกโปรแกรมวิชาภาษาไทย ในวิทยาลัยครู
 - 2.2 ทฤษฎีและแนวคิด เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยและ

วิชาเอกภาษาไทย

- 2.3 ผลการวิจัยด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย

ในวิทยาลัยครู

- 2.4 แนวคิดเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษและวรรณกรรมไทย

ที่นำมาใช้

3. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
 - 3.1 ความหมายและขอบข่ายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 3.2 แนวทางการแปรภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษา
 - 3.3 ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน

การสอน

- 3.4 แนวคิดเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษและวรรณกรรมไทย

และวรรณกรรมไทย

4. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและ

วรรณกรรมไทย

- 4.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม
- 4.2 การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม
- 4.3 แนวคิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษา

และวรรณกรรมไทย

แนวคิดเรื่องการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนเป็นงานที่นักการศึกษาได้พัฒนาอย่างเป็นระบบมาเมื่อประมาณปลายศตวรรษที่ 19 โดยการเคลื่อนไหวของ โจฮัน ฟรีดริค เฮอร์บาร์ต (1776 - 1841) ทฤษฎีของเฮอร์บาร์ต ได้ส่งผลต่อวงการศึกษอย่างใหญ่หลวง เป็นผลให้การศึกษาด้านหลักสูตรและการสอนอย่างเป็นระบบแพร่หลายในโอกาสต่อมา อย่างไรก็ตาม นักการศึกษามีความเห็นแตกต่างกันอยู่ในแง่ที่ว่าหลักสูตร และการเรียนการสอนเป็นระบบเดียวกัน หรือเป็นเอกเทศจากกัน ในประเด็นนี้ ชัมพันธุ์ กุญชร ณ อยุธยา (2530 : 23) กล่าวว่า หลักสูตรและการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน จะแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะถ้ามีหลักสูตรไม่มีการเรียนการสอนตามแผน หลักสูตรก็เป็นเพียงแผ่นกระดาษ หรือมีการเรียนการสอน แต่ไม่จัดทำอย่างเป็นระบบตามหลักสูตรที่เขียนไว้ การเรียนการสอนก็ไม่อาจบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1. ความหมายของการเรียนการสอน (Instruction)

การเรียนการสอนเป็นขั้นตอนหนึ่งของการนำหลักสูตรไปใช้ที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นขั้นตอนที่จะนำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่หลักสูตรได้กำหนดเอาไว้สู่การปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลตามนั้น โดยทั่วไปแล้วการนำหลักสูตรไปใช้ ได้แก่ การดำเนินกิจกรรม 3 ประเภท ต่อไปนี้

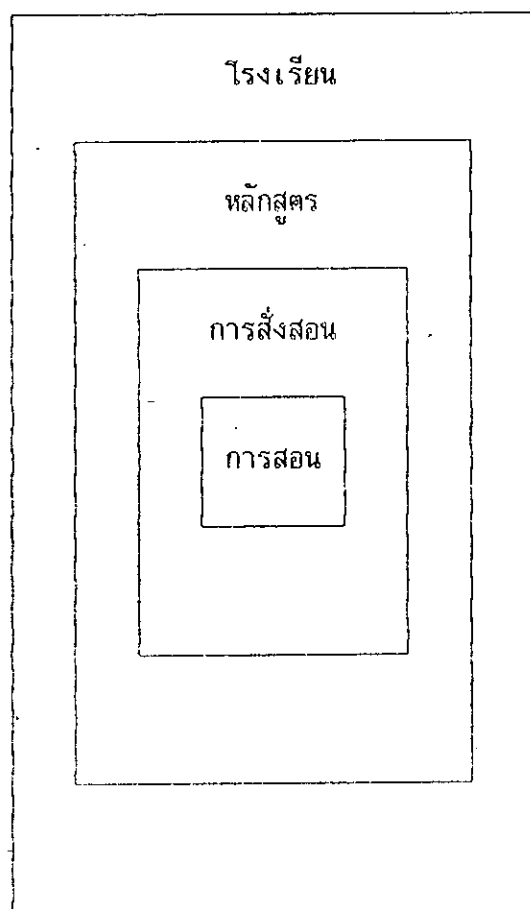
- 1.1 การแปลงหลักสูตร ไปสู่การสอน
- 1.2 การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำหลักสูตร

ไปให้

- 1.3 การสอนของอาจารย์ (สมิตร คุณานุกร. 2520 : 180 - 182)

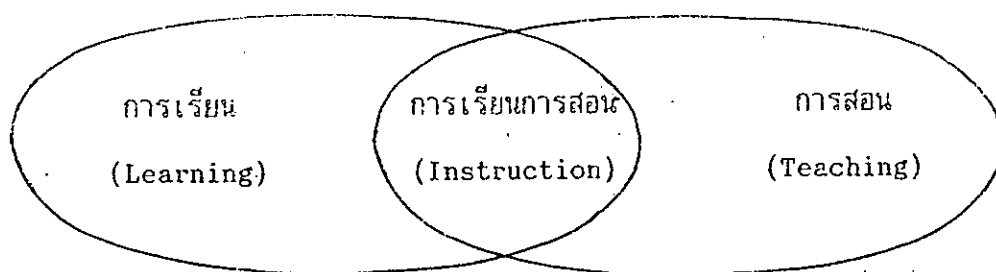
การเรียนการสอน (Instruction) หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม 2 สิ่ง คือการเรียน

กับการสอน นักการศึกษาบางท่านได้เสนอความหมายไว้อีกหลาย ๆ กัน ดังเช่น สมศักดิ์
 สีนุระเวทย์ (2522 : 5) กล่าวว่า การเรียนการสอน (Instruction) หมายถึง การเสนอ
 บทเรียน การอธิบายและการจัดลำดับการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จนเต็มความสามารถของ
 แต่ละคน ส่วนธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2529 : 28) ใช้คำภาษาไทยว่า "การสั่งสอน" และ
 ให้ความหมายว่าการสั่งสอน (Instruction) เป็นกิจกรรมที่กว้างและหลากหลายกว่าการสอน
 กล่าวคือมีกิจกรรมและวิธีการที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากกว่ากิจกรรมของการสอน
 การสั่งสอนนั้น นอกจากจะสอนเองในห้องเรียนแล้วยังมีการสั่งหรือมอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษา
 ค้นคว้าเพื่อเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือไปเรียนกับบุคคลากรอื่นใดก็ได้ ดังแสดงในภาพประกอบ 1

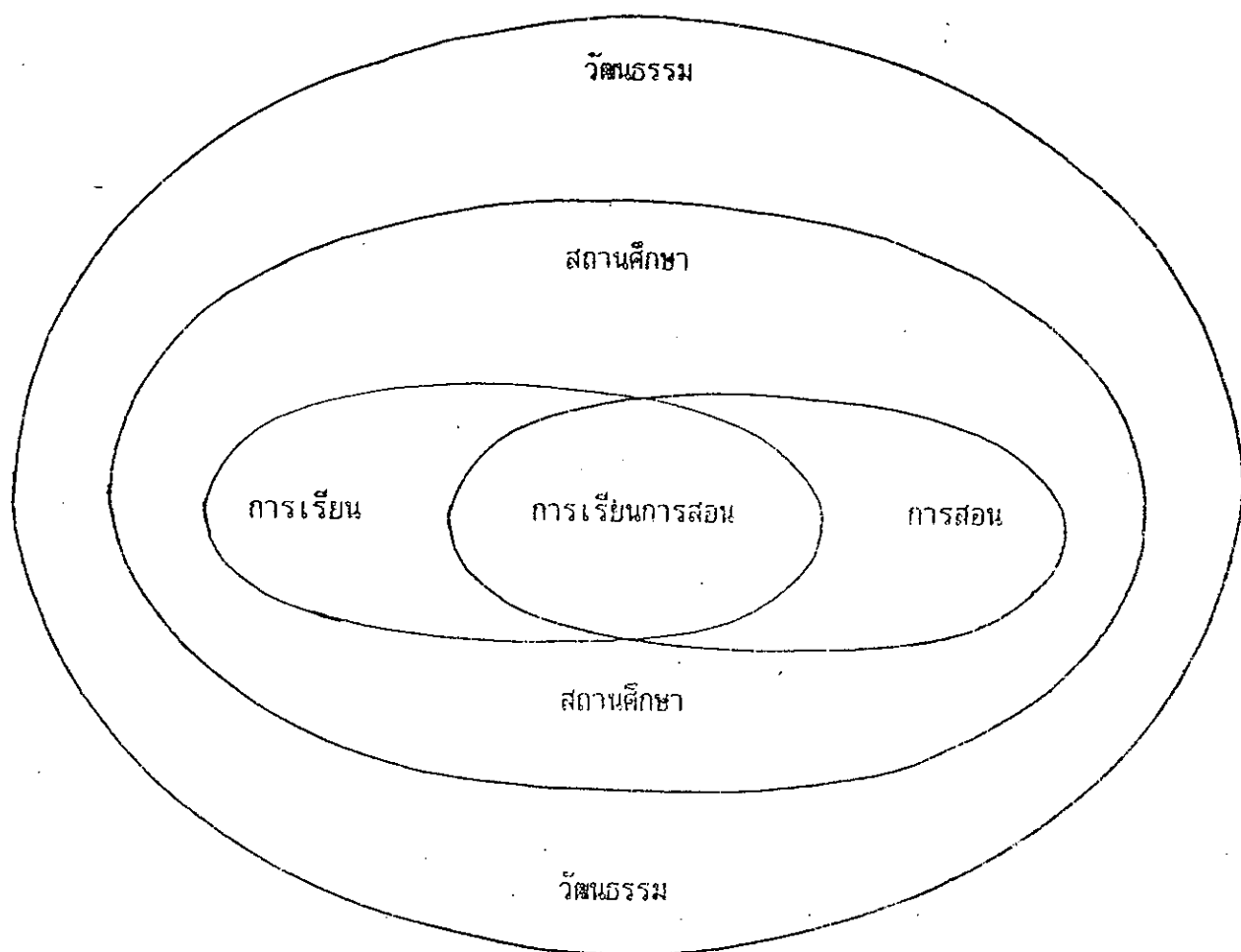
ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตร การสั่งสอน และการสอน (ธวัชชัย
ชัยจิรฉายากุล. 2529 : 29)

แลงจ์ (Lange. 1967 : 4) ได้เสนอแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง
การเรียนการสอนซึ่งแสดงได้ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอน (Lange. 1967 : 4)

แมกเซีย (บุหงา วัฒนธรรม. 2534 : 7 ; อ้างอิงมาจาก Maccia. 1967 : 132)
ก็ได้เสนอความสัมพันธ์ของการเรียนการสอนกับบริบทต่าง ๆ ไว้คล้ายกัน ดังนี้

ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอนกับบริบท (บุหงา วัฒนธรรม. 2534 :
7 ; อ้างอิงมาจาก Maccia. 1967 : 132)

จากคำนิยามและแผนภูมิที่นักการศึกษาบางท่านกล่าวไว้ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยกัน แต่จะมีอยู่บางช่วงบางตอนที่สามารถแยกการเรียนและการสอนออกจากกันได้ แต่บางเวลากระบวนการเรียนและกระบวนการสอนต่างก็เกิดขึ้นพร้อมกัน ดังนั้นความหมายของคำว่า การเรียนการสอน (Instruction) จึงเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยง หรือมีการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างการสอนกับการเรียนนั่นเอง

2. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทั่วไป

แนวคิดเรื่องการพัฒนาการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่นักการศึกษาได้ให้ความสำคัญมาเป็นเวลาช้านาน ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้น ไดมอนด์ (Diamond. 1991 : 5) ระบุว่า มีผู้คิดค้นในลักษณะที่แยกต่างกันอย่าง 2 ลักษณะ คือ

2.1 กลุ่มที่ถือว่าการจัดการเรียนการสอนเป็นระบบย่อย (Sub System) ของระบบการพัฒนาหลักสูตร นักการศึกษาที่ให้ความสำคัญลักษณะนี้จะให้ความสำคัญแก่รายวิชาและการออกแบบบทเรียน รูปแบบซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนของบริกส์ (Briggs. 1970) เยอร์ลาช และอีลี (Gerlach and Ely. 1971) เคมป์ (Kemp. 1985) รัสเซล (Russel. 1982)

2.2 กลุ่มที่เน้นรูปแบบละเอียดและลึก ได้แก่ รูปแบบการประเมินความต้องการของคอฟแมน และอิงลิช (Kaufman and English. 1979) วิททิค และชูลเลอร์ (Wittich and Schuller. 1979) รูปแบบที่เน้นเทคโนโลยี ได้แก่ รูปแบบของเมอร์ริล (Merrill. 1977) เคลเลอร์ (Keller. 1978) โปแฟมและเบเกอร์ (Popham and Baker. 1970)

เนื่องจากรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนได้มีผู้คิดค้นไว้เป็นอันมากในที่นี้จึงจะนำเสนอแนวคิดของนักการศึกษาคนสำคัญ ๆ ทั้งของไทยและของต่างประเทศโดยสังเขปดังต่อไปนี้

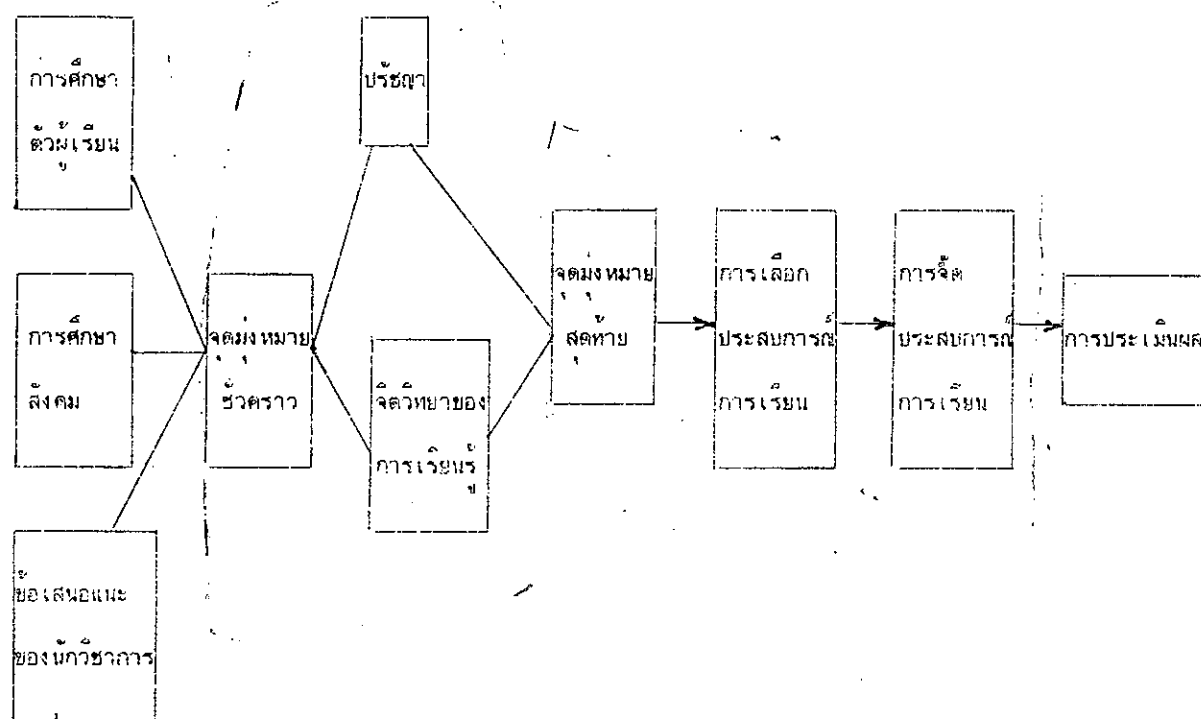
ไทเลอร์ (ซมพันธ์ุ กุญชร ณ อยุธยา. 2530 : 37 - 68 ; อ้างอิงมาจาก Tyler. 1970) ได้เสนอหลักการในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนไว้ 4 ประการ คือ

1. มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะแสวงหา
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้นเพื่อช่วยให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ

4. จะชี้ชัดได้อย่างไรว่าจุดมุ่งหมายเหล่านี้ได้บรรลุตามที่กำหนดไว้

ไทเลอร์ ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ดังแสดงในภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (ชมพันธ์ ฤกษ์ ๗ อุษยา. 2530 : 38 ; อ้างอิงมาจาก Tyler. 1970)

องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ (ชมพันธ์ ฤกษ์ ๗ อุษยา. 2530 : 37 - 68 ; อ้างอิงมาจาก Tyler. 1970)

1. จุดมุ่งหมาย เป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก ที่จะได้จากแหล่งข้อมูล 3 แหล่งคือ ตัวผู้เรียน สังคมนอกโรงเรียน และข้อเสนอแนะของนักวิชาการ แต่เนื่องจากจุดมุ่งหมายทั้ง 3 แหล่ง เมื่อรวมกันแล้วจะมีจำนวนมาก ไทเลอร์จึงเสนอให้นำปรัชญาและจิตวิทยาการเรียนรู้มาถ่วงดุล คัดเลือกจุดมุ่งหมายให้เหลือจุดมุ่งหมายที่สำคัญและสามารถปฏิบัติได้จริงในเวลาอันสมควร

2. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้เป็นการหาวิธีการ (Means) เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย (End) ซึ่งมีหลักในการเลือกคือ

- 2.1 เป็นประสบการณ์ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย
- 2.2 เป็นประสบการณ์ที่ให้ความพึงพอใจในการปฏิบัติ
- 2.3 เป็นประสบการณ์ที่เหมาะสมกับความรู้ สภาพร่างกายและจิตใจ

ของผู้เรียน

- 2.4 มีประสบการณ์การเรียนรู้หลาย ๆ อย่างที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน
- 2.5 ประสบการณ์การเรียนรู้เหมือนกันอาจนำไปสู่ผลหลายอย่าง
3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ มีเกณฑ์ในการจัดอยู่ 3 ประการ คือ
 - 3.1 ความต่อเนื่องกัน
 - 3.2 การเรียงลำดับขั้นตอน
 - 3.3 การบูรณาการ

4. การประเมินผล ควรกระทำตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 กระบวนการของการประเมินผล เริ่มต้นด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษา เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการประเมินผลก็เพื่อจะดูว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาได้บรรลุผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

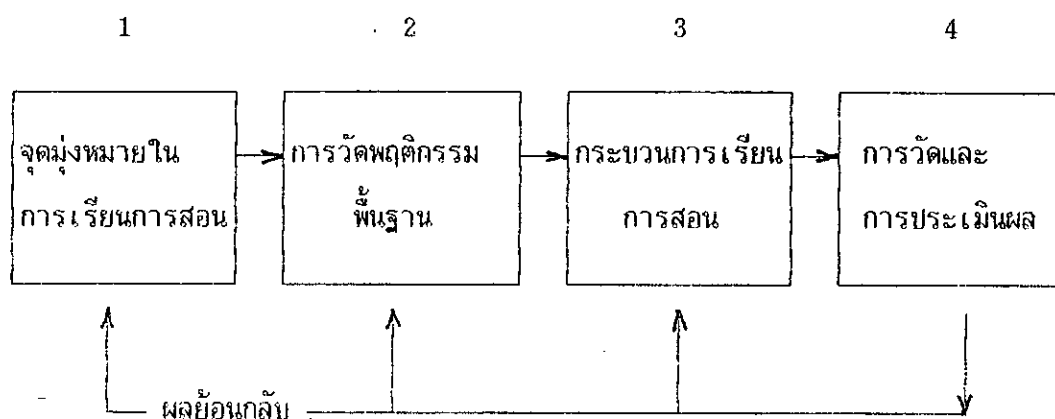
4.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ที่จะให้โอกาสแก่นักเรียนในการแสดงพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย

4.3 สรรวจหาเครื่องมือในการประเมินผล

4.4 การสร้างเครื่องมือประเวศผลที่มีความเป็นปรนัยมากที่สุด

สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้น เดิมนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอรูปแบบต่าง ๆ ไว้ ดังจะนำเสนอไว้พอเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

คิบเลอร์ (Kibler. 1970 : 44 - 53) ได้เสนอว่าโดยทั่ว ๆ ไปนั้น การเรียนการสอนน่าจะมีรูปแบบดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 รูปแบบการเรียนการสอนของคิบเลอร์ (Kibler. 1970 : 44 - 53)

1. จุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน ได้แก่ ผลผลิตทางการเรียนการสอน ที่มุ่งหวังจะให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ภายหลังจากที่ได้เรียนเสร็จสิ้นไปแล้ว ซึ่งจุดมุ่งหมายนี้จะต้องเป็นจุดมุ่งหมายที่ครอบคลุมทั้งพฤติกรรมทางด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) ด้านจิตใจ (Affective Domain) และด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Domain)
2. การวัดพฤติกรรมพื้นฐาน ได้แก่ การตรวจสอบความพร้อม ความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของผู้เรียนก่อนการเรียนการสอนจริง ๆ
3. การจัดกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน โดยเริ่มตั้งแต่พฤติกรรมที่เป็นพื้นฐานก่อน และดำเนินการต่อเนื่องจนกว่าพฤติกรรมปลายทางของการเรียนการสอนจะบรรลุผลหรือเป็นไปอย่างราบรื่น
4. การประเมินผลรวม ได้แก่ การประเมินผลเพื่อตรวจสอบดูว่า การเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายเพียงใด จุดมุ่งหมายที่ระบุเอาไว้สูงเกินไปหรือไม่ วิธีการจัดการเรียนการสอนเหมาะสมเพียงใด ฯลฯ

บานาธีย์ (Banathy. 1968) ได้เสนอรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนว่าควรประกอบด้วยขั้นตอนใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์และการกำหนดจุดมุ่งหมาย ประกอบด้วย
 - 1.1 จุดประสงค์ของระบบเป็นการวิเคราะห์ดูว่า ระบบการเรียนการสอนนั้นน่าจะมีจุดประสงค์อะไรบ้าง

1.2 การระบุจุดมุ่งหมาย ในการระบุจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนควรคำนึงถึงว่า จะให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอะไรบ้าง พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นควรจะอยู่ในระดับใดจึงจะเป็นที่น่าพอใจ และจะให้พฤติกรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นในสถานการณ์ใดบ้าง

2. การวิเคราะห์และการกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้ ประกอบด้วย

2.1 การวิเคราะห์และการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้

2.2 การจัดความสามารถเบื้องต้นของผู้เรียน

2.3 การระบุและกำหนดลักษณะประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับพื้นฐานของผู้เรียน

3. การวางรูปแบบของระบบการเรียนการสอน ประกอบด้วย

3.1 การวิเคราะห์หน้าที่หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เื้อื่อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การเลือกและการจัดเนื้อหาวิชา การเลือกและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การบริหารผู้เรียน การประเมินผลการเรียนรู้

3.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน

3.3 การกำหนดหน้าที่พิเศษให้แก่องค์ประกอบเฉพาะอย่าง เพื่อความเป็นไปได้และความเหมาะสม

3.4 การกำหนดเวลาและสถานที่ในการเรียนรู้

4. การนำไปใช้และการควบคุมคุณภาพ ประกอบด้วย

4.1 การฝึกอบรมและการทดสอบระบบเพื่อหาข้อผิดพลาด

4.2 การตั้งระบบ

4.3 การประเมินผลระบบ และการควบคุมคุณภาพ

4.4 การพัฒนาและการปรับปรุงระบบ

กาเย และบริกส์ (Gagne and Briggs. 1974) ได้เสนอรูปแบบของระบบการเรียนการสอนเอาไว้เป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์และระบุความต้องการ

2. การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ในการเรียนการสอน

3. การระบุทางเลือกต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การตอบสนองความต้องการ
4. การวางรูปแบบส่วนประกอบต่าง ๆ ของระบบการเรียนการสอน
5. การวิเคราะห์ทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการเรียนการสอน

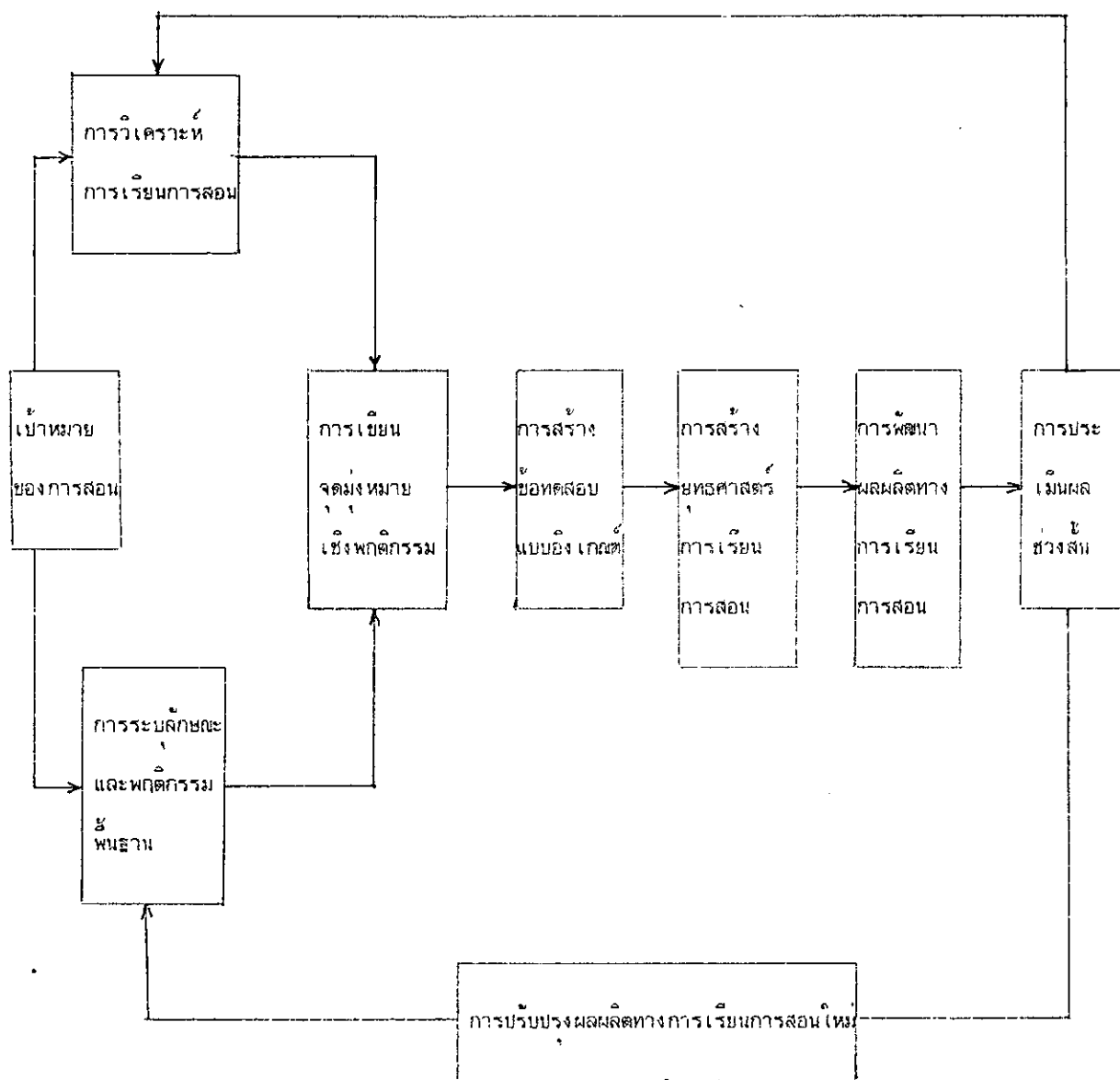
ทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว และข้อจำกัดต่าง ๆ

6. การปฏิบัติเพื่อจัดข้อจำกัดต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป
7. การเลือกหรือพัฒนาวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน
8. การกำหนดรูปแบบการวัดความก้าวหน้าของผู้เรียน
9. การทดลองยุทธวิธีในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล

เพื่อปรับปรุง

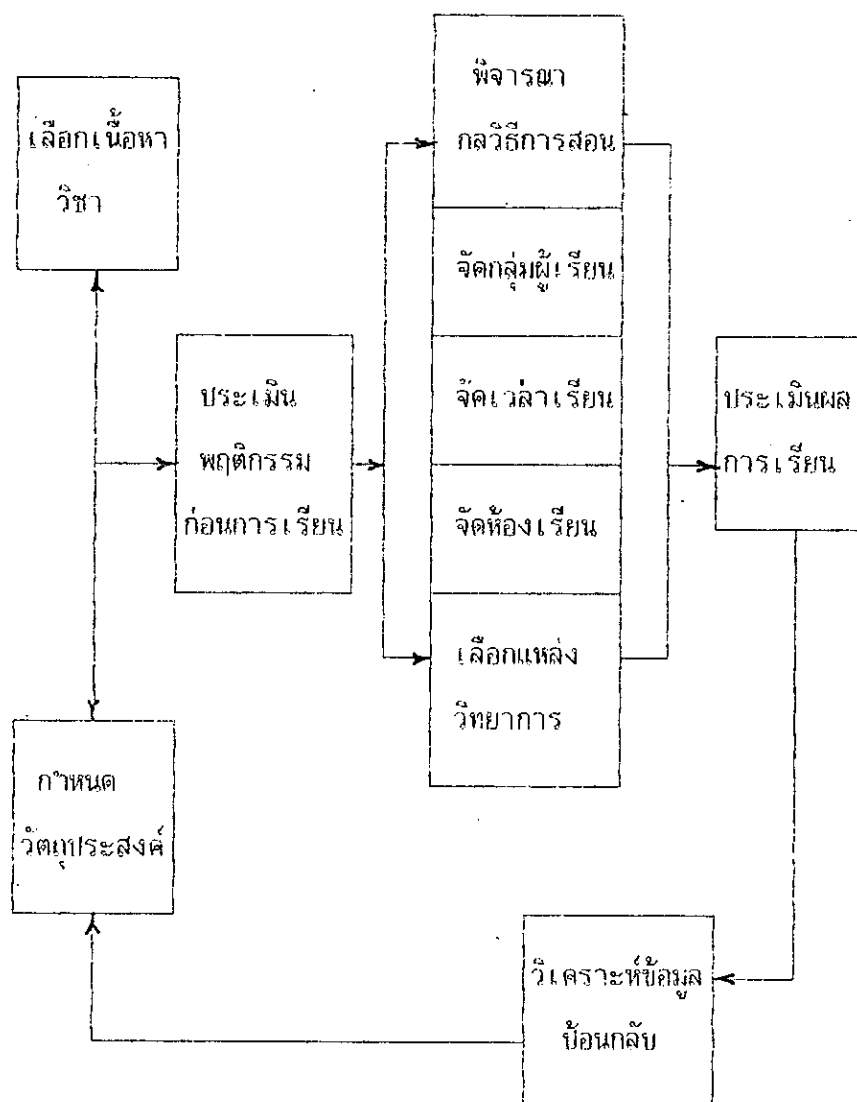
10. การแก้ไขและปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนและการประเมินผล
11. การประเมินผลขั้นสุดท้าย
12. การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนไปใช้ปฏิบัติจริง

ดิกค์ และแคร์เรย์ (Dick and Carey, 1987) ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบ ซึ่งสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพประกอบ 6 รูปแบบการเรียนการสอนของดิกค์และคาเรย์ (Dick and Carey, 1987 : 58)

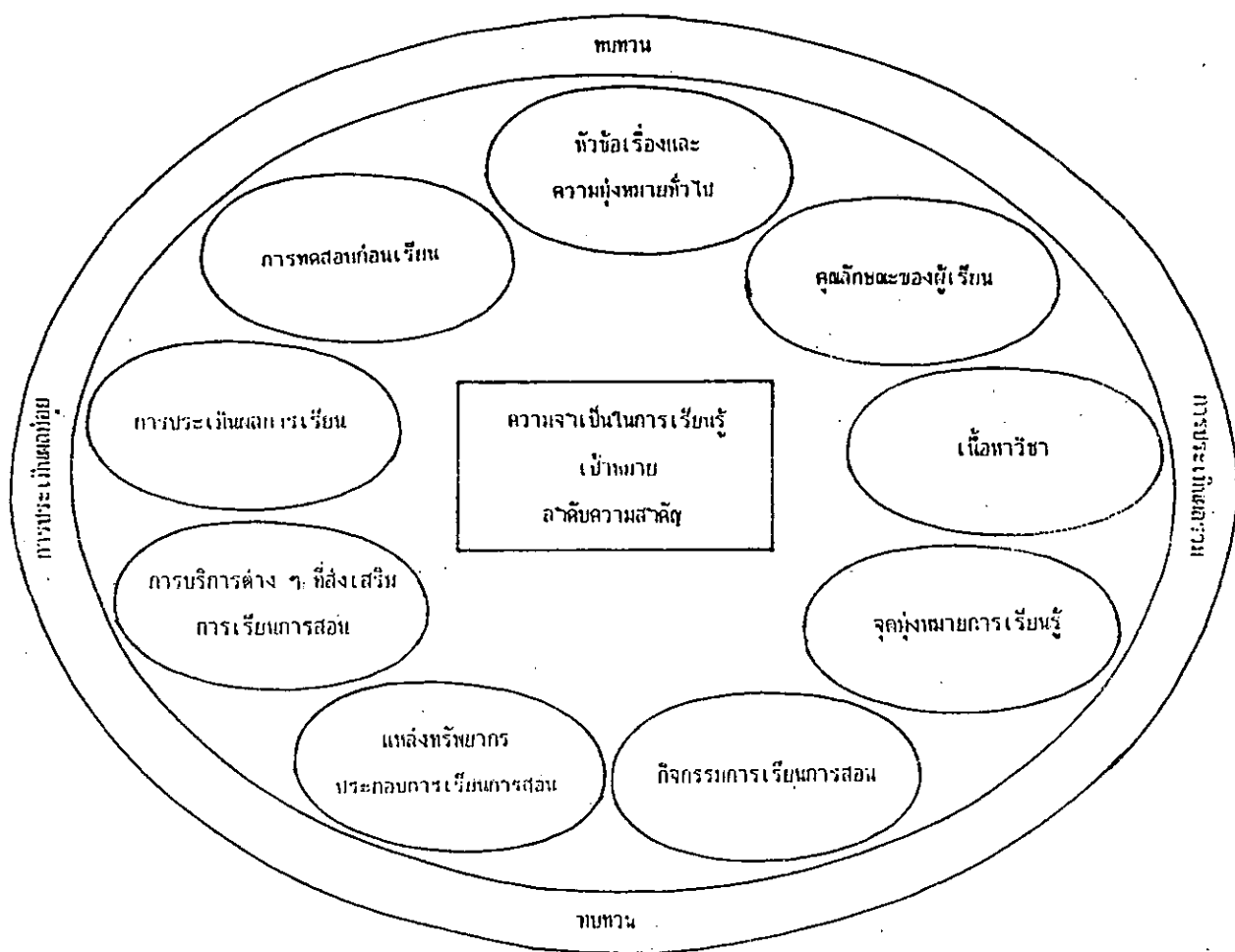
เยอร์ลาซ และอีลี (สังกัด อุทราพันธ์, 2527 : 17 ; อ้างอิงมาจาก Gerlach and Ely. 1971) ได้กำหนดองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนเป็น 6 ส่วน ด้วยกันคือ (1) กำหนดวัตถุประสงค์ (2) เลือกเนื้อหาวิชา (3) ประเมินพฤติกรรมก่อนการเรียนรู้ (4) การดำเนินการสอนซึ่งครอบคลุมถึงการพิจารณาเลือกวิธีการสอน จัดกลุ่มผู้เรียน จัดเวลาเรียน จัดห้องเรียน และเลือกแหล่งวิทยาการ (5) ประเมินผลการเรียน และ (6) วิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบการเรียนการสอนโดยเยอร์ลาซ และอีลี ได้แสดงไว้ในภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 รูปแบบการเรียนการสอนของเยอร์ลาซ และอีลี (สังกัด อุทราพันธ์, 2527 : 17 ; อ้างอิงมาจาก Gerlach and Ely. 1971)

เคมพ์ (Kemp. 1985 : 11) กล่าวถึงองค์ประกอบของการออกแบบการเรียนการสอนไว้ 10 ประการ คือ

1. พิจารณาความจำเป็นในการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมาย อุปสรรคและลำดับความสำคัญ (Learning Needs, Goal, Constraints and Priorities)
 2. กำหนดหัวข้อเรื่อง และความมุ่งหมายทั่วไป (Topics - Job Tasks Purposes)
 3. อธิบายลักษณะสำคัญ ๆ ของผู้เรียน (Characteristics of the Learners)
 4. วิเคราะห์จัดเรียงลำดับเนื้อหาวิชา เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายแต่ละข้อ (Subject Content Task Analysis)
 5. ระบุดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ (Learning Objectives)
 6. เลือกวิธีการสอน และกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย (Teaching Learning Activities)
 7. คัดเลือกทรัพยากรที่สนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน (Instructional Resources)
 8. จัดหาบริการต่าง ๆ (Support Services) เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมหรือผลิตสื่อ
 9. เตรียมการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และผลได้ที่จะติดตามมาของโปรแกรม (Learning Evaluation)
 10. พัฒนาการวัดผลก่อนการเรียนรู้ (Pretesting)
- องค์ประกอบทั้ง 10 ประการ ดังแสดงในภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 รูปแบบการเรียนการสอนของเคมพ์ (Kemp. 1985 : 11)

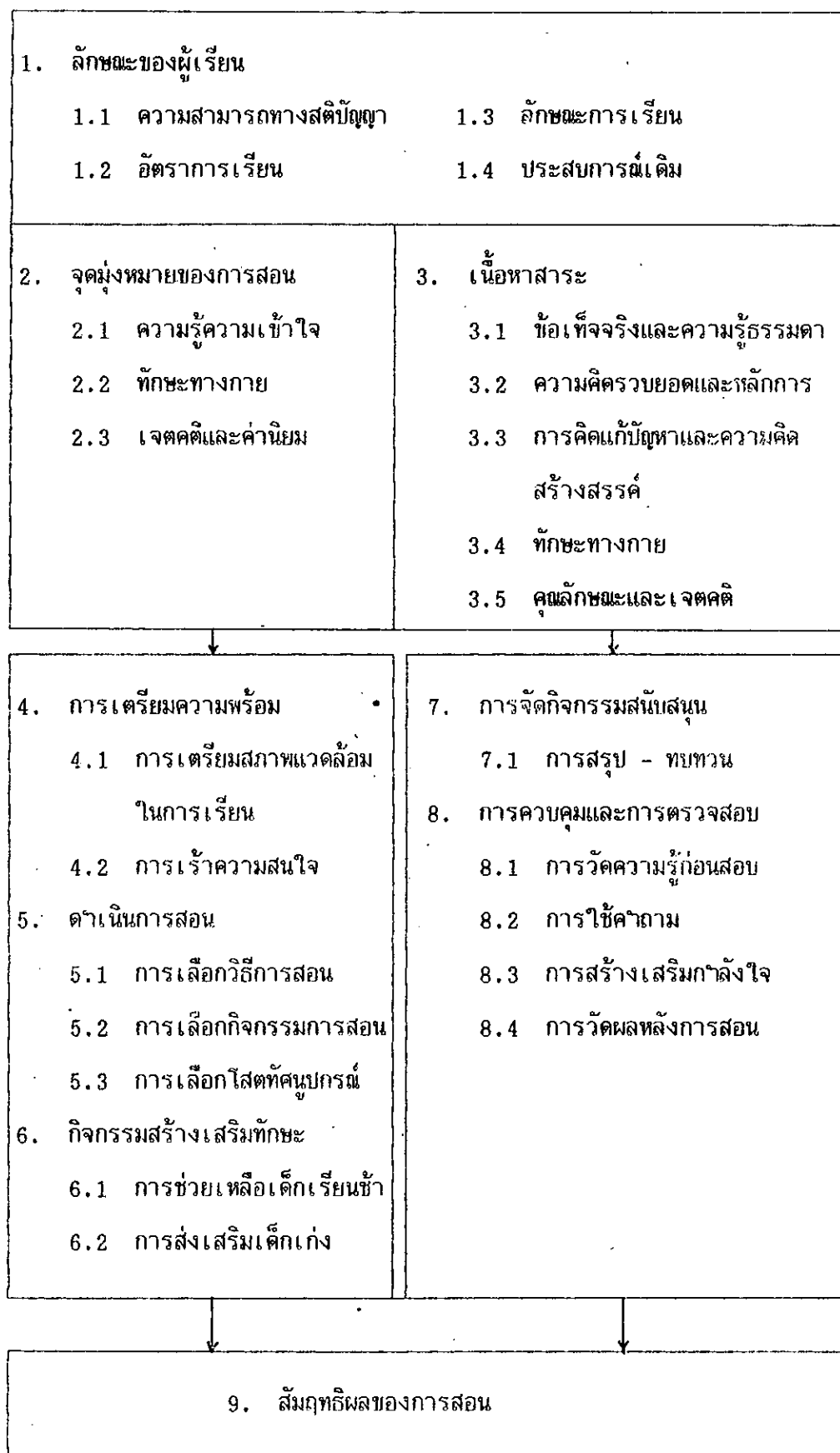
เซเลอร์ อเล็กซานเดอร์ และเลวิส (Saylor, Alexander and Lewis. 1981 : 295 - 298) เสนอแนะว่าการจะกำหนดรูปแบบการเรียนการสอนอย่างใดนั้น น่าจะพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการแสวงหา
2. โอกาสสูงสุดที่ผู้เรียนจะบรรลุเป้าหมายนั้น ๆ
3. การย่วยและกระตุ้นผู้เรียน
4. คำนึงถึงหลักการเรียนรู้
5. สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ

สังัด อูทรานันท์ (2525) ได้นำเสนอรูปแบบของระบบการเรียนการสอน ซึ่งมีองค์ประกอบ 9 ส่วน คือ

1. ลักษณะของผู้เรียน
2. จุดมุ่งหมายของการสอน
3. เนื้อหาสาระ
4. การเตรียมความพร้อม
5. ดำเนินการสอน
6. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ
7. การจัดกิจกรรมสนับสนุน
8. การควบคุมและตรวจสอบ
9. สัมฤทธิ์ผลของการสอน

ดังแสดงในภาพประกอบ 9

นอกจากนี้การศึกษาดังกล่าวมาแล้ว ยังมีการศึกษาอื่น ๆ อีกมากมายที่ได้เสนอระบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดของตน ซึ่งก็มีส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกัน องค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนที่นักการศึกษาได้ให้ความสำคัญร่วมกันโดยทั่วไป ได้แก่

1. ลักษณะของผู้เรียน
2. วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน
3. การกำหนดเนื้อหา
4. ประสบการณ์การเรียนรู้ แหล่งวิทยาการ และสื่อการเรียนการสอน
5. การกำกับ ตรวจสอบ และประเมินผลขององค์ประกอบ

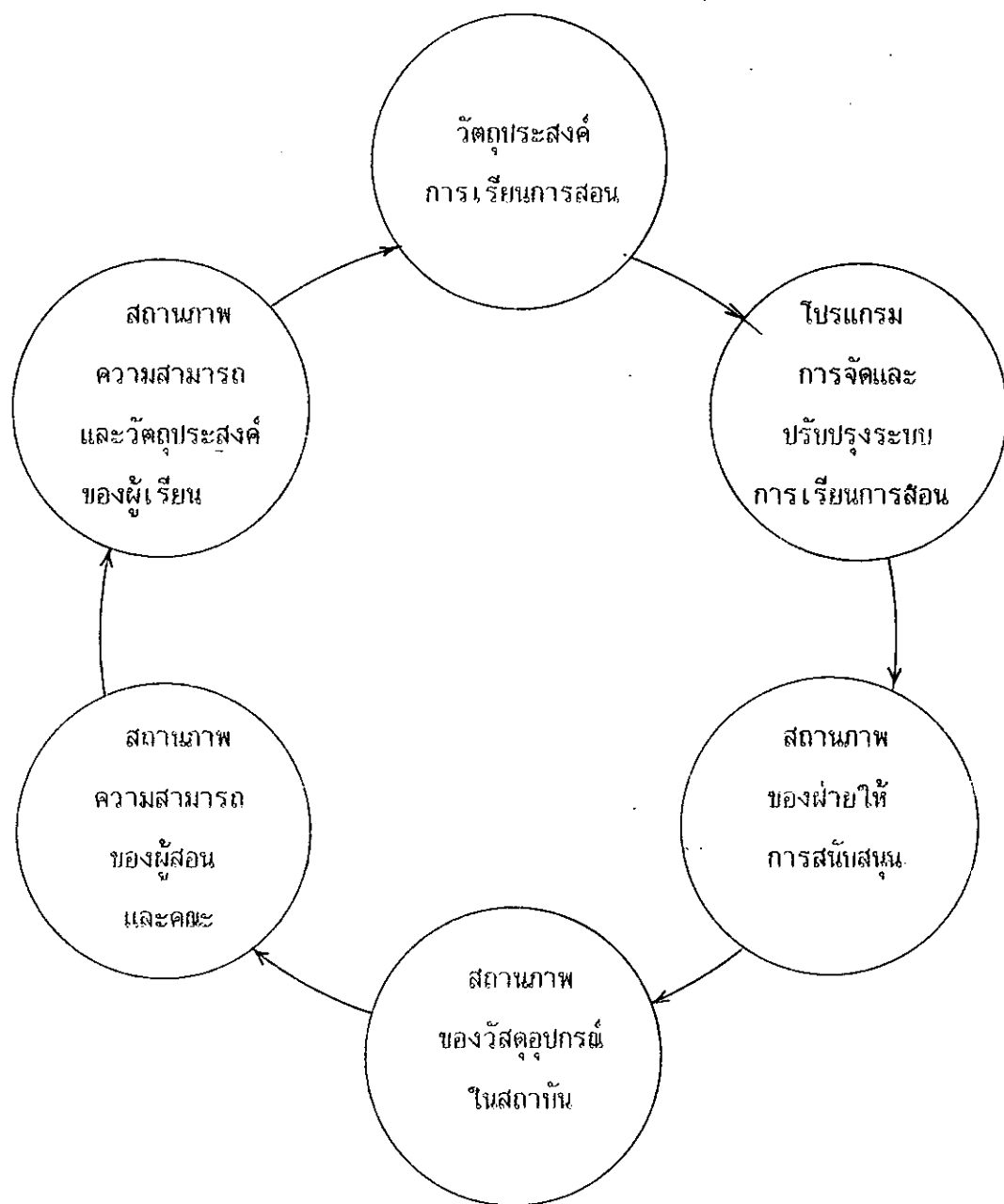
3. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

แม้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนข้างต้นจะเป็นรูปแบบที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ทุกระดับ รวมทั้งระดับอุดมศึกษา แต่นักการอุดมศึกษาก็ยังได้เสนอแนวคิดและรูปแบบการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาไว้ โดยเฉพาะกล่าวคือ

บราวน์และธอร์นตัน (Brown and Thornton. 1971 : 64) เสนอหลัก 6 ประการ สำหรับการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาไว้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การเรียนการสอนในอันที่จะสร้างเสริมพฤติกรรมของผู้เรียน
2. สถานภาพเบื้องต้น ความสามารถและวัตถุประสงค์ของผู้เรียน
3. สถานภาพความสามารถของผู้สอนและข้อตกลงกับฝ่ายบริหารและฝ่ายบริการ
4. สภาพของแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่ในสถานศึกษา
5. สถานภาพการปฏิบัติของฝ่ายส่งเสริมสนับสนุน
6. การจัดและปรับปรุงระบบการเรียนการสอน

ระบบการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาที่บราวน์และธอร์นตัน เสนอไว้ แสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

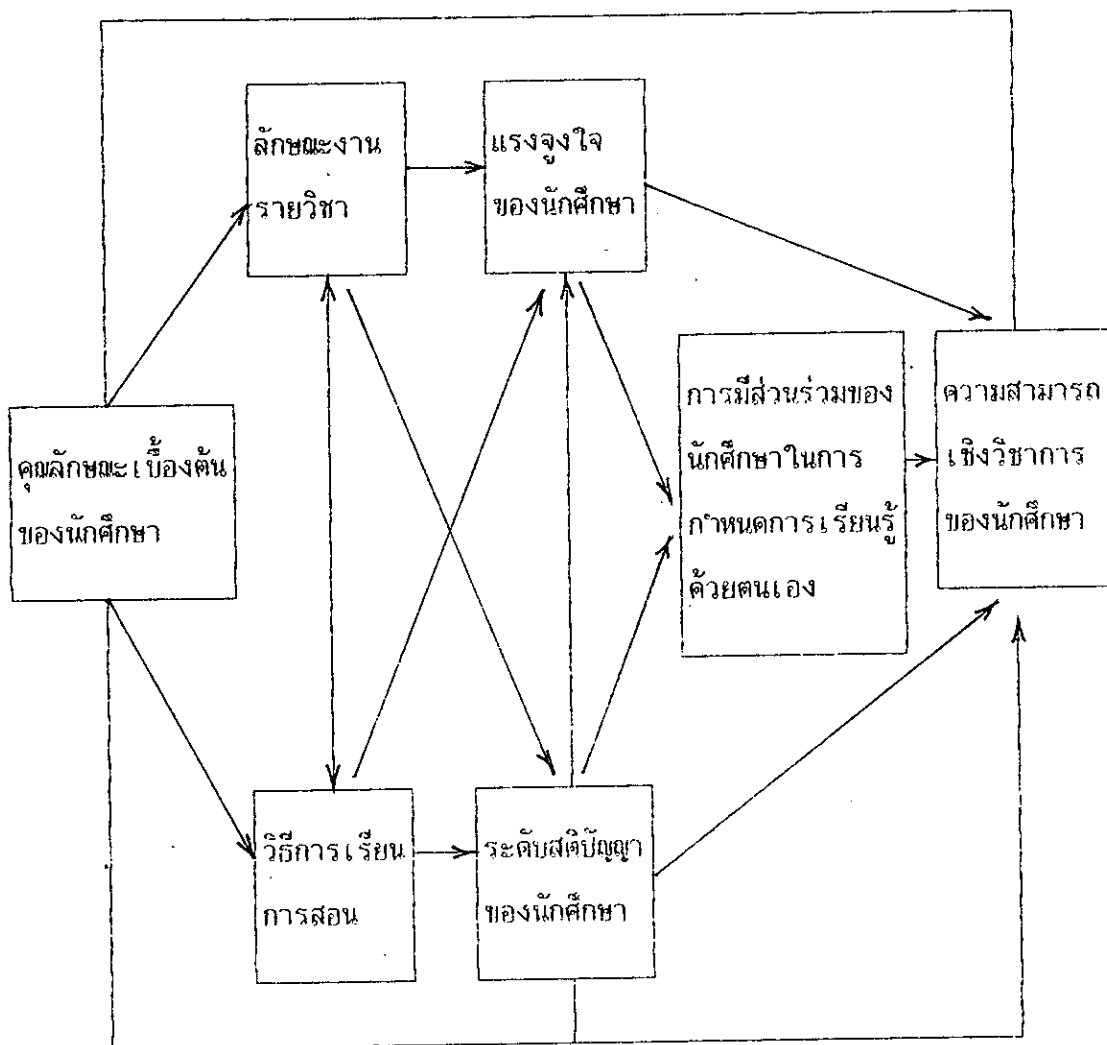
ภาพประกอบ 10 รูปแบบการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาของบราวน์และธอร์ตัน
(Brown and Thornton. 1971 : 64)

แมคคีชี และคนอื่น ๆ (McKeachie and others. 1986 : 3) เสนอไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาที่จะมีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ อย่างน้อย 3 ประการ กล่าวคือ

1. ความรู้ในเนื้อหาวิชา หมายถึง ผู้สอนจะต้องมีความรู้มากกว่า สังกกับ หลักการ รายละเอียดต่าง ๆ เช่น สามารถระบุความแตกต่าง ทำสิ่งยากให้ง่ายและทำสิ่ง ที่เห็นว่าง่ายให้ซับซ้อนละเอียดลออขึ้น เป็นต้น

2. ความรู้เกี่ยวกับตัวนักศึกษา เนื่องจากการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่ เชื่อมโยงกัน ผู้สอนที่ดีจึงต้องรู้สภาพพื้นฐานของนักศึกษาเพื่อที่จะหาวิธีการให้นักศึกษาบรรลุ วัตถุประสงค์

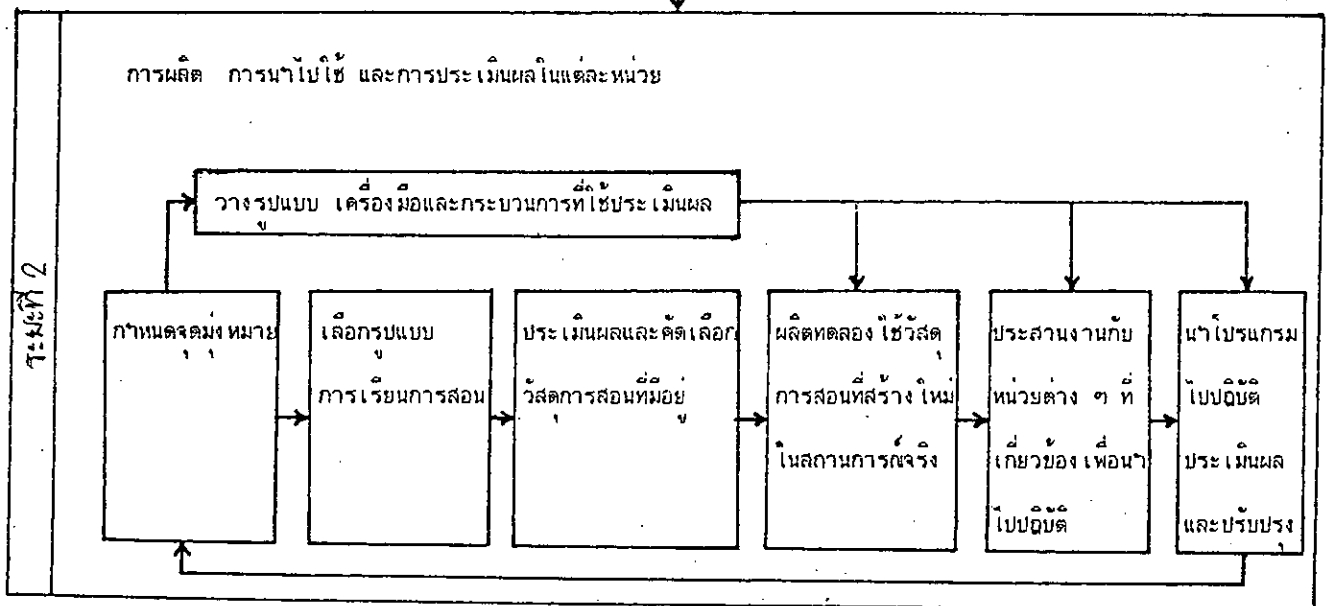
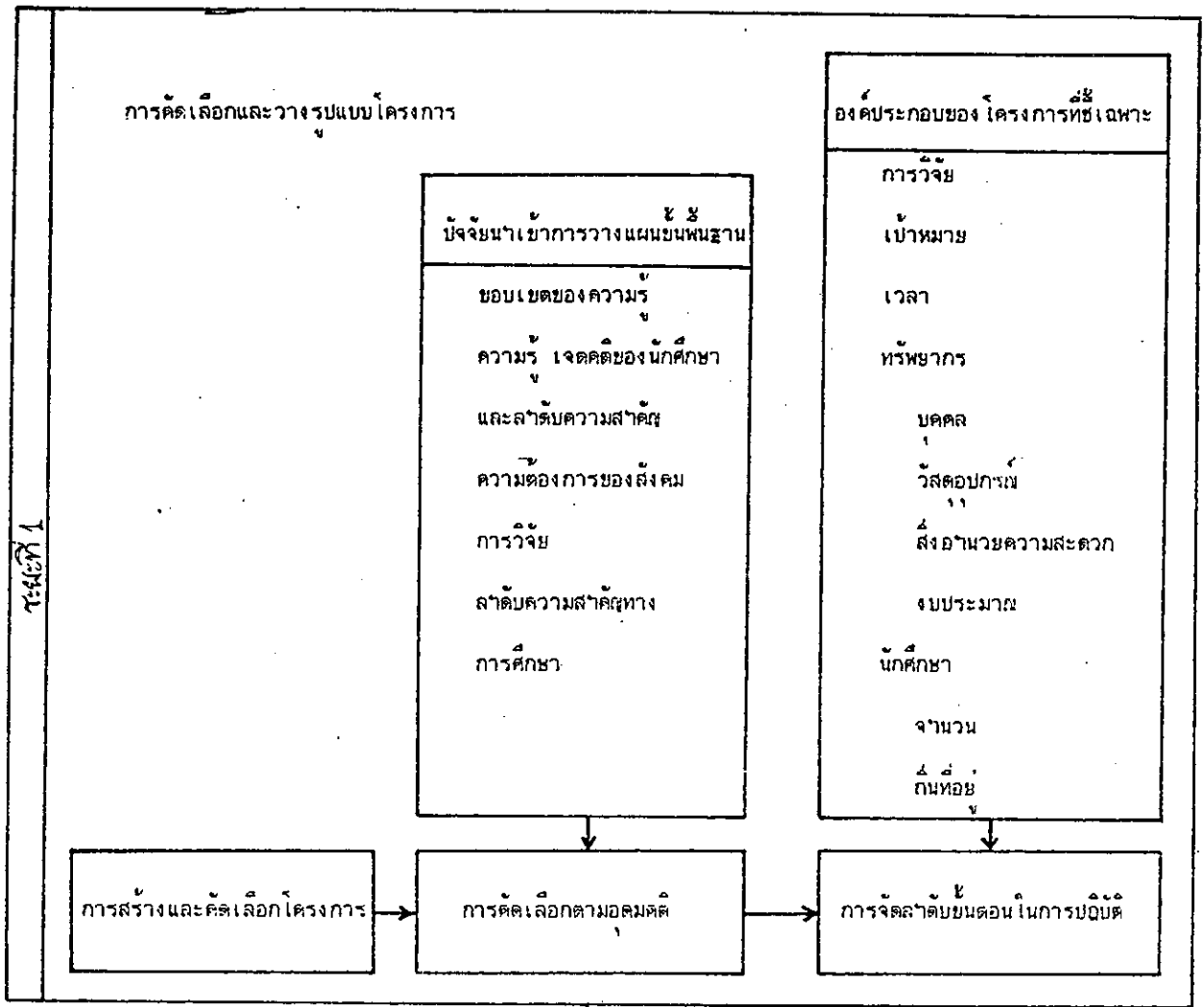
3. ความรู้ด้านยุทธวิธีการสอน หมายถึง รู้อีกต่าง ๆ ที่จะให้นักศึกษาเกิด แรงจูงใจ จากแนวคิดเบื้องต้น แมคคีชี และคนอื่น ๆ จึงได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียน การสอนในระดับอุดมศึกษาไว้ดังภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 11 รูปแบบการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไปของ แมคคีชี และคณะ ฯ (McKeachie and others. 1986 : 3)

จากรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของ แมคคีชี ที่ยกมาแสดงให้เห็นว่า เป้าหมายการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาที่พึงประสงค์คือการที่ให้ผู้เรียนสามารถที่จะ รับผิดชอบการเรียนรู้ มีความใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ ส่วนวิธีการก็คล้ายคลึง กับนักการอุดมศึกษา ที่กล่าวไว้ในตอนต้น ๆ

ไดมอนด์ (Diamond. 1991 : 5) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและ
การเรียนการสอนระดับอุดมการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ ดังภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 12 กระบวนการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของ ไดมอนด์

(Diamond. 1991 : 7)

สำหรับนักการศึกษาไทยที่ได้เสนอแนวคิดและรูปแบบการเรียนการสอนระดับ
อุดมศึกษา ได้แก่

สีปนนท์ เกตุทัต (2532 : 24 - 37) ระบุเป้าหมายของบัณฑิตในอนาคตว่า
นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความสามารถทางวิชาชีพแล้ว ยังจะต้องมีปัญญา รู้คุณค่าสมบัติและวัฒนธรรม
ที่ได้ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ พร้อมทั้งเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ที่จะนำไปเป็นหลักให้รู้จักคิด
วินิจฉัยที่จะเผชิญและนำสังคมในอนาคตได้

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2527 : 26) กล่าวถึงลักษณะของบัณฑิตสายครูว่าจะต้อง
เป็นผู้ที่มีความสงสัยและแสวงหาอยู่เป็นนิจ รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ปรากฏการณ์ที่เห็นอยู่เสมอไม่เชื่อ
อะไรง่าย ๆ สิ่งที่มีคุณค่าแก่การเรียนรู้มิใช่เพราะคนอื่นส่งและสั่งมาเท่านั้น บัณฑิตที่ดีจึงต้องเป็น
นักค้นคว้า แสวงหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปด้วยพร้อม ๆ กัน ดังนั้นรูปแบบการเรียนการสอนที่
เหมาะสมจึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสวงหาความรู้ร่วมกัน ให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้
ด้วยตนเอง ตลอดจนการฝึกฝนความรู้ความสามารถเชิงวิเคราะห์ การเรียนการสอนต้องเน้นทั้ง
ทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กัน สามารถนำไปใช้ได้จริง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529 : 77 - 78) กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานของกระบวนการ
การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาที่เป็นระบบไว้ดังนี้

1. การศึกษาหลักสูตร หมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์ของจุดประสงค์กับเนื้อหา
การตรวจสอบคุณภาพของจุดประสงค์ รวมทั้งความคาดหวังของหลักสูตร
2. การศึกษากลุ่มเป้าหมาย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงพื้นฐานความรู้
ความแตกต่างระหว่างบุคคล เจตคติของผู้เรียน เพื่อจะได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้อง
กับผู้เรียนมากที่สุด
3. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ได้แก่ พฤติกรรมด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ
ที่ได้จากข้อมูลในตอนต้นนำมาพิจารณากันกรองกำหนดจุดประสงค์
4. การประเมินผลก่อนเรียน อาจกระทำได้โดยการซักถามผู้เรียน ไม่จำเป็นต้อง
ใช้แบบทดสอบทุกครั้ง เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปในแนวทางที่กำหนด
5. การเลือกวิธีการสอน กล่าวถึงวิธีสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งจำแนกได้
7 วิธี คือ

5.1 วิธีสอนแบบบรรยาย

5.2 วิธีสอนโดยการสนทนาแบบถามย้อน

5.3 วิธีสอนแบบสาธิต

5.4 วิธีสอนแบบแก้ปัญหา

5.5 วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน

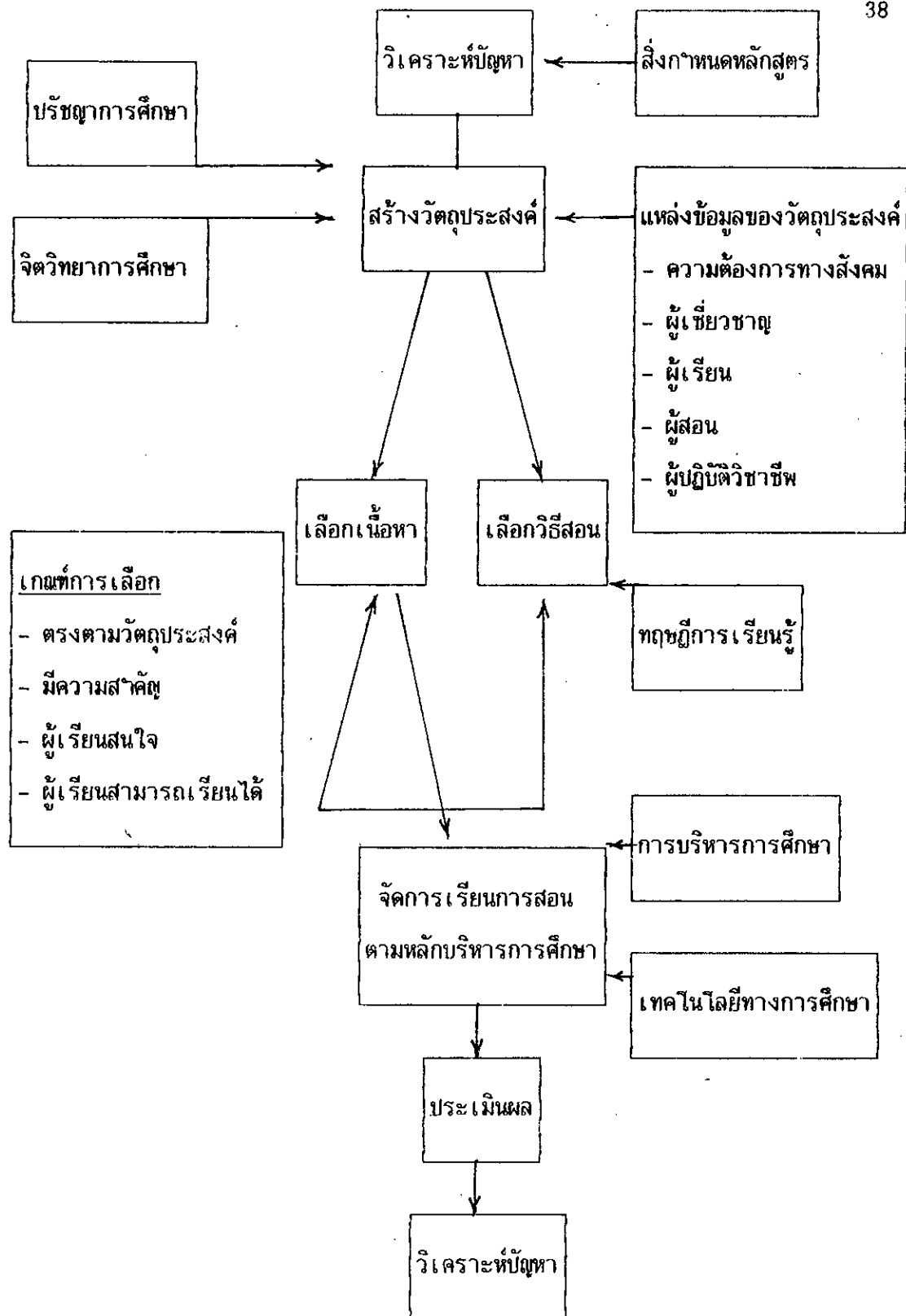
5.6 วิธีสอนแบบอุปนัย

5.7 วิธีสอนแบบนิรนัย

6. แหล่งบริการและสนับสนุน ได้แก่ การพิจารณาด้านปัจจัยหรือบริการที่เกี่ยวข้อง เช่น งบประมาณ สถานที่ เวลา เครื่องมือ วัสดุฝึก เป็นต้น

7. การประเมินผล เป็นงานขั้นสุดท้ายของการวางแผนการสอน เพื่อตรวจสอบผลการเรียนการสอน การประเมินแต่ละครั้ง ผู้สอนต้องกำหนดวัตถุประสงค์การประเมิน เกณฑ์การประเมิน และวิธีการประเมินให้เหมาะสมกัน แบบการประเมินผลที่นิยมใช้กัน ได้แก่ การสังเกตการปฏิบัติงาน การสัมภาษณ์และการทดสอบ ในระดับอุดมศึกษาควรเน้นการทดสอบแบบอัตนัยด้วย

ทองจันทร์ หงส์คารมภ์ และเฉลิม วราวิทย์ (2524 : 7) ได้เสนอแผนภูมิ การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนอุดมศึกษา ไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 13 แผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษาของ ทองจันทร์ พงษ์สคารมภ์ และเฉลิม วราวิทย์ (2524 : 7)

สำลี ทองธวัช (2524 : 1 - 17) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบการพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอน ในระดับอุดมศึกษาไว้ 5 องค์ประกอบ คือ

1. การกำหนดขอบเขตตามหน้าที่ในระดับอุดมศึกษา กล่าวคือ การผลิตผู้มีความรู้ และผู้มีอาชีพ ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะประจำศาสตร์ สาขา หรือวิชาชีพที่ต้องการเน้น

2. การกำหนดวัตถุประสงค์ มีเกณฑ์ที่จะต้องคำนึงถึง 3 ประการ คือ

2.1 คุณลักษณะของบัณฑิตที่ต้องการผลิต

2.2 ความต้องการของสังคมที่มีต่อผลผลิตของสถาบัน

2.3 ลักษณะเนื้อหาวิชา

วัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยเกณฑ์ทั้ง 3 ประการดังกล่าว ต้องเขียนในรูปที่ระบุ ให้เห็นถึงพฤติกรรมที่มุ่งหวังในตัวบัณฑิต

3. การกำหนดเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

มีคำถาม 5 ข้อ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหา ดังต่อไปนี้

3.1 เนื้อหาส่วนที่เลือกนั้นมีความสำคัญเพียงใดต่อความรู้ ความเข้าใจ ทั้งหมดที่ประมวลเอาไว้ในวิชานั้น ๆ

3.2 เนื้อหาวิชาส่วนที่เลือกมีความเป็นอมตะเพียงใด

3.3 เนื้อหาวิชาที่เลือกมานั้นมีคุณค่าเพียงใดสำหรับการอยู่รอดในสังคมของผู้เรียน

3.4 เนื้อหาที่เลือกมา มีความหมายสำหรับผู้เรียนหรือไม่

3.5 เนื้อหาวิชาที่เลือกมานั้นสนองตอบความต้องการของสังคมเพียงไร

4. การจัดการเรียนการสอน ในส่วนนี้ สำลี ทองธวัช หมายถึง การนำเสนอเนื้อหา (Content) ไปถ่ายทอดให้กับผู้เรียน วิธีการที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป มี 7 วิธีหลักคือ

4.1 การสอนแบบบรรยาย

4.2 การสอนแบบสาธิต

4.3 การสอนด้วยภาคปฏิบัติ

4.4 การสอนแบบทดลอง

4.5 การสอนโดยใช้การอภิปราย

4.6 การสอนภาคสนาม

4.7 การสอนแบบโปรแกรม

การสอนบางวิชาอาจจะต้องใช้วิธีการสอนมากกว่าหนึ่งวิธีขึ้นไป

5. การประเมินผลหลักสูตร กระทำได้ 2 ระยะคือ ขณะกำลังสร้าง

หลักสูตรกับขณะนำหลักสูตรไปใช้ แล้วพิจารณาในแง่ความสอดคล้องภายในหรืออุปสรรคต่อการใช้อย่างไร ซึ่งผลจากการประเมินจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่จะพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ปทีป เมธาคุณวุฒิ (2532 : 35) แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาว่า "เราทุกคนเรียกร้องว่าเราต้องการบัณฑิตที่มีคุณลักษณะอย่างนั้นอย่างนี้ ต้องการให้คณาจารย์บุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่ ต้องการให้สถาบันเป็นชุมพรทรัพย์ทางวิชาการของหน่วยงานอื่น และคนทั่วไป แต่ถ้าตราบโศกที่สถาบันมิได้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาหลักสูตรตามลำดับขั้นตอนของการจัดเวลาเรียน สถานที่เรียน แหล่งทรัพยากร องค์กร และเป้าหมายของผลผลิต สถาบันก็จะพัฒนาหลักสูตรเหมือนยาอยู่กับที่ เป็นแต่เพียงการปะเสริมเติมแต่งหลักสูตร เพื่อให้ได้ชื่อว่ามีพัฒนาหลักสูตรเท่านั้น" แนวคิดของปทีป เมธาคุณวุฒิแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยในการพัฒนาการเรียนการสอน จากแนวคิดของนักการศึกษาต่าง ๆ ที่ได้นำมากล่าวไว้ข้างต้น อาจนำมาพิจารณาประกอบการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายผลผลิต จากเดิมซึ่งเน้นความรู้ ความจำ ในด้านเนื้อหาเฉพาะผู้สอนส่วนใหญ่ น่าจะได้พิจารณาถึงความสามารถในการแสวงหาความรู้ ด้วยตนเองรวมทั้งการรู้จักวิเคราะห์และเลือกสรรความรู้ที่จะนำไปใช้ในวิชาชีพ อนึ่งนักศึกษาวิทยาลัยครูจะเป็นผู้ที่ทำงานในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญ และตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมกันนั้นก็รู้จักปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (ชมพันธุ์ กุญชร ณ อยุธยา. 2530 : 224 ; ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2527 : 26)

2. เวลา การใช้เวลาในชั้นเรียนนับว่าเป็นข้อจำกัดของการเรียนรู้ประการหนึ่ง รูปแบบของการจัดการเรียนการสอนอีกแนวทางหนึ่งคือ การให้นักศึกษาได้ใช้เวลาในการศึกษานอกชั้นเรียนมากขึ้น สอดคล้องกับข้อเสนอแนะในรายงานการวิจัยของจิระภพ สุคันธ์กาญจน์ (2526 : 179) เรื่องความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการที่มีต่อวิชา

ภาษาไทยบังคับ สำหรับวิชาเอก โปรแกรมพัฒนาศรรถภาพครูภาษาไทย กลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้
ที่ระบุว่า เวลาที่ใช้ในการอบรมไม่เหมาะสมกับเนื้อหาตามหลักสูตร

3. สถานที่เรียน เนื่องจากการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาเป็นกระบวนการ
ที่มุ่งเน้นทักษะกระบวนการมากกว่าเนื้อหาจากผู้สอนเท่านั้น สถานที่เรียนจึงควรกว้างขวางออกไป
นอกเหนือจากห้องเรียน สถานที่ที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา
ในภูมิภาค ได้แก่ ห้องดินและชุมชนที่อยู่แวดล้อม ซึ่งนักศึกษาอุดมศึกษาน่าจะใช้เป็นสถานที่เรียน
ได้อีกด้วย

4. ทรัพยากร หากกล่าวถึงการใช้วัสดุ อุปกรณ์ บุคคล ข้อมูล งบประมาณที่
สถาบันอุดมศึกษามีอยู่ย่อมมีข้อจำกัด การใช้ทรัพยากรในห้องดินซึ่งในวิจัยนี้เรียกว่าภูมิปัญญา
ท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ บุคคล ข้อมูล จะช่วยขยายมิติของการเรียนการสอน
ให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น

อนึ่ง ผลการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนระดับ
อุดมศึกษา ซึ่งจัดขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยระหว่างวันที่ 27 - 28 มิถุนายน 2523 ที่ประชุมมี
ความเห็นสอดคล้องกันในประเด็นเกี่ยวกับวิธีการเรียนการสอน ประเด็นหนึ่งว่า การศึกษาและ
ค้นคว้าด้วยตนเองของนักศึกษาควรฝึกให้นักศึกษารู้จักการค้นคว้าจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด
รวมทั้งการให้มีโอกาสไปศึกษาในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะการได้ออกไปเรียนรู้ด้วย
ประสบการณ์ตรงจากชุมชน เช่น การสำรวจและศึกษาปัญหาของชุมชน การฝึกภาคปฏิบัติในชุมชน
ทำรายงาน เป็นต้น

ในส่วนของผู้สอนจำเป็นต้องเป็นตัวอย่าง ด้วยการหาประสบการณ์
ให้มากขึ้น เพื่อประโยชน์ในการอธิบายและยกตัวอย่างและควรศึกษาธรรมชาติของผู้เรียน
ก่อนสอน (ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2523 : 13 - 24)

ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาในบริบทของสังคม
เศรษฐกิจการเมืองปัจจุบันมีความจำเป็นต้องสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการเรียน
และการสอนโดยให้นักเรียนด้วยตนเองให้มากยิ่งขึ้น แนวทางอย่างหนึ่งคือการสร้าง
ความเชื่อมโยงระหว่างการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับประสบการณ์ นอกชั้นเรียน เพราะ
นอกจากนักศึกษาจะได้ศึกษาทฤษฎี หลักการจากสถานศึกษาแล้วยังจะมีโอกาสได้ศึกษาตัวอย่าง
จากญาติพี่น้อง ผู้อาวุโส ผู้นำในห้องดินของตน ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงอีกด้วย

4. ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524 : 62) ระบุคุณลักษณะของอาจารย์ที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนในระดับอุดมศึกษาไว้ 9 ประการ คือ

1. เป็นผู้มีความรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างกว้าง ๆ ถูกต้องแม่นยำ ทันสมัย
2. เข้าใจให้ศิษย์ใช้ความคิดเพื่อตัวของเขาเอง
3. เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในเนื้อหาวิชาที่สอน
4. ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่นิสิต
5. อธิบายเนื้อหาวิชา ทฤษฎีที่เป็นนามธรรมได้อย่างชัดเจน
6. สนับสนุนให้นิสิตคิด โดยการยกตัวอย่างเปรียบเทียบ
7. มีความยุติธรรมในการประเมินผล
8. ช่วยเหลือนิสิตไม่ว่าในชั้นเรียนหรือนอกชั้นเรียน
9. มีชีวิตชีวาและสนุกสนานในการสอน

ในปี ค.ศ. 1968 ยงจี และซาสเซนเรธ (Yonge and Sassenrath. 1968 : 44 - 52) ศึกษาพฤติกรรมการสอนในห้องเรียนของอาจารย์ ใช้กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 ประเมินพฤติกรรมที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ ในห้องเรียน นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทำน้ำหนักองค์ประกอบ องค์ประกอบบางประการที่มีน้ำหนักมากเรียงตามลำดับ ได้แก่

1. มีวัตถุประสงค์การสอนที่แจ่มชัด (.83)
2. จัดระบบการสอนดีและมีความหมาย (.82)
3. ข้อสอบมีลักษณะดี (.82)
4. คิดเกรดอย่างยุติธรรม (.80)
5. ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับวิชาการทั่วไป (.79)
6. มีความรู้ในเนื้อหาวิชา (.78)
7. ใช้อุปกรณ์การสอนได้อย่างน่าสนใจ (.76)
8. มีความเชื่อมั่นในตนเอง (.74)
9. บรรณาจะช่วยให้ผู้เรียน (.73)

ระดับตัวแปรที่ยกมานี้ จำแนกเป็นกลุ่มได้คือ

1. ด้านบุคลิกลักษณะของผู้สอน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง และความบรรณาจะช่วยให้ผู้เรียน

2. ด้านวัตถุประสงค์ ได้แก่ การระบุวัตถุประสงค์ได้แจ่มชัด

3. ด้านเนื้อหา ได้แก่ มีความรู้ในเนื้อหาวิชา

4. ด้านยุทธศาสตร์การสอน ได้แก่ จัดระบบการสอนดีและมีความหมาย ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับวิชาการทั่วไป และใช้อุปกรณ์การสอนได้อย่างน่าสนใจ

5. ด้านการประเมินผล ได้แก่ ข้อสอบมีลักษณะดีและคิดเกรดอย่างยุติธรรม

อนันต์ ศรีโสภ (ม.ป.ป.) วิเคราะห์องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการสอนของ อาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการสอนโดยทั่วไปที่แสดงออกชัดเจน ได้แก่ การพูดเสียงดังพอเหมาะชัดเจน การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถาม ความยุติธรรมในการทดสอบและให้คะแนน การแจ้งจุดมุ่งหมายและโครงการสอนรายวิชาล่วงหน้า ส่วนพฤติกรรมที่แสดงออกน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ได้แก่ การบรรยายให้สัมพันธ์กับกิจกรรมแบบอื่น ๆ เช่น การปฏิบัติงาน การสำรวจ สัมมนา การมีอารมณ์ขัน การชักชวนให้นักเรียนร่วมอภิปราย การทบทวนเนื้อหาที่ยากและหาทางช่วยเหลือ ความไวต่อปฏิกิริยาและปัญหาของนิสิตแต่ละคน

ประชุม ผงผ่าน (2526) วิจัยพฤติกรรมการสอนวิชาชีพครู ของอาจารย์วิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามทัศนะของนักศึกษา ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการสอนที่อาจารย์ใช้อยู่ในเกณฑ์น้อย ได้แก่ การใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน การประเมินผล การเรียนการสอนและการนำข้อมูลย้อนกลับมาใช้

วลัยรัตน์ ว่องนัยรัตน์ (2530) วิจัยเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอนตามการประเมินของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนด้านการจัดดำเนินการสอน ได้แก่

1. ประมวลการสอนสมบูรณ์และชี้แนะแนวทางในการศึกษา
2. ชี้แจงลักษณะวิชาและการวัดผล
3. เสนอเนื้อเรื่องที่เป็เนวคิดหลักและเนวคิดย่อย
4. บอกจุดมุ่งหมายและขอบข่ายของวิชาชัดเจน
5. ตรงต่อเวลาทั้งการมาสอนและการออกจากห้องเรียน
6. การใช้วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการสอน ได้แก่
 - 6.1 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้กระตุ้นความสนใจของนักศึกษา
 - 6.2 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น
 - 6.3 ใช้วิธีสอนหลาย ๆ แบบ

सानนท์ ฉายศรีศิริ (2527) วิจัยเรื่องตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอน วิชาชีพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการสอนวิชาชีพ ได้แก่ บุคลิกภาพของอาจารย์ ความสามารถในการสอน ทักษะการใช้สื่อการสอน อุปกรณ์การสอน บรรยากาศในการสอนและทักษะในการสอน

ประโยชน์ ศุภต์กาญจนากุล (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ในวิทยาลัยครู พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการสอน 6 ตัวแปร เรียงตามลำดับ ได้แก่

1. บุคลิกลักษณะของอาจารย์
2. ความสนใจเชิงวิชาการ
3. บรรยากาศในการเรียนการสอน
4. เจตคติของอาจารย์ต่อนักศึกษา
5. สมรรถภาพในการใช้สื่อ
6. ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา

อย่างไรก็ตามตัวแปรทั้ง 6 ประการข้างต้น สามารถอธิบายความแปรปรวนในประสิทธิภาพการสอนได้ประมาณร้อยละ 53

จินตนา มาพวง (2520) วิจัยเรื่องตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษา สาขาสังคมศาสตร์ พบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับนิสิต วิธีสอน บุคลิกภาพ ทัศนคติของอาจารย์ และการประเมินผลประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ การยกตัวอย่างชัดเจนตรงเนื้อหา อธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ชัดเจน แบ่งเวลาแต่ละเรื่องได้เหมาะสม นำผลการประเมินมาแก้ไข ปรับปรุงการสอนคราวต่อไป

2. การประเมินผล ได้แก่ การตรวจและแจ้งผลสอบ รวดเร็ว ยุติธรรม รู้เทคนิคการออกข้อสอบ

ลัดดาวัลย์ ทมมณฑา (2520) วิจัยเรื่องตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษา สาขามนุษยศาสตร์ พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการสอนสาขามนุษยศาสตร์ เรียงตามลำดับน้ำหนัก ได้แก่

1. อุปกรณ์การสอน ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การศึกษานอกสถานที่ การเล่นเกม ภาพยนตร์ สไลด์ วิทยากร เทป และ ห้องปฏิบัติการทางภาษา

2. วิธีการสอน ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของนิสิตเสมอ มีวิธีการสอนหลาย ๆ แบบ บอกวัตถุประสงค์การสอนรายวิชา

3. ทักษะการสอน ได้แก่ การจัดแบ่งเวลาได้อย่างเหมาะสม ยกตัวอย่างให้ชัดเจนตรงเนื้อเรื่อง ปรับปรุงเนื้อเรื่องให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และเตรียมการสอนทุกครั้ง

สายวรุณ บุญคง (2533) ได้ทำวิจัยเรื่ององค์ประกอบที่สัมพันธ์กับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนิสิตนักศึกษาโดย การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 155 เรื่อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีเมตต้า ผลการวิจัย พบว่าตัวแปรที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่

1. ปัจจัยป้อนเข้า มี 3 ด้าน คือ

1.1 คุณลักษณะผู้เรียน ได้แก่ ภูมิหลังทางการศึกษา ความคิดสร้างสรรค์ ความถนัดเชิงวิชาชีพ ความถนัดเชิงเหตุผล การสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ เชาวนปัญญา ทศนคติต่อวิชาที่เรียน ฐานะทางสังคมมีติ เพศ อันดับการเลือก

1.2 คุณลักษณะผู้สอน ได้แก่ ทศนคติต่อวิชาชีพ การตรวจแบบฝึกหัด

1.3 หลักสูตร ได้แก่ การจัดหลักสูตร และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

2. ปัจจัยกระบวนการ พบว่า กระบวนการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เช่น ศูนย์การเรียน ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูป ชุดปฏิบัติการ ทดลอง เป็นต้น สอดคล้องกับผลวิจัยของ อุทุมพร จามรมาน (2530 : บทคัดย่อ)

ส่วนสื่อการสอนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ได้แก่ สไลด์ เทป ภาพยนตร์ นอกนั้นได้แก่องค์ประกอบด้านการบริหาร

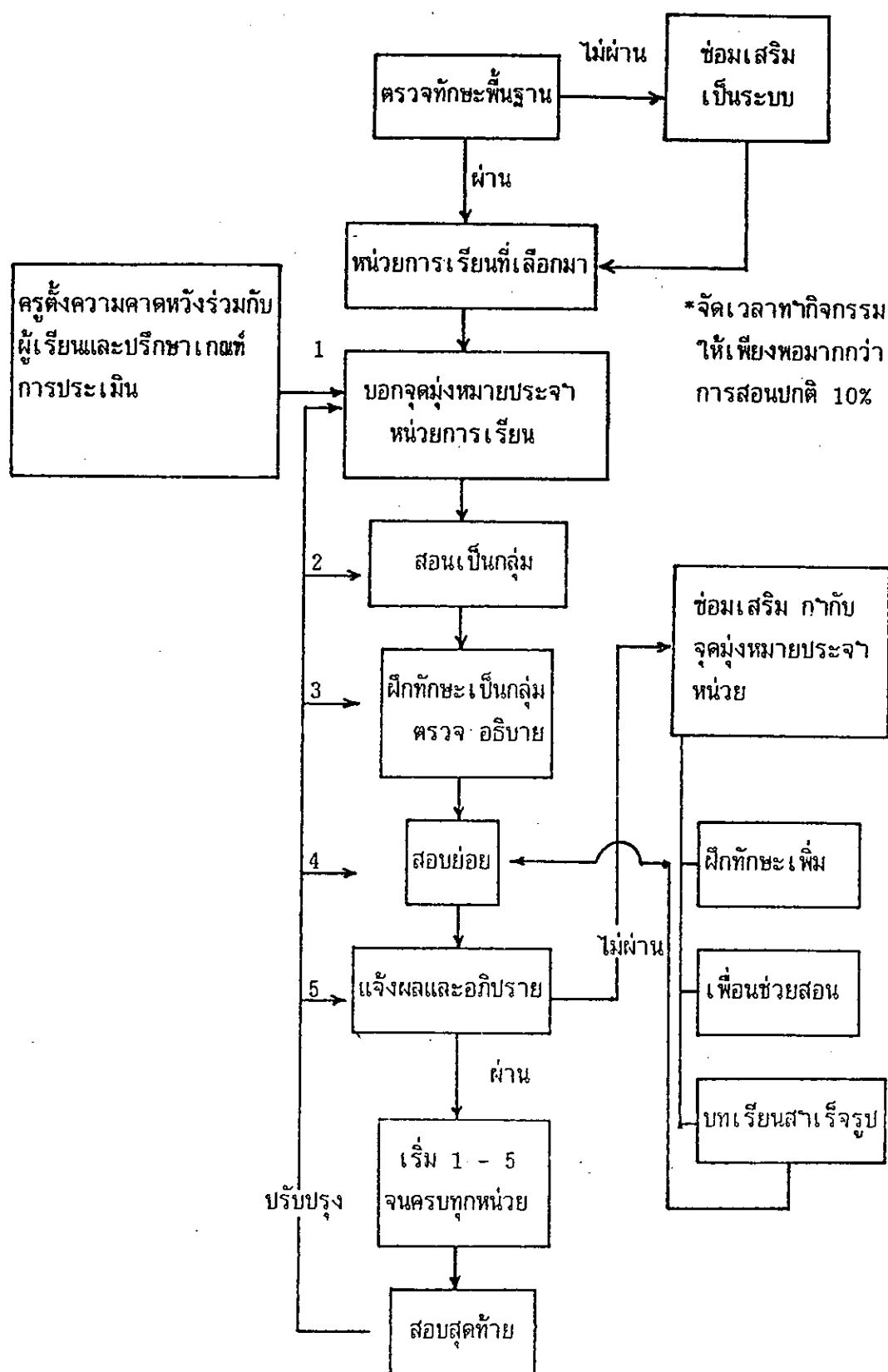
เป็นที่สังเกตว่าผลการวิจัยส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา ให้ความสำคัญแก่พฤติกรรมผู้สอนมากกว่าพฤติกรรมผู้เรียน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการเรียน ซึ่งเน้นที่พฤติกรรมนักศึกษา จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาด้วยเช่นกัน

นอกจากงานวิจัยที่เน้นเรื่องการหาประสิทธิภาพของตัวแปรต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและนำไปทดลองใช้อย่างได้ผล ได้แก่

การทดลองรูปแบบการเรียนรู้แบบรอบรู้ (Mastery Learning) ภายใต้การแนะนำของบลูม (Bloom. 1984 : 4 - 16) แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก โดยสังเคราะห์ตัวแปรจากประสิทธิภาพการสอนประเภทต่าง ๆ และประมวลตัวแปรที่นำมาศึกษา 4 ประเภท คือ

1. เน้นการซ่อมเสริม ปรับปรุงผู้เรียนทุก ๆ ระยะ ของการเรียนรู้การสอน รวมทั้งการให้การทดสอบในตอนต้น ๆ
2. การปรับปรุงเครื่องมือประกอบการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรแบบเรียนหรือวัสดุอื่นใด ให้มีประสิทธิภาพ
3. ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมการศึกษาที่บ้าน โดยมีการสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน
4. จัดบรรยากาศการเรียนการสอนให้น่าสนุกสนานไปพร้อม ๆ กับการมุ่งเน้นพัฒนาทางสติปัญญาในระดับสูง

รูปแบบการเรียนการสอนชนิดนี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ในประเทศไทย ได้มีผู้นำมาทดลอง เช่น ละเอียด รักษ์เผ่า (2528) ทาวิชัยเรือง รูปแบบการสอนเป็นกลุ่มที่ให้ผลการเรียนใกล้เคียงกับผลการสอนแบบครูหนึ่งคนต่อนักเรียนหนึ่งคน รูปแบบการสอนที่ละเอียดพัฒนานี้มีลักษณะคล้ายกับแนวคิดของ บลูม (Bloom) ดังนี้

ภาพประกอบ 14 รูปแบบการเรียนการสอนของ ละเอียต รัชต์เผ่า (2528 : 148)

รูปแบบที่จะเอียด รักรัษเฝ้า พัฒนากันนี้ได้นำไปทดลองหาประสิทธิภาพโดยใช้กลุ่มตัวอย่างนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน พ.ศ. 2527 จำนวน 80 คน โดยสุ่มเข้ากลุ่ม 2 กลุ่ม (กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม) ใช้เวลา 19 คาบ (9 สัปดาห์) ผลการทดสอบรูปแบบพบว่า ได้ค่าประสิทธิภาพสูงสุด 1.76 จากผลการวิจัย พบว่ามีตัวแปรที่น่าสนใจดังนี้

1. ความร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนตั้งแต่แรกเริ่ม
2. การบอกจุดมุ่งหมายและปรึกษาเกณฑ์การประเมิน
3. การใช้บุคลากรเสริม (เพื่อน)
4. การสอนซ่อมเสริมทุกระยะ, แจ้างผล, ปรับปรุง

รูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวนอกจากจะให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับผู้เรียนแล้วยังให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อสภาพแวดล้อมทางบ้าน เพื่อน สื่อ กิจกรรมทุกประเภท ให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างสนุกสนาน รู้ผลของความก้าวหน้าของตน ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความเจริญงอกงามอย่างสูงในทุกด้านของผู้เรียนทุกคน

5. แนวคิดเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาที่นำมาใช้

จากทฤษฎีและแนวคิดการจัดการเรียนการสอนของนักการอุดมศึกษาที่ประมวลมาพิจารณาควบคู่กับแนวคิดเชิงระบบ พบว่า มีตัวแปรที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่
 - 1.1 สถานภาพของนักศึกษา เช่น ถิ่นที่อยู่ ระดับความสนใจ
 - 1.2 แหล่งทรัพยากรท้องถิ่น (ภูมิปัญญาท้องถิ่น)
 - 1.2.1 บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถด้านภาษา
 - 1.2.2 สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์
 - 1.2.3 เวลา
 - 1.3 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
 - 1.4 เนื้อหาในหลักสูตร

ประสบการณ์เดิม

และวรรณกรรมท้องถิ่น

2. กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย

2.1 เอกสารประกอบการสอน

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน เน้นการมีส่วนร่วมของนักศึกษาและท้องถิ่น

2.2.1 การเชิญวิทยากรท้องถิ่น

2.2.2 การศึกษานอกสถานที่ และการพักรม

2.2.3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม รายบุคคล

2.2.4 การรายงาน

2.3 สื่อการเรียนการสอน ได้แก่

2.3.1 เอกสารประกอบการสอน

2.3.2 ภาพนิ่ง

2.3.3 แถบบันทึกเสียง

2.3.4 วัสดุทัศน์

2.4 การประเมินผล และการปรับปรุง

2.4.1 การสังเกตความสนใจ

2.4.2 การสนทนากลุ่ม

2.4.3 การรายงานผลการศึกษา

2.4.4 การทดสอบ

2.4.5 การให้ข้อมูลย้อนกลับ

2.4.6 การปรับปรุงกระบวนการ

3. เป้าหมายผลผลิต (Output) คือ ความสามารถเชิงวิชาการ ได้แก่

3.1 ความรู้ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2 ความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 ความสามารถในการแสวงหาความรู้ในท้องถิ่นด้วยตนเอง และ

ได้แก่

การนำไปใช้

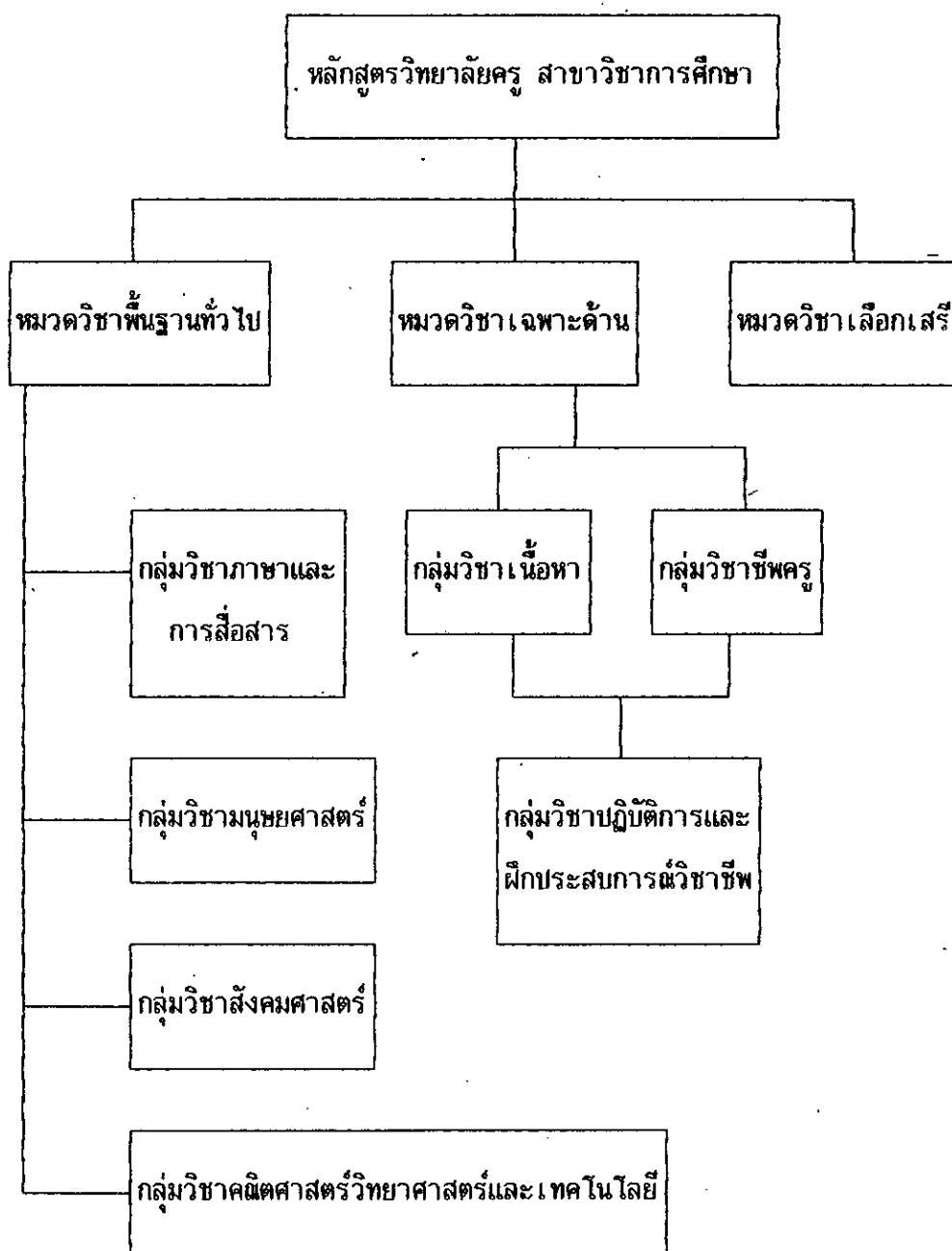
การจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยในวิทยาลัยครู

1. โครงสร้างหลักสูตรและรายวิชาเอกโปรแกรมวิชาภาษาไทยในวิทยาลัยครู

ในการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น วิชาเอกถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญและเป็นหลักของการศึกษาระดับนี้ และถ้าจะเปรียบกับองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ ของหลักสูตร วิชาเอกก็ถือได้ว่าเป็นวิชาที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด (หมั่นพันธุ์ กุญชร ณ อยุธยา. 2530 : 147)

โปรแกรมวิชาภาษาไทยของวิทยาลัยครูเป็นโปรแกรมหนึ่งในสาขาวิชาการศึกษา ระดับปริญญาตรี 4 ปี มีโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้ (กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ. 2536 : 10)

แผนผังโครงสร้างหลักสูตรวิทยาลัยครู สาขาวิชาการศึกษา

ภาพประกอบ 15 โครงสร้างหลักสูตรวิทยาลัยครู สาขาวิชาการศึกษา (กรมการฝึกหัดครู.

2536 : 10)

จากการศึกษาโครงสร้างและรายละเอียดของโปรแกรมวิชาภาษาไทยเบื้องต้นพบว่า หลักสูตรมีวัตถุประสงค์และรายวิชาที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงท้องถิ่น อยู่เป็นพื้นบ้างแล้ว (โปรดดูภาคผนวก ก) หากพิจารณาควบคู่กับนโยบายและมาตรการ การพัฒนาการเรียนการสอนระดับมหภาคข้างต้น โดยเฉพาะแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ซึ่งระบุว่า

นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า และวิจัยในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งแหล่งวิทยาการอื่น ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบ การจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ประเภท และรูปแบบการศึกษากับให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนให้สัมพันธ์ สอดคล้อง และเกื้อกูลกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยส่งเสริมให้องค์กรต่าง ๆ และประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนา

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2535 : 24 - 25)

การจัดการเรียนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทย ด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ บุคคล ข้อมูล วัสดุอุปกรณ์ จึงเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในท้องถิ่นและนโยบายระดับสูง ดังกล่าวแล้ว

2. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยในวิทยาลัยครู

จากการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัยพบว่าทฤษฎีและเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยในระดับอุดมศึกษา ที่กล่าวถึงโดยเฉพาะเจาะจงยังไม่ปรากฏ แต่อย่างไรก็ตามท่านผู้ทรงคุณวุฒิ และผลจากการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยที่ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์และแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยระดับอุดมศึกษามีอยู่ ดังนี้

2.1 วัตถุประสงค์

สุริยา รัตนกุล (2517 : 65 - 68) แสดงทัศนะไว้ว่า การเรียนการสอนภาษาไทยในระดับอุดมศึกษาควรมีเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ

1. ในฐานะผู้ใช้ภาษานักศึกษาควรเป็นผู้ที่ "อ่านเป็น เขียนเป็น และพูดเป็น" ทักษะทั้ง 3 ประการนี้ นอกจากจะเป็นเป้าหมายเฉพาะสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยแล้ว ยังมีความจำเป็นสำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั่ว ๆ ไปอีกด้วย

2. การศึกษาภาษาไทยในระดับอุดมศึกษาควรจะมีผลช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติ และรักษาค่านิยมของความเป็นไทยไว้ โดยเฉพาะผู้ที่จะต้องไปสอนวิชาภาษาไทย เมื่อสำเร็จการศึกษา ก็จะเป็นครูอาจารย์ภาษาไทยที่ดีสามารถถ่ายทอดค่านิยมของความเป็นไทยได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง

3. มีความสามารถในการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ เพราะยังมีความรู้ต่าง ๆ ที่ยังมิได้ศึกษาหรือชำระ เพราะประเทศไทยยังขาดนักเขียนหรือนักค้นคว้าอิสระ ดังนั้น หากมิใช่อาจารย์และนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเท่านั้นที่แล้ว ก็ยากที่จะหาผู้อื่นมาทำหน้าที่แทน ทักษะนี้ที่ว่า "เรียนจบ" น่าจะได้รับการทบทวนใหม่ให้เป็นทัศนคติของการศึกษาหาความรู้อยู่เสมอตลอดไป

ทักษะข้างต้นสอดคล้องกับผู้ที่ทรงคุณวุฒิด้านภาษาและวรรณคดีไทยอีกหลายท่าน เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2533 : 105 - 136) ที่แสดงทัศนะไว้ว่า มหาวิทยาลัยควรมีภารกิจในการส่งเสริมภาษาและวรรณคดี 3 ประการ คือ

1. การรวบรวมความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทย เนื่องจากองค์ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทยที่ศึกษากันอยู่ ยังมีลักษณะตายตัวและคับแคบ การศึกษาภาษาและวรรณกรรมมุขปาฐะ หรือวรรณคดีชาวบ้าน ยังมิได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการเชิญบุคลากรในท้องถิ่นที่มีความรู้ ความชำนาญ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้ก็ดูเหมือนจะมองข้ามไป

2. การสร้างสรรค์ความรู้ทางภาษาและวรรณคดีไทยจากทัศนะที่ครูอาจารย์ภาษาไทยมักจะยึดตำราหรือแนวคิดเดิม ๆ อยู่ จึงอาจเป็นอุปสรรคต่อการริเริ่มสร้างสรรค์ ทางภาษาและวรรณกรรมซึ่งเป็นพลวัต แนวคิดอย่างหนึ่งคือหาอย่างไรจึงจะสามารถสร้างผลงานทางภาษาและวรรณกรรมได้ด้วย

3. การเผยแพร่ความรู้ กิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การสอนเพื่อมุ่งประสิทธิภาพทั้งการส่งและรับสารที่ละเอียดอ่อน มีพลังเที่ยงตรงและมีประสิทธิภาพ การเผยแพร่ความรู้ ผ่านวารสารและสิ่งพิมพ์ ตลอดจนสื่อสมัยใหม่ ให้สาธารณชนได้ชื่นชมภาษาและวรรณคดีไทยอย่างฉลาด

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2519 : 2) กล่าวถึง ลักษณะของนิสิตนักศึกษากลุ่มที่เลือกภาษาไทยเป็นวิชาเอก ว่าควรมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ

1. จะต้องเรียนรู้เนื้อหาลึกซึ้งกว่ากลุ่มวิชาอื่น ๆ
2. จะต้องสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง แม้ในระหว่างเรียนหรือภายหลังจบการศึกษาไปแล้ว

3. จะต้องรู้จักเผยแพร่ผลการศึกษาค้นคว้าของเขาต่อวงวิชาการ นอกจากคุณสมบัติ 3 ประการ ดังกล่าวแล้วนักศึกษาวិชาเอกภาษาไทย ควรจะได้อ่าน คิดเลือกและวิเคราะห์เนื้อหาต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

จรัสรัตน์ สาครินทร์ (2533 : 27 - 28) ระบุว่า เป้าหมายของผู้ที่จะจบไปเป็นครูภาษาไทย ประการหนึ่งคือเป็นผู้ที่เข้าใจสังคมไทยในสภาพที่เป็นจริง มีความรู้ความเข้าใจสังคมไทยทั้งในระดับมหภาคคือ ประเทศ และระดับจุลภาค คือท้องถิ่น สามารถใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนในท้องถิ่นโดยไม่ขัดต่อค่านิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ การสอนจากสภาพที่เป็นจริง จากสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของภาษาและวรรณคดีท้องถิ่นได้

พระวรเวทย์พิสิฐ (อิงอร สุปันธุ์นิช. 2533 ; อ้างอิงมาจาก พระวรเวทย์พิสิฐ. 2533 : 44 - 52) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนภาษาไทยซึ่งตีพิมพ์ใหม่ในวารสารภาษาและวรรณคดีไทย ฉบับเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2533 ว่าได้แก่ การทำให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย เกิดความคิดเปรียบเทียบ ความรู้จนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนกุศหลาบ มลลิกะมาส (2517 : 128 - 137) เสนอแนะว่าความจำเป็นประการแรก ๆ ของการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยคือการสร้างมโนทัศน์ (Concept) ที่ถูกต้องรวมทั้งการกำหนดวัตถุประสงค์แต่ละเรื่องว่าจะให้ผู้เรียนได้รับอะไร

วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยในระดับอุดมศึกษาที่สำคัญตามที่คณะผู้ทรงคุณวุฒิแจ้ง ได้แก่

1. เป็นผู้มีความสามารถในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ตลอดทั้งสามารถเผยแพร่ความรู้ หรือนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้
2. เป็นผู้ที่มีความเข้าใจสังคมไทย วัฒนธรรมไทยทั้งระดับมหภาคและจุลภาค สามารถถ่ายทอดคุณค่าภาษาและวรรณกรรมดังกล่าว ไปยังผู้อื่นได้

วิธีการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยเพื่อสนองเป้าหมาย

ข้างต้นท่านผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนการสอนภาษาไทยได้เสนอแนะไว้กล่าวคือ

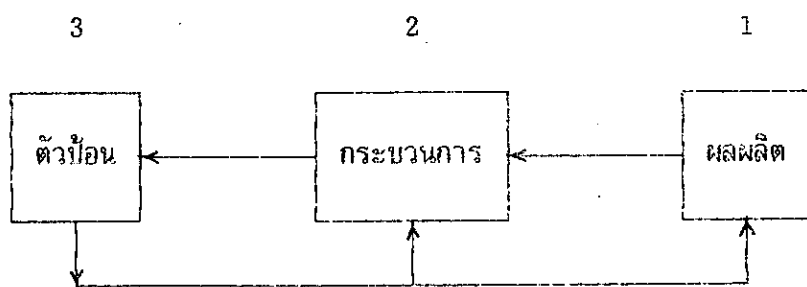
พระวรเวทย์พิสิฐ (อิงอร สุพันธุ์วิช. 2533 ; อ้างอิงมาจาก
พระวรเวทย์พิสิฐ. 2533 : 44 -52) ได้เสนอแนะแนวทางการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย
ไว้ 2 แนวทาง คือ

1. การยกเหตุผลแวดล้อมขึ้นแสดงให้เห็นก่อนแล้วจึงรวบรวมเหตุผลเหล่านั้น
เข้าสู่ผล เมื่อต้องการจะสอนว่าอะไร เป็นอะไร
 2. โดยการบอกให้ก่อนแล้วจึงอ้างหลักฐานและเหตุผลประกอบ
- ซึ่งวิธีหลังนี้เป็นวิธีที่นิยมใช้ในระดับมหาวิทยาลัย

พระวรเวทย์พิสิฐ กล่าวต่อไปอีกว่าการสอนที่ดีควรจะต้องผสมผสาน
วิธีการทั้ง 2 เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับกาลเทศะ และบุคคล

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2525 : 110 - 112) กล่าวถึงการเรียนการสอน
ภาษาไทย ว่าควรเน้นแนวคิดเชิงระบบมาใช้ กล่าวคือ

1. ผลผลิตหรือเป้าหมาย คืออะไร
2. มีกระบวนการหรือวิธีการอย่างไร ที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น ๆ
3. กระบวนการดังกล่าวมีองค์ประกอบหรือตัวบ่อนอะไรบ้างที่สอดคล้องกัน
แสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพประกอบ 16 การเรียนการสอนเชิงระบบ

แนวคิดเชิงระบบดังกล่าวนี้ สามารถนำมากำหนดรูปแบบการจัดการ
การเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมได้กว้าง ๆ คือ

1. ผลผลิต หมายถึง คุณลักษณะของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ที่มี
ความรู้ ความเข้าใจในภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น ความสามารถในการศึกษาค้นคว้า
ด้วยตนเอง และการถ่ายทอดความรู้ความคตินั้น ๆ

2. กระบวนการ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งการมีส่วนร่วมของ
ผู้เรียนและท้องถิ่น เช่น การศึกษาภาคสนาม การเชิญวิทยากรท้องถิ่น ฯลฯ เป็นต้น

3. ตัวบ่งชี้ ได้แก่ นักศึกษา ข้อมูล บุคคล วัสดุอุปกรณ์ ด้านภาษาและ
วรรณกรรมที่ปรากฏในท้องถิ่น รายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เป็นต้น

สุจริต เพียรชอบ (2526 : 93 - 94) กล่าวถึงหลักการการจัดการ
การเรียนการสอนภาษาไทย ไว้ดังต่อไปนี้

1. มีวัตถุประสงค์ในการสอนที่ชัดเจน ในการจัดการเรียนการสอน
ภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนควรจะได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการสอนให้ชัดเจนว่า ต้องการที่
จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความสามารถและมีทักษะใดบ้าง การวางวัตถุประสงค์นั้นควรมี
วัตถุประสงค์ในโครงการสอนระยะยาว และการสอนประจำวัน เพราะเมื่อผู้สอนภาษาไทยมี
วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนแน่นอนแล้ว ก็จะสามารถจัดเนื้อหา เลือกวิธีการสอน จัดกิจกรรมและ
ประสบการณ์ในการเรียนรู้ตลอดจนประเมินผลได้ถูกต้อง การเรียนการสอนภาษาไทยก็จะได้
ดำเนินไปด้วยดี บรรลุตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร นอกจากนั้นเพื่อให้เกิดความ
ร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมการเรียน ผู้สอนควรจะได้ทราบวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมแต่ละ
ครั้งด้วย

2. คำนึงถึงลักษณะและพัฒนาการของเด็กวัยรุ่น ผู้สอนภาษาไทยควรจะได้
ได้เข้าใจผู้เรียนที่ตนเองสอนเป็นอย่างดี ทั้งพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์
และสังคม และพยายามจัดสภาพการเรียนการสอน และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนา
และเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ตัวอย่างเช่น เด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่สติปัญญากำลังเจริญเติบโตเป็น
อย่างมาก ผู้เรียนวัยนี้จะเป็นผู้ที่มีความอยากรู้อยากเห็น ช่างซักถาม ชอบโต้แย้ง ใช้เหตุผล
แสดงความคิดเห็น และวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ครูผู้สอนภาษาไทยก็ต้องพยายามสอนเนื้อหา
ที่เป็นประโยชน์ มีคุณค่าแก่ผู้เรียน ขณะที่สอนควรบอกแหล่งวิชาที่ผู้เรียนจะไปศึกษาค้นคว้าด้วย

ตนเองได้ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามปัญหาหรือข้อข้องใจต่าง ๆ ให้ได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ผู้สอนควรเป็นนักประชาธิปไตย ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน และเคารพความคิดเห็นเหล่านั้นโดยปราศจากอคติ การมอบหมายงานควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรื่องที่ตนสนใจอย่างเสรี ผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ เป็นผู้ประสานงานการเรียนการสอน และไม่ทำตนเป็นเผด็จการในชั้นเรียน

3. ใช้หลักจิตวิทยาในการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนภาษาไทยมีประสิทธิภาพ ผู้สอนควรมีความรู้ ความเข้าใจ และใช้หลักจิตวิทยาในการสอน เช่น ความแตกต่างระหว่างบุคคล กฎแห่งความพร้อม กฎแห่งการกระทำซ้ำ กฎแห่งผล การเร้าความสนใจ และการเสริมกำลังใจการเรียน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ในเรื่องของกฎแห่งการกระทำซ้ำนั้น ภาษาไทยเป็นวิชาทักษะ เมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะมากเท่าใดก็จะมีทักษะดีขึ้นเท่านั้น ผู้สอนภาษาไทยจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติให้มาก ๆ ถ้าเวลาในชั้นเรียนมีจำกัด ไม่เพียงพอ ก็พยายามส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาภาษาไทยขึ้นนอกเวลาเรียน เพื่อจะได้มีเวลาฝึกทักษะทางภาษาได้มากขึ้น

4. ใช้วิธีการสอนหลายแบบ ผู้สอนภาษาไทยที่ดีควรจะต้องรู้จักพลิกแพลงวิธีการสอนให้น่าสนใจ นอกจากการสอนภาษาไทยด้วยวิธีการบรรยายแล้ว อาจใช้วิธีการอื่น ๆ อีก เช่น การอภิปราย การแบ่งกลุ่มทำงาน การแบ่งกลุ่มค้นคว้า ระดมความคิด การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง และเกมการเล่น เป็นต้น การใช้วิธีการสอนที่หลากหลายจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานตื่นตัวสนใจ และมีความกระตือรือร้นในการเรียน

5. การจัดกิจกรรมประกอบการสอนที่น่าสนใจ กิจกรรมเป็นหัวใจของการสอน การใช้กิจกรรมประกอบการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นผู้เรียนยังได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ได้แสดงออกซึ่งความสามารถส่วนบุคคลให้ผู้เรียนได้รับทราบกิจกรรมที่จัดขึ้นอาจเป็นการแสดงละคร การฟ้อนรำ การร้องเพลง การอภิปรายโต้เถียง การวาดภาพประกอบบทเรียนวรรณคดี การจัดนิทรรศการ การแสดงหุ่น หรือการศึกษานอกสถานที่ก็ได้

6. มีขั้นตอนในการสอนที่เหมาะสม ในการสอนแต่ละครั้งผู้สอนควรมีขั้นตอนในการสอนที่น่าสนใจ เช่น มีขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน การจัดกิจกรรมประกอบขั้นสรุป และประเมินผลในบางสถานบันอาจจัดขั้นการสอนแปลกแตกต่างออกไปอีกก็ได้

7. ใช้สื่อการสอนประกอบ การเรียนการสอนภาษาไทยที่ดีควรใช้สื่อการสอนประกอบด้วย เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น ไม่ต้องใช้จินตนาการมากจนเกินควร สื่อการสอนที่ใช้ อาจเป็นสื่อการสอนง่าย ๆ เช่น ภาพ แผนภูมิ แผนที่ บัตรคำ แถบประโยค แผนที่ หุ่นจำลอง ของจริง หรือจะใช้สื่อการสอนประเภทเครื่องมือ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทปบันทึกเสียง ภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मสตริป และเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะก็ได้ ตามที่ผู้สอนสะดวก นอกจากสื่อการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจดีขึ้นแล้ว จะช่วยให้บรรยากาศในห้องเรียนมีชีวิตชีวา ผู้เรียนจะเรียนภาษาไทยด้วยความสนุกสนาน

8. ประเมินการสอนเป็นประจำ เนื่องจากภาษาไทยเป็นวิชาทักษะ การที่ผู้เรียนจะมีความชำนาญในการใช้ภาษา ก็จะต้องอาศัยการฝึกฝน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเจริญก้าวหน้าของตนเอง ควรจะได้มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ การวัดและประเมินผล การสอนภาษาไทยนั้น อาจทำได้ด้วยการให้ฝึกเรียนทำแบบฝึกหัด ทำข้อทดสอบ เขียนรายงาน หรือวัดจากการแสดงออกในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ก็ได้ เช่น การอภิปราย การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติหรือการโต้เถียงก็ได้

นอกจากนี้ไพฑูรย์ สีนารัตน์ (2526 : 130) ได้เสนอรูปแบบ การเรียนการสอนภาษาไทยแบบต่าง ๆ ไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ครู/เนื้อหา คือพฤติกรรมที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียมเนื้อหาต่าง ๆ มา โดยตรงแล้วนำมาบอกแนะ ชักถามเพื่อให้ผู้เรียนรู้เนื้อหาที่ผู้สอนเตรียมมา
2. ครู/กระบวนการ คือพฤติกรรมที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียมกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ผ่านกระบวนการเหล่านั้น เช่น การตั้งปัญหา โต้แย้ง อภิปรายกัน ระหว่างผู้เรียน โดยผู้สอนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ผู้เรียนจะเรียนรู้จากกระบวนการมากกว่าตัวครู
3. อุปกรณ์/เนื้อหา พฤติกรรมนี้ผู้เรียนจะเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ ไม่ใช่จากครูแต่จากเอกสาร อุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ และมีลักษณะเป็นการร่วมมือและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
4. อุปกรณ์/กระบวนการ พฤติกรรมนี้ผู้เรียนอาศัยกระบวนการที่ประกอบไปด้วยอุปกรณ์เป็นเครื่องเสริมให้เรียนรู้จากสภาพจริง ของจริงที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในสภาพการณ์นั้นด้วยตนเอง

ไพฑูรย์ สีนารัตน์ ได้เสนอแนะว่ารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทย ที่อาจารย์ภาษาไทยควรใช้มากที่สุด ได้แก่ แบบอุปกรณ์ กระบวนการ เพราะนักศึกษาได้ลงมือ

ปฏิบัติจริงซึ่งจำเป็นมากสำหรับการเรียนการสอนภาษาไทย โดยเฉพาะการเน้นประสบการณ์จริง เพราะรูปแบบการเรียนการสอน ลักษณะดังกล่าว จะช่วยให้นักศึกษาได้เข้าใจโลกและชีวิตมากขึ้น ทราบว่าควรปรับปรุงตนเองอย่างไร กิจกรรมเสนอแนะ ได้แก่ การศึกษานอกสถานที่ การฝึกปฏิบัติ กิจกรรมดังกล่าวจะช่วยให้นักศึกษาได้มีความสัมพันธ์ คั่นเคยกับสภาพการณ์จริง ผู้สอนจะทำหน้าที่หลักคือ การจัดเตรียมประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้รู้จัก คั่นเคย กับการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รู้จักคิด รู้ลึก และแสดงความคิดเห็น อันจะเป็นหนทางที่กระตุ้นให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง และสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม พร้อมกันไป

วิธีการดังกล่าวเหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยใน

วิทยาลัยครู ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ สายหยุด จาปาทอง (2517 : 10 - 11)

ที่กล่าวว่าผู้สอนภาษาไทยควรให้ความสนใจกับสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มากที่สุด เช่น นิทาน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงวิธีการของท่านผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาไทย

จึงสรุปได้ว่า การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะผู้ที่ศึกษาภาษาไทยเป็นวิชาเอก มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเน้นกระบวนการเรียน ซึ่งเน้นประสบการณ์ตรงของผู้เรียนให้มากที่สุด วิธีหนึ่งคือการอาศัยทรัพยากร ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งวัสดุอุปกรณ์ ข้อมูล ตลอดจนบุคคล (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) เพื่อให้นักศึกษาได้มีความคั่นเคยได้รับความรู้ ความคิด และประจักษ์คุณค่าด้วยตนเอง จนอาจนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ และการนำไปใช้ในอนาคต

3. ผลการวิจัยด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรม

ไทยในวิทยาลัยครู

งานวิจัยด้านการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยในวิทยาลัยครู ที่ผู้วิจัยค้นคว้ารวบรวมได้ ปรากฏอยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2507 ถึง พ.ศ. 2531

วัตถุประสงค์การวิจัยส่วนใหญ่เป็นการสำรวจความคิดเห็น ความต้องการของนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอนต่อหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ผลการวิจัยเมื่อประมวลเข้าด้วยกัน พบว่า หลักสูตรและการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในวิทยาลัยครู มีปัญหาและจุดอ่อน ด้านต่าง ๆ ที่สำคัญดังนี้คือ

1. ตัวป้อน (Input) ได้แก่ หลักสูตรและรายวิชา ผู้สอนและผู้เรียน ดังต่อไปนี้

1.1 หลักสูตรและรายวิชา พบว่า วิชาเอกเลือกน้อยเกินไป (พัฒนา

อิทธิเสรี, 2522) วัตถุประสงค์ไม่ชัดเจน (สกุศลรัตน์ พูลสวัสดิ์, 2507) เนื้อหากว้างเกินไป

(พัฒนา อิติเสรี. 2522 ; ทวี ชานนอก. 2523 ; สกฤตน์ พูลสวัสดิ์. 2507 ;
วิมล คำศรี. 2522) เนื้อหาไม่เหมาะสมกับท้องถิ่น (ประติษฐ์ สรรพช่าง. 2524)

1.2 ผู้สอน ปัญหาที่พบ ได้แก่ ผู้สอนไม่ตรงเวลา ขาดการเตรียมการสอน
(นัคพร สุทราย. 2524 ; จุมพล วัฒนบุญย์. 2524)

1.3 นักศึกษา ไม่มีความตั้งใจ หรือความศรัทธาในวิชาภาษาไทยมาก่อน
เหตุที่เรียนเพราะไม่ทราบจะเรียนอะไร (พัฒนา อิติเสรี. 2522)

2. กระบวนการเรียนการสอน

ปัญหาที่ผู้วิจัยระบุสอดคล้องกันสูง ได้แก่ การเรียนการสอนที่ใช้กิจกรรม
การบรรยายเป็นพื้นถึงร้อยละ 94.6 (พัฒนา อิติเสรี. 2522) ขาดวิธีการ กิจกรรมหลาย ๆ
แบบ รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ผู้เรียนไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนการสอน การทดสอบ
มีน้อยครั้ง และไม่ครอบคลุมเนื้อหา ขาดการติดตามผู้เรียนและการฝึกซ้ำ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
ขาดงบประมาณและการสนับสนุนจากผู้บริหาร (พัฒนา อิติเสรี. 2522 ; ทวี ชานนอก.
2523 ; นัคพร สุทราย. 2524 ; วิมล คำศรี. 2522 ; ยรรยง มีสติ. 2531 ;
สกฤตน์ พูลสวัสดิ์. 2507 ; ประติษฐ์ สรรพช่าง. 2524 ; จุมพล วัฒนบุญย์. 2524 ;
พวงเล็ก อุดระ. 2524 ; อยู่สุข ทาไร่. 2524 ; ภัทรา วัชรินทร์พร. 2524)

3. ผลผลิตของหลักสูตร

จากการสำรวจปัญหาการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยตามหลักสูตรปริญญาตรี
ของสภาการฝึกหัดครู พัฒนา อิติเสรี (2522 : 74) พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา
มีความรู้ภาษาไทยอย่างลึกซึ้งเพียงร้อยละ 7.1, 6.0 และ 6.2 ตามลำดับ ส่วนทัศนคติของ
นักศึกษาก่อนและหลังการเรียนวิชาภาษาไทย นัคพร สุทราย (2524 : 119) พบว่า นักศึกษา
จำนวน 268 คน ก่อนเรียนไม่ชอบแต่หลังเรียนชอบและนักศึกษา 258 คน ตอบว่า ก่อนเรียน
ชอบแต่หลังเรียนไม่ชอบ (ประชากร 2,948 คน) เมื่อเปรียบเทียบจำนวนนักศึกษา ที่มีทัศนคติ
ไปทางบวกและลบ พบว่ามีปริมาณเกือบเท่ากัน

4. แนวคิดเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทย ที่น่าสนใจ

ผลการวิจัยที่ประมวลมา เมื่อพิจารณาเชิงระบบ กล่าวได้ว่า ผลผลิตทั้งด้านความรู้
ความสามารถและทัศนคติของนักศึกษายังอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งอนุมานได้ว่าขึ้นอยู่กับจัดการเรียน
การสอนและปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เห็นตัวบ่อน

วิทยาลัยครูเป็นสถาบันอุดมศึกษา ตั้งอยู่ในภูมิภาคเป็นส่วนใหญ่ (30 แห่ง) และใกล้ชิดกับท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน ซึ่งเกิดจากจากปัจจัยนำเข้าที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้กระบวนการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย มีความหลากหลาย กว้างขวาง โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้สอน หรือการบรรยายแต่ฝ่ายเดียว ผู้เรียนมีกิจกรรมมากขึ้น ในขณะที่ท้องถิ่นก็จะมีบทบาทหน้าที่และความสำคัญด้านการเรียนการสอนในฐานะแหล่งวิทยาการ และวิทยาการ ซึ่งคาดว่าตัวอ่อนและกระบวนการเรียนการสอน ที่ตั้งอยู่บนฐานของท้องถิ่น จะช่วยให้นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้งในวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านภาษาและวรรณกรรม ตลอดจนสามารถนำความรู้ไปใช้และถ่ายทอดสู่นักเรียนได้ต่อไปในอนาคต

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1. ความหมายและขอบข่ายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่า "ภูมิปัญญา" เป็นคำที่ใช้กันโดยหมู่ชนนักศึกษามานานแล้ว ส่วนคำว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือบางครั้งใช้คำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาไทยก็เรียก เป็นคำที่กล่าวถึงกันมากในทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งองค์กรภาครัฐและองค์กรภาคเอกชน (สามารถ จันทรสุรีย์. 2534 : 88) แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ก็ยังไม่มีคำนิยามอย่างเป็นทางการ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 619) ให้ความหมายคำว่า "ภูมิปัญญา" ว่า น. พื้นความรู้ความสามารถ

พจนานุกรมเวบสเตอร์ (1976) ให้ความหมายคำว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) ให้ความหมายหนึ่งว่า ข้อมูลที่สั่งสมต่อ ๆ กันมา (Accumulated information)

นอกจากนี้ บรรดานักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ไว้ต่าง ๆ กัน กล่าวคือ

ประเวศ วะสี (2530 : 75) กล่าวว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาแบบที่เราเรียน พลัฒกกลมกลืนเชื่อมโยงกันหมด"

สามารถ จันทรสุรีย์ (2534 : 88) นิยาม "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ว่า หมายถึง "ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา การดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย"

พัทยา สายหู (2534 : 109) ให้ความหมายคำว่า ภูมิปัญญาไว้ว่า คือ "ความรู้ ความคิดที่ได้สั่งสมไว้" ชาวบ้านคือ "คนธรรมดาหรือสามัญชน" หากรวมความหมายก็อาจนิยามได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ "ความรู้ความคิดของคนธรรมดา หรือสามัญชนที่ได้สั่งสมไว้" ส่วนอีกคำหนึ่งคือคำว่า "วัฒนธรรม" หมายถึง "เครื่องมือ อุปกรณ์การดำรงชีวิตของหมู่คณะ"

ความหมายที่ พัทยา สายหู ให้ไว้นี้แสดงถึงความแตกต่างและปฏิสัมพันธ์ของคำว่า "ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม" ค่อนข้างชัดเจนกล่าวคือ คำว่า "ภูมิปัญญา" เน้นที่ความรู้ ความคิดเป็นสำคัญ ส่วนปรากฏการณ์ที่เนื่องด้วยความคิดความรู้ดังกล่าว ในรูปของเครื่องมือ อุปกรณ์วิธีการต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตของหมู่คณะ เรียกว่า "วัฒนธรรม" ในความหมายนี้ คำว่า "ภูมิปัญญา" และคำว่า "วัฒนธรรม" จึงต่อเนื่องและใกล้ชิดกันมาก

สาโรช บัวศรี (2531 : 176) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ความดี ความงามและความจริงในวิถีมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ และตกทอดปรับปรุงสร้างสรรค์ มาจนถึงปัจจุบัน จำแนกรูปแบบหรือขอบข่ายของวัฒนธรรมไว้ 5 ประเภทด้วยกันคือ

1. ศิลปกรรม ได้แก่ ภาษาวรรณคดี การละคร นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ ดนตรี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม รวมทั้งศิลปะที่เกิดขึ้นใหม่ด้านวิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ ฯลฯ
2. มนุษยศาสตร์ ได้แก่ ศาสนา จริยธรรม ประเพณี ค่านิยม ธรรมเนียม ประเพณี อุดมการณ์ เจตคติของคนในชาติ กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย มนุษยวิทยา
3. การช่างฝีมือ ได้แก่ การทอ การแกะสลัก การเย็บปักถักร้อย การทำเครื่องเงินการทำเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องถม เครื่องปั้นดินเผา การจักสาน ช่างเหล็ก ช่างไม้ ฯลฯ
4. การกีฬา และนันทนาการ ได้แก่ การกีฬาพื้นเมือง การละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ ฯลฯ
5. คหกรรมศาสตร์ ได้แก่ อาหารการกิน เสื้อผ้า การแต่งกาย การตกแต่งบ้านเรือนการเลี้ยงและอบรมเด็ก มารยาทไทย ฯลฯ

เสรี พงศ์พิศ (2529 : 145 - 146) ให้ความหมายว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน" หมายถึง รากฐานของความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพ ภูมิปัญญา มีสองลักษณะ คือ ส่วนที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ชีวิตศรัทธา ปรัชญาการดำเนินชีวิต คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน กับส่วนที่เป็นรูปธรรม เช่น การทอผ้าทากิน หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี ฯลฯ

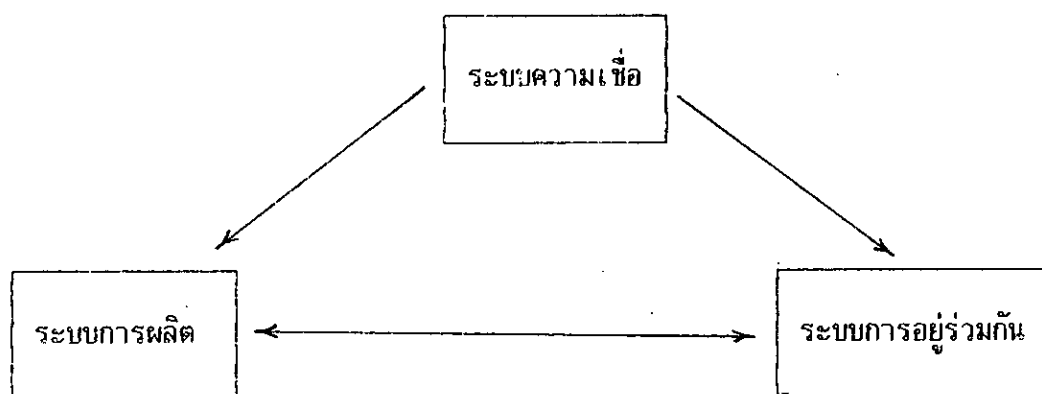
อภิชาติ ทองอยู่ (2530 : 37) นิยามคำว่า "ภูมิปัญญา" หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ หรือขยายความให้ชัดเจนยิ่งขึ้นก็คือ สิ่งที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับโลกแวดล้อมของชาวบ้านซึ่งมีอยู่ตลอด เพราะในโลกแวดล้อมหนึ่ง ๆ นั้นมีแบบแผนทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และความเชื่อที่เป็นโครงสร้างของสังคม

สุจารี จันทรสุข และคนอื่น ๆ (ม.ป.ป. : 3 - 4) สรุปความหมายของคำว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ว่าหมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบทอดมาทั้งทางตรง คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และทางอ้อมคือ การเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สะสม ทำให้เกิดศักยภาพในการประสมความรู้ และประสบการณ์ใหม่ ๆ เข้ากับความรู้อันมีมาแต่ดั้งเดิมจนสามารถแก้ปัญหาในแต่ละเรื่อง แต่ละสถานการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อมที่มีเงื่อนไขเฉพาะแตกต่างกันไป หรืออาจกล่าวได้ว่าเกิดการตกผลึกของความรู้ที่ทำให้สามารถเกิดทางเลือกใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สุรเชษฐ เวชพิทักษ์ (2533 : 12 - 14) แสดงองค์ประกอบของวัฒนธรรมท้องถิ่นว่ามี 3 ประการคือ

1. ระบบการผลิต หรือระบบการทอผ้าทากิน
2. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน อันประกอบด้วยครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน
3. ระบบทางความเชื่อ ประกอบด้วยศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม

องค์ประกอบทั้ง 3 ประการ แสดงได้ดังภาพประกอบ 17

ภาพประกอบ 17 องค์ประกอบวัฒนธรรมท้องถิ่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534 : 3) ให้ความหมายคำว่า "ภูมิปัญญา" ว่าหมายถึง

1. ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องใด ๆ หรือหน่วยสังคมใด ๆ มีลักษณะเป็นข้อมูล เนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิงผู้ชาย ฯลฯ
 2. ความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องใด ๆ หรือหน่วยสังคมใด ๆ ความเชื่อดังกล่าว อาจยัง ไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง หากพิสูจน์แล้วความเชื่อก็จะกลายเป็นความรู้ ความเชื่อ บางอย่างอาจพิสูจน์ไม่ได้ เช่น เรื่อง นรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน ผีมีจริงหรือไม่
 3. ความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาป้องกันปัญหา เช่น ความสามารถในการสร้างหรือดำรงความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว เป็นต้น
- และสรุป ว่าภูมิปัญญาอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ
1. เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุ และการกระทำทั้งหลาย
 2. เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ไขและป้องกันปัญหารวมทั้งการสร้างความสำเร็จให้แก่ชีวิต

จากทัศนะและความหมายที่ทนายทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ นักพัฒนา ดังประมวลมาสรุปได้ว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" คือ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ที่ท้องถิ่นได้สะสมถ่ายทอดปรับปรุงสืบต่อ ๆ กันมา ปรากฏเป็นความสามารถ วิธีการ เครื่องมือที่สามารถใช้ควบคุมแก้ปัญหา หรืออำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลและท้องถิ่นได้โดยตลอดมาจากรุ่นสู่รุ่น กว้าง ๆ ได้ 2 ลักษณะคือ

1. ด้านที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ และคุณค่าที่ปัจเจกชนและท้องถิ่น ได้สืบทอดและปรับปรุงต่อ ๆ กันมา ภูมิปัญญาในลักษณะนี้ปรากฏในรูปของศาสนา พิธีกรรม นิทาน เพลง สุภาษิต การสั่งสอน เป็นต้น

2. ด้านที่เป็นวัตถุ ได้แก่ อุปกรณ์ เครื่องมือ สิ่งปลูกสร้าง อาชีพต่าง ๆ เป็นต้น การใช้คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในวิจัยนี้หมายถึงปรากฏการณ์ของความคิด ความรู้ และความสัมพันธ์ที่ท้องถิ่นแสดงออกในรูปของการบอกเล่า (มุขปาฐะ) เป็นสำคัญ

2. แนวทางการแปรภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลที่เกิดจากการเรียนรู้โดยประสบการณ์ที่สั่งสอนสืบทอดกันมา เกี่ยวข้องกับวิธีการดำรงชีวิตรอบด้าน ผลการพัฒนาที่ไม่สมดุลตลอดมา มีสาเหตุจากการละเลย องค์ประกอบสำคัญในท้องถิ่น สถาบัน เช่น วัด ครอบครัวผู้มีประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น หมอพื้นบ้าน เกษตรกร รวมไปถึงวัสดุอุปกรณ์ที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่น ไม่ได้นำมามีส่วนร่วม หรือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2533 : 352)

นักการศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาให้สอดคล้อง เชื่อมโยงกับท้องถิ่นมานานแล้ว แต่ในทางปฏิบัติระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร กับสภาพท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย เนื้อหาของการศึกษาโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ก็ยังไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงนัก (สุจารี จันทรสุข และคนอื่น ๆ. ม.ป.ป. : 03 - 47) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534 : 15 - 16) ได้จัดทำเอกสารว่าด้วยความหมาย และขอถ่ายเอกสารดำเนินงานวัฒนธรรม พ.ศ. 2534 สารสำคัญของเอกสารระบุแนวทางการดำเนินงานวัฒนธรรมไว้ 8 ลักษณะมีงานถ่ายถอดวัฒนธรรมเป็นงานหนึ่ง ซึ่ง "หมายถึง กระบวนการสำรวจ ศึกษา และเลือกสรรเนื้อหาทางวัฒนธรรม เพื่อการเรียนการสอน ทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการอันจะยังผลให้อุชนเกิดความเข้าใจ ความซาบซึ้ง และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมในชีวิตประจำวันอย่างสอดคล้องกับยุคสมัย ขั้นตอนการดำเนินงานระบุไว้ 8 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1 สำรวจเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การถ่ายทอดอย่างเหมาะสมกับการศึกษาระดับต่าง ๆ

2.2 วิจัยถึงกระบวนการถ่ายทอดที่เหมาะสมกับการศึกษาในระดับต่าง ๆ

2.3 จัดสร้างกลไกและมาตรการให้เกิดความเข้าใจ และเห็นพ้องต้องกันในการถ่ายทอดเนื้อหา นั้น ๆ

2.4 สนับสนุนให้บุคคล หน่วยงาน องค์กร สถาบันผลิตและพัฒนาสื่อ

2.5 จัดให้มีการฝึกอบรมครู และบุคลากรผู้เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

2.6 สร้างระบบการประสานงานเพื่อสนับสนุนให้หน่วยงานทางการศึกษาใช้สื่อและวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

2.7 จัดสร้างระบบการติดตามผลและประเมินผลการดำเนินงาน

2.8 สร้างกลไกในการเชิญ ผู้มีผลงานดีเด่นในการถ่ายทอด

นอกจากกระบวนการดังกล่าวแล้วในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะอนุกรรมการอำนวยการวิจัยวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ยังได้ระบุรายละเอียดอีกว่าเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความรู้ ความเข้าใจ ธรรมชาติ การดำรงชีพ รวมทั้งกระบวนการแก้ไขปัญหาของบรรพชนในอดีต โดยพยายามชี้ให้เห็นหลักเหตุผล ความหมาย ระบบคุณค่าตลอดจนกระบวนการถ่ายทอดคุณค่าต่าง ๆ ซึ่งสามารถศึกษาได้จากวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ประเพณีท้องถิ่น ผู้รู้ เอกสาร ตำนาน มุขปาฐะ ฯลฯ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2535 : 6)

จากแนวทางการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้เสนอไว้จะเห็นว่าในประเด็นที่ 1 - 7 มีความเหมาะสมที่จะนำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ส่วนเนื้อหาหรือลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นตามเสนอก็มีความสอดคล้องกับรายวิชาในหลักสูตรภาษาไทยของวิทยาลัยครูอยู่แล้ว โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในรูปของการบอกเล่า (มุขปาฐะ)

สุจารี จันทรสุข และคนอื่น ๆ (ม.ป.ป. : 48 - 53) ได้จัดทำรายงานการศึกษาข้อมูลสำหรับการพัฒนาการศึกษาในอนาคต เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยวิเคราะห์เอกสารบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบการสัมภาษณ์ และการประชุมในภาคสนามระหว่างกันยายน 2531 - กุมภาพันธ์ 2532 และได้เสนอแนวคิดแนวทางและข้อจำกัดการแปรภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู่ระบบการศึกษาไว้ 5 ประการ คือ

1. การขยายการยอมรับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องทำได้ยาก โดยเฉพาะในการนำไปปฏิบัติจริง แต่ก็ควรจะต้องขยายการยอมรับในเชิงความคิดโดยเฉพาะในกลุ่มครู

ซึ่งเป็นกลุ่มสำคัญที่ควรจะมีจิตสำนึกและทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องนี้ เพราะครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดชุมชนในทุกพื้นที่

2. ควรจะได้ส่งเสริมบทบาทของวิทยาลัยครูทั้ง 36 แห่ง ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น โดยการวิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอนว่า เป้าหมายการเรียนการสอน สภาพปัจจุบันเป็นเช่นใด และทางเลือกใหม่ควรเป็นเช่นใด ฯลฯ เนื้อหาอยู่ในสภาพเช่นใด และทางเลือกใหม่ควรเป็นเช่นใด

3. ส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะวิทยาลัยครูให้มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งศึกษาแนวคิดทฤษฎี วิธีการจากข้อมูลที่ได้ เพื่อให้รู้ละเอียดลึกซึ้งจนสามารถเผยแพร่ไปในวงกว้างได้

4. สร้างความใกล้ชิดในกระบวนการเรียนการสอนระหว่างสถาบันการศึกษากับหมู่บ้าน หลักสูตรต่าง ๆ ไม่ควรจำเพาะอยู่ในห้องเรียนหรือตำราเท่านั้น แหล่งความรู้ที่สำคัญและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง คือชุมชนชนบท นักศึกษาควรได้ไปเรียนรู้ และรู้จักหมู่บ้านอย่างแท้จริง ด้วยการร่วมมือและประสานงานกันระหว่าง นักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา นักพัฒนารวมทั้งปราชญ์ชาวบ้าน ที่ยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านทั้งหลายร่วมกันวางแผนทางอบรมสั่งสอนนักศึกษา ซึ่งเป็นลูกหลานชาวบ้านในห้องเรียนของตนให้มีความรู้ เรื่องต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน ท้องถิ่นของตน มีความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ และวัฒนธรรมของตน และปลูกฝังจิตวิญญาณของนักพัฒนา

5. หากมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Decentralization) งบประมาณที่รัฐจัดให้ด้านการศึกษาก็จะสามารถจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแต่ละแห่งได้มากกว่าปัจจุบัน

นอกจากผู้วิจัยจะได้เสนอแนวทางจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ก็ยังได้ให้ข้อควรระวังในการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อีกด้วยกล่าวคือ

1. การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ควรยึดที่ตัวบุคคลหรือกิจกรรม เพราะแท้จริงแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่น คือแนวคิดและวิธีปฏิบัติ ซึ่งได้มาจากการสั่งสม และการแสวงหาทางออกตอบสนองสิ่งท้าทาย เป็นเรื่องที่สามารถเอาเยี่ยงกันได้ แต่เอาอย่างกันไม่ได้ ต้องนำไปปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมของแต่ละท้องถิ่น การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงควรวิเคราะห์ระบบความคิดของชาวบ้าน โดยศึกษาจากสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นว่ามีปัจจัย มีเหตุผล กฎเกณฑ์อย่างไรที่ทำให้เกิดความคิดขึ้น และที่สำคัญคือมีกระบวนการเรียนรู้ การสืบทอดและการสั่งสมความรู้อย่างไร

2. การเข้าไปติดต่อบ้านครูจะต้องให้เกียรติยอมรับชาวบ้าน และพยายาม
ไม่ไปรบกวนชาวบ้านมากเกินไป

3. ข้อมูลของหมู่บ้านที่มีองค์กรต่าง ๆ เข้าไปทำงานพัฒนาอยู่ ผู้เข้า ไปศึกษา
จะต้องพิจารณาตรวจสอบข้อมูลให้รอบคอบ เพราะบางกรณีอาจเป็นการสะท้อนความคิดของ
องค์กรนั้น ๆ ทั้งหมด

ธำรง บัวศรี (2531 : 989 - 998) ได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษา
ในท้องถิ่นไว้ว่า การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและปัญหาของท้องถิ่นถือหลักความสอดคล้อง
เป็นสำคัญ อาศัยหลักสูตรของสถานศึกษาเป็นแกนกลาง โดยพยายามจัดหลักสูตร และกิจกรรม
การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ และปัญหาของท้องถิ่น ผู้สอนจะเป็นผู้แสดงบทบาท
ในการเป็นนักนวัตกร โดยเฉพาะในด้านการสอนด้วยการนำวิธีการใหม่ ๆ มาใช้โดยยกกรณี
การจัดการศึกษาของโรงเรียนในประเทศเวียดนาม ว่ามียุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษา

3 ประการคือ

1. ผลสัมฤทธิ์และปฏิบัติกล่าวคือทุกครั้งที่มีการสอนภาคทฤษฎีจะต้องมีการ
ปฏิบัติควบคู่ไปด้วย

2. ผลสัมฤทธิ์การศึกษาเข้ากับการทำงาน และการผลิต

3. เชื่อมโยงโรงเรียนกับสังคมในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตามที่เป็นอยู่ในขณะนี้แนวโน้มมักจะเป็นการนำเอาหลักสูตรของชุมชน
เมืองหรือที่เรียกว่า หลักสูตรกลางไปใช้ และมีการยืดหยุ่นให้โรงเรียนปรับหลักสูตรให้เข้ากับ
สภาพท้องถิ่นของตนได้ แต่ในความเป็นจริงโรงเรียนหรือสถานศึกษาในท้องถิ่นก็ยังคงใช้หลักสูตร
ของสถานศึกษาในเมืองหรือของส่วนกลางอยู่นั่นเอง ปัญหาจึงไม่สิ้นสุดง่าย ๆ และนักการศึกษา
คงต้องหาทางแก้ไขกันต่อไปอีกนาน ข้อเสนอแนะของธำรง บัวศรี หากวันที่จะพิจารณาตัว
หลักสูตรกลางแล้วจะพบว่ากิจกรรมการเรียนการสอนเป็นทางออกที่ผู้สอนในวิทยาลัยครู ซึ่งมี
อิสระในการจัดการเรียนการสอนอยู่สามารถกระทำ โดยยึดหลักความสอดคล้องในด้าน
การเลือกรายวิชาที่สามารถเชื่อมโยงกับท้องถิ่น ตลอดจนการแสวงหาข้อมูล เช่น
องค์ความรู้ ทรัพยากรบุคคล สื่อต่าง ๆ เพื่อจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นได้

สาโรช บัวศรี (2531 : 177 - 178) กล่าวถึง แนวทางของฝ่ายการศึกษา
ที่จะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่ามีอยู่ 4 ประการคือ

1. การฟื้นฟู วัฒนธรรมประเภทใดที่เสื่อมโทรม สูญหาย ก็จะต้องช่วยบูรณะ ฟื้นฟู เช่น ประเพณีทั้งดงาม โบราณสถาน คุณธรรม ค่านิยม ฯลฯ
2. การอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ตกทอดมาถึงยุคปัจจุบัน แปลว่า ได้ผ่านการทดสอบของกาลเวลามาเป็นอย่างดีแล้ว จะต้องอนุรักษ์ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ เช่น ภาษาและวรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรี สถาปัตยกรรม การช่างฝีมือทั้งปวง ศิลปะพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมพื้นบ้าน อาหารการกิน ฯลฯ อย่าพึงดูหมิ่นเอกลักษณ์ชาติของตน
3. การเผยแพร่ เป็นหน้าที่หลักของฝ่ายการศึกษาที่จะต้องเผยแพร่โดยการสอน และอบรมในสถานศึกษาทุกระดับตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา ตลอดจนการศึกษา นอกโรงเรียนทั้งที่เป็นของพื้นบ้านของตน และทั้งที่เป็นส่วนรวมของประเทศ
4. การวิจัยและพัฒนา จะต้องมีส่วนงานหนึ่งหรือหลาย ๆ งานศึกษาหา หน้าที่รวบรวมปัญหาทางวัฒนธรรมอยู่เสมอ ศึกษาปัญหาและเสนอข้อเสนอนี้เพื่อแก้ไขหรือ สร้างสรรค์ของใหม่ขึ้น โดยทำการทดลองในบุคคลกลุ่มหนึ่ง โดยใช้วิธีการต่าง ๆ กัน เมื่อ พบว่าได้ผลดีจึงค่อยดำเนินการเผยแพร่ออกไป

เจลิยว มณีเลิศ (2532 : 39) ให้ข้อเสนอแนะการจัดการเรียนการสอนที่เนื่อง ด้วยวัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าจำเป็นต้องวิเคราะห์การดำรงชีวิตของชาวชนบทและ กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้อย่างละเอียด วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนโดยทั่ว ๆ ไปคือการแก้ปัญหา โดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั้งทรัพยากรมนุษย์ เช่น การใช้เพลงกล่อม เด็ก ซึ่งก็อาจขยายออกไปถึงเรื่องราว หรือเนื้อหาลักษณะอื่น ๆ ได้อีกซึ่งสอดคล้องกับ เสน่ห์ จามริก (2533 : 54 - 55) ที่เสนอแนะว่า แนวทางการจัดการศึกษาในระดับ อุดมศึกษาโดยเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านหลักการหมายถึง การรู้พื้นฐานภูมิปัญญา ของตนเองสามารถเลือกสรรวิชาความรู้เสียใหม่ และเพื่อสังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ อันสอดคล้องกับท้องถิ่น และความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน การสังเคราะห์และ สร้างสรรค์ความรู้ใหม่นี้เอง คือบทบาทหน้าที่หลักซึ่งสถาบันอุดมศึกษาพึงส่งเสริมให้เกิด และพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นในระบบทั้งการเรียนการสอนและการวิจัย ทั้งนี้กระแสดูแลความรู้ทั้งด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านความรู้สมัยใหม่จะต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริมควบคู่กันไป

ประเวศ วะสี (2534 : 85 - 86) ระบุ แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าสู่การศึกษาของชาติไว้ 9 ประการ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุดมศึกษา คือ

1. รัฐบาลประกาศเป็นนโยบายให้ระบบการศึกษาทั้งหมด ศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ และทะนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือ และสื่อในรูปแบบอื่นที่ว่าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีจำนวนมาก และคุณภาพเหมาะสม และให้นำมาใช้ศึกษาทุกระดับ

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ระบบการศึกษาทุกระดับ ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยาลัยครู และมหาวิทยาลัยทางการศึกษา วิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาเต็มไปหมด ทำให้การรับรู้ของระบบการศึกษาสมบูรณ์ขึ้น

4. ให้มีการสร้างตำราท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนสร้างตำราจากความรู้ท้องถิ่นซึ่งจะทำให้ชาติมีพลังความรู้จากของจริงขึ้นทั่วประเทศ

5. ปรับระบบการศึกษาทั่วไปรวมทั้งในมหาวิทยาลัยด้วย ให้เป็นการศึกษาที่สร้างรากฐานของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างมีบูรณาการ โดยเรียนจากประสบการณ์ความเป็นจริงในสังคมไทย การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะเข้าไปอยู่ในการศึกษาที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์

การจัดการเรียนการสอนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นจากทัศนคติผู้ทรงคุณวุฒิ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อประมวลเข้าด้วยกันอาจสรุปเป็นแนวทางสำคัญ ๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ดังนี้

1. วิเคราะห์การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันว่า มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเช่นใด เนื้อหารายวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นเช่นใด และทางเลือกใหม่ควรเป็นอย่างไร

2. สืบรวจวิจัยเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การถ่ายทอด

3. ศึกษากระบวนการถ่ายทอดที่เหมาะสมกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

4. การเรียนการสอนไม่ควรจำกัดอยู่แต่ในห้องเรียน หรือตำราเท่านั้น นักศึกษาควรได้ไปเรียนรู้ และรู้จักหมู่บ้านอย่างแท้จริง โดยเรียนจากประสบการณ์ความเป็นจริง

5. ผสมผสานทฤษฎีและการปฏิบัติเข้าด้วยกัน

6. ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน

7. สร้างตำราท้องถิ่น จากความรู้หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่นนั้น ๆ ขึ้น

3. ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา ยังมีไม่มากนัก ตัวอย่างที่ปรากฏได้แก่ นิพนธ์ ศุภปรีดี และคนอื่น ๆ (2524) วิจัยเรื่องโครงการบ้าน โรงเรียน มหาวิทยาลัย เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพการสอน ประชากร ได้แก่ นักเรียนประถมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย 50 คน ครูในโรงเรียน จำนวน 50 คน ผู้ปกครอง 50 คน และนิสิตวิชาโทเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน 50 คน การวิจัยมี 9 ขั้นตอนคือ

1. การศึกษาเป้าหมายหลักสูตรกลุ่มประสบการณ์การทำงาน และพื้นฐานอาชีพ
2. ศึกษาอาชีพที่มีอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สอดคล้องกับหลักสูตร
3. จัดทำชุดการเรียนในหลักสูตรกลุ่มประสบการณ์การทำงาน และพื้นฐานอาชีพจากวัสดุท้องถิ่นและวัสดุราคาเยา จำนวน 50 ชุด
4. จัดทำเครื่องสอนแบบประหยัดต้นแบบจำนวน 20 ชุด
5. จัดศูนย์การเรียนเพื่อทดลองชุดการเรียนและเครื่องสอนแบบประหยัด จำนวน

7 โรงเรียน

6. นำข้อเสนอแนะปรับปรุงต้นแบบจากครู นักเรียนมาปรับปรุงแก้ไขชุดการเรียน และเครื่องสอนเพื่อให้เป็นต้นแบบที่สมบูรณ์
7. จัดทำชุดการเรียนตามต้นแบบจำนวน 50 ชุด และเครื่องสอน 20 ชุด ให้กับโรงเรียนทดลอง 1 โรงเรียน (โรงเรียนวัดมโนรมย์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี)
8. เปิดศูนย์การเรียนวัดมโนรมย์ เพื่อทดลอง
9. ภายหลังการทดลอง 1 ภาคเรียนเก็บข้อมูลผลการทดลอง และรวบรวมปัญหาข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่าศูนย์การเรียนที่จัดขึ้น ได้รับผลดีโดยเฉพาะสื่อที่ใช้ ทั้งได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปอีกด้วย ปัญหาได้แก่ ขาดผู้รับผิดชอบและดูแลวัสดุอุปกรณ์ เกิดการสูญหาย ข้อเสนอแนะของงานวิจัยเสนอว่าหากโครงการได้รับการวิเคราะห์ระบบร่วมกันทั้งผู้วิจัยและผู้ปกครอง จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จุไร รังสิกรรพุม (2524) วิจัยเรื่องการศึกษาทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ของโรงเรียนรัฐบาลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิธีสอนที่นำมาใช้ทดลอง คือการอยู่ค่ายพักแรม
วิธีสอนในห้องเรียน และวิธีสอนแบบควบคุมที่ต่อความรู้ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
ของเด็กวัยรุ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า
กลุ่มสอนในห้องเรียน และกลุ่มสอนแบบควบคุม
2. กลุ่มสอนในห้องเรียน มีความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มสอน
แบบควบคุม

การวิจัยลักษณะเดียวกันได้แก่ การวิจัยของ รุติมา ช่างไม้ (2524) เรื่อง
การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดราชบุรี วรณี ตีวกุล
(2524) เรื่องการทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดนครปฐม
และ ชนิดา วิยวุฒิเกียรติ (2524) เรื่อง "การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยทั้ง 3 เรื่องศึกษาตัวแปรสำคัญเหมือนกัน คือการอยู่
ค่ายพักแรม ต่างกันเพียงกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลการวิจัยของ รุติมา ช่างไม้ วรณี ตีวกุล
และชนิดา วิยวุฒิเกียรติ สอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ จุไร รังสิกรรพุม แสดงให้เห็นว่า
วิธีการที่ผู้วิจัยทั้ง 4 ได้ทดลองใช้ในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น คือการอยู่ค่ายพักแรม
ส่งผลต่อความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของผู้เรียนต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นที่เชื่อถือได้

นวลละออ สุภาผล (2527) วิจัยเรื่อง การทดลองสอนการถ่ายทอดมรดกทาง
วัฒนธรรมท้องถิ่น แก่เด็กวัยรุ่นในภาคตะวันออกเฉียง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยครู
จันทบุรี ปีการศึกษา 2527 จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม
30 คน เนื้อหาประกอบด้วย

1. สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ เมืองชายทะเลตะวันออก โบราณสถาน โบราณวัตถุ อนุสาวรีย์
2. สาขาศิลปะ ได้แก่ จิตรกรรมและศิลปวัตถุวัดใหญ่อินทาราม
3. สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การทอเสื่อ และเจียรไนพลอย
4. สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ นันทนาการบ้าน การละเล่นพื้นเมือง
5. สาขาศนกรรมศิลป์ ได้แก่ อาหารพื้นเมือง

ผู้วิจัยนำเนื้อหาดังกล่าว สร้างบทเรียนแล้วจัดโครงการสอนประกอบด้วยภาพยนตร์ สไลด์ เทปบันทึกภาพ รูปภาพ ตัวอย่างของจริง ทัศนศึกษา อภิปราย และการบรรยายใช้เวลา การทดลอง 19 ชั่วโมง ให้แบบสอบวัดความรู้ แบบสอบถามเจตคติในวัฒนธรรมท้องถิ่น ทดสอบ กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มก่อน และหลังการทดลอง วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างของ คะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบวัดความรู้และแบบสอบถามเจตคติของกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองสอนด้วย t -test กับเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจากแบบ ทดสอบวัดความรู้และแบบสอบถามเจตคติของกลุ่มทดลอง กับกลุ่มควบคุมภายหลังการทดลอง สอนด้วย t -test ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายหลัง การทดลองสอน กลุ่มทดลองมีความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 ส่วนคะแนนเฉลี่ยเจตคติ กลุ่มทดลองมีเจตคติทางบวกเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในตอนท้ายผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียน การสอนวัฒนธรรมท้องถิ่นในสถานอุดมศึกษาประการหนึ่งว่า "สร้างความสนใจในเรื่องศิลป วัฒนธรรม หรือมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่ผู้ นักศึกษา โดยแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ด้านต่าง ๆ ลงในเนื้อหาวิชาที่สามารถกระทำได้"

สถิติ ใจสุนทร (2528) วิจัยเรื่องการศึกษาสภาพ และการใช้แหล่งวิทยา การในท้องถิ่นประกอบการสอน ในระดับ ป.กศ.ชั้นสูง และปริญญาตรีของวิทยาลัยครู เชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างได้แก่อาจารย์ผู้สอนวิทยาศาสตร์ 30 คน นักศึกษาวิชาเอกวิทยาศาสตร์ 90 คน และเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น 100 คน ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของแหล่งวิทยาการท้องถิ่นเพื่อหารายละเอียดของแหล่ง วิทยาการและประมุขอาจารย์ผู้สอนวิทยาศาสตร์ เพื่อพิจารณาว่าควรใช้ประกอบการสอนใน รายวิชาใด
2. ศึกษาวิธีการใช้ ปัญหาและอุปสรรคตลอดจนความคิดเห็นด้านต่าง ๆ
3. เปรียบเทียบความคิดเห็นปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งวิทยาการ ในท้องถิ่นระหว่างอาจารย์ และนักศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความสนใจมากในการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นส่วน อาจารย์เสนอแนะว่า ควรมีการบูรณิเทศเกี่ยวกับสิ่งที่ควรปฏิบัติมากที่สุดและหลังจากการไปใช้ แหล่งวิทยาการท้องถิ่นแล้วนักศึกษควรรายงานและอภิปรายเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ ส่วนปัญหา

และอุปสรรคบางประการของการใช้แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น ได้แก่ เวลา นักศึกษาไม่มี
ชั่วโมงว่างพอที่จะไปฟังการบรรยายกับเรื่องระเบียบการพานักศึกษาไปนอกสถานที่

สุจริต บัวพิมพ์ (2530) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านในสถาบัน
อุดมศึกษา โดยวิธีสำรวจหลักสูตรรายวิชาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในเอกสารหลักสูตรของ
สถาบันอุดมศึกษา เปรียบเทียบจำนวนรายวิชา และจำนวนหน่วยกิต กับให้แบบสอบถามสำรวจ
การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านและความคิดเห็นของนิสิต นักศึกษา ต่อการจัดการเรียน
การสอน เรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิต นักศึกษา ชั้นปีที่ 4
ปีการศึกษา 2528 ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 11 แห่งรวม 3,388 คน

ผลการวิจัยพบว่า สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นตัวอย่างมีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับ
วัฒนธรรมท้องถิ่นในสัดส่วนที่แตกต่างกัน มาก (0-68 หน่วยกิต) เนื้อหาทางรายวิชาที่ปรากฏ
ในหลักสูตรจำแนกได้ 3 ประเภทคือ

1. ประเภทที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ เช่น คติชนวิทยา วัฒนธรรมไทย นิทานพื้นบ้าน
เพลงพื้นบ้าน วรรณคดีท้องถิ่น ฯลฯ
2. ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ เช่น โบราณคดีในประเทศไทย พิธี
สมุนไพร อาหารท้องถิ่น ศิลปนาฏนา ฯลฯ
3. ประเภทประสมประสาน เช่น รายวิชาไทยคดีศึกษา ท่องเที่ยว สื่อประสม
การเล่นพื้นเมือง ประเพณีพื้นเมือง เป็นต้น

นอกจากนี้พบว่า นิสิต นักศึกษา มีความเห็นตรงกันทุกสถาบันว่า กิจกรรม
ทางวัฒนธรรมทั้งหลายที่เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านสืบทอดกันมาตั้งแต่เดิม จะสร้างให้เกิดความรัก
ความหวงแหนในมรดกวัฒนธรรม กิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาเห็นว่าจัดน้อยและน่าจะมีเพิ่ม
มากขึ้น ได้แก่ การออกเยี่ยมชนบทท้องถิ่นของตนเอง การฝึกปฏิบัติภาคสนาม การเชิญ
วิทยากร และการใช้สื่อให้มากขึ้น เช่น แถบบันทึกภาพ ภาพนิ่ง และแถบบันทึกเสียง กับเสนอ
ว่าสถาบันอุดมศึกษาควรจัดวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นวิชาพื้นฐาน เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาส
ศึกษาอีกด้วย

ผลการวิจัยของ สุจริต บัวพิมพ์ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการจัดการเรียน
การสอนวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นที่ต้องการของนิสิต นักศึกษา คือ การศึกษานอกสถานที่ การฝึก
ปฏิบัติภาคสนาม และการให้สื่อประกอบการสอนประเภทสื่อไฟฟ้า เช่น เทปบันทึกภาพ เทป
บันทึกเสียง และสไลด์ รวมทั้งการเชิญวิทยากรเฉพาะด้านเป็นผู้ให้ความรู้

รัตนะ บัวสนธิ์ (2535) ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียน การสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง โดยทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ

1. การวิจัย ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อประมวล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติวัฒนธรรมแบบแผนวิถีชีวิตของชุมชน การรักษาป่าไม้ของชุมชน การใช้ สมุนไพรของชุมชน กับข้อมูลด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน และความสัมพันธ์ ระหว่างวัด โรงเรียนและบ้าน

2. การพัฒนา ได้แก่การวิเคราะห์หลักสูตร จัดสนทนากลุ่มเพื่อรวบรวมข้อ เสนอแนะจากหลายฝ่าย นำมาพัฒนาหลักสูตรฉบับโครงสร้าง และตรวจสอบความเหมาะสม ของหลักสูตร

3. การวิจัย เป็นการทดลองใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น และรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยลักษณะการสอนของผู้สอน ปัญหาการเรียนการสอน ลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียน ความรู้ความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหา และการตระหนักยอมรับคุณค่าของนักเรียน ต่อเนื้อหาในหลักสูตร

4. การประเมินการใช้หลักสูตร แบ่งการประเมินเป็น 2 ลักษณะคือ การประเมินผลการใช้หลักสูตร และประเมินผลภายหลังการทดลองใช้หลักสูตร

ผลการวิจัยพิจารณาตัวบ่งชี้ คือนักเรียนพบว่าหลักสูตรประสบผลสัมฤทธิ์ในการนำ ไปใช้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้ระบุถึงอุปสรรคและปัญหาในการวิจัยที่สำคัญ บางประการ ได้แก่

1. ระดับความสนใจของครูผู้สอนที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร
2. นโยบายของหน่วยงานระดับเหนือโรงเรียนตลอดจนการประเมินพิจารณา ความสำเร็จ ความชอบ ทำให้อาจารย์ใหญ่ และครูต้องรับปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองนโยบาย ซึ่งส่งผล ให้อาจารย์ใหญ่และครู ไม่มีเวลาทุ่มเทให้งานวิชาการเท่าที่ควร
3. เนื้อหาบางส่วนซ้ำซ้อนกับเนื้อหาในระดับชั้น ป. 4
4. การกำหนดการเรียนตามเนื้อหาส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตร ไม่อาจจะจัด กิจกรรมการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับเวลาที่กำหนด

5. ชาวบ้านยังมีความคิดว่าการเรียนการสอนเป็นของทางราชการ เป็นของโรงเรียนไม่ใช่หน้าที่หรือกิจกรรมที่ชาวบ้านจะต้องเป็นธุระด้วย

4. แนวคิดเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทย

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนสามารถระบุจุดเด่นของผู้วิจัยที่ได้กระทำไปแล้วรวมทั้งข้อเสนอแนะ คือ

4.1 จุดเด่น ได้แก่

4.1.1 ใช้วิธีวิเคราะห์ระบบ

4.1.2 ใช้วิธีการอยู่ค่ายพักแรม

4.1.3 ใช้วิธีศึกษานอกสถานที่

4.1.4 ใช้สื่อที่จัดหา หรือสร้างขึ้นจากข้อมูลในท้องถิ่น เช่น

เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง ภาพนิ่ง ของจริง

4.1.5 การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตร

4.1.6 การกำหนดเนื้อหาที่ใช้เรียนจากข้อมูลในท้องถิ่น

4.2 อุปสรรคและจุดอ่อนที่สำคัญ ๆ บางประการที่ผลการวิจัยระบุได้แก่

4.2.1 ปัญหาเรื่องความร่วมมือของท้องถิ่นที่มีความคิดว่าการเรียน

การสอน เป็นกิจกรรมของสถานศึกษาเท่านั้น

4.2.2 เวลา นักศึกษาไม่มีชั่วโมงว่างพอที่จะ ไปฟังการบรรยาย

นอกสถานที่

4.2.3 ระเบียบการพานักศึกษา ไปศึกษานอกสถานที่ยังความไม่สะดวก

แก่ผู้เรียนและผู้สอน ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นสิ่งที่ควรแก่การพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทย

1. ความหมายขอบข่ายของคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม

จากความหมายคำว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ดังกล่าวแล้วในตอนต้นว่า หมายถึง ข้อมูล ด้านความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ ความสามารถที่ท้องถิ่นสะสม ถ่ายทอด และพัฒนา สืบต่อ ๆ กันมา เมื่อพิจารณาควบคู่กับคำว่าภาษาและวรรณกรรม จึงหมายถึง ข้อมูล ด้านความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ ความสามารถของท้องถิ่นที่สะสมไว้และถ่ายทอด ในรูปของภาษาพูดและวรรณกรรม (การจำ การบอกเล่า) แหล่งข้อมูลสำคัญได้แก่ บุคคลในท้องถิ่น

2. การศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม

การศึกษาค้นคว้าด้านภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นในประเทศไทยเป็นกิจกรรมที่ นักวิชาการในท้องถิ่น ได้ให้ความสนใจมาในระยะประมาณ 20 ปีมานี้ ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมท้องถิ่น

ธวัช ปุณโณทก (2533 : 4) กล่าวว่าวรรณกรรมท้องถิ่นมีลักษณะที่แตกต่าง จากวรรณกรรมแบบฉบับ ดังต่อไปนี้

1. นิยมใช้ภาษาถิ่น ได้แก่ ตัวอักษร คำ สำนวน จินตลักษณ์ มุ่งการสื่อ หมายกับผู้อ่านเป็นสำคัญ มีความเรียบง่าย
2. เนื้อเรื่อง มุ่งที่การสืบทอดอารมณ และแทรกหลักธรรมของพุทธศาสนา เช่น ชาดก และนิทานคติธรรม
3. ค่านิยมยึดปรัชญาแบบชาวพุทธ ยกย่องสถาบันศาสนา มาก และยังยกย่อง สถาบันกษัตริย์อีกด้วย แต่ไม่เด่นชัดนัก
4. ผู้ประพันธ์ คือ พระภิกษุ ชาวบ้าน จึงมีค่านิยมและทัศนคติต่อสังคม แบบชาวบ้านชาวพุทธ
5. ผู้ใช้อ่าน พัง คือ ชาวบ้าน และแพร่หลายในท้องถิ่น

หน้าที่ของวรรณกรรมท้องถิ่น

วรรณกรรมท้องถิ่นทั้งที่เป็นมุขปาฐะ และวรรณกรรม ลายลักษณ์ มีบทบาทหน้าที่ ที่สำคัญ คือ (ธวัช ปุณโณทก. 2533 : 170 -- 172)

1. ให้ความบันเทิงใจ เนื้อเรื่อง ถ้อยคำ สำนวนภาษา ของวรรณกรรม ท้องถิ่น ทำให้ผู้รับสารเกิด จินตนาการ เกิดความคิด ความรู้สึก คล้อยตามท้องเรื่อง สำนวนภาษา ของ วรรณกรรมนั้น ๆ
2. อธิบายพิธีกรรม พิธีกรรมที่มนุษย์กระทำเพื่อ เป็นศิริมงคลแก่สังคมมักจะมี นิทาน อธิบายพิธีกรรม ประเพณี หากกล่าวว่า วรรณกรรมทำหน้าที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับกิจกรรมทางสังคม ก็เห็นจะได้
3. ให้ความรู้ วรรณกรรมท้องถิ่น เป็นเนื้อหา (Text) ที่สังคมได้สร้างขึ้น และเล่าสืบ ๆ มา ส่วนหนึ่ง คือ การให้ ความรู้ คำอธิบาย เจตคติ คุณธรรม ซึ่งสังคมนั้น ยอมรับกันอยู่

4. เพื่อรักษาพฤติกรรมของหมู่คณะให้เป็นไปตามแบบแผนที่ปฏิบัติกันมา แก่นของวรรณกรรมท้องถิ่นย่อมจะแอบอิง อยู่กับปรัชญา ความเชื่อ คุณค่า ที่ชุมชนนั้น ๆ ยึดถืออยู่ ตัวอย่างที่เด่นชัด ได้แก่ วรรณกรรมประเภทสุภาษิต และนิทานสอนใจต่าง ๆ

ประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่น

วรรณกรรมท้องถิ่นอาจจำแนกประเภทได้หลายลักษณะ ดังที่ผู้รู้ได้จำแนก ไว้ คล้าย ๆ กันกล่าวคือ

บอวกส์ (Boggs, 1972 : 1141 - 1142) จำแนกประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่นไว้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. ประเภทร้อยแก้ว จำแนกเป็นเทพนิยาย ตำนาน (Legend) นิทาน และเรื่องตลกซึ่งแต่ละชนิด จำแนก เป็นชนิดย่อย ๆ

2. ประเภทร้อยกรอง จำแนกเป็นบทเพลงต่าง ๆ บทประกอบการเต้นรำ บทประกอบการละเล่น บทประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ สุภาษิต ปริศนาคำทาย

ธวัช บุดเฒะ (2533) แบ่งประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่น 2 ลักษณะคือ

1. จำแนกโดยรูปแบบคำประพันธ์ ได้แก่

1.1 ประเภทกลอนสด

1.2 ประเภทบทละครนอก

1.3 ประเภทกลอนนิทาน

1.4 ประเภทกลอนแหล่

2. จำแนกตามเนื้อหาสาระของวรรณกรรม 6 ประเภท คือ

2.1 วรรณกรรมศาสนา

2.2 วรรณกรรมนิทาน

2.3 วรรณกรรมตำนาน และประวัติศาสตร์

2.4 วรรณกรรมคำสอน

2.5 วรรณกรรมนิราศ

2.6 วรรณกรรมตำรา และความเชื่อ

กึ่งแก้ว อัครถาวร (2527 : 3) ระบุว่า วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทมุขปาฐะ
จำแนก เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. นิทาน
2. บทเพลง
3. ปริศนา
4. ความเชื่อ

เทือก กุสุมา ณ อยุธยา (2512 : 303) กล่าวว่า เนื้อหาของวรรณกรรม
ท้องถิ่นได้แก่ เพลง นิทาน สุภาษิต ปริศนา ความเชื่อ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2527 : 3 - 4) กล่าวถึง รูปแบบ
วรรณกรรมท้องถิ่นไว้ 6 ประเภท คือ

1. นิทาน แยกเป็นรูปแบบรอง เช่น นิทาน อธิบายเหตุ นิทานประจำถิ่น นิทาน
เหลือเชื่อ ฯลฯ
2. เพลง เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก เพลงโต้ตอบ
 ฯลฯ
3. ภาษิต เช่น ญาภาษิต คำพังเพย ความเปรียบ
4. ภาษา เช่น คำทักทาย คำสำนวน คำให้พร ชื่อเล่น ฯลฯ
5. ปริศนา คำทาย
6. ความเชื่อ มีรูปแบบรองมากมาย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับมงคล อัมงคล
คาถา สมุนไพรร สัตว์ พืช ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เวลา สถานที่ ฯลฯ เป็นต้น

ประกาศรี สืทอ้าไพ (2532 : 228 - 229) จำแนก วรรณกรรมท้องถิ่น
ประเภทมุขปาฐะ ไว้ 8 ประเภท คือ

1. ตำนาน
2. นิทาน
3. นิยาย
4. เพลงพื้นบ้าน
5. ภาษิต
6. ภาษาถิ่น

7. ปริศนาคำทาย

8. ความเชื่อ

การจำแนกประเภทวรรณกรรมท้องถิ่นจากทัศนะท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีลักษณะ

สอดคล้องกัน คือ

1. นิทานพื้นบ้าน

2. เพลงพื้นบ้าน

3. ความเชื่อต่าง ๆ

4. สุภาษิต

5. ปริศนา คำทาย

6. บทประกอบพิธีกรรม เช่น แห่ ทำขวัญ เช่นผี เป็นต้น

แนวทางการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น

การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นการศึกษาที่มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ด้านภาษา และวรรณกรรมซึ่งชาวบ้าน เป็นผู้สร้างเป็นผู้ใช้ วรรณกรรมท้องถิ่นจึงเป็นประสบการณ์ร่วม ของผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525) ได้เสนอแนะแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมาย การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยทั่วไปควรมีเป้าหมาย 3 ประการ กล่าวคือ

1.1 เพื่อให้รู้สภาพที่แท้จริงของวรรณกรรมพื้นบ้าน แต่ละแขนงอย่าง

ละเอียดถูกต้อง

1.2 เพื่อให้รู้คุณสมบัติของข้อมูล และองค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้อง

1.3 เพื่อปฏิบัติการอนุรักษ์และส่งเสริม

เป้าหมายที่จำเพาะเจาะจง เป็นต้นว่า เพื่อศึกษาบทบาท ศึกษาโครงสร้าง หรือหาข้อมูลต้นแบบ ให้ลุ่มลึกลงไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นอยู่กับผู้ศึกษา

2. วิธีการศึกษา การศึกษาข้อมูลด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน ไม่ว่าเพื่อเป้าหมายวัตถุประสงค์ใด ย่อมต้องอาศัยการศึกษาภาคสนาม ล้วนกันทั้งสิ้น ซึ่งคุณภาพการศึกษาภาคสนาม ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

2.1 การเตรียมการ ได้แก่ กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดแหล่งเก็บข้อมูล การเตรียมบุคลากรในท้องที่ช่วยประสานงาน กำหนดวัน เวลา สำหรับปฏิบัติการ ที่พัก อาหารและอุปกรณ์สำหรับเก็บข้อมูล

ในบรรดาการเตรียมการที่กล่าวถึง การกำหนดแหล่งข้อมูลที่จะศึกษานั้นว่ามีความสำคัญมาก ประเด็นนี้ กิ่งแก้ว อรรถการ (2514 : 1 - 2) และเบญจายอดดาเนิน แอ็ดดิกจ์ บุปผา ศิริรัศมี และวาทีนี บุญชะลิกชี (2533 : 111 - 112) ได้เสนอแนะเกณฑ์การเลือกท้องถิ่น ชุมชน ที่เหมาะสมแก่การศึกษาไว้ดังนี้

1. ลักษณะที่เป็นพื้น หมายถึง ลักษณะของหมู่บ้านที่มีองค์ประกอบร่วมกับหมู่บ้านในสังคมไทย ทั้ง ๆ ไป ได้แก่ พุทธศาสนา อาชีพการพาหนะ ซึ่งแสดงเจตนาของผู้วิจัย ว่าต้องการศึกษาวรรณกรรมจากหมู่บ้าน ที่สะท้อนภาพของ หมู่บ้านในสังคมไทย โดยทั่วไป
 2. ขนาด หมู่บ้านที่เป็นตัวอย่างควรเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก พอที่ผู้วิจัยจะสำรวจและสรุปความได้ทั่วถึง และรัดกุม
 3. ความสะดวกในการติดต่อ เป็นหมู่บ้านที่ผู้วิจัย สามารถติดต่อได้สะดวกทุกฤดูกาล
 4. ความสมบูรณ์แบบ ควรมีสถาบันที่สำคัญได้แก่ วัด โรงเรียน เพราะสถาบันทั้ง 2 ประเภทมีส่วนสะท้อนวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของประชาชน หลายแง่
- นอกจากนี้ การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น หากผู้ศึกษามีไถ่อยู่อาศัยในหมู่บ้านนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้นำพา เพื่อตระเวนไปตามหมู่บ้าน ทำความรู้จักคุ้นเคย และตัดความระแวงสงสัย บุคคลที่อาจเป็นผู้ช่วยได้ตามประสบการณ์ของกิ่งแก้ว อรรถการ ได้แก่ ครูใหญ่โรงเรียน นอกจากนั้น ผู้นำชุมชน ได้แก่ เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็อาจเป็นบุคคลที่จะช่วยให้นักวิจัยสามารถทำหน้าที่ได้สะดวก ยิ่งขึ้น

2.2 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล ของวรรณกรรมท้องถิ่น สามารถรวบรวม ได้จาก

1. เอกสารที่บันทึกไว้
2. ข้อมูลสืบทอดจากวิทยากร

การเก็บข้อมูลดังกล่าว ต้องระบุลักษณะสำคัญ 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ตัวบท (Text) หมายถึงตัวถ้อยแถลงของผลผลิตทางวัฒนธรรม
เช่นบทนิทาน บทเพลง บทกวี บทกาพย์ บทกลอน คำอธิบายเรื่องกิจประเพณี เป็นต้น

2. บทบาท (Function) ได้แก่ วัตถุประสงค์ และหน้าที่ของ
ตัวบทเหล่านั้น เช่น ใช้เมื่อใด กับ ใคร ที่ไหน ในความหมายอย่างไร

3. บริบท (Context) ได้แก่สภาพแวดล้อมของตัวบท บทบาท
วิทยากร สภาพทางกายภาพ บรรยากาศ เป็นต้น

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 47 - 48) ระบุว่าข้อมูลท้องถิ่น มีลักษณะ
และสำริดณะ แตกต่างกันที่ผู้ศึกษาควรทราบ 4 ลักษณะคือ

1. ข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมของสังคม ข้อมูลกลุ่มนี้มีคุณค่าเชิง
ประวัติศาสตร์เชิงให้ความรู้ สะท้อนสภาพสังคม ค่านิยม การสืบสันดาน แนวความคิดและ
พฤติกรรมร่วมช่วยให้แลเห็นความเป็นมา และความเป็นอยู่

2. ข้อมูลที่เปลี่ยนไปตามธรรมชาติ โดยที่วัฒนธรรม มีลักษณะเคลื่อนไหว
เปลี่ยนแปลง จึงมีข้อมูลอีกกลุ่มที่เกิดขึ้น ตามความสมัครใจ ของกลุ่มชนเจ้าของ การศึกษาข้อมูล
กลุ่มนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลบริบท ด้วย

3. ข้อมูลพื้นบ้านประยุกต์ หมายถึงกลุ่มข้อมูล ที่เกิดจากผู้มีอำนาจใน
สังคมผู้รู้ผู้มีการศึกษา พยายามเปลี่ยนแปลงลักษณะให้แตกต่างกันไปด้วยสำคัญว่าจะดีกว่าเดิมแล้ว
ใช้วิธีการเผยแพร่ที่ได้ผล

4. ข้อมูลแปลกปลอม หมายถึงข้อมูลของกลุ่มชนอื่น ๆ เข้าไปปนปลอมอยู่เป็น
ข้อมูลที่ไม่มีคุณค่าบ่งบอกเอกลักษณ์ ของแหล่งนั้น ๆ แต่ประการใด เว้นแต่จะชี้ให้เห็นความ
สัมพันธ์กับกลุ่มชนนั้น ๆ

3. ผู้เก็บข้อมูล

คุณสมบัติของผู้ที่จะศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวรรณกรรมท้องถิ่น มีลักษณะ
ดังนี้

3.1 รู้ความหมายและขอบข่ายของวัฒนธรรมพื้นฐาน รู้วิธีจัดระบบข้อมูล
แบบอย่างการสืบทอดเข้าใจสภาพวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบการคิด และปฏิบัติการของสังคม
ต่อเนื้อหาสาระและกระแสนของวัฒนธรรม

3.2 สามารถวางตัว และทำใจให้เป็นชาวบ้านอย่างจริงใจ สามารถให้
ชีวิต เรียบง่าย และเป็นได้ทุกอย่างที่ชาวบ้านทั่วไปเป็นอยู่

3.3 มีความซื่อสัตย์ต่อเจ้าของวัฒนธรรม ผู้เก็บข้อมูลต้องมีเจตนาอันบริสุทธิ์ที่จะเก็บข้อมูลเพื่อยังผลให้เกิดประโยชน์ย้อนกลับสู่เจ้าของเดิมให้มากที่สุด มีหน้าที่ทำงานเพื่อส่วนรวม

3.4 มีความซื่อสัตย์ต่อวิทยากร หมายถึง ไม่พยายามเก็บข้อมูล เพียงเพื่อให้หมดภาระ โดยหาวิธีรวบรัด บิดเบือนข้อมูล เพื่อสนับสนุนสมมติฐาน หรือความเชื่อ ของตนเอง

3.5 ต้องเป็นนักวางแผนที่ดี หมายถึงความละเอียดรอบคอบเป็นนักวางแผนเป็นนักคาดการณ์ล่วงหน้า

3.6 มีความเป็นอิสระ ผู้เก็บข้อมูลต้องเป็นอิสระจากเรื่องเวลา แนวความคิด การเงินและภาระอื่น ๆ

นอกจากนี้ กิ่งแก้ว อัดถากร (2527 : 19) ยังได้ระบุคุณสมบัติของผู้เก็บข้อมูลไว้ 3 ประการคือ

1. สัจจะ หมายถึงความซื่อตรงต่อข้อมูลที่ได้รับผู้ศึกษารวบรวม ต้องบันทึกอย่างตรงไปตรงมา สมบูรณ์และชัดเจนที่สุด ไม่มีหน้าที่ไปเปลี่ยนแปลง แก้ไข สร้างหรือปรุงแต่งให้ข้อมูลผิดเพี้ยนไปจากที่วิทยากร บอกเล่า

2. มารยาท ผู้ศึกษาต้องตระหนักถึงความพอดีในการขอความร่วมมือ เพราะหากมีความผิดพลาดเกิดขึ้นหมายถึงความเสียหายต่องานในระยะยาว

3. ปฏิภาณ เป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้ ด้วยใจที่เปิดกว้าง ต่อการแสวงหาความรู้ และการปรับปรุงตนเอง

4. วิธีเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภาคสนาม มีวิธีซึ่งนิยมใช้กันอยู่ 2 วิธีคือ

4.1 การสังเกต ผู้เก็บข้อมูลจะต้องเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านอย่างใกล้ชิด จนสามารถรู้เห็นพฤติกรรมและปรากฏการณ์ในท้องถิ่น ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งถ้อยคำ และการกระทำ สิ่งที่สามารถสังเกตได้ ได้แก่

4.1.1 สภาพทางภูมิศาสตร์หรือกายภาพ

4.1.2 กิริยาและพฤติกรรมที่มีต่อกันระหว่างผู้ร่วมปฏิบัติ

4.1.3 องค์ประกอบของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ปรากฏเป็นการกระทำ

4.1.4 ระยะเวลาที่ข้อมูล นั้น ๆ ปรากฏ

4.1.5 ความรู้สึกทางอารมณ์และปฏิกิริยาของผู้ถือปฏิบัติ

3. ค่านิยมทางวัตถุ ผู้มีทรัพย์ มีสมบัติมั่งมี จะมีอำนาจและมักเป็นผู้ชนะ ส่วนผู้ขาดแคลน จะอ่อนแอ ลาบากยากแค้น และเป็นผู้แพ้

เพลงเออ (2519) ได้รวบรวมนิทานพื้นบ้าน ของคนเมือง (ไทยเหนือ) ไทยใหญ่ ลื้อ เขิน ในเขตภาคเหนือของประเทศไทยโดยการสัมภาษณ์ได้จำนวน 493 เรื่อง จานแนกนิทานออกเป็น 10 กลุ่ม คือ

1. เกี่ยวกับจักรวาลและธรรมชาติ
2. นิทานสฤาษิต
3. นิทานเรื่องสัตว์
4. นิทานรักใคร่
5. นิทานของความฉลาดและความโง่
6. นิทานของผีและวิญญาณ
7. นิทานปริศนา
8. นิทานทางพุทธศาสนา
9. นิทานประวัติศาสตร์
10. นิทานกลุ่มผสม

นอกจากประเภทนิทานแล้ว ก็ยังมีการศึกษารวบรวมวรรณกรรมประเภทอื่นด้วย เช่น ตำนายาสมุนไพโร ลานนา ของ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2524), สุกุจน์ พุกกะวัน (2527) ปรีวรรต และวิเคราะห์ตำนานยาสมุนไพโร จังหวัดพิษณุโลก พบว่า มีไปตามความเชื่อบันทึกไว้ถึง 166 ขนาน ส่วนสรุปผลกล่าวว่า ต้องศึกษาทดลองกันต่อไป

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และสมุล จันทรหอม (2527) วิจัยเรื่องวิเคราะห์กฎหมายล้านนาโบราณ ศึกษากฎหมาย ล้านนาไทย จากข้อมูลวรรณกรรมลายลักษณ์ จำนวน 22 ฉบับ จานแนก ได้ 4 ประเภทคือ กฎหมายน้ำ กฎหมายนา กฎหมายข้าว และกฎหมายจารีตประเพณีและความเชื่อ

นอกจากงานถ่ายถอดอักษรวิธี (ปรีวรรต) งานวิจัยแล้ว การศึกษาภาษาและวรรณคดีท้องถิ่นในภาคเหนือ ยังปรากฏในรูปของตำรา เช่น ลานนาไทยคดี โดยประคอง นิมนานเหมินทร์ และทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒกุล (2521) เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องวรรณกรรมล้านนามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2524) เป็นต้น

2. ภาคใต้

การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย ได้รับ

ความสนใจจากคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาอย่างกว้างขวาง เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูสงขลา และ วิทยาลัยครูยะลา ผลงานวิจัยภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น ในภาคใต้ที่จะยกมาเป็นตัวอย่าง บางส่วน ได้แก่ วรรณกรรมชาวบ้านจากบุคตา ของปราณี ขวัญแก้ว (2518) ศึกษาวรรณกรรม ลายลักษณ์ 3 เรื่อง คือ พระรถเมรี หอยสังข์ และวันคาร วิเคราะห์จุดมุ่งหมาย แนวคิด สภาพชีวิต และสังคม พบว่า วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนา และแบบแผน ด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ของบุคคลในท้องถิ่นอย่างชัดเจน

ชวน เพชรแก้ว (2525) วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นสุราษฎร์ธานี รวบรวมจาก สมุดข่อย ได้จำนวน 26 เรื่อง ศึกษาจุดมุ่งหมายการแต่ง ลักษณะการแต่ง เนื้อเรื่องย่อในด้าน แนวคิดพบว่า แนวคิดที่เด่นที่สุด คือแนวคิดเรื่องกรรมและธรรมะย่อมชนะอธรรม คุณค่าทางสังคม และวัฒนธรรม วรรณกรรมเหล่านั้น สะท้อนสังคมของชาวภาคใต้ รุ่นเก่าได้ชัดเจน นอกจากนี้ วรรณกรรมดังกล่าว ยังมีคุณค่าทางด้านจริยธรรมและศีลธรรม เช่น คำสอนบุรุษ คำสอนสตรี คำสอนทั่วไป เป็นต้น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพังงา (ม.ป.ป.) ได้รวบรวมนิทานพื้นบ้าน ประเภท มุขปาฐะ ไว้จำนวนหลายร้อยเรื่อง ส่วนที่ตีพิมพ์เผยแพร่ ประมาณ 90 เรื่อง เช่น เรื่อง กตัญญู สี่เกลอ สองสหาย ความรัก สองทิดคิดสั้น ฯลฯ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เอกสารมิได้ กล่าวถึง วิธีการรวบรวมและวิเคราะห์วิจัยอย่างใด แต่ก็ยังเป็นหลักฐานยืนยันถึง ภูมิปัญญา ของ ชาวพังงาได้ส่วนหนึ่ง

ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่ง ที่ได้ รวบรวม และเผยแพร่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมภาคใต้จำนวนมาก ทั้งใน ลักษณะการถ่ายทอดภาษาท้องถิ่น เป็นภาษากลาง เช่น พระยาชมพู (2527) พระยาจันทน์ (2527) โคลงสุภาษิต (2527) และในรูปของเอกสาร เช่น ชุดชีวิตไทยบักซ์ใต้ เรื่องราว ของภาคใต้ ด้านต่าง ๆ ที่กล่าวถึง เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณีต่าง ๆ ความเชื่อ การละเล่น เพลง ดนตรี (ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้. 2523)

สารภี มุสิกอุปถัมภ์ (2527) ศึกษาเรียบเรียงเรื่อง โนะรา ด้วยวิธีการ สัมภาษณ์ วิทยาการที่มีความรู้ความสามารถ ด้านโนรา ประมาณ 20 คน ประเด็นที่น่าสนใจ

ได้แก่ ความเป็นมา ลักษณะการแสดง บทเพลง ที่ใช้ประกอบ รวมทั้งประวัติโนราที่มีชื่อเสียง (ขุนอุปถัมภ์นรากร) โดยเฉพาะบทเพลงที่ใช้ประกอบโนรา จัดว่าเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีค่ายิ่ง

สุภา วัชรสุขุม (2530) วิจัยเรื่อง ร้องเงิง โดยการสัมภาษณ์

ครูร้องเงิง อาวุโส ในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส นำเสนอด้านประวัติ องค์ประกอบของการแสดงร้องเงิง เช่น เพลง การแต่งกาย ดนตรีเพลงและเนื้อร้อง ท่าเต้น ในแต่ละครั้ง รวมทั้ง ความคล้อยคลาย เปลี่ยนแปลงของร้องเงิง แม้ว่าการวิจัยนี้ จะเน้นไปในทางนาฏศิลป์ แต่ก็มีส่วนของภาษาและวรรณกรรมในจังหวัดภาคใต้ ปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานด้านความคิด ความเชื่อและความสัมพันธ์ของท้องถิ่น

3. ภาคอีสาน

การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นในภาคอีสาน เป็นกิจกรรมที่นักวิชาการท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญยาวนานผลการศึกษา สรุปได้ 3 ลักษณะ คือ ประเภทถ่ายทอดอักษรวิธี จากต้นฉบับโบราณเป็นอักษรวิธีปัจจุบัน เช่น สังข์ศิลป์ชัย ของปรีชา พินทอง (2524) อีตลีสอง ของ อุดม พรประเสริฐ และพิชัย ศรีภูไฟ (2529) พญาคันคาก ท้าวคัทธนาม ของ อัมพร นามเหลา (2528, 2529) เป็นต้น

ประเภท งานวิจัย ได้แก่ เพลงโคราชการศึกษาในเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์ ของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา (2526) ผลการวิจัยกล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านระบบความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ ต่อมุนุษย์ และการผลิตหลายประการ

ระวีวรรณ อินทร์เทียม (2527) วิจัยเรื่องเสี้ยวสวาด การศึกษาเชิงวิเคราะห์พบว่า วรรณกรรมเรื่องเสี้ยวสวาด เดิมเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ต่อมาจึงเขียนลงในใบลาน เรื่องเสี้ยวสวาดมีคุณค่าทั้งในด้านความสะท้อนอารมณ์ ความเป็นอยู่ของสังคม ค่านิยมของชาวอีสาน ในเรื่องโชคลาง ผีसा่ง เทวดา กฎแห่งกรรม

ปรีชา อุดมตระกูล (2521) วิจัยเรื่องวรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังกาใหญ่ อำเภอยะผา จังหวัดนครราชสีมา รวบรวมนิทานพื้นบ้านจากคำบอกเล่า จำนวน 88 เรื่อง วิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหา พบว่า วรรณกรรมดังกล่าวสะท้อนภาพชุมชน ในด้านภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี อาชีพ ความเชื่อ หน้าที่ของบุคคล

กรมศิลปากร (2531) จัดพิมพ์ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสาน มีวัตถุประสงค์
เพื่อให้นักานพื้นบ้านไปสู่การอธิบายเมืองในประวัติศาสตร์ นับว่าเป็นการใช้ข้อมูลวรรณกรรม
ท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2523) รวบรวมฉญา (คำประพันธ์ที่จดจำกันมา
หรือแต่งขึ้น มีใจความไปในเชิงสั่งสอน แนะนำหรือหุดคุดเกี่ยวกับความรัก) จากวิทยากรท้องถิ่น
และวรรณกรรมท้องถิ่นในภาคอีสาน นำเสนอประเด็นที่สำคัญ คือ ลักษณะคำประพันธ์ ฉญา
ประเภทต่าง ๆ เช่น ฉญาเกี่ยว ฉญาภาษิต ฉญาอวยพร กับภาพชีวิต เช่น ระบบครอบครัว
ความเป็นอยู่ อาชีพ วัฒนธรรมการบริโภค ค่านิยมของชาวไทยอีสาน

นอกจากผลงานการปริวรรต และวิจัยแล้ว ผู้ทรงคุณวุฒิในภาคอีสาน ร่วมกับ
หน่วยงานกลางของรัฐ ยังได้มีการจัดประชุม สัมมนาทางวิชาการ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน
วรรณกรรมท้องถิ่น เช่นการประชุมปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมกีฬา และการละเล่นประจำถิ่น ที่
วิทยาลัยครูมหาสารคาม (2524) การสัมมนาทางวิชาการ เรื่องอีสานศึกษา ระหว่าง 4 - 6
กรกฎาคม 2527 ณ วิทยาลัยครูนครราชสีมา (2527) การสัมมนาทางวิชาการ เรื่องวัฒนธรรม
พื้นบ้าน : กรณีอีสาน เมื่อ 30 มิถุนายน - 2 กรกฎาคม 2532 ที่วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532)

การสัมมนา ที่ยกตัวอย่างเป็นการนำเสนอเรื่องราว ด้านภาษา และ
วรรณกรรมในฐานะเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพของสังคมในการสร้างสรรค์ ถ่ายทอดภูมิปัญญาจาก
คนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากอดีต สู่ปัจจุบัน และต่อไปในอนาคต

4. ภาคกลาง

การศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมท้องถิ่นในภาคกลางกล่าวได้ว่า ได้รับความสนใจ
จากนักวิชาการท้องถิ่นเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น วรรณกรรมท้องถิ่นจากสมุทรน้อย ปริวรรตโดย
เรียม ศรีทองเพชร (2529) ถ่ายทอดวรรณกรรมลายลักษณ์ จำนวน 8 เรื่อง ได้แก่
เวสสันดรคำกลอน เวสสันดรคำฉันท์ พุทธประวัติคำฉันท์ กาพย์เรื่องสุบินกุมาร สุภาษิต
แฉะไฉ่ สุภาษิตคำกลอน ลั่นทอง และเทศนาอาณิสสังส์กรฐิน เป็นอักษรวิธียุคปัจจุบัน ซึ่ง
กล่าวได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่ให้สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้ศึกษาหลาย ๆ ด้าน

เรไร สืบสุข สุขสมาน ยอดแก้ว และรัชฎาพรหม เศรษฐวัฒน์
(2523) รวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงคำ อำเภอยะบอย จังหวัดเพชรบุรี จาก
ชาวไทยทรงคำ จำนวน 36 คน พบนิทาน 43 เรื่อง เพลงปริศนาคำทาย ข้อห้าม คำสอน
สุภาษิต วรรณกรรมทั้งหมดนำมาวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า วรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงคำสะท้อน
สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและพิธีกรรม

อมรา กล้าเจริญ (2528) วิจัยเรื่องเพลงเรืออยุธยา โดยการสัมภาษณ์
พ่อเพลงแม่เพลงเรือ จำนวน 12 คน บันทึกเสียง และถ่ายทอดข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร
ผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า เพลงเรืออยุธยา สะท้อนให้ทราบถึง วัฒนธรรมนิยม ประเพณี
อาชีพ ความเป็นอยู่ของสังคม

กิ่งแก้ว อัดถากร (2514) ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นจากหมู่บ้านใน ตำบล
นาป่า อ.เมือง จ.ชลบุรี รวบรวมวรรณกรรมในท้องถิ่นเป้าหมายได้ทั้งหมด 128 เรื่อง จำแนก
ออกเป็น 5 ประเภท คือ นิทาน นิยาย ประวัติ แห่ส่วขวัญ มหากาพย์ และวิเคราะห์เนื้อเรื่อง
วรรณกรรมเหล่านั้น 2 ลักษณะ คือ ประเภทที่จบอย่างมีความสุข (สุขสังโยชน์) และจบด้วยความ
ทุกข์ (ทุกข์สังโยชน์)

การศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม ดังประมวลมาเกือบทุก
เรื่อง เป็นการศึกษาในแขนงมนุษยศาสตร์ วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ
วัฒนธรรม ฯลฯ ผ่านวรรณกรรม ทำให้ภูมิปัญญาที่ท้องถิ่นสั่งสมไว้ ได้รับการรื้อฟื้น และศึกษา
ถ่ายทอดเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่น และนักวิชาการอย่างกว้างขวาง ส่วนการเชื่อมโยงระหว่าง
ข้อมูล บุคคลในท้องถิ่นกับการเรียนการสอนในระบบ เป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจมากในระยะ
หลัง ๆ มานี้ (พ.ศ. 2535) ปรากฏในนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาทุกระดับดังกล่าวแล้ว
แต่ในทางปฏิบัติและผลการวิจัยในตอนต้น ๆ ระบุว่าหลักสูตรจากส่วนกลาง ห้องเรียน
และตัวผู้สอนยังเป็นแกนกลางและมีความสำคัญมากเช่นเดิม การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้
หมายถึงข้อมูล บุคคล สถานที่ เวลา วัสดุ อุปกรณ์ด้านภาษาและวรรณกรรมเพื่อนำมามีส่วนร่วมกับ
การเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทย ในวิทยาลัยครู จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง

3. แนวคิติดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย

การศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมจากทฤษฎีและผลการวิจัยข้างต้น มีประเด็นที่สามารถนำมาพิจารณาประกอบการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยได้ดังนี้

1. ลักษณะของข้อมูลที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้แก่

1.1 ข้อมูลที่ได้จากการบอกเล่า ของบุคคลในท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่น ผู้อาวุโส เจ้าอาวาส

1.2 ข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก ได้แก่ ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ใน เอกสารประเภทใบลาน และสมุดข่อย ซึ่งต้องนำมาอ่านหรือถามผู้รู้

2. ประเภทข้อมูล ข้อมูลข้างต้นสามารถจำแนกตามรูปแบบได้ ดังนี้

2.1 นิทานพื้นบ้าน

2.2 เพลงพื้นบ้าน

2.3 สุภาษิต คำพังเพย

2.4 คำทาย ปริศนา

2.5 บทประกอบการละเล่นและพิธีกรรมต่าง ๆ

3. แหล่งข้อมูล จากประมวลเอกสารพบว่า แหล่งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมที่สำคัญได้แก่

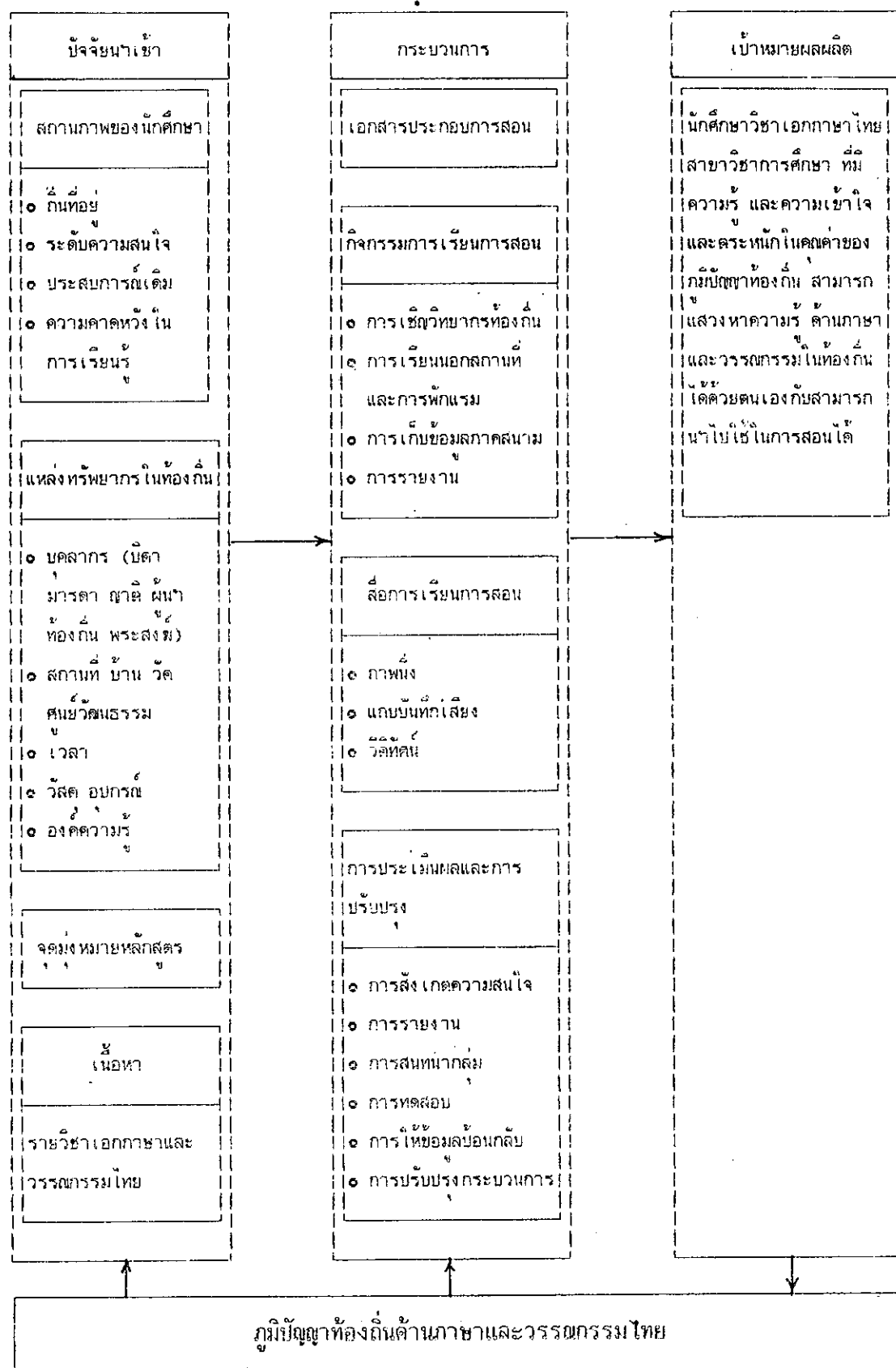
3.1 วัด เจ้าอาวาส พระสงฆ์

3.2 ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น

3.3 สถาบัน ได้แก่ ครอบครัว บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ญาติ พี่น้อง ของนักศึกษา และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด (วิทยาลัยครูทุกแห่งเป็นที่ตั้งและเป็นหน่วยปฏิบัติของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด)

จากแผน นโยบายระดับชาติและผลการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลในบทที่ 2 จึงเป็นแนวทางสำหรับผู้วิจัยในการสังเคราะห์ องค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและ

วรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ในวิทยาลัยครู
เป็นเบื้องต้น ได้ดัดภาพประกอบ 18

ภาพประกอบ 18 องค์ประกอบเบื้องต้นของรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

เป้าหมายของงานวิจัยขั้นนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู แบ่งวิธีดำเนินการวิจัย ออกเป็น 7 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

วัตถุประสงค์เพื่อประมวลข้อมูลจากผู้เรียน ผู้เชี่ยวชาญ เอกสารหลักสูตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับเป็นแนวทางการพัฒนาองค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนวิชาเอกภาษาไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์เพื่อกำหนดรายละเอียดองค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้าคือ สถานภาพของนักศึกษา แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น จุดมุ่งหมาย และเนื้อหาของรายวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย กระบวนการ ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุง ผลผลิตได้แก่ คุณลักษณะบัณฑิตวิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาการศึกษาในวิทยาลัยครูที่พึงประสงค์ ด้วยข้อมูลในขั้นที่ 1

ขั้นที่ 3 การพัฒนาเอกสารประกอบการสอนและเครื่องมือวัดผล

วัตถุประสงค์เพื่อจัดเตรียมรายละเอียดการเรียนการสอนในลักษณะเอกสารประกอบการสอน ได้แก่ วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัด และประเมินผลให้สอดคล้องกับองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนในเบื้องต้น

ขั้นที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพ

ในขั้นนี้หมายถึง การตรวจสอบเอกสารที่พัฒนาขึ้นได้แก่

4.1 องค์ประกอบรูปแบบการสอน คือ บัณฑิตฯ เข้าได้แก่ สถานภาพของนักศึกษา แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น จุดมุ่งหมาย และเนื้อหา กระบวนการ ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุง ผลผลิตได้แก่ คุณลักษณะบัณฑิตวิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาการศึกษาในวิทยาลัยครูที่พึงประสงค์ ผู้ตรวจสอบได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน 2 ท่าน กับผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย 3 ท่าน

4.2 เอกสารประกอบการสอนและเครื่องมือวัดผล ประกอบด้วย วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน แบบฝึกหัดแบบทดสอบ แบบสังเกต เป็นต้น ผู้ตรวจสอบได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย 5 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญ ในท้องถิ่น 4 ท่าน

ขั้นที่ 5 การแก้ไขปรับปรุง

ข้อมูลที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์ในขั้นที่ 4 คงไว้ ข้อมูลที่ต่ำกว่าเกณฑ์ตัดออก ส่วนข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ผู้บัณฑิตฯ มาปรับปรุงแก้ไข องค์ประกอบของรูปแบบเอกสารประกอบการสอน และเครื่องมือวัดผล

ขั้นที่ 6 การทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์เพื่อทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน และส่วนประกอบคือ เอกสารประกอบการสอน เครื่องมือวัดผลกับกลุ่มตัวอย่างด้วยการวิจัยเชิงทดลอง

ขั้นที่ 7 การประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน

เป็นการนำข้อมูลที่ได้รับการทดลองประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน กับใช้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม ปรับปรุง องค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการเรียนการสอน ที่ยังมีข้อบกพร่อง เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัยทั้ง 7 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ในการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยด้วย
ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย จำเป็นต้องอาศัยข้อมูล 4 ประเภทคือ

1. ข้อมูลเอกสารหลักสูตร

วัตถุประสงค์

เพื่อสรุปและคัดเลือกวัตถุประสงค์หลักสูตรสาขาวิชาการศึกษา โปรแกรม
วิชาภาษาไทย คำอธิบายรายวิชาของวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาและ
นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อไปกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ ได้แก่
จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ และวิธีประเมินผลต่อไป

วิธีดำเนินการ

1. ศึกษาเอกสารหลักสูตร สาขาวิชาการศึกษา โปรแกรมวิชาภาษาไทย
ของสภาการฝึกหัดครู ดังนี้

- 1.1 วัตถุประสงค์ทั่วไปของสาขาและของโปรแกรม
- 1.2 คำอธิบายรายวิชา ภาษาและวรรณกรรม (รหัส 154....)
- 1.3 เกณฑ์มาตรฐานโปรแกรมวิชาภาษาไทย

2. ศึกษาแผนการเรียนในปีการศึกษา 2537 ว่ามีรายวิชาภาษาไทยและ
วรรณกรรมใดบ้าง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3. สร้างแบบสอบถาม (Rating Scale) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร
และการสอนภาษาไทยจำนวน 10 ท่าน พิจารณาให้ความเห็น

การวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ของผู้เชี่ยวชาญ หาความ
สอดคล้อง โดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ $\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

นำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาให้คะแนน ดังนี้

ข้อใดมีความแน่ใจว่าสอดคล้องกับหลักการข้อ 3 ของแผนการศึกษาแห่งชาติ

กำหนดคะแนนเป็น + 1

ข้อใดมีความไม่แน่ใจว่า สอดคล้องกับหลักการข้อ 3 ของแผนการศึกษาแห่งชาติ

กำหนดคะแนนเป็น 0

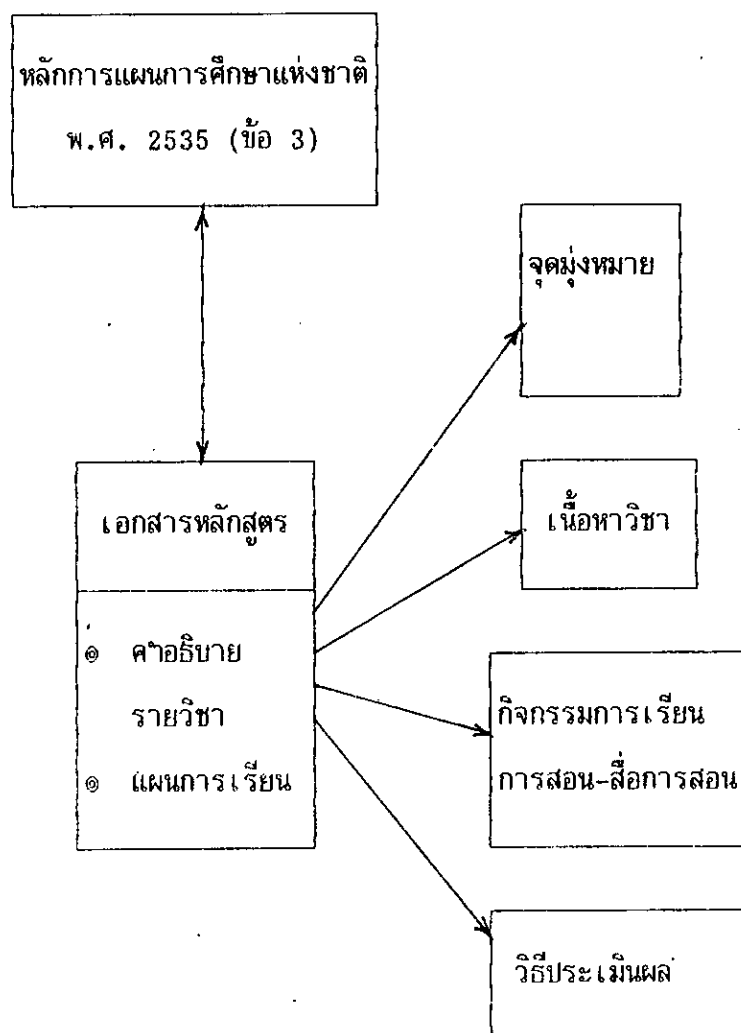
ข้อใดมีความแน่ใจว่า ไม่ สอดคล้องกับหลักการข้อ 3 ของแผนการศึกษาแห่งชาติ

กำหนดคะแนนเป็น -1

เมื่อรวมคะแนนและแทนค่าในสูตรหาค่า IOC ได้แล้วพิจารณาว่าประเด็นใด

มีค่า IOC สูงกว่า .50 ผู้วิจัยจะนำไปกำหนดรายละเอียดองค์ประกอบของรูปแบบต่อไป

ดังแสดงในภาพประกอบ 19

ภาพประกอบ 19 การกำหนดองค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู จากข้อมูลการวิเคราะห์ เอกสารหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ

2. ข้อมูลนักศึกษา

วัตถุประสงค์

เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักศึกษาด้านถิ่นที่อยู่ ประสบการณ์เดิม ความสนใจเกี่ยวกับ ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น กับข้อมูลความคาดหวังของนักศึกษาในการเรียนรู้ ประกอบการกำหนดรายละเอียดองค์ประกอบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนทั้ง 3 ส่วน คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และเป้าหมายผลผลิต (Output)

วิธีดำเนินการ

1. ติดต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อศึกษาและบันทึกข้อมูลของนักศึกษา เช่น ถิ่นที่อยู่ ผลการเรียนรู้วิชาภาษาและวรรณกรรมไทย คะแนนเฉลี่ยสะสมและข้อมูลอื่น ๆ ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ

2. นัดหมายนักศึกษาเพื่อสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และจดบันทึก ข้อมูลด้านความรู้ ความจำ ความสนใจ และสภาพการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบัน กับความคาดหวังของผู้เรียนที่มีต่อรายวิชาด้าน วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการประเมินผล

การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือ

1. แบบสัมภาษณ์

ประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ส่วนคือ

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 สถานภาพของนักศึกษา

ผู้ที่ศึกษาวิชานี้หรือผู้ที่เหมาะจะเป็นครู

ภาษาไทยในท้องถิ่น ควรมีลักษณะเบื้องต้นอย่างไร

- (1) จำเป็นหรือไม่ที่ต้องมีภูมิภานาอยู่ในท้องถิ่น
- (2) จำเป็นหรือไม่ที่ต้องมีพื้นความสนใจในท้องถิ่น
- (3) จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับ

ท้องถิ่นมาก่อน

1.2 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น

(1) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าในท้องถิ่นมีทรัพยากร (บุคคล สถานที่ เวลา) ที่สามารถเป็นผู้สอนและเป็นห้องเรียนประกอบรายวิชาเอกภาษาและวรรณกรรมไทยได้

(2) มีอะไรหรือใครที่ท่านคิดว่าสมควรไปศึกษา หรือนำเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยได้บ้าง

1.3 จุดมุ่งหมายหลักสูตร

(1) ท่านคิดว่าจุดมุ่งหมายหลักสูตรเหมาะสมเพียงใด

(2) มีจุดมุ่งหมายอย่างใดที่น่าจะเพิ่มเติม หรือปรับปรุงแก้ไข (ระบุ)

1.4 เนื้อหา

(1) เพื่อที่จะเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาที่เหมาะสม ควรมีลักษณะทั่วไปอย่างไร เช่น รายวิชาใดบ้าง

(2) องค์ความรู้ในท้องถิ่นประเภทใด ลักษณะใดที่เหมาะสมกับเนื้อหาดังกล่าว

(3) ควรจะลำดับเนื้อหาอย่างไร

2. กระบวนการ

เพื่อที่จะไปสู่การเป็นครูภาษาไทยในท้องถิ่นที่มีความรู้ ทักษะ และทักษะที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่น นักศึกษามีความเห็นว่าจะมีรายละเอียดในด้านการปฏิบัติตามประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้ได้อย่างไรบ้าง

2.1 เอกสารประกอบการสอน

2.2 การเรียนควรมีกิจกรรมที่สำคัญ ๆ อะไรบ้าง ทำอย่างไร อาจารย์ควรใช้วิธีสอนอย่างไร

2.3 สื่อหรือวัสดุที่สมควรจะนำมาประกอบการเรียน การสอนควรมีอะไรบ้าง

2.4 จะทราบได้อย่างไร หรือจะมีวิธีการใดที่จะประเมินว่านักศึกษาได้เรียนรู้ หรือมีคุณสมบัติข้างต้นบ้าง

3. เป้าหมายผลผลิต

จากการลงทะเบียนเรียนวิชานี้คาดหวังว่าตนเองรวมทั้งผู้ที่จะเป็นครูภาษาไทยในอนาคต ควรมีคุณสมบัติอย่างใดบ้าง โดยเฉพาะการเป็นครูภาษาไทยตามท้องถิ่นต่าง ๆ

3.1 ด้านความรู้ ความเข้าใจต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2 ทักษะติดต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 ความสามารถ และการนำความรู้ไปปฏิบัติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลความคาดหวังของนักศึกษาที่นำมาจัดลำดับความจำเป็น โดยการวิเคราะห์เนื้อหาตามองค์ประกอบ ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่

- 1.1 สถานภาพของนักศึกษา
- 1.2 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น
- 1.3 จุดมุ่งหมาย
- 1.4 เนื้อหา

2. กระบวนการ (Process) ได้แก่

- 2.1 เอกสารประกอบการสอน
- 2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.3 สื่อการเรียนการสอน
- 2.4 การประเมินผล

3. เป้าหมาย (Output) ได้แก่

- 3.1 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่น
- 3.2 ทักษะติดต่อท้องถิ่น
- 3.3 ทักษะการแสวงหาและถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่น

2. แบบบันทึกข้อมูล

ได้แก่แบบฟอร์มที่ออกแบบขึ้นเพื่อบันทึก ข้อมูลของนักศึกษาเป็นรายบุคคล มีขอบเขต ดังนี้

1. ชื่อ - สกุล
2. บิดา - มารดา และญาติ
3. เลขที่บ้านและแผนที่บ้านสังเขป
4. ผลการเรียน
 - 4.1 วิชาภาษาและวรรณกรรมไทย
 - 4.2 คะแนนเฉลี่ยสะสม
5. ประสบการณ์เดิมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 5.1 ความรู้ ความเข้าใจ
 - 5.2 การนำไปใช้
 - 5.3 ทักษะ
 - 5.4 ผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ วิธีการที่เคยได้รับ
6. ความคาดหวังของนักศึกษาในรายวิชา
 - 6.1 จุดมุ่งหมาย
 - 6.2 เนื้อหาวิชา
 - 6.3 กิจกรรมการเรียนการสอน
 - 6.4 วิธีประเมินผล

3. ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ

วัตถุประสงค์

เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนภาษาไทยมาใช้ในการพัฒนาองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ สถานภาพของผู้เรียน แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น จุดมุ่งหมายหลักสูตร และเนื้อหาวิชา กระบวนการ (Process) ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุง กับเป้าหมายผลผลิต (Output)

วิธีดำเนินการ

ผู้เชี่ยวชาญด้านการ สอนวิชาภาษาไทยเป็นอาจารย์ในวิทยาลัยครู หรือ มหาวิทยาลัย มีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาโทขึ้นไป มีประสบการณ์ในการสอนวิชาภาษาไทย ไม่ต่ำกว่า 10 ปีและมีผลงานทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น บทความ ตำนาน หรือการวิจัย เป็นต้น จำนวน 11 คน ได้แก่

1. ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตภาคใต้
2. รองศาสตราจารย์ธนู บุญรัตน์ ห้วหน้าศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครู จันทระเกษม
3. รองศาสตราจารย์เกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์ ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครู พระนครศรีอยุธยา
4. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ หลาบมาลา หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเทือง คล้ายสุบรรณ ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครู พระนครศรีอยุธยา
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เหมื่อนนิล ภาควิชาภาษาไทยวิทยาลัยครูเทพสตรี จังหวัดลพบุรี
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภัทร อนุศาสน์ หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครู เทพสตรี จังหวัดลพบุรี
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประไพ เท่งฉลาด ภาควิชาภาษาไทยวิทยาลัยครู จันทระเกษม
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์ ทองปาน ภาควิชาภาษาไทยวิทยาลัยครู จันทระเกษม
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เรียม ศรีทองเพชร ภาควิชาภาษาไทยวิทยาลัยครู พระนครศรีอยุธยา
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพโรธ เลิศพิริยภมม ผู้เชี่ยวชาญการสอนภาษาไทย กรมการฝึกหัดครู

การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือ

1. เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็น แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 อันดับให้ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านภาษาไทย 3 ท่าน (ศ.สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ รศ.ธนู บุญรัตพันธุ์ และ ผศ.ประเทือง คล้ายสุบรรณ) เป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงทางเนื้อหา ประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และเป้าหมายผลผลิต รวม 59 ข้อคำถามหนึ่งแต่ละองค์ประกอบ ผู้ตอบสามารถเสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติม แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ที่มีความมั่นคงภายใน (Internal Consistency) เท่ากับ .9957

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในส่วนของนักศึกษา ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้ ในชั้นเรียน และส่งวันรุ่งขึ้น ได้แบบสอบถามครบ 28 ชุด ส่วนของผู้เชี่ยวชาญผู้วิจัยนำส่ง และรับคืนด้วยตนเอง ได้ครบทั้ง 11 ชุด

3. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และความเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.) โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังต่อไปนี้

ช่วงคะแนน 4.51 - 5.00	หมายถึง	เหมาะสมมาก
ช่วงคะแนน 3.51 - 4.50	หมายถึง	เหมาะสมค่อนข้างมาก
ช่วงคะแนน 2.51 - 3.50	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
ช่วงคะแนน 1.51 - 2.50	หมายถึง	เหมาะสมค่อนข้างน้อย
ช่วงคะแนน 1.00 - 1.50	หมายถึง	เหมาะสมน้อย

เกณฑ์การแปลค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) กำหนดไว้

ดังต่อไปนี้

ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน .70 และต่ำกว่า	หมายถึง	ความคิดเห็น มีความแปรปรวนน้อย
ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน .71 - .99	หมายถึง	ความคิดเห็น มีความแปรปรวน ปานกลาง
ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.00 และสูงกว่า	หมายถึง	ความคิดเห็น มีความแปรปรวนมาก

การคัดเลือกองค์ประกอบย่อยในการวิจัยนี้ ใช้ระดับค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.40 ขึ้นไป และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00

ประเด็นที่ขัดแย้งกันถือความเห็นนักวิชาการเป็นเกณฑ์

4. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น (มุขปาฐะ)

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประมวลภูมิปัญญาท้องถิ่น จากหมู่บ้านตัวอย่างว่ามีข้อมูลมุขปาฐะ (Text) อย่างใดบ้าง บริบท (Context) ไດ ๆ บ้างที่เกี่ยวข้อง ผู้รู้ท้องถิ่นด้าน ภาษาและวรรณกรรมมีใครบ้าง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประกอบการพัฒนาองค์ประกอบรูปแบบ การเรียนการสอน

วิธีดำเนินการ

1. กำหนดพื้นที่เป้าหมายหลัก (เกณฑ์การเลือกหมู่บ้านตัวอย่างดังต่อไปนี้ (พรชัย ศรีประไพ. 2530 : 82 ; กิ่งแก้ว อัดถากร. 2514 : 1 - 2 ; เบญจา ยอดคำเนิน - แอ็ดติงจ้ บุปลา ศิริรัศมี และวาทีนี บุญชะลักษ์. 2533 : 111 - 112)

1.1 เป็นหมู่บ้านที่ไม่ใหญ่เกินไป

1.2 มีความเป็นตัวแทนของหมู่บ้านในท้องถิ่น (จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง) ดังนี้

1.2.1 นับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน
มีโรงเรียน

1.2.2 มีมุขปาฐะในขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ยังมีบทบาทหน้าที่ในสังคม เช่น บททำขวัญนาคน บทแซ่ผี การเทศน์ นิทาน หรือเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น

1.2.3 ประกอบอาชีพทำนา

1.2.4 การคมนาคมสะดวก

1.2.5 มีบุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้แนะนำ

วิธีดำเนินการ

1. เข้าสู่แหล่งข้อมูล โดยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย แนะนำตัวต่อผู้นำท้องถิ่นและขอความอนุเคราะห์ เพื่อแนะนำผู้วิจัยให้รู้จักเจ้าอาวาส ผู้ใหญ่บ้าน และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

2. จัดทำแผนที่ของหมู่บ้าน แสดงองค์ประกอบที่สำคัญของหมู่บ้าน เช่น ถนน คู คลอง วัด โรงเรียน ที่ตั้งของบ้านเรือน ฯลฯ

3. เลือกตัวอย่าง ภายหลังจากที่ได้ทำความรู้จักคุ้นเคยกับผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านแล้วผู้วิจัย เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เบื้องต้น 4 - 5 คน (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2525) จากนั้นจึงเลือกตัวอย่างต่อไปโดยวิธี เจาะจง (Purposive Sampling)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลบริบท (Context) ประกอบด้วย

1.1 ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน

1.2 ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ เช่น ลักษณะพื้นที่ แม่น้ำคูคลอง

ต้นไม้ ฯลฯ

1.3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ ความเป็นอยู่

1.4 การปกครองและสังคม ได้แก่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบ

การปกครองของหมู่บ้าน ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น

2. ข้อมูลภาษา (Text) ได้แก่

2.1 นิทาน ตำนานพื้นบ้าน

2.2 เพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากย์ (เพลงโต้ตอบ

ระหว่างชายหญิง) ฯลฯ

2.3 สุภาษิต คำพังเพย

2.4 บทประกอบ พิธีกรรมหรือประเพณีต่าง ๆ เช่น บทแหล่

ทำขวัญนาค เป็นต้น

2.5 ความเชื่อต่าง ๆ

3. ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ (Function) ของมูขบาระ ว่าใช้ทำอะไร เพื่อใคร เมื่อใด ที่ไหน เป็นต้น ข้อมูล ทั้ง 3 ประเภท รวบรวมด้วยการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยประยุกต์แบบฟอร์มของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2527)

ในกรณีที่ข้อมูลมีทั้งทางตรงหรือมีความยาวมาก จะใช้การบันทึกเสียงหรือบันทึกเทปโทรทัศน์ประกอบตามความเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ก่อนที่จะวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความเที่ยงตรง ของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช. 2533 : 128 - 129)

1. ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบจากแหล่งที่มาของข้อมูลด้าน เวลา สถานที่และบุคคล
2. ตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จะเป็นการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ในเรื่องเดียวกัน เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ และเอกสารบันทึก

ภายหลังตรวจสอบข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปตามเกณฑ์ของสุภางค์ จันทวานิช (2533 : 138 - 141) ซึ่งระบุไว้ 4 ขั้นตอนคือ

- 2.1 เปรียบเทียบเหตุการณ์
- 2.2 ประมวลประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะของประเภทเข้าด้วยกัน
- 2.3 ขยายวงการเปรียบเทียบแล้วเลือกประเด็นเฉพาะเหตุการณ์สำคัญ
- 2.4 สร้างข้อสรุป

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปนี้ นำเสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับหมวดหมู่ ด้วยการบรรยายดังนี้

1. สภาพทั่วไป ทางด้านกายภาพของชุมชน อาชีพ
2. ประวัติหมู่บ้าน และความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ
3. ระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ

4. มุขปาฐะ ประเภทต่าง ๆ เช่น ตำนานและนิทานพื้นบ้าน
เพลงพื้นบ้าน สุภาษิต คำพังเพย ความเชื่อ บทประกอบประเพณี เช่น แห่ บททำขวัญนาค เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเบื้องต้น

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนสำหรับงานวิจัยนี้หมายถึง การจัดองค์ประกอบในการเรียนการสอนให้เป็นระบบ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนบรรลุ เป้าหมายที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายหลังการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานแล้ว โดยการสังเคราะห์ข้อมูลในขั้นที่ 1 กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ในองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง การกำหนดลักษณะพื้นฐาน และ/หรือคุณสมบัติเบื้องต้น ขององค์ประกอบย่อยในส่วนนี้ ได้แก่

1.1 สถานภาพของนักศึกษา

1.2 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น ได้แก่ ข้อมูล บุคลากร สถานที่ เวลา วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้

1.3 จุดมุ่งหมายหลักสูตร

1.4 รายวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย (เนื้อหา)

2. กระบวนการ (Process) กำหนดวิธีการและรายละเอียด องค์ประกอบต่อไปนี้ คือ

2.1 เอกสารประกอบการสอน

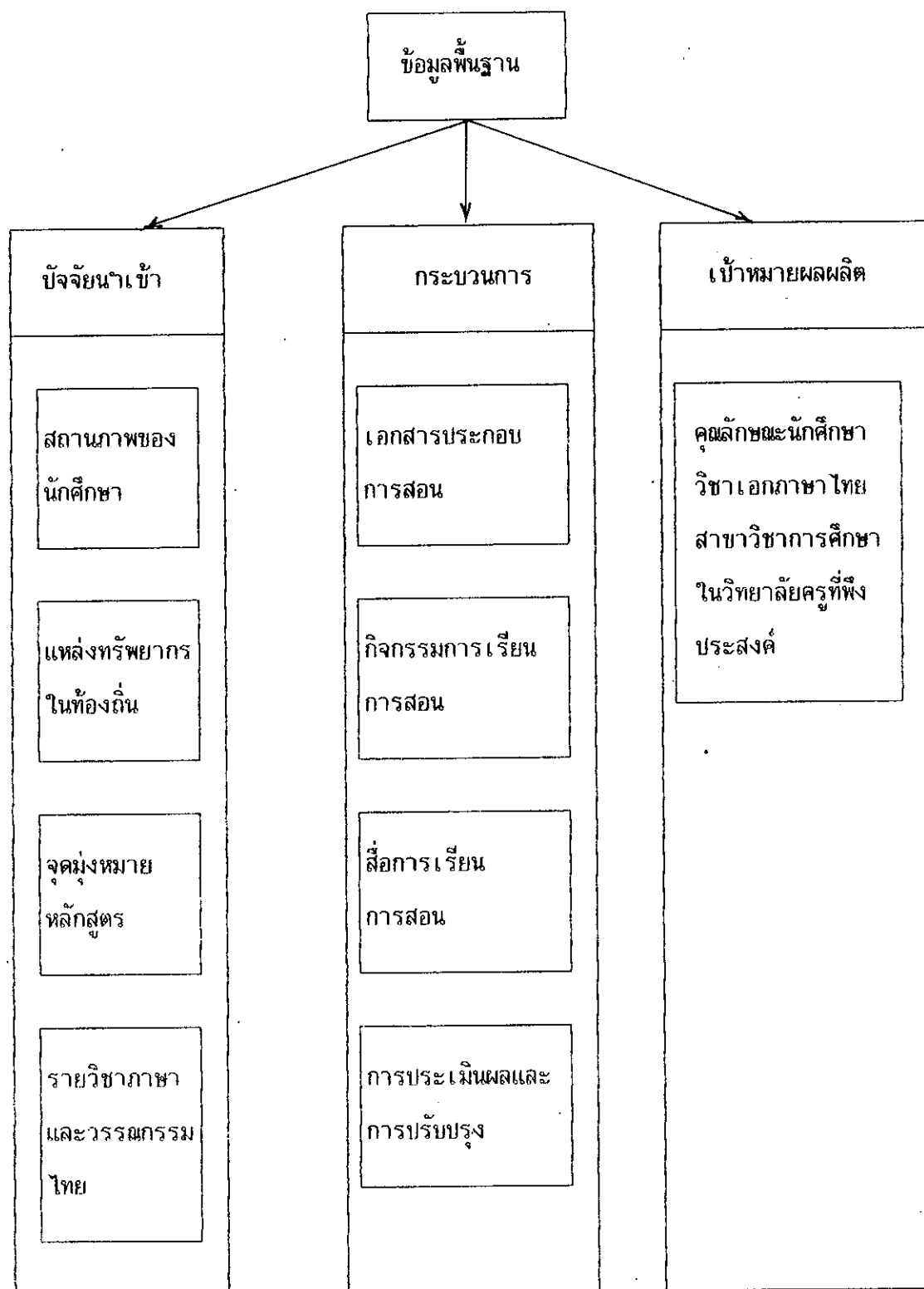
2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน

2.3 สื่อการเรียนการสอน

2.4 การประเมินผล และการปรับปรุง

3. เป้าหมายผลผลิต (Output) กำหนดคุณลักษณะหรือบุคลิกภาพ ของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาการศึกษา ในวิทยาลัยครู ที่พึงประสงค์

การนำข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนาองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแสดงไว้ในภาพประกอบ 20

ภาพประกอบ 20 การจัดองค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนโดยข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นที่ 3 การพัฒนาเอกสารประกอบการสอน

ในขั้นที่ 2 เป็นการจัดทำรายละเอียดองค์ประกอบของรูปแบบการสอน แต่ยังไม่สามารถนำไปใช้ ในสถานการณ์การเรียนการสอนได้ ในขั้นที่ 3 นี้จึงเป็นการเตรียมรายละเอียด เพื่อนำไปใช้จริง คือ เอกสารประกอบการสอน ประกอบด้วย แผนเวลา เป็นการวางแผนเวลาที่ใช้สำหรับดำเนินการเรียนการสอนที่จัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการประเมินผลตลอดเวลา 1 ภาคเรียน โดยอาศัยผลการวิจัยในขั้นที่ 2 เป็นหลัก เอกสารประกอบการสอน มีส่วนประกอบ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม พิจารณาจากจุดมุ่งหมายทั่วไปเป็นหลัก กำหนดไว้เพื่อเป็นเกณฑ์พัฒนาระดับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความสามารถของนักศึกษาในรายวิชานั้น ๆ

2. เนื้อหาวิชา เป็นการกำหนดรายละเอียดของเนื้อหา โดยยึดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมในแต่ละประเด็นเป็นขอบเขต และจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหา ตามเกณฑ์ความต่อเนื่อง ลำดับก่อน - หลัง และบูรณาการรวมหน่วยอีกชั้นหนึ่ง

3. กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการสอน ผู้วิจัยพิจารณากำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการสอน ให้สอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยคำนึงถึงข้อมูลในขั้นที่ 2

4. วิธีการประเมินผล พิจารณากำหนดวิธีและเครื่องมือให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหาวิชาและกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ได้จากการวิจัยในขั้นที่ 2

ขั้นที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน เอกสารประกอบการสอน

หมายถึง การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการเรียนการสอนและเอกสารประกอบการสอน ที่พัฒนามาใน ขั้นที่ 2 และ 3 ดังนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความเหมาะสมและความสอดคล้องกันภายในองค์ประกอบต่าง ๆ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนภาษาไทยในวิทยาลัยครูและมหาวิทยาลัย

วิธีดำเนินการ

1. การตรวจสอบรูปแบบการเรียนการสอน ประเด็นตรวจสอบคือองค์ประกอบ และรายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ผู้ตรวจสอบ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรูปแบบ การเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา 3 ท่าน กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสอนภาษาและ วรรณกรรมไทยอีก 7 ท่าน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบประเมินความคิดเห็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) และแบบปลายเปิดดังนี้

แบบประเมิน

รูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษและวรรณกรรมไทย

ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย

ในวิทยาลัยครู

โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ใต้หมายเลขที่แสดงระดับน้ำหนักความคิดเห็นของท่าน

5 = มาก 4 = ค่อนข้างมาก 3 = ปานกลาง 2 = ค่อนข้างน้อย 1 = น้อย

รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1. ความเหมาะสมของข้อมูลพื้นฐานที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน					
2. ความเหมาะสมของการจัดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน					
3. ความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการเรียนการสอน					
4. ความเหมาะสมของแนวความคิดที่พัฒนามาใช้ในรูปแบบการเรียนการสอน					
5. ความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายของวิชา					
6. ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา					
7. ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอน					
8. ความเหมาะสมของวิธีการเก็บข้อมูล					
9. ความสอดคล้องของผู้เรียน กับวิธีสอน					
10. ความสอดคล้องของวิธีสอน กับจุดมุ่งหมายของวิชา					
11. ความสอดคล้องของวิธีสอน กับเนื้อหาวิชา					
12. ความสอดคล้องของเนื้อหาวิชา กับเวลาเรียน					
13. ความเหมาะสมของการประเมินผล					

ความคิดเห็น และ/หรือ ข้อเสนอแนะ

2. ตรวจสอบเอกสารประกอบการสอน

วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรม การเรียนการสอน สื่อการสอน และวิธีประเมินผล เวลา ว่ามีความเหมาะสม สอดคล้องกัน หรือไม่ ผู้ตรวจสอบได้แก่ อาจารย์ภาษาไทยในสถาบันอุดมศึกษา 7 คน ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้

2.1 สำเร็จการศึกษา ด้านวิธีสอนภาษาไทยหรือภาษาและวรรณคดีไทย ระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์การสอนภาษาไทยในวิทยาลัยครู หรือมหาวิทยาลัย ไม่ต่ำกว่า 10 ปี

2.2 มีผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษา และวรรณกรรม เช่น เอกสารตำรา งานวิจัย หรือบทความและมีตำแหน่งทางวิชาการ ตั้งแต่ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป

แบบประเมินเอกสารประกอบการสอน

โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ให้หมายเลขที่แสดงน้ำหนักความคิดเห็นของท่าน

5 = มาก 4 = ค่อนข้างมาก 3 = ปานกลาง 2 = ค่อนข้างน้อย 1 = น้อย

รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1. ความเหมาะสมของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม					
2. ความเหมาะสมของเนื้อหาแก่นักศึกษา					
3. ความถูกต้องชัดเจนของเนื้อหา					
4. ความเหมาะสมของการจัดลำดับเนื้อหา					
5. ความสอดคล้องของเนื้อหาแก่นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม					
6. ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้					
7. ความเหมาะสมของกิจกรรมการสอน					
8. ความเหมาะสมของเวลาที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน					
9. ความเหมาะสมของสื่อการสอน					
10. ความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน กับเนื้อหาวิชา					
11. ความเหมาะสมของวิธีประเมินผล					
12. ความสอดคล้องของการประเมินผลกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน					

ความคิดเห็นและ/หรือข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นนี้ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นรายบุคคล ด้วยตนเองกรณียุ่ใกล้และติดต่อทางไปรษณีย์กรณียุ่ห่างไกล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ทาค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ โดยเทียบกับเกณฑ์
ดังนี้

ช่วงคะแนน	4.51 - 5.00	หมายถึง	เหมาะสมมาก
ช่วงคะแนน	3.51 - 4.50	หมายถึง	เหมาะสมค่อนข้างมาก
ช่วงคะแนน	2.51 - 3.50	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
ช่วงคะแนน	1.51 - 2.50	หมายถึง	เหมาะสมค่อนข้างน้อย
ช่วงคะแนน	1.00 - 1.50	หมายถึง	เหมาะสมน้อย

เกณฑ์ค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมในการวิจัยครั้งนี้คือค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00

4.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) กับค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นที่ 5 การแก้ไขปรับปรุงองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน

เอกสารประกอบการสอน

ข้อมูลที่ได้รับจากการตรวจสอบในขั้นที่ 4 นำมาใช้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงทั้งรูปแบบการเรียนการสอน และเอกสารประกอบการสอน

ขั้นที่ 6 การทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน

การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการนำรูปแบบการเรียนการสอน พร้อมเอกสารประกอบการสอนที่แก้ไขปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้ในสภาพจริง ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงทดลอง รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนภาษาและวรรณกรรมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น โดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ ที่มีต่อภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น (มขปฐะ) ระหว่างก่อนการทดลองกับ ภายหลังการทดลอง ดังนี้

2.1 ด้านความรู้ ได้แก่

2.1.1 ประเภทของมขปฐะ

2.1.2 แหล่งข้อมูลมขปฐะ

2.1.3 วิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลมขปฐะ

2.1.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลมขปฐะ

2.2 ด้านความเข้าใจ ได้แก่

2.2.1 ความเข้าใจ บทบาท และหน้าที่ของมขปฐะ

2.2.2 ความเข้าใจ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ที่มีต่อ

มขปฐะเหล่านั้น

2.3 ด้านการนำไปใช้ ได้แก่

2.3.1 ความสามารถในการใช้ข้อมูลประกอบการออกแบบบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน หรือประดิษฐ์สื่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในระดับประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษา

2.3.2 ความสามารถในการถ่ายทอดมขปฐะสู่ผู้อื่น เช่น เล่านิทาน ที่ได้ฟังมาร้องเพลงพื้นบ้าน ทายปริศนา ฯลฯ เป็นต้น

3. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีต่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษา และวรรณกรรมระหว่างการทดลองกับภายหลังการทดลอง

4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการทดลอง เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนต่อไป

แบบแผนการทดลองและการดำเนินการทดลอง

1. แบบแผนการทดลอง

1.1 ในการทดลองเพื่อหาดัชนีบ่งชี้ประสิทธิภาพรูปแบบการสอน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการนำไปใช้ ทัศนคติ ความสนใจ ของนักศึกษาวิชาเอก ภาษาไทย โดยให้การมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านภาษาและวรรณกรรม ใช้แบบแผน

การทดลองแบบ One Group Pretest - Posttest Design (Cohen and Manion. 1980 : 159) ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 แผนการทดลอง

01	X	02
----	---	----

01 แทน การสอบที่จัดทำก่อนการทดลอง

X แทน การดำเนินการทดลอง

02 แทน การสอบที่จัดทำหลังการทดลอง

2. การดำเนินการทดลอง

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการทดลอง ครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ในวิทยาลัยครู ปีการศึกษา 2537

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย วิทยาลัยครู

พระนครศรีอยุธยา ปีการศึกษา 2537 จำนวน 28 คน

2.2 ขั้นตอนการทดลอง

2.2.1 ทดสอบก่อนทดลองโดยใช้แบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์และแบบวัดทัศนคติที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2.2.2 ดำเนินการทดลองโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน และเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นและผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วกับกลุ่มทดลอง

2.2.3 สังเกตความสนใจกลุ่มทดลองเมื่อดำเนินการทดลองไปได้

ทุก 4 สัปดาห์

2.2.4 จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เมื่อดำเนินการเรียนการสอนไปได้ 8 สัปดาห์

2.2.5 นำผลการสังเกตและการสนทนากลุ่มปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน

2.2.6 ทดสอบ เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองด้วยเครื่องมือสอบวัดชุดเดียวกับการทดสอบก่อนทดลอง

2.2.7 ตรวจสอบผลจากแบบสอบวัด แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะคิด ของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย กลุ่มตัวอย่าง เปรียบเทียบก่อนและหลังการเรียนการสอน หากพบว่า ผลสัมฤทธิ์ก่อนการทดลองสูงกว่า หลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าเป็นผลจากรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

2.2.8 จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) สำหรับนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ภายหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอน

2.2.9 นำผลจากการสังเกตความสนใจในข้อ 2.2.4 วิเคราะห์ผลร่วมกับความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม เกณฑ์การประเมินได้แก่ ผลการสังเกตความสนใจ มีค่าเฉลี่ย เกิน 3.51 ในแต่ละครั้ง และกลุ่มสนทนา มีความเห็นด้วยกับองค์ประกอบต่าง ๆ เกินกว่าร้อยละ 70

2.3 เครื่องมือประกอบการทดลองเพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบ
ข้อมูลที่ใช้หาค่าประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน ในวิจัยนี้
แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ หมายถึง ตัวเลขที่ได้จากการสอบวัด ความรู้ ความเข้าใจ การประยุกต์และทักษะคิดของนักศึกษา ก่อนการทดลองที่สูงกว่าหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ เครื่องมือได้แก่ แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์และแบบวัดทัศนคติ

2. ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ความสนใจ ความคิดเห็น พฤติกรรมที่มีต่อการเรียนการสอนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ระหว่างการทดลอง และภายหลังจากทดลอง เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสังเกตพฤติกรรม (Check Lists) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

รายละเอียดขั้นตอนการสร้างเครื่องมือมีดังต่อไปนี้ (อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน. ม.ป.ป. ; บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2534 : 71 ; ผจงจิต อินทสุวรรณ. ม.ป.ป. ; วิเชียร เกตุสิงห์. 2530)

1. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ (Achievement test)

1.1 วัตถุประสงค์ เพื่อใช้วัดความรู้ ความเข้าใจ

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยก่อน และหลังการเรียนการสอน

1.2 วิธีดำเนินการ

1.2.1 กำหนดเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัด

นำมากำหนดน้ำหนัก ดังตาราง 2

ตาราง 2 กำหนดเนื้อหาและพฤติกรรม

หัวข้อเนื้อหา	ความรู้	ความเข้าใจ	การนำไปใช้	จำนวน ข้อสอบ
ความรู้เบื้องต้น	11	11	4	26
นิทานพื้นบ้าน	6	7	2	15
เพลงพื้นบ้าน	6	9	2	17
ภาษิต สำนวน	3	5	2	10
ปริศนา คำทาย	1	2	1	4
ความเชื่อ	3	4	1	8
วิธีศึกษาภาคสนาม	2	2	8	12
* รวม	32	40	20	92

1.2.2 เขียนข้อคำถามให้ครอบคลุมพฤติกรรมและเนื้อหาที่กำหนดไว้ตามตารางโดยเพื่อข้อคำถามไว้ 1.5 - 3 เท่า

1.2.3 นำข้อคำถามที่คัดเลือกแล้ว จำแนกตามเนื้อหา ลำดับความง่ายยากเขียนคำชี้แจงการตอบ ตัวอย่างการตอบและจัดพิมพ์

1.2.4 ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาไทยในวิทยาลัยครู ที่มีตำแหน่งทางวิชาการด้านภาษาและวรรณคดีไทย ระดับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ขึ้นไปและผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล เป็นผู้ตรวจสอบข้อคำถาม แต่ละข้อว่าสัมพันธ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่ และเป็นตัวแทนของเนื้อหาที่กำหนดหรือไม่

1.2.5 ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนำแบบทดสอบที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง (Try Out) ที่มีใช้กลุ่มตัวอย่างการทดลอง วิเคราะห์รายข้อ (Item Analysis) เพื่อหาความยากง่ายและอำนาจจำแนกรายข้อด้วยสูตร (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ. 2534 : 87) ดังนี้

$$p = \frac{P_H + P_L}{2n}$$

$$r = \frac{P_H - P_L}{n}$$

เมื่อ p แทน ดัชนีความยากง่าย

r แทน อำนาจจำแนก

P_H แทน จำนวนผู้ตอบถูกในกลุ่มสูง

P_L แทน จำนวนผู้ตอบถูกในกลุ่มต่ำ

n แทน จำนวนผู้ตอบทั้งหมดในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

คัดเลือกข้อคำถาม ที่มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.2 - 0.8 และค่าอำนาจจำแนก (r) 0.2 ขึ้นไป จากนั้นนำข้อคำถามที่เลือกได้ไปหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยใช้สูตรคูเคอร์ และริชาร์ดสัน (KR - 20) ดังนี้ (Guilford. 1978 : 427)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{pq}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ	r_{tt}	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ	
	n	แทน	จำนวนข้อในแบบทดสอบ	
				จำนวนคนที่ถูก
	p	แทน	สัดส่วนของผู้ตอบถูกในข้อหนึ่ง ๆ	—————
				จำนวนคนทั้งหมด
	q	แทน	สัดส่วนของผู้ตอบผิดในข้อหนึ่ง ๆ $(1 - p)$	
	s_t^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของข้อสอบทั้งฉบับ	

1.2.6 ปรับปรุงข้อคำถาม

ผลการวิเคราะห์และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

ผู้เชี่ยวชาญได้ข้อคำถามจำนวน 92 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ .78

2. แบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1 วัตถุประสงค์

เพื่อใช้วัดระดับและทิศทางการตอบสนอง การให้คุณค่า และการจัดระบบ ของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความคิด สัญลักษณ์ บุคคล เหตุการณ์และวัตถุที่เนื่องด้วยภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น

2.2 วิธีดำเนินการ

2.2.1 กำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาในการวัดให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาที่ได้จากผลการวิจัยเบื้องต้น

2.2.2 กำหนดน้ำหนักเป็นค่าร้อยละ โดยสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนและเนื้อหาที่เน้นด้วยตารางโครงสร้าง จากนั้นกำหนดจำนวนข้อคำถามให้สอดคล้องกัน (อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน. 2532 : 87 - 88)

2.2.3 เขียนข้อความตามเงื่อนไขดังกล่าวจนครบจำนวน และเพื่อเสียไว้ 1.5 เท่า นำไปให้นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ที่มีใช้กลุ่มตัวอย่าง 3 คน อ่านข้อความแก่ปรับปรุงถ้อยคำ

2.2.4 ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ข้อความที่ตรวจสอบถ้อยคำแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีไทย

3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คนเป็นผู้ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ความถูกต้องตามหลักวิชา ภาษาที่ใช้และปรับปรุงแก้ไข

2.2.5 ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง (Try Out) กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้เครื่องมือ ได้แก่ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย หมู่เรียนอื่นที่มีใช้หมู่เรียนที่เลือกเป็นหน่วยทดลอง จำนวน 30 คน ตรวจให้คะแนนรายคน รายข้อ ตามเกณฑ์ที่กำหนด

2.2.6 การวิเคราะห์ข้อมูลความ

1. การหาค่าอำนาจจำแนก รวมคะแนนทุกข้อความของทุกคนหาคะแนนรวมมาเรียงกันจากมากไปน้อย และแบ่งเป็นกลุ่มสูง 25% กลุ่มต่ำ 25% วิเคราะห์รายข้อด้วยการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มสูงกับกลุ่มต่ำด้วยสูตร t - test ดังนี้ (บุญธรรม กิจปริดาภิสิทธิ์, 2534 : 132)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{s_H^2 + s_L^2}{n}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าอำนาจจำแนกของข้อความรายข้อ

$\bar{X}_H$ แทน ค่าเฉลี่ยของคะแนนในกลุ่มสูง

$\bar{X}_L$ แทน ค่าเฉลี่ยของคะแนนในกลุ่มต่ำ

s_H^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนในกลุ่มสูง

s_L^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนในกลุ่มต่ำ

n แทน จำนวนผู้ตอบในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

คัดเลือกข้อความที่มีค่า t ตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไป

2. การหาความเชื่อมั่นตามวิธีของ Cronbach

โดยใช้สูตร (Cronbach, 1984 : 161) ดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{s_{xi}^2}{s_{xt}^2} \right]$$

เมื่อ α แทน ความเชื่อมั่น

k แทน จำนวนข้อคำถาม

s_{xi}^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละส่วน

s_{xt}^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

ผลการวิเคราะห์และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะผู้เชี่ยวชาญ
ได้ข้อความจำนวน 40 ข้อ ความ โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทัศนคติทั้งฉบับเท่ากับ
.7895

2.2.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลด้วยการทำ
แบบสอบถาม 2 ระยะ คือก่อนและหลังการเรียนการสอน

3. แบบสังเกตความสนใจ (Check Lists)

3.1 วัดกู่ประสงค์

เพื่อใช้วัดความสนใจแก่ศึกษากลุ่มทดลองที่มีต่อ
องค์ประกอบต่าง ๆ ของการเรียนการสอน ได้แก่ วัดกู่ประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียน
การสอน สื่อ และการวัดผลระหว่างการทดลองนำข้อมูลที่เกิดขึ้นได้ปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ
ดังกล่าวกับเป็นดัชนีชี้ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน ที่พัฒนาขึ้น

3.2 วิธีดำเนินการ

3.2.1 กำหนดวัดกู่ประสงค์และโครงสร้างการสังเกต
จากวัดกู่ประสงค์รายวิชา และวัดกู่ประสงค์การวิจัย

3.2.2 เขียนข้อความแสดงรายการ กิจกรรม
พฤติกรรมที่แสดงถึงความสนใจการเรียนการสอนของนักศึกษา (Check Lists)

3.3.3 ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาของ
ข้อความโดยผู้เชี่ยวชาญ คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีไทย 2 คน
และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล 1 คน

3.3.4 การตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยใช้กรรมการ
2 คน สังเกตพฤติกรรมกลุ่มตัวอย่างในเวลาเดียวกัน แล้วนำผลไปหาความสัมพันธ์สอดคล้อง
กันด้วยสูตรของ สก็อตต์ (วีเชียร เกตุสิงห์, 2530 : 125 ; อ้างอิงมาจาก Scott.n.d.) ดังนี้

$$\pi = \frac{P_o - P_e}{1 - P_e}$$

เมื่อ π แทน ดัชนีความสอดคล้อง

P_o แทน ความแตกต่างระหว่าง 1.0 กับผลรวมของสัดส่วนระหว่างผู้สังเกต

P_e แทน ผลบวกของกำลังสองของค่าสัดส่วนของคะแนนจากลักษณะ
ที่สังเกตได้สูงสุด กับค่าที่รองลงมาโดยเลือกจากผลของ
การสังเกตของคนใดคนหนึ่งจำนวน 2 คน

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

4.1 วัตถุประสงค์

เพื่อใช้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มประเมินและปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนในส่วนประกอบต่าง ๆ คือ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ และการประเมินผลรวมทั้ง บริบทต่าง ๆ เช่น เวลา สถานที่ งบประมาณ บุคคลที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4.2 วิธีดำเนินการ

4.2.1 กำหนดโครงสร้างการสนทนาโดยยึด

วัตถุประสงค์การวิจัย และวัตถุประสงค์รายวิชาจากผลการวิจัยเบื้องต้นเป็นกรอบ

4.2.2 สร้างข้อคำถามตามโครงสร้างโดยแบ่งเป็น 2 ระยะ

คือ ระหว่างการทดลองและหลังการทดลอง โดยข้อความทั้ง 2 ระยะ ปรับปรุงให้มีข้อคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์แต่ละระยะในองค์ประกอบเดียวกัน

4.2.3 นำข้อคำถามการสนทนากลุ่มให้ผู้เชี่ยวชาญ

ด้านภาษาไทย 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญการวิจัย 1 ท่าน เป็นผู้ตรวจความเที่ยงตรง

4.2.4 ปรับปรุงข้อคำถาม

4.2.5 จัดเตรียมบุคลากรผู้ช่วย ได้แก่ นักศึกษา

กลุ่มทดลอง 3 คน ทำหน้าที่จดบันทึก บันทึกเสียง และบริการทั่วไป อุปกรณ์ประกอบการสนทนา ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องดื่ม รูปภาพ เป็นต้น

4.2.6 วิธีการสนทนากลุ่มเริ่มต้นด้วยคำถามเพื่อสร้าง

ความคุ้นเคย จากนั้นค่อด้วยคำถามหลัก จนจบการสนทนา (วีรสิทธิ์ สิริธัยไตรย์ และโยธิน แสงดี. 2531 : 5)

4.2.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ถอดเทปข้อมูลการสนทนาและจดคำตอบ

ลงในกระดาษบันทึกข้อมูล ระบุชื่อผู้พูดจำแนกหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์ เนื้อหา ร่วมกับข้อมูลจากการจดบันทึกวิเคราะห์เนื้อหา และบรรยายสรุป

ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทย

ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ในวิทยาลัยครู มีเกษต์
ดังต่อไปนี้

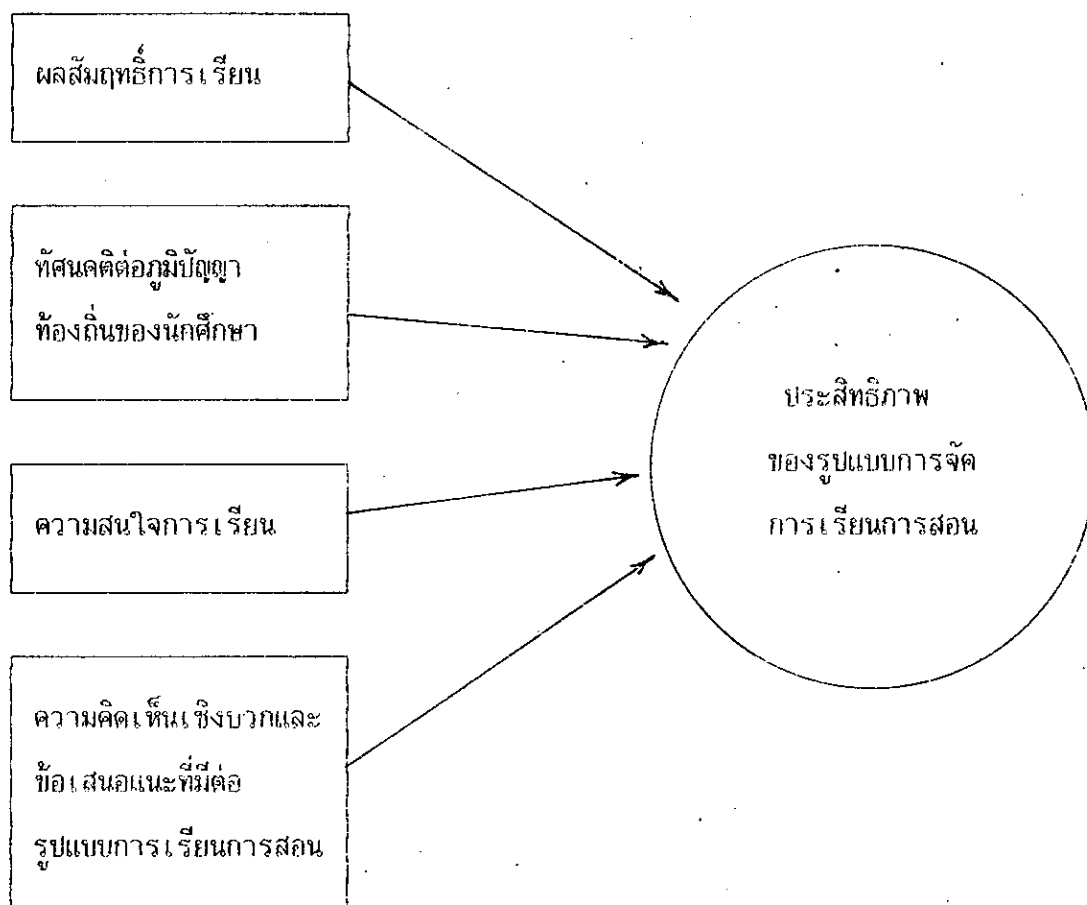
1. ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ คือ ความรู้ ความเข้าใจการนำไปใช้ด้านภาษา และวรรณกรรมท้องถิ่น ของนักศึกษากลุ่มทดลองภายหลังการเรียนการสอนสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ทักษะคิดต่อภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นของนักศึกษากลุ่มทดลองภายหลังการเรียนการสอนสูงกว่าก่อนการเรียนการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความสนใจของนักศึกษา กลุ่มทดลองที่มีต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบ มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 3.51 ทุกครั้งที่มีการสังเกต (สังเกต 4 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง)

4. น้ำหนักความคิดเห็นของนักศึกษาในกลุ่มสนทนา แสดงความเห็นด้วย กับองค์ประกอบและรายละเอียดของรูปแบบเกินร้อยละ 70

ข้อมูล 4 ส่วนที่บ่งชี้ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน สรุปได้ ดังภาพประกอบ 21

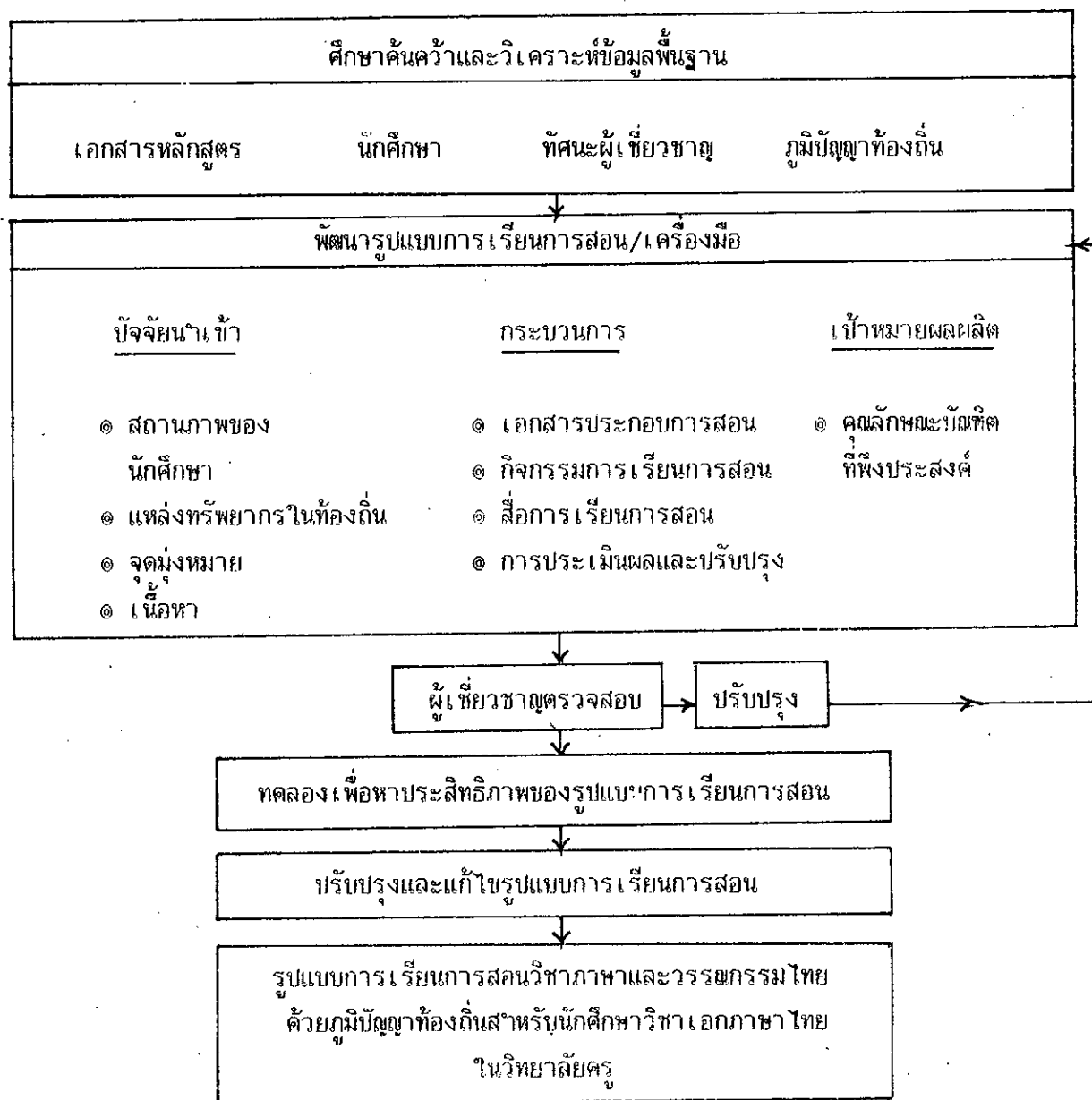

ภาพประกอบ 21 ข้อมูลที่ใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ประสิทธิภาพของรูปแบบ

ขั้นที่ 7 การปรับปรุงและแก้ไขรูปแบบการเรียนการสอน

หลังจากการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปทดลองใช้และประเมินผลการทดลองแล้ว ผู้วิจัยจะได้นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาพิจารณาปรับปรุง องค์ประกอบและรายละเอียดของรูปแบบการเรียนการสอน วิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้มีความถูกต้องเหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การวิจัยทั้ง 7 ขั้นตอนดังแสดงไว้ในภาพประกอบ 22

ภาพประกอบ 22 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน วิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็น 4 ตอน ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

- 1.1 ผลการวิเคราะห์หลักสูตร
- 1.2 ผลการสอบถามนักศึกษา และนักวิชาการ
- 1.3 ผลการศึกษามูลนิธิปัญหาท้องถิ่น

ตอนที่ 2 ผลการประเมินรูปแบบการเรียนการสอนและส่วนประกอบ

- 2.1 รูปแบบการเรียนการสอน
- 2.2 เอกสารประกอบการสอน

ตอนที่ 3 ผลการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน

- 3.1 ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้
- 3.2 ทักษะคิดต่อมูลนิธิปัญหาท้องถิ่น
- 3.3 ความสนใจต่อรูปแบบ
- 3.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน

ตอนที่ 4 ผลการปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน

- 4.1 ปัจจัยนำเข้า
- 4.2 กระบวนการ
- 4.3 เป้าหมายผลผลิต

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1. ผลการวิเคราะห์หลักสูตร

1.1 เอกสารหลักสูตรที่นำมาวิเคราะห์ได้แก่

- 1.1.1 จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรมวิชาภาษาไทย ระดับปริญญาตรี
- 1.1.2 คำอธิบายรายวิชา วิชาเอกภาษาไทย
- 1.1.3 เกณฑ์มาตรฐาน โปรแกรมวิชาภาษาไทย

1.2 ผู้วิเคราะห์ ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาไทย วิทยาลัยครูมหาวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานพิเศษ กรรมการฝึกหัดครู

รวมทั้งหมด 11 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

ศาสตราจารย์สุวิวงศ์	พงศ์ไพบูลย์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์	หลาบมาลา
รองศาสตราจารย์ธนู	บุญรัตน์พันธุ์
รองศาสตราจารย์เกรียงศักดิ์	ไทยสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเทือง	คล้ายสุบรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป	เหมือนนิล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภัทร	อนุศาสน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประไพ	เท่งฉลาด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์	ทองปาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เรียม	ศรีทองเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพรัช	เลิศพิริยภมร

1.3 ประเด็นวิเคราะห์ ได้แก่ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร รายวิชาเอก และเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร

1.4 เกณฑ์การวิเคราะห์ ได้แก่เป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 - 2539 ที่ระบุว่า

ให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยสนับสนุนการเรียนรู้ การประยุกต์ใช้ และการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือความรู้ของชาวบ้านที่สั่งสมต่อกันมาในทุก ๆ ด้าน ให้สามารถคงอยู่ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชีวิต และความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ม.ป.ป. : 207)

กับหลักการการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ : 2535 : 7) ซึ่งระบุไว้สอดคล้องกัน คือ

การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ และการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศ หรือจากภายนอกชุมชน จะต้องประสานควบคู่ไปกับการความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาภาษา และวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น และของสังคมไทย เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

1.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ แบบประเมินดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญโดยให้ผู้เชี่ยวชาญตัดสินว่าจุดประสงค์หลักสูตร รายวิชาเอก และเกณฑ์มาตรฐาน โปรแกรมภาษาไทยใดบ้างที่แน่ใจว่าสอดคล้อง ไม่แน่ใจ หรือแน่ใจว่าไม่สอดคล้องกับเกณฑ์ในข้อ 1.4

1.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้ส่งและรวบรวมแบบประเมินเอกสารหลักสูตรด้วยตนเอง โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตัดสินโดยอิสระ

ในการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญปรากฏผล ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 จุดมุ่งหมายหลักสูตร

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรมวิชาภาษาไทย ของวิทยาลัยครู มีความสอดคล้องกับหลักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอน วิชาเอกภาษาไทยอยู่แล้ว ยกเว้นจุดประสงค์ข้อ 8 ที่ระบุว่าให้มีกลวิธีที่เหมาะสมในการสอนภาษาไทยเพียงประการเดียวที่มีค่า IOC ต่ำกว่าเกณฑ์ (.36)

ดังนั้น จุดมุ่งหมายหลักสูตรที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) จึงได้แก่
จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรม 7 ข้อแรก ดังนี้ คือ

1. ให้มีศรัทธา และความภูมิใจในความเป็นครูภาษาไทย
2. ให้ตระหนักในความสำคัญของภาษาไทยในฐานะที่เป็น
ภาษาประจำชาติ และเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมที่ต้องรักษาไว้
3. ให้ตระหนักในคุณค่าและซาบซึ้งในสุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย
4. ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ด้านหลักภาษา การใช้ภาษาวรรณกรรม
และวิธีสอนภาษาไทยอย่างถ่องแท้
5. ให้มีทักษะ และความสามารถในการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ
และเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาไทย
6. ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็น เครื่องมือ
ในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อยู่เป็นนิจ
7. ให้มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิจรรณญาณในการใช้ภาษาไทย

ดังตาราง 3

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร : จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรมวิชาภาษาไทย

ที่	ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรม		
1	ให้มีศรัทธาและความภูมิใจในความเป็นครูภาษาไทย	.64
2	ให้ตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติ และเป็นหลักสำคัญของ วัฒนธรรมที่ต้องรักษาไว้	1.00
3	ให้ตระหนักในคุณค่าและซาบซึ้งในสุนทรียภาพ ของวรรณกรรมไทย	.64
4	ให้มีความรู้ ความเข้าใจทางด้านหลักภาษา การใช้ภาษา วรรณกรรม และวิธีสอนภาษาไทยอย่างถ่องแท้	.73
5	ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทย อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีใน การใช้ภาษาไทย	.73
6	ให้มีทักษะ และความสามารถในการใช้ภาษาไทย เป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าความรู้ อยู่เป็นนิจ	.91
7	ให้มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิจารญาณใน การใช้ภาษาไทย	.91
8	ให้มีกลวิธีที่เหมาะสมในการสอนภาษาไทย	.36

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าสมรรถภาพตามเกณฑ์มาตรฐานในเอกสารหลักสูตรมีความ
สอดคล้องกับหลักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม จัดเป็นปัจจัยนำเข้าด้านจุดมุ่งหมาย
ได้ทุกข้อ ดังตาราง 4

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ : เกณฑ์มาตรฐาน โปรแกรมวิชาภาษาไทย

ที่	ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	<u>ด้านความรู้</u> 1 มีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และเทคนิควิธีการปฏิบัติหน้าที่ครู และหรือบุคลากรทางการศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพ 2 มีความรู้ความเข้าใจทฤษฎีหลักการ และวิธีการทางจิตวิทยาการศึกษา หลักการสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผลการศึกษา 3 มีความรู้ความเข้าใจในเทคนิควิธี ที่จะถ่ายทอดเนื้อหาวิชาภาษาไทย ให้กับผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ 4 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม และวิทยาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความเข้าใจระบบ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีการเมือง การปกครองของไทย ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้า ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	.64 .82 .73 55

ตาราง 4 (ต่อ)

ที่	ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
6	มีความสามารถในการใช้ ภาษาไทยเป็นเครื่องมือ ในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อยู่เป็นนิจ	1.00
	<u>ด้านคุณลักษณะ</u>	
1	มีเจตคติที่ดี และตระหนักใน คุณค่าของวิชาชีพทางการศึกษา	.91
2	มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	.82
3	มีสุนนียที่ส่งเสริมสุขภาพกาย และสุขภาพใจ ทั้งในส่วนตนและ ส่วนรวม	.55
4	มีจิตสำนึกในการพัฒนาสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตน	.73
5	มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วม ในการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	.73

ตาราง 4 (ต่อ)

ท.	ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	จุดประสงค์เฉพาะ โปรแกรม	
6	มีความซาบซึ้งในคุณค่าของ สัจธรรม ความดี ความงาม และการดำรงตนให้มีคุณค่าต่อสังคม	.82
7	มีความซาบซึ้งในศิลปะ และ สุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย	.91
8	มีความรับผิดชอบและตรงต่อ เวลา	.55
9	มีคุณธรรม จริยธรรม และ ยึดมั่นในจรรยาบรรณของวิชาชีพ	.82
10	มีศรัทธาและความภาคภูมิใจ ในการเป็นครูภาษาไทย	.73

1.2 เนื้อหา

รายวิชาเอกที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นส่วนใหญ่ว่าเนื้อหาสอดคล้องกับหลักการ
นักภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมได้เกือบทุกรายวิชาเอก ยกเว้นบางรายวิชา คือ

1. (1542204) ศิลปะการอ่านออกเสียง
2. (1542301) อักษรไทย
3. (1543101) หลักการอ่านและเขียนคำไทย
4. (1543402) วรรณคดีการละคร
5. (1544201) ภาษาต่างประเทศในภาษาไทย

นอกจาก 5 รายวิชาแล้ว อาจนำเสนอด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ทั้งสิ้น

ดังตาราง 5

ตาราง 5 ผลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร : รายวิชาเอกโปรแกรมวิชาภาษาไทย

รายวิชาเอก	ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
1541402 ประวัติวรรณคดีไทย	.73
1542101 หลักภาษาไทย	.64
1542202 การเขียนทั่วไป	.73
1542401 หลักการวิจารณ์วรรณคดี	.82
1543102 ลักษณะคำประพันธ์ไทย	.64
1543401 วรรณกรรมปัจจุบัน	.73
1543504 หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย	.55
1544202 การอ่านตีความ	.82
1544902 สัมมนาการใช้ภาษาไทย	.64
1541201 การเขียนรายงานจากการค้นคว้า	.55
1541203 ภาษาไทยธุรกิจ	.73
1541401 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีไทย	.64
1541403 แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม	.55
1542201 การอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ	.64
1542203 การเขียนเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ	.55
1542204 ศิลปะการอ่านออกเสียง	.45
1542301 อักษรไทย	.27
1542402 วรรณคดีนิราศ	.55
1543101 หลักการอ่านและเขียนคำไทย	.36
1543103 ภาษาถิ่น	.73
1543201 ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย	.73
1543202 ความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรม	.82

ตาราง 5 (ต่อ)

รายวิชาเอก	ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
1543203 ความคิดสร้างสรรค์ทางภาษาไทย	.73
1543204 การพูดการฟังเพื่อสัมฤทธิ์ผล	.73
1543402 วรรณคดีการละคร	.45
1543403 วรรณคดีสดุดี	.64
1543404 วรรณคดีสังคมและการเมือง	.64
1543407 วรรณกรรมท้องถิ่น	.73
1543408 คติชนวิทยา	.82
1543501 การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก	.64
1543502 พัฒนาการแบบเรียนภาษาไทย	.55
1543503 ผลงานการค้นคว้าทางภาษาและวรรณคดีไทย	.91
1544201 ภาษาต่างประเทศในภาษาไทย	.45
1544203 การเขียนเชิงสร้างสรรค์	.91
1544401 วรรณคดีบนประเพณีและศาสนา	.64
1544402 อิทธิพลของวรรณคดีต่างประเทศต่อวรรณคดีไทย	.73
1544409 วรรณคดีเอกของไทย	.91
1544901 การวิจัยทางภาษาไทย	.73

ผลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรได้แก่ จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรม รายวิชาเอก และสมรรถภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วม มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ .50 ขึ้นไป สามารถกำหนดปัจจัยนำเข้า ด้าน จุดมุ่งหมายและเนื้อหา ดังนี้

ปัจจัยนำเข้า (Input)

1. จุดมุ่งหมาย

1.1 จุดมุ่งหมายเฉพาะโปรแกรม คือ

1.1.1 ให้ตระหนักในคุณค่าของภาษาไทย ในฐานะที่เป็นภาษา ประจำชาติและเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมที่ต้องรักษาไว้

1.1.2 ให้มีทักษะ และความสามารถในการใช้ภาษาไทย เป็นเครื่องมือ ในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เป็นนิจ

1.1.3 ใ้มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิจารณญาณในการใช้ภาษาไทย

1.1.4 ใ้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาไทย

1.1.5 ใ้มีความรู้ ความเข้าใจทางด้านหลักภาษา การใช้ภาษา วรรณกรรม และวิธีสอนภาษาไทยอย่างถ่องแท้

1.1.6 ให้ตระหนักในคุณค่าและซาบซึ้งในสุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย

1.1.7 ใ้มีศรัทธาและความภูมิใจในความเป็นครูภาษาไทย

1.2 ด้านความรู้

1.2.1 มีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และเทคนิควิธีการปฏิบัติ หน้าที่ครู และหรือบุคลากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.2 มีความรู้ความเข้าใจทฤษฎี หลักการและวิธีการทางจิตวิทยา การศึกษาหลักการสอน การใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผลการศึกษา

1.2.3 มีความรู้ความเข้าใจในเทคนิควิธีที่จะถ่ายทอดเนื้อหา วิชาภาษาไทยให้กับผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

1.2.4 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและวิทยาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความเข้าใจระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี การเมืองการปกครองของไทย ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

1.2.5 มีความรู้ความเข้าใจในหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับภาษาไทย ทั้งทางด้านหลักภาษา การใช้ภาษา วรรณคดี และวิธีการสอนภาษาไทยอย่างถ่องแท้

1.3 ด้านเทคนิควิธี

- 1.3.1 มีความสามารถในการประยุกต์ทฤษฎี และหลักการที่ได้ศึกษา ไปสู่การปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2 มีทักษะในด้านภาษา โดยสามารถติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้ดี

1.3.3 มีทักษะในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และสามารถวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ได้

1.3.4 มีทักษะในการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาไทย

1.3.5 มีความสามารถในการใช้ภาษาไทย และมีกลวิธีที่เหมาะสม ในการสอนภาษาไทยทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษา

1.3.6 มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อยู่เป็นนิจ

1.4 ด้านคุณลักษณะ

1.4.1 มีเจตคติที่ดี และตระหนักในคุณค่าของวิชาชีพทางการศึกษา

1.4.2 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

1.4.3 มีสุนทรีย์ที่ส่งเสริมสุขภาพกาย และสุขภาพใจ ทั้งในส่วนตน

และส่วนรวม

1.4.4 มีจิตสำนึกในการพัฒนาสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

1.4.5 มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

1.4.6 มีความซาบซึ้งในคุณค่าของสัจธรรม ความดี ความงาม และการดำรงตนให้มีคุณค่าต่อสังคม

1.4.7 มีความซาบซึ้งในศิลปะ และสุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย

1.4.8 มีความรับผิดชอบและตรงต่อเวลา

1.4.9 มีคุณธรรม จริยธรรม และยึดมั่นในจรรยาบรรณของวิชาชีพ

1.3.10 มีศรัทธาและความภาคภูมิใจในการเป็นครูภาษาไทย

2. เนื้อหา รายวิชาเอกที่มีเนื้อหาเหมาะสม กับหลักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามา มีส่วนร่วม ได้แก่ รายวิชาต่อไปนี้

1541402	ประวัติศาสตร์ประเทศไทย
1542101	หลักภาษาไทย
1542202	การเขียนทั่วไป
1542401	หลักการวิจารณ์วรรณคดี
1543102	ลักษณะคำประพันธ์ไทย
1543401	วรรณกรรมปัจจุบัน
1543504	หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย
1544202	การอ่านตีความ
1544902	สัมมนาการใช้ภาษาไทย
1541201	การเขียนรายงานจากการค้นคว้า
1541203	ภาษาไทยธุรกิจ
1541401	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีไทย
1541403	แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม
1542201	การอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ
1542203	การเขียนเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ
1542402	วรรณคดีนิราศ
1543103	ภาษาถิ่น
1543201	ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย
1543202	ความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรม

1543203	ความคิดสร้างสรรค์ทางภาษาไทย
1543204	การพูดการฟังเพื่อสัมฤทธิ์ผล
1543403	วรรณคดีสุคติ
1543404	วรรณคดีสังคมและการเมือง
1543407	วรรณกรรมท้องถิ่น
1543408	คติชนวิทยา
1543501	การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก
1543502	พัฒนาการแบบเรียนภาษาไทย
1543503	ผลงานการค้นคว้าทางภาษา และวรรณคดีไทย
1544203	การเขียนเชิงสร้างสรรค์
1544401	วรรณคดีชนบทประเพณีและศาสนา
1544402	อิทธิพลของวรรณคดีต่างประเทศต่อวรรณคดีไทย
1544409	วรรณคดีเอกของไทย
1544901	การวิจัยทางภาษาไทย

2. ผลการสอบถามนักศึกษาและนักวิชาการ

2.1 ปัจจัยนำเข้า : สถานภาพของนักศึกษา ประเด็นที่นักศึกษาและนักวิชาการ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันตามเกณฑ์ 2 ประเด็น คือ มีความสนใจในท้องถิ่น และมีประสบการณ์ การรับหรือถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่นมาก่อน ดังตาราง 6

ตาราง 6 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการในด้านสถานภาพของนักศึกษา

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	นักศึกษา		นักวิชาการ	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ปัจจัยนำเข้า				
1.1 สถานภาพของนักศึกษา				
1.1.1 มีความสนใจท้องถิ่น	4.28	.75	3.73	.79
1.1.2 สนใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.24	.74	4.0	1.10
1.1.3 มีความรับผิดชอบ	4.21	.68	4.0	.89
1.1.4 มีมนุษยสัมพันธ์ดี	4.55	.74	3.82	1.77
1.2.5 มีประสบการณ์การรับ หรือ ถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่นมาก่อน	3.52	.91	3.45	.93
1.1.6 มีความคาดหวังที่จะรู้จักท้องถิ่น	4.10	.82	3.36	1.12
1.1.7 ตั้งใจจะเป็นครูภาษาไทย	4.59	.78	4.18	1.08

2.1 ปัจจัยนำเข้า : แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น

นักศึกษาและนักวิชาการมีความเห็นสอดคล้องกันตามเกณฑ์ว่าแหล่ง

ทรัพยากรในท้องถิ่นที่สมควรนำมาเป็นส่วนประกอบการเรียนการสอนได้แก่ พระสงฆ์

ผู้นำท้องถิ่น ผู้มีประสบการณ์ วัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด สภาพลแวดล้อมทางธรรมชาติ

และของจริงต่าง ๆ ดังตาราง 7

ตาราง 7 ความคิดเห็นของนักศึกษา และนักวิชาการด้านแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	นักศึกษา		นักวิชาการ	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1.2 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นที่สมควรนำมา เป็นส่วนประกอบการเรียนการสอน	-			
1.2.1 บิดา มารดา	4.31	.71	3.18	1.08
1.2.2 พระสงฆ์	4.03	.94	3.73	.79
1.2.3 ญาติ ผู้อาวุโส	4.24	.91	2.91	1.14
1.2.4 ผู้นำท้องถิ่น	4.34	.81	3.82	.60
1.2.5 ผู้มีประสบการณ์	4.55	.74	4.36	.67
1.2.6 บ้านตนเอง	3.86	.95	3.55	1.04
1.2.7 วัด	4.41	.73	4.09	.70
1.2.8 ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด	4.21	.62	3.64	.92
1.2.9 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	3.83	.80	3.91	.94
1.2.10 ของจริงต่าง ๆ	4.45	.63	4.27	.79

2.3 ปัจจัยนำเข้า : จุดมุ่งหมายหลักสูตร

นักศึกษาและนักวิชาการมีความเห็นที่สอดคล้องกันตามเกณฑ์ เพียง

ประเด็นเดียวกล่าวคือ ควรปรับปรุงจุดมุ่งหมายหลักสูตรให้เน้นท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ดังตาราง 8

ตาราง 8 ความคิดเห็นของนักศึกษา และนักวิชาการในด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

องค์ประกอบ	ระดับความคิดเห็น	นักศึกษา		นักวิชาการ	
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1.3 จุดมุ่งหมายหลักสูตร (ดูเอกสาร)					
1.3.1 สอดคล้องกับหลักการเป็น					
บางข้อ		3.38	.82	3.36	.92
1.3.2 ควรปรับปรุงจุดมุ่งหมาย					
หลักสูตรให้เน้นท้องถิ่น					
มากยิ่งขึ้น		3.55	1.12	4.09	.70
1.3.3 จุดมุ่งหมายเหมาะสมแล้ว		3.83	.66	3.36	.92

2.4 ปัจจัยนำเข้า : เนื้อหา

นักศึกษาและนักวิชาการมีความคิดเห็นสอดคล้องกันตามเกณฑ์ว่าเนื้อหา (ข้อมูลท้องถิ่น) ที่เหมาะจะนำมาสอนรายวิชาภาษาไทยต่าง ๆ ได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ปรีศนา คำพ่าย บทประกอบพิธีกรรม สุภาษิต และขนบประเพณีต่าง ๆ ดังตาราง 9

ตาราง 9 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการในด้านเนื้อหา

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	นักศึกษา		นักวิชาการ	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1.4 เนื้อหา				
1.4.1 นิทานพื้นบ้าน	4.52	.57	3.91	1.04
1.4.2 เพลงพื้นบ้าน	4.45	.63	4.09	.83
1.4.3 ปริศนาคำทาย	4.21	.77	3.91	.94
1.4.4 บทประกอบพิธีกรรม	4.03	.91	4.00	.89
1.4.5 ความเชื่อต่าง ๆ	4.17	.76	3.91	1.04
1.4.6 สุภาษิต	4.17	.71	4.00	1.00
1.4.7 ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ	4.59	.68	4.36	.92

2.5 กระบวนการ : เอกสารประกอบการสอน พบว่า นักศึกษาและนักวิชาการ
มีความคิดเห็นด้านเอกสารประกอบการสอนสอดคล้องกันตามเกณฑ์ คือ มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ
เทคนิคการรวบรวมข้อมูล มีเนื้อหาครอบคลุมรายวิชา และมีองค์ประกอบแต่ละตอนครบ
ดังตาราง 10

ตาราง 10 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการในด้านเอกสารประกอบการสอน

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	นักศึกษา		นักวิชาการ	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
2. กระบวนการ			-	
2.1 เอกสารประกอบการสอน				
2.1.1 มีเรื่องที่เกี่ยวกับเทคนิคการรวบรวมข้อมูล	3.93	.46	3.73	.79
2.1.2 มีเนื้อหาครอบคลุมรายวิชา	4.10	.56	3.91	.54
2.1.3 มีองค์ประกอบแต่ละตอนครบ (จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การประเมินผล และเอกสารศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม)	4.10	.82	4.00	.77

2.6 กระบวนการ : กิจกรรมการเรียนการสอน

พบว่า นักศึกษาและนักวิชาการมีความคิดเห็นด้านกิจกรรมการเรียน

การสอนสอดคล้องกันตามเกณฑ์ คือ การสำรวจท้องถิ่น การเชิญวิทยากรท้องถิ่น การรายงานเป็นกลุ่ม การเขียนรายงานรายบุคคล การจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา การอ่านจากตำรา (ยิตินักวิชาการ) การเข้าค่ายวัฒนธรรม (1 สัปดาห์) และการไปพักผ่อนตามสะดวก

ดังตาราง 11

ตาราง 11 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	นักศึกษา		นักวิชาการ	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน				
2.2.1 การบรรยายทฤษฎี	3.79	.90	3.36	.67
2.2.2 การสำรวจท้องถิ่น	4.38	.73	4.27	.65
2.2.3 การเชิญวิทยากรท้องถิ่น	4.03	.87	4.09	.54
2.2.4 การรายงานเป็นกลุ่ม	3.69	1.11	3.82	.60
2.2.5 การเขียนรายงานรายบุคคล	3.21	1.11	4.09	.70
2.2.6 การจัดนิทรรศการโดย นักศึกษา	3.62	1.08	4.00	.63
2.2.7 การอ่านจากตำรา	3.38	.98	3.45	.82
2.2.8 การเข้าค่ายวัฒนธรรม (1 สัปดาห์)	4.07	1.10	4.00	.63
2.2.9 การไปพักแรมตามสะดวก	3.79	1.15	3.45	.93

2.7 กระบวนการ : สื่อการเรียนการสอน พบว่า นักศึกษาและนักวิชาการ
มีความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอน สอดคล้องกันตามเกณฑ์ คือ ภาพนิ่ง แอ็บบันทึกเสียง
และวีดีทัศน์ (V.D.O.) นอกจากนี้นักวิชาการยังเสนอแนะว่าควรมีของจริง และของ
จำลองต่าง ๆ ด้วย ดังตาราง 12

ตาราง 12 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการด้านสื่อการเรียนการสอน

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	นักศึกษา		นักวิชาการ	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
2.3 สื่อการเรียนการสอน				
2.3.1 ภาพนิ่ง	4.24	.91	3.64	.92
2.3.2 แอ็บบันทึกเสียง	4.45	.74	4.00	.77
2.3.3 วีดีทัศน์ (V.D.O)	4.62	.49	4.27	.79

2.8 กระบวนการ : การวัดและประเมินผล พบว่า นักศึกษาและนักวิชาการ มีความคิดเห็น ด้านการวัดและประเมินผลสอดคล้องกันตามเกณฑ์ คือ การสังเกตความสนใจ การรายงานความก้าวหน้า การทำภาคินิพนธ์ การอภิปรายกลุ่ม การรายงานรายบุคคล การทดสอบย่อย การทดสอบปลายภาค (เขียนตอบ) การสอบสัมภาษณ์ การเขียนรายงาน รายบุคคล และการตัดเกรดโดยวิธีอิงเกณฑ์ ดังตาราง 13

ตาราง 13 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการ : การวัดและประเมินผล

ระดับความคิดเห็น รายการ	นักศึกษา		นักวิชาการ	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
2.4 การวัดและประเมินผล				
2.4.1 การสังเกตความสนใจ	4.21	.62	3.55	.82
2.4.2 การรายงานความก้าวหน้า	4.17	.80	3.91	.70
2.4.3 การทำภาคินิพนธ์	3.79	.73	4.09	.54
2.4.4 การอภิปรายกลุ่ม	3.83	.97	3.91	.54
2.4.5 การรายงานรายบุคคล	3.31	.89	3.91	.70
2.4.6 การทดสอบย่อย	3.45	.99	3.45	.52
2.4.7 การทดสอบปลายภาค (เขียนตอบ)	3.03	1.43	3.91	.70
2.4.8 การทดสอบปลายภาค (เลือกตอบ)	3.90	1.23	3.00	1.18
2.4.9 การสอบสัมภาษณ์	2.93	1.07	3.82	.75
2.4.10 การเขียนรายงาน รายบุคคล	2.93	1.22	3.91	.70
2.4.11 คะแนนเก็บ : คะแนน ปลายภาค 70 : 30	4.03	1.18	4.27	1.01

ตาราง 13 (ต่อ)

ระดับความคิดเห็น รายการ	นักศึกษา		นักวิชาการ	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
2.4.12 คะแนนเก็บ : คะแนน ปลายภาค 80 : 20	3.21	1.24	3.27	1.01
2.4.13 การคิดระดับคะแนนโดยวิธีอิงกลุ่ม	3.72	1.25	3.27	1.01
2.4.14 การคิดระดับคะแนนโดยวิธี อิงเกณฑ์	3.45	.88	3.51	.75

2.9 เป้าหมายผลผลิต นักศึกษาและนักวิชาการมีความคิดเห็นด้านเป้าหมายผลผลิต สอดคล้องกันตามเกณฑ์ดังนี้คือ มีความรู้เรื่องท้องถิ่น ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถแสวงหาความรู้ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง สามารถวิเคราะห์และถ่ายทอดคุณค่าของข้อมูลที่ได้รับ เพื่อตนเอง และนักเรียน ดังตาราง 14

ตาราง 14 ความคิดเห็นของนักศึกษาและนักวิชาการ ด้านเป้าหมายผลผลิต

รายการ	ระดับความคิดเห็น		นักศึกษา		นักวิชาการ	
			$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
3. คุณลักษณะบัณฑิต						
3.1 มีความรู้เรื่องท้องถิ่น			4.45	.69	4.09	.70
3.2 ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น			4.45	.74	4.18	.60
3.3 สามารถแสวงหาความรู้ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง			4.34	.61	4.27	.65
3.4 สามารถวิเคราะห์ และถ่ายทอดคุณค่าของข้อมูลที่ได้รับ เพื่อตนเองและนักเรียน			4.38	.56	4.18	.40

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นนักศึกษา และนักวิชาการ ได้ข้อมูลกำหนดโครงสร้างและองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input)

1.1 สถานภาพของนักศึกษา

1.1.1 มีความสนใจท้องถิ่น

1.1.2 มีประสบการณ์การรับ หรือถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่นมาก่อน

1.2 แหล่งทรัพยากรในห้องถิ่น ได้แก่

- 1.2.1 พระสงฆ์
- 1.2.2 ผู้นำท้องถิ่น
- 1.2.3 ผู้มีประสบการณ์
- 1.2.4 วัด
- 1.2.5 ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด
- 1.2.6 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 1.2.7 ของจริงต่าง ๆ

1.3 จุดมุ่งหมาย หลักสูตร ควรปรับจุดมุ่งหมายหลักสูตรให้เน้นท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

1.4 เนื้อหา (ข้อมูลท้องถิ่น) ที่เหมาะสมนำมาสอนได้แก่

- 1.4.1 เพลงพื้นบ้าน
- 1.4.2 ทัศนาคาทย
- 1.4.3 บทประกอบพิธีกรรม
- 1.4.4 สุภาษิต
- 1.4.5 ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

2. กระบวนการ (Process)

2.1 เอกสารประกอบการสอน มีลักษณะดังนี้

- 2.1.1 มีเรื่องเกี่ยวข้องกับเทคนิคการรวบรวมข้อมูล
- 2.1.2 มีเนื้อหาครอบคลุมรายวิชา
- 2.1.3 มีองค์ประกอบแต่ละตอนครบถ้วน (จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การประเมินผล และเอกสารศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม)

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่

- 2.2.1 การสำรวจท้องถิ่น
- 2.2.2 การเชิญวิทยากรท้องถิ่น
- 2.2.3 การเขียนรายงานเป็นกลุ่ม
- 2.2.4 การเขียนรายงานรายบุคคล
- 2.2.5 การจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา

2.2.6 การอ่านจากตำรา

2.2.7 การเข้าค่ายวัฒนธรรม (1 สัปดาห์)

2.2.5 การไปพักแรมตามสะดวก

2.3 สื่อการเรียนการสอน ได้แก่

2.3.1 ภาพนิ่ง

2.3.2 แอ็บบันทึกเสียง

2.3.3 วีดิทัศน์

2.4 การวัดและประเมินผล ได้แก่

2.4.1 การสังเกตความสนใจ

2.4.2 การรายงานความก้าวหน้า

2.4.3 การทำภาคินิพนธ์

2.4.4 การอภิปรายกลุ่ม

2.4.5 การรายงานรายบุคคล

2.4.6 การทดสอบย่อย

2.4.7 การทดสอบปลายภาค (เขียนตอบ)

2.4.8 การสอบสัมภาษณ์

2.4.9 การเขียนรายงานรายบุคคล

2.4.10 การคิดระดับคะแนนโดยวิธีอิงเกณฑ์

3. เป้าหมายผลผลิต (Output) ได้แก่

3.1 พุทธิพิสัย

3.1.1 มีความรู้เรื่องท้องถิ่น

3.2.2 สามารถวิเคราะห์ และเสนอคุณค่าของข้อมูลที่ได้รับเพื่อตนเอง

และนักเรียน

3.2 จิตพิสัย

ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 ทักษะพิสัย

สามารถแสวงหาและถ่ายทอดความรู้ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง

3. ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำเสนอในการศึกษาค้นคว้านี้ ได้จากการศึกษาสำรวจ หมู่บ้านในอำเภอบางปะหัน อำเภอบางบาล อำเภอบางบาล อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี และอำเภอดอนสัก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 5 หมู่บ้าน ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2536 ถึงเดือนมกราคม 2537 โดยผู้วิจัยร่วมกับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา จำนวน 29 คน รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสังเกต ถ่ายภาพ สัมภาษณ์ บันทึกเสียง และนำเสนอด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

1. สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านตัวอย่างเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ในอดีตน้ำจะท่วมในราวเดือนตุลาคม พฤศจิกายน เป็นต้นไป และระดับน้ำจะลดลงในราวเดือนมกราคม จากสภาพพื้นที่ดังกล่าวจึงเหมาะแก่การทำนา โดยเฉพาะนาหว่าน นอกจากนั้น ความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำจึงมีปลานานาชนิดชุกชุม ส่วนพืชที่ชาวบ้านนิยมปลูก ได้แก่ มะม่วง มะขาม ไม้ กล้าย มะพร้าว เป็นต้น

ปัจจุบันพื้นที่สังเกตได้ชัดเจนว่า ปริมาณของน้ำผิวดินตามธรรมชาติ ได้ลดน้อยลง ไป ไม่มีน้ำท่วมในช่วงเวลาดังกล่าวมาเป็นระยะเวลา 4-5 ปีติดต่อกัน (2532-2536) ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านหลายพื้นที่ เช่น อำเภอบางปะหัน อำเภอดอนสัก อำเภอบางบาล ขาดแคลนน้ำในการทำนา นายพ่อน กันโรคา ชาวนาอำเภอบางปะหัน กล่าวว่าตนทำนาได้เพียงไร่ละ 3 ถึงเท่านั้น และมีความคิดจะขายที่นาซึ่งเป็นมรดก จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวนารายอื่น ๆ ส่วนมากก็มีความคิด เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามปัจจุบันชาวบ้านมีระบบประปาหมู่บ้านใช้เสริมแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งใช้วิธีการเจาะบ่อบาดาล และนำน้ำใต้ผิวดินมาใช้ทำน้ำประปา ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านตัวอย่างจึงไม่มีความเดือดร้อนด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ยกเว้นหมู่บ้านตัวอย่าง อำเภอภาชี ซึ่งยังไม่มีการประปาใช้

กิจกรรมของชาวบ้านในวันปกติได้แก่วัยรุ่นที่มิได้ศึกษาจะรีบออกจากบ้านไปทำงานที่ โรงงาน ส่วนคนแก่ที่อยู่กับบ้านจะนั่งจักสาน ลอบ ไช กระจาด ตะแกรง หรือออกไปค้าขาย ตกเย็นเลิกจากการทำงานต่าง ๆ ก็จะมานั่งจับกลุ่มคุยกันกินเหล้ากินยาอย่างสนุกสนาน พ่อค้าก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

บ้านและหมู่บ้านในอำเภอตัวอย่างยังคงมีความสำคัญแก่สมาชิกของชุมชน แม้
ว่าแนวโน้มการใช้เวลาอยู่ที่บ้านจะน้อยลง มีบ้างที่จากบ้านไปประกอบอาชีพที่เมืองหลวงหรือ
ห่างหมู่บ้านออกไป แต่ตกเย็นหรือถึงเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลตรุษสงกรานต์ เข้าพรรษา
ออกพรรษา ก็จะกลับมาบ้านของตน

2. องค์ประกอบของหมู่บ้าน

2.1 บ้าน

2.1.1 การตั้งบ้านเรือน

จากการศึกษาหมู่บ้านตัวอย่างพบว่าชาวบ้านนิยมสร้างบ้าน
อยู่ริมแม่น้ำลำคลอง โดยจะปลูกบ้านหันหน้าสู่แม่น้ำลำคลอง ตัวบ้านเป็นบ้านใต้ถุนสูง วัสดุที่ใช้
สร้างบ้าน ส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้ แต่ปัจจุบันมีบ้านที่สร้างด้วยอิฐ และซีเมนต์เพิ่มมากขึ้นแสดงให้เห็น
ถึงความแตกต่างทางเศรษฐกิจของชาวบ้านนอกจากนั้นการตั้งบ้านเรือนมักจะอยู่ร่วมกันเป็น
กลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มจะมีความใกล้ชิดกันมากมีลักษณะเป็นเครือญาติ ที่ดินที่อยู่อาศัย หลายบ้านอาศัย
อยู่รวม ๆ กัน โดยมีได้แบ่งโฉนดจากแปลงเดิมของบรรพบุรุษ

ความเป็นอยู่ภายในบ้าน มีลักษณะครอบครัวเดิมเป็น
ครอบครัวขยาย คือมีพ่อ แม่ ลูก หลาน อยู่ด้วยกัน แต่ปัจจุบัน จากการสังเกตพบว่า ลักษณะ
ครอบครัว มีทั้งครอบครัวเดี่ยว (พ่อ-แม่-ลูก) ครอบครัวขยาย (พ่อ-แม่-ลูก-หลาน) และ
บางครอบครัวเหลือแต่ผู้สูงอายุ 1 - 2 คน

2.1.2 อาชีพ

ในอดีตหมู่บ้านตัวอย่างประกอบอาชีพการทอผ้าเป็นหลัก
และมีอาชีพเสริมประเภท การจับปลา เลี้ยงสัตว์ เช่น หมู เป็ด นอกจากนั้น ได้แก่ งาน
หัตถกรรมบางประเภท เช่น จักสาน แกะสลัก และค้าขาย

ปัจจุบันแนวโน้มการประกอบอาชีพ มีความหลากหลาย
มากขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

1. อาชีพเกษตรกรรม นอกเหนือจากการทอผ้าซึ่งยังทำกัน
อยู่แล้ว ชาวบ้านยังประกอบอาชีพเลี้ยงไก่ เลี้ยงนกกระทา วัว ไก่ ปลา กบ (อำเภอบางบาล)
เพาะเห็ดฟาง (อำเภอภาชี) และทำสวนครัว

2. อาชีพหัตถกรรม หัตถกรรมที่พบในหมู่บ้านตัวอย่างได้แก่ การจักสาน และทำเครื่องเรือนโบราณ (อำเภอบางปะหัน) การแกะสลัก (อำเภอบางบาล) งานหัตถกรรมดังกล่าวเป็นอาชีพที่ชาวบ้านเล่าว่า ทำสืบต่อกันมาแต่โบราณ เป็นที่น่าสังเกตว่า การจักสาน เป็นอาชีพที่มีได้รับการส่งเสริม จากทางนักรถส่วนอาชีพแกะสลัก เนื่องจากมีการ พัฒนารูปแบบ รวมทั้งฝีมือช่างประณีตสวยงาม จึงเป็นอาชีพที่สร้างความร่ำรวย ให้แก่เจ้าของ กิจการ ไม่น้อยผลผลิตของชาวบ้านจะมีพ่อค้ารับไปขายต่อกันเป็นทอด ๆ

3. อาชีพอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมที่กล่าวถึง มี 2 ประเภท คือ

3.1 อุตสาหกรรมขนาดย่อม ในหมู่บ้านตัวอย่างมี อาชีพการทำอิฐ การทำบ้านทรงไทย และการเย็บผ้า (อ.บางบาล อ.บางปะหัน)

3.2 อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ปัจจุบันชาวบ้านใน หมู่บ้านตัวอย่าง โดยเฉพาะคนวัยหนุ่มสาวนิยมไปทำงาน โรงงานอุตสาหกรรม ทั้งใกล้และไกล หมู่บ้าน เช่น โรงงานปูนซีเมนต์ (อำเภอกำแพง) โรงงานทำรองเท้า (อำเภอบางบาล) รวมทั้ง โรงงานเขตจังหวัดปทุมธานี กรุงเทพฯ และการไปทำงานในต่างประเทศ

อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบัน ชาวบ้านมีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น โดยมีทั้งอาชีพเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ทั้งที่ประกอบภายในหมู่บ้าน ต่างอำเภอ ต่างจังหวัด ต่างประเทศ นอกจากนั้น เวลาที่ใช้ประกอบอาชีพ ก็มีลักษณะแน่นอน และเป็นแบบแผนมากกว่า ในอดีต

2.1.3 การคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร

ในอดีตหมู่บ้านตัวอย่างใช้แม่น้ำลำคลอง และการเดินเป็น หลักในการคมนาคมและติดต่อสื่อสารระหว่างกัน พาหนะที่ใช้ได้แก่เรือประเภทต่าง ๆ เช่น เรือหมู เรือมาด เรือแปะ เรือสำปั้น เป็นต้น ปัจจุบันหมู่บ้านตัวอย่าง สามารถสัญจรไปมา ระหว่างหมู่บ้าน และสังคมภายนอกอย่างสะดวก มีพาหนะประเภทรถจักรยานยนต์ รถยนต์ซึ่ง ชาวบ้านมีใช้กันแทบทุกครัวเรือน ส่วนการเดินทางไปมาระหว่างจังหวัด ต่างจังหวัดกับหมู่บ้านก็มี รถประจำทาง และรถไฟ นอกจากนั้นยังมีพ่อค้า แม่ค้าจากต่างถิ่นนำสินค้าบรรทุก เข้ามาขาย ในหมู่บ้านเป็น ประจำอีกด้วย อย่างไรก็ตามบางหมู่บ้านที่อยู่ติดแม่น้ำ เช่น บ้านอมฤต (อำเภอนครชัย) ก็ยังใช้การคมนาคมทางน้ำอยู่ด้วย

การรับข้อมูลข่าวสารในอดีตชาวบ้านยังไม่มีสิ่งที่เรียกว่า สื่อมวลชน ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นเพียงการบอก เล่า ขับ ร้อง แห่ ฯลฯ ระหว่างสมาชิกในบ้านและหมู่บ้านเท่านั้น ซึ่งสภาพการสื่อสารดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในบ้านและหมู่บ้าน ส่วนปัจจุบันเกือบทุกบ้านจะมีวิทยุ โทรทัศน์ และบางบ้านมีโทรศัพท์ให้แล้ว ส่วนการสื่อสารทางไปรษณีย์ก็มีความเจริญถึงหมู่บ้าน เช่นเดียวกัน นอกจาก วิทยุ โทรทัศน์ แล้วหมู่บ้านตัวอย่างบางหมู่บ้าน เช่นบ้านหัวเกาะ (อ.บางบาล) ก็ยังมีหอกระจายข่าว และที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้านอีก สภาพปัจจุบันระบบการคมนาคมและการสื่อสารที่แพร่หลายเป็นผลให้ชาวบ้านมีช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายขึ้นกว่าในอดีตเป็นอันมาก

2.1.4 ประเพณีและเทศกาล

ประเพณีที่ถือปฏิบัติในหมู่บ้าน จำนวนได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ประเพณีชีวิต (Custom) ประเพณีที่มีมาในอดีต

ได้แก่ ประเพณีการเกิด การเลี้ยงดู การโกนจุก การบวช การปลูกเรือน การแต่งงาน การรักษาพยาบาล และประเพณีการตาย ประเพณีดังกล่าว เป็นแบบแผนของหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยพิธีกรรม ความเชื่อมากมาย นอกจากนั้นยังเป็นเสมือนสื่อหรือวิธีการที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน ปัจจุบันประเพณีชีวิต ข้างต้นหลายอย่าง ยังคงถือปฏิบัติกันอยู่เป็นปกติ โดยเฉพาะประเพณีการบวช การแต่งงาน และการตาย ส่วนประเพณีอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าว ได้แก่ ประเพณีการเกิด การโกนจุก การปลูกเรือน และการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน นาน ๆ จะปรากฏ และมีแนวโน้มว่าจะหมดไป

2. ประเพณีส่วนรวม (Festival) ประเพณีอีก

ลักษณะหนึ่งเป็นประเพณีที่เรียกว่าเทศกาลผู้คนในหมู่บ้านจะมีกิจกรรมที่เหมือน ๆ กัน ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับศาสนา และค่านิยมที่สำคัญ เทศกาล ที่ยังมีบทบาทสำคัญในหมู่บ้านตัวอย่าง ได้แก่ เทศกาลสงกรานต์ (เดือน 5) เทศกาลเข้าพรรษา (เดือน 8) เทศกาลสารท (เดือน 10) เทศกาลออกพรรษา เทศกาลทอดผ้าป่า (เดือน 11) เทศกาลลอยกระทง (เดือน 12) เป็นต้น เทศกาลดังกล่าวยังมีบทบาทหน้าที่ในหมู่บ้านสูง เพราะไม่ว่าบุคคลในหมู่บ้านจะอยู่ที่ใด จะเดินทางกลับยังท้องถิ่นบ้านเกิดของตน และไปร่วมปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาทั่ว ๆ ไป ทั้งเป็นโอกาสให้ผู้ที่มีฐานะซึ่งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน ได้นำทรัพย์สินกลับมาทำบุญ ยังวัดของตนอีกด้วย เทศกาลดังกล่าวจึงมีส่วนช่วยเชื่อมโยง ประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล และบุคคลกับท้องถิ่นได้อย่างเหนียวแน่นมาในปัจจุบัน

2.1.5 การปกครอง

การปกครองภายในหมู่บ้านปัจจุบันมีองค์กรของทางราชการ เป็นหน่วยงานบริหาร ได้แก่ สภาตำบล ซึ่งประกอบด้วยกำนัน สารวัตรตำบล ผู้ใหญ่บ้าน เป็นสำคัญมีหน้าที่ในการเสนอโครงการ และงบประมาณเพื่อพัฒนาตำบล ในหมู่บ้านตัวอย่าง มีศูนย์พัฒนาตำบล ตั้งอยู่ทุกหมู่บ้าน ศูนย์พัฒนาตำบลบางแห่ง (ตำบลตานิ อำเภอบางปะหัน) ยังจัดให้มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งรับเด็กก่อนวัยเรียน ในหมู่บ้านมาให้การดูแลและสอนด้วย นอกจากศูนย์พัฒนาตำบล ซึ่งสังกัดกระทรวงมหาดไทยแล้วในหมู่บ้านยังมี ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข หมู่บ้าน (ผสม.) สถานีอนามัย ทำหน้าที่ด้านการสาธารณสุขและการรักษาพยาบาล อยู่ด้วย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญของหมู่บ้านคือผู้ใหญ่บ้าน เพราะผู้ใหญ่บ้านจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างหมู่บ้าน และราชการ โดยเฉพาะปัจจุบันหน่วยราชการต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่พัฒนา 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตร กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ ก็มักจะต้องติดต่อขอข้อมูล และความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านอยู่เป็นประจำ

แม้ว่าปัจจุบันการปกครองภายในหมู่บ้านจะมีลักษณะเป็นแบบแผนมากขึ้นโดยองค์กรและข้าราชการของรัฐ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ดูเหมือนจะเป็นแค่เพียงผู้รับบริการมากกว่าที่จะมีส่วนร่วมในการคิดและการทำ นอกจากหมู่บ้านจะมีระบบการปกครองอย่างเป็นทางการดังกล่าว แล้วการปกครองรูปแบบเดิมก็ยังมีอิทธิพลอยู่ กล่าวคือ การยึดตัวบุคคลอาวุโสและผู้มีการศึกษา บุคคลดังกล่าวยังเป็นผู้กำหนดความคิดและแบบแผนการปฏิบัติของหมู่บ้าน บุคคลดังกล่าวมักมีคุณสมบัติ เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน เช่น เป็นผู้รอบรู้ในทางธรรม มีอาชีพสุจริต บางท่านเป็นข้าราชการบำนาญ เคยเป็นครูหรือศึกษานิเทศก์มาก่อน ปรากฏการณ์บางอย่างจึงแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างอำนาจส่วนบุคคลกับอำนาจของทางราชการ นอกจากหมู่บ้านจะปกครองด้วยระบอบอย่างเป็นทางการกับระบบอาวุโส แล้วยังมีองค์กรทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านสูงคือ วัด ซึ่งจะกล่าวต่อไป

2.2 วัด

วัดที่เป็นตัวอย่างในวิจัยนี้ ได้แก่ วัดบ้านแจ้ง วัดตานิ (อำเภอบางปะหัน) วัดตึก วัดอมฤต (อำเภอฟักไห้) วัดภาษี (อำเภอกาชี) วัดสรวงศ์ (อำเภอท่าเรือ) และวัดแจ้ง (อำเภอบางบาล)

บทบาทที่สำคัญของวัดคือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ขนบประเพณีที่สำคัญของบ้านจะเกี่ยวข้องกับวัดเสมอ เช่น การบวช การแต่งงาน การตาย รวมทั้งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่นการเข้าพรรษา ออกพรรษา ตรุษสงกรานต์ เมื่อถึงกำหนดเวลา ชาวบ้านก็จะไปวัดเพื่อประกอบกิจกรรมหรือนิมนต์พระไปที่บ้าน แล้วแต่กรณี

นอกจากสถานที่แล้ว ตัวเจ้าอาวาสยังเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านอยู่ อีกมากแม้ว่าเจ้าอาวาสแต่ละวัดจะมีนโยบายและกิจกรรมที่แตกต่างกันอยู่ จากตัวอย่าง พบว่า เจ้าอาวาสจะมีบทบาทเกี่ยวข้องกับชาวบ้านทั้งในด้านให้การศึกษาอบรม เช่น โครงการอยู่ปริวาสกรรม วัดสรวงศ์ อำเภอกำแพง เป็นต้น บางวัดมีความถนัดด้านงานช่าง เช่น ทำพลู (วัดบ้านแจ้ง อำเภอบางปะหัน) หรือเน้นการก่อสร้าง (วัดตานิม อำเภอบางปะหัน) เป็นต้น

นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่รวบรวมข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ภาษาและวรรณคดีไทย อยู่เป็นอันมาก เช่นเอกสารชิ้นต้นที่บันทึกด้วยลายมือ ทั้งสมุดข่อย และใบลาน คัมภีร์ต่าง ๆ เช่นพระมอญ เป็นต้น เนื้อหาของเอกสารจะให้ข้อมูล เกี่ยวกับการรักษาพยาบาล การประกอบอาชีพ การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ วรรณคดี ความเชื่อ ฯลฯ นอกจากที่เก็บเอกสารแล้ว พระสงฆ์คือผู้ที่ทำหน้าที่จดจำถือห้าม และข้อควรปฏิบัติ ตามแนวของพระพุทธเจ้า นับเป็นบุคลากรท้องถิ่นที่มีค่ายิ่ง

วัดบางวัดเช่น วัดสรวงศ์ (อำเภอกำแพง) วัดตานิม (อำเภอบางปะหัน) ยังปรากฏผลงานทางประติมากรรม และจิตรกรรม บริเวณรอบหน้าต่าง และภายในโบสถ์ด้วยฝีมือของช่างพื้นถิ่นที่ไม่ปรากฏนาม แต่มีความสวยงาม สะท้อน ระเบียบความคิด จินตนาการ และสภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไปของหมู่บ้านได้อย่างชัดเจน.

นอกจากวัดจะเป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นแหล่งข้อมูลด้านศิลปกรรม วรรณกรรม แล้ววัดยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียน และสนับสนุนโรงเรียนด้วย จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านจะได้รับงบประมาณไม่เพียงพอกับปริมาณงานที่ได้รับมอบหมาย ครูใหญ่บางโรงเรียนจึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพางบประมาณจากทางวัดอยู่เสมอ ดังนั้น ครูใหญ่โรงเรียนวัดในหมู่บ้านจึงต้องเป็นผู้ที่ดำเนินกิจการต่าง ๆ ของวัดไปด้วยพร้อม ๆ กัน เช่น การต้อนรับคณะกรีน ผ้าป่า เป็นต้น วัดจึงมิใช่เป็นแค่เพียงองค์กรหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ในด้านพิธีกรรม และศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นองค์กรหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ระดม และจัดสรรทรัพยากรของหมู่บ้านอีกด้วย

3. วิทยาการ

3.1 สภาพทั่วไปของวิทยาการ

วิทยาการในวิจัยนี้หมายถึงผู้ที่จดจำข้อมูลประเภทมุกปาฐะ และสามารถถ่ายทอดด้วยการบอกเล่า ร้อง ขับ แห่ เทศน์ได้ ผลการศึกษาพบว่าวิทยาการส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่าชายอายุส่วนใหญ่เกิน 50 ปี มีเพียง 2 ราย ที่อายุไม่ถึง 50 ปี ศาสนาที่วิทยาการทุกคนนับถือคือศาสนาพุทธ ส่วนอาชีพที่วิทยาการเคยประกอบได้แก่ อาชีพการทำนา แต่เนื่องจากวัยที่สูงขึ้น ปัจจุบันจึงหันมาทำอาชีพเบา ๆ อยู่กับบ้าน เช่น จักสาน รับจ้าง เลี้ยงเด็ก ค้าขาย ทำขนม เป็นต้น

วิธีการสืบทอดข้อมูลวิทยาการส่วนใหญ่ใช้วิธี "ลักจำ" หรือจดจำจากที่คนรุ่นก่อนได้บอกเล่าไว้ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ได้ข้อมูลจากการฟังหรือถามลักษณะหนึ่ง ส่วนอีกลักษณะหนึ่ง วิทยาการได้จากการศึกษา ที่เป็นระบบขึ้น คือ การศึกษาจากพระ จากโรงเรียน และผู้ที่ประกอบอาชีพอยู่ก่อน ตัวอย่างเช่นการเทศน์ การแห่ การทำขวัญ การสัก ผู้ที่จะเทศน์ แห่ หรือทำขวัญจะต้องไปขอ "ต่อ" หรือเรียนจากผู้ที่เป็นอยู่ก่อนซึ่งมีทั้งพระและฆราวาส ชาวบ้านเรียกว่า "หมอ" บ้าง "อาจารย์" บ้าง จนกระทั่งมีความสามารถเพียงพอจึงจะประกอบอาชีพได้

นอกจากวิธีจดจำ และศึกษาจากผู้รู้แล้ววิทยาการบางท่าน เช่น น.ส.ทองคำ อารมณ์จิต ยังเป็นผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างจากวิทยาการอื่น ๆ จากการสอบถามวิทยาการเล่าว่า ข้อมูลที่ร้องหรือบอกเล่าบางส่วนได้จากการศึกษาในโรงเรียน เช่น เพลงไตรรงค์ เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าวิทยาการส่วนใหญ่มีความจำดีสามารถบอก เล่า ร้อง แห่ ทำขวัญ ข้อมูลประเภทมุกปาฐะได้แม้ว่าคุณภาพของเสียงจะถดถอยไปบ้าง แต่บางคนเสียงก็ยังดีมาก อุปสรรคที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิทยาการ คือ อายุ และสุขภาพ เนื่องจากวิทยาการมีวัยวุฒิสูง จึงไม่สามารถให้ข้อมูลได้มาก ในเวลาอันจำกัด

ปัจจุบันเนื่องจากสภาพสังคม เศรษฐกิจ รูปแบบการประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตประจำวัน ตลอดจนความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลในบ้าน ระหว่างบ้าน และระบบคุณค่าที่เปลี่ยนไป ทำให้บทบาทวิทยาการลดน้อยลงไปตามวิถีชีวิตที่มีมุกปาฐะที่ยังเหลืออยู่ซึ่งหมายถึง ข้อมูลที่สังคมได้เลือกสรรแล้วยังทรงไว้ซึ่งคุณค่า และยังทำหน้าที่อยู่จน

ปัจจุบัน ได้แก่การทำขวัญนาค การเซ่นผี ซึ่งในบรรดาวิทยากรที่ผู้วิจัยสำรวจได้ยังมี
ประกอบอาชีพการทำขวัญอยู่ 1 คน วิทยากรชาวบ้านเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่บ้าน โดย
เฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพ จะมีผู้มาหาไปประกอบพิธีกรรมอยู่เนือง ๆ ส่วนวิทยากรอื่น ๆ
โดยเฉพาะวิทยากรหญิงยังทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็ก (หลาน) โดยใช้เพลงกล่อม ทายปรีศนา
และเล่านิทานให้ฟังอยู่เสมอ ๆ

3.2 ข้อมูลวิทยากรท้องถิ่น

(อำเภอบางปะหัน อำเภอกาฬ อำเภอบางบาล อำเภอผักไห่ และ
อำเภอท่าเรือ) จากการศึกษาสำรวจ มีดังต่อไปนี้

1. ชื่อวิทยากร นายเหลื่อม มะลิแย้ม

ที่อยู่ปัจจุบัน 75 ม.1 ต.หันสัง อ.บางปะหัน จ.พระนครศรีอยุธยา
อายุ 60 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา ป.4

อาชีพ ทานา-เลี้ยงควาย

ประสบการณ์และข้อมูล การทำขวัญนาค ทำขวัญลูก

2. ชื่อวิทยากร นายชูป จันทรินทร์

ที่อยู่ปัจจุบัน 35/2 ต. ตานิม อ. บางปะหัน จ. พระนครศรีอยุธยา
อายุ 72 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา ป.4

อาชีพ ทานา (อดีต)

ประสบการณ์และข้อมูล พ่อเพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงกล่อมเด็ก

3. ชื่อวิทยากร นางสาวจวน ญาณภมร

ที่อยู่ปัจจุบัน 25 ม.4 ต. ตานิม อ. บางปะหัน จ. พระนครศรีอยุธยา
อายุ 70 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา ป.4

อาชีพ เหลาไม้กวาด จักสาน

ประสบการณ์และข้อมูล แม่เพลงเรือ

4. ชื่อวิทยากร นายสมจิตร ภาคมณี

ที่อยู่ปัจจุบัน 30/1 ต. ตาฉิม อ. บางปะหัน จ. พระนครศรีอยุธยา
อายุ 60 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา ป.4

อาชีพ ทำพลและรับสัถยันต์

ประสบการณ์และข้อมูล การสัถยันต์ การว่าโองการ นิทานและ

การทำวัตร สวดมนต์

5. ชื่อวิทยากร นางสาวิง ภาคมณี

ที่อยู่ปัจจุบัน 30/1 หมู่ 4 ต. ตาฉิม อ. บางปะหัน

จ. พระนครศรีอยุธยา

อายุ 60 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา ป.4

อาชีพ เดิมทำนาปัจจุบันเป็นแม่บ้าน

ประสบการณ์และข้อมูล เพลงกล่อมเด็ก เช่นผี เป็นนายขันหมาก

6. ชื่อวิทยากร นางละมัย เอ็มอิม

ที่อยู่ปัจจุบัน อ. ภาษี จ. พระนครศรีอยุธยา

อายุ 75 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา -

อาชีพ ค้าขาย (ทำข้าวหลาม)

ประสบการณ์และข้อมูล เพลงกล่อมเด็ก นิทาน และสุภาษิต

7. ชื่อวิทยากร นางสาวลัย สุขเสมอ
 ที่อยู่ปัจจุบัน 119/3 ม. 6 ต. ภาษี อ. ภาษี จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 73 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา -
 อาชีพ เดิมทำนา ปัจจุบันอยู่บ้านเลี้ยงหลาน
 ประสบการณ์และข้อมูล สุภาพิต ข้อมูลเกี่ยวกับชนบทประเพณี

ชีวิตต่าง ๆ

8. ชื่อวิทยากร นส. ทองคำ อวรรณจิต
 ที่อยู่ปัจจุบัน ต. ภาษี อ. ภาษี จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 62 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา ป. 4
 อาชีพ ทำนายศรี
 ประสบการณ์และข้อมูล เพลงกล่อมเด็ก เพลงร่ำวง นิทาน

สุภาพิต

9. ชื่อวิทยากร นายบัว สุกพอดี
 ที่อยู่ปัจจุบัน ต. มหาพรหมณ์ อ. บางบาล จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 82 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา -
 อาชีพ ทำนา (ปัจจุบันอยู่กับบ้าน)
 ประสบการณ์และข้อมูล นิทานพื้นบ้าน ปริศนา คำทาย สุภาพิต
10. ชื่อวิทยากร นางสาวเนียง ขำนิล
 ที่อยู่ปัจจุบัน ต.มหาพรหมณ์ อ. บางบาล จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 80 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา -

อาชีพ ทานา (อดีต)

ประสบการณ์และข้อมูล แม่เพลง เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว

11. ชื่อวิทยากร นายทวี เละพันธ์

ที่อยู่ปัจจุบัน ต. มหาพราหมณ์ อ. บางบาล จ. พระนครศรีอยุธยา

อายุ 76 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา ม. 6

อาชีพ รับราชการ (ปัจจุบันเกษียณแล้ว)

ประสบการณ์และข้อมูล ประเพณีชีวิตต่าง ๆ เช่น การบวช

การแต่งงาน

12. ชื่อวิทยากร นางอนงค์ เละพันธ์

ที่อยู่ปัจจุบัน ต. มหาพราหมณ์ อ. บางบาล จ. พระนครศรีอยุธยา

อายุ 74 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา ป. 4

อาชีพ -

ประสบการณ์และข้อมูล ประเพณีชีวิต คำทาย

13. ชื่อวิทยากร นางแจ่ม หาบ้อมชัย

ที่อยู่ปัจจุบัน ต. มหาพราหมณ์ อ. บางบาล จ. พระนครศรีอยุธยา

อายุ 76 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา -

อาชีพ ทานา (อดีต)

ประสบการณ์และข้อมูล เพลงเรือ ประเพณีการเกิด บวชนาค

แต่งงาน และประเพณีการตาย

14. ชื่อวิทยากร นางชด ฝูงชมเชย
 ที่อยู่ปัจจุบัน ต.มหาพราหมณ์ อ. บางบาล จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 75 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา -
 อาชีพ ทาผ้า (อดีต)
 ประสบการณ์และข้อมูล เพลงกล่อมเด็ก เพลงเรือ และสภานิต
15. ชื่อวิทยากร นางบุญศรี ยี่ไธยะ
 ที่อยู่ปัจจุบัน 17 ม. 8 ต. อมฤต อ. ผักไห้ จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 44 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา ป.4
 อาชีพ รับจ้าง
 ประสบการณ์และข้อมูล เพลงกล่อมเด็ก นิทาน
16. ชื่อวิทยากร น.ส. ละเมียด ระวัง
 ที่อยู่ปัจจุบัน 17 ม. 8 ต. อมฤต อ. ผักไห้ จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 60 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา ป.4
 อาชีพ แม่บ้าน
 ประสบการณ์และข้อมูล เพลงกล่อมเด็ก การละเล่นพื้นบ้าน
17. ชื่อวิทยากร นางทับ ดันตราจิน
 ที่อยู่ปัจจุบัน หมู่ 8 ต. อมฤต อ. ผักไห้ จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 74 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา -
 อาชีพ ค้าขาย
 ประสบการณ์และข้อมูล ค้าขาย ความเชื่อด้านการรักษาพยาบาล

18. ชื่อวิทยากร นายโพธิ์ อินทโพธิ์
 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านท่าหลวง อ. ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 75 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา ป.3
 อาชีพ ปั้นพระพุทธรูป ทำโอ่ง ทำโต๊ะหิน
 ประสบการณ์และข้อมูล แหล่ง มหาชาติ ประเพณีชีวิต

การละเล่นพื้นบ้าน

19. ชื่อวิทยากร นายอุดม ศะศิโนล
 ที่อยู่ปัจจุบัน อ. ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 52 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา ป.4
 อาชีพ ทำงานบริษัทนวลโลหะ
 ประสบการณ์และข้อมูล ประเพณีการทำนา
20. ชื่อวิทยากร นางเปลื้อง โอเล็ก
 ที่อยู่ปัจจุบัน อ. ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา
 อายุ 80 ปี
 ศาสนา พุทธ
 การศึกษา ป.1
 อาชีพ -
 ประสบการณ์และข้อมูล ประเพณีการเล่น พื้นบ้าน การเกิด

การบวช โขนจูก ปลูกบ้าน

21. ชื่อวิทยากร นางชิน เอี่ยมสะอาด
 ที่อยู่ปัจจุบัน อ. พระพุทธบาท จ. สระบุรี
 อายุ 52 ปี
 ศาสนา พุทธ

การศึกษา ป.4

อาชีพ เดิมรับจ้าง ปัจจุบันเป็นแม่บ้าน

ประสบการณ์และข้อมูล เพลงกล่อมเด็ก บทประกอบประเพณี

22. ชื่อวิทยากร พระอธิการเอิบ ชยธมโม

ที่อยู่ปัจจุบัน วัดสฎางค์ อ. ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา

อายุ 63 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา โรงเรียนเกษตรกรรมอยุธยา

ประสบการณ์และข้อมูล ตำรวจ สน. ลาดกระบัง บวชเป็นภิกษุ

วัดปทุมวัน วัดประดิษฐาราม ธุดงค์ ประวัติวัดและ การปลูกสวนป่า

23. ชื่อวิทยากร นางมาลัย ระเบียบธรรม

ที่อยู่ปัจจุบัน อ. ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา

อายุ 52 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา ป. 4

อาชีพ รับจ้างเลี้ยงเด็ก

ประสบการณ์และข้อมูล เพลงพื้นบ้าน บทประเพณีชีวิต

24. ชื่อวิทยากร น.ส. อุไรวรรณ แก้ววิเชียร

ที่อยู่ปัจจุบัน อ. ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา

อายุ 37 ปี

ศาสนา พุทธ

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพ รับราชการครู

ประสบการณ์และข้อมูล ประเพณีชีวิต

4. มุขปาฐะ

จากการศึกษาสำรวจสภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้าน ผู้รู้ในหมู่บ้าน ระหว่าง เดือน พฤศจิกายน 2536 - เดือนมกราคม 2537 ผู้วิจัยร่วมกับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย จำนวน 29 คน ได้สัมภาษณ์บันทึกเสียง และจดบันทึกข้อมูลประเภทมุขปาฐะจาก บ้านตานิม (อ. บวงสะพัน) บ้านหัวเกาะ (อ. บางบาล) บ้านอมฤต (อ. ผักไห้) บ้านจำปา (อ. ท่าเรือ) และบ้านไผ่ล้อม (อ. ภาชี) ได้ข้อมูลรวม 6 ประเภท คือ

- 4.1 เพลงพื้นบ้าน
- 4.2 นิทานพื้นบ้าน
- 4.3 สุภาษิตและคำพังเพย
- 4.4 คำทาย
- 4.5 บทประกอบพิธีกรรม
- 4.6 บทประกอบการละเล่น

รูปแบบและสาระของข้อมูลทั้งหมดมีรายละเอียดดังตาราง 15

- 4.1 เพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้านที่รวบรวมได้จากหมู่บ้านตัวอย่างทั้ง 5 หมู่บ้านสามารถจำแนกประเภทและปริมาณดังนี้

ตาราง 15 ประเภทเพลงพื้นบ้าน

ประเภท \ แหล่งข้อมูล	ท่าเรือ	ภาษี	ผักไห่	บางบาล	บางปะหัน
เพลงเรือ	1			1	1
เพลงกล่อมเด็ก	3	6	4	3	8
เพลงร่ำวง		7			
เพลงระบำ		2			
แอ่ว		1			
เพลงจ้อย		1			
เพลงเกี่ยวข้าว	1			1	
เพลงอีแซว	1			2	
ลำตัด				1	
เพลงประกอบการละเล่น	3				

เพลงพื้นบ้านที่ศึกษาได้จากหมู่บ้านตัวอย่างจำนวนได้ 2 ลักษณะ คือ

1. เพลงที่มีบทบาทน้อย

เพลงพื้นบ้านที่ตกทอดมาจากอดีตได้แก่ เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงจ้อย เพลงอีแซว เพลงระบำ เพลงดังกล่าววิทยากรจะจำได้กระต่อนกระแท่น ยกเว้น เพลงเรือวิทยากรรวมทั้งชาวบ้านอื่น ๆ ยังพอจำกันได้มาก เพลงเหล่านี้เคยร้องเล่นกันใน ฤดูน้ำหลากและฤดูเก็บเกี่ยวและหน้าเทศกาลต่าง ๆ เพลงจึงเป็นเสมือนสื่อที่ช่วยสร้างความ สนุกสนานภายหลังการทำงานหรือระหว่างการเก็บเกี่ยว ตลอดจนเป็นช่องทางให้หนุ่มสาวได้ทำ ความรู้จักกัน

ปัจจุบันในท้องถิ่นตัวอย่างได้เปลี่ยนแปลงแบบแผนการทำงานจากการใช้ แรงคน สัตว์ เป็นการว่าจ้างแรงงานและใช้เครื่องจักร ตลอดจนความเสื่อมโทรมของทรัพยากร

แหล่งน้ำ การทำนาที่เกือบจะไม่ได้ผลทำให้คนหนุ่มสาวนิยมไปทำงานนอกหมู่บ้าน เพลงดังกล่าวจึงหมดบทบาทหน้าที่ลงเกือบสิ้นเชิงเหลือแต่ความทรงจำของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามวิทยากรและข้อมูลที่หลงเหลือแสดงให้เห็นถึงปฏิภาณและภูมิปัญญาของการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอด อารมณ์ความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์ ของบรรพชนอย่างชัดเจน

2. เพลงพื้นบ้านที่ยังมีบทบาทหน้าที่ ผลการศึกษาพบว่า เพลงพื้นบ้านที่ยังมีร้องกันอยู่ตามหมู่บ้านโดยทั่วไป คือ เพลงกล่อมเด็ก โดยวิทยากรผู้ให้ข้อมูล ยังใช้ร้องขับกล่อมเด็ก (ส่วนใหญ่เป็นหลาน) ในขณะที่บิดามารดา ของเด็กออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน เช่น ออกไปรับจ้าง หรือเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

เนื้อหาของเพลงกล่อมเด็กสะท้อนให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ บางลักษณะ เช่น พันธุ์ของนกในท้องถิ่น เช่น นกกาเหว่า นกเขา นกเอี้ยง นกกระจิบ นกขมิ้น นกกระจาบ เป็นต้น ซึ่งนกต่าง ๆ ดังกล่าวยังมีปรากฏอยู่

นอกจากนั้น เพลงกล่อมเด็กยังเป็นสื่อที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ให้การเลี้ยงดู เด็กมีความรู้สึกผูกพันและไว้วางใจ ต่อ ปู่ ย่า ตา ยาย ในขณะที่บิดามารดาได้รับการช่วยเหลือจากผู้สูงอายุ ในบ้าน เนื้อเพลงกล่อมเด็กยังสะท้อนให้เข้าใจถึงค่านิยมของท้องถิ่น บางประการ เช่น ความกตัญญู ความสามัคคีของสามีภรรยา ความรักของแม่ ฯลฯ เป็นต้น

นอกจากเนื้อหาเพลงกล่อมเด็กจะมีคุณค่าด้านต่าง ๆ คือ สะท้อนสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของคนในสังคม ค่านิยมและแบบแผนการร้อยกรองแล้ว ทานองและจังหวะของเพลงกล่อมเด็ก บทเพลงของเด็กที่มีความอ่อนโยน และจังหวะที่มิทั้งช้าและเร็วจึงเป็นสิ่งที่ท่อนชนโดยเฉพาะนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ควรจะได้รู้จัก สามารถสืบทอดรูปแบบและเนื้อหาของเพลงกล่อมเด็กพื้นบ้าน ไว้ได้บ้างตามสมควร

4.2 นิทานพื้นบ้าน

ในอดีตพอตกเย็นเด็ก ๆ จะนั่งล้อมวงกันกลางบ้านเพื่อที่จะให้พ่อแม่ หรือ ปู่ ย่า ตา ยาย เล่านิทาน เนื้อหาของนิทานมักจะมุ่งเน้นความบันเทิง เป็นหลักแต่ขณะเดียวกัน ก็มักจะสอดแทรก คติหรือข้อชวนคิด แก่เด็ก ๆ หรือผู้ฟังไปด้วย

ผลการศึกษารวบรวมข้อมูลประเภทนิทานพื้นบ้านได้ 16 เรื่อง จำแนกประเภทได้ดังตาราง 16

ตาราง 16 ประเภทนิทานพื้นบ้าน

ประเภทของนิทาน	อำเภอ	ท่าเรือ	ภาษี	บางบาล	ผักไห่	บางปะหัน
นิทานเรื่องสัตว์		-	-	6	2	-
นิทานทั่วไป		-	-	-	-	-
นิทานตลก		-	3	3	-	2

จากตาราง 16 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบของนิทานจากหมู่บ้านตัวอย่างจะเป็นนิทานตลก และนิทานเรื่องสัตว์ เป็นส่วนใหญ่

เนื้อหาของนิทานพื้นบ้านนอกจากจะเป็นการสร้างความคลกขบขันแล้วยังสะท้อน ค่านิยมของชาวบ้านบางประการ เช่น ความเป็นผู้มีอารมณดี เช่น นิทานเรื่องไอ้ตูดขลุ่ย ไอ้ตูดอ่าง ไอ้ตาบอดกับไอ้ขาดิดกัน ไอ้ตาบอดกับไอ้หึ่ง หลงคาถาผีไก่ เป็นต้น นอกจากนั้น ได้แก่ค่านิยมเรื่องความกตัญญู เช่น นิทานเรื่องดาวลูกไก่ ค่านิยมเรื่องความเสียสละ เช่น เรื่องดาวจระเข้ เป็นต้น

ค่านิยมต่าง ๆ ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน เป็นค่านิยมที่ส่งเสริมระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่พึงมีต่อบุคคลอื่น ซึ่งค่านิยมดังกล่าวปัจจุบันก็ยังเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แม้ว่ามีแนวโน้มที่จะลดน้อยถอยลงไป เพราะสังคมมี ค่านิยมแบบใหม่ ที่ใช้วัดคุณค่าของคนในหมู่บ้านเช่น รถยนต์ บ้าน ของใช้ไฟฟ้า การแพร่กระจายของค่านิยมเมืองที่เข้าไปพร้อมกับสื่อมวลชน รวมทั้งบุคคลภายนอกหมู่บ้านซึ่งเข้าไปเรื่อย ๆ และโรคเอดส์ชาวบ้าน ซึ่งก่อให้เกิดความหวาดระแวงแก่ชาวบ้านมากขึ้น

อย่างไรก็ตามนิทานพื้นบ้านยังเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่รู้จักสร้างเรื่องราว เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติตามจินตนาการ เป็นสื่อที่มีศักยภาพในการสร้างความบันเทิง ความผูกพันระหว่างผู้เล่าและผู้ฟัง นอกจากนั้น ยัง

สอดคล้องจริยธรรม และประสบการณ์ ต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อคิดและแนวปฏิบัติสำหรับผู้ฟังได้
อย่างแนบเนียนอีกด้วย

4.3 สุกษิตและคำพังเพย

จากการสำรวจข้อมูลบทประเภetskukshat สามารถรวบรวมได้ ดังนี้

4.3.1 อาเภอกาชี 26 ส่วน กับ sukshat sonhong (สุนทรภู่) 1 ตอน

4.3.2 อาเภอบางบาล 46 ส่วน

4.3.3 อาเภอกาเรื่อ 2 ส่วน

(โปรดดูภาคผนวก)

คำพังเพยและ sukshat ที่สำรวจได้ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่วิทยากรจดจำสืบ ๆ
กันมา ยกเว้นบาง sukshat (กาชี-กาเรื่อ) วิทยากรระบุว่ามาจากสมัยเป็นนักเรียน (sukshat
sonhong และกลอนตอกสร้อย)

วิทยากรที่จดจำและถ่ายทอด sukshat และคำพังเพยได้มากในการสำรวจ
ครั้งนี้ คือ น.ส. ทองคำ อารมย์จิต (อาเภอกาชี) นายบัว สุ่มพอดี (อาเภอบางบาล)
นายโพธิ์ อินทโชติ (อาเภอกาเรื่อ)

ลักษณะเฉพาะของคำพังเพยและ sukshat พื้นบ้าน

sukshat และคำพังเพยพื้นบ้านที่ศึกษาค้นคว้าได้แสดงให้เห็นเอกลักษณ์
ของท้องถิ่น บางประการ คือ

ก. ความช่างสังเกต คนในอดีตมักจะสังเกตปรากฏการณ์ทาง
ธรรมชาติบ้าง พฤติกรรมบุคคลบ้าง และนำมาสรุปเป็นคำพูดสั้น ๆ จดจำง่ายในลักษณะของ
วลี เช่น มั่นกับขุน น้ำท่วมหลังเปิด ปากว่าตาขยิบ ฯลฯ หรือประโยค เช่น นายว่าข้าพลอย
คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ เป็นต้น

ข้อสรุปจากการสังเกต ดังกล่าว จัดว่าเป็นมวลประสบการณ์หรือ
ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และคนไทยอย่างแท้จริง เพราะข้อสรุปดังกล่าวนี้ยังคงเป็นจริงอยู่
อย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน แม้ว่าสภาพเศรษฐกิจ และสังคมจะเปลี่ยนไปก็ตาม

ข. ความสามารถในการใช้ภาษา จากการศึกษพบว่า sukshat และ
คำพังเพยท้องถิ่น มีลักษณะเด่นของการใช้ภาษาที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. มีลักษณะคล่องจอง เช่น ชั่วเจ็ดที ตีเจ็ดหน ขายผ้า เอาหน้ารอด เลื่อนนักษิกได้แร้ เข้าเถื่อนอย่าลืมพริ้ว เข้าป่าอย่าลืมมีด ขิงก็รา ข่าก็แรง ฯลฯ เป็นต้น

2. ใช้คำมูล จากการศึกษาสภาสิตและคำพังเพยพบว่า คำส่วนใหญ่เป็นคำไทยแท้มีคำศัพท์ บาลีสันสกฤต เพียงเล็กน้อย เช่น สมุทร นักปราชญ์ โลก จึงเป็นแหล่งศึกษาเรื่องคำมูลได้เป็นอย่างดี

นอกจากสภาสิต และคำพังเพยจะเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นความข้าง สังเกตและความสามารถด้านการใช้ภาษาแล้วสภาสิตและคำพังเพยยังเป็นแบบวาระที่มีบทบาท สำคัญต่อบุคคลและสังคมหลายประการ คือ

1. ควบคุมพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงประสงค์ (มักใช้คำว่าอย่า) เช่น อย่าฟันฝอยหาตะเกียบ อย่าชักน้ำเข้าลิกอย่าชักศึกเข้าบ้าน โลกมากลางหาย เป็นต้น
2. แนะนำการกระทำที่จะส่งผลดี เช่น ปลุกเร้าให้ตามใจผู้อยู่ ผูกอยู่ ตามใจผู้นอน คบคนให้ดูหน้าชู้ผ้าให้ดูเนื้อ
3. ใช้เปรียบเทียบพฤติกรรมหรืออธิบายพฤติกรรมให้เข้าใจง่าย เช่น คมในปาก สีขอให้ควายฟัง กิตทองหลังพระ ฯลฯ เป็นต้น

4.4 คำทาย

ปรัศนาคำทาย ที่ศึกษารวบรวมได้จากหมู่บ้านตัวอย่าง จำนวนประเภท (Boggs. 1972 : 1147) และจำนวนได้ดังตาราง 17

ตาราง 17 ประเภทปริศนาคำทายพื้นบ้าน

อำเภอ	ท่าเรือ	ภาษี	บางบาล	ผักไห่	บางปะหัน
ประเภท					
ปริศนาแท้ (True Riddle)	-	11	22	8	22
ปริศนาประเภทคำถาม (Riddle Questions)	-	-	2	-	1

การทายปริศนาเป็นกิจกรรมของชาวบ้านมาแต่อดีต ปัจจุบันยังมีหลงเหลืออยู่ ทั้งรูปแบบและเนื้อหา การทายปริศนานิยมทายกันเวลาค่ำ ๆ หรือกลางคืน โดยจะมีผู้ใหญ่เป็นผู้ทาย และเด็ก ๆ เป็นผู้ตอบ แต่บางครั้งเด็ก ๆ ก็อาจจะทายกันเอง การทายจะประกอบด้วยผู้ทายมี 1 คน ส่วนผู้ตอบจะมีกี่คนก็ได้ คำถามจะขึ้นต้นด้วย - คำว่า "อะไรเอ๋ย" จากนั้นจึงเป็นส่วนคำถาม และอาจต่อท้ายด้วยการท้าทายต่าง ๆ การทายปริศนาเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนาน โดยเฉพาะแก่เด็ก ๆ มาก

ปัจจุบันคำทายในหมู่บ้านตัวอย่าง แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของคำทาย และสังคมไปพร้อม ๆ กัน คำทายเก่า ๆ มักเป็นปริศนาแท้ แต่ปัจจุบัน มีคำทายประเภทคำถามมาปะปนบ้าง เช่น อะไรเอ๋ย อยู่ได้ไต่ ? เจลย บังขายแก้ว อะไรเอ๋ย เออ! นั้นแหละ เออนั้นแหละ เจลยเกาหลีง เป็นต้น

บทบาทและคุณค่าของคำทาย

จากการรวบรวม และศึกษาข้อมูลประเภทคำทายแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะ และคุณค่าของคำทายพื้นบ้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (ผู้เล่น) กับสิ่งแวดล้อม โดยที่ปริศนาพื้นบ้านมักเกิดจากการสังเกต ธรรมชาติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ และนำมาผูก

เป็นปริศนาท้าทายกัน คำถามและคำตอบจึงสะท้อนชีวิต ความเป็นอยู่ และธรรมชาติที่แวดล้อม
ท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น อะไรเอ๋ย ที่ลุ่มเป็นหนอง ที่ดอนเป็นน้ำ เจลยรังผึ้ง (อำเภอบางบาล)
อะไรเอ๋ย ปุะสีข้างโป่ง ตะวันโด้งออกหากิน เจลย พระ (อำเภอบางปะหัน) หรือ
อะไรเอ๋ยตกตึบไล่หมวกแต่ เจลย ลูกตาล (อำเภอบางปะหัน) เป็นต้น เป็นที่มาสังเกตว่า
คำทายบางข้อขาดความเชื่อมโยงกับปัจจุบัน เช่น อะไรเอ๋ย แคแแทนเต็มแบก เจลย คัมภีร์
พระมาลัย (อำเภอบางปะหัน) หรือ อะไรเอ๋ย ไล่แดงแดงไล่ดำ ไล่ดำแดงไล่ขาว ไล่ขาว
ร้องไห้หมูกโป่ง เจลย ไฟ หม้อ น้ำข้าวเดือด (อำเภอบางบาล) เป็นต้น สภาพที่ปัจจุบัน
การหุงข้าวด้วยไฟฟ้า และ การแบกคัมภีร์ เป็นกิจกรรมที่มีสิ่งอื่นมาทดแทน จึงมีแนวโน้มว่า
คนรุ่นใหม่จะตอบไม่ได้ อย่างไรก็ตาม คำทายส่วนใหญ่ยังเป็นที่จดจำ และทายกันได้ในห้องบ้าน

นอกจากการทายปริศนา จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ
สิ่งแวดล้อมแล้วยังสามารถเป็นสื่อที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ คือ ผู้ทาย
และผู้ตอบได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความสนิทย่อม ชอบบอกขอร้องกัน

2. ด้านสติปัญญา การทายปริศนาเป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิด
ประสบการณ์ของผู้ตอบ โดยเฉพาะกรณีที่ผู้ตอบไม่เคยได้ยินคำถามนั้น ๆ มาก่อน บางคำถาม
มีลักษณะ 2 แง่ท้าทายการคิดของผู้ตอบมากยิ่งขึ้น เป็นกิจกรรมที่ผู้ใหญ่นิยมนำมาฝึกสติปัญญา
แก่เด็ก และเยาวชนให้เป็นผู้ช่างคิดโดยเฉพาะการคิดทางภาษา ซึ่งต้องนำไปเชื่อมโยงกับ
ประสบการณ์ที่มีใช้ภาษา

3. ด้านอารมณ์ การทายปริศนานอกจากจะเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้าง
สติปัญญา และสังคมของผู้เล่นแล้ว ยังเป็นกิจกรรมที่ให้ความสนุกสนานก่อให้เกิดความแปลกใจ
ความพอใจ (จากการตอบถูก) และความรู้สึกไม่พอใจ (ตอบผิด หรือตอบไม่ได้) ซึ่งเป็นอารมณ์
หลาย ๆ ชนิดการทายปริศนาจึงช่วยให้ผู้เล่นรู้จักควบคุมอารมณ์อีกด้วย

4. ด้านภาษา คำทายพื้นบ้านแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้
ถ้อยคำ คือ

4.1 ความคล้องจอง ตามที่กล่าวกันว่าคนไทยเป็นคนเจ้าบท
เจ้ากลอนนั้น คำทายแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า ชาวบ้าน สามารถผูกถ้อยคำ เป็นปริศนาให้มี
สัมผัสคล้องจอง ทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร เช่น ตกตึบไล่หมวกแต่ ปุะสีข้างโป่ง
ตะวันโด้งออกหากิน แม่ข้างเอาข้างไปก่อน แม่ปลาช่อนเอาหางเกี่ยวเบ็ด แม่เบ็ดเอาปากไข
แม่ไก่เอาตูดขัน แม่สมันเอาข้างเดิน ต้นเท่าสายพาน ลูกยันโด้งแดง ฯลฯ เป็นต้น

4.2 การใช้คำไทย คำท่ายพื้นบ้านมีลักษณะคล้ายคลึงกับสุภาษิต และคำพังเพยพื้นบ้าน กล่าวคือ ให้ถ้อยคำพื้น ๆ อย่างที่ตำราไวยากรณ์ เรียกว่า คำนมล และ โดยที่เป็นมุขปาฐะจึงเป็นแหล่งข้อมูลของภาษาพูดพื้นบ้าน เช่น แม่ไก่เอาตุตขึ้น ไม่มีใล้อยากกิน คน ไม่มีใล้อยากสับคณม, แคตั่วหัวหงอก ฯลฯ เป็นต้น

คำทายเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าด้านต่าง ๆ ไม่เฉพาะแต่ด้านภาษา วรรณกรรม เท่านั้นแต่ยังเป็นสื่อ และกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับ สิ่งแวดล้อมนอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความงอกงามด้านสติปัญญาอารมณ์อีกด้วย

4.5 บทประกอบพิธีกรรม

พิธีกรรมในวิจัยนี้หมายถึง แบบแผนการปฏิบัติเพื่อบุคคลจะผ่านช่วงสำคัญของชีวิตได้แก่ การโกนจุก การบวช การแต่งงาน และการตาย จากการศึกษา พบว่าในหมู่บ้าน ตัวอย่างยังมีประเพณีทั้ง 4 อย่าง อยู่เสมอ ๆ ยกเว้นประเพณีการโกนจุก นาน ๆ จะมีสักครั้ง

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ศึกษาได้คือ

1. นายเหลื่อม มะลิแก้ว เป็นผู้ที่จดจำข้อมูลประเภท ท้าววิญจก ท้าววิญนาคและเพี้ยผีไว้ได้มาก โดยยังประกอบอาชีพเป็นหมอท้าววิญในหมู่บ้าน และต่างจังหวัด อยู่เสมอ

2. นายสมจิตร ภาคมณี (อาเภอบางปะหัน) ข้อมูลที่จดจำได้คือ การว่าโองการ (เทศบูชา และเชิญครู) การสวดพระอภิธรรมในประเพณีการตาย นอกจากวิทยากรทั้ง 2 ท่านแล้ว ยังมี นายโพธิ์ อินทโชติ (อาเภอท่าเรือ) สามารถเล่า ท้าววิญนาค และ นางสวิง ภาคมณี (บพเชิญวิญแม่โพสพ) เป็นต้น

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ได้มีจุดมุ่งหมายจะรวบรวมข้อมูลเป็นหลักใหญ่ หากแต่ผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นภายหลังที่ผู้วิจัยสำรวจพบว่า วิทยากรได้มีข้อมูลประเภทใดแล้ว จึงได้ ทาบถามเพื่อเป็นวิทยากรในวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยาในโอกาสต่อไป ซึ่งวิทยากรทุกท่านไม่ ขัดข้อง แต่ขอชวนเพื่อนไปด้วย โดยเฉพาะในรายที่มีได้ประกอบเป็นอาชีพ

1. คุณค่า และบทบาทของบทประกอบพิธีกรรม

จากการสังเกต พบว่าปัจจุบันข้อมูลประเภทนี้ยังมีบทบาท ในฐานะ องค์ประกอบของประเพณี การบวช การแต่งงาน และการตายเป็นสื่อถ่ายทอดระบบคุณค่าของ สังคมมุขปาฐะประเภทบทประกอบพิธีกรรม จะมีเนื้อหา (โปรดดูภาคผนวก ค 7) ไปในทางขึ้นา พฤติกรรมที่เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของ บุคคล เช่น ระบุถึงความอดทน ความอดกลั้น พระคุณ

ของมารดา บิดา ให้ผู้ที่จะบวช (นาค) ได้ตระหนัก ความรอมชอม และความเป็น
กัลยาณมิตร ของคู่บ่าว - สาว ในบทเช่นนี้ เป็นต้น

คุณค่าต่าง ๆ ของสังคมหมู่บ้าน บางส่วนจึงแอบแฝงอยู่ในบทประกอบพิธีกรรม
และถ่ายทอด สู่บุคคลผ่านประเพณี ซึ่งถือปฏิบัติกันมาช้านาน

2. คุณค่าด้านภาษาและวรรณกรรม

บทประกอบพิธีกรรม (โกนจุก ทาขวัญนาค เช่นนี้ และการสวด)

นอกจากจะมีความสำคัญในฐานะสื่อเชื่อมโยง ระบบความคิด และระบบคุณค่าของชุมชนแล้ว
หากพิจารณาด้านการใช้ภาษา ถ้อยคำ พบว่าบทประกอบพิธีดังกล่าว ยังมีคุณค่าด้านการประพันธ์
กวีชาวบ้าน สามารถแปล และร้อยกรองภาษา เช่น บทชุมนุมเทวดา บทไหว้ครู บทพรรณนา
(เช่น การปฏิสนธิ) ได้อย่างพิถีพิถัน ละเลียดลออ งดงามทั้งถ้อยคำ และกระบวนความ
เป็นข้อมูลการศึกษา แบบแผนร้อยกรองชาวบ้าน การใช้ภาพพจน์ต่าง ๆ เช่น อุปมา ฯลฯ
การสร้างสัมผัสทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร

นอกจากนั้นบทประกอบพิธีกรรมของวิทยากร ซึ่งต่างตำบล ต่างเวลา
ยังมีสำนวนที่แตกต่างกันออกไปอีก ดังนั้น บทประกอบพิธีกรรมแม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์ และลักษณะ
ทั่วไป คล้าย ๆ กัน แต่จากการศึกษารายละเอียด พบว่ามีความหลากหลาย แสดงให้เห็น
ภูมิปัญญา และความสามารถด้านการประพันธ์ของกวีพื้นบ้านได้อย่างชัดเจน

4.6 บทประกอบการละเล่นพื้นบ้าน

บทประกอบการละเล่นที่สำรวจได้ในการวิจัยครั้งนี้มี 5 ชนิด คือ

1. บทประกอบการละเล่น นางลอบ
2. บทประกอบการละเล่น โพงพาง
3. บทประกอบการละเล่น มอญซ่อนผ้า
4. บทประกอบการละเล่น รีรีข้าวสาร
5. บทประกอบการละเล่น งูกินหาง
6. บทประกอบการละเล่น ตะลือกตอกแตก

ในบรรดาการละเล่นทั้ง 6 ชนิดเป็นการละเล่นสำหรับเด็ก ยกเว้น
การเล่น นางลอบเพียงชนิดเดียว เป็นการละเล่นของหนุ่มสาว และปัจจุบันก็ไม่เป็นที่รู้จัก หรือมี
การนำมาเล่นกันอีก เหลือแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านที่ยังจดจำเนื้อร้องประกอบการละเล่นนางลอบ
ได้ ส่วนการละเล่นของเด็ก ได้แก่ โพงพาง มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร งูกินหาง และ
ตะลือกตอกแตกเด็ก ๆ พื้นบ้านแถวอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังนิยมเล่นกันอยู่

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมตามองค์ประกอบของรูปแบบ

จากการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ "มูบปารุะ" ประเภทต่าง ๆ จากหมู่บ้านตัวอย่างทั้ง 5 หมู่บ้าน เมื่อพิจารณาควบคู่กัน องค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบแล้ว พบว่า มีความสัมพันธ์กันในลักษณะต่อไปนี้คือ

1. ปัจจัยนำเข้า : แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น แหล่งทรัพยากรที่กล่าวถึง ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น ผู้มีประสบการณ์ วัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านตัวอย่างทั้ง 5 หมู่บ้านมีแหล่งทรัพยากรที่กล่าวถึงทุกประเภท ยกเว้นศูนย์วัฒนธรรม ซึ่งไม่พบในหมู่บ้านดังกล่าว ทรัพยากรที่กล่าวถึงจึงเป็นปัจจัยนำเข้าที่มีอยู่ครบ และไม่ต้องลงทุน แต่ประการใด หากได้ใช้ในสภาพที่เป็นอยู่ตามปกติ ข้อจำกัดที่พบได้แก่ ของจริงต่าง ๆ ที่ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การสอนบางอย่าง อาจจะขาดหรือหมดไปตามกาลเวลา ผู้มีประสบการณ์บางคน มีสุขภาพไม่แข็งแรง ด้วยโรคภัย และวัยวุฒิ ไม่สามารถให้ข้อมูลได้เท่าที่ควร ข้อมูลบางชนิดผู้ที่มีประสบการณ์หวงแหน ฯลฯ แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น ดังกล่าวแม้ว่ามีอยู่ในชุมชนตามปกติก็จริง แต่การจะนำมาใช้จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการสืบค้น และการทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมและวิทยาการอยู่เป็นอันมาก

2. ปัจจัยนำเข้า : เนื้อหา

โดยที่ปัจจัยนี้มีขอบเขตการศึกษาอยู่ที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภท "มูบปารุะ" เนื้อหาที่ได้จากการสำรวจ ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน สุภาษิต คำพังเพย ปริศนา คำทาย บทประกอบพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ พบว่า เนื้อหาดังกล่าวยังปรากฏอยู่ค่อนข้างมาก สามารถกำหนดขึ้นไว้เป็นปัจจัยนำเข้าที่มีความเป็นไปได้ ในวิจัยนี้ ได้นำรายวิชา "คติชนวิทยา" เข้ามาเป็นหน่วยการศึกษา เนื้อหาจากการสำรวจที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับรายวิชาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

3. กระบวนการ : เอกสารประกอบการสอน

ผลการศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นข้างต้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในองค์ประกอบของรูปแบบส่วนนี้ (เอกสารประกอบการสอน) เพราะผู้สอนได้ใช้ข้อมูล เนื้อหา จากวิทยากรท้องถิ่น นำมาจัดหมวดหมู่ และแบ่งประเภทตามวัตถุประสงค์ ของหลักสูตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นส่วนประกอบของเอกสารทั้งในเชิงหลักการ และตัวอย่าง

เอกสารประกอบการสอนในวิชานี้ (โปรดดูภาคผนวก) เรียบเรียงขึ้นโดยใช้ ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จากหมู่บ้านตัวอย่าง 5 หมู่บ้านที่สำรวจไว้ก่อนหน้านี้เป็นส่วนประกอบสำคัญ มีจุดมุ่งหมายให้นักศึกษาได้เรียนรู้หลักวิชาอันเป็นสากล ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ตนได้ พำนักอยู่ พร้อมกันไป

4. กระบวนการ : กิจกรรมการเรียนการสอน

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของรูปแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกลักษณะหนึ่ง ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น ประกอบด้วย ข้อมูล บุคคล เวลา กิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน ซึ่งเกี่ยวข้องเชื่อมโยงอยู่กับพื้นที่หนึ่ง ๆ จึงเป็นช่องทาง ที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามองค์ประกอบได้ เช่น การสำรวจท้องถิ่น การเขียน รายงานเป็นกลุ่ม การเขียนรายงานรายบุคคล การเข้าค่ายวัฒนธรรม และการไปพักแรมตาม สะดวก

ดังได้บรรยายไว้ในตอนต้นแล้วว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีข้อจำกัดอยู่ ทั้งในด้านเวลา บุคคล สถานที่ และงบประมาณ การจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างใด อย่างหนึ่ง ทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับปัจจัยดังกล่าวด้วย

กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในทางตรงข้าม ได้แก่ การเชิญวิทยากรท้องถิ่น เข้ามาในสถาบันการศึกษา จากการสำรวจพบว่า ในแต่ละ หมู่บ้าน จะประกอบด้วยผู้รู้ด้านต่าง ๆ อยู่โดยทั่วไป แม้จะไม่แบ่งแยกชัดเจน เช่น ลังคมเมือง แต่ก็สามารถจะสอบถามความถนัดหรือความสามารถเฉพาะเรื่องที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของรายวิชาที่สอนได้ ซึ่งควรจะได้สอบถามและซักซ้อมระหว่างผู้สอนกับวิทยากรให้เป็น ที่เข้าใจตรงกันเสียก่อน

5. กระบวนการ : สื่อการเรียนการสอน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบของรูปแบบ อีกลักษณะหนึ่ง ได้แก่ สื่อ การเรียนการสอน ภาพนิ่ง แถบบันทึกเสียง และวีดิทัศน์ เนื่องจากข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กับภูมิปัญญาท้องถิ่นมี ปรากฏทั้งในลักษณะของภาพและเสียง ผู้สอนสามารถเน้นความสำคัญ เฉพาะอย่าง เช่น เน้นเสียง โดยใช้การบันทึกเสียง เน้นภาพโดยใช้ภาพนิ่ง หรือทั้ง 2 อย่าง ด้วยวีดิทัศน์ บันทึกทั้งภาพและเสียงก็จะเพิ่มความน่าสนใจ ยิ่งขึ้น

สื่อการเรียนการสอนทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว ได้จัดทำขึ้นเฉพาะกรณีที่ข้อมูล
ท้องถิ่นนั้น ๆ มีขีดจำกัดในเรื่องของเวลา เช่น เป็นระยะเวลาปิดภาคหรือภาคเรียนไม่ได้
สถานที่เช่นอยู่ห่างไกลจากสถานศึกษามาก หรือกิจกรรมประเภทที่มีได้เกิดหรือมีให้พบเห็นเสมอ
เช่น ประเพณีการโกนจุก เป็นต้น

ข้อจำกัดของสื่อการเรียนการสอนที่ต้องบันทึกข้อมูลในท้องถิ่นมักพบอุปสรรค และ
ความยุ่งยากอยู่มากเช่นกันเนื่องจากการผู้ที่มีทักษะในการใช้เครื่องมือดังกล่าว อย่าง
คล่องแคล่ว ไม่ก่อให้เกิดความสะทกสะท้านหรือประมาทแก่ผู้ให้ข้อมูลแต่ตามความเป็นจริง
แล้ววิทยาลัยครูทั้งภาคต่างได้ช่วยสร้างสื่ออยู่ทั้งปริมาณ และคุณภาพ

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 4 ส่วน สามารถนำมาสังเคราะห์ เป็นรูปแบบการเรียน
การสอนเบื้องต้นได้ดังต่อไปนี้

1. หลักการ เน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
วิชาเอกภาษาและวรรณกรรมไทย
2. โครงสร้าง องค์ประกอบ และ รายละเอียด ของรูปแบบการเรียนการสอน
เบื้องต้นดังภาพประกอบ 23

ปัจจัยนำเข้า

สถานภาพของนักศึกษา

1. มีความสนใจท้องถิ่น
2. มีประสบการณ์การรับหรือถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่นมาก่อน

แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น

1. พระสงฆ์
2. ผู้นำท้องถิ่น
3. ผู้มีประสบการณ์
4. วัด
5. ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด
6. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
7. ของจริงต่าง ๆ

จุดมุ่งหมายหลักสูตร

1. ให้ตระหนักในสำคัญของภาษาไทย ในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติ และเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมที่ต้องรักษาไว้
 2. ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ อยู่เป็นนิจ
 3. ให้มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิจรรณญาณในการใช้ภาษาไทย
 4. ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาไทย
 5. ให้มีความรู้ ความเข้าใจทางด้านหลักภาษา การใช้ภาษา วรรณคดี และวิธีสอนภาษาไทยอย่างด่งแท้
 6. ให้ตระหนักในคุณค่าและทาบทิ้งในสุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย
 7. ให้มีศรัทธาและความภูมิใจในความเป็นครูภาษาไทย
- (ควรปรับปรุงจุดมุ่งหมายให้ เน้นท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น)

รายวิชา / เนื้อหา

1541402	ประวัติวรรณคดีไทย
1542101	หลักภาษาไทย
1542202	การเขียนทั่วไป
1542401	หลักการวิจารณ์วรรณคดี
1543102	ลักษณะคำประพันธ์ไทย
1543401	วรรณกรรมปัจจุบัน
1543504	หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย
1544202	การอ่านตีความ
1544902	สัมมนาการใช้ภาษาไทย
1541201	การเขียนรายงานจากการค้นคว้า
1541203	ภาษาไทยธุรกิจ
1541401	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีไทย
1541403	แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม
1542201	การอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ
1542203	การเขียนเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ
1542402	วรรณคดีนิราศ
1543103	ภาษาถิ่น
1543201	ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย
1543202	ความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรม
1543204	การพูดการฟังเพื่อสัมฤทธิ์ผล
1543403	วรรณคดีสุคติ
1543404	วรรณคดีสังคมและการเมือง

รายวิชา / เนื้อหา

- 1543407 วรรณกรรมท้องถิ่น
- 1543408 คติชนวิทยา
- 1543501 การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก
- 1543502 พัฒนาการแบบเรียนภาษาไทย
- 1543503 ผลงานการค้นคว้าทางภาษา และวรรณคดีไทย
- 1544203 การเขียนเชิงสร้างสรรค์
- 1544401 วรรณคดีแบบประเพณีและศาสนา
- 1544402 อิทธิพลของวรรณคดีต่างประเทศต่อวรรณคดีไทย
- 1544409 วรรณคดีเอกของไทย
- 1544901 การวิจัยทางภาษาไทย

เนื้อหา

- เพลงพื้นบ้าน
- ปริศนาคำทาย
- บทประกอบพิธีกรรม
- สุภาษิต
- ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ

กระบวนการ

เอกสารประกอบการสอน

1. มีเรื่องเกี่ยวข้องกับเทคนิคการรวบรวมข้อมูล
2. มีเนื้อหาครอบคลุมรายวิชา
3. มีองค์ประกอบแต่ละตอนครบถ้วน (จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม
เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การประเมินผล และเอกสารศึกษาค้นคว้า
เพิ่มเติม)

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การสำรวจท้องถิ่น
2. การเชิญวิทยากรท้องถิ่น
3. การรายงานเป็นกลุ่ม
4. การเขียนรายงานรายบุคคล
5. การจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา
6. การอ่านจากตำรา
7. การเข้าค่ายวัฒนธรรม
8. การไปพักแรมตามสะดวก

สื่อการเรียนการสอน

1. ภาพนิ่ง
3. แอ็กชันเทคภาพ
2. วิดิทัศน์

การวัดและประเมินผล

1. การสังเกตความสนใจ
2. การรายงานความก้าวหน้า
3. การทำภาคิพันธ์
4. การอภิปรายกลุ่ม
5. การรายงานรายบุคคล
6. การทดสอบย่อย
7. การทดสอบปลายภาค (เขียนตอบ)
8. การสอบสัมภาษณ์
9. การเขียนรายงานรายบุคคล
10. การตัดเกรดโดยวิธีอิงเกณฑ์

เป้าหมายผลผลิต
<u>พุทธิพิสัย</u> มีความรู้เรื่องท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์ และเสนอคุณค่า ของข้อมูลที่ได้รับเพื่อตนเอง และนักเรียน
<u>จิตพิสัย</u> ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
<u>ทักษะพิสัย</u> มีทักษะในการแสวงหาและถ่ายทอดความรู้ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง

ภาพประกอบ 23 โครงสร้าง องค์ประกอบ และรายละเอียดเบื้องต้นของรูปแบบ
การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษา
 วิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู

ตอนที่ 2 ผลการประเมินรูปแบบการเรียนการสอน และส่วนประกอบของ รูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนที่สังเคราะห์ได้ในขั้นต้น ผู้วิจัย ได้พัฒนาเครื่องมือประกอบด้วย แบบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ แบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบสังเกตทักษะการถ่ายทอดข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบสังเกตทักษะการถ่ายทอดข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบสังเกตความสนใจในชั้นเรียนและแบบสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ประเมิน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน เกณฑ์การพิจารณาผลการประเมิน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ไม่เกิน 1.00 ถือว่ารูปแบบการเรียนการสอนมีความเหมาะสม

ผลการประเมินค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอน พบว่า ทุกข้อรายการมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกิน 3.51 และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ไม่เกิน 1.00 ดังแสดงในตาราง 18 นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญ ยังได้ให้ข้อเสนอแนะด้านแบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้และแบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้าคือ จุดมุ่งหมาย โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ท้องถิ่นจะพึงมีพึง ได้ ผู้วิจัยได้นำคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวมาปรับปรุงส่วนประกอบต่าง ๆ ก่อนนำไปหาประสิทธิภาพ

ตาราง 18 ผลการประเมินรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยด้วย
ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครูโดยผู้เกี่ยวข้อง

รายการประเมิน	ค่าความคิดเห็น	
	$\bar{X}$	S.D
1. ความเหมาะสมของข้อมูลพื้นฐานที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน	4.37	.52
2. ความเหมาะสมของการจัดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน	4.37	.52
3. ความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการเรียนการสอน	4.25	.46
4. ความเหมาะสมของแนวความคิดที่พัฒนาขึ้นใช้ในการเรียนการสอน	4.25	.71
5. ความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายของวิชา	4.37	.74
6. ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา	4.5	.53
7. ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอน	4.25	.46
8. ความเหมาะสมของวิธีการเก็บข้อมูล	4.22	.64
9. ความสอดคล้องของผู้เรียนและวิธีสอน	4.0	.76
10. ความสอดคล้องของวิธีสอน และจุดมุ่งหมายของวิชา	4.25	.71
11. ความสอดคล้องของวิธีสอน และเนื้อหาวิชา	4.37	.52
12. ความสอดคล้องของเนื้อหาวิชา และเวลาเรียน	4.12	.99
13. ความเหมาะสมของการประเมินผล	4.0	.76

เอกสารประกอบการสอน

ผลการสังเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้การสอนเบื้องต้น (ภาพประกอบ 23) ผู้วิจัยได้นำรายวิชาคหิชนวิทยา (1543408) ซึ่งเป็นวิชาเอกเลือกเป็นรายวิชาประกอบการศึกษาทดลองเรียบเรียงเอกสารประกอบการสอนโดยอาศัย ผลการวิจัยขั้นต้น กากับชี้แนะ

เอกสารประกอบการสอนมีเนื้อหาทั้งสิ้น 7 บท (ดูภาคผนวก จ.1) ผู้ประเมินได้แก่ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ประเด็นที่ประเมิน ได้แก่ ความเหมาะสม และความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ของเอกสาร เกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็น ผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 ถือว่า เอกสารประกอบการสอนมีความเหมาะสม

ผลการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ พบว่าทุกข้อรายการมีค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นเกิน 3.51 และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำกว่า 1.00 ดังแสดงในตาราง 19

ตาราง 19 ผลการประเมินเอกสารประกอบการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	ค่าความคิดเห็น	
	$\bar{X}$	S.D.
1. ความเหมาะสมของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม	4.5	.53
2. ความเหมาะสมของเนื้อหาแก่นักศึกษา	4.12	.83
3. ความถูกต้องชัดเจนของเนื้อหา	4.6	.52
4. ความเหมาะสมของการจัดลำดับเนื้อหา	4.4	.74
5. ความสอดคล้องของเนื้อหาแก่นักศึกษาเชิงพฤติกรรม	4.12	.99
6. ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้	4.25	.71
7. ความเหมาะสมของกิจกรรมการสอน	4.25	.71
8. ความเหมาะสมของเวลาที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน	3.75	.71
9. ความเหมาะสมของสื่อการสอน	3.75	.71
10. ความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน กับเนื้อหาวิชา	4.0	.76
11. ความเหมาะสมของวิธีประเมินผล	3.87	.99
12. ความสอดคล้องของการประเมินผลกับวัตถุประสงค์	4.0	.93

ตอนที่ 3 ผลการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน

เกณฑ์แสดงประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู มีดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ คือ ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ด้วยภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นของนักศึกษากลุ่มทดลองภายหลังการเรียนการสอนสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. ทักษะคิดต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น (ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น) ของนักศึกษา กลุ่มทดลองภายหลังการเรียนการสอนสูงกว่าก่อนการเรียนการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ความสนใจในชั้นเรียนของนักศึกษา กลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 3.51 ทุกครั้งที่มีการสังเกต (สังเกต 4 ครั้ง)
4. น้ำหนักความคิดเห็นของกลุ่มสนทนา แสดงความเห็นด้วย กับองค์ประกอบและรายละเอียดของรูปแบบการเรียนการสอนเกินร้อยละ 70

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการเรียนการสอนนี้ไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา ปีการศึกษา 2537 จำนวน 28 คน ระหว่างวันที่ 20 กันยายน 2537 ถึงวันที่ 15 ตุลาคม 2537 รวมเวลาทดลองทั้งสิ้น 15 คาบ (คาบละ 100 นาที) รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก ฅ

ภายหลังการทดลองได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ปรากฏผลดังต่อไปนี้

1. ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การเรียนด้านพหุวิธีพิสัย และทักษะพิสัย ของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยกลุ่มทดลองภายหลังใช้รูปแบบการเรียนการสอนสูงกว่า ก่อนใช้รูปแบบการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์การหาประสิทธิภาพที่กำหนดไว้ ดังตาราง 20

ตาราง 20 เปรียบเทียบความแตกต่างผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย
กลุ่มทดลองก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอน

ตัวแปร	Pretest		Posttest		df	t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
พุทธิพิสัย	82.07	14.396	107.8750	21.975	26	-7.30*
ทักษะพิสัย	9.8929	2.128	12.9607	1.147	26	-9.12*

* $p < .05$

2. ทักษะคิดต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านภาษาและวรรณกรรม พบว่า ทักษะคิดต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมของนักศึกษากลุ่มทดลอง ภายหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น ดังตาราง 21

ตาราง 21 เปรียบเทียบค่าความแตกต่างทักษะคิดต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักศึกษากลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอน

	$\bar{X}$	S.D.	df	t
ก่อนการใช้รูปแบบการเรียนการสอน	162.9286	10.684	26	-4.68*
หลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอน	170.4643	9.171	26	

*p < .05

3. ความสนใจในชั้นเรียน ระหว่างทดลอง ผู้วิจัยได้เชิญอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย 2 ท่าน ร่วมสังเกตความสนใจของนักศึกษาในชั้นเรียน และลงคะแนนในแบบสังเกต (Check list) รวม 4 ครั้ง พบว่า ค่าเฉลี่ย ความสนใจของนักศึกษแต่ละครั้ง สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตาราง 22 ค่าเฉลี่ยความสนใจในชั้นเรียนของนักศึกษากลุ่มทดลอง

ระดับพฤติกรรม พฤติกรรมกรเรียน	ค่าเฉลี่ยจากการให้คะแนนของกรรมการ 2 คน			
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4
ต้นชั่วโมง				
1. เข้าชั้นเรียนตรงเวลา	5	5	5	5
2. เข้าชั้นเรียนสาย	5	5	5	5
3. เข้าชั้นเรียนครบจำนวน	5	5	5	5
ระหว่างชั่วโมง				
4. จัดบันทึกสาระสำคัญ	3.5	4.5	3.5	3.5
5. พูดคุย เล่น หยอกล้อกัน	4	5	5	4.5
6. มองออกนอกหน้าต่าง	4.5	4.5	5	5
7. เหม่อลอย	4	5	5	4.5
8. อ่านหนังสือที่ไม่เกี่ยวข้อง	4.5	4.5	5	5
9. ทำการบ้านวิชาอื่น	4	5	5	4.5
10. ตั้งใจฟัง	5	4.5	5	5
11. มีความกระตือรือร้น	4	4.5	4.5	4
12. หาวนอน หลับ	4.5	5	5	5

ตาราง 22 (ต่อ)

ระดับพฤติกรรม พฤติกรรมการเรียนรู้	ค่าเฉลี่ยจากการให้คะแนนของกรรมการ 2 คน			
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4
ท้ายชั่วโมง				
13. ตั้งคำถาม	3	4	4	5
14. ไม่มีปัญหาถาม	3.5	4.5	5	4.5
15. ออกก่อนเวลา	5	5	5	5
16. ไม่มีผู้กิริยาโต้ตอบกับคำถาม	4	5	4.5	4.5
17. ตอบคำถามได้	2.5	3.5	4	5
18. ส่งแบบฝึกหัด	2	3	3	5
ค่าเฉลี่ย	4.11	4.58	4.63	4.75
ค่าเฉลี่ยรวม	4.52			

4. ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มทดลอง จำนวน 7 คน ในวันที่ 30 กันยายน 2537 และ 15 ตุลาคม 2537 นักศึกษามีความเห็นด้วยมากกับรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้น

ผลการสนทนตามองค์ประกอบต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 สถานภาพของนักศึกษา นักศึกษาเห็นด้วยเพียงประเด็นเดียว คือ มีความสนใจท้องถิ่น ส่วนประสบการณ์การรับหรือถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่นมาก่อน กล่าวว่า ไม่จำเป็นเพราะนักศึกษาบางคนอาจจะมาจากในเมืองก็ได้

1.2 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น นักศึกษามีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง ประเด็นที่เห็นด้วยมากได้แก่ ผู้มีประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่วนปัจจัยอื่น ๆ โดยเฉพาะพระสงฆ์ และวัด นักศึกษาหญิงเห็นว่าไม่ค่อยเหมาะสม ส่วนศูนย์วัฒนธรรมก็เป็นแหล่งที่ยังไม่มีการให้บริการอย่างเป็นระบบ

1.3 จุดมุ่งหมายหลักสูตร นักศึกษาเห็นด้วยกับจุดมุ่งหมายหลักสูตรที่มีอยู่เดิมกับมีความเห็นว่าควรเพิ่มเติม จุดมุ่งหมายหลักสูตรให้เน้นความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าสืบทอดคล่องกับการพัฒนาท้องถิ่น

1.4 รายวิชา เนื้อหา นักศึกษาเห็นว่ารายวิชาเอกที่กำหนดไว้ในรูปแบบมีความเหมาะสมกับมีความเห็นว่า ควรปรับรายวิชาคหิชนวิทยา เป็นวิชาเอกบังคับ ส่วนเนื้อหาประเภทขยาย ที่จะนำไปมีส่วนร่วมด้วยรายวิชาเอกอื่น ๆ ตามรูปแบบได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย บทประกอบพิธีกรรม สุภาษิต และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ นักศึกษาเห็นด้วย

2. กระบวนการ

2.1 เอกสารประกอบการสอน นักศึกษาเห็นด้วยมากกับลักษณะที่ระบุไว้ในรูปแบบและเสนอแนะว่าควรมีตัวอย่างมาก ๆ กับให้เวลาพอเพียงกับกิจกรรมที่กำหนด

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน นักศึกษาเห็นด้วยมากกับกิจกรรมต่อไปนี้เป็น การเชิญวิทยากรท้องถิ่น การสำรวจท้องถิ่น การรายงานรายบุคคล การรายงานเป็นกลุ่ม และการเข้าค่ายวัฒนธรรม ส่วนกิจกรรมที่นักศึกษาให้ความสำคัญปานกลางได้แก่ การอ่านจากตำรา การจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา และการไปพักแรมตามสะดวก

2.3 สื่อการเรียนการสอน นักศึกษามีความเห็นด้วยมากกว่า แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง และวีดิทัศน์เป็นสื่อที่ช่วยให้ได้เข้าใจเนื้อหาได้ดี ทั้งนี้สื่อดังกล่าวต้องอาศัยเทคนิคการถ่ายทำ และการบันทึกที่ดีด้วย

2.4 การวัดและประเมินผล นักศึกษาเห็นด้วยมากกับองค์ประกอบโดยรวมของรูปแบบ ประเด็นที่นักศึกษามีความเห็นเพิ่มเติม ได้แก่ การรายงานความก้าวหน้า ควรกำหนดช่วงเวลาแต่ละครั้งห่างกันพอควร ผู้สอนควรระวังการรายงานที่เป็นเท็จ ส่วนการเขียนรายงานรายบุคคลนักศึกษากล่าวว่าอาจเพิ่มความรู้สึกแข่งขันมากกว่าความร่วมมือ

3. เป้าหมายการผลิต นักศึกษากลุ่มสนทนามีความเห็นด้วยมาก กับคุณลักษณะ
บัณฑิตทุกประเด็นที่กำหนดไว้ในรูปแบบนี้

นอกจากความคิดเห็นตามองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการเรียนการสอน
ที่กล่าวแล้ว จากการสนทนากลุ่มและการรายงานในชั้นเรียน ยังพบว่ารูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นมี ข้อดี
และข้อจำกัดดังต่อไปนี้

1. ข้อดี นักศึกษาระบุว่า ได้รับประสบการณ์ตรง รู้วิธีศึกษาด้วยตนเอง
ได้ฝึก ได้ประสบการณ์ภาคสนาม ซึ่งเห็นว่าควรรักษากฎเกณฑ์ของกันไว้ สามารถนำไปใช้ใน
ชีวิตจริงได้ โดยเฉพาะประยุกต์ใช้ในการสอน ได้รู้จักสิ่งที่ไม่เคยรู้จัก รู้จักความแตกต่างของ
บ้านที่ศึกษากับบ้านตนเอง ได้ข้อคิด

กล่าวโดยสรุป นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า
รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นช่วยให้ได้รับประสบการณ์จากท้องถิ่น ได้เห็นความสำคัญ
ของสิ่งที่ศึกษา โดยเฉพาะในทางที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนต่อไป

2. ข้อจำกัด จากการสนทนากลุ่มและฟังการรายงานในชั้นพบว่า
รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีข้อจำกัด ดังนี้

2.1 เวลา นักศึกษาระบุว่า ไม่ค่อยมีเวลา

2.2 ระยะทาง นักศึกษาบางส่วนได้รับมอบหมายให้ศึกษาข้อมูล
พื้นที่ห่างไกลจากสถาบัน ไม่สะดวกลำบากในการ ต้องต่อรถหลายทอด บ้านวิทยาการไปยาก
พื้นที่ไม่สะดวก การคมนาคมไม่สะดวก

2.3 ผู้ให้ข้อมูล นักศึกษามีประสบการณ์ว่าวิทยาการบางท่าน
หวงข้อมูลบางอย่าง ไม่ยอมบอก สุนภาพไม่ดี อายุมาก วิทยาการไม่เข้าใจ เรื่องที่พูดคุย

นอกจากข้อจำกัดสำคัญด้านเวลา ระยะทางและผู้ให้ข้อมูลแล้ว
นักศึกษายังระบุว่าขาดงบประมาณในการไปติดต่อหาข้อมูลด้วย

ข้อมูลทั้ง 4 ส่วน ข้างต้น คือ

1. ข้อมูลด้านผลสัมฤทธิ์การเรียน ด้านพุทธิพิสัยและทักษะพิสัย
2. ข้อมูลด้านทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ข้อมูลด้านความสนใจในชั้นเรียนของนักศึกษา
4. ข้อมูลความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน

พบว่าข้อมูลทั้ง 4 ส่วน มีความสอดคล้องกันทั้งหมด แสดงให้เห็นว่ารูปแบบ การเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ด้านพุทธิพิสัยทักษะพิสัยดีขึ้น ทักษะคิดแก้ปัญหาท้องถิ่นดีขึ้น นักศึกษามีความสนใจในชั้นเรียนสูง และมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อรูปแบบการเรียนการสอน แสดงว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่ พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตอนที่ 4 ผลการปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ในวิทยาลัยครู เบื้องต้นที่ผ่านการทดลอง และประเมินแล้วพบว่า มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะพัฒนา ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด และทักษะการแสวงหาและ ถ่ายทอดข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม จากการทดลองพบว่า มีองค์ประกอบบางส่วนจัดอันดับความสำคัญของ ตัวแปร ไม่เหมาะสม และบางองค์ประกอบเกินความจำเป็น สมควรปรับปรุงรูปแบบการเรียน การสอนให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 สถานภาพของนักศึกษา จากการทดลองและผลการสนทนากลุ่ม พบว่า สถานภาพของนักศึกษาอันเป็นปัจจัยนำเข้าด้านรูปแบบนี้ ประการเดียวคือ มีความสนใจในท้องถิ่น ก็พอเพียงแล้ว

1.2 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น ผลการทดลองและการสนทนากลุ่มบ่งชี้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ด้านแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น นักศึกษาเห็นด้วย บานกลาง ในภาพรวมและเห็นด้วยมาก คือ ผู้มีประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยที่กลุ่มตัวอย่างการทดลองครั้งนี้เป็นนักศึกษาหญิง จึงมีข้อจำกัดการศึกษาจากพระสงฆ์ วัด และผู้นำท้องถิ่น องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ด้านแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น จึงคงไว้ตามเดิมแต่ลำดับความเหมาะสมใหม่ คือ ผู้มีประสบการณ์ สภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ ผู้นำท้องถิ่น ของจริงต่าง ๆ พระสงฆ์ วัด ศูนย์วัฒนธรรม

1.3 จุดมุ่งหมายหลักสูตร ข้อมูลเบื้องต้นบ่งชี้ว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมี ความเหมาะสมแล้ว หากควรปรับจุดมุ่งหมายให้เน้นท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น คือ

ให้ตระหนักในความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์ สืบทอด ประยุกต์ เพื่อนำไปพัฒนาท้องถิ่นที่พำนักอยู่ได้

1.4 รายวิชาเนื้อหา

ข้อมูลการสนทนากลุ่มระบุว่า รายวิชาเอกต่าง ๆ ตามรูปแบบเบื้องต้น มีความเหมาะสมกับหลักการของรูปแบบการเรียนการสอนทุก ๆ รายวิชา โดยเฉพาะรายวิชา คณิตวิทยามีเนื้อหาที่นักศึกษาเห็นควรให้เป็นรายวิชาเอกบังคับแทนเป็นวิชาเอกเลือก

เนื้อหาประเภทมุษปุระ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) ที่จัดไว้ในรูปแบบการเรียน การสอน นักศึกษาเห็นว่ามีความเหมาะสมระดับปานกลาง

จากการทดลองพบว่า นอกจากปัจจัยนำเข้าตามองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งมิได้กำหนดไว้ในรูปแบบการเรียนการสอนเบื้องต้น คือ

1.5 งบประมาณ เนื่องจากรายวิชาเอกในโปรแกรมวิทยาศาตร์ไทยมิได้ระบุ ค่าวัสดุฝึก ไว้ในรายจ่ายที่จำเป็นจึงจะต้องขออนุมัติไว้เป็นพิเศษ จากสถานศึกษา คือ

1.5.1 ค่าตอบแทนวิทยากรท้องถิ่น

1.5.2 ค่าพาหนะรับส่งวิทยากร

1.5.3 ค่าวัสดุประเภท แก๊สบันทึกลีแสง และวัสดุทัศน

1.5.4 ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษา

1.5.5 ค่าจ้างและค่าวัสดุจัดพิมพ์เอกสารหรือคู่มือการศึกษาภาคสนาม

งบประมาณ ทั้ง 5 รายการเป็นเงินประมาณ 5,000 บาท (2536 - 2537) อย่างไรก็ตามหากมีการสอนทั้งงบประมาณส่วนที่ 1.5.3 - 1.5.5 ก็ไม่มีความจำเป็น

งบประมาณประเภทค่าตอบแทนวิทยากร และค่าพาหนะ จึงเป็นองค์ประกอบ สำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนที่จำเป็นต้องเพิ่มเติม

2. กระบวนการ

2.1 เอกสารประกอบการสอนซึ่งเรียบเรียงตามองค์ประกอบ (วิชาคณิตวิทยา) ผลการทดลองใช้และสนทนากลุ่ม นักศึกษากลุ่มสนทนาเห็นด้วยมากโดยภาพรวม แต่เสนอแนะ ว่าควรเพิ่มตัวอย่างข้อมูลให้มากยิ่งขึ้น จัดเวลา การศึกษาให้สอดคล้องกับกิจกรรม ในส่วน การวัดและประเมินผลควรมุ่งเน้นการวัด พินัยต่าง ๆ ให้กว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน ข้อมูลการประเมินประสิทธิภาพ รูปแบบ การเรียนการสอนแบ่งชี้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่นักศึกษาเห็นด้วยมาก ถึงปานกลาง เมื่อนำมาลำดับใหม่ปรากฏดังนี้

- 2.2.1 การเชิญวิทยากรท้องถิ่น
- 2.2.2 การเขียนรายงานรายบุคคล
- 2.2.3 การสำรวจท้องถิ่น
- 2.2.4 การรายงานเป็นกลุ่ม
- 2.2.5 การเข้าค่ายวัฒนธรรม
- 2.2.6 การอ่านจากตำรา
- 2.2.7 การไปพักแรมตามสะดวก
- 2.2.8 การจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา

2.3 สื่อการเรียนการสอน ข้อมูลจากการสังเกต และการสนทนากลุ่ม พบว่า นักศึกษาเห็นด้วยมาก กับสื่อการเรียนการสอนตามรูปแบบ โดยเฉพาะวีดิทัศน์ (V.D.O.)

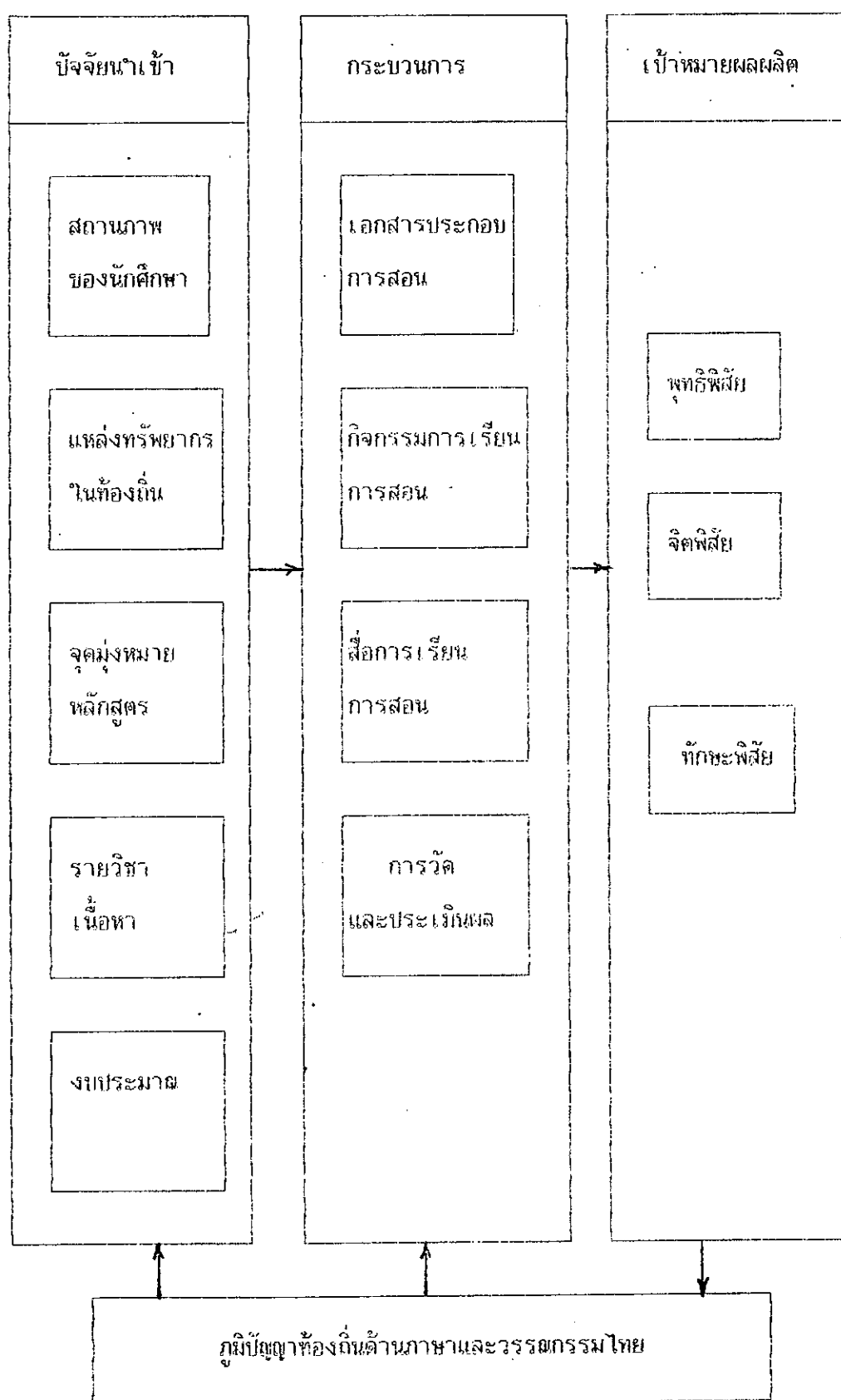
2.4 การวัดและประเมินผล ข้อมูลการทดลองและการสนทนากลุ่มพบว่า องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนด้านการวัดและประเมินผล โดยภาพรวมนักศึกษา เห็นด้วยมาก และมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมบางประการคือ

2.4.1 การรายงานความก้าวหน้า นอกจากจะเป็นการรายงานด้วยการพูดหรือการเขียนแล้ว ควรจะมีหลักฐานประกอบด้วย เช่น ภาพ แถบบันทึกเสียง หรือข้อมูลสถานที่จริงช่วงเวลาการให้รายงาน ควรหอดระยะพอสมควร

2.4.2 การทำภาคินิพนธ์ ในการกำหนดหัวข้อเรื่อง พี่นักศึกษา ควรให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมด้วย เพื่อให้ นักศึกษา ได้มีโอกาสศึกษาตามความพร้อมและศักยภาพที่มีอยู่

3. เป้าหมายผลิต ผลการทดลองพบว่า นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยในองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และผลการสนทนากลุ่มนักศึกษาเห็นด้วยมาก กับเป้าหมายที่กำหนดไว้ในรูปแบบการเรียนการสอน แต่เห็นสมควรเพิ่มทักษะ การถ่ายทอดในองค์ประกอบด้านทักษะพิสัย ดังนี้ "มีทักษะในการแสวงหา และถ่ายทอดความรู้ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง"

รูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู ที่ปรับปรุงแก้ไขตามผลการวิจัย มาโดยลำดับสรุปได้ ดังภาพประกอบ 24

ภาพประกอบ 24 โครงสร้างและองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย
และวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู

รายละเอียดแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนรู้การสอนวิชาภาษาและวรรณกรรม
ไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู มีดังต่อไปนี้

ปัจจัยนำเข้า
<u>สถานภาพของนักศึกษา</u> มีความสนใจท้องถิ่น <u>แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น</u> 1. ผู้มีประสบการณ์ 2. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ 3. ผู้นำท้องถิ่น 4. ของจริงต่าง ๆ 5. พระสงฆ์ 6. วัด 7. ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด

จุดมุ่งหมายหลักสูตร

1. ให้ตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติ และเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมที่ต้องรักษาไว้
2. ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ อยู่เป็นนิจ
3. ให้มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิจารณญาณในการใช้ภาษาไทย
4. ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาไทย
5. ให้มีความรู้ ความเข้าใจทางด้านหลักภาษา การใช้ภาษา วรรณคดี และวิธีสอนภาษาไทยอย่างถ่องแท้
6. ให้ตระหนักในคุณค่าและหาทั้งในสุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย
7. ให้มีศรัทธาและความภูมิใจในความ เป็นครูภาษาไทย
8. ให้ตระหนักในความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถ วิเคราะห์ สืบทอด ประยุกต์เพื่อนำไปพัฒนาท้องถิ่นที่ตนพำนักอยู่ได้

รายวิชา / เนื้อหา

1541402	ประวัติศาสตร์ประเทศไทย
1542101	หลักภาษาไทย
1542202	การเขียนทั่วไป
1542401	หลักการวิจารณ์วรรณคดี
1543102	ลักษณะคำประพันธ์ไทย
1543401	วรรณกรรมปัจจุบัน
1543504	หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย
1544202	การอ่านตีความ
1544902	สัมมนาการใช้ภาษาไทย
1541201	การอ่านตีความ
1541203	สัมมนาการใช้ภาษาไทย
1541401	การเขียนรายงานจากการค้นคว้า
1541403	ภาษาไทยธุรกิจ
1542201	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีไทย
1542203	แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม
1542201	การอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ
1542203	การเขียนเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ
1542402	วรรณคดีนิราศ
1543103	ภาษาถิ่น
1543201	ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย
1543202	ความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรม
1543204	การพูดการฟังเพื่อสัมฤทธิ์ผล
1543403	วรรณคดีสุคติ

รายวิชา / เนื้อหา

1543404	วรรณคดีสังคมและการเมือง
1543407	วรรณกรรมท้องถิ่น
1543408	คติชนวิทยา
1543501	การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก
1543502	พัฒนาการเรียนรู้ภาษาไทย
1543503	ผลงานการค้นคว้าทางภาษา และวรรณคดีไทย
1544203	การเขียนเชิงสร้างสรรค์
1544401	วรรณคดีชนบทประเพณีและศาสนา
1544402	อิทธิพลของวรรณคดีต่างประเทศต่อ วรรณคดีไทย
1544409	วรรณคดีเอกของไทย
1544901	การวิจัยทางภาษาไทย
เนื้อหา	เพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย บทประพันธ์พิธีกรรม สุภาษิต ชนบทประเพณีต่าง ๆ

งบประมาณ

ค่าตอบแทนวิทยากร

ค่าพาหนะ

กระบวนการ

เอกสารประกอบการสอน

1. มีเรื่องเกี่ยวข้องกับเทคนิคการรวบรวมข้อมูล
2. มีเนื้อหาครอบคลุมรายวิชา
3. มีองค์ประกอบแต่ละตอนครบถ้วน (จุดมุ่งหมายเชิง
พฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การประเมินผล
และเอกสารศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม)

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การเชิญวิทยากรท้องถิ่น
2. การเขียนรายงานรายบุคคล
3. การสำรวจท้องถิ่น
4. การรายงานเป็นกลุ่ม
5. การทำค่ายวัฒนธรรม
6. การอ่านจากตำรา
7. การให้แก่น้อมตามสะดวก
8. การจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา

สื่อการเรียนการสอน

1. วีดิทัศน์
2. ภาพนิ่ง
3. แอппันท์กเสียง

การวัดและประเมินผล

1. การสังเกตความสนใจ
2. การรายงานความก้าวหน้า
3. การทบทวนนิพนธ์
4. ศำรอภิปรายกลุ่ม
5. การรายงานรายบุคคล
6. การทดสอบย่อย
7. การทดสอบปลายภาค (เขียนตอบ)
8. การสอบสัมภาษณ์
9. การเขียนรายงานรายบุคคล
10. การคิดระดับคะแนนโดยวิธีอิง เกณฑ์

เป้าหมายผลผลิต

พทธิพิสัย

มีความรู้เรื่องท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์ และเสนอ
คุณค่าของข้อมูลที่ได้รับเพื่อตนเอง และนักเรียน

จิตพิสัย

ตระหนักและ เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทักษะพิสัย

มีทักษะในการแสวงหาและถ่ายทอดความรู้ในท้องถิ่น
ได้ด้วยตนเอง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู มีสาระสำคัญสรุปได้ดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู
2. เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้สร้างขึ้น

การดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยกำหนดไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลที่ศึกษาได้แก่ เอกสารหลักสูตรโปรแกรมวิชาภาษาไทยของสภากาชาดไทย ความเห็นนักวิชาการ ความเห็นของนักศึกษา และข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน โดยสังเคราะห์จากข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า ได้แก่ สถานภาพของนักศึกษา แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น จุดมุ่งหมายและเนื้อหา กระบวนการ ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เป้าหมายผลผลิต

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาเอกสารประกอบการสอนและเครื่องมือวัดผล รูปแบบในขั้นตอนที่ 2 นำมาเป็นเครื่องกำกับ ขั้นตอนการเรียนการสอน 1 ตัวอย่างรายวิชา (รายวิชาคติชนวิทยา) ประกอบด้วยเอกสารประกอบการสอน 1 ฉบับ แบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ แบบสอบวัดทัศนคติ แบบสังเกตความสนใจในชั้นเรียน และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพของเอกสาร ผู้ตรวจสอบได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาหลักสูตร 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย 7 ท่าน ประเด็นตรวจสอบได้แก่ ความสอดคล้อง และความเหมาะสมของเอกสาร

ขั้นตอนที่ 5 การแก้ไขปรับปรุง ผลการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงรายละเอียดทั้งเอกสารประกอบการสอนและแบบสอบวัต

ขั้นตอนที่ 6 การทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ปีการศึกษา 2537 วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา จำนวน 28 คน ระยะเวลาทดลอง 15 คาบ ด้วยการทดลองแบบ One Group Pretest Posttest Design ระหว่างการทดลองประเมินผลเป็นระยะ ๆ ด้วยการสังเกตความสนใจในชั้นเรียนและการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน ข้อมูลที่ได้จากการทดลอง และผลการสนทนากลุ่มนำมาปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรม ไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู

การวิจัยครั้งนี้ ได้รูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

- 1.1 หลักการ ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการเรียนการสอน
- 1.2 โครงสร้าง องค์ประกอบ และรายละเอียดของรูปแบบการเรียนการสอน

คังภาพประกอบ

ปัจจัยนำเข้า

สถานภาพของนักศึกษา

มีความสนใจท้องถิ่น

แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น

1. ผู้มีประสบการณ์
2. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
3. ผู้นำท้องถิ่น
4. ของจริงต่าง ๆ
๕. พระสงฆ์
6. วัด
7. ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด

จุดมุ่งหมายหลักสูตร

1. ให้ตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติ และเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมที่ต้องรักษาไว้
2. ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อยู่เป็นนิจ
3. ให้มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิจรรณญาณในการใช้ภาษาไทย
4. ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาไทย
5. ให้มีความรู้ ความเข้าใจทางด้านหลักภาษา การใช้ภาษา วรรณคดี และวิธีสอนภาษาไทยอย่างถ่องแท้
6. ให้ตระหนักในคุณค่าและซาบซึ้งในสุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย
7. ให้มีศรัทธาและความภูมิใจในความเป็นครูภาษาไทย
8. ให้ตระหนักในความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถ วิเคราะห์ สืบทอด ประยุกต์ เพื่อนำไปพัฒนาท้องถิ่นที่ตนพำนักอยู่ได้

รายวิชา / เนื้อหา

1541402	ประวัติวรรณคดีไทย
1542101	หลักภาษาไทย
1542202	การเขียนทั่วไป
1542401	หลักการวิจารณ์วรรณคดี
1543102	ลักษณะคำประพันธ์ไทย
1543401	วรรณกรรมปัจจุบัน
1543504	หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย
1544202	การอ่านตีความ
1544902	สัมมนาการใช้ภาษาไทย
1541201	การอ่านตีความ
1541203	สัมมนาการใช้ภาษาไทย
1541401	การเขียนรายงานจากการค้นคว้า
1541403	ภาษาไทยธุรกิจ
1542201	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีไทย
1542203	แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม
1542201	การอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ
1542203	การเขียนเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ
1542402	วรรณคดีในราช
1543103	ภาษาถิ่น
1543201	ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย
1543202	ความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรม
1543204	การพูดการฟังเพื่อสัมฤทธิ์ผล
1543403	วรรณคดีสดุดี

รายวิชา / เนื้อหา

1543404	วรรณคดีสังคมและการเมือง
1543407	วรรณกรรมท้องถิ่น
1543408	คติชนวิทยา
1543501	การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก
1543502	พัฒนาการเรียนรู้ภาษาไทย
1543503	ผลงานการค้นคว้าทางภาษา และวรรณคดีไทย
1544203	การเขียนเชิงสร้างสรรค์
1544401	วรรณคดีขนบประเพณีและศาสนา
1544402	อิทธิพลของวรรณคดีต่างประเทศต่อ วรรณคดีไทย
1544409	วรรณคดีเอกของไทย
1544901	การวิจัยทางภาษาไทย

งบประมาณ

ค่าตอบแทนวิทยากร

ค่าพาหนะ

กระบวนการ

เอกสารประกอบการสอน

1. มีเรื่องเกี่ยวข้องกับเทคนิคการรวบรวมข้อมูล
2. มีเนื้อหาครอบคลุมรายวิชา
3. มีองค์ประกอบแต่ละตอนครบถ้วน (จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การประเมินผล และเอกสารศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม)

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. การเชิญวิทยากรท้องถิ่น
2. การเขียนรายงานรายบุคคล
3. การสำรวจท้องถิ่น
4. การรายงานเป็นกลุ่ม
5. การแก้ค่ายวัฒนธรรม
6. การอ่านจากตำรา
7. การไปพักผ่อนตามสะดวก
8. การจัดนิทรรศการ โดยนักศึกษา

สื่อการเรียนการสอน

1. วิดีทัศน์
2. ภาพนิ่ง
3. แดบบันทึกเสียง

การวัดและประเมินผล

1. การสังเกตความสนใจ
2. การรายงานความก้าวหน้า
3. การทำภาคินิพนธ์
4. การอภิปรายกลุ่ม
5. การรายงานรายบุคคล
6. การทดสอบย่อย
7. การทดสอบปลายภาค (เขียนตอบ)
8. การสอบสัมภาษณ์
9. การเขียนรายงานรายบุคคล
10. การคิดระดับคะแนนโดยวิธีอิงเกณฑ์

เป้าหมายผลผลิต

พหุผลิย์

มีความรู้เรื่องท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์ และเสนอ
คุณค่าของข้อมูลที่ได้รับเพื่อตนเอง และนักเรียน

จิตพิสัย

ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทักษะพิสัย

มีทักษะในการแสวงหาและถ่ายทอดความรู้ในท้องถิ่น
ได้ด้วยตนเอง

2. ผลการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1 ผลการทดลอง

2.1.1 ความรู้ความเข้าใจ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักศึกษากลุ่มทดลองภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.1.2 ทักษะคิดต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักศึกษากลุ่มทดลองภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.1.3 ทักษะ การแสวงหาและการถ่ายทอด ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักศึกษากลุ่มทดลองภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ผลการประเมินรูปแบบการเรียนการสอน

2.2.1 ความสนใจในชั้นเรียน จากการสังเกตของกรรมการ 2 ท่าน นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย กลุ่มทดลองมีความสนใจในชั้นเรียนสูงมาก ($\bar{X} = 4.52$)

2.2.2 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน นักศึกษามีความเห็นด้วยมากกับรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาและทดลองใช้ ($\bar{X} = 4.14$) ทั้งนี้ข้อเสนอแนะ รายละเอียดของรูปแบบการเรียนการสอน ตามภาพประกอบ 24

นอกจากความคิดเห็นตามองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการเรียนการสอนแล้วนักศึกษากลุ่มสันทนายังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่ได้ทดลองใช้มีจุดเด่นในด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง รู้วิธีการเรียนด้วยตนเอง ได้รับการฝึกฝน ความรู้ที่ศึกษาได้เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ควรรักษาไว้เพราะมีประโยชน์และคุณค่าสามารถนำไปใช้ในวิถีจริง ตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนได้

จุดอ่อนของรูปแบบการเรียนการสอน จำแนกได้ 4 ลักษณะ คือ

1. เวลา เนื่องจากต้องใช้เวลาในการเดินทางในแสวงหาข้อมูล บางครั้ง ไม่มีการนัดหมาย และระยะทางหมู่บ้านตัวอย่างอยู่ไกล ทำให้เสียเวลามาก
2. ผู้ให้ข้อมูล ที่ยังขาดความคุ้นเคย มีความสงสัยวิตกประสงค์ การสัมภาษณ์ สุนัขภาพไม่แข็งแรง ความจำเสื่อม อายุมากเกินไป ไม่มีเวลาเพราะต้องประกอบอาชีพ

3. ระยะทาง หมู่บ้านที่ศึกษาอยู่ไกลเกินไปการเดินทางคมนาคม

ไม่สะดวก ไม่มีพาหนะ

4. ขาดงบประมาณในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ค่าพาหนะ

ไป - กลับ ค่าอาหาร รวมทั้งค่าตอบแทนวิทยากร จุดอ่อนทั้งสี่ประการมีความเกี่ยวข้องกัน

จุดอ่อนทั้ง 4 ประการมีความเกี่ยวข้องกันสูงอย่างใดก็ตาม

นักศึกษามีความคิดเห็นว่าสามารถปรับปรุงจุดอ่อนดังกล่าวได้ ด้วยวิธีต่อไปนี้

1. ให้นักศึกษาได้ศึกษาในท้องถิ่นของตนเอง ในกรณีที่นักศึกษา
มีถิ่นฐานพำนักอยู่ที่ได้ก็ให้ศึกษาค้นคว้าในหมู่บ้านนั้น ๆ

2. ในกรณีที่นักศึกษามีได้ พำนักในท้องถิ่นของตน ก็ให้ใช้การ
ติดต่อจากเพื่อนวิชาเอกอื่น ๆ ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ควรให้นักศึกษาได้มีการกำหนด
แผนการเรียน และกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

3. วิทยากรท้องถิ่น ที่เชิญควรจะได้มีการเตรียม
ความพร้อมมาเป็นอย่างดี ว่ามีความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหา และวิธีการสื่อสาร

4. ควรมีการฝึกอบรมเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
 ได้แก่ เทคนิคการเข้าหาผู้ใหญ่ เทคนิคการสัมภาษณ์ เทคนิคการใช้เครื่องมือโดยเฉพาะ
 เทปบันทึกเสียงและกล้องถ่ายภาพ อย่างน้อย 1 วันเต็ม

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญา
ท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู

รูปแบบนี้ได้นำหลักการจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7
และแผนการศึกษา ปี พ.ศ. 2535 มาเป็นหลักการของรูปแบบ สำระสำคัญ ได้แก่ การนำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในทุกองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 สถานภาพของนักศึกษา ตามความเป็นจริงแล้ว ปัจจุบันนักศึกษา
วิชาเอกภาษาไทย จำนวนมากมิได้ศึกษาอยู่ในภูมิลำเนาของตน มีการเคลื่อนย้ายถิ่นที่ศึกษา
การกำหนดปัจจัยนำเข้า ด้านสถานภาพของนักศึกษา จึงกำหนดได้เพียงมีความสนใจท้องถิ่น

จากการทดลอง พบว่า นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย มีความสนใจท้องถิ่นอยู่เป็นพื้นฐานแล้ว องค์ประกอบด้านสภาพของนักศึกษา นับว่าพอเพียง

1.2 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น เป็นที่สังเกตได้ชัดเจนว่าปัจจุบัน สภาพท้องถิ่น (จากหมู่บ้านตัวอย่าง 5 หมู่บ้าน) ทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น แหล่งน้ำ ลาดคลอง ที่ดิน สัตว์น้ำ เลื่อมถอยคุณภาพ ปริมาณ และบทบาทหลงไปจากเดิมมาก ทั้งนี้เป็น ผลจากสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่แปรเปลี่ยนไป ผู้คนนิยมทำงานภาคอุตสาหกรรมซึ่งต้องมีการเคลื่อนย้ายแรงงาน ออกไปจากหมู่บ้าน ขาดผู้สืบทอด วิชา ความรู้ และประสบการณ์ จากคนรุ่นเดิม ซึ่งมักประกอบอาชีพเกษตรกรรม วัด และพระสงฆ์ เป็นแต่เพียงสถาบันทาง จิตใจ และการประกอบพิธีกรรมอาจเป็นไปได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ปราศจาก ความต่อเนื่อง จะส่งผลให้ชนบทอ่อนแอลง และกลายสภาพเป็นสังคมเมืองยิ่งขึ้น

สิ่งที่พบว่า มีความสำคัญมากที่สุดในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้มี ประสบการณ์ โดยแท้จริงแล้วประสบการณ์ของบุคคลในท้องถิ่น มีกว้างขวางหลากหลาย แต่ การศึกษาครั้งนี้จะระบุเฉพาะ ผู้มีประสบการณ์ด้านมุขปาฐะ เท่านั้น จากการศึกษาพบว่า ผู้มี ประสบการณ์ที่กล่าวถึง สามารถเล่านิทาน ร้องเพลงพื้นบ้าน ทายปริศนา ได้สนุกสนาน เป็นที่พอใจของนักศึกษามาก

ความสำเร็จส่วนหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอนนี้ได้จาก ความยอมรับในคุณค่าและศักยภาพที่ผู้มีประสบการณ์ในหมู่บ้านถ่ายทอดให้ นักศึกษาให้ความสำคัญแก่ คนรุ่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ชาวบ้านเองก็มีความสนใจ และพอใจที่จะได้ทำหน้าที่ แม้ว่า จะขาดความคุ้นเคยไปบ้างก็ตาม

ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด เป็นปัจจัยที่ขาดหายไปในการ ทดลองครั้งนี้ เนื่องจากไม่มีในหมู่บ้าน หรืออำเภอตัวอย่าง ยกเว้นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งมีอยู่ แต่ก็มีได้เข้ามาเป็นปัจจัยการทดลอง เนื่องจากศูนย์วัฒนธรรมมีเวลา เปิด - ปิด ไม่แน่นอน ขาดการให้บริการที่เป็นระบบ นักศึกษาไม่สามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาได้โดยสะดวก

1.3 จุดมุ่งหมายหลักสูตร ในความเป็นจริงหลักสูตรสภาการศึกษาภาคครู เฉพาะโปรแกรมวิชาภาษาไทยปรับปรุง พ.ศ. 2536 เมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรเดิม แล้วไม่มี ส่วนใดที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ไปจากเดิมเลย แม้ว่าแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งได้ประกาศใช้ก่อนหน้าแล้วก็ตาม

จุดมุ่งหมายหลักสูตรโปรแกรมวิชาภาษาไทยยังมีได้ระดับความสำคัญในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้อย่างใด การจะพัฒนาภาษาไทยเพื่อให้เป็นผู้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนนำไปวิเคราะห์และสืบทอดคุณค่าได้ โดยหลักสูตรมิได้ตราไว้เป็นจุดมุ่งหมาย จึงจะเป็นเพียงการกระทำที่ปราศจากทิศทาง และอาจตกอยู่ในสภาพต่างคนต่างทำ

1.4 รายวิชา/เนื้อหา จากการศึกษา รายวิชาและเนื้อหาวิชาเอกใน

โปรแกรมวิชาภาษาไทย พบว่า คำอธิบายรายวิชาส่วนใหญ่ มิได้มุ่งเน้นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ชัดเจนนักมีเพียงบางรายวิชา คือรายวิชาคติชนวิทยา ภาษาถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอยู่โดยตรง รายวิชาเอกอื่น ๆ แม้จะเป็นปัจจัยนำเข้าที่สอดคล้อง ผู้สอนก็ยังจำเป็นต้องหาช่องทางที่จะผนวกเนื้อหา และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปตามดุลพินิจของตนกับรายวิชาเอกภาษาไทยต่าง ๆ เนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่วิจัยนี้กำหนดไว้ในรูปแบบการเรียนการสอนได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ปรศนาคำทาย บทประกอบพิธีกรรม สุภาษิต และชนบทประเพณีต่าง ๆ คือทางเลือกที่จะผนวกเข้าไว้ในรายวิชาเอกภาษาไทยได้

อย่างไรก็ตาม เนื้อหาดังกล่าวก็ยังมีอุปสรรคอยู่ที่ความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน ซึ่งต้องมีการวิเคราะห์ และเลือกสรรว่าข้อมูลอย่างใดควรจะรักษาให้มีชีวิตอยู่ต่อไป ข้อมูลอย่างใดควรจะเข้าพิพิธภัณฑ์ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2525 : 16)

1.5 งบประมาณ โดยที่การศึกษาตามรูปแบบการเรียนการสอน นี้มีความจำเป็นที่นักศึกษาจะต้องออกไปศึกษายังหมู่บ้านต่าง ๆ บางกรณีมีใช้หมู่บ้านของตนรวมทั้งจำเป็นต้องเชิญผู้รู้จากหมู่บ้านมาเป็นวิทยากรแก่นักศึกษาในชั้นเรียนด้วย การเตรียมค่าตอบแทนวิทยากร รวมทั้งค่าพาหนะ ไว้ตามระเบียบราชการ จึงเป็นองค์ประกอบในฐานะปัจจัยนำเข้าที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งด้วย

2. กระบวนการ

2.1 เอกสารประกอบการสอน เอกสารประกอบการสอนตามองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วย จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เอกสารศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม รายวิชาที่นำมาเป็นตัวอย่างการทดลองได้แก่ รายวิชาคติชนวิทยา ซึ่งเป็นรายวิชาที่มีคำอธิบายสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย

การวิจัยมากที่สุดประการสำคัญมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคการรวบรวมข้อมูล อยู่ด้วย การใช้องค์ประกอบของรูปแบบในการพัฒนาเอกสารประกอบการสอนรายวิชาอื่น ๆ ตามปัจจัยนำเข้าจึงมีความจำเป็นที่จะต้องผนวกเนื้อหาเกี่ยวกับเทคนิคการรวบรวมข้อมูล ไว้ต่างหาก

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน การวิจัยครั้งนี้ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบเกือบครบทุกลักษณะ คือ การสำรวจท้องถิ่น การเชิญวิทยากรท้องถิ่น การรายงานเป็นกลุ่ม การเขียนรายงานรายบุคคล การอ่านจากตำรา และการไปพักผ่อนตามสะดวกแต่ละกิจกรรม ใช้การมอบหมายหัวข้อรายงานและให้นักศึกษาไปรวบรวมข้อมูล ทำรายงานเป็นหลัก ซึ่งนักศึกษาแต่ละคนจะมีหัวข้อรายงานเฉพาะ เป็นกิจกรรมที่ต้องออกไปศึกษาวิจัยจากหมู่บ้านด้วยตนเอง

กิจกรรมประเภทตรงข้ามได้แก่ การเชิญวิทยากรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ต่าง ๆ ตามเนื้อหาแก่นักศึกษาในชั้นเรียน วิทยากรที่เชิญมา เป็นบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งได้สำรวจและขอความอนุเคราะห์ไว้ล่วงหน้า วิทยากรทุกท่าน กล่าวว่าเป็นครั้งแรกที่มีโอกาสบรรยายให้นักศึกษาวิทยาลัยครูพัง

เป็นที่น่ายินดีว่าวิทยากรทุกท่านมีความเข้าใจ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แม้ว่าวิทยากรบางท่านจะเข้าใจประเด็นที่บรรยายไม่ชัดเจนนัก เพราะผู้สอนขาดการซักซ้อม นอกจากนั้นวิทยากรท้องถิ่นบางท่าน ยังต้องการความมั่นใจ จึงต้องพาเพื่อนไปด้วย และผลการทดลองประเด็นนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัตนะ บัวสนธ์ (2535 : 233) ที่พบว่า ผู้รู้ในท้องถิ่นให้ความสนใจร่วมมือในกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างดี มีความเข้าใจบทบาทของการที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้เรียน และยังมีแนวโน้มจะให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนต่อไปอีกด้วย

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้จัดตามรูปแบบการเรียนการสอน ได้แก่ การเข้าค่ายวัฒนธรรม และการจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา ซึ่งทั้ง 2 กิจกรรมต้องใช้งบประมาณ เวลา ค่อนข้างมาก นักศึกษากลุ่มทดลองในวิจัยครั้งนี้มีรายจ่ายตามกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นพอควรแล้วจึงตัดออกไป โดยทางปฏิบัติจริง ๆ แล้วการสำรวจท้องถิ่น กับการเข้าค่ายวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดทดแทนกันได้ เนื่องจากลักษณะกิจกรรมคล้ายกัน ต่างกันเพียงการสำรวจท้องถิ่น นักศึกษาลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง แต่การเข้าค่ายวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมกลุ่มและใช้เวลาต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามนักศึกษามีความสนใจกิจกรรมการเข้าค่ายวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก

ปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ได้แก่ วิทยากรท้องถิ่นไม่เข้าใจเรื่องที่จะถ่ายทอด และขาดทักษะในการถ่ายทอด ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ อังกุล สมตะเนย์ (2526) ที่พบว่า ครูในระดับประถมศึกษา ประสบปัญหาเรื่องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับโรงเรียนคือชาวบ้านขาดทักษะการสื่อสาร

2.3 สื่อการเรียนการสอน การเตรียมและใช้สื่อตามรูปแบบการเรียนการสอน ได้แก่ แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง และวีดิทัศน์ มีกระบวนการที่แตกต่างกันมาก แถบบันทึกเสียงเป็นอุปกรณ์ที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากนัก ประการสำคัญอยู่ที่วิทยากรมีความคุ้นเคยกับผู้รวบรวมข้อมูลก็สามารถจัดทำได้ปัญหาการบันทึกเสียงอยู่ที่คุณภาพของเครื่องและแถบบันทึกเสียง ความคล่องในการใช้มีระดับต่าง ๆ ส่วนภาพนิ่ง และวีดิทัศน์มีกระบวนการที่ยุ่งยาก และซับซ้อนมากกว่า อุปกรณ์ที่สำคัญคือ ผู้ศึกษาไม่มีทักษะในการใช้กล้องถ่ายภาพ และใช้เครื่องบันทึกวีดิทัศน์ด้วยตนเอง จำเป็นต้องพึ่งพา ช่างเทคนิคมาก หากสถาบันมีความพร้อมก็สามารถอ่านหน่วยความสะดวกได้มากแต่การทดลองพบว่า บุคลากรด้านเทคนิคในวิทยาลัยครูยังขาดความพร้อมทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ การเตรียมสื่อการสอนประเภทภาพนิ่ง และแถบบันทึกเสียง ควรใช้วิธีการสะสม และใช้ระยะเวลายาวนานพอควร จึงจะสามารถได้สื่อที่มีคุณภาพตรงตามองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนได้

สื่อที่ได้จัดทำขึ้นในการทดลองครั้งนี้ คาดว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของรูปแบบที่ส่งผลต่อความรู้ และทัศนคติ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่นักศึกษา วิชาเอกภาษาไทยกลุ่มทดลอง สอดคล้องกับผลวิจัยของ ลัดดา ศุภปรีดี และคนอื่น ๆ (2524 : 42 - 43) ที่พบว่า การใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทภาพนิ่งประกอบ แถบบันทึกเสียงในชุดการสอนส่งเสริมกับวัฒนธรรม จำนวน 5 ชุด สามารถสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนคิดเป็นร้อยละ 90 และสูงกว่าร้อยละ 90

2.4 การวัดและประเมินผล องค์ประกอบต่าง ๆ ด้านการวัดและประเมินผล จากการทดลองและการสนทนากลุ่ม พบว่า มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติทุกลักษณะ โดยเฉพาะหลักสูตรสภากาชาดฝึกหัดครู กำหนดคะแนนระหว่างภาคไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 - 80 จึงเป็นช่องทางที่ให้ผู้สอนสามารถวัดและประเมินผลผู้เรียนได้หลาย ๆ ลักษณะ

การสังเกตความสนใจในการทดลองได้ ชัยยุทธมการ 2 คน เป็นผู้ให้คะแนนภาพรวมเองทั้งเรียน มีข้อต่อที่ยังไม่สามารถแจกคะแนนเป็นรายบุคคลได้อย่างเที่ยงตรง

สามารถประเมินได้ในระดับขั้นเท่านั้น การรายงานความก้าวหน้าเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นความรับผิดชอบนักศึกษาได้พอควร แต่มีจุดด้อยที่นักศึกษาเห็นว่าบางคนอาจรายงานข้อมูลที่เป็นเท็จจึงควรมีหลักฐานประกอบด้วย การทำภาคินิพนธ์ เป็นกิจกรรมที่ใช้วัดความสามารถในการแสวงหาข้อมูล การวิเคราะห์ และการนำไปใช้ จุดอ่อนของภาคินิพนธ์ อยู่ที่นักศึกษา ไม่มีเวลาเพียงพอในการแสวงหาความรู้ภาคสนาม จึงได้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย และเป็นช่องทางในการลอกข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ การอภิปรายกลุ่ม เป็นรูปแบบที่ใช้วัดความร่วมมือของกลุ่มความคิดเห็น ทศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ดี แต่ข้อจำกัดได้แก่ การที่นักศึกษาไม่ให้ความสำคัญ เกี่ยงกัน ตรงข้ามกับการรายงานรายบุคคล นักศึกษาจำเป็นต้องรับผิดชอบตนเอง แต่ก่อความแข่งขันทันมากกว่าความร่วมมือ

3. เป้าหมายผลผลิต เป้าหมายตามรูปแบบการเรียนการสอนกำหนดจากการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญ และนักศึกษาเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการผลการทดลองพบว่า คุณลักษณะต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ สามารถพัฒนาได้ทุกพิสัยตามขอบเขตของรูปแบบการเรียนการสอน และนักศึกษาเห็นด้วยกับคุณลักษณะที่ระบุตามองค์ประกอบ

2. การหาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน

2.1 ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้จำแนกได้ 3 ลักษณะคือ พุทธิพิสัย ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ความสามารถวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น จิตพิสัย ได้แก่ ความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และทักษะพิสัย ได้แก่ ความสามารถถ่ายทอดความรู้ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทั้ง 3 ด้าน ภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ความสนใจในชั้นเรียน จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษาในชั้นเรียนโดยกรรมการ 2 ท่าน จำนวน 4 ครั้ง พบว่านักศึกษามีความสนใจสูง

2.3 ความคิดเห็นของนักศึกษา จากการสนทนากลุ่ม นักศึกษาเห็นด้วยมากกับรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นและทดลองใช้ เพียงแต่มีข้อเสนอแนะ รายละเอียดในชั้นการปฏิบัติบางประการ

ผลการทดลองดังกล่าว คาดว่ามีความสัมพันธ์กับปัจจัยบวก ของรูปแบบการเรียนการสอนและปัจจัยเสริม ซึ่งมีได้กำหนดไว้ในรูปแบบการเรียนการสอนเบื้องต้นดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 สถานภาพนักศึกษา เนื่องจากนักศึกษากลุ่มทดลองเป็นนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ย่อมมีแนวโน้มความสนใจวัฒนธรรมต่าง ๆ อยู่เป็นเบื้องต้นบ้างแล้ว การที่จัดให้ศึกษาด้วยตนเอง ในสภาพการณ์จริง รวมทั้งการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน เป็นความแปลกและท้าทายนักศึกษา ซึ่งปกติจะเรียนด้วยการฟังบรรยาย และทำรายงานจากห้องสมุด ยิ่งนักศึกษากลุ่มทดลองเป็นผู้ที่มีได้เป็นบุคคลท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การได้เข้าไปในหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน จึงเกิดความสนใจได้ง่าย และเรียนรู้ได้เร็ว แม้ว่าจะมีอุปสรรคนานาประการ ดังกล่าวแต่ต้นก็ตาม

1.2 ผู้มีประสบการณ์ เนื่องจากสภาพปัจจุบัน ผู้รู้ในหมู่บ้านมีจำนวนลดน้อยลง แต่ก็ยังมีอยู่โดยทั่วไป หากได้มีการเสาะแสวงหา ให้การยอมรับอย่างจริงจัง ผู้มีประสบการณ์ดังกล่าว แม้จะเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาแต่เมื่อมีนักศึกษา อาจารย์ ให้ความสนใจ ท่านเหล่านั้นก็เต็มใจที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ ข้อมูลต่าง ๆ ให้ แม้ว่าจะต้องใช้เวลาในการติดต่อกันนานก็ตาม

1.3 รายวิชา ปัจจัยพวกนี้อีกอย่างหนึ่งได้แก่ รายวิชาเอกต่าง ๆ ตามหลักสูตรโปรแกรมวิชาภาษาไทย ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนการสอนโดยเฉพาะวิชาคติชนวิทยา ที่ได้เข้ามาเป็นหน่วยศึกษาในครั้งนี้ เนื้อหาของรูปแบบการเรียนการสอนได้แก่ มุขปาฐะ ประเภทต่าง ๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน คำทาย สุภาษิต บทประกอบพิธีกรรม ขนบประเพณีต่าง ๆ ข้อมูลดังกล่าวยังมีปรากฏอยู่ในชุมชนทั่วไป แม้ว่าจะต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษารวบรวมอยู่บ้าง รายวิชาคติชนวิทยา และเนื้อหาตามรูปแบบการเรียนการสอน จึงเป็นปัจจัยสนับสนุน ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนโดยตรง

1.4 งบประมาณ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการทดลองแต่ไม่ได้กำหนดไว้ในรูปแบบการเรียนการสอนเบื้องต้น คือ งบประมาณ การทดลองครั้งนี้ได้รับอนุมัติเงินบำรุงการศึกษาจากวิทยาลัย เพื่อจัดทำเอกสารประกอบการสอน 1800 บาท ค่าตอบแทนวิทยากร 1000 บาท ค่าวัสดุและค่าจ้างถ่ายทำแถบบันทึกภาพประมาณ 1500 บาท ค่าพาหนะรับ - ส่งวิทยากร 1000 บาท รวมงบประมาณ 5300 บาท งบประมาณดังกล่าวเกิดจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติโดยทั่วไปของทางราชการ อย่างไรก็ตาม งบประมาณ จากวงดังกล่าว อาจลดลงหากมีการสอนซ้ำ

2. กระบวนการ องค์ประกอบด้านกระบวนการที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน คือ

2.1 เอกสารประกอบการสอน ผลการประเมินความเหมาะสมของเอกสารโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า เอกสารมีความเหมาะสมมากโดยรวม เอกสารประกอบการสอนช่วยลดภาระการบรรยายในการทดลอง ผู้สอนจึงมุ่งจัดประสบการณ์ตรงให้นักศึกษาได้โดยปราศจากความกังวล ว่านักศึกษาจะไม่ได้รับความรู้เชิงทฤษฎี หรือหลักการที่จำเป็น อย่างไรก็ตาม ผู้สอนก็ไม่สามารถควบคุมปัจจัยนี้ได้อย่างแท้จริง เพราะมีความเสี่ยงอยู่ด้วยที่นักศึกษาจะไม่อ่านหรืออ่านไม่ทัน เอกสารประกอบการสอนจึงเป็นเครื่องมือทดแทน การใช้เวลาอธิบายทฤษฎีเท่านั้น

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมหลักในการทดลองครั้งนี้ ได้แก่ การสำรวจท้องถิ่น การทำภาคินิพนธ์ การรายงานความก้าวหน้า การรายงานกลุ่ม การเชิญวิทยากรท้องถิ่น กิจกรรมทุกลักษณะมีเป้าหมายอย่างเดียวกัน คือ เพื่อให้รู้จักท้องถิ่นโดยทั่วไป รู้จักการแสวงหาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของตน รู้จักการวิเคราะห์ประเมินคุณค่า ข้อมูล และการถ่ายทอดคุณค่าเหล่านั้น กิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนเป็นการศึกษาจากประสบการณ์ตรงในชุมชน ศึกษาจากของจริงในชั้นเรียน (วิทยากรท้องถิ่น) ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ ทักษะและทักษะที่ศึกษาได้ ในรูปของการรายงานทั้งการอภิปราย และการเขียน กิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้นจึงสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนของนักการศึกษาคนสำคัญคือ คิวอี้ (Dewey, 1952 : 114 - 116) ที่กล่าวว่าการศึกษาที่พึงประสงค์ คือการศึกษาที่บริสุทธิ์ เรียบง่ายและเป็นจริงไม่มีการจัดการศึกษาใด ๆ ในโลกที่จะพัฒนาสติปัญญา ทักษะ ทักษะของมนุษย์ได้ดีเท่ากับการศึกษาจากประสบการณ์ตรง

ข้อจำกัดของการใช้รูปแบบ

ข้อจำกัดสูงสุดของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ เวลา ซึ่งทั้งผู้สอนและนักศึกษาจะต้องใช้ในการศึกษาหมู่บ้านต่าง ๆ ระบบการเรียนการสอนที่เป็นอยู่ปัจจุบันแบ่งเป็นรายวิชา ๆ ใช้เวลาและพื้นที่ในสถาบัน เป็นส่วนใหญ่และมีน้ำหนักความสำคัญแต่ละ

วิชาใกล้เคียงกัน นักศึกษาจำเป็นต้องใช้เวลาแต่ละวิชาเท่าเทียมกันภายในสถาบัน ดังนั้น การศึกษา ตามรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นจึงยังไม่สอดคล้องกับสภาพการเรียนการสอน ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ (พ.ศ. 2537 - 2538)

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยและพัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้
 - 1.1 การรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยควรให้นักศึกษาเป็นผู้เลือกวิชาเอกด้วยตนเอง
 - 1.2 ผู้สอนควรสำรวจทรัพยากรต่าง ๆ ในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง เพื่อจะได้จัดเก็บปัจจัยนำเข้าที่เหมาะสมได้
 - 1.3 กรรมการฝึกหัดครู ควรปรับปรุง จุดมุ่งหมายของโปรแกรมวิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาการศึกษา ให้ระบุถึงความสำเร็จและความจำเป็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ส่วนผู้สอนควรกำหนดจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมส่วนหนึ่ง โดยเน้นความรู้ ทักษะ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น
 - 1.4 ควรจัดรายวิชาคหิษนวิทยาเป็นวิชาเอกบังคับแทนวิชาเอกเลือก
 - 1.5 พิจารณาเพิ่มค่าวัสดุฝึกในรายวิชา คหิษนวิทยา
 - 1.6 ผู้สอนจำเป็นต้องมีแผนการณไวล่งหน้า ได้แก่ แผนเวลา แผนงบประมาณ และวิทยากรท้องถิ่น
 - 1.7 องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่มีรายละเอียดมาก ผู้ใช้สามารถเลือกปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม
 - 1.8 การมอบหมายแบบฝึกหัด กิจกรรมต่าง ๆ ควรให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดรายละเอียดค่านั้ด้วย
 - 1.9 ควรจัดเวลาอย่างน้อย 1 วัน เพื่อเสริมประสบการณ์การเข้าหาผู้ใหญ่และการใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ให้แก่นักศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรมีการนำรูปแบบการเรียนการสอนนี้ไปทดลองใช้ในรายวิชาเอกอื่น ๆ สำหรับนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทย
- 2.2 ควรมีการนำรูปแบบการเรียนการสอนนี้ไปทดลองใช้กับโปรแกรมวิชาอื่น ๆ
- 2.3 ควรใช้แผนการทดลองที่มีกลุ่มควบคุมเพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลความแตกต่างระหว่างการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนี้กับวิธีอื่น ๆ
- 2.4 ควรมีการศึกษา ติดตามผลต่อเนื่องภายหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนี้ เช่น ความคงทนของการเรียนรู้ การนำไปใช้ เป็นต้น
- 2.5 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนนี้ต่อไปโดยเพิ่มบทบาทของผู้เรียน ในการกำหนดระดับจุดมุ่งหมาย การวัดและประเมินผล ให้มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กฤษณพงศ์ กีรติกร. ทิศทางของแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี. กรุงเทพฯ :

ทบวงมหาวิทยาลัย, 2532.

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2530.

การฝึกหัดครู, กรม. แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539). กรุงเทพฯ :

กรมการฝึกหัดครู, ม.ป.ป.

_____. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู. กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมวิทยฐานะครู กรมการฝึกหัดครู, 2535.

_____. หลักสูตรวิทยาลัยครูพุทธศักราช 2536 สาขาวิชาการศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู, 2536.

กิ่งแก้ว อัดถากร. วรรณกรรมจากบ้านใน. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์

กรมการฝึกหัดครู, 2514.

_____. เอกสารประกอบการศึกษาวิชาคณิตวิทยา. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

กุหลาบ มลลิกะมาส. "ข้อคิดในการสอนวรรณคดีในวิทยาลัยครูและปัญหาที่ควรแก้ไข,"

ใน คำบรรยายในการสัมมนาอาจารย์วิชาภาษาไทย. หน้า 128 - 137.

กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2517.

โกวิท กังสนันท์. "บทบาทของมหาวิทยาลัยในสังคมไทย : มองจากประวัติศาสตร์

เปรียบเทียบ," วิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 11(1) : 48 - 49 ; มกราคม - มิถุนายน 2530.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. การศึกษากับการสืบทอดและการเสริมสร้างวัฒนธรรม.

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2525.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535.

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535.

- _____ . แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 - 2539. กรุงเทพฯ : สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.
- _____ . สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 - 2539. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. กรอบและทิศทางแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2535 - 2539). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2533.
- _____ . ความหมายและขอบข่ายการดำเนินงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534. อัดสำเนา.
- _____ . คู่มือปฏิบัติการวัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2527.
- _____ . แนวปฏิบัติสำหรับทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม (พ.ศ. 2531 - 2540). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2531.
- _____ . วัฒนธรรมพื้นบ้าน : กรณีอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน และศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา. เอกสารการประชุมคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคกลาง เรื่อง แนวการวิจัยวัฒนธรรมภาคกลาง. ลงวันที่ 27 - 28 มีนาคม 2535. อัดสำเนา.
- จรัสรัตน์ สาครินทร์. "การเตรียมครูภาษาไทยในสถาบันอุดมศึกษา," วิทยจารย์. 88(11) : 26 - 28 ; พฤศจิกายน 2533.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. พัฒนาทกวีของชาวบ้าน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2523.
- จินตนา มาพวง. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษาสาขาสังคมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520. อัดสำเนา.

- จิระภพ สู้คันธกาญจน์. ความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการที่มีต่อวิชาภาษาไทยบังคับสำหรับวิชาเอกโปรแกรมพัฒนาศรรถภาพครูสอนภาษาไทยกลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526. อัดสำเนา.
- จุมพล วัฒนบุญย์. ศึกษาพฤติกรรมการสอนภาษาไทยของอาจารย์ในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้ วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524. อัดสำเนา.
- จุไร รังสิกรรพม. การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.
- เจตนา นาควัชร. "เหลียวหลังแลหน้าเพื่อบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย," ใน เพื่อความอยู่รอดของมนุษยศาสตร์. หน้า 669 - 693. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- เจลิยว มณีเลิศ. "บทบาทของการศึกษาในการพัฒนาวัฒนธรรม," วัฒนธรรม. 28(6) : 30 - 40 ; มิถุนายน 2532.
- ชนิดา วิยวุฒิเกียรติ. การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดเชียงใหม่. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.
- ชมนันท์ กฤษกร ณ อยุธยา. เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
- ชวน เพชรแก้ว. วรรณกรรมท้องถิ่นสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี : วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2525.
- ชานานู รอดเหตุภัย. วรรณกรรมไทยลือ. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517. อัดสำเนา.
- เชียงใหม่, มหาวิทยาลัย. เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องวรรณกรรมล้านนา. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2524.
- ฐิติมา ช่างไม้. การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดราชบุรี. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.

ทวี ชำนิชนอก. ความต้องการการนิเทศการสอนวิชาภาษาไทยของอาจารย์ในวิทยาลัยครู

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ปรญญานพันธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523. อัดสำเนา.

ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์ และเฉลิม วราวิทย์. "ข้อคิดในการพัฒนาหลักสูตรแพทย์,"

ใน การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา. บรรณาธิการโดย ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และบุญรอด ลาภะสัมพันธ์. หน้า 7. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

เทพรัตนราชสุดาฯ, สมเด็จพระ. การพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้การสอนภาษาไทย

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. ปรญญานพันธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.

เทือก กุสุมา ฌ อัยธยา. "คติชาวบ้าน," ใน เอกสารการนิเทศการศึกษาคู่มีวิชาภาษาไทย

เล่ม 3. หน้า 303 - 307. กรุงเทพฯ : ศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2512.

ธวัช ปุณโณทก. แนวทางศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านประเภทลายลักษณ์. กรุงเทพฯ :

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533.

ธวัชชัย ชัยจิรณายากุล. การพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :

อักษรบัณฑิต, 2529.

ธำรง บัวศรี. "การศึกษากับการพัฒนาชนบท," ใน การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อสันติภาพ

และการพัฒนาเล่ม 2. หน้า 989 - 998. กรุงเทพฯ : สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, 2531.

นครราชสีมา, วิทยาลัยครู. อีสานศึกษา ประวัติศาสตร์และวรรณกรรม. นครราชสีมา :

วิทยาลัยครุนครราชสีมา, 2527.

นพดล ทองไผ่กิต. "การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษากับการก้าวไปสู่ความเป็นนิคส์,"

คุรุปริทัศน์. 14 : 24 ; สิงหาคม 2532.

นวลละออ สุภาพล. "การทดลองสอนการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นใน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ," มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. 6(2) : 39 - 45 ; ประจำภาคเรียนที่ 2, 2527.

นัศพร สุธำชัย. พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ภาษาไทยในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524. อัดสำเนา.

นิเทศ สุนทรพิทักษ์. "บทสัมภาษณ์อธิบดีกรมการฝึกหัดครู," สารประชาสัมพันธ์. 1(6) :

5 ; ธันวาคม 2534.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "บทบาทของมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมภาษาและวรรณคดีไทย,"

อักษรศาสตร์. 22(2) : 105 - 136 ; สิงหาคม 2533.

นิพนธ์ ศุภปรีดี และคนอื่น ๆ. รายงานการวิจัยเรื่องโครงการบ้าน โรงเรียน มหาวิทยาลัย

เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพการสอน. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2524.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2534.

บุหงา วัฒนะ. เอกสารคำสอนวิชาหลักการสอน. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2534.

เบญจา ยอดคำเนิน-แอ็ดติงก์ บุพผา ศิริรัศมี และวาทีนี้ บุญชะลิกษ์ (บรรณาธิการ).

การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัย

ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.

ปทีป เมธาคูณวุฒิ. หลักสูตรอุดมศึกษา : การประเมินและการพัฒนา. กรุงเทพฯ :

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

ประคอง นิธมานเหมินทร์ และทรงศักดิ์ บราวน์วัฒนากุล. ลานนาไทยคดี.

เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, 2521.

ประชา พระแก้ว. วรรณกรรมสมมุติเรื่องดาวเรือง. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ

กรมการฝึกหัดครู, 2527.

ประชุม ผงผ่าน. พฤติกรรมการสอนวิชาชีพครูของอาจารย์วิทยาลัยครู ในภาคตะวันออกเฉียง

เฉียงเหนือตามทรรศนะของนักศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัย

ขอนแก่น, 2526. อัดสำเนา.

ประดิษฐ์ สรรพช่าง. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาโปรแกรมพัฒนาสมรรถภาพครูสอนภาษาไทย

ของครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือตอนบน.

วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524. อัดสำเนา.

ประกาศี สีทอ้าไฟ. วัฒนธรรมทางภาษา : เอกสารคำสอนวิชา 432142 วัฒนธรรมเกี่ยวกับ

ภาษาและวรรณคดี. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

ประโยชน์ ศุภต์กาญจนากุล. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ในวิทยาลัยครู. วิทยานิพนธ์ ศ.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532. อัดสำเนา.

ประเวศ วะสี. "การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น," ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมการพัฒนาชนบท.

หน้า 81 - 86, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.

_____. "การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา," ชุมชนพัฒนา. 1(5) : 75 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2530.

_____. "แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร," ใน ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์.

หน้า 1 - 7. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2533.

ปราณี ขวัญแก้ว. วรรณกรรมชาวบ้านจากบดคำ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2518. อัดสำเนา.

ปรีชา พิณทอง. สังข์ศิลป์ชัย. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, 2524.

ปรีชา อุยตระกูล. วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลลังกาใหญ่ อำเภอยะผา จังหวัดนครราชสีมา.

กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2521.

ปานพันธ์ จันทรรักษ์. ศึกษาพฤติกรรมการสอนวิชาเอกภาษาไทยด้านการจูงใจของอาจารย์

วิทยาลัยครูเขียงราย วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ และ วิทยาลัยครู

พิบูลสงคราม. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,

2524. อัดสำเนา.

ผจงจิต อินทสุวรรณ. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาวิจัย 714. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ม.ป.ป. อัดสำเนา.

พรชัย ศรีประไพ. "การวิจัยเชิงคุณภาพ," การศึกษาแห่งชาติ. 11(4) : 79 - 86 ;

เมษายน - พฤษภาคม 2530.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ :

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521.

_____. วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2532.

- พวงเล็ก อุดระ. การประเมินผลหลักสูตรระดับปริญญาตรี วิชาเอกภาษาไทยของวิทยาลัยครู
ในกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
 เกษตรศาสตร์, 2524. อัดสำเนา.
- พัฒนา อิติเสรี. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยตามหลักสูตรปริญญาตรีของ
สภาการฝึกหัดครู. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2522. อัดสำเนา.
- พัทธยา สายหู. "การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านและศักยภาพของชุมชน,"
 ใน เอกสารสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน. หน้า 109 - 118.
 กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534. อัดสำเนา.
- เพลงเออ, เวาน์. ด้วยปัญญาและความรัก. กรุงเทพฯ : สยามสมาคมและสมาคม
 สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. "การทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีสอนภาษาไทยในระดับอุดมศึกษา,"
ครุศาสตร์. 6(3) : 1 - 103 ; กันยายน - ตุลาคม 2519.
- _____. "การพัฒนาการสอนในระดับอุดมศึกษา," พัฒนบริหารศาสตร์. 21(1) : 62 ;
 มกราคม 2524.
- _____. การพัฒนาการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา รายงานการประชุมทางวิชาการ
ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. วันที่ 27 - 28
 มิถุนายน 2523.
- _____. "การเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัดครู," ครุศาสตร์. (1) : 26 ; กรกฎาคม -
 กันยายน 2527.
- _____. "การสอนในฐานะระบบ," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนภาษาไทย.
 หน้า 110 - 112. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2525.
- _____. "แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา," ครุศาสตร์. 15(4) : 48 - 49;
 เมษายน - มิถุนายน 2530.
- _____. "รูปแบบพฤติกรรมการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา," ใน เอกสารการสอน
ชุดวิชาการสอนภาษาไทย. หน้า 127 - 138. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
 สุโขทัยธรรมาธิราช, 2526.

- ไพโรธ เลิศพิริยมล และคนอื่น ๆ. สมุดตราขประเพณี 6 ประการ. เชียงใหม่ :
วิทยาลัยครูเชียงใหม่, 2524.
- ภัทรา วิชรินทร์พร. ศึกษาพฤติกรรมการสอนภาษาไทยของอาจารย์ในกลุ่มวิทยาลัยครู
นครหลวง. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2524. อัดสำเนา.
- มหาวิทยาลัย, ทบวง. แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 -
2539). กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.
- ยรรยง มีสติ. พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาไทยตามการรับรู้ของนักศึกษา
ในส่ววิทยาลัยอีสานเหนือและส่ววิทยาลัยอีสานใต้. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531. อัดสำเนา.
- ระวีวรรณ อินทร์เทียม. เสี่ยวสวาด : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2527.
- ระวีวรรณ สาริการิน. ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชา
วิธีสอนภาษาไทยในวิทยาลัยครู. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2529. อัดสำเนา.
- รัตนะ บัวสนธิ์. การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา
ท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. ปรินญาณพนธ์ กศ.ด.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.
- เรไร สืบสุบ สุษสมาน ยอดแก้ว และรัชฎาพรรณ เศรษฐวัฒน์. วรรณกรรม
พื้นบ้านไทยทรงดำ. เพชรบุรี : ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูเพชรบุรี, 2523.
- เรียม ศรีทองเพชร. วรรณกรรมท้องถิ่นจากสมุดน้อย. พระนครศรีอยุธยา : ศูนย์ศิลป
วัฒนธรรม วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2529.
- ลัดดา ศุภปริดี และคนอื่น ๆ. รายงานการวิจัยเรื่องโครงการชุดการสอนส่งเสริมศิลป
วัฒนธรรม. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2524.
- ละเอียด รัชเฝ้า. รูปแบบการสอนเป็นกลุ่มที่ให้เกิดการเรียนรู้ใกล้เคียงกับผลการสอนแบบ
ครูหนึ่งคนต่อนักเรียนหนึ่งคน. ปรินญาณพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528. อัดสำเนา.

ลัดดาวัลย์ ชมมณฑา. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษา สาขา
มนุษยศาสตร์. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2520. อัดสำเนา.

วรรณิ์ ตัวกุล. การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัด
นครปฐม. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2524.

- วรรณพิสิฐ, พระ. "วิธีสอนภาษาไทย," ภาษาและวรรณคดีไทย. 7(2) : 44 - 52 ;
สิงหาคม 2533.

วลัยรัตนา ว่องนัยรัตน์. การวิเคราะห์องค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอนตามการประเมิน
ของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. อัดสำเนา.

วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา, ศูนย์. เพลงโคราช. นครราชสีมา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด
นครราชสีมา วิทยาลัยครูนครราชสีมา, 2526.

วัฒนธรรมจังหวัดพังงา, ศูนย์. นิทานพื้นบ้าน. พังงา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพังงา
โรงเรียน ตึกพังงาวิทยายน, ม.ป.ป.

วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม, ศูนย์. กีฬาพื้นบ้านและการละเล่นประจําถิ่น. มหาสารคาม :
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม, 2524.

วัฒนธรรมภาคใต้, ศูนย์. โคลงสุภาหิต. นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช,
2527.

_____. ชีวิตไทยปากซ์ใต้ ชุดที่ 3. นครศรีธรรมราช : ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครู
นครศรีธรรมราช, 2523.

_____. ชีวิตไทยปากซ์ใต้ ชุดที่ 4. นครศรีธรรมราช : ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครู
นครศรีธรรมราช, 2523.

วิจิตร ศรีสอาน. "โฉมหน้าใหม่ของอุดมศึกษาไทย," อุดมศึกษา. 15(166) : 11 ;
ธันวาคม 2533.

_____. หลักการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

_____. "อุดมศึกษาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์," สุโขทัยธรรมมาธิราช. 1(1) : 23 ;
กันยายน - ธันวาคม 2531.

วิชัย วงษ์ใหญ่. "การสอนในระดับอุดมศึกษา," สารานุกรมศึกษาศาสตร์. (5) : 77 - 78 ; ตุลาคม - ธันวาคม 2529.

วิเชียร เกตุสิงห์. คู่มือการวิจัยเชิงปฏิบัติ. ม.ป.ท., 2534.

_____. หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2530.

วิมล คำศรี. การสอนคณิตวิทยาในวิทยาลัยครูภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

วิรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ และโยธิน แสงวงศ์. การสนทนากลุ่ม : เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : ชมรมวิจัยเชิงคุณภาพ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531. อัดสำเนา.

ศิลปากร, กรม กองโบราณคดี. พื้นที่สำเนา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. 98 ปีกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2533.

สกุรัตน์ พูลสวัสดิ์. การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการสอนวิชาภาษาไทยระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาในสถาบันฝึกหัดครูทั่วประเทศ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2507. อัดสำเนา.

สังัด อุทรานนท์. การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

_____. รูปแบบของระบบการเรียนการสอน. ม.ป.ท., 2525.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. "ภูมิปัญญาไทย," ใน เอกสารสัมมนาทางวิชาการเนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเจริญพระชนมายุครบ 30 พรรษา. หน้า 1 - 17. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

สถิตย์ ใจสุนทร. การศึกษาสภาพและการใช้แหล่งวิทยาการในห้องถิ่นประกอบการสอนวิทยาศาสตร์ในระดับ ปกศ. ชั้นสูงและปริญญตรีของวิทยาลัยครูเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528.

สนั่น ไโรจนตระกูล. บทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคกลางที่มีต่อการทำนุบำรุงศิลป

วัฒนธรรมของชาติ. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2526. อัดสำเนา.

สนั่น อินทรประเสริฐ. "บทบาทของสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์,"

ใน เอกสารประกอบคำบรรยายโครงการสัมมนาทางวิชาการเรื่องบทบาทของสถาบัน
การศึกษาในท้องถิ่นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. หน้า 1 - 5. พระนครศรีอยุธยา :
วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2534.

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. "การเรียนรู้เพื่อรอบรู้," ใน เอกสารประกอบคำบรรยายในการอบรม
วิทยากรวัดผลของจังหวัด. หน้า 3 - 17. ม.ป.ท. : กรมวิชาการ กระทรวง
ศึกษาธิการ, 2522.

สว่างจิตต์ บารมีอวยชัย. การสอนวรรณคดีไทยในวิทยาลัยครู. วิทยานิพนธ์ ค.ม.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

सानนท์ ฉายศรีศิริ. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนวิชาพีเพิ. พระนครศรีอยุธยา :

ภาควิชาทดสอบและวิจัยการศึกษา วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2527.

สามารถ จันทรสุรีย์. "ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไรอย่างไร," ใน เอกสารการสัมมนาทาง

วิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน. หน้า 88 - 94. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.

สายวรุณ บุญคง. องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนิสิตนักศึกษา :

การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2533. อัดสำเนา.

สารภี มุกสิกูปภัมภ์. โนราลงครุ. สงขลา : วิทยาลัยครูสงขลา, 2527.

สาโรช บัวศรี. "การศึกษาและวัฒนธรรม," ใน ศาสตราจารย์สาโรช บัวศรี ปรารภผู้ทรงศีล.

หน้า 174 - 180. กรุงเทพฯ : พัฒนาการศึกษา บรรยาย ณ สำนักธรรมศาสตร์
และการเมือง 16 พฤศจิกายน 2526 , 2531.

สายหยุด จำปาทอง. "ข้อคิดในการสอนภาษาไทย," ใน คำบรรยายในการสัมมนาอาจารย์

ภาษาไทย. หน้า 10 - 11. กรุงเทพฯ : หน่วยงานในเทศก์ กรมการฝึกหัดครู,
2517.

สาลี ทองอิ้ว. "ระบบการพัฒนาหลักสูตร," ใน การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา.

หน้า 1 - 17. บรรณาธิการโดย ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และบุญรอด ลาภะสัมพันธ์.

กรุงเทพฯ : หน่วยพัฒนาอาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

สํอาาง หิรัญบุรณะ. "มรดกทางวัฒนธรรมกับกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัยและผลกระทบ
ต่ออุดมศึกษา," ใน วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

หน้า 52 - 59. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.

สัปพนนท์ เกตุทัต. "อุดมศึกษาไทยในอนาคต," ศรบุรุษ. 14 : 24 - 37 ;

พฤษภาคม - มิถุนายน 2532.

สุจรีต บัวพิมพ์. การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. อัดสำเนา.

สุจรีต เพียรชอบ. "การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย," ใน เอกสารการสอนภาษาไทย

หน่วยที่ 1 - 8. หน้า 93 - 98. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
2526.

_____. รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะของเยาวชนไทยที่พึงปรารถนา. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

สุจารี จันทรสข และคนอื่น ๆ. รายงานผลการศึกษากัมพูชาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ :

โครงการศึกษาหาแนวทางสำหรับการพัฒนาการศึกษาในอนาคต สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป. อัดสำเนา.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วัฒนธรรมพื้นบ้าน : แนวปฏิบัติในภาคใต้. สงขลา : สถาบันทักษิณคดี

ศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2525.

สุพจน์ พงษ์พานิช. วิเคราะห์ตำราสาสมนไพร วัดสุนทรประดิษฐ์ อำเภอบางระกำ จังหวัด

พิษณุโลก. พิษณุโลก : ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูพิษณุโลกสงคราม, 2527.

สุภา วัชรสุม. เรื่องเงืง. ยะลา : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูยะลา, 2530.

สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2533.

สุนน อมรวิวัฒน์. "สมบัติพิพม์ของการศึกษาไทย," ครุศาสตร์. 15(1 - 2) :

17 - 27 ; กรกฎาคม - ธันวาคม 2529.

สมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2520.

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, 2533.

สุริยา รัตนกุล. "เราศึกษาภาษาไทยในมหาวิทยาลัยกันไปทำไม," ใน รายงานการสัมมนา เรื่องการสอนภาษาไทยระดับอุดมศึกษา. หน้า 65 - 68. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

สลักขันธ์ ศีวรักษ์. ทัศนะทางการศึกษาเพื่อความเป็นไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทส่องสยาม, 2533.

เสน่ห์ จามริก. แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทย : บทวิเคราะห์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2533.

เสรี พงศ์พิศ. คืนสู่รากเหง้า. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, 2529.

อนันต์ ศรีโสภณ. การวิเคราะห์องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ คณะศึกษาศาสตร์ มศว. ประสานมิตร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ม.ป.ป.

อภิชาติ ทองอยู่. "สังคมเกษตรกรรมและความเชื่อเรื่องผี คือสององค์ประกอบพื้นฐานของ ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน," ชุมชนพัฒนา. 1(5) : 37 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2530.

อมรวิชัย นาคธรรมพ. "จุดอับและความหวังหลักสูตรอุดมศึกษาไทย," วิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 11(1) : 112 ; มกราคม - มิถุนายน 2530.

อมรา กล้าเจริญ. เพลงเรืออยุธยา. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครู พระนครศรีอยุธยา, 2528.

อยู่สุข ทาไร่. ศึกษาพฤติกรรมการสอนภาษาไทยของอาจารย์ในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524. อัดสำเนา.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และลมูล จันทน์หอม. รายงานการวิจัยวิเคราะห์กฎหมาย

ล้านนา. เชียงใหม่ : วิทยาลัยครูเชียงใหม่, 2527.

อังกูล สมคะเนย์. สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียน

ประถมศึกษา. อุบลราชธานี : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี,
2536.

อัมพร นามเหลา. ท้าวคัทธนาม. นครราชสีมา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา,

2529.

_____. วรรณกรรมท้องถิ่น พลาคันคาบ. นครราชสีมา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด

นครราชสีมา, 2528.

อุดม พรประเสริฐ และพิชัย ศรีภูไฟ. ฮิลสิบสอง. อุบลราชธานี : ศูนย์วัฒนธรรม

วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, 2529.

อุดม รุ่งเรืองศรี. คร่าวของหงส์มาคำ. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่, 2524.

_____. บัวระวงไกลสอน แสงเมืองหลงถ้า ส่วณะเต่าคำ. เชียงใหม่ :

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2527.

อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน. การวัดและประเมินการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา.

กรุงเทพฯ : พันนี้, ม.ป.ป.

_____. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัดลักษณะผู้เรียน. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน. รายงานการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับ

การสอนระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2530. อัดสำเนา.

เอมอร เนียมน้อย. ศึกษาพฤติกรรมการสอนวิชาเอกภาษาไทย ด้านการจูงใจของ

อาจารย์ในวิทยาลัยครู นครสวรรค์ วิทยาลัยครูกำแพงเพชร วิทยาลัยครูตรัง

และวิทยาลัยครูลำปาง. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ ; มหาวิทยาลัย

เกษตรศาสตร์, 2524. อัดสำเนา.

- Banathy, Bela H. Instructional Systems. Belmont, Calif : Fearon Publisher, Inc., 1968.
- Bloom, Benjamin S. "The Search for Methods of Group Instruction as Effective as One - to - One Tutoring," Educational Leadership. 41(8) : 4 - 16 ; May, 1984.
- Boggs, Ralph Steele. "Type and Classification of Folklore," in Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend. p. 1138 - 1147. New York : Funk and Wagnalls Publishing, 1972.
- Briggs. Leslie J. Handbook of Procedures for The design of Instruction. Washington D.C : American Institutes for Research, 1970.
- Brown, James W. and James W. Thornton. College Teaching : A Systematic Approach. 2nd ed. New York : McGraw-Hill, 1971.
- Cohen, Louis and Lawrence Manion. Research Methods in Education. London : Croom Helm Ltd., 1980.
- Cronbach, Lee J. Essentials of Psychological Testing. 3rd ed. New York : Harper & Row, 1984.
- Dewey, John. Experience and Education. New York : The Macmillan Company, 1952.
- Diamond, Robert M. Designing and Improving Courses and Curricula in Higher Education : a Systematic Approach. San Francisco : Jossey - Bass, 1991.
- Dick, Walter and Lou Carey. The Systematic Design of Instruction. Glenview : Scott, Foresman and Co., 1987.
- Gagne, Robert M. and Leslie J. Briggs. Principles of Instructional Design. New York : Holt Rinehart and Winston, 1974.
- Gerlach, Vernon S. and Donald P. Ely. Teaching and Media : A Systematic Approach. Englewood Cliff : Prentice - Hall, 1971.
- Guilford, Joy Paul. Fundamental Statistics in Psychology and Education. 6th ed. Tokyo : McGraw-Hill, 1978.
- Kaufman, Roger and Fenwick W. English. Needs Assessment : Concept and Application. Englewood Cliffs : Educational Teacnology, 1979.

- Keller, Fred S. and Gilmour Sherman. The Keller Plan Handbook, Essays on a Personalized System of Instruction. Menlo Park, Calif : W.A. Benjamin, 1978.
- Kemp, Jerrold E. The Instructional Design Process. New York : Harper & Row Publishing, 1985.
- Kibler, Robert J. "Behavioral Objectives and the Instructional Process," in Selected Reading For the Introduction to the Teaching Profession. by Milton Muse p. 44 - 53. Berkeley : McCutchan, 1970.
- Lange, Phillip C. The Year Book of the National Society for Study of Education Part II. Chicago : Scott Foresman and Co., 1967.
- Maccia, Elizabeth S. Conceptual Model in Teaching Education. New York : McGraw-Hill, 1967.
- Mckeachie, Wilbert J. and others. Teaching and Learning in the College Classroom : A Review of the Research Literature. East Lansing : Michigan State University, 1986.
- Merrill, M. Instructional Design : Readings. Englewood Cliff : Prentice - Hall, 1977.
- Popham, James W. and Eva L. Baker. Establishing Instructional Goals. Englewood Cliffs : Prentice - Hall, 1970.
- Russell, James D. Instructional Media and the New Technologies of Instruction. New York : John Wiley, 1982.
- Saylor, J Galen, William M. Alexander and Arthur J. Lewis. Curriculum Planning for Better Teaching and Learning. 4th ed. New York : Holt Rinehart and Winston, 1981.
- Tyler, Ralph W. Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago : University of Chicago Press, 1970.
- Webster's Third New International Dictionary. Spring Field : G.&C. Merriam Co., 1976.
- Wittich, Walter Arno and Charles Francis Shuller. Audio Visual Materials; Their Nature and Use. 4th ed. New York : Harper, 1979.
- Yonge, George D., and Julius M. Sassenrath. "Student Personality Correlates of Teacher Ratings," Journal of Educational Psychology. 59(1) : 44 - 52 ; February, 1968.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามนักวิชาการ

วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
สหวิทยาลัยครูอยุธยา ถนนโรจนะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

มกราคม 2537

เรื่อง ขอมูลความเคราะห้ตอบแบบสอบถาม
เรียน

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. สำเนาหลักการ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535
 2. สำเนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เจ็ด (หน้า 207)
 3. สำเนาจุดประสงค์หลักสูตร
 4. สำเนาคำอธิบายรายวิชาเอก
 5. สำเนาเกณฑ์มาตรฐานวิชาการ
 6. แบบวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร
 7. แบบสอบถามนักวิชาการ

ด้วยกระผมนายวิชา ทรวงแสง ปัจจุบันเป็นนิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการ
อุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ขณะนี้อยู่ในระหว่างการทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู" วัตถุประสงค์หลักการวิจัยคือ การนำข้อมูล
บุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่น (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) เข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการเรียนการสอนวิชาเอก
ภาษาไทย ในวิทยาลัยครู

ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับหลักสูตร และการเรียนการสอนวิชาเอก
ภาษาไทย ในวิทยาลัยครูโดยตรง และโดยทางอ้อม ตลอดจนมีความรู้ และความสามารถด้าน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระผมจึงใคร่ขอมูลความเคราะห้ดังต่อไปนี้

1. ประเมินจุดมุ่งหมายหลักสูตร รายวิชา และเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตร ร่วมกับ
หลักการของแผนการศึกษาแห่งชาติ ข้อ 3 (เอกสารหมายเลข 6)
2. ลงความเห็นแบบสอบถามนักวิชาการ (เอกสารหมายเลข 7)

ผลการประเมิน และความเห็นของท่านจะได้นำไปประมวลเพื่อกำหนดรายละเอียด
องค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบฯ ในลำดับต่อไป

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้มาขอรับแบบสอบถามด้วยตนเอง ในวันที่..... นี้
กระผมขอกราบขอบพระคุณในความอนุเคราะห์เป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายวิชา ทรวงแสง)

ภาควิชาภาษาไทย

วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา

โทร. 035-241196 (ต่อ 122)

โทร. 035-241264 (บ้าน)

สำเนา

หลักการและความมุ่งหมายแผนการศึกษาแห่งชาติ

การจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ มีหลักการที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. การสร้างเสริมเจริญงอกงามทางปัญญา ความคิด จิตใจ และคุณธรรมของบุคคล เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเป้าหมายสำคัญ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลระหว่างความเจริญทางจิตใจ กับความเจริญทางวัตถุและความเติบโตทางเศรษฐกิจ

2. ในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและจะต้องดำรงอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างกลมกลืนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มนุษย์จะต้องตระหนักถึงการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติอย่างเหมาะสมโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

3. การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ และการรับวัฒนธรรมจาก ต่างประเทศหรือจากภายนอกชุมชน จะต้องประสานควบคู่ไปกับการเข้าใจและตระหนักในคุณค่า ของภูมิปัญญา ภาษา และวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและของสังคมไทย เพื่อประโยชน์ ในการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4. ความสมดุลระหว่างการพึ่งพาอาศัยกันกับการพึ่งตนเอง เป็นหลักการพื้นฐานที่ จำเป็นสำหรับการประสานความร่วมมือร่วมใจกันทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ท้องถิ่นและ ประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอันจะช่วยส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยให้โดดเด่นใน ประชาคมโลก

(แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535)

สำเนา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เจ็ด พ.ศ. 2535 - 2539

ให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดย

(1) สนับสนุนการเรียนรู้ การประยุกต์ใช้และการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือความรู้
ของชาวบ้านที่สั่งสมต่อกันมาในทุก ๆ ด้าน ให้สามารถคงอยู่และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชีวิต
และความเป็นอยู่ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

สำเนาจุดประสงค์หลักสูตร

สายมัธยมศึกษา

โปรแกรมวิชาภาษาไทย

ระดับปริญญาตรี

จุดประสงค์เฉพาะ

1. ให้มีศรัทธาและความภูมิใจในความเป็นครูภาษาไทย
2. ให้ตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติ และเป็น
 หลักสำคัญของวัฒนธรรมที่ต้องรักษาไว้
3. ให้ตระหนักในคุณค่าและซาบซึ้งในสุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย
4. ให้มีความรู้ ความเข้าใจทางด้านหลักภาษา การใช้ภาษา วรรณกรรม และวิธีสอน
 ภาษาไทยอย่างถ่องแท้
5. ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็น
 แบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาไทย
6. ให้มีทักษะ และความสามารถในการใช้ภาษาไทย เป็นเครื่องมือในการศึกษา
 ค้นคว้าหาความรู้ อยู่เป็นนิจ
7. ให้มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิจารณญาณในการใช้ภาษาไทย
8. ให้มีกลวิธีที่เหมาะสมในการสอนภาษาไทย

สำนักคำอธิบายวิชาเอก โปรแกรมวิชาภาษาไทย

1541402 ประวัติวรรณคดีไทย

History of Thai Literature

ยุคสมัยของวรรณคดีไทยสภาพสังคมและการเมืองที่มีผลต่อวรรณคดีแต่ละสมัย วรรณคดีสำคัญของไทยเชิงประวัติและเชิงคุณค่า ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัชกาลที่ 6

1542101 หลักภาษาไทย

Grammar of Thai

ความหมายและขอบข่ายของวิชาหลักภาษาไทย ศึกษาลักษณะภาษาไทยในด้าน เสียง คำ ประโยค ลักษณะของประโยค การใช้ภาษา คำราชาศัพท์ หรือ คำสุภาพ การใช้ภาษาให้ถูกต้องตามความนิยมของสังคมไทย หลักเกณฑ์การอ่าน และการเขียนคำไทย

1542202 การเขียนทั่วไป

Writing

การเขียนสรุปบทความที่ได้อ่านหรือได้ฟัง การเขียนเล่าเรื่อง การเขียนแสดงความรู้ ความคิดเห็น การเขียนอภิปราย เน้นการฝึกเขียน มีผลงานอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 เรื่อง ประเมินผลงานเขียนตลอดภาคเรียน

1542401 หลักการวิจารณ์วรรณคดี

Literary Criticism

หลักการวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรม เกณฑ์การวิเคราะห์ ประเมินคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เน้นการฝึกวิเคราะห์บทอ่าน เพื่อให้ได้ความรู้หรือหลักเกณฑ์ กำหนดให้อ่านหนังสือวรรณคดีและวรรณกรรมอย่างน้อย 4 - 5 เรื่อง

1543102 ลักษณะคำประพันธ์ไทย

Characteristics of Thai Poetry

ที่มาและแบบแผนการแต่งคำประพันธ์ไทย และคำประพันธ์ในท้องถิ่น กลวิธีในการใช้ถ้อยคำ การใช้โวหาร วิเคราะห์ เปรียบเทียบและประเมินคุณค่า ฝึกการแต่งคำประพันธ์ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคล

1543401 วรรณกรรมปัจจุบัน

Contemporary Literature

วรรณกรรมปัจจุบันทั้งประเภทสารคดีและบันเทิงคดี ศึกษากลวิธีในการแต่ง การดำเนินเรื่อง สำนวนภาษา แนวความคิดและแก่นของเรื่อง ท่วงทำนองของการเขียน ฯลฯ เน้นการวิเคราะห์และวิจารณ์ อ่านวรรณกรรมให้ครบทุกประเภท ไม่น้อยกว่า 10 เรื่อง

1543504 หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย

Thai Text Books

ศึกษาหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยในระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษาในปัจจุบัน ทั้งหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ และหนังสืออ่านเพิ่มเติมตามรายชื่อหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ โดยศึกษาอย่างละเอียดในด้านเนื้อหา กับกิจกรรมและแบบฝึก รวมถึงศึกษาคู่มือครูวิชาภาษาไทยควบคู่กัน เพื่อวิเคราะห์ความคิดหลักและความคิดเสริม สำหรับเป็นแนวทางในการวางแผนจัดการเรียนการสอน และแสวงหากลวิธีสอนตามความเหมาะสม

1544202 การอ่านตีความ

Reading for Interpretation

ศึกษาความหมาย หลักการและกระบวนการอ่านเพื่อการตีความ ฝึกอ่านวรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น บทบิลูกใจ บทบรรณาธิการ บทความ บทบรรยาย บทสนทนา นวนิยาย เรื่องสั้น บทละคร บทกวีนิพนธ์ โดยพิจารณาบริบทของบทอ่าน จุดประสงค์ของผู้ประพันธ์ ความคิดหลัก ความคิดแทรก ความหมายตรง ความหมายโดยนัย และน้ำเสียงของเรื่อง

1544902 สัมมนาการใช้ภาษาไทย

Seminar on Thai Usage

การเก็บรวบรวมคำ สำนวนภาษา และประโยคที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน พิจารณาวิเคราะห์สาเหตุและจุดมุ่งหมาย อภิปรายผลดีและผลเสียของการใช้คำสำนวน หรือประโยคเหล่านั้น สรุปเป็นหลักเกณฑ์เพื่อใช้ในการสอนการใช้ภาษา หาความรู้จากตำราการใช้ภาษาทั้งของไทยและต่างประเทศ และจากผู้เชี่ยวชาญ หรือวิทยากร

1541201 การเขียนรายงานจากการค้นคว้า

Report Writing From Reference Materials

ฝึกการเขียนรายงานการค้นคว้า เริ่มด้วยการตีความของหัวข้อเรื่อง การวางโครงเรื่อง วิธีค้นคว้าหรือวิธีการรวบรวมข้อมูลจากการอ่าน การเรียบเรียงเนื้อความ การใช้ถ้อยคำที่มีน้ำหนัก การอ้างเหตุผล เชิงอรรถ บรรณานุกรม และบรรณานุกรม

1541203 ภาษาไทยธุรกิจ

Usage of Thai Language in Business

การใช้ภาษา สำนวน และคำพูดที่เหมาะสมในการติดต่อสื่อสารทางธุรกิจ ตามกาลเทศะ บุคคล และเครื่องมือสื่อสาร การใช้โทรศัพท์ การจดข้อความตามสั่ง การกรอกแบบฟอร์ม การสัมภาษณ์ การเขียนคำอวยพร การเขียนข่าวแจก (Press Release) การประชุมชี้แจงข้อเท็จจริง การประชุมแถลงข่าว การเขียนข้อความโฆษณาและประชาสัมพันธ์ การเขียนและอ่านเอกสารเผยแพร่ทางธุรกิจ การเขียนและการเสนอรายงานผลการประชุม รายงานผลการวิจัย รายงานสถิติ รายงานความก้าวหน้าและรายงานอื่น ๆ ที่ใช้ในการธุรกิจ

1541401 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีไทย

Fundamental of Thai Literature

ศึกษาลักษณะทั่วไปและวิวัฒนาการของวรรณคดีไทย การจำแนกประเภทของวรรณคดีไทย ลักษณะเฉพาะของวรรณคดีไทย คุณค่าของวรรณคดี โลกทัศน์ ปรัชญา ความเชื่อและค่านิยมที่ปรากฏในวรรณคดีไทย วรรณคดีกับวัฒนธรรมและ

สังคม. ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีแบบฉบับและวรรณกรรม เน้นผู้เรียน
ตระหนักในคุณค่าของวรรณคดี ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและวัฒนธรรม
1541403 แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม

Thoughts from Literature

ศึกษาวรรณกรรมและวรรณคดีบางตอนที่มีแนวต่าง ๆ กัน ศึกษาด้านปรัชญา
ความคิด ภาษา และอรรถรส ตลอดจนกลวิธีการแสดงออกของแนวความคิดนั้น ๆ
สังเกตอิทธิพลของสังคมที่มีต่อวรรณกรรม หรืออิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อสังคม
แง่คิดที่ได้รับจากวรรณคดีและวรรณกรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสังคมการเมือง
วัฒนธรรม ปรัชญา ศาสนา ฯลฯ

1542201 การอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ

Reading for Special Purposes

วิธีต่าง ๆ ในการอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ ได้แก่ การอ่านอย่างผ่าน ๆ
ในการอ่านข่าวและคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสาร วารสารและ
วรรณกรรมต่าง ๆ เพื่อประเทืองสติปัญญาและความคิด การอ่านเพื่อนำความรู้
ไปใช้ การอ่านเพื่อวิเคราะห์ วินิจฉัย วิจักษ์ และประเมินค่างานประพันธ์
ชนิดต่าง ๆ การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ วิเคราะห์เปรียบเทียบหาเอกลักษณ์
ของผู้ประพันธ์

1542203 การเขียนเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ

Writing for Special Purposes

วิธีการต่าง ๆ ในการเขียนเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ ได้แก่ การเขียนแสดง
ความรู้ อธิบายวิธีการทำงานหรือวิธีประกอบสิ่งของ ขอกติศทาง อธิบายความรู้
เฉพาะวิชา การจดบันทึกข้อความที่มีผู้สั่งไว้ให้บอกแก่ผู้อื่น การเขียนแสดงความคิดเห็น
การเขียนจูงใจ การเขียนโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และโฆษณาชวนเชื่อ
บันทึกของทางราชการ หนังสือราชการ การเขียนทางธุรกิจ การดัดแปลง
ข้อความให้ยาวหรือสั้นลง เพื่อจุดประสงค์เฉพาะ การเขียนบทวิทยุ บทโทรทัศน์
 ฯลฯ เน้นการฝึกปฏิบัติ มีผลงานเขียนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ประเมินผล
งานเขียนตลอดภาคเรียน

1542204

ศิลปะการอ่านออกเสียง

Reading Technique

ฝึกการอ่านทบทวนเอง เสนาะ คำประพันธ์ไทยทุกชนิดที่ปรากฏในหนังสือเรียน วิชาภาษาไทย ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ฝึกอ่านออกเสียงให้ชัดเจน ถูกต้องตามกฎข้อบังคับของคำประพันธ์ และถูกต้องตามลีลา ท่วงทำนองอันเป็น ลักษณะเฉพาะของคำประพันธ์แต่ละชนิด รวมทั้งสอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหา ฝึกอ่านทบทวนเร็ว ร้อยกรอง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งและเกิดอารมณ์ คล้อยตาม

1542301

อักษรไทย

Thai Alphabet

ที่มาของตัวอักษรไทย วิวัฒนาการของตัวอักษรไทย ตั้งแต่สมัยพ่อขุนราม คำแหง จนถึงปัจจุบันโดยให้ฝึกอ่านและเขียนได้ ศึกษาลักษณะอักษรไทย ในท้องถิ่น และเปรียบเทียบกับอักษรไทยในปัจจุบัน

1542402

วรรณคดีนิราศ

Niras (a form of Poetry)

ความหมายและลักษณะวรรณคดีนิราศ ศึกษาในด้านจุดประสงค์ในการ แต่งเนื้อหา ธรรมเนียมหรือขนบ ลีลาการเขียน แรงบันดาลใจของกวีในการ สร้างสรรค์วรรณคดีนิราศสมัยต่าง ๆ

1543101

หลักการอ่านและเขียนคำไทย

Reading and Writing Systems in Thai

หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการอ่านและเขียนคำไทย ความจำเป็นและประโยชน์ ของการเรียนรู้วิชานี้ ฝึกการอ่านและเขียน เก็บรวบรวมคำที่มักเขียนหรืออ่าน ผิดเพี้ยนไปจากกฎเกณฑ์เท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน วิเคราะห์และวิจัยมูลเหตุที่ทำให้ เกิดการอ่านและเขียนอย่างนั้น เปรียบเทียบคำที่เขียนและอ่านผิด กับคำที่เขียน และอ่านตามกฎเกณฑ์ อภิปรายผลดีและผลเสีย สรุปผลที่ครูภาษาไทยควรนำไป ใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทย

- 1543103 ภาษาถิ่น
Dialectology
คำจำกัดความของภาษาถิ่น การจำแนกภาษาไทยถิ่นที่พบในประเทศไทย ความแตกต่างของภาษาถิ่นเหล่านี้ในด้านเสียง คำ ประโยค ความหมาย ผูกเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ภาษาถิ่น การประยุกต์ใช้ความรู้วิชาภาษาถิ่นในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย
- 1543201 ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย
Pali and Sanskrit in Thai
ประวัติความเป็นมาของภาษาบาลีและสันสกฤตโดยสังเขป ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของภาษาบาลี สันสกฤตกับภาษาไทย การนำคำบาลี สันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยในลักษณะต่าง ๆ เรื่องการกลายเสียง กลายความหมายของคำบาลีสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาไทย อิทธิพลของภาษาบาลี สันสกฤตที่มีต่อภาษาไทย
- 1543202 ความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรม
Language and Culture Relationship
ศึกษาการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านการสื่อสารที่เหมาะสมกับกาลเทศะ บุคคลและสภาพการณ์ รวมถึงสุนทรียภาพ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมทุกสาขา รวมทั้งวัฒนธรรมต่างชาติ โดยศึกษาภาษาที่มีใช้ในอดีต และการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันในวงการต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณ
- 1543203 ความคิดสร้างสรรค์ทางภาษาไทย
Creative Thinking in Thai
ศึกษาศิลปะการใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหาร เรื่องราว และรูปแบบที่แสดงความคิดสร้างสรรค์ทั้งในการพูดและการเขียน โดยศึกษาจากวรรณกรรมและสื่อมวลชนที่แสดงการสร้างสรรคทางภาษา ส่งเสริมการสร้างความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้แนวคิดที่ได้จากการศึกษา

- 1543204 การพูดการฟังเพื่อสัมฤทธิ์ผล
Speaking and Listening for Achievement
- ฝึกทักษะการพูด การฟัง จากการจัดกิจกรรมทางวิชาการ และกิจกรรม
บันเทิงต่าง ๆ ฝึกพูดแสดงความคิดเห็นจากสิ่งที่ได้ฟัง ฝึกการฟังแล้วสรุปใจความ
สำคัญ ฝึกทักษะการพูดในสถานการณ์ต่าง ๆ ฝึกฟังเรื่องราวจากที่ต่าง ๆ แล้ว
สื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจด้วยการพูด ได้อย่างสัมฤทธิ์ผล และตามจุดมุ่งหมาย
เน้นการฝึกปฏิบัติทั้งในชั่วโมงเรียน และฝึกปฏิบัตินอกชั้นเรียน
- 1543402 วรรณคดีการละคร
Thai Dramatic Literature
- ความหมายของคำว่า นาฏกรรมและวรรณคดีการละคร กำเนิดของ
วรรณคดีการละครทั้งฝ่ายตะวันตกและตะวันออก ละครโศก หรือ Tragedy
ละครรื่นรมย์ หรือ Comedy ละครตลก หรือ Farce ความเป็นมาและลักษณะ
ของละครไทย ประเภทต่าง ๆ ของละครไทย พัฒนาการของละครไทย ตั้งแต่
สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ของวรรณคดีการละครกับศิลปะสาขาอื่น
เลือกอ่านวรรณคดีการละครอย่างน้อย 3 เรื่อง
- 1543403 วรรณคดีสดุดี
Panegyric Literature
- ศึกษาวรรณคดีสดุดี ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาค้นลักษณะ
โครงสร้าง กลวิธีการเสนอเรื่อง ลักษณะคำประพันธ์ การใช้ถ้อยคำและโวหาร
การสอนแทรกข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์
- 1543404 วรรณคดีสังคมและการเมือง
Social and Political Literature
- ความหมายและองค์ประกอบของ "สังคม" และ "การเมือง" วิเคราะห์
ลักษณะสังคมการเมือง วัฒนธรรม ความเชื่อ เศรษฐกิจ การปกครอง ค่านิยมที่
ปรากฏในวรรณกรรมในสมัยต่าง ๆ ศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลของสังคม
การเมืองที่มีต่อกวี และการสร้างสรรค์งานของกวี ทั้งนี้ให้ศึกษาประวัติศาสตร์
ในแต่ละยุคเทียบเคียงด้วยความสามารถ

1543407 วรรณกรรมท้องถิ่น

Thai Folk Literature

ศึกษาวรรณกรรมที่สำคัญของท้องถิ่น ในด้านลักษณะการแต่งเนื้อเรื่อง การสอดแทรกสภาพสังคมและวัฒนธรรม แนวความคิดและคติในการดำเนินชีวิต คุณค่าในเชิงวรรณศิลป์ ฯลฯ ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมท้องถิ่นกับวรรณคดี แบบฉบับ ศึกษาลักษณะตัวอักษร และฝึกอ่านวรรณกรรมท้องถิ่นจากต้นฉบับเดิม เน้นการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นแต่ละแห่ง

1543408 คติชนวิทยา

Thai Folklore

การเก็บรวบรวมข้อมูลมุขปาฐะ ประเพณีทาน เพลง ภาชิต ปริศนา ถ้อยคำประกอบการละเล่น และความเชื่อถือ ข้อมูลมุขปาฐะทางด้านศิลปวัตถุ หัตถกรรม สถาปัตยกรรม ข้อมูลคติชนอื่น ๆ เช่น การละเล่น การมหรสพ พิธีกรรม งานเทศกาล ศึกษาระเบียบวิธีการ รวบรวม การจำแนกหมวดหมู่ การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประโยชน์เชิงสังคมวิทยา เชิงศิลปะและวรรณคดี เน้นการฝึกปฏิบัติภาคสนาม

1543501 การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก

Writing for Children

ความหมายของหนังสือสำหรับเด็ก ความมุ่งหมายและหลักการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก ทั้งในด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ พัฒนาการของหนังสือสำหรับเด็ก โดยจำแนกประเภทของหนังสือเด็ก เทคนิคการเลือกสรรเนื้อหา การวางโครงเรื่อง การสอดแทรกความคิดและคุณธรรมต่าง ๆ การจัดรูปเล่มและภาพประกอบ ฯลฯ การสำรวจหนังสือและวารสารสำหรับเด็ก การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าหนังสือสำหรับเด็ก ฝึกจัดทำหนังสือและวารสารสำหรับเด็ก อย่างน้อยประเภทละ 1 เล่ม

1543502 พัฒนาการแบบเรียนภาษาไทย

Development of Thai Text Books

วิวัฒนาการแบบเรียนภาษาไทย ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนถึงสมัยปัจจุบัน ศึกษาในด้านแนวความคิดและปรัชญา ความมุ่งหมาย เนื้อหา วิธีการเสนอเนื้อหา และผลที่ผู้เรียนจะได้รับ ตลอดจนสาเหตุและแนวการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา

1543503 ผลงานการค้นคว้าทางภาษาและวรรณคดีไทย

A Study of Research work in Thai

ศึกษางานค้นคว้าวิจัยทางด้านภาษาไทย ทั้งด้านวรรณคดี หลักภาษา และการใช้ภาษา ศึกษาวิธีการค้นคว้าวิจัย ตลอดจนผลที่ผู้วิจัยได้รับจากงานนั้น การนำผลหรือข้อเสนอนี้จากงานวิจัยไปใช้ในการสอน บันทึกผลดีและผลเสียที่ได้จากการทดลองนั้น ๆ ศึกษางานวิจัยไม่น้อยกว่า 3 เรื่อง ให้ครอบคลุมทั้งสาขาวรรณคดี หลักภาษา และการใช้ภาษา

1544201 ภาษาต่างประเทศในภาษาไทย

Borrowing in Thai

ประวัติการติดต่อกับชนชาติต่าง ๆ ได้แก่ เขมร จีน ขวามลายู อังกฤษ ฯลฯ สาเหตุที่ไทยรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้ ลักษณะของภาษาต่างประเทศที่เข้ามาปะปนในภาษาไทย หลักแห่งการยืมคำ การสร้างคำ การเปลี่ยนแปลงคำยืมในด้านเสียงและความหมาย การนำคำยืมมาใช้ในวรรณคดี ราชศัพท์ และภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ประมวลคำภาษาต่างประเทศในภาษาไทย และหลักการสังเกตคำภาษาต่างประเทศในภาษาไทย

1544203 การเขียนเชิงสร้างสรรค์

Creative Writing

การเขียนจากความคิดและจินตนาการ การเขียนเรื่องนามธรรม

1544401 วรรณคดีขนบประเพณีและศาสนา

Literature on Thai Customs

ลักษณะทั่วไปของวรรณคดี ขนบประเพณี และวรรณคดีศาสนา ความเชื่อ และปรัชญาศาสนาที่แทรกอยู่ในวรรณคดีบางเรื่อง ความเกี่ยวเนื่องระหว่าง พิธีกรรม ศาสนา กับวรรณคดี

1544402 อิทธิพลของวรรณคดีต่างประเทศต่อวรรณคดีไทย

Influence of Foreign Literature on Thai Literature

ศึกษาอิทธิพลของวรรณคดีการตะ และวรรณคดีต่างชาติที่สำคัญ เช่น วรรณคดีจีน เขมร อาหรับ ทวา มลายู และวรรณคดีตะวันตก ที่มีต่อวรรณคดีไทย ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน

1544409 วรรณคดีเอกของไทย

Prominent Literature

ศึกษาประเภทของวรรณกรรม ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ และ ศึกษาวรรณคดีที่ได้รับการยกย่องในแต่ละประเภท เช่น วรรณคดีนิราศ วรรณคดี บทละคร วรรณคดีสดุดี วรรณคดีขนบประเพณีและศาสนา ฯลฯ โดยเน้นหลัก การวิเคราะห์รูปแบบและคุณค่า เลือกศึกษาวรรณคดีเรื่องที่น่าสนใจใช้เป็นประโยชน์ ในการสอนวิชาภาษาไทยระดับประถมและมัธยมศึกษา

1544901 การวิจัยทางภาษาไทย

Research Work in Thai

วิธีและรูปแบบการวิจัยทางภาษาไทย การเลือกหัวข้อและการเขียนเค้าโครงการวิจัย การกำหนดวัตถุประสงค์ และกรอบความคิด วิธีเก็บรวบรวม ข้อมูลแบบต่าง ๆ การจำแนก วิเคราะห์และการตีความข้อมูล การเขียนรายงาน การวิจัย

สำเนา

เกณฑ์มาตรฐานวิชาการ

1. ด้านความรู้

1.1 มีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และเทคนิควิธีการปฏิบัติหน้าที่ครู และหรือบุคลากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

1.1 มีความรู้ความเข้าใจทฤษฎี หลักการและวิธีการทางจิตวิทยาการศึกษา หลักการสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผลการศึกษา

1.3 มีความรู้ความเข้าใจในเทคนิควิธีที่จะถ่ายทอดเนื้อหาวิชาภาษาไทย ให้กับ ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

1.4 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและวิทยาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความเข้าใจระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทบธรรมนิยมประเพณี การเมือง การปกครองของไทย ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

1.5 มีความรู้ความเข้าใจในหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับภาษาไทย ทั้งทางด้าน หลักภาษา การใช้ภาษา วรรณคดี และวิธีการสอนภาษาไทยอย่างถ่องแท้

2. ด้านเทคนิควิธี

2.1 มีความสามารถในการประยุกต์ทฤษฎี และหลักการที่ได้ศึกษาไปสู่การ ปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 มีทักษะในด้านภาษา โดยสามารถติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ได้ดี

2.3 มีทักษะในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และสามารถ วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ได้

2.4 มีทักษะในการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแบบอย่างที่ดีในการ ใช้ภาษาไทย

2.5 มีความสามารถในการใช้ภาษาไทย และมีกลวิธีที่เหมาะสมในการสอน ภาษาไทยทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษา

2.6 มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าหา ความรู้ อยู่เป็นนิจ

3. ด้านคุณลักษณะ

- 3.1 มีเจตคติที่ดี และตระหนักในคุณค่าของวิชาชีพทางการศึกษา
- 3.2 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 3.3 มีสุนทรีย์ที่ส่งเสริมสุขภาพกาย และสุขภาพใจ ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม
- 3.4 มีจิตสำนึกในการพัฒนาสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์

ส่วนตน

- 3.5 มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 3.6 มีความซื่อสัตย์ในคุณค่าของสังคม ความดี ความงาม และการดำรงตนให้มีคุณค่าต่อสังคม

- 3.7 มีความซื่อสัตย์ในศิลปะ และสุนทรีย์ภาพของวรรณกรรมไทย
- 3.8 มีความรับผิดชอบและตรงต่อเวลา
- 3.9 มีคุณธรรม จริยธรรม และยึดมั่นในจรรยาบรรณของวิชาชีพ
- 3.10 มีศรัทธาและความภาคภูมิใจในการเป็นครูภาษาไทย

แบบวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้มีองค์ประกอบ 3 ตอน คือ

1. จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรมวิชาภาษาไทย
2. รายวิชาเอกภาษาไทย
3. เกณฑ์มาตรฐาน โปรแกรมวิชาภาษาไทย

ความคิดเห็นแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

ทั้งนี้ โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเห็นของท่านแต่ละประเด็น

ก. แน่ใจว่าสอดคล้อง หมายถึง แน่ใจว่า ประเด็นนั้นสอดคล้องกับหลักการ

ข้อ 3 ของแผนการศึกษาแห่งชาติ

ข. ไม่แน่ใจ หมายถึง ไม่แน่ใจว่า ประเด็นนั้นจะสอดคล้องกับหลักการข้อ 3

ของแผนการศึกษาแห่งชาติหรือไม่

ค. แน่ใจว่าไม่สอดคล้อง หมายถึง แน่ใจว่า ประเด็นนั้น ไม่สอดคล้อง กับ

หลักการข้อ 3 ของแผนการศึกษาแห่งชาติ

ตอนที่ 1 จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรมวิชาภาษาไทย

ที่	การวิเคราะห์เบื้องต้น	แน่ใจว่า สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	แน่ใจว่า ไม่สอดคล้อง
	จุดประสงค์เฉพาะโปรแกรม			
1	ให้มีศรัทธาและความภูมิใจในความเป็นครู ภาษาไทย			
2	ให้ตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติ และเป็น หลักสำคัญของวัฒนธรรมที่ต้องรักษาไว้			
3	ให้ตระหนักในคุณค่าและซาบซึ้งในสุนทรียภาพ ของวรรณกรรมไทย			
4	ให้มีความรู้ ความเข้าใจทางด้านหลักภาษา การใช้ภาษา วรรณกรรม และวิธีสอนภาษาไทย อย่างถ่องแท้			
5	ให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาไทย อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีใน การใช้ภาษาไทย			
6	ให้มีทักษะ และความสามารถในการใช้ภาษาไทย เป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อยู่เป็นนิจ			
7	ให้มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิจารณญาณใน การใช้ภาษาไทย			
8	ให้มีกลวิธีที่เหมาะสมในการสอนภาษาไทย			

ตอนที่ 2 รายวิชาเอกโปรแกรมวิชาภาษาไทย

การวิเคราะห์เบื้องต้น				
รายวิชาเอก		แน่ใจว่า สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	แน่ใจว่า ไม่สอดคล้อง
1541402 ประวัติวรรณคดีไทย				
1542101 หลักภาษาไทย				
1542202 การเขียนทั่วไป				
1542401 หลักการวิจารณ์วรรณคดี				
1543102 ลักษณะคำประพันธ์ไทย				
1543401 วรรณกรรมปัจจุบัน				
1543504 หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย				
1544202 การอ่านตีความ				
1544902 สัมมนาการใช้ภาษาไทย				
1541201 การเขียนรายงานจากการ ค้นคว้า				
1541203 ภาษาไทยธุรกิจ				
1541401 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ วรรณคดีไทย				
1541403 แง่คิดจากวรรณคดีและ วรรณกรรม				
1542201 การอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ ..				
1542203 การเขียนเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ .				
1542204 ศิลปะการอ่านออกเสียง				
1542301 อักษรไทย				
1542402 วรรณคดีนิราศ				

การวิเคราะห์เบื้องต้น				
รายวิชาเอก		แน่ใจว่า สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	แน่ใจว่า ไม่สอดคล้อง
1543101	หลักการอ่านและเขียนคำไทย			
1543103	ภาษาถิ่น			
1543201	ภาษาบาลีและสันสกฤตใน ภาษาไทย			
1543202	ความสัมพันธ์ของภาษากับ วัฒนธรรม			
1543203	ความคิดสร้างสรรค์ทาง ภาษาไทย			
1543204	การพูดการฟัง เพื่อสัมฤทธิ์ผล			
1543402	วรรณคดีการละคร			
1543403	วรรณคดีสุคดี			
1543404	วรรณคดีสังคมและการเมือง			
1543407	วรรณกรรมท้องถิ่น			
1543408	คติชนวิทยา			
1543501	การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก			
1543502	พัฒนาการแบบเรียนภาษาไทย			
1543503	ผลงานการค้นคว้าทางภาษา และวรรณคดีไทย			
1544201	ภาษาต่างประเทศในภาษาไทย ..			
1544203	การเขียนเชิงสร้างสรรค์			
1544401	วรรณคดีแบบประเพณีและ ศาสนา			

การวิเคราะห์เบื้องต้น				
รายวิชาเอก		แน่ใจว่า สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	แน่ใจว่า ไม่สอดคล้อง
1544402	อิทธิพลของวรรณคดี ต่างประเทศต่อวรรณคดีไทย			
1544409	วรรณคดีเอกของไทย			
1544901	การวิจัยทางภาษาไทย			

ตอนที่ 3 เกณฑ์มาตรฐาน โปรแกรมวิชาภาษาไทย

การวิเคราะห์เบื้องต้น สมรรถภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน	แน่ใจว่า สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	แน่ใจว่า ไม่สอดคล้อง
1.1 ด้านความรู้ 1.1.1 มีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และเทคนิควิธีการปฏิบัติหน้าที่ครู และหรือบุคลากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ 1.1.2 มีความรู้ความเข้าใจทฤษฎีหลักการและวิธีการทางจิตวิทยาการศึกษา หลักการสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผลการศึกษา 1.1.3 มีความรู้ความเข้าใจในเทคนิควิธีที่จะถ่ายทอดเนื้อหาวิชาภาษาไทยให้กับผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ 1.1.4 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและวิทยาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความเข้าใจระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทนบธรรมนิยมประเพณี การเมืองการปกครองของไทย ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี		-	•

การวิเคราะห์เบื้องต้น สมรรถภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน	แน่ใจว่า สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	แน่ใจว่า ไม่สอดคล้อง
1.1.5 มีความรู้ความเข้าใจใน หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับภาษาไทย ทั้ง ทางด้านหลักภาษา การใช้ภาษา วรรณคดี และวิธีการสอนภาษาไทยอย่างถ่องแท้			
1.2 ด้านเทคนิควิธี			
1.2.1 มีความสามารถในการ ประยุกต์ทฤษฎี และหลักการที่ได้ศึกษาไปสู่ การปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ...			
1.2.2 มีทักษะในด้านภาษา โดย สามารถติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้ดี			
1.2.3 มีทักษะในการศึกษาค้นคว้า ด้วยตนเอง รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และ สามารถวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ได้			
1.2.4 มีทักษะในการใช้ภาษาไทย อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี ในการใช้ภาษาไทย			
1.2.5 มีความสามารถในการใช้ ภาษาไทย และมีกลวิธีที่เหมาะสมในการ สอนภาษาไทยทั้งระดับประถมและมัธยม ศึกษา			
1.2.6 มีความสามารถในการใช้ ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า หาความรู้ อยู่เป็นนิจ			

การวิเคราะห์เบื้องต้น สมรรถภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน	แน่ใจว่า สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	แน่ใจว่า ไม่สอดคล้อง
1.3 ด้านคุณลักษณะ			
1.3.1 มีเจตคติที่ดี และตระหนักใน คุณค่าของวิชาชีพทางการศึกษา			
1.3.2 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์			
1.3.3 มีสุนนียที่ส่งเสริมสุขภาพกาย และสุขภาพใจ ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม			
1.3.4 มีจิตสำนึกในการพัฒนาสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ ส่วนตัว			
1.3.5 มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครอง แบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็น ประมุข และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์			
1.3.6 มีความซื่อสัตย์ในคุณค่าของ สัจธรรม ความดี ความงาม และการดำรง ตนให้มีคุณค่าต่อสังคม			
1.3.7 มีความซื่อสัตย์ในศิลปะ และ สุนทรียภาพของวรรณกรรมไทย			
1.3.8 มีความรับผิดชอบและตรงต่อ เวลา			

การวิเคราะห์เบื้องต้น สมรรถภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน	แน่ใจว่า สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	แน่ใจว่า ไม่สอดคล้อง
1.3.9 มีคุณธรรม จริยธรรม และ ยึดมั่นในจรรยาบรรณของวิชาชีพ			
1.3.10 มีศรัทธาและความภาคภูมิใจ ในการเป็นครูภาษาไทย			

แบบสอบถามนักวิชาการ

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประมวลความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของท่าน
กำหนดรายละเอียดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนรู้วิชาภาษา และวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญา
ท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

1. ปัจจัยนำเข้า (Input)
2. กระบวนการ (Process)
3. เป้าหมายผลผลิต (Output)

โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหมายเลข 1, 2, 3, 4, 5 ตามระดับความคิดเห็น
ของท่าน ดังนี้

1	=	ไม่เห็นด้วย
2	=	เห็นด้วยน้อย
3	=	เห็นด้วยปานกลาง
4	=	เห็นด้วยมาก
5	=	เห็นด้วยมากที่สุด

อนึ่งในแต่ละส่วนประกอบย่อย หากท่านมีข้อเสนอแนะอย่างใด ขอได้โปรดระบุข้อความ
เพื่อผู้วิจัยจะได้นำไปเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนารูปแบบฯ ร่วมกับข้อมูลในส่วนอื่น ๆ ต่อไป

ระดับความคิดเห็น	1	2	3	4	5
องค์ประกอบ					
1. บัณฑิตเข้า					
1.1 คุณสมบัติเฉพาะเบื้องต้นของนักศึกษา					
วิชาเอกภาษาไทย					
1.1.1 มีความสนใจท้องถิ่น					
1.1.2 สนใจแสวงหาความรู้					
ด้วยตนเอง					
1.1.3 มีความรับผิดชอบ					
1.1.4 มีมนุษยสัมพันธ์ดี					
1.1.5 มีประสบการณ์การรับ หรือ					
ถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่นมาก่อน					
1.1.6 มีความคาดหวังที่จะรู้จัก					
ท้องถิ่น					
1.1.7 ตั้งใจจะเป็นครูภาษาไทย					

เสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ระดับความคิดเห็น	1	2	3	4	5
องค์ประกอบ					
1.2 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นที่สมควรนำมาเป็นส่วนประกอบการเรียนรู้การสอน					
1.2.1 บิดา มารดา					
1.2.2 พระสงฆ์					
1.2.3 ญาติ ผู้อาวุโส					
1.2.4 ผู้นำท้องถิ่น					
1.2.5 ผู้มีประสบการณ์					
1.2.6 บ้านตนเอง					
1.2.7 วัด					
1.2.8 ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด					
1.2.9 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ					
1.2.10 ของจริงต่าง ๆ					

เสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

ระดับความคิดเห็น	1	2	3	4	5
องค์ประกอบ					
1.3 จุดมุ่งหมายหลักสูตร (ดูเอกสาร)					
1.3.1 สอดคล้องกับหลักการเป็น					
บางข้อ					
1.3.2 ควรปรับปรุงจุดมุ่งหมาย					
หลักสูตรให้เน้นท้องถิ่น					
มากยิ่งขึ้น					
1.3.3 จุดมุ่งหมายเหมาะสมแล้ว					

เสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

ระดับความคิดเห็น	1	2	3	4	5
องค์ประกอบ					
1.4 เนื้อหา (ข้อมูลท้องถิ่น) ที่เหมาะสม จะนำมาสอน					
1.4.1 นิทานพื้นบ้าน					
1.4.2 เพลงพื้นบ้าน					
1.4.3 ปริศนาคำทาย					
1.4.4 บทประกอบพิธีกรรม					
1.4.5 ความเชื่อต่าง ๆ					
1.4.6 สุภาษิต					
1.4.7 ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ					

เสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

ระดับความคิดเห็น	1	2	3	4	5
องค์ประกอบ					
2. กระบวนการ					
2.1 เอกสารประกอบการสอน					
2.1.1 มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทคนิค					
การรวบรวมข้อมูล	...	...	...	...	...
2.1.2 มีเนื้อหาครอบคลุมรายวิชา	...	...	...	...	...
2.1.3 มีองค์ประกอบแต่ละตอนครบ					
(จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม					
เนื้อหา กิจกรรม สื่อ					
การประเมินผล และเอกสาร					
ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม)	...	...	...	...	...

เสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ระดับความคิดเห็น	1	2	3	4	5
องค์ประกอบ					
2.2 กิจกรรมการเรียนรู้การสอน					
2.2.1 การบรรยายทฤษฎี					
2.2.2 การสำรวจท้องถิ่น					
2.2.3 การเชิญวิทยากรท้องถิ่น					
2.2.4 การรายงานเป็นกลุ่ม					
2.2.5 การเขียนรายงานรายบุคคล					
2.2.6 การจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา					
2.2.7 การอ่านจากตำรา					
2.2.8 การเข้าค่ายวัฒนธรรม					
(1 สัปดาห์)					
2.2.9 การไปพักแรมตามสะดวก					

เสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ระดับความคิดเห็น	1	2	3	4	5
องค์ประกอบ					
2.3 สื่อการเรียนการสอน					
2.3.1 ภาพนิ่ง	...	...	...	...	...
2.3.2 แถบบันทึกเสียง	...	...	...	...	...
2.3.3 วิดีทัศน์ (V.D.O)	...	...	...	...	...

เสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

องค์ประกอบ	ระดับความคิดเห็น				
	1	2	3	4	5
2.4 การวัดผลและประเมินผล					
2.4.1 การสังเกตความสนใจ	...	...	...	...	...
2.4.2 การรายงานความก้าวหน้า	...	...	...	...	...
2.4.3 การทำภาคินิพนธ์	...	...	...	...	...
2.4.4 การอภิปรายกลุ่ม	...	...	...	...	...
2.4.5 การรายงานรายบุคคล	...	...	...	...	...
2.4.6 การทดสอบย่อย	...	...	...	...	...
2.4.7 การทดสอบปลายภาค (เขียนตอบ)	...	...	...	...	...
2.4.8 การทดสอบปลายภาค (เลือกตอบ)	...	...	...	...	...
2.4.9 การสอบสัมภาษณ์	...	...	...	...	...
2.4.10 การเขียนรายงานรายบุคคล	...	...	...	...	...
2.4.11 คะแนนเก็บ : คะแนน					
ปลายภาค 70 : 30	...	...	...	...	...
2.4.12 คะแนนเก็บ : คะแนน					
ปลายภาค 80 : 20	...	...	...	...	...
2.4.13 การตัดเกรดโดยวิธีอิงกลุ่ม	...	...	...	...	...
2.4.14 การตัดเกรดโดยวิธีอิงเกณฑ์	..	...	...	...	...

เสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

ระดับความคิดเห็น	1	2	3	4	5
องค์ประกอบ					
3. คุณลักษณะบัณฑิตวิชาเอกภาษาไทยที่พึงประสงค์					
3.1 มีความรู้เรื่องท้องถิ่น	...	...	...	...	...
3.2 ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น	...	...	...	...	...
3.3 สามารถแสวงหาความรู้ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง	...	...	...	...	...
3.4 สามารถวิเคราะห์ และเสนอคุณค่าของข้อมูลที่ได้รับ เพื่อตนเองและนักเรียน	...	...	...	...	...

เสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ขอกราบขอบพระคุณในความร่วมมือเป็นอย่างสูง

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามนักศึกษา

แบบสอบถามนักศึกษา

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ตอน คือ

1. ปัจจัยนำเข้า
2. กระบวนการ
3. เป้าหมายผลผลิต

แต่ละตอนประกอบด้วยประเด็นย่อย ๆ ขอให้นักศึกษาเช็คเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง

ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ดังนี้

- 5 = เห็นด้วยมากที่สุด
- 4 = เห็นด้วยมาก
- 3 = เห็นด้วยปานกลาง
- 2 = เห็นด้วยน้อย
- 1 = ไม่เห็นด้วย

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	1	2	3	4	5
1. บัณฑิตเข้า					
1.1 คุณสมบัติเฉพาะเบื้องต้นของนักศึกษา					
วิชาเอกภาษาไทย					
1.1.1 มีความสนใจท้องถิ่น					
1.1.2 สนใจแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง					
1.1.3 มีความรับผิดชอบ					
1.1.4 มีมนุษยสัมพันธ์ดี					
1.1.5 มีประสบการณ์การรับ หรือ ถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่นมาก่อน					
1.1.6 มีความคาดหวังที่จะรู้จัก ท้องถิ่น					
1.1.7 ตั้งใจจะเป็นครูภาษาไทย					
1.2 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นที่สมควร นำมาเป็นส่วนประกอบการเรียน					
การสอน					
1.2.1 บิดา มารดา					
1.2.2 พระสงฆ์					
1.2.3 ญาติ ผู้อาวุโส					
1.2.4 ผู้นำท้องถิ่น					
1.2.5 ผู้มีประสบการณ์					
1.2.6 บ้านตนเอง					
1.2.7 วัด					

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	1	2	3	4	5
1.2.8 ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหรือ จังหวัด					
1.2.9 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ					
1.2.10 ของจริงต่าง ๆ					
1.3 จุดมุ่งหมายหลักสูตร (ดูเอกสาร)					
1.3.1 สอดคล้องกับหลักการเป็น บางข้อ					
1.3.2 ควรปรับปรุงจุดมุ่งหมาย หลักสูตรให้เน้นท้องถิ่น มากยิ่งขึ้น					
1.3.3 จุดมุ่งหมายเหมาะสมแล้ว					
1.4 เนื้อหา (ข้อมูลท้องถิ่น) ที่เหมาะ จะนำมาสอน					
1.4.1 นิทานพื้นบ้าน					
1.4.2 เพลงพื้นบ้าน					
1.4.3 ปริศนาคำทาย					
1.4.4 บทประกอบพิธีกรรม					
1.4.5 ความเชื่อต่าง ๆ					
1.4.6 สุภาษิต					
1.4.7 ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ					

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	1	2	3	4	5
2. กระบวนการ					
2.1 เอกสารประกอบการสอน					
2.1.1 มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทคนิค การรวบรวมข้อมูล	...	...	...	...	...
2.1.2 มีเนื้อหาครอบคลุมรายวิชา	...	...	...	...	...
2.1.3 มีองค์ประกอบแต่ละตอนครบ (จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การประเมินผล และเอกสาร ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม)	...	...	...	...	...
2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน					
2.2.1 การบรรยายทฤษฎี	...	...	...	...	...
2.2.2 การสำรวจท้องถิ่น	...	...	...	...	...
2.2.3 การเชิญวิทยากรท้องถิ่น	...	...	...	...	...
2.2.4 การรายงานเป็นกลุ่ม	...	...	...	...	...
2.2.5 การเขียนรายงานรายบุคคล	...	...	...	...	...
2.2.6 การจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา	...	...	...	...	...
2.2.7 การอ่านจากตำรา	...	...	...	...	...
2.2.8 การเข้าค่ายวัฒนธรรม (1 สัปดาห์)	...	...	...	...	...
2.2.9 การไปพักแรมตามสะดวก	...	...	...	...	...
2.3 สื่อการเรียนการสอน					
2.3.1 ภาพนิ่ง	...	...	...	...	...
2.3.2 แถบบันทึกเสียง	...	...	...	...	...

ระดับความคิดเห็น องค์ประกอบ	1	2	3	4	5
2.3.3 วิดีทัศน์ (V.D.O)					
2.4 การวัดผลและประเมินผล					
2.4.1 การสังเกตความสนใจ					
2.4.2 การรายงานความก้าวหน้า					
2.4.3 การทำภาคินิพนธ์					
2.4.4 การอภิปรายกลุ่ม					
2.4.5 การรายงานรายบุคคล					
2.4.6 การทดสอบย่อย					
2.4.7 การทดสอบปลายภาค (เขียนตอบ)					
2.4.8 การทดสอบปลายภาค (เลือกตอบ)					
2.4.9 การสอบสัมภาษณ์					
2.4.10 การเขียนรายงานรายบุคคล					
2.4.11 คะแนนเก็บ : คะแนน					
ปลายภาค 70 : 30					
2.4.12 คะแนนเก็บ : คะแนน					
ปลายภาค 80 : 20					
2.4.13 การตัดเกรดโดยวิธีอิงกลุ่ม					
2.4.14 การตัดเกรดโดยวิธีอิงเกณฑ์					
3. คุณลักษณะบัณฑิตวิชาเอกภาษาไทยที่พึงประสงค์					
3.1 มีความรู้เรื่องท้องถิ่น					
3.2 ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา ท้องถิ่น					
3.3 สามารถแสวงหาความรู้ในท้องถิ่น					
ได้ด้วยตนเอง					

ระดับความคิดเห็น					
	1	2	3	4	5
องค์ประกอบ					
3.4 สามารถวิเคราะห์ และเสนอคุณค่า ของข้อมูลที่ได้รับ เพื่อตนเองและ นักเรียน	...	...	...	...	...

ภาคผนวก ค

ข้อมูลขยะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาคผนวก ค.1

เพลงพื้นบ้าน : เพลงกล่อมเด็ก

เพลงพื้นบ้าน : เพลงกล่อมเด็ก

เพลงวัดโบสถ์

วัดเอยวัดโบสถ์ ปลุกตาลโตนดเจ็ดต้น ตาขุนทองแกไปปล้น ป่านะนี้ยังไม่มา คดข้าว
ใส่ห่อ ถ่อเรือไปหา เขาก็เล่าลือว่า ตาขุนทองท่านได้ตายแล้ว เหลือแต่กระดูกแก้ว เมียรักจะ
ไปปลง เมียหลวงคือจักร ยกกบัตร์ถือนธอง ลงท้ายเรือหงส์ไปปลงศพตาขุนทอง
(อาเภอบางปะหัน)

เพลงศิษย์

อยู่มาวันหนึ่ง อยู่กับพลวงตา ให้คะนิงในจิต ห่วงคิดถึงพารา จากสถานมานานเข้า
นับไปนับมาได้ห้าหกปี บิครมารดาท่านจะละห้อย ป่านนี้จะคอยหมองศรี เหลียวหลังมาสั่งเจ้าดา
คิดขึ้นมาก็น่าเสียดาย เสียดายสระที่เคยสร่ง แม่ขุนบงบังใบ เสียดายต้นรักที่เคยนั่ง เสียดาย
บัลลังก์ที่เคยอาศัย หลานเคยประเคนทูกคำเข้า ที่นี้ใครเล่าจะถวาย เหลียวหลังมาสั่งแก้ว พี่ลา
แล้วแม่ดวงใจ

(อาเภอบางปะหัน)

เพลงสาละเก

ไอ้ละห้อยไอ้ละเห่ สาละเกต้นดก ปลุกไฉ่แถมพก หนูน้อยจะมีเมีย แค้นใจอ้ายกระรอก
มันเต็ดเอาดอกแคเสีย เจ้าขวคจะมีเมียอยากจะกินยาตาย กินข้าวเหนียวหนึ่ง กินน้ำผึ้งนมควาย
กินเสียให้ตาย เสียดายแต่นวลแม่นา

(อาเภอบางปะหัน)

เพลงตั้งแต่เด็ก

ไอ้ละห้อยไอ้ละหึก ตั้งแต่เด็กพาขนมหม้อแกง ผัวก็ตีเมียก็ด่าทำอารมณ์ ทั้งขนมเอาไว้
 ไม่คนเขี่ย ปากหม้อเกรียมไหม้ ไพลวกเลียขนมเสีย เพราะวิวาห์ขาดทนเอย
 (อาเภอบางปะหัน)

เพลงนางประทุม

ข้าจะกล่าวถึงเรื่องราวนางปทุม สละสลวยรยรุ่มเกิดในพุ่มบุษบา ตาฤาษีได้เลี้ยงไว้
 เติบใหญ่ขึ้นมา ตาฤาษีไปป่า นางก็ร้อยพวงมาลัย ร้อยเอयर้อยแล้ว นางแก้วพิชฐานไป เนื้อคู่
 อยู่ไหน ให้พวงมาลัยลอยวน
 (อาเภอบางปะหัน)

เพลงนกกาเหว่า

กาเหว่าเอ๋ยไซ้ไว้ให้แม่กาพัก แม่กาก็หลงรักคิดว่าลูกในอุทร คาบเอาข้าวมาเพื่อ
 คาบเอาเหยื่อมาป้อน ปีกหางยังอ่อน แม่จะสอนให้เจ้าบิน พาลูกไปหากิน ยังปากน้ำแม่คงคา
 ตีนก็เหยียบสาหร่าย ปากก็ไซ้รำหาลา กินกั๊กกินกั๊ก กินหอยกระทั่งแมงดา กินแล้วจึงโผลมา
 จับต้นหว้าภูธร พรานน้อยแลเห็น ขมกเข้มน้แลมอง ยกปืนขึ้นส่อง ว่าจะยิงแม่กาค่า ยิ่งถูกหน้าอก
 หัวก็หกคะม้า ยิ่งถูกแม่กาค่า กรรมใครไม่รู้เลย
 (อาเภอบางปะหัน)

เพลงกล่อมเด็ก

เพลงแม่กาเหว่า

แม่กาเหว่าเอ๋ย ไข่ให้แม่กาฝึก แม่กาก็หลงรัก คิดว่าลูกในอุทร คาบเอาข้าวมาเพื่อ
คาบเอาเหยื่อมาป้อน ปีกของเจ้ายังอ่อน พาลูกเที่ยวหากิน พากฝั่งแม่น้ำคงคา กินกุ้งกินกั้ง
กินกระทั่งแมงดา กินแล้วก็กลับมา มาจับต้นหว้าไพล่ เห็นนายพรานยกปืนขึ้นส่อง แม่กาก็ร้องว่า
อย่ายิง ส่งสารแต่ลูกข้าจะเป็นกาพร้าตัวเดียว แม่กาหรือแม่เหยี่ยว จะโฉบเจี้ยวไปทำรัง
แม่เหยี่ยวก็ร่อนไปที่รัง

(อาภเอกาซี)

เพลงนกเขา, นกกระजิบ, นกเอี้ยง

นกเขาเอ๋ย ขึ้นแต่เช้าจนเย็นกันไปเกิด แม่จะฟังเสียงเล่น เสียงเย็น แม่หา
นกกระจิบบินมาลิบ ๆ เทียมเมฆ ตัวโนเป็นตัวเอก เทียมเมฆ ไผมา
นกเอี้ยงเอ๋ย ปีกเกลี้ยง ทางกลม บินไปจับ ค่ายโสน เหวกลม แม่หา

(อาภเอกาซี)

เพลงนกขมิ้น , นกกระจาป

นกขมิ้นเหลืองอ่อน คำแล้วจะนอนที่รังไหน
นอนกันนอนได้ที่พุ่มไม้ ก็เคยนอน
แม่นกกระจาปหัวเหลืองก็เข้าไปในเมือง
เจ้าของก็ร้องทับ ข้าวย่อยยับเต็มเมือง

(อาภเอกาซี)

เพลงนกเขา

นกเขาเอ๋ย ขึ้นแต่เช้าจนค่ำ ขึ้นดังเอ๋ย แม่จะฟังเสียงเล่น เห็นแล้วก็อนเสียเถิดเอ๋ย.

(อาเภอบางบาล)

เพลงนางประทุม

สาวน้อยเอ๋ย ขึ้นมุกย่อยขึ้นตากรัง หน้าเอ๋ยหน้าเกลียดน่าชัง พระรุพระรังไ้ทั้งตัว เป็นสาว
สิบห้าปีเอ๋ย ศรีดอกบัวเจ้าเอ๋ยช่างกระไรไซ้ชั่วเอ๋ย ยวนยั่วใจชาย ข้าจะกล่าวถึงเรื่องราว
นางประทุม สระเอ๋ยสละสวยรายล้อม เจ้าเกิดในพุ่มบุษบา ฤกษ์เลี้ยงไว้ ไต่ใหญ่ขึ้นมา ฤกษ์ไปป่า
เอ๋ย พระยาเจ้าเอ๋ยพวงมาลัย ลอยเอ๋ยลอยแล้ว นางแก้วจะพิชฐานไป เนื้อคู่อยู่ไหน พวงมาลัย
สวมกร ร่วมเรียงเคียงหมอน ร่วมพันอนกับนางเอ๋ย

(อาเภอบางบาล)

เพลงกาเหว่า

กาเหว่าเอ๋ย ไข่ให้แม่กาฟัก แม่กาก็หลงรักคิดว่าลูกในอุทร คาบเอาข้าวมาเพื่อคาบเอา
เหยื่อมาบ่อน ปีกเอ๋ย หางเจ้าก็ยังอ่อนเอ๋ย เข้าอ่อนแม่ก็สอนกิน ให้พาลูกเจ้าหากิน ที่ฝั่งแม่น้ำ
พระคงคา ดินเหยียบสาหร่ายปากก็ไซ้ร้หาปลา กินกึ่งกินกึ่งกินหอยสะพรั่ง แมงคากินแล้วก็ไผมา
จับต้นหญ้าภูธร ฝ่ายนายพรานแลเห็น ก็ด้อม ๆ มอง ๆ ยกปืนขึ้นส่อง บังเอิญก็ต้องแม่กาคำ
ยิงถูกเข้าหัวอก กาก็ตกลงน้ำ เกิดเวรเกิดกรรม ตาพรานได้ทำกับแม่กา

(อาเภอบางบาล)

กล่อมเด็กชดนกกาเหว่า

แม่กาเหว่าเอ๋ยไข่ให้แม่กาฟัก แม่กาก็หลงรักเอ๋ยคิดว่าลูกในเอ๋ยอุทร
คาบเอาข้าวมาเพื่อเอ๋ยคาบเอาเหยื่อไปป้อน ลูกรักเอ๋ยเจ้าบังอรเอ๋ย
ฟังสอนคลานคลอแคล่ฟั่งเอ๋ยสอนบิน กินกุ้งและกินกั้งเอ๋ย กินหอยกระสัง
และแมงดา กินแล้วกะเสร็จสรรพเอ๋ย ก็บินกลับมาสู่รัง

(อาเภอผักไผ่)

นกกาเหว่า

เจ้านกกาเหว่าเอ๋ย
แม่กาก็หลงรัก
จึงคาบเอาข้าวมาเพื่อ
ปิกหว่านเจ้ายังอ่อน
จะนอนไหนก็นอนได้

ไข่ให้เจ้ากาฟัก
คิดว่าลูกในอุทร
จึงคาบเอาเหยื่อมาป้อน
การะเอ๋ย
นอนได้ร่มไม้ที่เคยนอน ที่เคยนอน

(อาเภอท่าเรือ)

นกเขา

ไฉ่นกเขา
เจ้าเฝ้าส่งเสียงขันฟังเพราะ
เสียงเจ้าเอ๋ยล่องลอยมาตามสาย
ได้ชมแล้วชื่นใจ
มาจับอยู่ยอดดงเขาทอง
ปากก็ร้องจู้จุกกู่
ว่าสองตัวพี่น้อง

ต้นขึ้นเช้า
เสนาะจับใจ
สายลม
ไฉ่ว่านกเขาไฟ
เจ้าจากเรียงเคียงคู่
เจ้าร้องหาคู่หาคู่เอ๋ยประคอง
เฝ้าแต่มองตาแลกัน เอ๋ย.....

(อาเภอท่าเรือ)

เพลงแม่กาเหว่า

ยังมีหนอยนี้เน้ แม่กาเหว่า กาเหว่า อีแม่กาเหว่าอ่อน
 ยังมีจะเอ๋ยกาเหว่า มาไขให้แม่กาฟักแม่กาหนอยนี้เน้
 ชีหลงรัก หลงรัก แม่หลงรักอ่อน แม่กาจะเอ๋ยหลงรัก
 หลงว่าลูกในอุทร
 คาบข้าวหนอยนี้เน้ ไขมาเพื่อ มาเพื่อ แม่มาเพื่ออ่อน
 คาบข้าวจะเอ๋ย มาเพื่อ คาบเอาเหยื่อมาป้อน
 อีกทั้งหนอยนี้เน้ แม่ยังอ่อน ยังอ่อน แม่ยังอ่อน อ่อน
 อีกทั้งจะเอ๋ยยังอ่อน ฟังจะอ่อนให้สอนกิน
 พาลูกหนอยนี้เน้ ชีไปกิน ไปกิน แม่ไปกินอ่อน
 พาลูกจะเอ๋ยไปกิน น้ำพระคงเอ๋ยคา
 ดินน้อยหนอยนี้เน้ ชีเหยียบสำหรับ่าย เหยียบสำหรับ่ายอ่อน
 ดินก็เหยียบสำหรับ่าย ดาก็ส่ายหาปลา
 กินกุ้งหนอยนี้เน้ ชีกินกั้ง กินกั้ง แม่กินกั้งอ่อน
 กินกุ้งจะเอ๋ยจะเอ๋ยกินก้าง กินกระทั่งทอยแมงดา
 กินแล้วหนอยนี้เน้ ชีไผมา ไผมา แม่ไผมาอ่อน
 กินแล้วจะเอ๋ยไผมา จับต้นหว้า โพทอง
 ยังมีหนอยนี้เน้ ชีนายพราน นายพราน แม่นายพรานอ่อน
 ยังมีจะเอ๋ยนายพราน มายามเหยี่ยม มองมอง
 ยกปิ่น หนอยนี้เน้ ชีขึ้นจ้อง ขึ้นจ้อง แม่ขึ้นจ้องอ่อน
 ยกปิ่นจะเอ๋ยขึ้นจ้อง ยิงถูกอก แม่กา

(อาเภาภาชี)

เพลงปลอบเด็กโยนชิงช้า

"เอื้อ โยน ชิงช้า , ทานาหนองโหนด ตะเข้ขึ้นไผ่ แมงดาขึ้นผัก
 อีเขียวขำหัก ยักขึ้นยักลง ตาคนเป่าปี่ ปลากระดี่ล่อมด ปลาเค้าปลากด
 อมลูกมาตุ จะดูที่นั่น จะดูที่นั่น หกล้มปากแตก สะดุดหญ้าแพรก แยกหัวยาย
 มอญ ประตูลูกกลอน นอนเสียกลางวัน ลูกขึ้นไก่อ้น ตะวันแดงแจ๊ด "
 "โยน โยน โยน ขนลุกโยนโยนเข้ากอไผ่ ไอ้ข้างหน้าเล็ก ไอ้เจ๊กหน้า
 ใหญ่ ดอกไม้พระยาบาน อีผิวทำงาน อีเมียเล่นขี้ ตัดกระทุ้งเอามารองรังไก่อ
 อีแม่ไก่อ่อยกินเข้าวันละเม็ด อีเบ็ดเอ่อยกินเข้าวันละฟาย งูเหลือมงูลาย
 ก็ระพ่ายไก่อแจ้ ตัวน้อยบอกแม่ว่าจะกินนมไก่อ"

(อาภาภาชี)

เพลงกล่อมเด็กไอ้เข้ทะเลปัด

เฮ เอ้ เฮ ไอ้เข้ทะเลปัด รูปร่างหมาวัด มีเมียสองคน เมียน้อยชื่อนางคิ้ว เมียหลวง
 ชื่อนางจันทร์ กินข้าวร่วมกันไม่เว้นสักเวลานางคิ้วโหมยงแม่ทรงโสภ

เฮ เอ้ เฮ ไอ้เข้หนองบอน ไอ้ไทยไปก่อนไอ้มอญมาทีหลัง ชักเชือกรั้ง อ้อยเล ๑

(อาภาผักไห้)

เพลงกล่อมเด็กโยกเยก

โยกเยกเอียนน้ำท่วมเมฆ กระด่ำลอยคอ ไอ้เขียวหางงอ กอดคอกันโยกเยก
 โยกเยกเอียน ไอ้เด็กหัวกระโหลก ม้าโยกไม่ไหว ควาดำมพาย ตีหัวนายคังไป

(อาภาผักไห้)

เพลงกล่อมเด็กจันทร์เจ้า

จันทร์เจ้าเอ๋ย ขอข้าวขอแกง ขอแหวนทองแดง ผูกมือน้องข้า
 ขอช้างขอม้า ให้น้องข้าขี่ ขอแก้วให้้องข้านั่ง ขอเตียงตั้งให้น้องข้านอน
 ขอละครให้น้องข้าดู ขอยายชูเลี้ยงน้องข้าเกิด ขอยายเกิดเลี้ยงตัวข้าเอง

(อาเภอฝึกให้)

ภาคผนวก ค. 2

เพลงปฏิพากย์

เพลงปฎิพากย์

ตัวอย่างเพลงเรือ

ชาย หยดไว้ก่อนให้แม่ผ่อนฝีพาย
 เขี้ยวนะแม่ดาวกระจายของพี่แจ่มกระจ่าง
 ก้มหน้าจะช้ำหรือดี ถ้างั้น
 คนเล็ก หนาบางสักเพียงไร
 พี่วาดเรือแะเข้ามาแพะเรือน้อง
 สองตาแลมองแลไป
 เห็นเจ้าลอยเรือล่องอยู่ในท้องสายชล
 ก็อยู่ในวังน้ำวนทะเล
 ไม่เห็นผู้ใดแล้วเข้ามากลายมากล้า
 เห็นลอยอยู่ในไหนนาว่า
 ก็พี่เห็นแม่หนูชอบหูชอบตา
 ลูกคู่ดงามไปหมดทั้งสำนวนว่า
 พี่เลยแะเข้ามาชมเอย
 (ลูกคู่) พี่เลยแะเข้ามาชมเอย ก็พี่เห็นแม่หนู ก็ชอบหูชอบตา พี่เลยแะเข้ามาชมเอย
 ฮั๊ว ไฮ ชะ ชะ
 หญิง เกิดมาเป็นหญิงก็ต้องกลัวความผิด
 เพราะคำสุภาพที่ท่านว่าไว้
 จะชั่วก็ชั่วดีกว่าเก่า
 จะกลับหลังเป็นสาวมันทำไม่ได้
 น้องต้องกรองด้วยหนัง ต้องขึงด้วยหิน
 ถ้ากรองหนัง ทุ จะไม่รู้ความเป็นไป
 พ่อแม่ สอนสั่ง เราต้องฟังกระแส
 เราต้องเชื่อพ่อแม่ เชื่อใครไม่ได้
 ต้องเชื่อถ้อยน้อยรำ ให้อำนาจน้องไท
 เออะนะพ่อคนเป็นนายเพลง

(อา! เกอบางปะหัน)

ตัวอย่างเพลงเรือ

คนร้อง - ได้ยินสาวน้อยข้าได้ร้องว่า

ตอบ - ถึงข้าจะชอบหรือไม่ชอบข้าถึงได้ว่า

ท่าพลูท่าไพล่ ท่าเหมือนสิ่งใดลืมนตา

ถ้าพ่อจะแม่มาหา มาหาพลอย

น้อย น้อย น้ำน้อยสนอง เอ็งพาว่าข้าน้อง

จริงจ๊ะ จริงจ๊ะ เอาน้ำบัวนปาก ข้าคายหมาก

ข้าเอาน้ำบัวนปาก คายหมาก คายยา

ข้าเอาน้ำบัวนปาก คายหมาก คายยา

มะเชื้อที่เขาลือเขาเต็ด ที่เขาเนรเทศ เอ็งมา

อย่าว่าเขาละ

มะเชื้อที่เขาลือเขาเต็ด ที่เขาเนรเทศ ข้ามา

ได้ยัง ไม่ได้ฟังเนื้อเรื่อง มันไม่หมดไม่เปลือง เวลา

ไม่ทุกข์ ไม่โศก เหมือนยังถูกไม้กบศักดิ์

เอ็งจะมาหมายความรักของพวกข้า

(อาเภอท่าเรือ)

ตัวอย่างเพลงเกี่ยวข้าว

(ชาย) "พี่จะขอพึ่งสาวเนียงเสียงน้อง

พี่เข้ามาลอบแม่ทราชมสงวน

ขอเชิญแม่เยือนเยือนโอษฐ์

แม่งามประกอบจงดอขาวจา

(หญิง) แต่พอพี่เอ๋ยทราชมเชยก็ร้อง

ฉันเสียแคนของพี่ไม่ได้

ไหน ๆ ก็ได้เข้ามาลอบ

แม่เอ๋ยจรง้องร่ำว่า

ทั้งกาลก็จวนเวลา

เกิดแม่พวงมะ ไร่ดสมุททา

เกิดแม่ดอกจำปาทอง เอย ๆ

ตอบสนองสนทนา

ทั้งกระต่ายจำจะว่า

แล้วจำจะตอบขาวจา

(อาเภอขางบาล)

ตัวอย่างเพลงฉ่อย

(เอ ช่า ช่า ช่า ช่า ช่า ชะ หนอย แหนะ) เอย ว่า ใครหนอ ชะ
ว่า ใคร แน่ ใครมาเรียกหาแม่ทำไม แม่จะออกไปดูเสียให้รู้แน่
จะเป็นหนุ่มหรือแก่คราวใคร จะมาจัดแจงแต่งกายา จะหิวผม ผัดหน้าว่า
จะไป จันลาจากเรือนเขาไม่เชื่อนเซ ตีนน้องเหยียบแม่บันได

(เอ ช่า ช่า ช่า ช่า ช่า ชะ หนอย แหนะ) เอย ว่า ใคร หนอ ชะ
ว่า ใคร แน่ มายกเท้าหรือว่าก้าวเกิน ก็ตาดูตื่นเดินครรไล จันเห็นแต่คน
หัวดำ ๆ ใครนะน้องก็จำพี่ไม่ได้ พี่จะมาธุระหรือว่าปะกัง ร้อนเย็น
เป็นดังอันใด ธุระเย็นพักบ้านน้องก่อนธุระร้อนเลยไป

(เอ ช่า ช่า ช่า ช่า ช่า ชะ หนอย แหนะ)

ผู้ชายร้องตอบ

มาธุระเอ๋ยว่าตรงนี้ ก็จะเลยน้องไปที่ตรงไหน ที่มาตรงน้องก็อี่ตรงน้อง
ก็ตรงกระตอง (เอ ช่า ช่า ช่า ช่า ช่า ชะ หนอย แหนะ)

(อ้อ! เกอภาชี)

ตัวอย่างเพลงอีสาน

- ช. มาเถิดหนากะไรแม่มาชะแม่คนสวยข้า ๆ เออย่าร่าไร
- ญ. น้องจะออกไปดูเสียให้รู้จักว่ามันจะเป็นคนรักเออย่าไรไหม
จะจัดแจงแต่งตัวน้องหัวหิ้ว ผัดหน้าจะตกแต่งกายาน้องก็ว่าจะไป
เออ เอ็ง เอย จะจัดแจงแต่งตัวสะหัวหิ้วผัดหน้า จะตกแต่งกายา
น้องก็ว่าจะไป จะออกไปดูเสียให้รู้จักว่ามันจะเป็นคนรักเออย่าไรไหม
ครั้นแม่นจะห่มแม่สาวไม่แล แม่นว่าเจอคนแก่จะยกมือขึ้นไหว
ถ้าเจอพ่อหม้ายละ ใ้ที่ไหลเสีย เราแล้วเห็นให้เสียน้ำลาย
เจ้าจะมาพึ่งเงินหรือเองจะมาพึ่งทอง พึ่งข้าวพึ่งของน้องก็จะให้
เอาพึ่งเสื้อหรือหมอนแม่สาวน้อยแล้วจะค้อมแล้วหัวให้
- ช. เคยลงกระไดหรือระวางกระดอง จะโคคเจ้าของแล้วกระได
ลงกระไดระวางกระดกแม่สาวน้อยแม่จะตกแล้วกระได
- ญ. เองว่าฉันเจ็บแล้วฉันต้องเกียมาแก้ จะว่าฉันแพ้ละก็ไม่ได้
แม่นจะขาดก็ไม่มากเท่าริมฝีปากของไอ้พวกผู้ชาย มาจากเอยเมืองอ่างทอง
จะมาสร้างกรงทองให้ใคร ตามหาไถเอยและกวักน้องให้ไปไข่กระดอง
เอยของแม่ไอ้พวกผู้ชาย

(อาเภอดักให้)

ตัวอย่างเพลงอีสาน ตอนลักหา

- ญ. รักจริงละกะให้มาสู่มาขอละกับพ่อกับแม่ หาผู้ใหญ่เฒ่าแก่มาให้ได้
พ่อแม่เขาก็เลี้ยงมาโตเขาอยากกินส้มโอละลูกใหญ่
- ช. มันจะไปก็อยากจะไป เข้าไปห้องเอย่ว่าที่ 1 ก็ไม่เจอคนงาม
เข้าไปห้องที่สอง กำลังแม่นวลน้องก็หลับ เจอะน้องก็กำลังหลับ
จะทำน้องตอนหลับก็กลัวน้องจะอับจะอาย โอ้แม่ดอกโสนและโพธิ์สนอง
จงลูกเกิดนวลน้องที่จะพาเจ้าไป วันเนื้ที่มาพาน้องและก็จะไปหรือไม่
- ญ. เอยเอยเอย เข้ามาหรือมาหานวลน้อง น้องก็ทุกข์ใจ เสียกับพี่
เออจะ เอง เอย พี่จะเอย พี่จะพี่ขึ้นมาขึ้นหา น้องก็ไม่ว่าอะไร
ไอ้พ่อร่มโสนพ่อโพธิ์สนอง ขึ้นมาหาน้อง ๆ ไม่ว่าอะไร
ถ้าน้องพอกำลังหลับพี่กลัวน้องอับน้องอาย ถ้ารักจริง เอยมาสู่ขอ
กับพ่อแม่เขาและหาผู้ใหญ่เฒ่าแก่ มาให้ได้ ถ้าแม่นพ่อแม่เขาไม่ยกให้
แม่สาวจะไปเอย เอย เอย เสียกับพี่

ตอนพากันหนี

- เข้าป่าก็ต้องชมนกชมไม้พี่จะ พี่จ๋า มันเที่ยวชอ้มเอยเป็นพุ่มข้างหน้า
นั้นเขาเรียกว่าป่าชะแล้วอะไร
- ช. เขาเรียกว่าป่าหว่า ละป่าหวาย

(อาเภอฝึกให้)

เพลงระบำ

ขุนแผนแสนสันทิ เรื่องฤทธิ์เวทมนต์คาถา ก่อนจะได้พินมาได้ว่าคาถา
มนตราดอกเอ๋ย ขุนช้างเขามาทีหลัง มารักพินบ้างก็จะเป็นไรนี่
ขุนช้างเขาเป็นคนดี เป็นลูกเศรษฐีมีเงินทอง วันทองเป็นหญิงไม่ดี
ประเภทสตรีอย่าดูเยี่ยงอย่าง รักใครรักให้จริงจัง จริงใจ
หัวใจนวลนางรักชายให้แน่นอน สุปรรณเป็นเมืองขุนแผน จะไป
แก้แค้นพวกลาวเวียงจันทน์ ไปที่เชียงใหม่ก็ได้ลาวทอง ๆ
น้ำตาไหลนองไปสองถึงสามวัน

(อาภาภาณี)

เพลงระบำ

เอ่อ เอ้อ เอ๊ย ระบำศรีนวล ไร่เอ๋ยไร่มาแต่ไกลใกล้
ถ้ารักจะเล่นให้แม่ตื่นออกมา สู้คนสวยจะช้ำอยู่ทำไม (ลูกคู่)
ตรงไหนเอ๋ย ละเอียล้าโย หอม ๆ อยู่ในดงเอ๋ย ๆ
มาสนุกเสียด้วยกัน อย่าว่าจันมาเช็ดเลย แม่แพรศรีนวล
บ้านไกล (ลูกคู่)

(อาภาภาณี)

ภาคผนวก ค. 3

เพลงพื้นบ้าน : เพลงประกอบการละเล่น

เพลงพื้นบ้าน : เพลงประกอบการละเล่น

นางกะลา

นาง เอ้ยนางกะลา
 อย่ามัวอยู่ช้า
 เชิญ อัยเหิงองค์
 องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์
 ดอกไม้ห้อยหู
 ใครเชิญใครกล้า

มาเล่นด้วยกันแม่นางกะลา
 แม่นางกะลามาลเล่นด้วยกัน
 เชิญพระองค์ทั้งสี่ทิศ
 เนมิตรลงมา
 สีมพห้อยบำ
 แม่นางกะลาขอเชิญ
 (อาเภอท่าเรือ)

มอญซ่อนผ้า

มอญซ่อนผ้า
 ใครเปลอคอยระวัง

ตุ๊กตาทิ้งข้างหลัง
 คนข้างหลังระวังจะถูกตี
 (อาเภอท่าเรือ)

โอเปี้ยว

โอเปี้ยวสังข้าวเหนียว
 โอเปี้ยวสังข้าวเหนียว

ลิวลิวโอไ้
 ลิวลิวโอไ้
 (อาเภอท่าเรือ)

เพลงยิ้มหน่อย

ยิ้มหน่อยน้องฉัน ตาหวานน้อยซีเจ้า ยามยิ้มพริ้มเพรา เธอราวกับเทพธิดา
 ยิ้มซี ยิ้มหน่อย ยิ้มน้อย ยิ้มใหญ่ ยิ้มหน่อยเป็นไร เชิญคนงามของฉันยิ้ม
 ยิ้มซี น้องฉัน คอยชายตาหวาน ไว้เอนั้นรัก ๆ กัน รักนั้นคงมั่นคง ๆ (ซ้ำ)
 (อาภาเกศ)

เพลงมองดูเธอ

มองใบหน้าสวยมาเจอมาเจอ ฉันมองดูเธอ อ้อเฮ้อ สวยจริง
 ยิ้มยั่วชวนทวนหัวใจยิ้มชะม้ายชายหางตา ยิ้มเส้นให้ให้มีสง่า
 เธอยิ้มมา ฉันก็ยิ้มไป ยิ้มด้วยกันนั้นแหละดี เอ้ายิ้มอีกจะได้ไหม
 (อาภาเกศ)

เพลงเกี้ยวพราญ

จากไปหยอยเหงาเศร้าใจ	อยู่ใกล้สนุกสุขใจ
ไอ้...รักแท้มาแปรเปลี่ยน	ความรักไว้อยู่ในบทเพลง

(อาภาเกศ)

เพลงเกี้ยวพราญ

ไอ้พระจันทร์ลอยจันค้อยอยู่ข้างล่าง จะลอยเห็นข้างข้างล่างมันให้มืดมน
 อยู่สูงเกินไปหัวใจฉันให้หมองหม่น ความรักความจนเหลือทนซะแล้วเจ้าเอ๋ย
 (ชาย) ร้องแก้ฝ่ายหญิง
 เดือน เดือน ขยับเขยื้อนมาเดือนหัวใจ ตัวเรานั้นราวกระต่าย ๆ
 จะมามุ่งหมายอะไรจันทร์ นอนละเมอเพื่อจ้อง ยิ่งมองมันให้อารมณ์
 ตัวเรานั้นให้เราร้อน เวลาจะนอนมันให้อาตุร

เดือน เดือน สาวน้อยลอยเลื่อน เหมือนเดือนจากฟ้า
 ยามเย็นไม่เห็นน้องมาในอุราของพี่สะท้อน เห็นอยู่จริงจะต้องหยุดพัก
 มานั่งฝากรัก รักก็เสียก่อน สาวงามทำให้ก็อวรณ์ ๆ
 จะพาน้องอีตอนเที่ยงคืน

(อาภาภวาที)

เพลงทิ้งนอย

ทิ้งนอย นอย นอย จะมัวสออยว่าฉันจะรา
 ทุกข์เฝ้าของเจ้ามาเกิด มารับเอาเถิดนะแม่แก้วตา
 ทิ้งโง่ง โง่ง โง่ง นกเอี้ยงโคลงมาจับหลังคา
 จับแมวแจวเรือ จับเอาเสือไปไถนา
 หัวล้านชนกันหลังบ้านพ่อตา

(อาภาภวาที)

เพลงเกิดทิ้ง

เกิดทิ้ง จะยัน เกิดทิ้ง ใครราไม่ได้ก็จะอายเกิดทิ้ง
 (ชาย) บ้านเหนือและบ้านใต้ถึงห่างไกลหัวใจใกล้กัน
 คิดถึงราพี่ราพันทุกคืนวันฉันนั้นคณิง ฉันร้องเพ ลงรัก ราเพลิน
 ได้ยินถึงเธอ ถึงหรือไม่ถึง ความรักสลักปักตรึง เธอคิดถึงฉันเฝ้าไหมเธอ
 (หญิง) ทำไมจะไม่คิดถึง ฉันนอนคณิงคิดถึงแต่เธอ

(อาภาภวาที)

เพลงราวงรักหญิงบ้านไกล

ยินเสียงดนตรี นารีของน้องบรรเลง ก็เมื่อยามพลบค่ำ
 อยู่กลางใจนา เห็นหน้าคู่รักจิตใจใครจะเหมือน
 รักหญิงบ้านไกลหัวใจเตือน ๆ รักแล้วไม่เลือนลอยลม ๆ
 ยิ่งเพลินในฤดี ฟังเสียงดนตรีนารีของน้องบรรเลง
 ก็เมื่อยามพลบค่ำ เห็นหน้าคู่รักจิตใจใครจะเหมือน
 รักหญิงบ้านไกลหัวใจเตือน ๆ รักแล้วไม่เลือนลอยลม ๆ

(อาภาเกศ)

เพลงราวงจันทร์แจ่ม

จันทร์แจ่มเมื่อเดือน 12 ขาวผ่องเป็นนวลระหง สว่น้อยมาลยกระทง
 ลอยกระทง กระทงเสี่ยงทายเสี่ยงทายไปหาเนื้อคู่ จะอยู่ทิศเหนือหรือใต้
 เสี่ยงทายไปตามกุศล มาลัยลอยวนคนงามนี้เอย

เพลงและสุภาษิตในการสั่งสอนเด็ก

"เพื่อนไตรรงค์ เราจะวิ่งตรงไปเอ้ายัย เพื่อนไตรรงค์ เราจะวิ่งตรงไป
 รบเอ้ายัย. ถึงเสียหายนะ ไวลายนักรบไทย ถึงเสียชนม์ ยอมทนยอมเสียไป
 แต่ไตรรงค์ต้องอยู่คงถึงชาติไทย"
 ไตรรงค์ธงไทย สะบัดพริ้ว ทำร้ายสีแดง น้ำเงิน ขาว ตั้งดวงเดือน
 ลอยเด่นในหมู่ดาว เป็นเมิ่งขวัญของชาวประชาไทย (ข้า)
 สีนํ้าเงิน คือ สีประจำชาติ ขาว คือ พระพุทธศาสนอันสดใส แดง คือ
 เลือดเนื้อของชาวไทย จะเทิดไตรรงค์ไว้ตลอดกาล"

(อาภาเกศ)

เพลงลำตัด

ในตอนหนึ่งของเพลงลำตัดที่ยกตัวอย่างมาให้รู้พอสังเขป ซึ่งต้องอาศัยลูกคู่ด้วย
จะเป็นตอนที่ผู้หญิงเกี้ยวผู้ชาย เพราะเขามีความสนใจในตัวผู้ชายดังตัวอย่างนี้
ชะแปงตะลุ่มแปงเอวอะ ชะป่องกะลุ่มลุ่มป่อง ชายคนนี้สวยดีเลยแจกบุหรืครึ่งซอง
เอวอะบุณเฑาะบายเซโอละเห้ โอละซา
สายหยุดดอกพุทธานาน ๆ หนักหนาละจะได้มาเซยชม ตะป่องกะลุ่มลุ่มป่อง
ผู้ชายคนนี้สวยดีเลยแจกบุหรืเกล็ดทอง (ข้า)

(อำเภอกาฬ)

นางلوب

เดิมเอ๋ยเดิมที	นารีเกิดด้วยไม้ไผ่
ตัดเอามาทำไซ	เหลาเอ๋ยเหลาแล้ว
น้องแก้วจะลนไฟ	เครือเถาวัลย์พันไซ
สร้อยมาลัยของแม่เฒ่า	วิ่งเข้านานอก
ย้อยออกนาใน	หม้อข้าวเท่าหอยแครง
หม้อข้าวเท่าหอยโข่ง	เชิญเอ๋ยเชิญลง
เชิญพระองค์	กระดงแดง
ฝึมาแล้วไว	ฝึมาแล้ววา
ฝึมาไม่ได้	ได้ไม่ลงมา
ให้หนามพุดรา	เกี่ยวหน้าโพธิ์
	(อำเภอกาฬ)

การเล่นโพงพาง

ในการเล่นลักษณะนี้จะมีคนเป็นอีกาเอาผ้าปิดตาอยู่ตรงกลางคนหนึ่ง แล้วคนที่จะมาเล่นจับมือเป็นวงกลม แล้วมีคนเดินเป็นวงกลมไปแล้วก็ร้องเพลงไปด้วย

โพงพางนกระยางเข้าลอบ อีกาตาบอดเข้าลอบโพงพาง

คนถาม ว่ากาเอ๋ย เอ๋ยมาจากไหน อีกาตอบ มาจากป่า คนเล่นถาม มาทำไม อีกาตอบ มากินคน คนเล่นถาม คนเป็นหรือคนตาย ถ้าตอบว่าคนเป็นคนที่เล่นอยู่ในวงก็หนีได้ แล้วคนที่ เป็นอีกาก็ต้องเดินเข้าไปจับคนที่จับแล้วทายว่า คนนั้นชื่ออะไร

(อำเภอฟักไถ่)

การเล่นมอญซ่อนผ้า

มอญซ่อนผ้า จะเล่นกันกี่คนก็ได้ แต่จะมีคนเป็นหนึ่งคนถือผ้าเอาไว้และคนที่เหลือ นั่งล้อมวงกัน และร้องเพลงไปด้วยปรบมือไปด้วย และคนที่ถือผ้าก็จะเดินข้างหลังคนที่นั่งล้อมวง ไปรอบ พอเพลงจบก็จะวางผ้าไว้ข้างหลังโดยที่ไม่ให้เขารู้ตัว แต่ถ้าคนนั้นรู้ตัวเขาก็จะเอาผ้านั้น วึ่งมาตีเราและเราก็ต้องรีบวิ่งมานั่งแทนที่เขาก่อนที่จะถูกตี แต่ถ้าเขาไม่รู้ตัวเราก็จะหยิบผ้านั้น มาตีเขา และรีบวิ่งหนี ถ้าเราวิ่งมานั่งแทนที่เขาได้คนนั้นก็ต้องเป็นต่อไป เพลงมอญซ่อนผ้า ร้องว่า

มอญซ่อนผ้าตุ๊กตาอยู่ข้างหลัง ใครเพลอไม่คอยระวัง ตุ๊กตาอยู่ข้างหลังระวังจะถูกตี หมครอบก็ร้องแบบนี้ต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเลิกเล่น

(อำเภอฟักไถ่)

การละเล่นรื้อข้าวสาร

มีคน 2 คน เข้าไปตั้งชื่อไม่ให้คนอื่นรู้และเอามือประสานกันและผู้เล่นอื่นเกาะเอวกัน เป็นแถวและก้าวรูดได้มือที่ประสานของสองคนและร้องเพลงกันด้วยว่า

รื้อข้าวสาร สองทะนานข้าวเปลือก เลือกท้องโบลาน ขอดข้าวใส่จาน เก็บเบี้ยได้ถน
ร้าน พานเอาคนข้างหลังไว้

พอเพลงจบลงคนเป็นก็จะกักคนที่ลุดเข้าเข้ามาพอดีเอาไว้และถามว่าจะเลือกอะไร เช่นเขาค้างชื่อว่ามาว่า อุ่น กับลาโย ก็จะทำให้เขาเลือก 1 อย่างและไปปล่อยเขาไปก่อน และเล่นจนหมดคนและค่อยบอกว่า อุ่น ข้างใคร ลาโย ข้างใคร และมาทักเยือกกันและก็พลัดกันเป็น ทานแบบนั้นไปจนกว่าจะเลิกเล่น

(อาเภอผักไถ่)

การละเล่นงูกินหาง

ในการเล่นแมง จะมีคนเป็นแมง 1 คน พ่องู 1 คน และมีลูกงูที่ตัวก็ได้โดยให้เกาะเอวแมงเอาไว้ แล้วพ่องูก็ถามแมงก่อนว่า

พ่อ : แมงเอ๋ย

แม่ : เอ๋ย

พ่อ : กินน้ำป๋อไหน

แม่ : กินน้ำป๋อไคโยกไปก็โยกมา (แมงและลูกงูก็ทำท่าโยกไปทางซ้ายที่ทางขวาที่)

พ่อ : แมงเอ๋ย

แม่ : เอ๋ย

พ่อ : กินน้ำป๋อไหน

แม่ : กินน้ำป๋อหิน บินไปก็บินมา (ทำท่าบิน)

พ่อ : แมงเอ๋ย

แม่ : เอ๋ย

พ่อ : กินน้ำป๋อไหน

แม่ : กินน้ำป๋อทราย ย้ายไปก็ย้ายมา (ทำท่าย้าย)

พ่อ : ทอดแหได้กี่โครม

แม่ : (แม่งูก็นับจำนวนลูก แล้วก็ตอบต่อไป สมมุติว่า 5 โครม)

พ่อ : ขอโครมหนึ่งได้ไหม

แม่ : ไม่ได้

พ่อ : ตำน้าพริกก็ถ้วย

แม่ : 5 ถ้วย

พ่อ : ขอถ้วยหนึ่งได้ไหม

แม่ : ไม่ได้

พ่อ : แกงได้กี่หม้อ

แม่ : 5 หม้อ

พ่อ : ขอหม้อหนึ่งได้ไหม

แม่ : ไม่ได้

พ่อ : กินหัวกินหาง กินกลางตลอดตัว

พ่อกับแม่ก็เอามือทั้งสองประสานกัน และพ่อกับแม่ก็เอามือคอดและลูกส่วนลูกก็คอดหลบถ้า
ถูกลูกตัวใด ตัวนั้นตัวนั้นต้องมาเป็นพ่อกับแม่แทน

ซึ่งการเล่นแบบนี้ส่วนมากเป็นการละเล่นของเด็ก และจะได้เล่นกันเป็นประจำ
จนมากด้วย

(อำเภอฟักให้)

การละเล่นตะลือกตอกเด็ก

การละเล่นแบบนี้ ตอนแรกก็ดวงกลมวงใหญ่ ๆ และทำเป็นขันบันได จะมีคนเป็น 2 คน
และที่เหลือก็จะไปตั้งชื่อดอกไม้กันโดยไม่ให้คนเป็นรู้ แล้วกลับเข้ามาในวง

คนเป็น : (เดินขึ้นตรงบันได และพูดว่า) ตะลือก ตอกเด็ก

คนเล่น : มาทำไม

คนเป็น : มาชื่อดอกไม้

คนเล่น : ดอกอะไร

คนเป็น : ดอกจำปี

คนเล่น : ไม่มี

คนเป็น : ดอกจำปา

คนเล่น : ไม่มี

คนเป็น : ดอกกุหลาบ

คนเล่น : มี

ถ้ามีคนที่ยึดดอกกุหลาบก็วิ่งออกจากวงสามรอบ ถ้าถูกจับได้ก็มาเป็น ถ้าจับไม่ได้ก็ต้อง
เล่นต่อไป แล้วคนนั้นต้องเปลี่ยนชื่อใหม่

(อาเภอฝึกให้)

ภาคผนวก ค.4

นันทาพันธ์บ้าน

เรื่อง ไอ้ตุตขลุ่ยกับไอ้ติค่าง

สองคนเป็นเพื่อนกัน ไอ้ตุตขลุ่ยกับไอ้ติค่าง ไปลักควายกันเถาะ ไอ้ติค่างก็บอกว่า ภายเขา ไอ้ตุตขลุ่ยก็บอกว่า ไปลักเขาแล้วมึงยังอายอีกหรือ คุยกันหนัก ๆ ก็ตกลงกันไปลักควาย เคน ๆ ไปก็บอกว่าตุตค่างวะ ไอ้ติค่างก็บอกว่าเอาฟางอุดตุตทั้งคู่อันพ้องต้องกันก็เอาฟางอุดตุต ไอ้ตุตขลุ่ย ไปลักควายในคอกไปเที่ยวคลาไม่รู้จะเอาตัวไหน ไปเอาควายตัวหนึ่งก็กลับไป แก่เชือกวัวตัวอื่นก็เห็นฟางที่อุดตุตไอ้ตุตขลุ่ย มันก็เอปากคืบฟางที่ตุตไอ้ตุตขลุ่ยออก มันก็ดัง ตูย ๆ เจ้าของบ้านก็ตกใจตื่น พอตักตักบนบ้าน ทั้งสองออกเดินแล้วตุตก็ดังตูย ๆ ๆ เจ้าของก็ กวดไปจนเมื่อยแต่ไม่ทัน ก็นั่งพักเมื่อกวดไปตั้งไกลแถมยังเป่าขลุ่ยให้ฟังอีก

(อำเภอบางปะหัน)

เรื่อง ไอ้ขี้มูกมาก

ยังมีชายอยู่ 4 คน คนหนึ่งชื่อ ไอ้ตุตแหลม คนที่สองชื่อ ขี้มูกมาก คนที่สามชื่อ ปุ่มปาม คนที่สี่ชื่อ ใบหูใหญ่ วันหนึ่งชวนลงเรือ ไปทอดแหกันทุกวัน อยู่มา วันหนึ่งทอดแหกันได้เยอะแยะเลยเกือบเต็มลำเรือ ขณะที่แจวเรือกันมานั้น ทั้งสี่คนก็ได้เจอคุณยาย ชั่งแก่มากแล้ว ยายคนแก่นั้นก็ขอปลาทั้งสี่คน "ขอปลาสักหน่อยเถาะ เจ้าสามปุ่มปามกันได้ยิน ก็บอกคุณยายนั้นว่า เอียงเรือเข้ามาคุณยายก็เอียงเรือเข้าไป สามปุ่มปาม ก็โกยปลาตะบั้งตะบัน โกยปลาให้คุณยายจนหมด ไอ้ตุตแหลม ก็นั่งดูไอ้สามปุ่มปาม ไอ้ตุตแหลม เกิดความรู้สึกเคืองและ ไม่นิไม้มาก ก็เอาตุตกระแทกเรือ ทำให้เรือทะลุ พอไอ้ขี้มูกมากเห็นเรือทะลุ และเรือใกล้จมน้ำก็รีบ สั่งขี้มูกมากอด ตรงที่เรือทะลุจนอยู่ ส่วนใบหูใหญ่ เห็นเขากำลังอุดเรือ เขาก็เอาใบหูมาทำ เป็นใบเรือ ทำให้เรือไปถึงจุดหมายปลายทาง

(อำเภอบางปะหัน)

เรื่อง ไอ้ตุตแหลม ไอ้หูกางและไอ้ขี้มูกมาก

เรื่องมีอยู่ว่าตุตแหลม หูกาง ขี้มูกมาก ทั้งสามคนเป็นเพื่อนรักกันวันหนึ่งทั้งสามคนจึงนัดกันไปหาปลาต้องขึ้นเรือไป หูกางกับขี้มูกมากก็ขึ้นเรือไปก่อนส่วนตุตแหลมขึ้นทีหลังคนอื่นเขาแต่ขึ้นไปนั่งได้สักประเดี๋ยวท้องเรือก็ทะเลเพราะตุตแหลมไปทิ่มท้องเรือทะเลจึงเป็นเหตุให้น้ำเข้าเรือทั้งสามคนตกใจเพราะกำลังจะล่อ มีคนหนึ่งคิดขึ้นมาได้ว่าให้หูกางเป็นคนวิดน้ำออกจากเรือส่วนขี้มูกมากก็คอยส่งขี้มูกอุดรูรั่วแล้วทั้งสามก็เดินทางต่อไปโดยให้หูกางเป็นใบเรือแล่นไปตามลากล่องก็บังเอิญไปเจอรังผึ้งอยู่ในน้ำแท้จริงแล้วรังผึ้งนั้นอยู่ข้างบนแต่ที่เห็นเป็นเพียงเงาของมันเท่านั้น แต่ด้วยความโง่ของมันทั้งสามก็เกิดความอยากจะได้ก็เกยกันลงไปเอาผลสุดท้ายไอ้ตุตแหลมรับอาสาลงไปเองโดยมีเงื่อนไขว่าให้ใช้ไม้ดันตุตและถ้าเห็นมันดินเท่าไรก็ให้ดันเท่านั้น เพราะถ้าดันก็แสดงว่าเห็นรังผึ้งแล้ว พอตุตแหลมลงไปทั้งสองที่อยู่ข้างก็ใช้ไม้ดันกันใหญ่ไอ้ตุตแหลมก็หายใจไม่ออกก็เลยดัน พวกที่อยู่ข้างบนนึกว่าพบรังผึ้งแล้วก็ช่วยกันแรงกว่าเดิมจนไอ้ตุตแหลมขึ้นแตกแล้วลอยขึ้นมาทั้งสองคนที่อยู่บนเรือก็พากันโกรธไอ้ตุตแหลมเพราะนึกว่ากินผึ้งคนเดียวแล้วคายขี้มูกออกมาก็เลยปล่อยไม้ที่ดันไอ้ตุตแหลมก็ลอยขึ้น ปรากฏว่าไอ้ตุตแหลมตายซะแล้ว

(อาเภาภาชี)

เรื่อง ไอ้ตาบอดกับไอ้ขาติดกัน

ทั้งสองคนก็พากันไปเที่ยวโดยให้ไอ้ขาติดขี่คอไอ้ตาบอดเพราะจะได้ให้ไอ้ตาบอดเป็นขาให้ไอ้ขาติดเป็นตา ทั้งสองพากันเดินเที่ยวไปเรื่อยเผอิญไอ้ขาติดมองเห็นเขื่อนกระตาก็บอกให้ตาบอดหยุดเพื่อจะได้ขึ้นไปเอาเขื่อนกระต่าที่มียูบนต้นไม้ ไอ้ขาติดก็ให้ไอ้ตาบอดขึ้นไปเพราะขามันดีสามารถปีนต้นไม้ได้ ไอ้ตาบอดก็ขึ้นไปเรื่อยให้ไอ้ขาติดเป็นคนบอกว่าตอนไหนถึงไหนแล้ว พอถึงรังนกไอ้ขาติดก็บอกว่าถึงแล้วไอ้ตาบอดก็เอื้อมมือไปล้วงในรังนกก็ไปจับเอางูเห่ามา งูเห่าก็พันพิษใส่ตาของไอ้ตาบอดก็หายมองเห็นก็รู้ว่าตนกำลังจับงูอยู่ที่ปล่อยงูลงไปถูกไอ้ขาติด ส่วนไอ้ขาติดก็ตกใจวิ่งหนีเข้าจึกออกจากกันเขาก็เลยหายติดกัน

(อาเภาภาชี)

เรื่อง ไอ้ตาบอดกับไอ้หูตึง

ทั้งสองเป็นเพื่อนรักกัน วันหนึ่งก็พากันลักไก่ของชาวบ้านตอนกลางคืนก็เอนหลังกันหมด แล้วก็เข้าไปในบ้านหลังหนึ่ง ไก่นั้นอยู่ใต้ถุนบ้านไอ้ตาบอดก็ให้ไอ้หูตึงเป็นคนเข้าไปขโมยพอไอ้หูตึงเข้าไปในเล้าไก่ก็ตะโกนถามไอ้ตาบอดด้วยเสียงที่ดัง เพราะนึกว่าตนพูดค่อยแล้ว เพราะหูมันตึงจึงไม่ค่อยได้ยินอะไร ไอ้ตาบอดก็ตกใจก็ร้องบอกว่าอย่าแรงซิวะ ไอ้หูตึงนึกว่าให้เอาตัวดำก็หยิบตัวขึ้นมาแล้วตะโกนอีกว่าใช้ตัวนี้ไหม ไอ้ตาบอดก็บอกไปอีกว่าพูดค่อย ๆ ไอ้หูตึงนึกว่าให้มันปล่อยไก่มันก็เลยปล่อย แล้วก็ตะโกนออกมาว่ากูปล่อยไปแล้ว ไอ้ตาบอดก็บอกว่าอย่าพูดหลายคำซิฝ่าย ไอ้หูตึงก็นึกว่าให้มันจับตัวเถียงกันไปเถียงกันมา เจ้าของบ้านตื่นขึ้นมาก็ได้ยินเสียงคนคุยกันว่าเอาตัวดำตัวก็ตะโกนร้องขึ้นมาดังทั้งสองตกกระใจวิ่งกันใหญ่ฝ่ายไอ้หูตึงตามันเห็นก็วิ่งนำหน้าไปก่อน ไอ้ตาบอดมองไม่เห็นก็ไม่รู้จะไปทางไหนดีวิ่งไปขึ้นต้นไม้และกอดสูกตกลีหวั่นึกว่าเจ้าของบ้านเอะไรมาพาหัวก็ร้องว่าอย่าพาข้าเลย ๆ

(อา. เกอภาชี)

เรื่องนกกาเหว่า

อีกาตัวหนึ่งชอบลักขโมยของชาวบ้านกิน ชาวบ้านตากปลาก็ขโมยกินหมด ชาวบ้านก็ได้ไปแจ้งพราหมณ์ที่เฒ่าเป็นพระที่นายพราหมณ์ก็เห็นอีกากำลังไถ่ไถ่กินปลาจริง ๆ ก็เลยยิงปืนเข้าไปในถิ่นของอีกา อีกาจึงปวดมากเอาไม้แทยก็ไม่ออกก็เที่ยวไปตามนกทุกชนิดว่าจะทำอย่างไร แต่ก็ไม่มีใครเอากะสุนออกจากถิ่นของอีกาได้ และอีกายังบอกอีกว่าถ้าใครเอากะสุนออกให้จะได้ยอมเป็นทาสรับใช้ตลอดไป อีกาไปเจอนกกาเหว่าเข้า กาเหว่าบอกวิธีให้แต่อีกาจะต้องเป็นทาสเลี้ยงลูกให้กับนกกาเหว่า อีกาก็ตอบตกลง นกกาเหว่าบอกให้อีกาเอากันไปแช่น้ำอีกาก็ทำตามโดยเอากันไปแช่น้ำกระสุนเมื่อโดนน้ำก็ละลายออกมาเพราะเป็นดิน แล้วอีกาก็แบ่งออกมาได้ง่ายมาก นับจากนั้นมาอีกาก็ต้องเลี้ยงลูกให้นกกาเหว่าดังสัญญาที่ได้ให้ไว้กับนกกาเหว่า

(อา. เกอบางบาล)

เรื่อง เต่ากับลิง

เต่ากับลิงเป็นเพื่อนกันมานานแล้ว ลิงมักจะทำอะไรเร็วแต่เต่ามักทำอะไรช้า ทั้งสองก็ชวนกันไปเที่ยวในป่า ลิงเดินเร็วมากส่วนเต่าเดินไม่ทันจึงตะโกนบอกลิงว่า "ข้าเดินไม่ทัน" ลิงจึงบอกว่า "ให้ข้าขี่หลังเ็งจะได้ไปถึงพร้อม ๆ กัน" เต่าจึงยอมให้ลิงขี่หลังเต่าไป พอไปถึงในป่าลิงเห็นต้นมะเดื่อลูกสุกจึงร้องขึ้นว่า "ลูกมะเดื่อ ๆ" แล้วขึ้นไปเป็นกินคนเดียว เต่าขอลิงก็ไม่ยอมให้ เต่าจึงเดินไปเรื่อย ๆ เห็นต้นจันทน์ลูกสุกอยู่เต็มต้นหล่นเกลื่อนทาง เต่าจึงกินจนอิ่ม แล้วก็ตดออกมา ตดนั้นมีกลิ่นหอม เต่าจึงจะหาวิธีที่จะแก้แค้นลิงจึงเอากลิ่นตดใส่หม้อเพื่อที่จะเอาไปขายตากับยาย พอไปถึงตากับยายก็ร้องตะโกนบอกว่า "ขายตดเนื้อ" เมื่อตากับยายได้ยินจึงถามกลับมาว่า "ตดหอมหรือตดเหม็น" เต่าบอกว่า "ตดหอมจ้า" เมื่อยายดมก็หอมจริง ๆ จึงถามเต่าว่า "ราคาเท่าไร" เต่าบอกว่าขอโทษใบหนึ่งแล้วกล้วยแวนคอ "ตากับยายก็ตกลงดังนี้แล้วเต่าก็เข้าไปในป่าเพื่อจะได้ไปหาลิง แล้วก็ตีโชน ส่วนลิงได้ยินจึงถามว่า "เอ็งไปเอาโชนกับกล้วยมาจากไหน" เต่าก็บอกว่า "ข้าเอาตดหอมไปขาย" ลิงอยากได้บ้างจึงถามเต่าว่าจะต้องทำอย่างไร เต่าบอกว่าให้ไปที่กอไผ่ร้านแล้วถ้าเจอหมาเฝ้าก็กินแล้วตดจะหอมเอาใส่หม้อไปขายตากับยาย เมื่อลิงได้ยินดังนั้นก็รีบเดินไปที่กอไผ่เห็นหมาเฝ้าล่อน้ำมาจริง ๆ ก็รีบกินเข้าไป แล้วตดออกมาเหม็นมาก ลิงก็คิดว่าเป็นตดหอมก็เอาไปขายตากับยายโดยร้องตะโกนออกไปว่า "ขายตดเนื้อ!" ยายได้ยินก็บอกตา แล้วก็ยังไม่เปิดดม ถามราคาลิงก็ขอเช่นเดียวกับเต่า พอลิงเดินไปได้ไม่ไกล ตากับยายก็เปิดออกดมจึงรู้ว่า เป็นกลิ่นเหม็นไม่ใช่กลิ่นหอม จึงไม่ให้ลิงมาวิ่งไล่ลิงไป ลิงมันขึ้นต้นไม้ตาก็วิ่งขึ้นไปตากับยายว่า "ถ้าลิงตกลงมาให้ดี" แต่แล้วตาก็ตกลงมาเอง ยายก็นึกว่าเป็นลิงก็ต้อย่างแรงส่วนลิงนั้นหนีไปได้

(อาเภอบางบาล)

เรื่องหลวงตาจอมตะกละ

หลวงตาจอมตะกละไปบิณฑบาตทุกวัน มักจะได้ของดี ๆ มาทุกวันและก็นำมาแจกจ่ายให้เด็กวัดกินด้วยเลย วันหนึ่งมีคนใส่ข้าวเหนียวสังขยาามา เด็กวัดก็รู้ว่าถ้าหากกลับไปวัดจะต้องไม่ได้กินแน่ จึงพากันกันไปเดินไปจนข้าวเหนียวสังขยาหมด เมื่อมาถึงวัดแล้วหลวงตาจึงถามเด็กวัดว่า "ข้าวเหนียวสังขยาไปไหน" เด็กวัดได้ยั้งดังนั้นจึงบอกกับหลวงตาว่าแมลงวันกินจนหมดเสียแล้วเหลือแต่จานเปล่า ๆ หลวงตาไม่โหมากสั่งเด็กวัดว่า "มึงไปเอาไม้ตักลองมา ถ้าเห็นแมลงวันที่ไหนตักมาให้รอดไปได้" เด็กวัดก็ไปเอาไม้ตักลองตามที่หลวงตาสั่ง แล้วแมลงมาก็ตักจนตายทุกตัวแล้วมีอยู่ตัวหนึ่งบินมาเกาะตรงจมูกของหลวงตาเด็กวัดก็ไม่กล้าตัก หลวงตาจึงทำจมูกไม่ให้เคลื่อนไหวแล้วบอกเด็กวัดว่า "แมลงวันอยู่ปลายจมูกของกูนี่" เมื่อเด็กวัดได้ยั้งดังนั้นด้วยความเคืองหลวงตาอยู่ก่อนแล้ว จึงพากันเอาไม้ตักลอง ตีไปที่จมูกหลวงตา หลวงตาร้องเจ็บปวดมาก

(อาเภอบางบาล)

เรื่อง หลวงตากินขี้ไก่

หลวงตาเลี้ยงไก่ไว้มากมาย วันหนึ่งจะไปบิณฑบาตจึงได้สั่งเด็กวัดว่า "ให้คอยดูไก่ไม่ให้มาขี้ที่วัด ถ้าไก่ขี้ขึ้นมาจะให้พวกเด็กวัดเลี้ยงขี้ไก่ แล้วจึงไปบิณฑบาตส่วนเด็กวัดนั้นก็อยากจะทำเล่นกับหลวงตาจึงนำน้ำตาลปีบมากวนแล้วทำสีให้เหมือนกับขี้ไก่ นำไปเหยาะไว้บริเวณที่ไก่เคยมาขี้จนกระทั่งหลวงตาคลับมาจากบิณฑบาต เห็นขี้ไก่จึงไม่โหมากไปเรียกเด็กวัดมาเลี้ยงขี้ไก่ เด็กวัดได้ยั้งดังนั้นก็เลยเสียจริง ๆ และไม่มีควมกลัวอะไรทั้งสิ้นเพราะขี้ไก่ที่ตนเองทำเอาไว้ ส่วนหลวงตาเห็นเด็กเลี้ยงขี้ไก่เกิดความสงสัยว่าทำไมเด็กวัดจึงกินขี้ไก่ได้อย่างเอร็ดอร่อยมากจนเหลือสามกองหลวงตาจึงบอกเด็กวัดว่า "ไหนลองให้ข้ากินบ้างสิ" แล้วหลวงตาก็กินขี้ไก่จริง ๆ และเกิดความคิดขึ้นมาว่าทำไมไก่วัดของเราจึงอร่อยอย่างนี้ จึงบอกเด็กวัดว่า วันหลังเอ็งไปไล่ไก่มาแล้วปล่อยให้มันขี้ไม่ต้องไปไล่มัน

รุ่งเช้าอีกวันหนึ่ง หลวงตากลั้มมาจากบิณฑบาตเห็นไก่ไก่เต็มไปหมดจึงรีบวางบาตรแล้ว
 ไก่โคงกินที่ไก่ เมื่อกินแล้วรู้สึกเหม็นมากจึงสงสัยว่าทำไมไก่ที่โคงกินกับวันนี้ไม่เหมือนกัน แถม
 ยังเหม็นอีกต่างหากด้วย ส่วนเด็กวัดเมื่อได้เห็นหลวงตาก็รีบวิ่งร้องตะโกนออกมาดัง ๆ ว่า
 "หลวงตาคินไข่ไก่ ๆ"

(อาเภอบางบาล)

เรื่อง ไอ้ขี้เกียจ

ไอ้ขี้เกียจเลี้ยงแมวเลี้ยงหมาไว้ แมว 1 ตัว หมาก็ 1 ตัว หมาและแมวเป็นสัตว์แสนรู้
 วันหนึ่งลูกสาวเจ้าบ้านผ่านเมืองมาเที่ยวไอ้ขี้เกียจเห็นเข้าก็นึกชอบจึงรีบเข้าไปให้แม่ขอ แม่จึง
 บอกว่าจะเอาอะไร ไปให้เขาถูกปากหน้าไปขอ เขาจะตัดหัวเอาแต่ถ้าไม่ไปขอให้ไอ้ขี้เกียจก็จะขู่ฆ่า
 แม่ก็เลยจะไปขอร้องให้ พอไปขอเจ้าบ้านผ่านเมืองก็บอกว่าให้สร้างสะพานเงินสะพานทองไปถึง
 เมืองเขา แล้วเขาจะยกให้ ถ้าสร้างสะพานเงินสะพานทองมาให้ไม่ได้ เจ้าบ้านเมืองจะตัดหัว
 แม่ไอ้ขี้เกียจก็ร้องไห้ กลับมาปรึกษากันว่าจะทำอย่างไร แม่ก็ไปขอลูกสาวให้แล้วจะทำอย่างไร
 ต่อไป ไอ้ขี้เกียจก็บอกว่า ไม่เป็นไรหรอก หมาก็บอกว่าจะจัดการให้ไอ้ขี้เกียจมีแก้วสารพัดนึก
 อยู่ 1 ลูก ทางฝ่ายเจ้าบ้านเมืองไม่ได้เตรียมตัวเพราะคิดว่าไอ้ขี้เกียจจะทำได้พอตอนเช้า
 เจ้าบ้านเมืองบอกให้ออกมานอกหน้าต่างเพื่อที่จะมาดู และคิดว่าจะต้องได้ตัดหัวไอ้ขี้เกียจวันนี้
 แน่แน่นอนเพราะไอ้ขี้เกียจไม่สามารถทำได้แน่นอน

ส่วนไอ้ขี้เกียจก็อธิษฐานขอสะพานเงินสะพานทองข้ามมาได้ แล้วเจ้าบ้านเมืองก็ต้อง
 ยอมยกลูกสาวของตัวเองให้เป็นของไอ้ขี้เกียจ และลูกสาวของเจ้าของบ้านเมืองก็หลอกถาม
 ไอ้ขี้เกียจว่าทำไมจึงสร้างสะพานเงินสะพานทองมาได้ ไอ้ขี้เกียจก็บอกว่าตนมีแก้วสารพัดนึกจะนึก
 เอาอะไรก็ได้ทั้งนั้น แล้วลูกสาวเจ้าเมืองก็ยึดเอาแก้วสารพัดนึกจะนึกเอาอะไรก็ได้ทั้งนั้น แล้ว
 ลูกสาวเจ้าเมืองก็ยึดเอาแก้วสารพัดนึกมาเป็นของตนแล้วไล่ไอ้ขี้เกียจออกจากบ้านจากเมือง
 ตอนกลับไม่มีสะพานเงินสะพานทองจึงต้องว่ายน้ำกลับมายังบ้านพอมายังก็มานอน หมากับแมวจึงถาม
 ว่า "เป็นอะไร" ทำไมจึงต้องมานอนอยู่อย่างนี้ไอ้ขี้เกียจจึงบอกว่าเขาเอาแก้วสารพัดนึกไป
 เสียแล้วหมากับแมวบอกว่าไม่ต้องเป็นห่วงหรอกเดี๋ยวจัดการให้เอง หมาก็ชวนแมวไปยังบ้าน
 ของเจ้าเมือง พอไปถึงก็เข้าไปเจอหน้าของหญิงใจดีตระกูล หนึ่งก็ร้องว่าอย่าทำฉันเลยจะ

เอาอะไรจะทำให้ทุกอย่าง แมวก็บอกว่า "มึงไปบอกลูกน้องของมึงว่าให้ขโมยแก้วสารพัดนึกออกมาให้ได้" หนูจึงช่วยกันกัดรั้งจนพังแล้วคายแก้วออกมา

เมื่อแมวได้แก้วจากหนูแล้วก็ชวนให้หมากลับบ้านพอมายังแม่น้ำ หมามีความคิดว่าถ้าปล่อยให้แมวเอาลูกแก้วไป นายก็จะเห็นความดีของแมวแต่ผู้เดียวไม่เห็นความดีของหมา หมาก็จะเอาแก้วมาจากแมว แมวก็บอกว่า "มึงเอาไปเดี๋ยวพอถึงกลางแม่น้ำ มึงเจอบั๊วกับขี้แก้วก็จะหลุดออกจากปากไป" หมาก็ไม่ยอม แต่แมวก็บอกว่าถ้าแมวไม่ให้ก็จะกัดแมวกลัวหมาเลยให้ พอว่ายมาถึงกลางแม่น้ำขี้ก็ลอยขึ้นมา หมาเห็นขี้ก็เลยลืมหิวในปากจึงจับขี้แก้วจึงหล่นน้ำไป พอแก้วหลุดออกจากปากก็พากันไปนั่งที่ตลิ่ง 2 ขาหน้ายื่นพื้น แล้วแหงนหน้ามองฟ้า แมวบอกว่า "กูว่าแล้วเดี๋ยวจะไปบอกนายว่ามึงทำแก้วหล่นน้ำ" แมวเดินไปเดินมาก็เห็นนกกาฬายืนบนยอดไม้จึงย่องเข้าไปตะบปบเอา เผอิญไปถูกเอาจำเริญ นกบอกว่า "อย่ากินฉันเลยจะกินปลาเท่าไรจะเอามาให้" แมวบอกให้นกไปงมปลาขึ้นมา นกก็ไปงมปลามาให้แมวเห็นแก้วในท้องปลา เพราะมีสีใสสว่างแมวจึงกระโดดตะบปบเอาแก้วจากท้องปลาออกมา โดยตบปลาจึงปากเปียกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พอได้แก้วแมวก็บินหามาอยู่บนบ้านให้หมาอยู่ใต้ถุนแมวกับหมาจึงไม่ถูกกันตั้งแต่นั้นมา

(อาเภอบางบาล)

เรื่อง ตากับยาย

ตากับยายปลูกบ้านอยู่ สองคน ทำนาปลูกข้าวเอาไว้ แต่วัวของพระอินทร์ก็ลงมากินข้าวที่ตากับยายปลูกเอาไว้ทุกวัน พอตากับยายไล่จับก็ไม่ทันเพราะวัวของพระอินทร์เหาะหนีไปเสียก่อน ยายจึงพูดกับตาว่า "จะทำอย่างไรดีเล่าตาเราถึงจะจับตัววัวของพระอินทร์ ได้ไม่ไหวแล้วมันมากินข้าวของเราทุกวัน" ตาจึงแนะนำว่า "เราน่าจะขุดหลุมไว้กลางนาทำเสาปักแปดปากหลุมไว้ แล้วเราก็นั่งเฝ้าหลุม พอวัวมากินเราก็นั่งเฝ้าไว้จะได้ขึ้นไปหาพระอินทร์ได้"

แล้วก็เป็นอย่างที่ตากับยายคิด ในตอนเช้าวัวก็ลงมากินข้าวยายบอกตาว่า "มาแล้วตา" ตากับยายก็กระโดดคว้าหางวัวเอาไว้ส่วนยายก็เกาะบ่าตา วัวก็เหาะขึ้นไป ในที่สุดก็ขึ้นไปถึงพระอินทร์ ยายกับตาก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้พระอินทร์ฟัง พระอินทร์จึงถามว่า "จริงหรือไอ้วัว" วัวยอมรับว่าเป็นความจริงพระอินทร์ได้ฟังดังนั้นก็ไม่โหมกจึงตบปากวัวจนฟันบนของวัวร่วงมาหมด นับจากนั้นวัวจึงไม่มีฟันหน้าข้างบนอีกเลย

(อาเภอบางบาล)

เรื่อง เสือสาวแม่นางโกง

ไอ้ตาบอด คิดจะไปลักวัวของชาวบ้าน พอตกดึกก็เตรียมตัวเอาผ้าโพกหัวแล้วถือไม้กระบองมาอันหนึ่ง ไอ้เสือใหญ่ตัวหนึ่งมันเคยเข้ามากินวัวในบ้านนี้เป็นประจำวันนี้มันก็มากอีก เช่นเคย มันเข้ามาแอบอยู่ใต้ถุนบ้านที่คอกของวัวจนเริ่มมืด เจ้าของบ้านก็กล่อมลูกนอนแล้วก็บอกกับลูกว่า "นอนเสียละ เด็กเสือสาวแม่นางโกงมา" ไอ้เสือแอบอยู่ข้างคอกวัว ได้ยินดังนั้นก็นึกในใจว่า "เอ! เสือที่วานะเป็นเรา แล้วแม่นางโกงละเป็นอะไร" ก็เลยแอบซุ่มดูก็พอดีเห็นไอ้ตาบอด เดินตรงเข้ามาใกล้เสือ ไอ้ตาบอดก็มองไม่เห็นเสือว่าอยู่ตรงนั้น ไอ้เสือเห็นอย่างนั้นก็นึกกลัวเพราะไอ้ตาบอดโพกหัวเอาไว้ ไอ้ตาบอดเดินเข้ามาถึงก็เอามือคลำดูก็รู้สึกตัวนี้ละกำลังดี พลังนึกในใจว่า "กูเอาตัวนี้ละ ตัวโตดี" ก็ขึ้นที่หลังเสือทันทีโดยไม่รู้ว่าเป็นเสือพอที่ได้ก็เอาไม้กระบองตีไปที่ตัวเสือ ไอ้เสือมันเจ็บมากก็เลยวิ่งไอ้เสือนึกในใจว่า "แม่นางโกงนี่ดูจริง ๆ" ไอ้ตาบอดที่เสือไปจนถึงเข้าชาวบ้านเห็นเข้า จึงตะโกนบอกไอ้ตาบอดว่า "ไอ้ตาบอดไว้ย เสือไว้ย" ไอ้ตาบอดนึกว่ามีเสือวิ่งตามมา ก็เลยเอาไม้กระบองตี ไปที่ตัวเสืออีกเพื่อที่จะให้เสือที่คิดว่าเป็นวัววิ่งไว ๆ เข้า ไอ้เสือเจ็บมากก็เลยวิ่งเร็วขึ้น ชาวบ้านเห็นก็ตะโกนบอกอีกว่า "ไอ้เสือที่วิ่งอยู่นั่นแหละ" ไอ้ตาบอดได้ยินดังนั้นก็เลยรู้ว่าที่ตัวเองที่อยู่นั้นเป็นเสือ จึงกระโจนหนี ไอ้เสือก็ตกใจและกลัวมากก็วิ่งหนีเข้าป่าไปเหมือนกัน แล้วไม่กล้ามาลักวัวอีกเลย เพราะสาเหตกลัวแม่นางโกงนั่นเอง

(อำเภอบางบาล)

เรื่อง เสือกับกระต่าย

เสือกับกระต่ายสองตัวเป็นเพื่อนกัน ชาวบ้านเลี้ยงไก่ไว้มากเสือก็แอบไปขโมยกินทุกวัน ชาวบ้านไม่ไหมมากก็จะหาวิธีกำจัดเสือ พอเดือนหงายก็เลยช่วยกันขุดหลุมเพื่อดักเสือ พอตกดึก เสือก็ชวนกระต่ายให้ไปขโมยจันทร์ กระต่ายก็ไม่ไปเสือก็บอกว่าให้ไป พอไปถึงเสือก็บอกให้กระต่ายรออยู่ตรงนี้ เสือก็ย่อเข้าไปในบ้านไปแอบกินไก่พอไก่ร้องขึ้นเขาชาวบ้านก็รู้ว่าเสือมากก็บอกว่า "เสือมาแล้ว" เสือตกใจวิ่งหนีแล้วก็ไปตกหลุมที่ชาวบ้านขุดเอาไว้ แล้วก็ขึ้นมาไม่ได้

ส่วนกระต่ายก็รอเสืออยู่นานไม่เห็นมาสักที ก็เดินไปดูก็เห็นเสือนอนอยู่ในหลุมเสือก็กำลังตะกาย เพื่อจะขึ้นมา แล้วเสือก็บอกกระต่ายว่า "ลงมาซิถ้ามันไม่ลงมาเดี๋ยวฟ้าถล่มลงมา

ทั้งนี้ไม่รู้ด้วยนะ" เมื่อกระต่ายได้ยินดังนั้นมันตื้นตันมากรีบกระโดดลงไปในหลุมทันทีเพราะว่ากลัว
ฟ้าผ่าลงจริง ๆ พอกระต่ายลงมาแล้วจึงรู้ว่าเสือหลอก พยายามจะขึ้นก็ขึ้นไม่ได้ เสืออ่อนใจก็เลย
นอนอยู่ในหลุมกระต่ายเห็นเสือนอนกรนราคาญมากจึงเอาไม้ไปเหยงันของเสือก็แสดงท่าไมให้
แล้วก็บอกกระต่ายว่าถ้าทำอีกเดี๋ยวจะจับโยนเลย กระต่ายแน่ใจว่าอีกไม่นานตัวเองก็จะไต่ขึ้นไป
ข้างบนแล้ว พอเสือหลับอีกกระต่ายก็เอาไม้ไปเหยงันของเสืออีก เสือก็บอกว่า "เดี๋ยวจะจับ
โยนจริง ๆ นะ" พอเสือนอนหลับอีกกระต่ายก็เอาไม้ไปเหยงันอีก เสือไม่ไหวสุดขีดจึงจับกระต่าย
โยนออกมาด้วยความไม่พอใจ ดังนั้นกระต่ายก็ขึ้นมาจากหลุมได้ ด้วยความดีใจ แล้วก็ตะโกนบอก
ชาวบ้านว่า "เสืออยู่ในหลุม" เมื่อชาวบ้านได้ยินดังนั้นก็พากันวิ่งมาดูและเอาไม้กระบอง ตีเสือ
จนตาย

(อาเภอบางบาล)

เรื่อง นกกระจาบ (ร้อยกรอง)

นกกระจาบก็สืบสายมีภรรยาชักชวนกันมา

นางนกนั้นนอนพักลูกอยู่ในโพ

เอามาส่งให้ทางทุกวัน

เข้า ไปพบดอกกุหลาบในสระ เบ่งบาน

ลงในสาครตรงบุษมากร

พ่อบิดตัวไว้ออกมา ไม่ได้

ก็เฝ้าไศกา

ทอแสงบรรลีย์

แม่นกเป็นทุกข์แสนเศร้า เจ้าจุก

ไปมัวคบชู้เล่นหูเล่นตา

ไฟไหม้มาใกล้

เอาปากคาบลูกใช้

พณปีกซ้ายขวา ไหว้เทพในโพ

ภายในกองไฟลุกมาไหม้จนรังบรรลีย์

ร้องเรียกหาตัวไม่เห็นกลับมา

ทำรังอาศัยอยู่ในป่าอ้อ

พ่อนกไปหาเกษรในโพ

วันหนึ่งแต่เช้าพ่อนกนั้นเล่า เข้าในโพสลับ

พ่อนกกระจาบโผผินบินฉาบ

เป็นพระทินกรเปล่งแสงลงมา

พ่อนกนั้นเล่าคิดถึงลูกเต้า

วันหนึ่งเกิดไฟป่าลุกลามวามแวม

ไฟไหม้มาใกล้

คิดถึงผัวรักไม่เห็นกลับมา

จึงไม่กลับมาบ้านนี้อะ

แม่เกรงาให้ไศกา

คาบไปไม่ไหวจนใจแม่อา

ขอร้องให้ลูกมอดม้วยมรณา

แม่ตกใจหนักหนา

เฝ้าไฟไศกาอาศูร

เรื่อง ดาวลูกไก่

ยังมีสองตายายคู่หนึ่ง ปลูกบ้านในป่าและเลี้ยงไก่ไว้ ไก่นั้นมีลูก 7 ตัว และวันหนึ่ง ได้มีพระออกมาธุดงค์บิณฑบาต และแถวนี้ก็ไม่มีบ้านใครเลยนอกจากบ้านของสองตายาย ตาจึงปรึกษากับยายว่าจะต้องเชือดไก่แกงใส่บาตรให้พระ ยายก็เห็นด้วยแม่ไก่ได้ยินดังนั้นจึงร้องไห้และเรียกลูกเข้ามากอดและบอกว่า พรุ่งนี้แม่จะต้องตายเพราะถูกตาเชือด ครั้นจะหนีก็หนีถึงบุญคุณของยายตาที่เลี้ยงดูมา จึงสอนลูกว่า เจ้าตัวใหญ่สายสวาทย่าเกี้ยวกราดน้อง ๆ จงปกครองน้องเหมือนกับแม่ปกครองเจ้า พอวันรุ่งขึ้นตาก็ตีมน้ำและเชือดแม่ไก่ ลูกไก่ทั้ง 7 ด้วยความรักแม่จึงกระโดดเข้ากองไฟตายตามแม่ไก่ ด้วยอาณิสย์อันประเสริฐลูกไก่ทั้ง 7 ไปเกิดเป็นดาว

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ความกตัญญูต่อบุคคลที่เป็นสิ่งที่ดี และต้องปฏิบัติ

(อาภอผัดไท)

เรื่อง ดาวจระเข้

มีสามี ภรรยาคู่หนึ่ง ร่ำรวยมากแต่เขาไม่ยอมทำบุญทำทานเวลาจะให้จ่ายอะไรก็ชี้เห็นวประหยัดกินประหยัดใช้ อยู่มาวันหนึ่ง ภรรยาเอาเงินไปทำบุญ แต่สามีไม่ยอมด้วยความกลัวว่า ภรรยาจะเอาเงินไปทำบุญหมดแกจึงเอาทรัพย์สมบัติหมดใส่ไหและเอาไปฝังไว้ใต้สะพานในน้ำ และเมื่อแก่ตายไปก็ไปเกิดเป็นจระเข้คอยเฝ้าสมบัติตรงหัวสะพาน พอภรรยา มาเห็นก็แปลกใจว่า ทำไมจระเข้ตัวนี้ถึงได้มาอยู่แถวนี้ และไม่ทำร้ายใครด้วย ต่อมาภรรยาเขาได้ฝันถึงจระเข้ตัวนี้มาบอกว่า เขาคือสามีตายไปไม่ได้ไปไหนไปเกิด และเกิดเป็นจระเข้เฝ้าสมบัติที่ตนมาซ่อนไว้ใต้สะพาน อยากให้ภรรยาไปขุดขึ้นมาแล้วนำไปทอดกรีนให้เขา ภรรยาก็ไปขุดขึ้นมาและก็มีสมบัติครบถ้วนอย่างที่ไม่ฝันจึงจัดแจงบอกญาติพี่น้องส่งเรือเพื่อไปทอดกรีนตามวัดต่าง ๆ และจระเข้ตัวนั้นก็ว่ายไปด้วยจระเข้ตัวนั้นก็ตาย ด้วยอาณิสย์อันประเสริฐ และเกิดเป็นดาวจระเข้

(อาภอผัดไท)

ภาคผนวก ค.5

สำเนาติดต่อและคำพิงเพย

สุภาษิตและคำพังเพย

- กินบนเรือนแล้วขี้รดหลังคา หมายความว่า เนรคุณ
- กินบนเรือนทอง หมายความว่า ทำผิดแล้วออกตัว
- เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน หมายความว่า ทำงานได้เงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เอา
- ขายผ้าเอาหน้ารอด หมายความว่า ยอมเสียทุกอย่างเพื่อรักษาชื่อเสียง
- เข้าตามตรอกออกตามประตู หมายความว่า ทำอะไรให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี
- คนตีคนน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ หมายความว่า คนดีไปที่ไหนก็มีแต่คนอยากคบหาสมาคม
- คนรักเท่าผืนหนังคนชังเท่าผืนเสื่อ หมายความว่า คนที่เรารักมีน้อยคล้ายผืนหนังคนชังมีมากอย่างกับเสื่อสาแพน
- คบคนให้ดูหน้าซื้อผ้าให้ดูเนื้อ หมายความว่า ความซัดแล้ว
- ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด หมายความว่า แม้จะมีความรู้สูงแค่ไหนก็ตาม ถ้าความประพฤติไม่ดีแล้วก็เอาตัวไม่รอด
- คืบก็ทะเลศอกก็ทะเล หมายความว่า อย่าประมาททะเล แคคืบแคศอกก็ทะเลตกไปก็มีหวังจมน้ำตายทั้งนั้น
- วัวเห็นแก่หญ้า ช้างเห็นแก่นอน หมายความว่า คนที่เห็นแก่ได้ เห็นแก่กิน และเกียจคร้าน
- ชั่วเจ็ดทีดีเจ็ดหน หมายความว่า ชีวิตคนเราเอาอะไรแน่นอนไม่ได้ เคยรุ่งเรืองเคยตกอับ
- ตักน้ำใส่กระโหลกชะโงกดูเงา หมายความว่า ให้รู้จักเจียมเนื้อเจียมตัวไว้บ้าง
- ปลุกเรือนต้องตามใจผู้อยู่ ผูกอุต้องตามใจผู้นอน หมายความว่า จะทำอะไรก็ต้องตามใจผู้ที่ได้รับผล
- มีเงินเท่านี้ว่าเป็นน้องมีทองเท่านี้เป็นพี่ หมายความว่า เมื่อมีเงินทองแล้วใคร ๆ ก็ประจบ อยากเข้ามาเป็นญาติพี่น้องด้วย
- เรือล่มในหนองทองจะไปไหน หมายความว่า เมื่อจะต้องสูญเสียอะไรไปอย่างไม่มีมีทางจะสูญเสียเปล่า ก็ไม่ต้องวิตกทุกข์ร้อนอะไร

- เลือกนักมักได้แร่ หมายความว่า เลือกไปเลือกมาในที่สุ่มมักจะไปได้ที่ไม่ดี
- โลกมากลากหาย หมายความว่า โลกมากเกินไป ในที่สุดจะไม่ได้อะไรเลย
- อย่าค้ำน้ำพริกละลายแม่น้ำ หมายความว่า อย่าทำอะไรที่ต้องเสียทรัพย์ โดยไม่ได้ประโยชน์คุ้มกับเงินทองที่ต้องเสียไป
- อย่าเอาลูกเขามาเลี้ยงอย่าเอาเมียมาอม หมายความว่า อย่าเอาของคนอื่นมาชื่นชมยินดี
- อย่าพ่นพวยหาตะเข็บ หมายความว่า อย่ารื้อเอาเรื่องเก่า ๆ ที่ล่วงเลยไปแล้วขึ้นมาพูดให้สะเทือนใจกัน
- ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว หมายความว่า ทำทุกข์ให้แก่ผู้ใดเคราะห์กรรมที่ทำกับเขาอาจตกตามมาถึงตัวเองบ้าง
- อดเปรี้ยวไว้กินหวาน หมายความว่า ให้มีความอดทน อดใจรอผลข้างหน้าที่จะดีกว่า
- อย่าชักน้ำเข้าลึกอย่าชักศอกเข้าบ้าน หมายความว่า อย่าทำอะไรที่เกินเหตุให้อันตรายมาถึงตัว
- สัตินยังรู้พลาดนักปราชญ์ยังรู้พลั้ง หมายความว่า คนเราแม้จะมีความรู้สูงก็อาจผิดพลาดได้เหมือนกัน
- วัวสันหลังหะ หมายความว่า คนที่มีความผิดติดตัวมักจะมีพิธีมีอาการหาเคราะห์แวงอยู่เสมอ

(อาเภอกาซี)

คำพังเพย

ไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่

รักคืห้ามจู้ รักชั่วห้ามเส้า

ไก่งามเพราะขน คนงามเพราะแต่ง

ปลูกเรือตามใจผู้อยู่ ผูกอยู่ตามใจผู้นอน

เข้าเตื่ออย่าลืมหรีา เข้าป่าอย่าลืมหีต

ต่อหน้ามะพลับ หลังหลังตะโก

ดักน้ำใส่กระโหลก ทะโงกดูเงา

พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง

เล่นกับหมา หมาเลียปาก เล่นกับสาว สาวตีหัว

รักวัวในผูก รักลูกให้ตี

ฝากปลาย่างไว้กับแมว

ขม้นกับขุน

หน้าให้หัวหลังหลอก

เขียนเสือให้วัวกลัว

สี่ขอให้ควายฟัง

ถ่มน้ำลายรดหัว

น้ำท่วมหลังเปิด

เลือกน้ำจืดได้แร่

น้ำหนึ่งไหลสีก

แมวไม่อยู่หนูร่าเริง

หลังสู้ฟ้า หน้าสู้ดิน

ไก่ล่เกลือกินต่าง

ตัดไฟแต่ต้นลม

ขี้ช้างจับตักแตน

เห็นช้างขี้ ขี้ตามช้าง

นายว่าขี้ข้าพลอย

เชิญครกขึ้นภูเข

งมเข็มในมหาสมุทร

ขิงก็รา ข่าก็แรง

ปิดทองหลังพระ

เกลือจิ้มเกลือ

น้ำขึ้นให้รีบตัก

น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า

มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ

ห้า ห้า ได้พร้าเล่มงาม

คางคกขึ้นวอ

กิ้งก่าได้ทอง

น้ำกลิ้งบนใบบอน

น้ำท่วมปาก

ปากว่าตาขยิบ

ปากว่ามือถึง

คมในฝัก

กบเลือกนาย

ตีตนไปก่อนไข้

หน้าเนื้อใจเสือ

วัวหายล้อมคอก

(อาเภอบางบาล)

นกเอี้ยง

นกเอี้ยงนกเอี้ยง คนเข้าใจว่าเจ้านั้นเลี้ยงซึ่งควายเต่า แต่นกเอี้ยงนั้นเจ้าเลี้ยง
ทำงานเบา ไม่นานเจ้าก็ไปอาบนหลังควาย เปรียบเหมือนคนทาดินเป็นกาฝาก เจ้ารู้มาก
เอาเปรียบแก่คนทั้งหลาย เจ้าหนี งานหนักชอบแต่งงานสบาย จึงนำอายุเพราะเอาเอี้ยงนกเอี้ยง
เอ๋ย

(อาเภอท่าเรือ)

ฝนทิ้งให้เป็นเข็ม

ทิ้งเอ๋ยทิ้งก้อนใหญ่
ก็ยังประจักษ์ฝนได้
ถึงงานมากทีละน้อยค่อยและเล็ม
นี่เป็นข้อแนะไว้ให้เจ้าเพียรเกิด
ถึงงานจะยากมากเหลือ
ได้ทุกอย่างเพื่อสร้างตน
ที่สร้างชาติตนสามารถ
ถึงแม้จะมีอุปสรรคมาพจญ
ฝนแล้วฝนเล่าฝั่วนเวียน

ใครเห็นเป็นงานหนัก
ให้เป็นเข็ม
ทำให้เต็มความสามารถอาจเป็นการ
ว่าผลจะเกิดขึ้นเป็นแก่นสาร
อย่าเบื่องานต้องทนทานรับไว้
เพื่อสร้างตนให้เป็นทาง
ชาติก็เด่นและเห็นผล
คงไม่พินิจดูถ้าเราเพียร
จนทั้งนั้นเปลี่ยนกลายเป็นเข็มเล่มงามเอ๋ย

(อาเภอท่าเรือ)

สภาศิตสอนหญิง

"เป็นสาวแล้ว แห้วรวย สวยสะอาด ก็หมายมาดเหมือนเมล็ดอันมีค่า เมื่อแตกแล้ว
รายรอบถอยร่น จะจิตจางหอมหายจากกายนาง"

"อันตัวค่าแล้วอย่าทำให้กายสูง
จงเสี้ยมเจียมกายอย่าไว้ว่าง

นกเอี้ยงยังยังมีแววที่วังทาง
คูเอี้ยงอย่างกริยาเป็นนารี

อันตัวนางก็เปรียบเหมือนอย่างประทุมมาศ

ต้องผกาเกสรขจรกาย

อันแมลงภู่เคี้ยวคลั่งซุ่ม แล้วก็บิน

เพิ่งจะผ่านพบจากจวนสาย

ยังไม่วายภุมรินทร์ถวิลตอม

.....

(อำเภอกาชี)

ภาคผนวก ค.6

ปริศนาคลาย

ปริศนาคำทาย

1. อะไรเอ๋ย ต้นเท่าครกใบปรกดิน
ตอบ: ตะไคร้
2. อะไรเอ๋ย ต้นเท่าแขนโง่เล่นเสียว
ตอบ: อ้อย
3. อะไรเอ๋ย ต้นเท่าขาไถวาเดียว
ตอบ: กล้วย
4. อะไรเอ๋ย อยู่ใต้ไค้
ตอบ: บังขายถั่ว
5. อะไรเอ๋ย ต้นส่ายพาน ลูกยานโตงเตง
ตอบ: มะระ
6. อะไรเอ๋ย สัตว์ไม่รู้จักเดิน เช่น เข้าไปในตุต กินหมดไม่รู้จักกลืน
ตอบ: กระต่ายขูดมะพร้าว
7. อะไรเอ๋ย ต้นเท่าลำเรือ ไหวห่อเกลือไม่มีค
ตอบ: มะขาม
8. อะไรเอ๋ย ใบหยัก ๆ ลูกรักเต็มคอก
ตอบ: มะละกอ
9. อะไรเอ๋ย บุปะสีข้างโป่ง ตะวันโค้งออกหากิน
ตอบ: พระ
10. อะไรเอ๋ย ตกตึบใส่หมวกแต่
ตอบ: ลูกตาล
11. อะไรเอ๋ย ตกมาจากหอคอย่น
ตอบ: ขี้
12. อะไรเอ๋ย มะพร้าวครึ่งซีก ข้ามทะเลพ้น
ตอบ: แสงเดือน

13. อะไรเอ้อย กลางคืนหว่าน กลางวันเก็บ

ตอบ: คาว

14. อะไรเอ้อย หุบเท่ากระบอก ถอกเท่ากระด้ง

ตอบ: ร่ม

15. อะไรเอ้อย แม่ข้างเอาย่างไปก่อน

ตอบ: เปด

16. อะไรเอ้อย แม่ปลาซ่อนเอาหางเกี่ยวเบ็ด

ตอบ: เข็ม

17. อะไรเอ้อย แม่เบ็ดเอาปากไ้

ตอบ: หอยโข่ง

18. อะไรเอ้อย แม่ไก่เอาตุ๋น

ตอบ: ตะไพน

19. อะไรเอ้อย แม่สั่นเอาข้างเดิน

ตอบ: ครก

20. อะไรเอ้อย ไม่มีตีนเอายากจะไ้ต้นไม้

ตอบ: งู

21. อะไรเอ้อย ไม่มีไส้เอายากจะกินคน

ตอบ: หอก

22. อะไรเอ้อย ไม่มีปีกเอายากจะบิน

ตอบ: มีดโกน

23. อะไรเอ้อย เทียวเหมือนพระอินทร์ บินเหมือนนก ศรปักอกนกก็ไม่ใช่

ตอบ: แมลงทับ

(อาเภอบางปะหัน)

24. - อยากให้ใหญ่ถากทั้ง อยากให้ยาวตัดออก
ตอบ ลานข้าว
25. - ด้ามเคียวยิ่งตียิ่งกัด ด้ามเหมือนหมดยิ่งกัดยิ่งดี
ตอบ ส้าว
26. - แคคืบหัวหงอก
ตอบ เทียน
27. - แคศอกหัวแหงน
ตอบ กระต่ายขมุขะพร้าว
28. - แคแขนเต็มแขน
ตอบ คัมภีร์
29. - ดันเท่าครกใบยักดิน
ตอบ ดันตะไคร้
30. - สองขาเดินมาหลังคามุงจาก
ตอบ ไก่
31. - สีสันเดินมาหลังคามุงกระเบื้อง
ตอบ เต่า
32. - ไล่แดงแดงไล่ดำ ไล่ดำร้องให้ขี้มูกโป่ง
ตอบ การทุ้งข้าว
33. - เพชรจลุมี่หูกปาก เพชรจลุมี่ปากที่ห้อง
ตอบ กบไสไม้
34. - เพชรจลุมี่ห้องข้างหลัง
ตอบ ห้องร้อง

(อำเภอกาฬ)

35. คำถาม: อะไรเอ๋ย อร่อยก็เกียกไม่อร่อยก็เกียกสองลูกพลอยเปียกไม่รู้รส
คำตอบ: กินเก่งเผ็ดแล้วน้ำตาไหล
36. คำถาม: ห่อหุ้มไว้พันปลายแดงจางเข้ารูออกสองรู
คำตอบ: สุนัขเห่าเข้าทางปากหนึ่งรู ออกทางจมูกสองรู
37. คำถาม: พระหน่ออยู่กลาง พระนางอยู่ริม พระหน่อโคดทิ่ม พระนางยิ้มแฉ่ง
คำตอบ: ไม้ขีดไฟ
38. คำถาม: ขยายยี่สองริมบึงกลางแดง
คำตอบ: บุนนาค
39. คำถาม: เรือสำเภาแล่นแข่งกันมา มีสายสมอผ่านหน้า 7 เส้นประมาณ หัวตะกุดใบ
ซ้อนเร้นกันตัว
คำตอบ: กุ้ง (สายสมอ คือ ทวนคั้ง หัวตะกุด คือ ปลีกั้ง)
40. คำถาม: เออ! นั่นแหละ เออ! นั่นแหละ
คำตอบ: เกาหลัง (เวลาเกาถูกมักพูดว่า เออ! นั่นแหละ)
41. คำถาม: ชื่นเหมือนไก่ ไช้ไม่ออก
คำตอบ: ไม่มีไข่เพราะเห็นไก่ตัวผู้
42. คำถาม: ภาที่มีไข่อัสตริขึ้นต้นนครร้อนแล้วพาลงสรงวาริ
คำตอบ: ฟ้าขาวม้า
43. คำถาม: เมื่อเด็กนั่งขาว สาวนั่งเขียว แก่นั่งแดง
คำตอบ: พริก
44. คำถาม: กลมเหมือนวงพระจันทร์ออกกลดั่งฟันเหมือนแม่ทุกตัว
คำตอบ: ฟัน
45. คำถาม: หุ้มเป็นหนอน ที่คอนเป็นน้ำ
คำตอบ: รังผึ้ง
46. คำถาม: ข้างนอกขรุขระ ข้างในต๊ะตังไหนดัง
คำตอบ: ทุเรียน
47. คำถาม: หล่นตบไล่หมวกแดงแดงไปตลาด
คำตอบ: สุกตาล

48. คำถาม เขียวชะอุ่มพุ่มไสว มีแต่ใบไม่มีเม็ด
คำตอบ ผน
49. คำถาม วังใหญ่ ๆ มีธงข้างหลัง
คำตอบ สุนัข
50. คำถาม เวลาจะใช้โยนไหนโยนได้ เวลาไม่ใช่เก็บไว้บนหัว
คำตอบ สมอเรือ
51. คำถาม สี่บาทพาตบอบรื้อ
คำตอบ ตาลึง
52. คำถาม สี่ตีนเดินมาหลังคามุงจาก
คำตอบ เม่น
53. คำถาม ต้นเท่าครกใบปรกดิน
คำตอบ ตะไคร้
54. คำถาม ต้นเท่าแขนใบแผ่นสีเขียว
คำตอบ อ้อย
55. คำถาม ต้นเท่าขา ใบยาวเดี่ยว
คำตอบ กล้วย
56. คำถาม ตาแก่หลังโก่ง ลงน้ำไม่ขุ่น
คำตอบ เบ็ดตกปลา
57. คำถาม สี่ตีนเดินมาหลังคามุงกระเบื้อง
คำตอบ เต่า
58. คำถาม เทียวเหมือนพระอินทร์ บินเหมือนนก ศรีบักกอนกก็ไม่ใช่
คำตอบ แมลงทับ

(อำเภอบางบาล)

59. คำถาม ต้นเท่าครกใบปรกดิน
คำตอบ ตระไคร้
60. คำถาม ใบหยัก ๆ ลูกัดเต็มคอ ใครทายมะละกอละด้าแม่ให้
คำตอบ ต้นตาล
61. คำถาม เขียวข้อม พุ่มไสว ไม่มีใบแต่มีเม็ด
คำตอบ ฝน
62. คำถาม สีมูม สีแค้น สีแ่ง จตุรัส ผู้คนแออัดฆ่าฟันกันตาย เหลือนายตัวเดียว
คำตอบ หมากรุก
63. คำถาม ตาแก่หลังงอ ตกน้ำไม่ขึ้น
คำตอบ เป็ด
64. คำถาม สีส้ม เฒ่ามาหลังคามุงกระเบื้อง
คำตอบ เต่า
65. คำถาม วังหย่อง ๆ มีธงข้างหลัง
คำตอบ หางหมา
66. คำถาม ไข่แดงแพงไข่ดำ ไข่ดำแพงไข่ขาว ไข่ขาวร้องให้ขี้มูกโป่ง
คำตอบ ไฟ หน่อ น้ำข้าวเดือด

(อาเภอผักให้)

ภาคผนวก ค.7

บทประกอบพิธีกรรม

บทประกอบพิธีกรรม

คำโกนจุก

ตั้งนโม 3 จบ อัญเชิญครู นโมเนัสการ ขึ้นเหนือเศียรสับนิ้ว ต่างธูปเทียนบท
มาเป็นต้น พระบิดาและมารดา อีกทั้งวงศ์ญาติที่มานั่งแวดล้อมพร้อมกันข้าพเจ้าจักขออัญเชิญ
เทวัน ทุกชั้นฟ้า

หมนมเทวดา

สารุ สดเค ข้าพเจ้าขออัญเชิญเทพยดา ซึ่งสถิตอยู่ในอภิมหา พจรสวรรค์ กาเม
อยู่ในภพ จรูเป อยู่ในรูปภพ คือโสฬส มหาพรหม ศรีสีขรรคฤ อีกทั้งเทพยเจ้า ซึ่งสถิต
อยู่ในภูผาห้วยเหวและคูหายอดคีรี จนตลิ่งเขวี่มาเนอยู่ในอากาศวิมานมาศมณเฑียรทอง
ที่เปรณฐะจกามา สถิตอยู่ในเกาะแก้วเมืองหลวงและพระนครใหญ่ไฉย ธรวัน คหณ
เคหตุภูมิ เขตสถิตอยู่ใน เคหสถานบ้านน้อย และเมืองใหญ่ทั่วทุกเขต ภูมมา ซึ่งสถิต
ปรากฏในโรงศาลพระภูมิเจ้าที่ จายนตุ เทวข้าพเจ้าขออัญเชิญให้เร่งรีบเข้ามาในเวลาวันนี้
ให้พร้อมกัน หลดลวิสเม อีกทั้งเทพยเจ้า ซึ่งสถิตอยู่ในห้วยหนอง คลองบึงบางแม่น้ำใหญ่
ไพรพฤกษา ทุกย้อมหญ้า ลดาวัลย์ที่เสมอกันก็ดี ไม่เสมอกันก็ดี ยกขบวนพพนาคาใช้ แต่เท่านั้น
เมื่อไร มีสักทั้งยักษา คนธรรพ์ ครุฑนาคา คัญฐานดา อีกทั้งเทพยเจ้าซึ่งสถิตอยู่ในสถานที่ใด ๆ
สนุติเก ยังมุนีรวจัน ข้าพเจ้าขออัญเชิญเข้ามายังสำนักแห่งนักปราชญ์ อาจสาแดงธรรม
สารโวเม สุนนตุ คู่ก่อน สัปรุช พุทธบริษัททั้งหลายเออ ธมมสุสวนภาโล ถึงเวลาฤกษ์
งามยามดี สุนนตุ ข้าพเจ้าขออัญเชิญ ให้เข้ามาสดับรับฟังพระสัทธรรมพร้อมกัน อยมุพทุดา
คู่ก่อนท่านผู้ประเสริฐยอดยิ่งกว่ามนุษย์ และเทวดา ข้าพเจ้าขออัญเชิญ มามั่วสุมประทุมให้พร้อม
เพรียงกันในสถานที่นี้เถิด

(อาเภอบางปะหัน)

เช่นนี้

"ศรี ศรี วันนี้เป็นวันดี เป็นราศีศุภมงคล ข้าพเจ้าจะขอย่นย่อประดิษฐานขึ้นทันใด
 ขออำนาจพรยกกรขึ้นไว้ คุณพ่อคุณแม่คุณเฒ่าแก่ผู้ใหญ่ ญาติกาฝูงผีไม่ว่าผู้ดีเข็ญใจ ผีเรือนแม่พ่อ
 ผีหอปลุกใหม่ ขอเชิญจงมาให้ได้ พร้อมกันในวันนี้ วันนี้เป็นวันดีท่านเศรษฐีผู้ใหญ่ ท่านจะเอารถ
 เข้ามาเกย จะเอาเขยเข้ามาฝาก จะเอาขันหมากเข้ามาให้ ได้จัดแจงแต่งไว้ ทั้งส้มสุกลูกไม้
 ขนมหลายกองเกวียน ขนมผึ้ง ผอ่ยทอง ล้วนแต่ของจาเนียน จันอับงาเจียนผลไม้นานาส้มซ่า
 ส้มย่าส้มทับพลับจันลูกอินทผลาล์ว ขนมต้มลูกใหญ่กล้วยไข่ กล้วยน้ำ มะพร้าวอ่อนอ้อยลา เหล้าเบ็ด
 หมูหัน ห่อหมกทอดมัน สารพันที่จะมีอภิเชกสองศรี เช่นผีทั้งหลาย ผีภูตผีพราย แม่ซ้อรักษาที่ได้
 เลี้ยงดูผีป่วนผียายผีตา ความประดาพี่น้อง ผีเกี่ยวกับผีครองทั้งสองพร้อมกัน อย่าทิ้งเคียดเคียดจันท์
 ขบพันเช่นเขี้ยว จะมาเป็นพี่เป็นน้อง จะมาเป็นทองแผ่นเดียว อย่าพิไรธโกรธเกรี้ยว ช่วยอุปถัมภ์
 คำขุ ผัวเมียทั้งคู่ให้เจ้าอยู่สบาย เชิญเสด็จเสด็จเข้ามา คุ่มครองรักษาคุ่มไผ่คุ่มภักย์ คุ่มเสนียด
 จัญไรขอลอย่าให้มีมา คุ่มให้สารพัดอย่าให้หนักหลังคา คุ่มทั้งผ้านุ่งผาพ้อมผายุ้งนาง ครอบครว
 สองเราไรคาเขาบาง คุ่มลูกคุ่มเต้าทั้งเขมาดานทราง ญาติกาผีสงคุ่มครองป้องกัน ลูกเปรต
 เสนรภกะยาจากอาธรรม์ อย่าให้มาเกิดในครรภ์ขอเชิญเทวดาจุติลงมาจากสวรรค์ เพื่อจะ
 เป็นลูกเต้าเมื่อเจ้าจะมีครรภ์ ข้าจะขอราพันทั้งจั่วทั้งผาขื่อตั้งหลังคา รอดเปลวไก่อไฟประตูป่าต่าง
 เสาดั่งเสากลาง ผีสงนางไม้ที่ได้ปลุกเรือนอยู่ สองเจ้าทั้งคู่ขอให้อยู่สบาย คุ่มไผ่คุ่มภักย์คุ่ม
 เสนียดจัญไร สิ่งร้ายอย่าได้มีให้สวัสดิมงคล ให้เกิดมรรคเกิดผลแก่คนทั้งสอง ยกขึ้นมาตั้งพักพิง
 หนัก พักทอง เครื่องสินสมรสยกขึ้นมาหมดตั้งไว้ในห้อง เชิดหน้าดอกค้ำขันน้ำพานรอง ทวีกระจัก
 คั่นช่องโถแบ่งน้ำกัน ยี่ภู่ยี่นอผูกหมอนมานกัน เตียงตั้งอศจันทร์ กระโถนขันเขียนหมาก มีดพับ
 คลับนาค พานหมากของพลู เครื่องกินเครื่องอยู่ขึ้นน้ำจอกลอย แพบใหญ่ไม้สอยสาวน้อยหาไว้
 เมื่อจะออกเรือนไปเจ้าจะได้ครองกัน เจ้าค่อยผ่อนค่อยผันปรนนิบัติชีวิตน จะเกิดสวัสดิมงคลแก่
 คนทุกวัน....."

(อ้าเกอบางปะพัน)

การทำขวัญนาค

การทำขวัญนาคเป็นการขับไล่ภรราย ๆ ทำขวัญนาคนั้นจะมีลักษณะคล้ายกับการทำขวัญจตุรพักตรพิมาน

ขวัญนาคอย่าคิดท้อถอย เป็นผู้ชายอายุน้อย ๆ มีกฐาเอาไว้ พระพุทธเจ้าท่านวางเอาไว้ศักราชถึง 227 พ่อนาคอย่าไปหลงลมชมสาว ๆ แม่แก้วขาวหน้าवलมาหยอกล้อยี่ยน แม่แก้วนวลมายี่ยนบ้อย ๆ พ่อนาคเอ๋ย อย่าหลงลมชมสาวาท เดียวสี่ลจะราดหลดล่อย

อย่าไปหลงลมแล้วชมสาวรุ่น แม่สวยละมุนเนื้อหอม เปียบเหมือนเรือลอยเร่จะพาพ่อนาคขึ้นเข้าทะเลก็คงจะข้ามไม้พิน แม่แก้วขาวนวลข้างยี่ยนหลอกหลอนจะพาพ่อนาคขึ้นนั่งอาวรณ์ จะต้องมานั่งหมองหม่น แม่สาวน้อย ๆ ก็เปียบเหมือนเรือลอยเร่ พ่อนาคจะลงไปข้ามทะเลก็คงจะข้ามไม้พิน พ่อนาคอย่าไปหลงแม่สาวน้อยเหมือนเรือลอยพ้อจมกลางทะเลน้ำวน

บางตอนที่เนื้อเพลงก็จะบอกถึงตอนคลอดพ่อนาคของแม่ก็จะให้คนไปตามหมอตำแยมาที่กระดานไฟแล้วหมอเขาจะบอกว่า "คำครูแรงหน่อยนะ เพราะเราจะพากันกระดานไฟแล้วจะทำนันต์ที่กระดานไฟด้วย แล้วคนทำขวัญนาคเขาจะร้องว่า

ฝ่ายแม่หมอไม่อยู่ช้า ทียบเอาขันตักน้ำมาไซ้หัวจะทำนันต์ จะทักำนันต์ดับพิษไฟที่เกิดแรงร้ายจะดับพิษไฟอัคคี พ่อนาคตั้งทำนันต์ แต่คำกานยังไม่เห็นจะมี

ถ้าแม่นาคยังไม่ให้เงินหรือสิ่งของตามที่หมอตำนันต์บอกก็ยังไม่ขึ้นกระดานไฟไม่ได้

(อาเภอกาชี)

แหล่งพระสิทธิธัตถะ (สิทธิธัตถ์)

"เมื่อครั้งสิทธิธรรมาภิกขุได้เป็นผู้ผ่านในกรุงศรีในกบิลพัสดุ์ราชธานี ครอบครัว
บุรี มีเอกองค์มเหสีทรงโฉมโสภณชื่อว่าพิมพา ได้ปกป้องครอบครัวกันมาจนเกิดบุตรตรางาม
สมบูรณ์แล้วไล่เล็ดล้ำ ทรงพระนามชื่อว่าราหุลก็อย่าคดงามสมบูรณ์เกิดในตระกูลจอมสากลหรือ
ว่าเทพไทเทวาจุติลงมาปฏิสนธิจึงให้กำเนิดเธอเกิดมาเป็นคนหรือว่าเทพนิมิตเธอลงมาทั้ง
นางนมและพี่เลี้ยงประคองเลี้ยง เฝ้ารักษาแล้วแต่สาวสวรรค์ก็กลายมาจากฟ้าฟ้าเป็นบริวารมีทั้ง
คนตรีและแต่รสังข์ประโคมดังเสียงขับขานมันช่างแสนแสนเพราะกังวานมิให้ขาดนาถ
ส่วยลม เป็นสมบัติอยู่ในกบิลพัสดุ์มหานครอยู่กับพุ่มพวงดวงสมรโฉมอรชรชื่อว่าพิมพาอยู่ประสาธ
สูงประเสริฐแล้วล้ำเลิศเทียมเวหาทางามปรากฏเหมือนดั่งจันทราเหมือนดั่งแก้วมุกดาแก้วนิลดูใสภา
ระย้าอยู่ประดับด้วยพลอยมณีนิลแสนสำราญดังวิมานอินทร์ดูเจิดจรัสขานนำชม....."

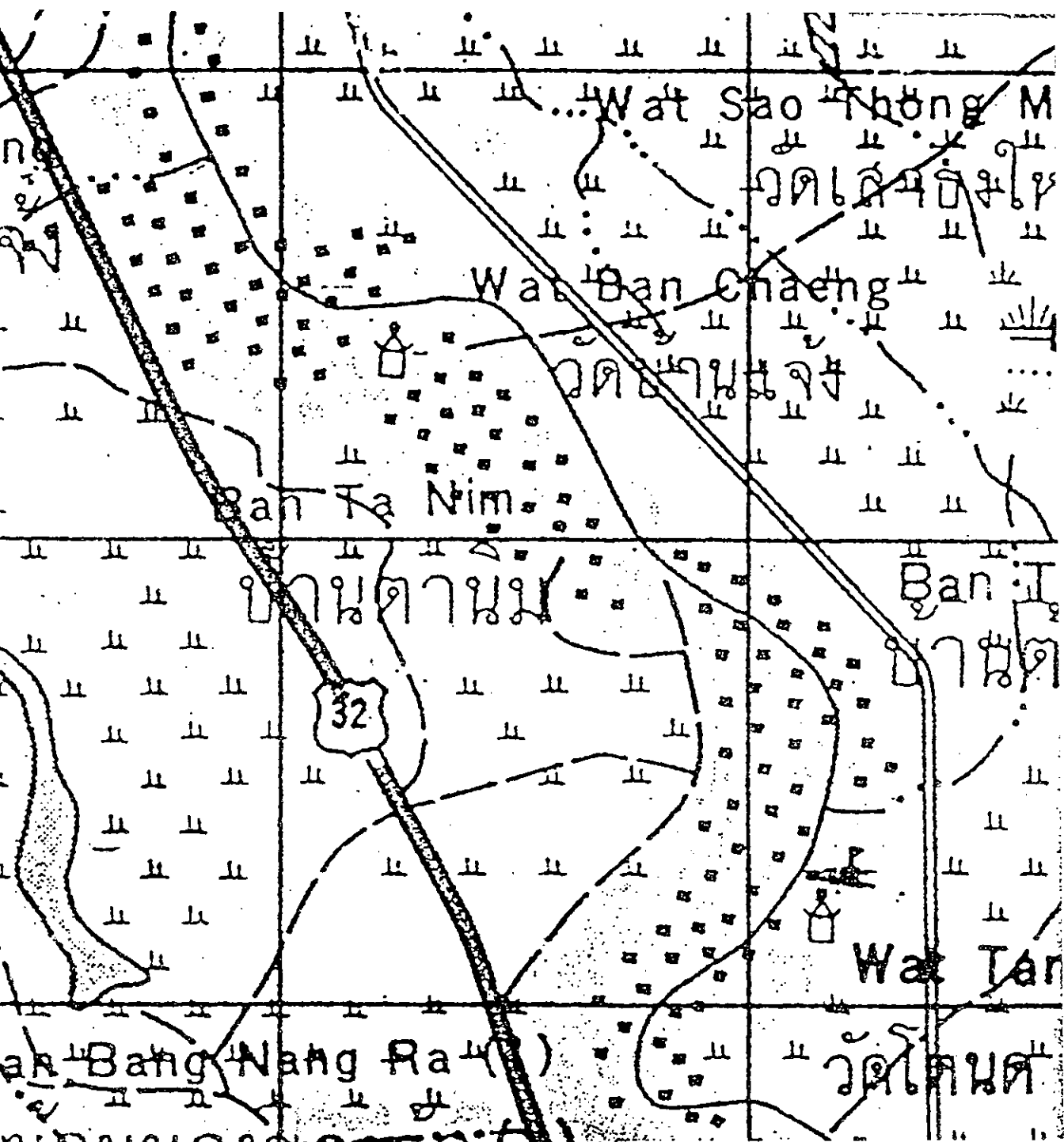
(ลำเอกลำเรื่อ)

ภาคผนวก ง

แผนที่หมู่บ้านตัวอย่าง

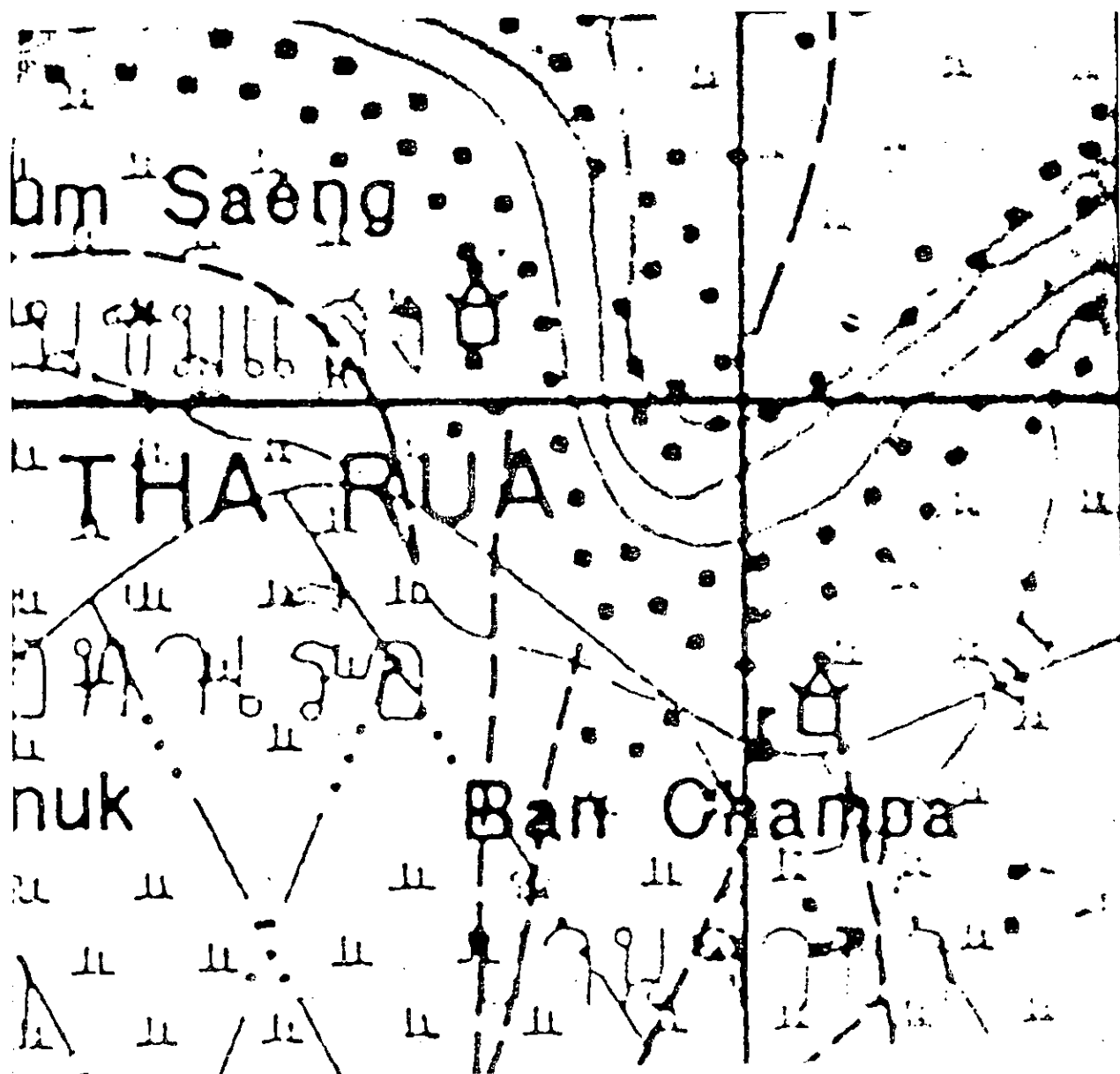
ภาคผนวก ง. 1

แผนที่บ้านตานิ อ.บางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

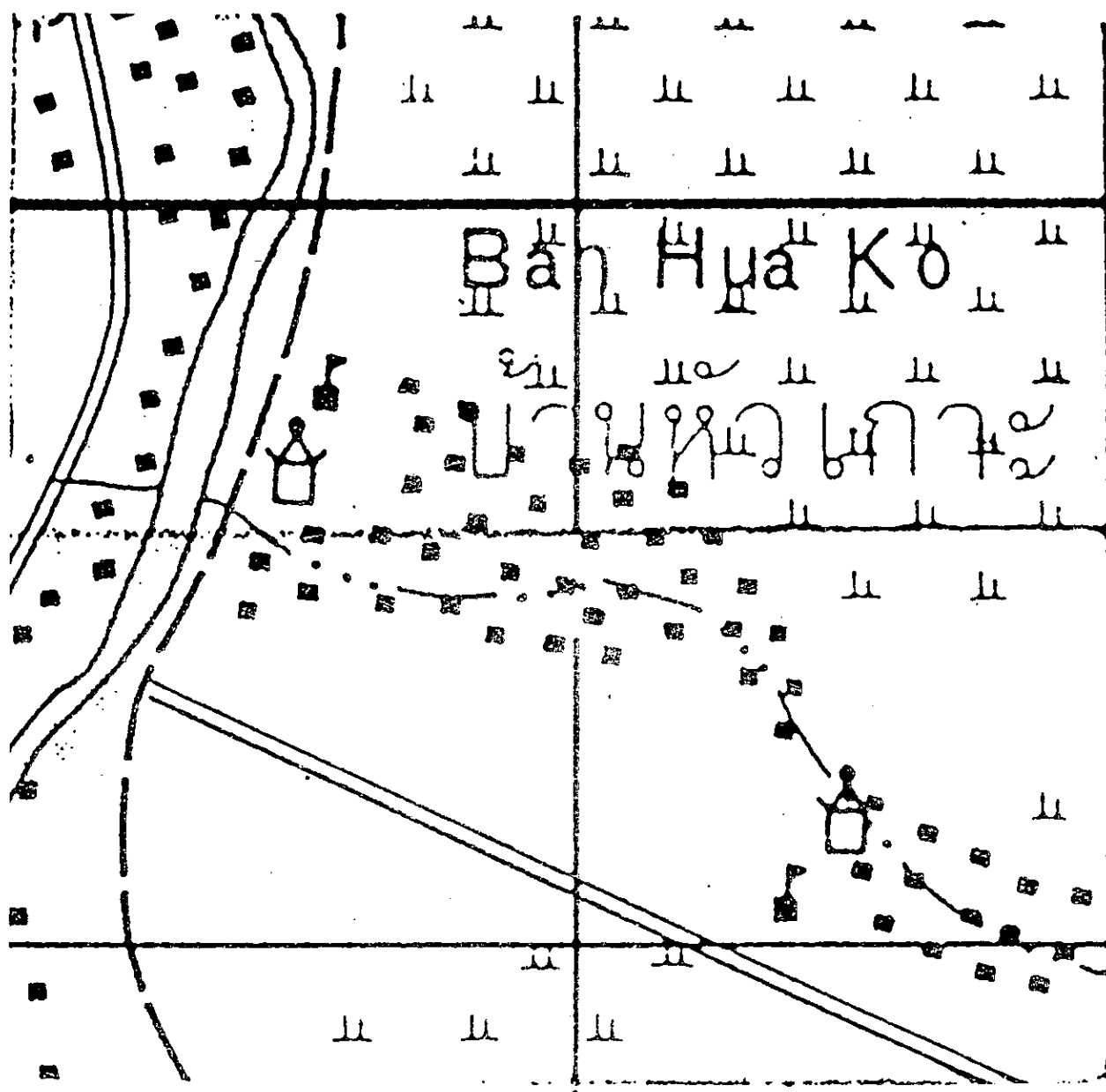
ภาคผนวก ง.2

แผนที่บ้านจำปา อ.ท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

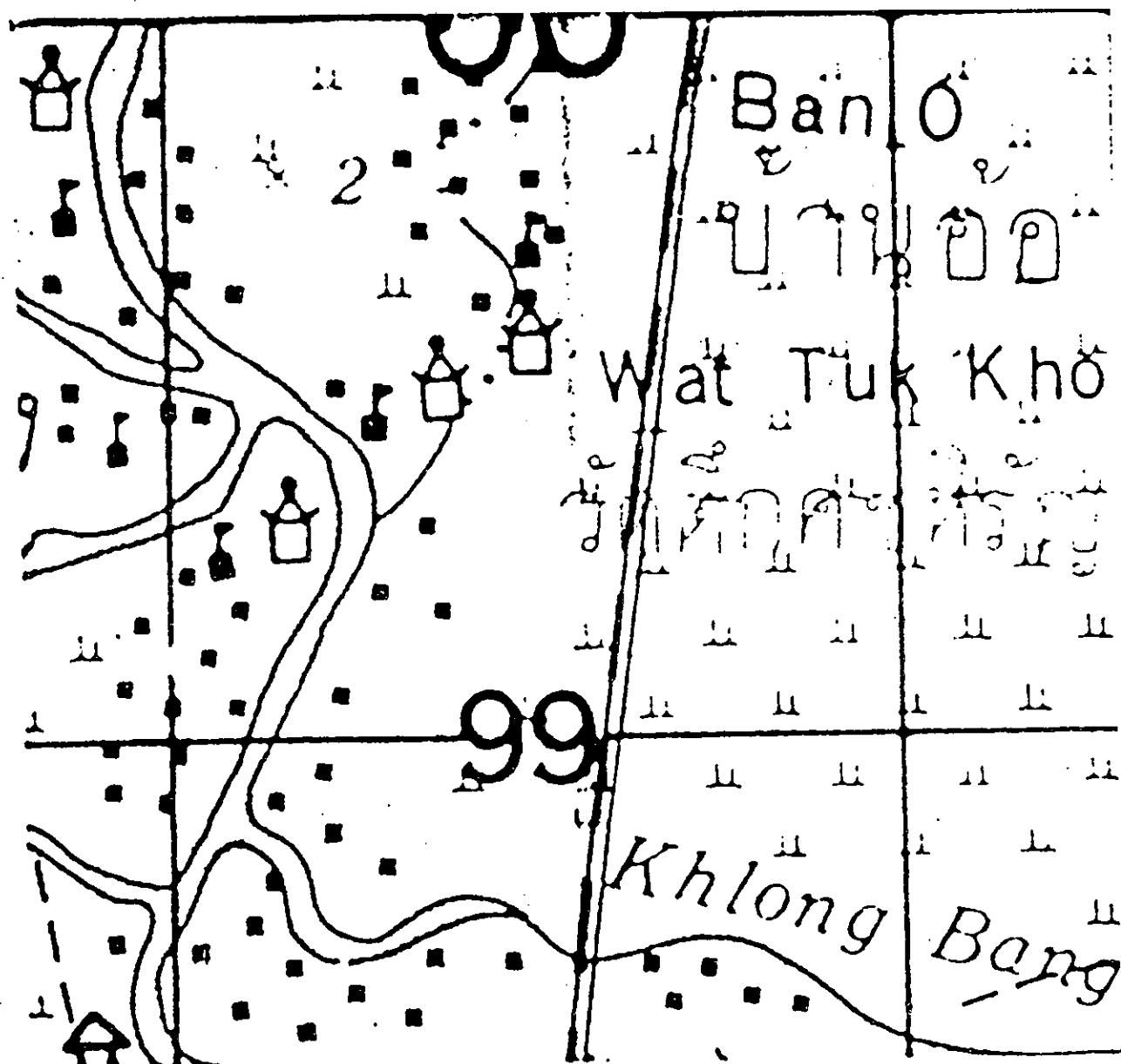
ภาคผนวก ง.3

แผนที่บ้านหัวเกาะ อ.บางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

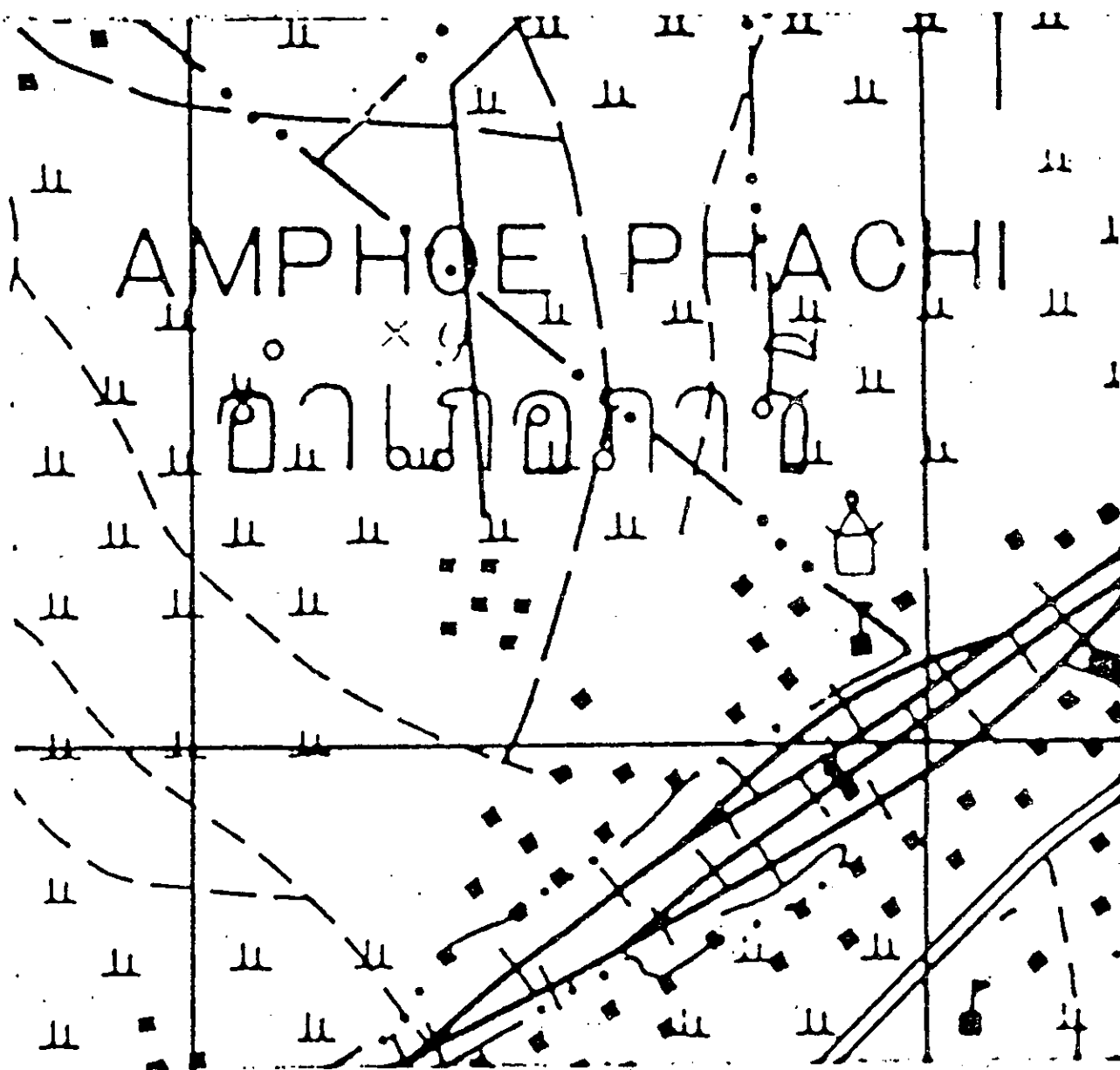
ภาคผนวก ง.4

แผนที่บ้านอ้อ อ.ผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาคผนวก ง.5

แผนที่บ้านไผ่ล้อม อ.ภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาคผนวก จ

เครื่องมือทดลอง

ภาคผนวก จ.1

เอกสารประกอบการสอน

เอกสารประกอบการสอน

1543408

คติชนวิทยา

วิชา ทรวงแสง

ภาควิชา ภาษาไทย

คณะศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา

คำนำ

เอกสารประกอบการสอนวิชา 1543408 คติชนวิทยา เล่มนี้เรียบเรียงขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ ให้นักศึกษาได้ใช้เป็นคู่มือ ประกอบการศึกษา โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นทฤษฎีและหลักการ เนื้อหาในเอกสาร แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่หนึ่งความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคตินวิทยา ตอนที่สองระเบียบวิธีการศึกษารวบรวมข้อมูล และจัดกระทำข้อมูลภาคสนาม ตอนที่สาม มุมมอง ประเภทต่าง ๆ และแนวทางการศึกษาเฉพาะลักษณะวิชา คัดจากหลักสูตรสภาการฝึกหัดครู พ.ศ. 2536 นอกจากนั้น ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดและประเมินผล ใช้หลักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทุก ๆ ขั้นตอน

โดยที่หลักสูตรรายวิชาคตินวิทยาได้ให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จุดเน้นการศึกษารายวิชานี้ นอกจากนักศึกษาจะศึกษาหลักการทฤษฎีและตัวอย่างจากเอกสารนี้แล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำไปปฏิบัติ เพื่อความรู้ที่แตกฉานยิ่ง ๆ ขึ้น ตลอดจนนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและนักเรียนในโอกาสต่อไป

ผู้เรียบเรียงขอขอบคุณคณาจารย์ด้านคตินทุก ๆ ท่าน หากมีข้อบกพร่องอย่างใดหวังว่าท่านผู้รู้จะได้แนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป และหวังว่านักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยคงจะได้ประโยชน์จากเอกสารนี้ตามสมควร

วิชา ทรวงแสง

แผนการสอน
รายวิชาคติชนวิทยา (1543408)

Thai Folklore

ลักษณะวิชา

การเก็บรวบรวมข้อมูลมรดก ประเพณีทาน เพลง ภาษิต ปริศนา ถ้อยคำ ประกอบ การละเล่นและความเชื่อถือ ข้อมูลมรดกด้านศิลปวัตถุ หัตถกรรม สถาปัตยกรรม ข้อมูลคติชนอื่น ๆ เช่น การละเล่น การมหรสพ พิธีกรรม งานเทศกาล ศึกษาระเบียบวิธีการ รวบรวม การจำแนกหมวดหมู่ การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประโยชน์เชิงสังคมวิทยา เชิงศิลปวรรณคดี เน้นการฝึกปฏิบัติภาคสนาม

จุดมุ่งหมายทั่วไป

1. ให้ความรู้ความหมาย ความเป็นมา ประเภท และบทบาทหน้าที่ของคติชน
2. ให้เข้าใจวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลคติชน
3. ให้อ่านแบบแผนการคิด และการปฏิบัติของท้องถิ่น สามารถประเมินคุณค่าสิ่งที่ศึกษาได้อย่างมีหลักเกณฑ์
4. ให้สามารถถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่นด้วยการ บอก เล่า ร้อง ทาย ขับ กล่อม ได้อย่างต่ำ 3 ประเภท
5. ให้สามารถใช้ข้อมูลคติชนออกแบบประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยในโรงเรียนได้
6. ให้เกิดความนิยมภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เนื้อหา

1. ความหมาย ความเป็นมา ประเภท และบทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยา (2 ชม.)
2. ระเบียบวิธีการรวบรวมข้อมูลคติชนวิทยา (4 ชม.)
 - 2.1 การเลือกพื้นที่
 - 2.2 การเตรียมการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.2.1 กรอบแนวคิด

- 2.2.2 การฝึกใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการรวบรวมข้อมูล
- 2.2.3 การประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- 2.3 วิธีการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม
 - 2.3.1 การแนะนำตัว
 - 2.3.2 การสังเกต
 - 2.3.3 การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ
- 2.4 การจัดกระทำข้อมูล
 - 2.4.1 การจำแนกข้อมูล
 - 2.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4.3 การนำไปใช้
- 3. ข้อมูลประเภทชุมชน (10 ชม.)
 - 3.1 นิทานพื้นบ้าน
 - 3.2 เพลงพื้นบ้าน
 - 3.3 สุภาษิต คำพังเพย
 - 3.4 ปรัชญา
 - 3.5 ถ้อยคำประกอบการละเล่น และประเพณี
 - 3.6 ถ้อยคำประกอบความเชื่อ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

- 1. การบรรยาย
- 2. การอภิปรายกลุ่ม
- 3. การสำรวจท้องถิ่น
- 4. การเชิญวิทยากรท้องถิ่น
- 5. การทำภาคินิพนธ์ (รายบุคคล)

หัวข้อภาคนิพนธ์

หัวข้อเรื่อง	พื้นที่	ผักไถ่	บางบาล	ท่าเรือ	ภาษี	บางปะหัน
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
นิทาน						
เพลง						
สุภาษิต คำพังเพย						
ปริศนา						
ถ้อยคำประกอบ การเล่น						
ถ้อยคำประกอบ ความเชื่อ						

โครงร่างภาคนิพนธ์

บทที่ 1 บทนำ

- ความสำคัญของเรื่องที่ศึกษา
- วัตถุประสงค์ของการศึกษา
- ขอบเขตของการศึกษา
- วิธีดำเนินการศึกษา
- ขอบจำกัดของการศึกษา

บทที่ 2 เอกสารและผลการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้อง (สรุปเป็นกรอบแนวคิด)

บทที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา ได้แก่

- สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง
- ประวัติความเป็นมาของชุมชน
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล (ตามกรอบแนวคิด)

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

- บรรณานุกรม
- ภาคผนวก (ข้อมูลที่สำรวจได้)

สื่อการเรียนการสอน

1. แอปบันทึกเสียง
2. วิดีทัศน์
3. ภาพนิ่ง
4. ของจริงต่าง ๆ

การวัดและการประเมินผล

1. การทำภาคินิพนธ์รายบุคคล (40)
2. การรายงานความก้าวหน้า (10)
3. การอภิปรายกลุ่ม (10)
4. การสังเกตความสนใจ (10)
5. การทดสอบปลายภาค (30)
6. การตัดเกรดโดยวิธีอิงเกณฑ์

คะแนน 80 ขึ้นไป = ก

คะแนน 70-79 = ข

คะแนน 60-69 = ค

คะแนน 50-59 = ง

คะแนน 50 = จ

หนังสืออ่านประกอบ

1. ตำราหลัก

กิ่งแก้ว อรรถากร. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ กรมการฝึกหัดครู, 2519.

กุหลาบ มลลิกะมาส. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.

บุปผา บุญทิพย์. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531.

พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ. คติชนวิทยา. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2528.

สุวิทย์ สังโยคะ. คติชนวิทยา. ลพบุรี : วิทยาลัยครูเทพสตรี, ม.ป.ป.

2. ตำราเสริม งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้อง

กิ่งแก้ว อรรถากร. วรรณกรรมจากบ้านใน. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ กรมการฝึกหัดครู, 2514.

_____. เอกสารประกอบการศึกษาวิชาคติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. คู่มือปฏิบัติการวัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2527.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. ผนาทกวีของชาวบ้าน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2523.

ชวน เพชรแก้ว. วรรณกรรมท้องถิ่นสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี : วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2525.

ชัชฌาญ รอดเหตุภัย. วรรณกรรมไทยลือ. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517. อัดสำเนา.

เชียงใหม่, มหาวิทยาลัย. เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง วรรณกรรมล้านนา. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2524.

เทือก กุสุมา ๕ อยุธยา. "คติชาวบ้าน," ใน เอกสารการนิเทศการศึกษาคู่มือวิชาภาษาไทย เล่ม 3. หน้า 303. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ กรมการฝึกหัดครู, 2512.

เบญจา ยอดคำเนิน-แอ็ดติงจ์ บุปผา ศิริรัศมี และวาทีนี้ บุญชะลิกษ์ (บรรณาธิการ).

การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัย
ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.

ประเวศ วะสี. "การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น," ใน การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมพัฒนาชนบท.

หน้า 81 - 86. กรุงเทพฯ : สำนักงานกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.

ปรีชา อุตระกุล. วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังนกใหญ่ อำเภอยะผา จังหวัด

นครราชสีมา. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2521.

วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา, ศูนย์. เพลงโคราช. นครราชสีมา : ศูนย์วัฒนธรรม

จังหวัดนครราชสีมา วิทยาลัยครูนครราชสีมา, 2526.

วัฒนธรรมจังหวัดพังงา, ศูนย์. นิทานพื้นบ้าน. พังงา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพังงา

โรงเรียน ตึกพังงาวิทยายน, ม.ป.ป.

วิชา ทรวงแสง. รายงานการวิจัยเรื่อง นิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา :

การศึกษาเรื่องคำนิยาม. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยพระนครศรีอยุธยา
2532.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. "ภูมิปัญญาไทย," ใน เอกสารสัมมนาทางวิชาการเนื่องในวโรกาส

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเจริญพระชนมายุครบ
30 พรรษา. หน้า 1-17 กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2534.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. ภาษาไทย 8 คติชนวิทยาสำหรับครู) หน่วยที่

2 - 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วัฒนธรรมพื้นบ้านแนว : ปฏิบัติในภาคใต้. สงขลา : สถาบันทักษิณ

คดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2525.

สุภาวงศ์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2533.

สมน อมรวิวัฒน์. "สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย," ครุศาสตร์. 15(1 - 2) :

17 - 27; กรกฎาคม - ธันวาคม 2529.

อมรา กล้าเจริญ. เพลงเรืออยุธยา. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครู
พระนครศรีอยุธยา, 2528.

อุดม รุ่งเรืองศรี. คว่ำทองสัปดาห์. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, 2524.

Boggs, Ralph Steele. "Type and Classification of Folklore,"
in Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend.
P. 1138 - 1147. New York : Funk and Wagnalls Publishing,
1972.

ปฏิบัติการเรียนการสอน

สัปดาห์ที่ 1	นิเทศการเรียน, ความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ ประเภท และบทบาท
หน้าที่ของคติชนวิทยา
สัปดาห์ที่ 2	ระเบียบวิธีการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม
สัปดาห์ที่ 3	นิทานพื้นบ้าน
สัปดาห์ที่ 4	เพลงพื้นบ้าน
สัปดาห์ที่ 5	กาพย์ คำพังเพย
สัปดาห์ที่ 6	ปริศนาคำทาย
สัปดาห์ที่ 7	ความเชื่อ
สัปดาห์ที่ 8	รายงานกลุ่ม กลุ่มละ 20 นาที
สัปดาห์ที่ 9	ส่งภาคนิพนธ์ทดสอบปลายภาค (Posttest)

.....

บทที่ 1

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคติชนวิทยา

จุดประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้ทราบความหมายของคติชนวิทยา
2. เพื่อให้ทราบลักษณะ และองค์ประกอบของคติชนวิทยา
3. เพื่อให้ทราบการจำแนกประเภทข้อมูล ทางคติชนวิทยา
4. เพื่อให้ตระหนักถึงประโยชน์ คุณค่า และความสำคัญของวิชาคติชนวิทยา

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. สามารถเขียนนิยามความหมายของคำว่าคติชน และคติชนวิทยาได้
2. สามารถระบุลักษณะและองค์ประกอบของคติชนวิทยาได้
3. สามารถระบุประเภทข้อมูล 20 ตัวอย่าง ที่กำหนดให้ได้
4. สามารถเขียนแผนภูมิแสดงแบบแผนการจำแนกประเภทข้อมูลคติชนวิทยา ได้ถูกต้อง
5. สามารถยกตัวอย่างข่าว หรือบุคคลที่พัฒนาชีวิต หรืออาชีพจากพื้นบ้านได้ 1 ตัวอย่าง

หัวข้อเนื้อหา

1. ความหมายของคติชนวิทยา
2. ลักษณะสำคัญของคติชนวิทยา
3. องค์ประกอบของคติชนวิทยา
4. รูปแบบของคติชนวิทยา
5. บทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยา

เนื้อหา

1. ความหมายของคติชนวิทยา

คำว่าคติชนวิทยาเป็นคำที่ วิลเลียม ธอมส์ บัญญัติขึ้นใช้เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1846 โดยในครั้งนั้นใช้นามปากกา แอมโบรส เมอตัน (Ambrose Merton) แทนวลี "Populas Antiquities"

ในประเทศไทยผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้บัญญัติศัพท์ไว้ต่าง ๆ กัน เช่น อาจารย์ เทือก กุสุมา ณ อยุธยา แปลศัพท์ Folklore-ว่าวัฒนธรรมพื้นเมือง (พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ. 2528 : 1) พระยาอนุমানราชธนะ บัญญัติ ว่า คติชาวบ้าน ส่วน ดร.กึ่งแก้ว อรรถาการ บัญญัติว่า คติชนวิทยา (กึ่งแก้ว อรรถาการ. 2527 : 17)

แม้ว่าการแปลคำว่า Folklore จะมีหลายคำอยู่ในภาษาไทย แต่เป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่า ศัพท์ดังกล่าวบัญญัติจากคำคำเดียวกัน แต่ในเอกสารนี้จะใช้คำว่า คติชนวิทยา

นักวิชาการด้านคติชนวิทยาได้ให้ความหมายของ คติชนวิทยา ไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้ สตีธ ทอมป์สัน (Thompson. 1956 : 248) นักคติชนวิทยานิยามว่า "คติชนวิทยาคือสิ่งที่ถ่ายทอดกันมาจากคนหนึ่ง ไปสู่อีกคนหนึ่ง โดยการจดจำ และปฏิบัติมากกว่า การจดบันทึก" ส่วนวิลเลียม เบสคอม (Bascom. 1965 : 24 - 33) กล่าวว่า ข้อมูลทางคติชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มิใช่วัฒนธรรมทั้งมวล ประกอบด้วยตำนานคติคาบบริพ์ นิยาย นิทาน สุภาษิต ปริศนา บทเพลง และรูปแบบอื่นที่สำคัญรองลงมา แต่ไม่รวมศิลปะการฟ้อนรำ คอนเสิร์ต เครื่องแต่งกาย การรักษาโรค ประเพณีหรือความเชื่อทั้งหมดนี้มีความควรแก่การศึกษา ไม่ว่าจะเป็นสังคมที่มีหรือไม่มีภาษาหนังสือ คติชนทั้งหมดถ่ายทอดด้วยปาก แต่ทุกสิ่งที่ย่อยทอดด้วยปากมิใช่คติชนเสมอไป"

ส่วนนักคติชนวิทยาบางท่านก็มีความเห็นแตกต่างไปว่าคติชน มิได้หมายความว่าเฉพาะวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดกันมาด้วยวาจาเท่านั้น แต่หากยังหมายถึงข้อมูลประเภทอื่น ๆ ด้วย เช่น ความเชื่อ คติอาคม ประเพณี การละคร การเต้นรำ การละเล่น อาชีพ

กล่าวโดยย่อนักคติชนวิทยาต่างประเทศในระยะเริ่มแรกได้ให้นิยามคติชนไว้ไม่เหมือนกันที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือบางท่านเห็นว่าคติชนนั้น ได้แก่ วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาด้วยวาจาเป็นสำคัญ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่ง เห็นว่าน่าจะรวมวัฒนธรรมที่ได้รับจากการสังเกต และจดจำที่ไม่ได้ใช้วาจาด้วย

ในประเทศไทย ดร.กึ่งแก้ว อิตถากร (2527 : 1) ระบุว่า "คติชนวิทยา คือวิชา ซึ่งว่าด้วยการศึกษาคติชน หรือ ผลผลิตทางวัฒนธรรม ของกลุ่มชน ผลผลิตทางวัฒนธรรมนี้เป็น มรดกที่สืบทอดกันมา ทั้งภายในชนกลุ่มเดียวกัน และที่แพร่กระจายไปสู่ต่างกลุ่มด้วย"

ในการประชุมคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญระดับรัฐบาล ระหว่างวันที่ 22-26 กุมภาพันธ์ 2525 สมาชิกผู้ร่วมประชุมได้ให้นิยามคำ Folklore ว่าเป็น งานสร้างสรรค์ของกลุ่มชนหรือของปัจเจกชนที่มีลักษณะสัมพันธ์กับกลุ่มชนนั้น และมีขนบนิยมของกลุ่มชนนั้นเป็นพื้นฐาน เป็นสิ่งที่ได้รับการพิทักษ์ตรงตามเจตจำนงของกลุ่มชน ในฐานะที่คติชนเป็นสิ่งบ่งถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสังคมพอเหมาะ ปทัสถาน และค่านิยมถ่ายทอดด้วยปาก หรือด้วยการเลียนแบบหรือโดยอาศัยรูปแบบอื่น (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2525 : 2)

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การศึกษาทางคติชนวิทยานั้น คือการศึกษาปรากฏการณ์ (Performance) ของกลุ่มชน ทั้งที่ถ่ายทอดด้วยวาจา และที่มีได้ใช้วาจา

ลักษณะสำคัญของคติชนวิทยา

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 3) ได้สรุปลักษณะสำคัญของคติชนไว้ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. คติชนมีลักษณะที่เป็นตัวร่วมมากกว่าตัวแปร ลักษณะที่ปรากฏเป็นตัวร่วมได้แก่ เนื้อหาสาระ ผู้ถือปฏิบัติ การแพร่สะพัด และกาลเวลา ปรากฏการณ์ดังกล่าว มีทั้งลักษณะที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม เช่น การใช้หมั้นประกอบอาหารของชาวภาคใต้ การใช้ปลาร้าประกอบอาหารของชาวอีสาน การใช้ถั่วเน่าประกอบอาหารของชาวไทยภาคเหนือ เป็นต้น

ความคิด หรือสิ่งสร้างสรรค์ของปัจเจกบุคคลที่ไม่ปรากฏเป็นตัวร่วม ไม่มีการสืบทอดแพร่สะพัด จึงยังไม่นับว่าเป็นคติชน

2. สืบทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของคติชน คือการถ่ายทอดด้วยปาก ดังนั้น การส่งวนรักษาจึงมีขีดจำกัดตามความสามารถในการจำ และความสนใจของผู้รับส่งคนนั้น โดยเฉพาะการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หรือภาระหน้าที่ที่เขารับผิดชอบ

อนึ่ง ผู้รับข้อมูลอาจมีการปรับแปรข้อมูลโดยพยายามถึงสภาพความเป็นจริงใกล้ตัวเข้ามาเชื่อมโยง ในบางครั้งอาจทำให้สาระของเจตนาเดิมของผู้เป็นต้นคิดเปลี่ยนแปลงหรือสูญเสียไปก็มี

3. มีธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงและประสมประสาน

โดยที่คติชนเป็นผลผลิตหรือปรากฏการณ์ของชุมชนที่มีปัจจัยต่าง ๆ เป็นเครื่องกำหนด จึงมีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาต่อเนื่องกันไป โดยอาศัยความสามารถ ความจำและการเสริมแต่งของบุคคล แล้วแต่หน้าที่ของความต้อการ เมื่อใดที่ต้องหยุดเปลี่ยนแปลงด้วยการตีพิมพ์หรือบันทึก คติชนนั้นก็ถึงกาลจะหยุดนิ่ง

การประสมประสานก็เป็นลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของคติชน หากค่อยเป็นค่อยไป และมีการประสานคุณสมบัติ และคุณลักษณะก็จะเป็นผลดีแก่วัฒนธรรมเดิม สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 9) ได้ยกตัวอย่างของอุตสาหกรรมพลาสติก ว่ามีผลกระทบต่องานฝีมือพื้นบ้าน ทำให้วัตถุของท้องถิ่น ประเภทไม้ไผ่ หวาย หมดบทบาทความหมาย นับว่าเป็นอันตรายแก่วิถีชีวิตพื้นบ้าน และส่วนรวม

4. มีลักษณะเป็นวิทยาการ

คราฟเฟ (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. 2525 : 9 ; อ้างอิงมาจาก Krappe. 1964 : 15) กล่าวว่า คติชนมีลักษณะเป็นวิทยาการทั้งด้านประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ในด้านประวัติศาสตร์ช่วยให้แลเห็นอดีตของมนุษย์ ในด้านวิทยาศาสตร์ ความรู้ข้อมูลที่สั่งสมมาได้ใช้การวิเคราะห์ วิจัย และพิสูจน์ด้วยกาลเวลาอันยาวนาน

วิทยาการซึ่งปรากฏในคติชนนั้นแม้มิได้แยกเป็นสาขาวิชาอย่างชัดเจน ดังเช่นปัจจุบันแต่หากศึกษาอย่างลุ่มลึก ก็มักจะพบได้ทั่วไปว่าชุมชน มีวิชาการ ซึ่งสามารถจะดำรงไว้ ซึ่งเผ่าพันธุ์ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และควบคุมปัญหา เช่น วิชาแพทย์ วิชากฎหมาย วิชาโหราศาสตร์ วิชาช่าง วิชาครู ฯลฯ วิทยาการดังกล่าวบางส่วนยังคงคุณค่าเป็นอมตะสามารถให้ให้เกิดประโยชน์แก่บุคคล และสังคมได้ แม้นักวิชาการรุ่นใหม่ ๆ ก็ยังยอมรับว่า วิทยาการต่าง ๆ ที่เป็นมรดกสืบทอดมาถูกต้อง มีเหตุผล ยังคงเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ สังคม และสภาพแวดล้อม ได้เป็นอย่างดี

5. ผลผลิตบางส่วน of ชาวบ้านอาจไม่ใช่คติชน

คอฟฟีน และโคเฮน (สฤวิงค์ พงศ์ไพบูลย์. 2525 : 11 ; อ้างอิงมาจาก Coffin and Cohen 1966 : 13) ระบุว่า ขนบนิยมของชุมชนนั้น สามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

ก. ขนบนิยมลายลักษณ์ หมายถึง วัฒนธรรมที่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับผู้อ่านออกเขียนได้ อย่างที่ใช้ในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาทั่ว ๆ ไป

ข. ขนบนิยมตามสมัยนิยม มีลักษณะแปรเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของการเร่งทางวัตถุ รวมทั้งสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ค. ขนบนิยมของสามัญชน (Oral or Folk Tradition) วัฒนธรรม หรือ ค่านิยมในส่วนนี้ แม้เป็นส่วนที่นับว่าเป็นวัฒนธรรมที่กล่าวถึง แต่ก็ยังมีข้อเบี่ยงเบนอยู่บ้างในด้านผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอด โดยแปรให้เป็นผลประโยชน์เฉพาะกาล เฉพาะกลุ่ม

ดังนั้น ในการศึกษาคติชน จึงจำเป็นต้องจำแนกให้จงได้ว่า ส่วนใดเป็นคติชนที่เกิด และวิวัฒนาการไปตามธรรมชาติ ส่วนใดเกิดจากการเสริมแต่ง และส่วนใดที่แปลกปลอม

องค์ประกอบของคติชนวิทยา

กิ่งแก้ว อัคราการ (2527 : 1) กล่าวว่า การศึกษาทางคติชนวิทยา จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. กลุ่มชน กลุ่มชนในที่นี้หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ด้วยกัน และมีสมบัติของกลุ่ม อันเกิดแต่ความรู้สึก ความคิด และกิจกรรมร่วมกัน ดังนั้น ผลผลิตทางวัฒนธรรมจึงแตกต่างหลากหลายไปตามสภาพของกลุ่ม เช่น กลุ่มนักศึกษา กลุ่มแพทย์ กลุ่มสาวโรงงาน กลุ่มนักเขียน ฯลฯ เป็นต้น

2. แหล่ง หมายถึงพื้นที่ที่ถูกจำกัดโดยสภาพทางภูมิศาสตร์ การเมือง การปกครอง ประวัติศาสตร์ เป็นต้น สภาพดังกล่าวย่อมส่งความมีคติชน หรือประเพณีร่วมกันของชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งนั้น ๆ ดังนั้น แหล่งการศึกษาทางคติชน จึงได้แก่สภาพพื้นที่ อันเป็นที่พำนักของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อาจได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เมือง วัด หรือท้องทุ่ง เป็นต้น

3. กระบวนการถ่ายทอด โดยที่นักคติชนมีความสนใจรูปแบบ หรือผลผลิตของกลุ่มชนที่เผยแพร่ และสืบทอดด้วยการบอกเล่า หรือการใช้วาจาเป็นสำคัญ ดังนั้น แม้ในวัฒนธรรมที่

เกี่ยวข้องกับวัตถุ ก็ยังต้องอาศัยการพูด การบอกเล่า เป็นองค์ประกอบ และถือว่ากระบวนการ
มุขปาฐะ เป็นปัจจัยในการจรรโลงวัฒนธรรมทุกรูปแบบ

รูปแบบของคติชนวิทยา

ในระยะแรกของการศึกษาทางคติชนวิทยา นักคติชนยังมิได้จำแนกรูปแบบอย่างละเอียด
ถี่ถ้วน ส่วนใหญ่จะระบุถึงแบบแผนการคิด และการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ตกทอดเป็นมรดกสืบเนื่องกัน
เป็นมรดกหรือผลผลิตของกลุ่มชนกว้าง ๆ เช่น ริชาร์ด ดอร์สัน (Richard Dorson) เฮค
เตอร์ เอช. ลี (Hector H. Lee) โดนาลด์ โรเบอร์สัน (Donald Roberson) เป็นต้น
ต่อมาจึงได้มีนักคติชน เช่น แจน แฮโรลด์ บรุนแวนด์ (Brunvand. 1968 : 1 - 2)
ได้จำแนกรูปแบบของคติชน ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทที่ต้องอาศัยภาษา (Verbal Folklore) ได้แก่

1.1 นิทานพื้นเมือง (Folk Tale) เช่น พวกริทเทนิยา (Fairy Tale) นิทาน
ประจำถิ่น (Local Legend) ซึ่งมักเชื่อกันว่ามีมูลความจริง นิทานวีรบุรุษ (Hero Tale)
นิทานเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Tale) นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory) นิทานตลกขบขัน
(Jest) หรือนิทานร่าเริง (Merry Tale)

1.2 ภาษาถิ่น (Dialect) รวมทั้งวัฒนธรรมการพูดจา (Folk Speech) และ
การตั้งชื่อ (Naming) เช่น ชื่อบ้านนามเมืองที่มีความเชื่อเข้าไปเกี่ยวข้อง

1.3 บทภาษิต (Proverb) และคำกล่าวที่เป็นภาษิต (Proverbial Saying)
คือคำกล่าวที่รู้หรือยอมรับกันทั่วไป

1.4 ปริศนาคำทาย (Riddles)

1.5 คำพูดที่คล้องจองกัน (Rhymes) เช่น คำกลอนสำหรับเด็ก (Nursery
Rhymes)

1.6 เพลงชาวบ้าน (Folksongs) ได้แก่ เพลงชาวบ้านทั่ว ๆ ไป รวมทั้ง
เพลงกล่อมเด็ก (Lullabies) บทขับร้องเป็นเรื่องราว (Ballads)

2. ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ (Non-Verbal Folklore) ได้แก่

2.1 สถาปัตยกรรมชาวบ้าน (Folk Architecture)

2.2 ศิลปะชาวบ้าน (Folk Art)

2.3 งานฝีมือชาวบ้าน (Folk Craft)

2.4 เครื่องแต่งกายชาวบ้าน (Folk Customs)

2.5 การกินของชาวบ้าน (Folk Foods) และนิสัยการกิน (Food habits)

2.6 อากัปกิริยาของชาวบ้าน (Folk Gesture) เช่นท่าทางแสดงอาการของ
อาการไทร ออาการตอบรับและปฏิเสธ และอากัปกิริยาทั่ว ๆ ไป

2.7 ดนตรีพื้นเมือง (Folk Music)

3. วัฒนธรรมพหุภาษาประเภทประสมประสาน (Partly Verbal Folklore)

3.1 ความเชื่อ (Belief) รวมทั้ง การถือโชคลาง (Superstitions)
คาถาอาคม (Magic) การทำเสน่ห์และเครื่องรางของขลัง (Charms)

3.2 การละครชาวบ้าน หรือการละเล่นพื้นเมือง (Folk Dramas หรือ Folk
Plays) และ ระบำรำเต้นของชาวบ้าน (Folk Dances)

3.3 ประเพณีพื้นเมือง (Folk Customs) และพิธีกรรม (Rituals)

3.4 งานเทศกาล พิธีการฉลอง (Festivals)

3.5 การเล่น หรือ กีฬาพื้นเมือง (Folk Games) รวมทั้งการเล่นของเด็ก
(Children's Games)

3.6 ยากลางบ้าน (Folk Medicines)

นอกจากนี้ บอกส์ (Boggs. 1972 : 1139 - 1147) ยังจัดประเภทข้อมูลทางคติชน
ไว้ 13 รูปแบบ คือ

1. คติชนวิทยาทั่วไป (General Folklore)

2. ร้อยแก้ว (Prose Narrative)

3. เพลง การเต้นรำ เกม ดนตรี และ โคลงกลอน (Song Dancing Game
Music and Verse)

4. ละคร (Drama)

5. ประเพณี เทศกาล (Custom Festival)

6. ภูมิศาสตร์ (Geography)

7. ภาษา (Language)

8. ศิลปะ งานฝีมือ สถาปัตยกรรม (Art Craft Architecture)
9. อาหารและเครื่องดื่ม (Food and Drink)
10. ความเชื่อ (Belief)
11. สุนทรพจน์ (Speech)
12. ภาษิต (Proverb)
13. ปริศนา คำทาย (Riddle)

ข้อมูล 13 รูปแบบนี้ยังจำแนกออกเป็นรูปแบบรองอีกมาก ซึ่งจะไม่นำมากล่าวในที่นี้ ในประเทศไทยการศึกษาคติชนวิทยานิยมแบ่งประเภทข้อมูลคติชนออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. คติชนประเภทมุขปาฐะ
2. คติชนประเภทอมมุขปาฐะ
3. คติชนประเภทผสม

ข้อมูลแต่ละประเภทยังแบ่งออกเป็นรูปแบบรองแยกย่อยออกไปอีก โดยที่เอกสารนี้มุ่งเน้นคติชนประเภทมุขปาฐะเป็นหลัก การแบ่งรูปแบบหลัก และรูปแบบรอง อาศัยการแบ่งประเภทตามทัศนะคติชนวิทยาทั้งของต่างประเทศ และของไทยจำแนกไว้ดังต่อไปนี้

1. นิทานพื้นบ้าน (Thompson. 1977 : 8)
 - 1.1 นิทานมหัศจรรย์ (Fairy Tale)
 - 1.2 นิทานชีวิต (Novella)
 - 1.3 นิทานวีรบุรุษ (Herotale)
 - 1.4 นิทานประจำถิ่น (Sage)
 - 1.5 นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tale)
 - 1.6 เทวปกรณัม (Myth)
 - 1.7 นิทานสัตว์ (Animal Tale)
 - 1.8 มุกตลก (Jest)

2. เพลงพื้นบ้าน (สุกัญญา ภัทรราชย์. 2531 : 237 - 245)
 - 2.1 เพลงเด็ก
 - 2.1.1 เพลงร้องเล่น
 - 2.2.2 เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก
 - 2.2 เพลงผู้ใหญ่
 - 2.2.1 เพลงกล่อมเด็ก
 - 2.2.2 เพลงปลอบเด็ก
 - 2.2.3 เพลงปฏิพากย์
 - 2.2.4 เพลงร้องรำพัน
 - 2.2.5 เพลงประกอบการละเล่นของผู้ใหญ่
 - 2.2.6 เพลงประกอบพิธี
3. ภาษิตและสำนวน (นภลัย สุวรรณธาดา. 2531 : 877)
 - 3.1 ภาษิตประเภทไม่มีสัมผัส
 - 3.2 ภาษิตประเภทมีสัมผัส
 - 3.3 ภาษิตประเภทเล่นคำซ้ำ และคำล้อ
 - 3.4 สำนวนประเภทไม่มีสัมผัส
 - 3.5 สำนวนประเภทมีสัมผัส
4. ปริศนาคำทาย (นพคุณ คุณาธิระ. 2531 : 585 - 588)
 - 4.1 เปรียบกับสิ่งที่มีชีวิต
 - 4.2 เปรียบกับสัตว์ตัวเดียว
 - 4.3 เปรียบกับสัตว์หลายตัว
 - 4.4 เปรียบกับบุคคลคนเดียว
 - 4.5 เปรียบกับบุคคลหลายคน
 - 4.6 เปรียบกับพืช
 - 4.7 เปรียบกับสิ่งของ
 - 4.8 รายละเอียดเกี่ยวกับการเปรียบเทียบ.
 - 4.9 รายละเอียดเกี่ยวกับรูป หรือรูปและอาการ
 - 4.10 รายละเอียดเกี่ยวกับสี

4.11 รายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำ

5. ความเชื่อ จำแนกได้เป็น 7 ประเภท (กิ่งแก้ว อัครภากร. 2531 : 667) ดังนี้

- 5.1 ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ
- 5.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตาย
- 5.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค
- 5.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์
- 5.5 ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ
- 5.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการสูญเสีย และการได้คืน
- 5.7 ความเชื่อเกี่ยวกับครัวเรือน

บทบาทหน้าที่ของคติชน

แบสคอม (Bascom. 1965 : 279 - 294) ระบุว่าคติชน มีบทบาทและหน้าที่

ที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. ช่วยผูกเสถียรภาพและเป็นกำลังสนับสนุนการแผ่ขยายของแบบอย่างการดำเนินชีวิต
2. เป็นแบบฉบับควบคุมความประพฤติ และให้การศึกษาแก่เยาวชน
3. เป็นเครื่องกระตุ้นให้มวลชนรวมพลังอันอาจก่อให้เกิดสังคมเพิ่มความมั่นคงยิ่งขึ้น หรือ

ในทางตรงกันข้ามอาจช่วยยืดเวลา และเพิ่มความรุนแรงของความเกลียดชัง และทำให้เกิดการก่อกวนการกบฏ

4. ทำให้สามารถเข้าใจและหยั่งถึงความต้องการที่จำเป็นรวมทั้งความมุ่งมาดของสังคมนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับกุหลาบ มลลิกะมาส (2531 : 32 - 38) ที่ได้ขยายความไว้ คือ

4.1 คติชนเป็นเครื่องมือให้ความบันเทิง โดยที่มนุษย์ในสังคมทั่วไป ย่อมมีความคับข้องใจนานาประการ เช่น ความยากจน ความเห็นัดเห็น้อย ความรู้สึกไม่มั่นคง ความกดดันต่าง ๆ คติชนประเภทนิทานก๊ดี เพลงก๊ดี ขนบประเพณีต่าง ๆ ก๊ดี จะมีบทบาทในการละเล่นต่าง ๆ การบรรเทาความเจ็บปวด และช่วยคลี่คลายความคับข้องใจต่าง ๆ โดยทำให้เป็นที่พอใจ สมใจ บังเกิดอารมณ์แรง ความมั่นคง ความสนุกสนานครื้นเครง นับว่าคติชนมีบทบาทสำคัญในชีวิตมนุษย์และสังคมในโอกาสต่าง ๆ

4.2 คติชนทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์ และเข้มแข็งขึ้นโดยที่คติชน เป็นผลผลิตของความคิด และการปฏิบัติของสังคม ที่ผ่านการพิสูจน์ และระยะเวลาไม่นาน แบบแผนต่าง ๆ เหล่านั้น จึงเป็นสิ่งที่กำหนดความเป็นกลุ่ม เป็นพวก ช่วยขยายวัฒนธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น ประเพณีการทำขวัญนา ของภาคกลาง มีส่วนช่วยต่อยอดเพิ่มพูน ค่านิยม เรื่องการทดแทนบุญคุณ แก้วบิดา มารดา รูปแบบการกิน การอยู่อาศัย ภาษา สุภาพชน นิทาน ฯลฯ ของแต่ละกลุ่มชนซึ่งมีลักษณะเฉพาะของคน เพราะคติชนได้ให้แบบอย่างวางแนวทางไว้ จึงเป็นผลให้วัฒนธรรมส่วนนั้น ๆ ค้ำรงอยู่ได้

4.3. คติชนเป็นเครื่องมือให้การศึกษา ในอดีต การศึกษายังไม่มีองค์กรหรือสถาบันรองรับอย่างเป็นระบบเช่นปัจจุบัน คติชนประเภท การเล่า เช่น นิทาน นิยาย การพูด การบอก เช่น ความรู้ต่าง ๆ ภาษิต การทายปริศนา หรือการเล่นต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความรู้ ความคิด ทัศนคติ ตลอดจน ทักษะที่เป็นมรดกของกลุ่มชนนั้น ๆ บุคคลที่กอปรด้วยความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ ของชุมชนจะถ่ายทอดความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์สู่กัน โดยเฉพาะคนรุ่นหลังเป็นการศึกษาที่ได้รับอย่างไม่รู้ตัว

ข้อสังเกตประการหนึ่งของการศึกษาโดยวิธีชุมชนประเพณี คือมีบูรณาการสูง ไม่ได้จำแนกแยกย่อยเป็นรายวิชา หรือระดับชั้น เช่นปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ก็มักจะมีบุคคลบางคน ที่สะสมข้อมูลหรือประสบการณ์บางประเภทไว้มากกว่าบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนเดียวกัน จึงได้รับยกย่องให้ทำหน้าที่ศึกษา และถ่ายทอดเป็นด้าน ๆ ไปเหมือนกัน เช่น หมอ นักปกครอง นักแสดง นายช่าง เป็นต้น

4.4 คติชนเป็นเครื่องมือควบคุม รักษาแบบแผนของสังคม กล่าวโดยย่อ คติชน คือมาตรฐาน หรือเครื่องกำหนดปทัสถาน (Norm) ของแต่ละชุมชน เป็นที่เข้าใจกันทั่วไปว่า ชุมชนแต่ละแห่งมีมาตรฐานด้านการคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแบบแผนการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ตามสภาพแวดล้อมต่าง ๆ คติชนจึงทำหน้าที่ในการบ่งชี้ และกำกับพฤติกรรมของปัจเจกชนให้อยู่ในแบบแผนที่ใกล้เคียงกัน รูปแบบที่ยังมีปรากฏให้เห็นเป็นตัวอย่างชัดเจนอยู่จนปัจจุบัน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น ประเพณีการบวช การแต่งงาน เทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา ฯลฯ เป็นต้น ปทัสถานทางความคิดไม่ว่าจะเป็นความกตัญญู ความประนีประนอม การรู้จักสะกดกลั่นต่อกิเลสตามแนวพุทธศาสนาได้ประสมกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตของชาวอยุธยาอย่างแนบแน่น

นอกจากบทบาทสำคัญ 4 ประการตามแนวที่ กล่าวแล้ว นักคติชนวิทยาของไทยหลายท่าน ยังระบุเพิ่มเติม สอดคล้องกันว่า คติชนวิทยาของไทยนั้น ยังมีบทบาทที่เด่นชัดอีก ดังนี้

1. ให้ความบันเทิง ลักษณะเด่นของคติชนวิทยาของไทย ไม่ว่าจะเป็นเพลงพื้นบ้าน ประเภทต่าง ๆ เช่น เพลงปฏิพากย์ เพลงกล่อมเด็ก นิทาน ปริศนาคำทาย ฯลฯ ยังเป็นสื่อที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ ความสนุกสนาน ครื้นเครง เพราะสอดแทรกอารมณ์ต่าง ๆ ไว้อย่างมาก โดยเฉพาะอารมณ์ขัน และมุขที่เกี่ยวโยงกับเรื่องเพศ

2. ระบายความเก็บกดอันเนื่องมาจากกฎเกณฑ์ประเพณี และค่านิยมบางประการ โดยเฉพาะการแสดงออกทางเพศ

3. เป็นเครื่องมือสื่อสารของชาวบ้านทางอ้อมเกี่ยวกับสื่อมวลชน เพราะให้ข้อมูลทั้งด้าน ภูมิศาสตร์ เหตุการณ์ในสังคม วรรณกรรม ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกาย ความเข้าใจ ชีวิต และสังคม และเป็นสื่อแนะแนวเพื่อประสบความสำเร็จในชีวิตการครองเรือน

4. บกป้องสิทธิและหน้าที่อันพึงมีพึงได้โดยชอบจากสังคม เช่น การใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขตของบางคน ปัญหาอันเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2525 : 21 ; สุกัญญา สุธงษา. 2531)

บทบาทหน้าที่ของคติชนข้างต้นอาจสรุปรวมได้ว่า เป็นการรักษาวัดชนธรรมให้มั่นคง (กุหลาบ มลลิกะมาส. 2531 : 37) เป็นสำคัญ ซึ่งจะแตกแยกย่อยออกไปอีกก็ได้

จากบทบาทหน้าที่ของคติชน ดังกล่าวอาจพิจารณาได้ว่า เป็นบทบาทในด้านของความมั่นคงหรือการดำรงไว้เป็นส่วนใหญ่ หากพิจารณาในแง่ของความเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหว หรือพัฒนาแล้ว สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 25 - 28) ก็ได้เสนอแนะหลักการ และวิธีการที่จะให้คติชน พึ่งมีบทบาทและหน้าที่ต่อสังคมไทยปัจจุบัน 3 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. บทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากร วิธีการที่เสนอแนะได้แก่

1.1 จัดให้มีการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล คติชนทุก ๆ แขนง ถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร จัดระบบ

1.2 จัดการศึกษาทุกระดับให้สอดคล้องเชื่อมโยงกับท้องถิ่น ให้การเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมมากที่สุด

1.3 ส่งเสริมทักษะและทักษะที่มีคุณค่าของชุมชน และจัดปัญหา และอุปสรรคอันเกิดจากวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม หรือผิดพลาด

1.4 รัฐบาลกำหนดนโยบาย แผนพัฒนาและงบประมาณให้มีการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

2. บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ วิธีการที่เสนอแนะได้แก่

2.1 ส่งเสริมการใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น เพื่อการผลิต พร้อมกับอนุรักษ์ต้นแบบทางฝีมือ และศิลปะหัตถกรรม

2.2 ส่งเสริมการทำธุรกิจทางวัฒนธรรม เช่น บริการข้อมูล เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกภาพ ภาพยนตร์ การผลิตของที่ระลึก ฯลฯ

2.3 จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขนาดใหญ่เพื่อเสริมธุรกิจการท่องเที่ยว โดยให้มีการเชื่อมโยงกับกิจกรรมทางวิชาการ และการส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรม

3. บทบาทต่อความมั่นคงของชาติ วิธีการที่เสนอแนะได้แก่

3.1 ทุกคนถือเป็นหน้าที่ในการดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดั่งาม บ่อยวางวัฒนธรรมที่บกพร่องและไร้คุณค่า รวมทั้งรู้จักกลั่นกรองวัฒนธรรมต่างประเทศ

3.2 กลไกของรัฐต้องทำความรู้จักและเข้าใจคติชนอย่างถูกต้อง เพื่อจัดการความขัดแย้ง

3.3 ใช้กิจกรรมทางคติชนเพื่อสร้างความสามัคคี

3.4 ใช้ศิลปพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์แนวความคิดที่พึงประสงค์

บทบาทและหน้าที่ของคติชนดังกล่าวจึงเป็นทั้งแบบแผนของชุมชนที่ส่งผลให้วัฒนธรรมในโลกนี้มีหลากหลาย และแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม ในขณะที่เป็นปัจจัยพื้นฐานอันสำคัญยิ่งต่อการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และสังคมในอนาคตอีกด้วย

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. บรรยายประกอบแผ่นใส และเทปโทรทัศน์

แผ่นที่ 1 ความหมายของคติชนวิทยา

แผ่นที่ 2 ลักษณะของคติชนวิทยา

แผ่นที่ 3 องค์ประกอบของคติชนวิทยา

แผ่นที่ 4 ประเภทของคติชนวิทยา

สื่อการสอน

1. แผนภูมิการแบ่งประเภทข้อมูลคตินวิทยา
2. แถบบันทึกภาพ การกล่อมเด็ก การบวชนาค ในจังหวัดอยุธยา

การวัดและประเมินผล

แบบฝึกหัด (เติมคำหรือข้อความสั้น ๆ)

1. คตินวิทยาคืออะไร.....
.....
2. ลักษณะสำคัญ 4 ประการของคตินวิทยา ได้แก่อะไรบ้าง
 2.1
 2.2
 2.3
 2.4
3. องค์ประกอบของคตินวิทยา ได้แก่อะไรบ้าง ?
 3.1
 3.2
 3.3
4. ข้อมูลคตินวิทยานิยมแบ่งรูปแบบหลักไว้ 3 ประเภท อะไรบ้าง
 4.1
 4.2
 4.3

จงแสดงแผนภูมิ

5. จากข้อมูลที่แจกให้ จงระบุ หน้าที่ที่มีต่อชุมชนหรือบุคคล

หนังสืออ้างอิงประจำบท

กิ่งแก้ว อัทธากร. "ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ การเกิด การตาย และการรักษาโรค," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. กรุงเทพฯ : สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

_____. คู่มือปฏิบัติการวัดผลประเมินผล. กระทรวงศึกษาธิการ : ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านแห่งชาติ, 2527.

กุลลาบ มัลลิกะมาส. "บทบาทและหน้าที่สำคัญของคัตชัน," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. หน้า 32 - 38. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

นพคุณ คุณาชีวะ. "ประเภทของปริศนา," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. หน้า 585 - 588. กรุงเทพฯ : สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

นภลัย สุวรรณธาดา. "รูปแบบของภาษิตและสำนวน," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. หน้า 863 - 877. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ. คติชนวิทยา. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2528.

สุกัญญา ภัทรราชย์. "ประเภทของเพลงพื้นบ้าน," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. หน้า 237 - 245. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

_____. เพลงปักษ์พายัพ : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์. วิทยาไพณธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

สุธวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วัฒนธรรมพื้นบ้าน : แนวปฏิบัติในภาคใต้. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตภาคใต้, 2525.

Bascom, William R. "Folklore and Anthropology," in The Study of Folklore. p. 24 - 25. Edited by Alan Dundes. New Jersey : Prentice - Hall, 1965.

_____. "Four Function of Folklore," in The Study of Folklore. p. 279 - 294. Edited by Alan Dundes. New Jersey : Prentice - Hall, 1965.

Boggs, Ralph Steele. "Types and Classification of Folklore," in The Standard Dictionary of Folllore. p. 1129 - 1147. New York : Funks Wagnalls, 1972.

Brunvand, Jan Harold. The Study of American Folklore. New York : W.W. Norton and Company Inc., 1968.

Coffin, Tristram P. and Henning Cohen. Folklore in America. New York : Doudlebay & Company, 1966.

Krappe, Alexander H. The Science of Folklore. New York : Nortan Company Inc., 1964.

Thompson, Stith. The Folktale. New York : University of California Press, 1977.

บทที่ 2

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลคณิศนวิทยา

จุดประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้นักศึกษาสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ในการรวบรวมข้อมูลได้
2. เพื่อให้นักศึกษาสามารถกำหนดวิธีการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการรวบรวมข้อมูลได้
3. เพื่อให้นักศึกษามีทักษะเบื้องต้นในการใช้เครื่องมือ รวบรวมข้อมูล เช่น การตั้งคำถามการวิจัยอุปกรณ์ โดยเฉพาะกล้องถ่ายภาพ และเทปบันทึกเสียง
4. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจการวิเคราะห์ และการนำข้อมูลคณิศนวิทยาไปใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทย

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. เขียนโครงการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล คณิศนวิทยาที่สนใจตามแบบฟอร์มได้
2. สร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลประเภทแบบสัมภาษณ์ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการได้
3. สาธิตการใช้สื่อเทคโนโลยีประเภทกล้องถ่ายภาพ และเทปบันทึกเสียงได้
4. ระบุประโยชน์ หรือคุณค่าของข้อมูลไว้อย่างที่สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยในโรงเรียนได้

หัวข้อเนื้อหา

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลคณิศนวิทยา

1. ขั้นตอนเตรียมการ
 - 1.1 เตรียมเป้าหมาย
 - 1.2 แหล่งเก็บข้อมูล
 - 1.3 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

- 1.4 บุคลากรในท้องที่ช่วยประสานงาน
- 1.5 เวลา
- 1.6 ที่พัก และอาหาร
- 1.7 ค่าถาม และแบบลงรายการ
- 1.8 เครื่องมือ บันทึกภาพ และเสียง
- 1.9 เตรียมใจ
- 1.10 ท่องตอบแทน
2. ^๕ขั้นตอนรวบรวมข้อมูล
 - 2.1 ลักษณะข้อมูล
 - 2.1.1 ข้อมูลบริบท (Context)
 - 2.1.2 ข้อมูลตัวบท (Text)
 - 2.1.3 ข้อมูลบทบาทหน้าที่ (Function)
 - 2.2 วิธีรวบรวมข้อมูล
 - 2.2.1 การสังเกต
 - 2.2.2 การสัมภาษณ์
 - 2.2.3 การจดบันทึก และลงรายการ
 - 2.2.4 การใช้อุปกรณ์บันทึกเสียง และถ่ายภาพ
 - 2.3 คุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลคติชนวิทยา
3. ^๕ขั้นวิเคราะห์และนำข้อมูลไปใช้

เนื้อหา

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามถือว่าเป็นหัวใจของการศึกษาทางคติชนวิทยา ที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจสภาพความเป็นจริง ด้วยกระบวนการที่เป็นวิทยาศาสตร์ (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. 2525 : 43) ผู้มีประสบการณ์ภาคปฏิบัติได้เสนอแนะวิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม ไว้สอดคล้องกัน ซึ่งจะนำเสนอในที่นี้ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมการ

1.1 เตรียมเป้าหมาย หรือจุดประสงค์การศึกษาว่าผู้ศึกษารวบรวมมีวัตถุประสงค์อย่างไร เพราะโดยลำพัง ตัวข้อมูลแล้ว ไม่มีความหมายอะไรมากนัก นอกจากว่าต้องการจะให้ข้อมูลนั้น ตอบคำถาม หรือโจทย์อะไร

การตั้งคำถามหรือโจทย์ใหม่ ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกของการศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพราะถ้าตั้งโจทย์ หรือคำถามพื้น ๆ หรือซ้ำ ๆ กัน ก็เป็นที่เชื่อได้ว่า การศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม ก็จะไม่ตอบอะไรใหม่ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2532 : 94 - 95)

เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 44) จำแนกไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1.1 จุดประสงค์อย่างกว้าง จุดประสงค์ลักษณะนี้กำหนดขึ้นอย่างไม่เฉพาะเจาะจงว่าจะศึกษาเรื่องใดประเด็นใด เป็นกรณีพิเศษ แต่ตั้งไว้เพื่อสำรวจข้อมูลทั่ว ๆ ไป ที่ผู้สำรวจสนใจให้มากที่สุด รวมทั้งข้อมูลแวดล้อม การกำหนดจุดประสงค์ลักษณะนี้เป็นการศึกษาที่ผ่อนคลาย สามารถหาประสบการณ์ได้เต็มที่เพราะหนึ่งเป็นการพักผ่อน จึงเป็นข้อคิดสำหรับผู้เริ่มลงมือปฏิบัติว่าน่าจะกำหนดวัตถุประสงค์อย่างกว้าง ๆ ไว้ก่อน

1.1.2 จุดประสงค์จำเพาะ หมายถึงการเจาะจงว่าจะศึกษาตามประเด็น ทฤษฎี หรือกรอบความคิดอย่างไร หรือเป็นการตรวจสอบสมมุติฐานที่ตั้งไว้ การกำหนดจุดประสงค์ลักษณะนี้จำเป็นต้องมีการออกแบบวางแผนการปฏิบัติงานอย่างละเอียด รอบคอบ มิฉะนั้นจะทำให้สิ้นเปลือง เวลา งบประมาณ และแรงงาน โดยเปล่าประโยชน์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2527 : 15) ได้ให้ข้อคิดไว้ว่าการรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ และกว้างขวางนั้น อาจทำได้ง่าย แต่จะวิเคราะห์ได้ยาก

1.2 แหล่งเก็บข้อมูล มีความสัมพันธ์อย่างสูงกับวัตถุประสงค์ที่กล่าวแล้ว ทั้งนี้ให้พิจารณาด้านปริมาณ และคุณภาพของข้อมูล (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. 2525 : 44 - 45) ของแหล่งนั้น ๆ เป็นพื้น รูปแบบของแหล่ง อาจผิดแผกกันไปตามลักษณะ วัตถุประสงค์ เช่น ได้จากการสุ่มตัวอย่าง หรือศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจากหลายเขต แหล่งเก็บข้อมูลที่สะดวกสำหรับผู้มีเวลา และทุนทรัพย์จำกัด ได้แก่ ครอบครัวตนเอง เพื่อนบ้าน หรือผู้มาจากท้องถิ่นนั้น ๆ

นอกจากนี้การใช้วิธีการเก็บรวบรวมเหตุการณ์ (Incidental collecting) ก็ยังเป็นการกำหนดแหล่งเก็บข้อมูล ที่เชื่อมโยงไปจากปรากฏการณ์ที่ผู้ศึกษาสนใจอีกวิธีหนึ่ง

1.3 เตรียมศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เมื่อได้แหล่งที่จะศึกษาข้อมูลแล้วผู้ศึกษา ควรจะได้เตรียมศึกษาสาขาของวัฒนธรรมที่จะเข้าไปรวบรวมข้อมูล รวมทั้งด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ทางสังคม จากตำรา ผลการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ควรสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ ประสบการณ์ในแหล่งนั้น ๆ ไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (สโรวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2525 : 45)

1.4 เตรียมบุคลากรในท้องที่ช่วยประสานงาน

การที่จะสร้างความไว้วางใจแก่ผู้ที่จะให้ข้อมูล โดยทั่วไปเป็นงานที่ต้องใช้ ระยะเวลายาวนาน ซึ่งมักกระทำได้ยาก โดยเฉพาะผู้ศึกษาที่มีเคมีที่หักอาจัย อยู่ในแหล่งข้อมูล นั้นมาก่อน การติดต่อกับผู้เข้าชมชน เช่น เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูที่เป็นที่เคารพของ ชาวบ้าน หมอกลางบ้าน จึงเป็นวิธีลัด ที่ช่วยให้การเข้าสู่แหล่งข้อมูลเป็นไปโดยความสะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้บุคคลดังกล่าว ยังจะเป็นผู้เชื่อมโยงผู้ศึกษา กับวิทยากรถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้เป็นอย่างดี จากนั้นผู้ศึกษาจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ในขั้นแรกประมาณ 5 - 10 คน

1.5 เตรียมเวลา

เนื่องจากการใช้เวลาของผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล อาจมีความ ไม่สอดคล้องกันอยู่ จึงจำเป็นต้องศึกษาล่วงหน้าว่าผู้ให้ข้อมูลจะสะดวก หรือว่างจากภารกิจ ต่าง ๆ วัน เวลา ใดบ้าง และนำมากำหนดไว้เป็นแผนเวลา เพื่อป้องกันมิให้เป็นการรบกวน ผู้ให้ข้อมูลจนเกินไป ทั้งเป็นการป้องกันการเสียเวลา และแรงงานของผู้ศึกษาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ อาจขอคำแนะนำจากผู้ประสานงานก็ได้

1.6 เตรียมที่พักและอาหาร

กรณีที่เป็นกลุ่มใหญ่ ควรเตรียมเรื่องที่พักและอาหารอย่างรอบคอบ ที่พักควร เป็นศูนย์กลางของแหล่งเก็บข้อมูล มีความปลอดภัย นอกจากนั้นควรเตรียมยาที่จำเป็นไว้ด้วย

1.7 เตรียมแบบสอบถาม และแบบลงรายการ

เมื่อผู้ศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการไว้อย่างสอดคล้อง วัตถุประสงค์แล้ว การเตรียมแบบฟอร์ม เพื่อการรวบรวมข้อมูล การออกแบบสอบถาม แบบสังเกต หรือแบบสัมภาษณ์ ควรกำหนดให้มีโครงสร้างครอบคลุมเรื่องที่จะสังเกต หรือสัมภาษณ์ เป็นเบื้องต้น ก่อน จากนั้นจึงคิดคำถามย่อย ๆ แต่ละหัวข้อใหญ่

นอกเหนือจากคำถามแล้ว ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม ควรจะจัดเตรียม บัตรบันทึกข้อมูลไว้จำนวนมากพอ เพื่อจะได้ใช้เก็บรักษาหรือจำแนกหมวดหมู่ของข้อมูลต่อไป

ตัวอย่างบัตรบันทึกข้อมูล

(นิสิตปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญโลก.)

ประเภทปรีศนา : กิริยา	ชื่อวิทยากร นายแก้ว เมืองมา
	อายุ 60 ปี อาชีพ ทาหนา
	ที่อยู่ 194 หมู่ 1 ต.ริมใต้
	อ.แมริม จ. เชียงใหม่
อะไรเอ่ยแม่ลายยายดอกบัว	
(สับปะรด)	
สถานที่เก็บข้อมูล	ผู้เก็บข้อมูล นางเบญจวรรณ วรรณรัตน์
194 หมู่ 1 ต.ริมใต้	วันที่ 7 มกราคม 2527
อ.แมริม จ. เชียงใหม่	

นอกจากบัตรบันทึกข้อมูล ดังตัวอย่าง ข้างต้นแล้วอาจให้แบบลงรายการ ของสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2527) ที่ได้จัดทำไว้เป็นมาตรฐานก็ได้ (ดูภาคผนวก)

1.8 เครื่องมือบันทึกภาพและเสียง เครื่องมือประเภทโสตทัศนศึกษา ที่จำเป็น ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่

1. เครื่องบันทึกเสียงแบบคาสเซ็ทใช้กับแบตเตอรี่ได้
2. แถบบันทึกเสียงแบบ C. 60
3. กล้องถ่ายภาพสไลด์ และฟิล์มสไลด์
4. กล้องบันทึกเทปโทรทัศน์

นอกจากนี้แล้ว อุปกรณ์ที่จำเป็นที่เกี่ยวของกับเครื่องมือเหล่านั้น ต้องเตรียมไว้ใน ปริมาณที่มากพอ เช่น ถ่าน ฟิล์ม เครื่องตรวจวัดแบตเตอรี่ เทป หรือไม้บรรทัด เป็นต้น

1.9 เตรียมใจ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นวิธีแห่งการประจักษ์ ความจริงมีเงื่อนไขที่เกี่ยวของหลายประการ อาจก่อให้เกิดความผิดหวัง ความหงุดหงิด อึดอัดใจ หรือรำคาญใจ ผู้รวบรวมข้อมูลจึงต้องเตรียมใจไว้ทุก ๆ สถานการณ์ มีข้อควรปฏิบัติ ดังนี้

1. ควรมีความเป็นกันเองกับผู้ที่ให้ข้อมูลอย่ามีพิธีรีตองจนเกินไป
2. ทักษะภาษาทำให้เป็นธรรมชาติมากที่สุด การสนทนาพูดคุย ไม่ควรใช้ศัพท์แสงยุ่งยาก รวมทั้งไม่ควรชี้แนะการตอบ หรือสั่งสอนผู้ให้ข้อมูล
3. ผู้รวบรวมข้อมูล ไม่พึงด่วนสรุปข้อมูลที่ได้รับ จนกว่าจะได้รับการตรวจสอบกับบุคคล เวลา หรือสถานที่อื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันข้อมูลที่อาจเป็นเท็จ หรือเป็นแต่เพียงหน้าฉาก เท่านั้น (สุภาวงศ์ จันทวานิช : 2533)

1.10 เตรียมของตอบแทน โดยทั่วไปการตอบแทนวิทยากรด้วยเงินเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำอย่างยิ่ง แต่การตอบแทนด้วยสิ่งของ หรือบริการบางอย่างที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ให้ข้อมูล พบว่าเป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง ที่สร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ศึกษา และผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้เป็นผลดีต่อการศึกษา รวบรวมข้อมูล แล้วยังก่อให้เกิดมิตรภาพระหว่างกันอีกด้วย

2. ขั้รวบรวมข้อมูล

2.1 ลักษณะข้อมูล

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2527 : 19) จำแนกข้อมูลที่จะต้องเก็บรวบรวมไว้ 3 ประเภท คือ

1. ตัวบท หมายถึงตัวถ้อยแถลงของผลผลิตทางวัฒนธรรมซึ่ง ได้แก่ แบบมูฎปาฐะ แบบมูฎปาฐะ หรือแบบผสม
2. ปริบท ได้แก่สภาพแวดล้อมของตัวบท เช่น บทบาทวิทยากร ผู้ฟัง สภาพทางกายภาพ บรรยากาศ ลีลาการถ่ายทอด เป็นต้น
3. บทบาท หมายถึง วัตถุประสงค์ หรือหน้าที่ของตัวบทที่มีต่อบุคคล สังคม หรือสิ่งแวดล้อมว่าจะใช้ในโอกาสไหน กับใคร ในความหมายอย่างไร

นอกจากนี้ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 48) ยังได้เสนอแนะเพิ่มเติมไว้อีกว่า ข้อมูลที่มีคุณภาพ หรือมีคุณค่าสูง ควรมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ประโยชน์การใช้สอยดั้งเดิม
2. การพัฒนาให้เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ
3. แสดงถึงความงามอันสะท้อนความอดุสาหะ หรือสุนทรีย์ของเจ้าของ

4. แสดงถึงความคืบหน้าเป็นเครื่องบอกมาตรฐานทางคุณธรรมของเจ้าของ
วัฒนธรรมนั้น ๆ

2.2 วิธีการรวบรวมข้อมูล

วิธีการสำคัญที่ใช้ในการศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสังเกต
และการสัมภาษณ์ มีหลักปฏิบัติที่ควรทราบพอสังเขป ดังนี้

2.2.1 การสังเกต การสังเกตจะกระทำได้ต่อเมื่อผู้ศึกษาได้เข้า ไม่มี
ส่วนร่วมในสถานที่ และสถานการณ์ของแหล่งตัวอย่าง สิ่งที่จะสังเกต ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์
การศึกษารวบรวมในครั้งนั้น ๆ เป็นสำคัญ ข้อมูลที่ควรสังเกต ได้แก่

- (1) สภาพทางภูมิศาสตร์ หรือกายภาพ
- (2) เรื่องราวทางสังคม
- (3) กิริยา และปฏิกิริยาของผู้ร่วมปฏิบัติ
- (4) องค์ประกอบของคติชนที่ปรากฏการกระทำที่แท้จริง
- (5) ระยะเวลาที่ข้อมูลนั้น ๆ ปรากฏ
- (6) ความรู้สึกทางธรรมชาติ และปฏิกิริยาของผู้ปฏิบัติ
- (7) อื่น ๆ เช่น ประวัติส่วนตัว สถานะทางอารมณ์ เจื่อนใจ

ทางภูมิอากาศ เป็นต้น

2.2.2 การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เป็นวิธีการสืบค้นข้อมูลปฐมภูมิวิธีหนึ่ง
เป็นการสนทนาลักษณะมีจุดมุ่งหมายแน่นอน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ล่วงหน้า การสัมภาษณ์
แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การสัมภาษณ์อย่างมีแบบแผน (Structured interview)

เป็นการสัมภาษณ์ตามแบบฟอร์มที่ผู้สัมภาษณ์เตรียมไว้แล้วแต่ต้น ชนิดของคำถามอาจมีตัวเลือกที่คงที่
เช่น ใช่ - ไม่ใช่ จริง - ไม่จริง ฯลฯ เป็นการถาม-ตอบ ตามกรอบ ซึ่งมีข้อดีในด้านการลง
รหัส การวิเคราะห์

ข. การสัมภาษณ์อย่างไม่มีแบบแผน (Unstructured interview) เป็นการถาม-ตอบที่มีอิสระ เพียงแต่ผู้ถามตั้งวัตถุประสงค์ หรือกรอบไว้อย่าง
กว้าง ๆ และใช้คำถามได้หลาย ๆ คำถามซึ่งมีข้อเสียอยู่ที่ว่าผู้สัมภาษณ์ต้องคอยตะล่อมให้เข้า
ประเด็นการสัมภาษณ์ลักษณะนี้ให้ความสำคัญแก่คำตอบมากกว่าคำถาม

การสัมภาษณ์จะได้ผลหรือไม่ได้ผลมีข้อควรปฏิบัติ และข้อควรละเว้น ดังนี้

(สมาน ชาดิยานนท์. 2532 : 26 - 29)

ก. ข้อควรปฏิบัติ

1. มีจำนวนคำถามและระยะเวลาที่ใช้เพียงพอ
2. มีความเป็นกันเองหรือมีไมตรีต่อกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์
3. มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพสะดวก สบายและเหมาะสม
4. ผู้สัมภาษณ์เป็นคนน่าเชื่อถือ น่าไว้วางใจ และมีความรอบรู้ในเรื่องที่จะถามเพียงพอ

ที่จะถามเพียงพอ

ข. ข้อควรละเว้น

1. ก้าวเข้าข้างใดข้างหนึ่ง และอย่ามีความเห็นเกี่ยวกับคำถาม

ควรวางตัวเป็นกลาง โดยความเป็นมิตร

2. อย่าแสดงกิริยาขบขัน ล้อเลียน เยาะเย้ยผู้ให้สัมภาษณ์
3. อย่าแสดงความเป็นเพื่อน
4. อย่าสัมภาษณ์มากกว่า 1 คน ในเวลาเดียวกัน
5. อย่าสัมภาษณ์เพื่อนหรือคนคุ้นเคย
6. อย่าบอกวัตถุประสงค์ทั้งหมดให้เขารู้ เช่น สมมติฐานการศึกษา
7. อย่าได้เถียงกับผู้ให้สัมภาษณ์ หรือคนอื่นในขณะที่สัมภาษณ์

การสัมภาษณ์แม้จะเป็นวิธีรวบรวมข้อมูลทัศนคติที่ดียิ่งอย่างหนึ่ง แต่ก็ต้องอาศัยการฝึกฝน และความสามารถส่วนตัวอยู่มาก ดังนั้นการจะสัมภาษณ์อย่างได้ผล จึงต้องฝึกตนเองอยู่เสมอ

2.3 การจดบันทึก

การจดบันทึกเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นควบคู่กับผู้ศึกษาตลอดระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงจะต้องเตรียมปากกา หรือดินสอ พกติดตัวไว้ตลอดเวลา สมุดจดบันทึกควรเป็นสมุดปกแข็งที่มีขนาดไม่ใหญ่เกินไปสามารถพกพาไปได้สะดวกทุก ๆ เวลา ทุกที่

การจดบันทึกข้อมูลมีวิธีการที่ควรปฏิบัติดังนี้

1. ต้องถ่ายทอดคำพูดทุกคำให้เหมือนจริงมากที่สุด แม้ว่าจะหยาบโล้นก็ตาม

2. ไม่แก้ไขสำนวน เนื้อเรื่อง หรือสัมผัส แม้จะแปร่งหู
3. บันทึกกลวิธีการให้ข้อมูลของวิทยากร และบรรยากาศ การให้ข้อมูล

ให้ครบถ้วน

อนึ่งการลงรหัส และจัดระบบการบันทึก สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ (2527) ได้ออกแบบบันทึกข้อมูลไว้จำนวน 18 รายการ (ดูภาคผนวก) ซึ่งผู้ศึกษาด้านคดีชนทั่วไป จะได้ใช้เป็นมาตรฐานร่วมกัน

2.4 การใช้เครื่องมือบันทึกภาพและเสียง

การใช้เครื่องมือบันทึกภาพและเสียงนั้น ผู้เก็บข้อมูลต้องเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมทุกอย่างและอยู่ในสภาพใช้งานได้ดีรวมทั้งต้องมีความรู้พอที่จะแก้ไขข้อขัดข้องเล็กน้อย ด้วยได้ หากเครื่องมือเหล่านั้นเกิดขัดข้องขึ้น นอกจากนั้นผู้เก็บข้อมูลควรคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้

1. แบตเตอรี่ แหล่งข้อมูลบางแห่งอาจจะไม่มีไฟฟ้าใช้ ผู้เก็บข้อมูลต้องเตรียมแบตเตอรี่ไปให้เพียงพอกับการใช้งาน และเป็นแบตเตอรี่ที่มีคุณภาพดี
 2. ก่อนที่จะลงมือบันทึกภาพหรือบันทึกเสียง ควรทดสอบเครื่องมือที่ใช้บันทึกว่าอยู่ในสภาพที่พร้อมที่จะบันทึกได้แล้ว เช่น เครื่องบันทึกเสียง ก็ควรจะทดลองบันทึกไว้แล้วเปิดทวนฟังให้แน่ใจว่า เครื่องบันทึกเสียงและแถบบันทึกเสียงมีคุณภาพดี
 3. ไม่ควรจะประหยัดแบตเตอรี่ในขณะที่เก็บข้อมูล โดยเฉพาะในกรณีที่ใช้ถ่านก้อนควรจะเปลี่ยนถ่ายใหม่ทุกครั้งที่เปลี่ยนแถบบันทึกเสียง ทั้งนี้เพื่อให้บันทึกได้ชัดเจน
- เครื่องมือบันทึกภาพและเสียงที่นำมาใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่
1. เครื่องบันทึกเสียงแบบคาสเซ็ท ซึ่งสามารถใช้กับแบตเตอรี่ (ถ่านก้อน)

ได้

2. แถบบันทึกเสียง แบบ ซี. 60 (ตามหลักวิชาต้องใช้แถบบันทึกเสียงแบบม้วน)

3. กล้องถ่ายภาพและฟิล์มขาว-ดำ
4. กล้องถ่ายภาพนิ่งและฟิล์มภาพนิ่ง
5. กล้องบันทึกเทปวีดิทัศน์

การถ่ายภาพ

การถ่ายภาพในขณะที่เก็บข้อมูล ผู้เก็บข้อมูลควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ควรถ่ายภาพตามสภาพที่เป็นจริงของวิทยาการและถ่ายภาพอุปกรณ์ให้ได้เนื้อหาครบถ้วนและถูกต้องตามบทบาทและหน้าที่
 2. การถ่ายภาพสถานที่และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล จะต้องมีการวัดขนาดให้เห็นชัดเจน เช่น ใช้ไม้บรรทัด ผ้าเทป ฯลฯ วางเทียบเคียงทั้งในแนวตั้ง และแนวนอน
 3. ควรถ่ายภาพสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเท่านั้น
 4. ควรกำหนดลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์ที่จะถ่ายภาพไว้ให้เห็นชัดเจนก่อนที่จะลงมือถ่ายภาพเพื่อให้ได้ภาพครบตามต้องการ
 5. ต้องทำบัญชีรายการภาพถ่ายและบรรยายไว้ว่าภาพนั้นแสดงอะไร
 6. การถ่ายภาพวิทยาการต้องถ่ายภาพทั้งภาพหน้าตรงและภาพในขณะที่กำลังให้ข้อมูล
- การบันทึกเสียง

การบันทึกเสียง ต้องบันทึกโดยไม่ทำให้วิทยาการประหม่าและต้องไม่ใช้การล้วงความลับจากวิทยาการ การบันทึกเสียงควรระวังสิ่งต่อไปนี้

1. กรณีที่เครื่องบันทึกเสียงใช้ถ่านก้อน จะต้องคอยตรวจสอบคุณภาพของถ่านก้อนก่อนใช้งานทุกครั้ง
2. การเลือกซื้อและใช้แถบบันทึกเสียงสำหรับบันทึกข้อมูลต้องคำนึงถึงคุณภาพมากกว่าปริมาณ
3. ก่อนบันทึกข้อมูลใหม่ทุกครั้ง ต้องตรวจสอบไม่ให้ซ้อนหรือทับข้อมูลเก่าที่บันทึกไว้แล้ว และต้องบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับวิทยาการทุกคน พร้อมทั้งบอกเวลาและสถานที่ที่บันทึกทุกราย
4. การนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียงไปศึกษาวิเคราะห์ ควรศึกษาจากชุดที่เป็นสำเนา ไม่ควรใช้ชุดต้นฉบับ เพราะการใช้เนื้ออาจเป็นเหตุให้เสื่อมคุณภาพหรือเสียหายได้
5. จะต้องมีรายการบันทึกเสียงด้วย

(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2527 : 231 - 233)

- คุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลคติชนวิทยา

กึ่งแก้ว อัคราภรณ์ (2527 : 19) ระบุคุณสมบัติที่จำเป็นของผู้เก็บข้อมูลไว้

3 ประการ คือ

1. สัจจะ หมายถึงความตรงของการจดหรือถ่ายทอดข้อมูลที่ได้รับ ผู้ศึกษาต้องไม่เปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อมูลที่ได้รับให้ผิดไปจากความเป็นจริง แม้เพียงเล็กน้อย แม้ว่าจะ หยาบไลน์ หรือรู้สึกว่าจะไม่เหมาะสม

2. มารยาท การรวบรวมข้อมูลภาคสนามจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลต่าง ๆ หลายฝ่าย ดังนั้น ผู้ศึกษาควรฝึกความพอเหมาะพอดี เป็นหลัก ในการขอความร่วมมือ เพราะหากมีความผิดพลาดย่อมหมายถึงผลเสียหายต่องานในระยะยาวอีกด้วย

3. ปฏิภาณ หมายถึงความมีไหวพริบในการตีความ หรือทำความเข้าใจ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ถูกต้อง ทั้งนี้ก็โดยอาศัยความมีใจเปิดกว้างต่อการแสวงหาความรู้ และต่อการปรับปรุงตนเอง ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลคติชนจะต้องมีความสนใจอย่างจริงจังในชีวิตความเป็นอยู่ พร้อมทั้งเข้าใจทุกขุ สุษ ของเขาเหล่านั้นด้วย ทั้งนี้ได้หมายความว่า จะต้องทำตนเป็นเยี่ยงสมาชิกในสังคม ผู้มีความสัมพันธ์ในการรวบรวม อาจเป็น หมอ ทนาย นักบวช อาจารย์มหาวิทยาลัย ขอแต่ให้สามารถที่จะพบวิทยาการได้สะดวก สบายเสมอ และมีทัศนคติที่สำคัญ คือ ความเห็นใจคน และ จริ่งใจที่จะเรียนรู้ (เบปทา ทวีสุข, 2520 :

34)

นอกจากนั้น สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 48 - 50) ยังได้ระบุคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลทางคติชนไว้ 6 ประการ คือ

1. มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน
2. สามารถวางตัว และทำใจให้เป็นชาวบ้านได้อย่างจริงใจ
3. มีความซื่อสัตย์ต่อเจ้าของวัฒนธรรม
4. มีความซื่อสัตย์ต่อวิทยาการ
5. เป็นนักวางแผนที่ดี
6. มีความเป็นอิสระทั้งด้านเวลา การเงิน และภารกิจอื่น ๆ

นอกจากคุณสมบัติดังประมวลมา ยังมีข้อพึงระวังบางประการ ได้แก่

1. ไม่ใช่ความเป็นผู้รู้สั่งสอนวิทยาการ
2. ไม่ตีค่าข้อมูลเป็นเงิน

3. ข้อมูลบางลักษณะ หากวิทยาการประสงค์จะปกปิดเป็นความลับ ก็ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

(คณะนิสิตปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญ์โลก. 2527 : 226 - 229)

คุณสมบัติตามประมวลมาข้างต้น ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลจะต้องให้ความสำคัญทุก ๆ ประการ ๆ เพราะผลดี ผลกระทบที่จะได้รับ มิใช่เฉพาะแต่ตัวผู้ศึกษาเอง แต่เป็นผลต่อวิชาการและผู้อื่น ๆ ด้วย

3. - ขึ้นวิเคราะห์และนำข้อมูลคติชนวิทยาไปประยุกต์ให้

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รวบรวมข้อมูล จานแนกข้อมูล แล้วขั้นต่อมา คือ การศึกษาข้อมูลในเชิงต่าง ๆ การวิเคราะห์ข้อมูลมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ศึกษา เช่น นักวรรณคดี ศึกษาคติชนวิทยาในแง่วรรณกรรม นักประวัติศาสตร์ศึกษาคติชนเพื่อให้ข้อมูลสนับสนุนสมมุติฐานทางประวัติศาสตร์ นักจิตวิทยาใช้ข้อมูลคติชนเพื่อประโยชน์ในด้านศึกษา ความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้าน ส่วนนักการศึกษา อาจนำมาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร และการสอน การศึกษาคติชน จึงแตกต่างหลากหลายออกไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ศึกษา (บุปผา ทวีสุข 2520: 203)

การวิเคราะห์ข้อมูลคติชนวิทยานั้น ไม่มีความเฉพาะเจาะจงใด ๆ ขึ้นอยู่กับทฤษฎี กรอบแนวคิดที่ผู้ศึกษานำมาใช้เป็นเกณฑ์ ศิราพร ฐิตะฐาน (2531 : 5 - 6) ระบุว่าในประเทศตะวันตกทฤษฎีที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนมีอยู่ 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ นักวิเคราะห์ในกลุ่มนี้ ได้แก่ ฟรอมม์ (Fromm. 1952) เบทเทิลไฮม์ (Bettleheim. 1975) จุง (Gung. 1959) เป็นต้น นักวิเคราะห์กลุ่มนี้มองว่า นิทานก๊ดี เพลง หรือตำนานก๊ดี ล้วนแต่ซ่อนความปรารถนา และความมกคตันของมนุษย์ไว้ โดยเฉพาะความรู้สึกทางเพศ โดยการได้เล่า ได้ฟังนิทานหรือเพลง ตำนาน จึงเป็นการผ่อนคลาย หรือได้รับการเยียวยา ความปรารถนา หรือความมกคตันอันเป็นการบำบัดทางใจประการหนึ่ง

2. ทฤษฎีโครงสร้างนิยม นักวิเคราะห์ในกลุ่มนี้ ได้แก่ ไพรพ (Propp. 1958) โคลด - เลวีสเตร้าส์ (Claude - Levistrauss. 1963) อาศัยการวิเคราะห์จากแนวคิดทางภาษาศาสตร์ คือ ประธาน กริยา กรรม ในการวิเคราะห์ข้อมูลประเภทนิทาน ตำนาน

ส่วนในประเทศไทย การวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชน ประมวลจากผู้ศึกษาวิจัย มีลักษณะทั่วไป ดังนี้

ก. วิเคราะห์รูปแบบ การวิเคราะห์แนวนี้นี้ มักนำทฤษฎีที่มีอยู่ เช่น แบบเรื่องอนุภาคของนิทานมาวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ทั้งในระดับ รูปแบบหลัก และรูปแบบรอง (ดูบทที่ 1)

ข. วิเคราะห์เนื้อหา

การศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา ได้แก่

1. คุณค่าในเชิงต่าง ๆ เช่น ความบันเทิง ค่านิยม แบบแผนของสังคม ด้านการสะท้อนภาพสังคมแง่มุมต่าง ๆ ฯลฯ

2. การวิเคราะห์โดยใช้ศาสตร์แขนงอื่นประกอบ เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยา วรรณคดี ปรัชญา เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ เป็นต้น

ผลงานการศึกษารวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลคติชนวิทยา ในประเทศไทย ปรากฏทั่วไปทุกภาค ผลงานที่เป็นต้นแบบการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนวิทยา ได้แก่ ผลงานของกิ่งแก้ว อัทธกร (2510) วิภา กงกะนันท์ (2519) ปรีชา อุตระกุล (2521) สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2524) ประคอง นิฆมานเหมินทร์ (2526) สุกัญญา สัจฉายา (2528) ฯลฯ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มหาวิทยาลัย และวิทยาลัยครูต่าง ๆ เป็นต้น

ผู้สนใจการวิเคราะห์ข้อมูลคติชนวิทยา ลักษณะต่าง ๆ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากผลงานของผู้ทรงคุณวุฒิ และหน่วยงานดังกล่าวแล้ว

3.2 การนำข้อมูลไปใช้

ประเวศ วะสี (2537 : 32) กล่าวว่าชุมชนท้องถิ่นมีวัฒนธรรมเป็นศักดิ์ศรีของตนเอง ถ้าส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นก็จะมีศักดิ์ศรี มีพลังและมีทางออกของตนเองสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และการกระจายอำนาจได้ในขณะเดียวกัน แต่ในเวลาที่ผ่านมาการส่งเสริม และการนำข้อมูลท้องถิ่นไปใช้ยังมีปัญหาอยู่ในด้านการคัดยัดอยู่ที่รูปแบบดั้งเดิม โดยไม่ยอมปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสม ขาดการพิจารณาแก่นสาร และความหมายที่แท้จริงของข้อมูล ทำให้เกิดความเข้าใจผิด จำเจ และน่าเบื่อหน่าย

ปัญหาดังกล่าว สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 89-92) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. เป้าหมาย ควรใช้ข้อมูลคติชนเพื่อเป็นเครื่องมือให้รู้จักตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง รู้ทางพัฒนาตนเอง และรู้จักนำเอาสิ่งที่อยู่แล้วมาใช้ให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น

2. วิธีการส่งเสริม

1. ไม่ใช้ความรู้ ความสามารถของผู้ส่งเสริมเป็นที่พักพิง โดยขาดการศึกษาถึงที่มา ที่ไปของข้อมูลนั้น ๆ อย่างถ่องแท้

2. ฝึกคนรุ่นหลังให้ได้มีการสืบทอด วัฒนธรรมส่วนที่ดีที่งามจากภูมิความรู้ หรือประสบการณ์ไว้

3. สร้างกลุ่มผู้บริโภควัฒนธรรมพื้นบ้านให้มาก ทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ พอที่จะเลี้ยงกลุ่มผู้ผลิตได้โดยไม่ต้องขึ้นรณไปหารายได้อื่น และเป็นการอยู่ได้อย่างมั่นคงตลอดไป

ส่วนนิติ เอียวศรีวงศ์ (2532 : 97 - 98) เสนอแนะว่าการนำข้อมูลท้องถิ่นไปใช้ ควรจะพิจารณาประเด็นหลักต่อไปนี้ คือ

1. ระบบความสัมพันธ์ภายในท้องถิ่น หมายถึง การศึกษาระบบ

ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ ว่า ข้อมูลเหล่านั้นมีอะไรบ้าง สืบทอดมาได้ อย่างไร และมีความสัมพันธ์อย่างไรกับจริยธรรม การหาพหุกันอย่างไร รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดความคลั่งคลาย เปลี่ยนแปลงด้วย

2. เชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ เข้าหากัน การเพิ่มศักยภาพให้แก่ท้องถิ่น ต้องเป็นการศึกษาที่พ้นไปจากตนเองศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ควรเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน จึงจะสามารถใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคนได้จริง

3. ค้นความรู้ในแง่ประชาชน โดยอาศัยการเรียนรู้ร่วมกัน จะเห็นได้ว่าการจะนำข้อมูลท้องถิ่น หรือข้อมูลคติชนวิทยาไปใช้นั้น มีความจำเป็นที่ต้องพิจารณาความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และความเป็นไปในอนาคตอย่างรอบคอบ หากไม่แล้วการนำไปใช้อาจก่อให้เกิดผลกระทบในระยะยาว อย่างไรก็ตามเป้าหมาย และวิธีการของทำนุบำรุงคุณค่าที่ได้เสนอแนะไว้ ย่อมเป็นแนวทางให้ผู้นำข้อมูลไปใช้มีหลักคิด และหลักปฏิบัติรอบคอบยิ่งขึ้น

การนำข้อมูลคตินไปใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทย

โดยที่การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยมีความสัมพันธ์กับข้อมูลคตินวิทยา ตามธรรมชาติอยู่แล้ว แต่หากผู้สอนมิได้ให้ความสำคัญแก่ข้อมูลหรือทรัพยากร อันมีอยู่ในท้องถิ่นแล้ว

การเชื่อมโยงการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยกับข้อมูลท้องถิ่นก็อาจถูกมองข้ามไป

การสอนภาษาไทยให้สัมพันธ์กับคตินวิทยานั้น ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2531 : 1166-1174) ได้ให้ข้อเสนอแนะ และตัวอย่างไว้ ดังนี้

1. ระดับโครงการสอน เป็นการสำรวจหลักสูตร จุดประสงค์ เนื้อหา ของแต่ละระดับแต่ละปี ว่ามีจุดประสงค์ และเนื้อหาใดบ้าง ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับข้อมูลท้องถิ่น โดยพยายามให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนด เนื้อหา และกิจกรรม เป็นโครงการตลอดปี

2. ระดับรายวิชา หมายถึงการนำข้อมูลคตินวิทยาเข้าไปมีส่วนร่วม ในเนื้อหาของบทเรียนแต่ละเรื่อง ข้อมูลที่สอดแทรกอาจจะได้แก่ สำนวน นิทาน ความเชื่อต่าง ๆ ประเพณีแต่ละเดือน การละเล่น เพลงกล่อมเด็ก ฯลฯ ทั้งนี้ครูภาษาไทย จำเป็นต้องสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นไว้เป็นเบื้องต้นก่อน จึงจะสามารถนำข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วว่าสอดคล้องกับบทเรียนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสม

นอกจากเนื้อหาแล้ว กิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อการสอนก็เป็นช่องทาง ที่ครูภาษาไทยสามารถสอดแทรกข้อมูลคตินวิทยาเพื่อสร้างความเชื่อมโยง ระหว่างบทเรียน ตัวผู้เรียน และท้องถิ่นได้มากยิ่งขึ้น เช่นการสาธิตโดยวิทยากรท้องถิ่น การสอนแบบสถานการณ์จำลอง หรือการสอนแบบรายบุคคล ฯลฯ

ตัวอย่าง

ชื่อแบบเรียน	ชื่อเรื่องในบทเรียนที่อาจจะนำ คติชนวิทยามาแทรกได้	คติชนวิทยาที่อาจสอดแทรกใน การสอน
ทักษะสัมพันธ์เล่ม 1	ความสนุกในวัดเบญจมบพิตร นิด ๆ หน่อย ๆ พระร่วงสุวรรณคโลก นิราศสัตหีบ ไขภาษา รามเกียรติ์ ผู้ชนะสิบทิศ คุณค่าพฤษภษาชาติ แม่ศรีเรือน นิทานเทียบสุภาษิต ร้อยกรองวอนขอและกวีกับ จันทร์เจ้า	สำนวนไทย นิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน การไหว้ครู การแสดงพื้นบ้านคือการขับเสภา นิทานพื้นบ้าน (เขาสามมุก) ศิลปหัตถกรรม (ทอผ้า) สำนวนภาษิต คำพังเพยของไทย ความเชื่อเรื่องฝัน โชคชะตา คำพังเพยและสำนวน ความเชื่อของชาวบ้านในการ ใช้สมุนไพรรักษาโรค ศิลปหัตถกรรม นิทานพื้นบ้าน ความเชื่อเรื่องพระจันทร์
ทักษะสัมพันธ์เล่ม 3	สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กาพย์เห่เรือชมเครื่องคาวหวาน และงานนักขัตฤกษ์ เสภาขุนช้างขุนแผน (ตอนพลายแก้วแต่งงานกับนางพิม)	ความเชื่อเรื่องความฝัน พิธีกรรม การนิมนต์พระมาที่บ้านเพื่อกระทำ กิจทางศาสนา พิธีกรรมในแต่ละเดือน การละเล่นแข่งเรือ กีฬาพื้นเมือง ประเพณีและพิธีกรรม (สู่ขอและ แต่งงาน)

ชื่อแบบเรียน	ชื่อเรื่องในบทเรียนที่อาจจะนำ คติชนวิทยามาแทรกได้	คติชนวิทยาที่อาจสอดแทรกใน การสอน
	ธรรมจริยา	ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม การละเล่นของไทย หมากกรุก การบอกแขก การแต่งกายของคนในสมัยนั้น นิทานพื้นบ้าน

นอกจากข้อมูลคติชนวิทยาจะสามารถนำไปใช้กับการเรียนการสอนภาษาไทยตามหลักสูตรโดยตรงแล้ว ยังสามารถนำไปใช้เป็นสื่อ กิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือเสริมทักษะการเรียนรู้ได้อีก เช่น ใช้นิทาน เพลง คำทาย สำนวน สร้างหนังสืออ่านประกอบ หรือแบบฝึกหัดเพื่อเสริมการคิด ฯลฯ นอกจากนั้น ข้อมูลคติชนวิทยายังสามารถนำไปใช้กับรายวิชาอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวาง เช่น คณิตศาสตร์ พลศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สุขศึกษา เกษตร ฯลฯ เป็นต้น

การนำข้อมูลคติชนวิทยาเข้ามามีส่วนร่วมกับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย หรือแม้วิชาอื่น ๆ นอกจากจะเป็นการเรียนการสอนที่มีความหมายแล้ว นักเรียนเหล่านั้น ยังจะเป็นผู้รู้จักสภาพแวดล้อม รู้จักตนเอง และรู้จักคิดที่จะพัฒนาตนเองโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นต่อไป

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ให้นักศึกษาเขียนโครงการรวบรวมข้อมูลคติชน ตามหัวข้อและแบบฟอร์มที่กำหนดให้
2. นักศึกษาสร้างแบบสัมภาษณ์ตามโครงการข้อ 1
3. ชมการสาธิตการใช้กล้องถ่ายภาพ และเทปบันทึกเสียงจากเจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษา และทดลองปฏิบัติ
4. นักศึกษาสำรวจบทเรียนภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษา คนละ 1 เรื่อง และระบุประเภท และตัวอย่างข้อมูลคติชนที่สามารถนำมาเข้ามาประกอบได้

สื่อการสอน

1. เทปโทรทัศน์เรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูล ภาคสนาม (ชมรมวิจัยเชิงคุณภาพ)
2. วิทยากรจากศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
3. เทปบันทึกเสียง และกล้องถ่ายภาพ พร้อมอุปกรณ์
4. แผ่นโปร่งใส สรุปประเด็นสำคัญ
 - 4.1 การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และนำข้อมูลคตินไปใช้
 - 4.1.1 ขึ้นเตรียมการ
 - 4.1.2 ขึ้นรวบรวม
 - 4.1.3 ขึ้นวิเคราะห์ และนำไปใช้
5. แบบเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา และมีธยมศึกษา

การวัดและประเมินผล

1. สังเกตความสนใจ
2. คุณภาพของโครงการ
 - 2.1 วัตถุประสงค์ (10)
 - 2.2 วิธีการ (10)
 - 2.3 แบบสัมภาษณ์ (10)
 - 2.4 แนวการวิเคราะห์ (10)
3. สังเกตทักษะการใช้เครื่องมือ
 - 3.1 การบันทึกเสียง
 - 3.2 การถ่ายภาพ

หนังสืออ้างอิงประจำบท

กิ่งแก้ว อัทธการ. "ความสำคัญของการเก็บข้อมูลสนามอยู่ตรงไหน," ใน คู่มือปฏิบัติการวัฒนธรรมพื้นบ้าน. หน้า 18 - 19. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2527.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. คู่มือปฏิบัติการวัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2527.

ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. "การสอนภาษาไทยให้สัมพันธ์ กับคติชนวิทยา," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. หน้า 1116 - 1174. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "มิติใหม่ของการใช้ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมไทย," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง มิติใหม่ของการใช้ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย. หน้า 94 - 98. พระนครศรีอยุธยา : สหวิทยาลัยศรีอยุธยา วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2532.

นิสิตปริญญาโทภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก. "วิธีการรวบรวมข้อมูลสนาม," ใน คู่มือปฏิบัติการวัฒนธรรมพื้นบ้าน. หน้า 226 - 229. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2527.

บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

ประเวศ วะสี. "การพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปทางการเมือง," มติชนสุดสัปดาห์. 14(726) : 31 - 32 ; 22 กรกฎาคม 2537.

ศิราพร ริตะฐาน. "พัฒนาการวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนวิทยาในประเทศตะวันตก," ใน เอกสารการสัมมนาการวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนวิทยา. หน้า 5 - 6. กรุงเทพฯ : ชมรมวิจัยเชิงคุณภาพ สถาบันวิจัยสังคม, 2531.

สมาน ขาติยานนท์. "เทคนิคการสัมภาษณ์," สารพัฒนาหลักสูตร. 88 : 26 - 29 ; กรกฎาคม 2532.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตภาคใต้, 2525.

สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

บทที่ 3

นิทานพื้นบ้าน

จุดประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้ทราบความหมายของนิทานพื้นบ้าน
2. เพื่อให้ทราบลักษณะ และประเภทของนิทานพื้นบ้าน
3. เพื่อให้รู้ประโยชน์ และคุณค่าของนิทานพื้นบ้าน
4. เพื่อให้สามารถเล่านิทานพื้นบ้านได้
5. เพื่อให้สามารถนำนิทานพื้นบ้านไปใช้ประกอบการเรียนการสอนภาษาไทยได้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. นิยามความหมายนิทานพื้นบ้านได้
2. อธิบายความเป็นมา และขอบเขตการศึกษานิทานพื้นบ้านได้
3. จาแนกประเภทนิทานพื้นบ้านที่กำหนดให้ (10 เรื่อง) ได้ถูกต้อง
4. อธิบายบทบาท ประโยชน์ และคุณค่าของนิทานพื้นบ้านได้
5. เล่านิทานพื้นบ้านที่ฟังจากวิทยากร ได้อย่างน้อย 3 เรื่อง
6. ระบุบทเรียนภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่สามารถใช้นิทานพื้นบ้านประกอบการเรียนการสอนได้

หัวข้อเนื้อหา

1. ความหมายและลักษณะของนิทานพื้นบ้าน
2. รูปแบบของนิทานพื้นบ้าน
 - 2.1 เทพนิยาย
 - 2.2 นิทานชีวิต
 - 2.3 นิยายประจักษ์
 - 2.4 นิทานอธิบายเหตุ
 - 2.5 นิทานวีรบุรุษ

2.6 ตำนานและเทพปกรณัม

2.7 นิทานเรื่องสัตว์

2.8 มุขตลก

คุณค่าและประโยชน์ของนิทานพื้นบ้าน

1. ด้านจิตใจ
2. ด้านการศึกษา
3. ด้านความสัมพันธ์
4. ด้านภาษา วรรณคดี และการสอนภาษาไทย

เนื้อหา

1. ความหมายและลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

นิทานเป็นคำศัพท์บาลี มีความหมายว่า "คำเล่าเรื่อง" กิ่งแก้ว อรรถากร (2519 : 11) ได้ขยายความว่านิทานในประเทศไทยใช้ในความหมาย ทั้งที่เป็นนวนิยาย เรื่องสั้น บทความ เกร็ดความรู้ และประสบการณ์ที่เป็นเรื่องจริงก็มี เช่น นิทานโบราณคดี ของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ นิทานชาวไร่ ของ สวัสดิ์ จันทน์ (2502)

นิทานตามที่กล่าวถึงจึงไม่ใช่ระบุมานะเนื้อหา แต่ใช้คำว่าเป็นนิทานสำหรับวรรณกรรม ที่สื่อแบบกันเอง ทานองการเล่าด้วยวาจา และผู้เล่าถือโอกาสสอดแทรกอารมณ์ และความคิดเห็น ลงไปอย่างไม่ลำบากใจ

ทอมป์สัน (Thompson. 1980 : 458) ระบุว่านิทานพื้นบ้านคือ การเล่าเรื่อง บันเทิงด้วยวาจา (The Oral Traditional tale) สอดคล้องกับ กิ่งแก้ว อรรถากร (2519 : 12) ที่ระบุความหมายเฉพาะของนิทานพื้นบ้านว่าเป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นมรดก ทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มีย่อยเป็นจำนวนมากที่ได้รับการบันทึกไว้แล้ว

โดยที่คติชนวิทยาเป็นศาสตร์ที่ให้ความสำคัญแก่ข้อมูลปฐมภูมิ ความหมายของนิทานพื้นบ้านในที่นี้จึงหมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดมาด้วยวิธีมุขปาฐะ มากกว่าเรื่องจริงและด้วยวิธีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

กุหลาบ มลลิกะมาส (2509 : 99 - 100) ได้ประมวลลักษณะสำคัญของนิทานพื้นบ้านไว้ 3 ประการ คือ

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปาก สืบกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนขึ้นตามเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า

กุหลาบ มลลิกะมาส (2509 : 120) ได้สรุปลักษณะการผูกเรื่องของนิทานพื้นบ้านโดยทั่วไปไว้ 9 ลักษณะดังต่อไปนี้

1. นิทานชาวบ้านมักจะ ไม่ขึ้นต้นด้วยเนื้อเรื่องตอนสำคัญ และจะไม่จบลงทันทีที่เรื่องจบลง แต่จะขึ้นต้นเป็นทานองนำเรื่องเสียก่อน และเรื่องจะดำเนินไปจนถึงจุดจบ แล้วยังมีต่อเลยจุดจบไปอีกเล็กน้อยเพื่อย้ำกล่าวถึงความสงบ ความสุข และความมั่นคงและความมีหลักมีฐานในชีวิตของตัวเอกในนิทานเรื่องนั้น
2. จะมีเนื้อเรื่องทานองเดียวกันซ้ำ ๆ แต่เหตุการณ์แปลกแตกต่างออกไป บางทีก็สามครั้งหรือบางทีก็สี่ครั้ง เช่น แพร่สามครั้ง แก้ปัญหาด้วยปัญญาสี่ครั้ง (จำนวนซ้ำโดยมากเป็นไปตามลักษณะทางศาสนา) การมีเรื่องซ้ำ ๆ ทานองนี้ เป็นการก่อความกระหายใคร่จะรู้ว่าเรื่องตอนไหนจะมีทางออกอย่างไร และขณะเดียวกันก็ทำให้มีเนื้อเรื่องยาวสมบูรณ์ขึ้น
3. โดยทั่วไปแล้วจะมีตัวเอกในนิทานคราวหนึ่ง ๆ ไม่เกินสองตัว ถ้าในเรื่องมีมากกว่าสองตัวขึ้นไป ก็จะมีแค่สองตัวที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องตอนนั้น
4. ตัวละครในเรื่องมักจะต้องมีลักษณะตรงกันข้ามกัน คนชั่วกับคนดี คนฉลาดกับคนโง่ เป็นต้น
5. ถ้ามีตัวละครในนิทานสองคน เป็นคนมีอำนาจน้อยหรืออ่อนแอก็มักจะเป็นพันธมิตรกัน แต่ถ้าเมื่อใดมีอำนาจขึ้นก็อาจกลับกลายเป็นศัตรูเป็นคู่แข่งกัน
6. คนที่ชั่วว่าอ่อนที่สุดในหมู่พวกกลับกลายเป็นดีที่สุดน้องชาย หรือน้องสาว คนสุดท้องมักจะกลับเป็นผู้นำในตอนท้ายเสมอ
7. การจัดวางลักษณะหรือนิสัยใจคอของตัวในเรื่องเป็นไปอย่างง่าย ๆ มาก มีลักษณะนิสัยที่เห็นชัดแจ้ง และมีปรากฏในการดำเนินเรื่องเท่านั้นที่กล่าวถึงเอาไว้ตรง ๆ นอกจากนั้นนิสัยหรือชีวิตด้านอื่น ๆ ของตัวละครในนิทานถ้าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องแล้วก็จะไม่กล่าวถึง เช่นบอกไว้เลยว่าเป็นคนโง่ หรือคนดี

8. มีโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เล่าจบไปเป็นเรื่อง ๆ ตอน ๆ แต่ถ้าเมื่อใดที่มีโครงเรื่องเล็กแทรกเข้ามาในเรื่องใหญ่ ก็แสดงว่าเพิ่มเติมขึ้นทีหลัง และเป็นรูปวรรณคดีชั้นสูงไปเสียแล้ว (เช่นเรื่องเวนิสวานิช เจ้าเดิมเป็นนิทานชาวบ้าน เชกสเปียร์มาปรับปรุงแต่งขึ้น มีโครงเรื่องเล็กแทรกซ้อนอยู่ คือ เรื่องของเจสสิกา และลอเรนโซ)

9. วิธีเล่าเรื่องเรียงลำดับอย่างง่าย ๆ ถ้าเป็นเรื่องอย่างเดียวกัน ก็เล่าแบบเดียวอย่างใกล้เคียงกันมาก ใช้ถ้อยคำเทียบเหมือน ๆ กัน แสดงว่าตั้งใจให้เหมือนกัน ไม่ต้อง - การให้แปลกแตกต่างออกกันไปทั้งวิธีการเล่าและถ้อยคำ (โดยเฉพาะนิทานที่ไม่รู้จักจบกับนิทานเข้าแบบ)

2. ประเภทของนิทาน

นักคติชนวิทยาได้จัดประเภทของนิทานไว้หลายลักษณะ เช่น แบ่งตามพื้นที่ (Area) แบ่งตามชนิด (Type Index) แบ่งตามสารัตถะ (Motif Index) เป็นต้น ในที่นี้อาศัยการจำแนกรูปแบบหลักตามที่ กิ่งแก้ว อัครการ (2519 : 12 - 14) ระบุไว้ 8 ประเภท คือ

2.1 เทพนิยาย (Fairy tale) (บางตำราเรียกนิทานปรัมปราก็มี) ลักษณะของนิทานประเภทนี้ มักมีความซับซ้อน ค่อนข้างยาว มีหลายตอน จาก เงาะแค้นสมมุติ หรือแดนโนนผืน ไหม่งสถานที่เด่นชัด มีเจ้าชาย เจ้าหญิง เป็นตัวละครเอกของเรื่อง เจ้าชายมีความเก่งกล้าสามารถ ผจญอุปสรรค พบเจ้าหญิง และครองรัก

ตัวอย่าง เทพนิยาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรื่อง นางสิบสอง

นางสาวบรรจง สุมาลัย ผู้เล่า

นิทานพื้นบ้านเรื่องนางสิบสอง นางสิบสองเป็นลูกของเศรษฐี ซึ่งมีใจเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อ เพื่อแผ่แก่ชาวบ้านซึ่งอยู่ในตำบลนั้นเป็นอย่างดี แต่เดิมเศรษฐีและเมียของเศรษฐีไม่มีลูกมาก่อนเลย จึงได้ขนานศาลกล่าวและขอลูกจากเทวดาอารักษ์ เทวดาจึงให้นางสิบสองมาเกิดเป็นลูกของเศรษฐี เมื่อเศรษฐีมีลูกถึง 12 คน ก็เกิดยากจนถึงขนาดไม่มีจะกิน ฐานะที่เคยร่ำรวยก็ตกต่ำลง จนในที่สุดก็ต้องให้อูบยายเอาลูกไปปล่อยไว้ในป่า ให้นางทั้งสิบสองคนผจญชีวิตอยู่ในป่า นางทั้งสิบสองซึ่งมีนางเกาเป็นคนสุดท้อง นางเกาเป็นลูกสาวที่มีหน้าตาสวย มีจิตใจเมตตากรุณาผิดกว่าพวกพี่ ๆ ทุกคน จึงได้รอจนแรมอยู่ในป่า และหลงทางเข้าไปในเมืองของนางยักษ์ชื่อ สันทะมาลา เมื่อนางสันทะมาลาซึ่งไม่เคยมีลูกมาก่อนเลย ได้เห็นนางทั้งสิบสองคนเข้าก็มีใจเมตตากรุณาเลี้ยงเอาไว้เป็นลูก จนกระทั่งนางทั้งสิบสองเติบโตเป็นสาว และได้ล่วงรู้ความลับว่านางสันทะมาลาเป็นยักษ์ โดยการไปพบโครงกระดูกอยู่ในอุโมงค์ นางทั้งสิบสองมีความหวาดกลัว จึงได้พยายามหลบหนีออกมาจากอุโมงค์ รอดพ้นจากเมืองของนางสันทะมาลา

ในขณะนั้นเป็นเวลาเดียวกับที่เจ้าชายรณสิทธิ์ได้เสด็จประพาสป่า และได้มาพบนางทั้งสิบสองคน พระองค์ก็ทรงพึงพอใจในความงามของนางทั้งสิบสองคนจึงเอาไปเลี้ยงไว้เป็นพระมเหสี ทำความโกรธแค้นให้กับนางสันทะมาลาเป็นอย่างดี ต่อมานางสันทะมาลาได้หาอุบายที่จะแกล้งทั้งสิบสองคน จึงได้แปลงกายเป็นสาวงามเข้ามาพบท้าวรณสิทธิ์ในเมือง เมื่อท้าวรณสิทธิ์ได้พบนางสันทะมาลากลายเป็นสาวงามดังนั้น ก็เกิดความลุ่มหลงในตัวนางถึงกับลืมนางทั้งสิบสองคน และสั่งให้จับไปขังไว้ในอุโมงค์ เมื่อนางทั้งสิบสองคนพยายามบอกว่า นางยักษ์แปลงร่างมาไม่ใช่เป็นนางงามอย่างที่ท้าวรณสิทธิ์เข้าใจ นางสันทะมาลาโกรธแค้นนางทั้งสิบสองคนเป็นอย่างดี เลยแกล้งทำเป็นล้มป่วยลง และบอกกับท้าวรณสิทธิ์ว่า จะต้องได้ลูกตาทับสิบสองคนเข้าเป็นตัวยารักษาโรคจึงจะหาย ท้าวรณสิทธิ์ซึ่งกำลังลุ่มหลงนางอยู่ก็เชื่อและสั่งให้ควักลูกตาของนางทั้งสิบสองคน จะเอามาทำตัวยาโดยยกเว้นนางเกา นางเกาซึ่งเป็นแม่เลี้ยงสุดท้องว่า

ให้ควักเพียงข้างเดียว เพื่อให้นางเภาได้มีโอกาสได้เห็นโลกด้วยตาอีกข้างหนึ่ง ค่อมานางเภาได้คลอคลุกในอุโมงค์ คือ รถเสน รถเสนเป็นเด็กที่มีกตัญญูต่อแม่และป้า ได้หลบหนีออกมาจากอุโมงค์และออกมาหาข้าวและหาอาหารไปให้แม่และป้ากิน

จนกระทั่งวันหนึ่งรถเสนได้เข้าไปขณะพนันตีไก่ที่ในหมู่บ้าน และขอข้าวทั้งสิบสองห่อเพื่อเอาไปฝากแม่และป้าซึ่งอยู่ในอุโมงค์ ซึ่งเป็นที่สงสัยแก่ชาวบ้านแถวนั้นเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็ไม่มีใครกล้าพูด ได้แต่มองคูลอย จับตาคูลอยว่ารถเสนจะทำอย่างไรต่อไปอีก กล่าวถึงนางสันทะมาลาทั้งบ้านเมืองมาเป็นเวลานานก็อดที่จะคิดถึงบ้านเมืองไม่ได้ จึงได้มีราชสาส์นถึงนางเมรีซึ่งเป็นลูกของนาง เลี้ยงมาตั้งแต่เล็กเช่นเดียวกับนางสิบสอง บอกว่าขณะนี้นางมีความสุขสบายดี ไม่ต้องเป็นห่วง และคิดหาอุบายอยู่เสมอว่าจะต้องกลับไปเมืองให้ได้ ค่อมาท้าวรถเสนก็เริ่มระแคะระคายจากชาวบ้านและอำมาตย์ที่ออกไปหมู่บ้าน ว่ามีเด็กหน้าตาดีมีลักษณะท่าทางแปลกกว่าเด็กอื่นทั่วไป ก็เริ่มสงสัยและสั่งให้อำมาตย์พาเด็กคนนั้นเข้าเฝ้า ขณะนั้นรถเสนก็เริ่มเติบโตเป็นหนุ่มแล้ว ก็เข้าเฝ้าและได้พบกับพระราชบิดา ได้เล่าความจริงให้ฟังหมดว่า ขณะแม่และป้าคาบคูลอยในอุโมงค์ ซึ่งท้าวรถเสนก็ยังลุ่มหลงในตัวนางสันทะมาลาอยู่ก็ไม่ได้คิดจะช่วยเหลือและเอาตัวนางทั้งสิบสองออกมาแต่อย่างใด รถเสนจึงคิดว่า เป็นหน้าที่ของตัวที่จะต้องตอบแทนบุญคุณของแม่และป้าในครั้งนี้ให้ได้ ซึ่งทำความโกรธแค้นให้แก่นางสันทะมาลาอย่างยิ่ง เพราะว่าขณะนี้รถเสนได้กลายมาเป็นศัตรูอีกคนหนึ่งแล้ว จึงออกอุบายให้รถเสนถือราชสาส์นของนางไปยังนางเมรี ในสาส์นนั้นเขียนว่า ถึงกลางวันให้ฆ่ากลางวัน ถึงกลางคืนให้ฆ่ากลางคืน แล้วให้ท้าวรถเสนถือไปยังเมืองของนางทันที ในระหว่างทางที่เดินทางไป รถเสนมีความเหนื่อยอ่อนมาก จึงนอนหลับยังได้ตื่นไม่ ซึ่งขณะนั้นใกล้ ๆ บริเวณนั้นมีพระภาชีอยู่องค์หนึ่ง ซึ่งเป็นพระภาชีที่หยั่งรู้ดินฟ้ามหาสมุทรทั้งหมดก็ทราบว่ารรถเสนจะต้องไปตายแน่ จึงจัดการแปลงข้อความในสาส์นเสียใหม่ คือถ้ามาถึงกลางวันก็ให้แต่งงานกลางวัน ถ้ามาถึงกลางคืนก็ให้แต่งงานกลางคืน เมื่อรถเสนตื่นขึ้นก็ถือราชสาส์นไปหานางเมรี นางเมรีเมื่ออ่านจดหมายแล้ว ก็รู้สึกแปลกใจว่าทำไมนางสันทะมาลาซึ่งเป็นแม่จึงได้ส่งเอาคู่ครองมาให้ รถเสนก็หน้าตาดีเป็นชายหนุ่มรูปงามพอที่จะเป็นสวามีปกครองเมืองได้ จึงเต็มใจรับรถเสนให้อยู่ในเมืองตั้งแต่นั้นมา เมื่อรถเสนได้มาอยู่กับนางเมรี นางเมรีมีความห่วงหวงและรักใคร่ในตัวรถเสนเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับสั่งห้ามไม่ให้ออกไปไหน เพราะกลัวว่าจะไปรู้ความลับของนางสันทะมาลาซึ่งเป็นมารดาเลี้ยงเข้า จนกระทั่งวันหนึ่งจึงออกอุบายให้นางเมรีพาเที่ยวชมพระราชวังให้ทั่ว เพราะอยากรู้ว่าที่เก็บลูกตาของ

นางทั้งสิบสองคนเมื่อรถเสนตาม นางเมรีไม่รู้ความจริงว่าเป็นอย่างไรก็เล่าให้พระสวามีฟัง จนหมด รถเสนจึงพยายามหาอุบายเอาลูกตากลับคืนไปใส่ให้แม่และบ้ำให้จงได้ จนกระทั่งวันหนึ่ง ได้โอกาสรถเสนจึงยอมให้นางเมรีจนกระทั่งมีนมมาได้สัติ แล้วตัวเองก็ลอบออกมาจาก พระราชวัง และลักเอาดวงตาของนางทั้งสิบสองขึ้นมำให้นางเมรีมา เมื่อฟื้นขึ้นมาไม่พบรถเสน นางรู้สึกเสียใจมากรู้ว่ารถเสนต้องหนีนางแน่ ๆ จึงออกติดตามมา และขณะที่เกือบจะทันกันอยู่นั้น รถเสนก็รักและสงสารนางแต่ความรักของแม่และบ้ำมีมากกว่า จึงได้ใช้ห้อยาวีเศษที่พระฤาษีให้ คิดตัวมา ขว้างลงไป กลายเป็นทะเลน้ำกรรก้นนางเมรีไว้ไม่ให้ติดตามรถเสนมาทัน นางเมรีจึง ใค้อธิษฐานว่า ชาตินี้นางตามรถเสนมาด้วยความรัก เมื่อถึงชาติหน้าขอให้รถเสนเป็นฝ่ายติดตาม นางไปบ้าง แล้วนางก็สิ้นใจตาย รถเสนจึงน่ายามารักขาแม่และบ้ำจนกระทั่งหาย และขึ้นกราบทูล ให้ท้าวรณสิทธิ์ผู้เป็นพระราชบิดารู้เรื่องราวทั้งหมด นางสันทะมาลาเห็นว่าตัวเองมีความผิด ได้ขอชีวิตและอ้างว่าขณะนั้นตัวเองก็กำลังจะมีท้องมีลูกกับท้าวรณสิทธิ์ ขอให้เห็นใจและสงสาร นางด้วย นางเกาซึ่งมีใจเมตตา จึงได้บอกร้องให้ปล่อยนางไปเสียอย่างล่าเลย ท้าวรณสิทธิ์เชื่อ เพราะว่าท้าวรถเสนและนางทั้งสิบสองได้ช่วยกันขอและอ้อนวอน จึงได้ปล่อยนางกลับไป ตั้งแต่นั้นมาพ่อแม่ลูกนางทั้งสิบสองก็มีชีวิตอยู่ต่อมาด้วยความสุข

2.2 นิทานชีวิต (Novella) เป็นนิทานค่อนข้างยาว มีหลายตอน บ่งสถานที่ และเวลาเด่นชัดในเค้าโครงเรื่อง มีพระเอก นางเอก มีการต่อสู้ และครองรักในตอนจบ

ตัวอย่าง นิทานชีวิตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรื่อง ปลาบู่ทอง

นางทิพรัตน์ พลเพิ่ม ผู้เล่า

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีชายหาปลาคนหนึ่งชื่อนายเศรษฐี มีเมียสองคนเมียหลวงชื่อว่า นางกนิษฐา เมียน้อยชื่อว่านางกนิษฐี นางกนิษฐามีลูกสาวสวยชื่อเอ้อย นางกนิษฐีมีลูกสาวสองคนชื่ออ้ายและอี เศรษฐีเฝ้ายองรักเมียน้อยมากเลย คอยขังมวดคุดำเมียหลวงอยู่เป็นประจำ มีหน้าเข้าเวลาพ่อแม่ไม่อยู่เฝ้ายองแม่เลี้ยงก็มักหาเรื่องเสียใจเอ้อย และยังถูกน้องสองคนข่มเหงรังแกอีกด้วย

ทุกเช้าเศรษฐีก็ลงเรือไปหาปลากับเมียน้อยบ้าง เมียหลวงบ้างสลับกันไป อยู่มาวันหนึ่ง เศรษฐีก็ให้นางกนิษฐาลงเรือไปหาปลากับตนแต่เช้าตรู่เลย โดยให้เมียคัดท้ายเรือตัวเองก็เหยิงแห วันนั้นก็เป็นวันเคราะห์ร้าย ไม่มีปลาติดเลยแม้แต่ตัวเดียว พอทอดไปซีกพักหนึ่งก็ทอดแหไปติดเอาปลาบู่ทอง เศรษฐีก็จะโยนลงน้ำแต่นางกนิษฐาก็อ้อนวอนให้เก็บไว้ไปให้เอ้อยลูกสาวเลี้ยง แต่นายเศรษฐีก็ไม่ยอมโยนปลาบู่ลงน้ำไปแล้วก็ทอดแหไปเรื่อย ๆ แล้วก็เปลี่ยนที่ทอดไปที่นั่นที่นี่ ครึ่งสุดท้ายก็มาติดปลาบู่ทองตัวเดียว เศรษฐีก็จะโยนลงน้ำอีกตามเคยเพราะรำคาญใจ นางกนิษฐาก็อ้อนวอนขอให้เอาปลาบู่ทองไว้เถอะจะเอาไปฝากเอ้อย นายเศรษฐีก็โกรธจัดเลย โทษจะเพื่อยโทษจะหิวก็เลยหันมาด่าตีเมียเป็นการใหญ่แล้วก็ปลกลงน้ำไป เมื่อปลกลงน้ำไปแล้ว นายเศรษฐีก็กลับบ้านด้วยความผิดหวังไม่เสียดายเมียแต่ก็เสียดายว่าไม่ได้ปลากลับบ้านเลย พอกลับมาถึงบ้านก็มาพบเอ้อยลูกสาวรออยู่ที่หน้าน้ำ เอ้อยก็ถามหาแม่ของตัวเองแต่เศรษฐีก็ไม่ยอมตอบ ถ้ามอยู่หลายครั้ง เอ้อยก็เลยคิดเอาว่าแม่คงประสบเหตุร้ายแน่ ๆ เลย

ก็เสียใจท่วมท้นต่อตัวร้องไห้ด้วยความทุกข์อย่างแสนสาหัสแล้วก็รำพันต่าง ๆ นานา นางกนิษฐีก็นั่ง
 ชาวบ้านจะได้ยินจะจับความได้ก็เรียกผัวมาช่วยกันบราบ เอื้อยก็ร้องรำพันต่าง ๆ นานา ก็เลย
 ช่วยกันเสียนต์จนเอื้อยบาดเจ็บสาหัส เพื่อนบ้านใกล้เคียงพอได้ยินเสียงก็ไม่หยุดหย่อนก็อดรนทน
 ไม่ได้ก็พากันมาขอให้เบามือลงเสียบ้าง สองผัวเมียก็กลัวเรื่องจะอื้ออึงก็เกลี้ยพุดโกลกลบเกลื่อน
 ทว่าเอื้อยร้องเอะอะเพราะให้ไปตามแม่มีนา แม่มีนาเห็นตามขี้ไปแล้วยังเอาข้าวของไปอีก
 มันเห็นว่าแม่มีนาตายที่แท่นก้นนี้ไปประไรอยู่กับขี้ แต่ก็ไม่มีผู้ใดเชื่อถือคำพูดของคนทั้งสองเลย
 ต่างก็จุมมือเอื้อยไปให้พ้นมือสองผัวเมียใจร้ายคู่นั้น แล้วก็ช่วยกันใส่ยา ให้น้ำขี้ไก่ให้ขำก้นบ้าง
 แล้วก็ปลอบใจจนกระทั่งเอื้อยบรรเทาความทุกข์ลงไปได้บ้างแล้วก็พาไปส่งบ้าน

พอรุ่งขึ้นแต่เช้าเลย นายเศรษฐีก็นางกนิษฐีก็นั่งให้เอื้อยทำงาน เอื้อยก็บ่นร้องว่า
 ตัวเองบาดเจ็บจะทำงานไม่ไหว สองผัวเมียก็ไม่ยอม ก็ให้ไปให้ขำเบ็ดไก่ กวาดไถ่ถนน ทำงาน
 อื่น ๆ จิปาถะ ส่วนอ้ายและอึ่งซึ่งเป็นน้องก็เล่นตลอดวันเลย

ฝ่ายนางกนิษฐาเมื่อตายไปแล้วก็ไปเกิดเป็นปลาบู่ทอง เพราะเมื่อก่อนตายเนี่ย นางมีจิต
 จดจ่ออยู่กับปลาบู่ทอง นางมีความเป็นห่วงลูกมาก ถึงแม้ว่าจะเป็นปลา ก็พยายามที่จะว่ายวนเวียน
 มาแถวหน้าบ้าน เพื่อคอยหาโอกาสแสดงให้ลูกรู้

วันหนึ่งเอื้อยก็มีโอกาสลงไปในน้ำที่หน้า ก็มองลงไปใต้น้ำก็เจอปลาบู่ทองเกล็ดสีเหลือง
 อร่ามงดงามมาก ปลาบู่ทองแพะที่จะหนีเอื้อยกลับว่ายเข้ามาหาแล้วก็พูด นางปลาบู่ทองก็เล่าให้
 ลูกฟังเกี่ยวกับเคราะห์กรรมที่นางได้รับจากผัวใจร้าย เมื่อเอื้อยได้รู้ว่าเป็นแม่ของตัวเอง
 สองแม่ลูกก็พร่ำรำพันรับทุกข์กันจนได้เวลาเอื้อยก็ต้องกลับขึ้นไปบนบ้าน ก่อนจะกลับขึ้นไปเอื้อย
 บอกว่า "แม่อย่าไปไกลนะเดี๋ยวแม่จะไปติดคนอื่นเขาเข้า ถ้าเรียกแม่เมื่อใดละก็แม่มาหาจะ
 หนูจะคอยนำอาหารมาให้แม่ทุก ๆ วันเลย" สองแม่ลูกก็แอบมาทุกข์กันอย่างนี้อยู่หลายวัน
 อยู่มาวันหนึ่งก็นางอ้ายก็แอบมาเห็นเข้าก็ไปบอกแม่ของตัวเอง นางกนิษฐิจึงออกอุบายให้นางเอื้อย
 เรียกหาแม่ปลาบู่ พอแม่ปลาบู่ทองโผล่ขึ้นมาก็จับมาทำอาหารกินกันแม่ ๆ ลูกอย่างสำราญใจไปเลย
 พอกินกันเสร็จแล้วก็โยนถังปลาให้แมวให้หมากิน ฝ่ายเกล็ดปลาที่กวาดลงร่อง ฝ่ายเบ็ดที่เอื้อย
 เลี้ยงเห็นเข้าก็สงสารเอื้อยก็เอามาปากคุ้ยเขี่ย อมเกล็ดปลาไว้ เอาไว้ฝากเอื้อย พอเอื้อยกลับมา
 ถึงบ้านก็ตรงไปที่หน้าไปเรียกหาแม่ปลาบู่ เอื้อยก็เรียกอยู่หลายครั้ง แต่ก็ไม่มีหัวแววของแม่ให้
 เห็นเลย เอื้อยก็วิ่งร้องไห้ขึ้นจากหน้าน้ำ เจ้าเบ็ดน้อยเห็นเข้าก็วิ่งมาหา แล้วก็ตายเกล็ดปลาบู่ให้

เอื้อยแล้วบอกว่า "นี่แม่เจ้าตายแล้วนะ เขาจับมากินวันนี้เอง" เอื้อยร้องไห้จนน้ำตาแทบจะเป็นสายเลือด ไม่รู้จะคิดอ่านประการใดก็ได้กับเกล็ดปลาบูห์ห่อผ้าไว้ พอวันรุ่งขึ้นก็เอาไปฝังที่ชายป่า ตั้งสัตย์อธิษฐานขอให้งอกเป็นมะเขือบระสองต้น เทวดาก็เห็นเอื้อยเป็นเด็กมีความกตัญญูก็ทรงบันดาลให้เป็นไปตามที่ปรารถนา ทุกวันเอื้อยก็จะไปกราบไหว้ต้นมะเขือ บางทีก็ไปนอนเล่นไปพูดคุยอยู่ใกล้ ๆ พอมีความสุขขึ้นมาบ้าง ไม่ช้าไม่นานก็รู้ไปถึงหุแม่เลี้ยงใจร้าย นางแม่เลี้ยงก็สั่งให้อ้ายสะกดรอยตามไปในป่า เพื่อให้เวลาเอื้อยเพลอก็ให้ถอนต้นมะเขือเก็บลูกมากินให้หมดเลย นางอ้ายก็ทำตามแม่ทุกอย่างเลย

คราวนี้ก็เหมือนกันเจ้าเป็ดน้อยก็เก็บมะเขือมาบอกเอื้อยอีกนะแหละ เอื้อยก็เก็บเม็ดมะเขือห่อผ้าไว้ เมื่อได้เวลาออกไปเลี้ยงวัวก็นำเม็ดมะเขือไปด้วย แล้วก็ฝังไว้ในป่า แล้วก็อธิษฐานขอให้งอกเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง เทวดาก็คลบันดาลให้ เป็นไปตามที่เอื้อยขอมา

ก็มีอยู่วันหนึ่งท้าวพรหมทัตเสด็จออกประพาสป่าทอดพระเนตรเห็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองสวยงามมากทีเดียวก็ให้เสนาไปสืบดูว่าเป็นของใคร พระองค์อยากจะไปปลูกไว้ในวัง เสนาก็ออกไปสอบถามชาวบ้านจนได้ความว่า เจ้าของต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองก็คือเอื้อยก็พาตัวมาเข้าเฝ้าท้าวพรหมทัตทรงเห็นรูปโฉมของเอื้อยก็ทรงพอพระทัย ยิ่งได้ฟังเรื่องราวที่เอื้อยเล่าให้ฟังก็ยิ่ง สงสารแล้วโปรดปรานคิดจะนำไปเลี้ยงในวัง จะแต่งตั้งให้เป็นพระมเหสีจึงรับสั่งให้อ้ายของต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองของเอื้อย เอื้อยก็ถวายด้วยความเต็มใจ ท้าวพรหมทัตก็ทรงถอนด้วยพระองค์เองเลย แต่ถอนเท่าไร ๆ ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองก็ไม่ขยับเขยื้อน จึงรับสั่งให้พวกเหล่าเสนาข้าราชการบริพารทั้งหมดเลยตลอดจนช้างม้าให้ช่วยกันถอน ก็ถอนไม่ออกอีก จึงรับสั่งให้อ้ายถอนด้วยตนเอง เอื้อยได้ก็มลงกราบแล้วก็ขอให้แม่คลบันดาลให้เป็นไปตามที่พระองค์ประสงค์ แล้วนางก็ถอนต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง ปรากฏว่าหลุดอย่างง่ายดายเลย ท้าวพรหมทัตเห็นเป็นอัศจรรย์ก็ทรงแนพระทัยว่าหญิงคนนี้มีบุญแท้สมควรที่จะเป็นพระมเหสีของพระองค์เอง

ฝ่ายนางกนิษฐีและลูกสาวพอรู้ว่า ท้าวพรหมทัตรับเอื้อยเข้าไปเป็นพระมเหสีในวัง ก็มีจิตใจอิจฉาริษยาหาช่องทางที่จะฆ่าเอื้อยให้ได้ แล้วก็ให้อ้ายลูกสาวตัวเองสวมตาแหน่งเป็นพระมเหสีแทน ทั้งสองแม่ลูกก็ไปปรึกษายายเฝ้ากระสือสาต ยายเฝ้าร้ายคนนี้ก็ช่วยออกอุบายให้โดยให้อ้ายและอ้ายเข้าเฝ้าพระมเหสีเอื้อยแล้วก็ไปโกหกว่าพ่อป่วยมากเห็นทีจะไม่รอดให้รีบไปดูใจหน่อยเถอะ เอื้อยหลงเชื่อน้องสาวก็รีบขึ้นขอลากลับไปบ้านทันที นางกนิษฐีก็รีบออกมารับหน้าเอื้อยเขียว แล้วก็ออกอุบายให้เอื้อยเนี่ยสั่งให้ข้าราชการบริพารร่อนนอกบ้าน โดยอ้างว่าคนเจ็บเห็นคนมาก ๆ เดียวอาการจะทรุดหนักตายไปเสียก่อน เอื้อยก็เชื่อนางแม่เลี้ยงให้ทอด

เครื่องทรงนางกษัตริย์ออกเพื่อชำระองค์ที่ยอม พอเอื้อยเดินเหยียบเข้าไปในห้องด้านในเข้าก็
ไปเหยียบกระดานกลเข้า ก็พลันหล่นลงไปใ้ในกะทะน้ำเดือดซึ่งอยู่เบื้องล่างเสียชีวิตทันที

ครั้นแล้วเมื่อเอื้อยเสียชีวิตไป นางกนิษฐีและยายเฝ้ากระลี้สาดก็ช่วยกันแต่งตัวอัยด้วย
เครื่องทรงของเอื้อยขึ้นวอเข้าไปในวังโดยไม่มีผู้ใดสงสัยแต่ประการใด พอถึงพระราชวังก็แกล้ง
ทำเป็นมารยาว่า ไม่สบายขอยู่แต่ในห้อง ท้าวพรหมทัตโดนเวทย์มนต์ของยายเฝ้ากระลี้สาด
เข้าก็หลง ก็เสด็จมาเยี่ยมเยียนมิได้สงสัยแต่ประการใด แต่พระองค์ก็เศร้าพระทัยเมื่อเห็น
ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองเหี่ยวเฉา ไปก็ยั้งจนพระทัย แต่ก็ไม่รู้ที่จะคิดอ่านประการใดเพราะไม่รู้สาเหตุ

เมื่อเอื้อยตายไปแล้วเนี้ยก็กลับชาติมาเกิดเป็นนกแขกเต้า แต่จิตใจก็ยังเป็นของนาง
คอยห่วงใยพระสวามีแล้วก็ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองซึ่งเป็นแม่ ก็บินมาหาพต้นโพธิ์ทั้งสองต้นเนี้ยเฝ้า
ก็ร้องคร่ำครวญตื้อท้าวพรหมทัตต่าง ๆ นา ๆ ท้าวพรหมทัตได้ยินก็ทรงเปิดกระแกลออกมาแล
ดูว่า เอ๊ะ ได้ยินเสียงนกที่โหมมาว่าเราอยู่ ก็ไปเห็นนกแขกเต้าก็ทรงได้ถามดู ก็ได้ความจริงว่า
เป็นเอื้อยพระมเหสีเสียชีวิตกลับชาติมาเกิด ก็พระองค์ก็เศร้าโศกเสียพระทัย แต่ก็ไม่รู้จะจัดการ
อย่างไรกับอัยดี เพราะยังโดนเสน่ห์อยู่ แต่ก็ได้เลี้ยงดูนกแขกเต้าไว้ในกรงทองใกล้พระองค์
พอได้เป็นเพื่อนคุย

อยู่มาวันหนึ่งอำมาตย์ก็มากราบทูลว่า มีผู้พบเห็นช้างเผือกอยู่ทางเมืองเหนือพระองค์จึง
ตัดสินพระทัยเสด็จไปคล้องช้างด้วยพระองค์เอง อัยรู้ข่าวแล้วว่านางนกแขกเต้านี้คือเอื้อยกลับ
ชาติมาเกิด ก็ฉวยโอกาสที่ท้าวพรหมทัตไม่อยู่จึงเข้าไปจับนางนกแขกเต้าหักปีกคอดถอนขนจนเกลี้ยง
เลยจนนางนกแขกเต้าขาดเจ็บสาหัสเลย แล้วก็ให้นางแม่ครัวไปฆ่า แยกมาให้ตนกิน นกแขกเต้า
เห็นจนตัวก็แกล้งทำเป็นตายนอนตัวแข็งเขียว แม่ครัวก็เข้าใจว่าตายแล้วแน่ ๆ เลยเอาไว้
แกงกินตอนเย็นเถอะ แล้วก็ทิ้งนกไว้ ฝ่ายนกแขกเต้าได้โอกาสนี้ก็กระเสือกกระสนหนีภัย
ไปอาศัยอยู่กับหนู ฝ่ายยายแม่ครัวก็กลับมาไม่เห็นนกก็ตกใจกลัวจึงรีบไปซื้อนกอื่นมาแกล้งให้อัยกิน
อัยก็คิดว่าเอื้อยตายสมใจแล้วก็ถอดผ้าสไบให้นางแม่ครัวเป็นรางวัล ฝ่ายนกแขกเต้าหลบภัยอยู่
ในปล่องหนูจนมีขนขึ้นมาบ้างแล้ว ก็คิดจะหนีต่อไปก็เกรงว่าปีกหางยังไม่มีเนี้ยคงไม่พินมือ
ยายแม่ครัวเป็นแน่ที่เดียวหนูไม่ยอมให้นกแขกเต้าไปแต่ก็ไม่สามารถจะขัดใจได้ ก็เลยพาไปส่งที่
ชายป่าด้วยความอาลัยและเป็นห่วง นางนกแขกเต้าก็กระเสือกกระสนฝ่าอันตรายจนแทบจะเอา
ชีวิตไม่รอด จนกระทั่งมาถึงอาศรมของฤๅษี ฤๅษีแลเห็นรูปร่างนกแขกเต้ารูปร่างน่าเกลียดมาก
น่าสงสาร น่าสมเพชเป็นกำลัง ท่านก็ไม่ทันได้ดูว่าเป็นตัวผู้หรือตัวเมียก็จับให้เป็นคนเลย นางนก

แขกเต้ากลับกลายเป็นหญิงทั้งดงามมากทีเดียว ฤชก็มีใจเอ็นดูรักปลื้มใจไว้เป็นลูก เอื้อยก็อยู่ปรนนิบัติรับใช้ฤชตลอดมา

อยู่มาวันหนึ่ง ฤชก็เห็นเอื้อยหงอยเหงา ก็เขียนรูปคนหลายรูปเลยให้เอื้อยเลือกจะได้นับให้เป็นคนและอยู่เป็นเพื่อน เอื้อยเลือกเอารูปกุมารน้อยอายุประมาณห้าขวบ ฤชก็ชูปกุมารน้อยให้ตั้งประสงค์กลับกลายเป็นเด็กผู้ชายน่ารักมากโดยให้ชื่อว่าลม กุมารน้อยนั้นก็เป็นที่รักทั้งเพื่อนคอยช่วยปรนนิบัติฤชที่เรียกว่าตา ทั้งได้เล่าเรียนศิลปวิทยาการจนกระทั่งเก่งกล้าสามารถ พออายุได้เจ็ดขวบก็ถามหาพ่อของตน "เอ๊ะ! ทำไมลูกมีแต่แม่ ทำไมไม่มีพ่อ" เอื้อยก็ได้เล่าความจริงให้ฟัง ลมก็ได้ขออนุญาตแม่เดินทางไปพบพ่อ เอื้อยก็อนุญาตให้ไป แต่ก็ร่ำไห้สงสารเสีย เรื่องราวของตนคล่องคอให้ลูกไป เพื่อให้ท้าวพรหมทัตได้เห็นและทอพระเนตร และได้ทราบข่าวของตัวเอง กุมารน้อยก็เดินทางไปถึงเมืองพรหมทัตก็เที่ยวเดินดูสิ่งแปลก ๆ ต่าง ๆ เพลิดเพลินปากก็ถามคนไปทั่วไพบัวว่า "เอ๊ ว่าต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองอยู่ที่ไหนบ้างหนูอยากเห็นจริง" คนทั้งหลายเห็นกุมารน้อยรูปร่างสง่างามกิริยามารยาทที่น่ารัก พวงดอกไม้ที่สวมคอก็สวยงามแปลกตามากทีเดียวแถมยังถามด้วยคำถามที่คนอื่นไม่มีใครรู้แปลกกว่าเด็กทั้งบวง ต่างก็เล่าลือไปต่าง ๆ นา ๆ จนความทราบไปถึงพระกรรณของท้าวพรหมทัตเข้า พระองค์ก็แปลกพระทัยว่า เอ๊ะ! สงสัยจะเป็นผู้นำข่าวพระมเหสีมาบอกกระมัง จึงให้ทหารไปรับตัวกุมารน้อยมาเข้าเฝ้า ก็ทอพระเนตรเห็นพวงมาลัยที่สวมคอยิ่งงดงามมาก พระองค์ก็ขอทอพระเนตรใกล้ ๆ พระองค์ก็ได้เห็นเรื่องราวตั้งแต่หนหลังที่พวงดอกไม้ที่ทรงไศกเศร้าคิดถึงพระมเหสีเอื้อยมาก แต่ก็กลัวความจะไปถึงอ้าย ก็เรียกลมมาซักถามในที่โหรานาก็ได้ทราบความจริง พระองค์ก็ทรงคิดจะเสด็จไปรับเอื้อยกับลม แต่ให้คนอื่นรู้ว่าพระองค์จะไปประพาสป่า

เมื่อท้าวพรหมทัตเสด็จไปถึงอาศรมพระฤช ก็ได้พบกับเอื้อย เอื้อยก็ดีใจมากเลยเมื่อได้พบกับพระสวามี แต่ก็รู้สึกเสียใจเมื่อรู้ว่าลมเนี่ยจะต้องกลับไปเป็นรูปกระดาดตามเดิมภายในสามวัน

เมื่อท้าวพรหมทัตรับพระมเหสีเอื้อยเดินทางกลับพระราชวัง ก็ได้ทรงจัดงานสมโภชฉลองรับขวัญเจ็ดวันเจ็ดคืน จัดงานอย่างใหญ่โตมากทีเดียว เมื่อเสร็จจากงานก็ทรงตัดสินคดีพวกที่ทำร้ายพระมเหสี เริ่มตั้งแต่นางแม่ครัวพอสอบได้ความ แม่ครัวขัดไปถึงอ้าย พระองค์ก็ทรงตัดสินให้ประหารชีวิตทั้งสองทันที ฝ่ายมเหสีเอื้อยก็ทรงขอพระราชทานอภัยโทษแก่คนทั้งสอง แต่นางอ้ายกลัวความผิดตัดสินใจกินยาพิษฆ่าตัวตายหนีความผิดไปเสียก่อน ท้าวพรหมทัตก็เลยลงโทษ

พ่อแม่ของอ้ายด้วยการให้แม่ครัวเนี้ยแกงพะแนง เอาศัพ์อ้ายเนี้ยทำเป็นเนื้อพะแนงส่งไปให้ พ่อแม่กิน ฝ่ายพ่อแม่ของอ้ายพอเห็นลูกสาวของตัวอยู่ในแกงพะแนง เข้าก็ตกใจ เสียใจจนสลบไป ส่วนอีลูกสาวคนเล็กเนี้ยตกใจกลัวจนพูดไม่ออกก็เลยกลายเป็นใบ้ไป ฝ่ายยายเต่ากระลีสาดยังไม่ทันได้ถูกสิ่งประหลาดชีวิต ก็หัวใจวายตายไปเสียก่อน ฝ่ายเศรษฐีกับนางกนิษฐีสำนึกผิดได้ก็จะเข้ามาบอตัวโดยเข้าไปพร้อมกะอี พระมเหสีเอื้อยก็ได้กราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้พ่อกะแม่เลี้ยง ท้าวพรหมทัตเนี้ยก็ทรงเห็นแก่พระมเหสีก็ยอมพระราชทานอภัยโทษให้ โดยขบเลี้ยงอีไว้ในวัง เพราะธรรมชาติได้ลงโทษไว้สาสมแล้ว ส่วนเศรษฐีและนางกนิษฐีก็นำหน้าที่เลี้ยงนกเลี้ยงปลาอยู่ในสวนหลังวัง ตั้งแต่นั้นมาทั้งสองก็เลยกลายเป็นคนมีใจเมตตากรุณารัก โดยเฉพาะนกแขกเต้าและปลาบู่

ส่วนท้าวพรหมทัตและมเหสีเอื้อยได้ครอบครองราชสมบัติ ไพร่ฟ้าประชาชนด้วยทศพิธราชธรรมอย่างมีความสุขสืบมา

2.3 นิทานวีรบุรุษ (Hero tale)

นิทานประเภทวีรบุรุษ หมายถึง เรื่องเล่าที่กล่าวถึงพระเอกในอารยธรรมยุคแรก (ก่อนคริสต์กาล) ซึ่งมีวีรบุรุษ เช่น พระราม พระอรชุน โอดีสซีย์ เฮอรัคลีส เป็นต้น

ในท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเท่าที่สำรวจไม่พบว่า มีนิทานประเภทนี้อยู่ หากจะอนุมาน เรื่องเวลา ก็พอจะมีให้พบเห็นอยู่บ้าง เช่น ศรีธนญชัย หรือ 7 กระทะ เป็นต้น ตัวอย่าง นิทานวีรบุรุษ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรื่อง ภูเขาทอง

เล่ากันว่า สมัยก่อนพม่ายกพลมาตีอยุธยา ตั้งทัพอยู่ที่ภูเขาทองปัจจุบันนี้รบกับคนกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลานานต่างก็ไม่ชนะกันได้ ทางกรุงศรีอยุธยามีคนดีฝีมือฉลาดเจียว คือศรีธนญชัย รับอาสาทำพม่าสร้างเจดีย์แข่งกัน โดยยึดข้อตกลงว่า ถ้าพม่าแพ้ให้ยกทัพกลับไปบ้านเมืองของตนเอง แล้วห้ามมิให้ดูการสร้างเจดีย์จนกว่าจะมองเห็นยอดเจดีย์ของกัน

พม่าจึงตกลงรับปาก ฝ่ายกองทัพพม่า รีบสร้างโดยเกณฑ์คนจำนวนมากมาสร้าง ใช้อิฐคนละเต้า บุณคนละก้อนสร้างจนเสร็จ ฝ่ายศรีธนญชัยคนเดียวหาทางปลอมตัวเป็นเจ๊กขายหมู พายเรือไปสืบข่าวทางพม่า พอเห็นว่าพม่าสร้างเกือบเสร็จแล้วจึงหาทางอุบายนำไม้ไผ่ผูกเป็นห้างร้านเป็นรูปเจดีย์แล้วคลุมด้วยผ้าสีแดง จากนั้นไม่นานก็เห็นผ้าขาวขึ้นคลุม พมามองเห็นแต่ไกลลิบ ๆ จึงยอมแพ้ ถอยทัพกลับไปเหลือภูเขาทองไว้ให้เห็นทุกวันนี้ พร้อมกับสร้างเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล เป็นเจดีย์ของศรีธนญชัยทุกวันนี้

2.4 นิยายประจำถิ่น (Sage)

หมายถึงเรื่องราวที่แปลกจากธรรมดา แต่เชื่อว่าเกิดขึ้นจริง ณ สถานที่ใดที่หนึ่ง แม้เวลาจะล่วงเลยมานาน โครงเรื่องมักไม่ซับซ้อน

ตัวอย่าง นิยายประจำถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรื่อง วัดพระจันทร์ลอย

นายสมบัติ อรุณรัตน์ ผู้เล่า

ในสมัยก่อนนั้น อาเภอกำแพงแสนมีชื่อว่า อาเภอนครน้อย มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน และยังไม่ มีเขื่อนพระรามหกที่ทำเรื่อง ต้นของแม่น้ำป่าสักนี้อยู่ที่เพชรบูรณ์ ซึ่งในสมัยก่อนนั้น ก็มีปรากฏการณ์ ทางธรรมชาติ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ในฤดูน้ำน้ำไหลหลากในฤดูแล้งน้ำก็แห้ง

คนในสมัยก่อนนั้นยังไม่นิยมหล่อ หรือสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ไว้เคารพบูชากราบไหว้ แต่นิยมเอาหินมาสักคเป็นรูปเสมาธรรมจักร เป็นเครื่องแสดงถึงสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา ซึ่ง บริเวณไหลเขาเพชรบูรณ์ต้นแม่น้ำป่าสักนี้มีหินศิลาชนิดนี้มาก และก่อสร้างฝีมืออยู่มาก ที่สักคกันก็ เพื่อที่จะนำมาจากหนายังเมืองต่าง ๆ แต่ในขณะที่ทำการแกะสลักหรือสักคอยู่นั้น ก็ต้องคอยระวัง น้ำป่าที่จะพัดพาเอาหินที่สักคนั้น พัดพาเอาหินลงน้ำไป ก็ได้เอาเอาวัลย์ผูกกับไม้ไผ่ที่มัดเป็นแพ เอาไว้เพื่อมิให้หินนั้นจมน้ำ และเพื่อสะดวกแก่การหาเมื่อมีน้ำป่ามา แพไม้ไผ่จะต้องติดหิน ติดต้นไม้บ้าง จะได้ไม่ต้องลงไปหาไกล และที่สำคัญเมื่อสักคเสร็จแล้วก็ให้นำมาจากหนายหรือขาย ข้างล่างได้สะดวก

มีอยู่ครั้งหนึ่ง ได้มีน้ำป่าพัดพาเอาหินเสมาธรรมจักรที่สักคกันซึ่งยังไม่เสร็จดีลอยลงมา เรือย ๆ จนกระทั่งมาถึงบริเวณหน้าวัดศาลาลอย (ปัจจุบัน) เป็นบริเวณแหล่งน้ำวน หินเสมา ธรรมจักรที่อยู่บนแพลูกขบวนนั้นก็ลอยวนอยู่นั้นแหละ ชาวบ้านจะเอาขึ้นก็เอาขึ้นไม่ได้ ก็มีคหบดี ท่านหนึ่งคิดว่าเป็นนิมิตรอันดีที่หินศิลาเสมาธรรมจักรลอยขึ้นมา ก็เลยสร้างวัดขึ้นวัดหนึ่ง คือ วัดศาลาลอย ต่อมาก็เพี้ยนมาเป็น วัดศาลาลอย ในปัจจุบัน (อ.ท่าเรือ) หินศิลานั้นนั้นก็ลอย ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงหมู่บ้านแห่งนี้ ชาวบ้านก็เอาหินนี้เชือกไถโยงหินเอาไว้หมายที่จะ เอาหินขึ้น โดยผูกติดกับต้นโพธิ์ ด้วยแรงของน้ำหลากที่ไหลนั้น พัดพาแพไป ต้นโพธิ์ถึงกับเอนเลย

เชือกนั้นก็ขาดลอยไปเรื่อย เขาก็เลยสร้างวัดขึ้นวัดหนึ่งคือ วัดโพธิ์เอน ต.โพธิ์เอน อ.ท่าเรือ ศิลาก็ยังลอยอยู่ไปจนถึงบริเวณหน้าวัดพระจันทร์ลอยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นบริเวณหน้าวน ศิลาก็หม่นวน อยู่เนิ่น ชาวบ้านเห็นศิลาลอยปริ้ม ๆ น้ำก็ได้พยายามบวงสรวงเทพยดาอารักษ์ ขออัญเชิญขึ้นและก็ได้สร้างวัดขึ้นวัดหนึ่ง ก็คือ วัดพระจันทร์ลอยในปัจจุบัน หินศิลานี้ปัจจุบันก็อยู่ที่วัด ที่ยังสลักไม่เสร็จสมบูรณ์

2.5 นิยายอธิบายเหตุ (Explanatory tale)

เรื่องเล่าประเภทนี้อธิบายต้นกำเนิดหรือความเป็นมาของรูปลักษณะ สัตว์ พืช ลมฟ้าอากาศ มนุษยชาติ และสถาบัน เรื่อง ประเภทนี้มักจะสั้น และเล่าอย่างตรงไปตรงมา เพื่อตอบคำถามว่าทำไมสิ่งนั้นจึงเป็นอย่างนี้

ตัวอย่าง นิยายอธิบายเหตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรื่อง ประวัติหมา

นางประสงค์ ปิติ ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งเมื่อสัตว์ยังพูดได้ บรรดาสัตว์ได้ไปขอพรต่อพระอินทร์หลายอย่าง พวกเบ็ด ไม้ เหา 2 ขา พวกวัว ควาย หมู เหา 4 ขา ส่วนกระต่ายเจ้าเล่ห์บอกสุนัขว่า "มึงเป็นหมา อยู่ใต้ถุนเหา 3 ขา เถอะสวยดี สัตว์อื่น ๆ ก็เห็นชอบ พระอินทร์จึงประทานขาให้สุนัข 3 ขา เมื่อลองเดินดูก็ขัด ๆ และไม่คล่อง สุนัขก็เลยไปเฝ้าพระอินทร์ใหม่ เพื่อขอขาอีก 1 ขา แต่พระอินทร์บอกว่าขาหมดแล้ว สุนัขได้อ้อนวอนขอพระอินทร์ก็บอกว่ามีแต่ขาปลอม ถ้าจะเอาก็จะให้ แต่เวลาจะเหยี้ยวต้องยกขาขึ้นข้างหนึ่ง ไม่งั้นขาจะหลุด สุนัขก็ยอม พระอินทร์จึงตัดกระดากเป็นรูปขา ติดที่สะโพกให้สุนัข ตั้งแต่นั้นมาเมื่อหมาจะถ่ายปัสสาวะจึงต้องยกขาขึ้นข้างหนึ่ง

2.6 ตำนานและเทพปกรณัม (Myth)

หมายถึงเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและศาสนา เช่น ต้นกำเนิดของ เทวดา มนุษย์ สัตว์ สิ่งของ โลกและจักรวาล ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติ เช่น พิธีกรรม จริยธรรม เรื่องเล่าประเภทนี้ได้แก่ ชาดก นิทานคติ ซึ่งแพร่หลายอยู่มากในนิทานไทย

ตัวอย่าง ตำนานและเทพปกรณัม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรื่อง ราหูจับจันทร์

นางทิพวรรณ เย็นวัฒนา ผู้เล่า

ครั้งหนึ่งก่อนพุทธกาลนานมาแล้ว มีครอบครัวเศรษฐีครอบครัวหนึ่ง มีบุตรชายอยู่สามคน บุตรแต่ละคนมีอุปนิสัยต่างกัน บุตรคนโตขี้เกียจ มักง่าย คนรองมักใหญ่ใฝ่สูง คนสุดท้องสุขุม เยือกเย็น แต่พ่อแม่ก็พยายามอบรมบ่มนิสัยให้ลูกมีความเมตตา กรุณา รักใคร่สามัคคี รู้ชั่วรู้ดีเสมอ

วันหนึ่ง มีพระภิกษุจาริกมาบิณฑบาตรในละแวกบ้านของเศรษฐีนั้น ความไม่รู้ตัวล่วงหน้า ท่านเศรษฐีจึงนิมนต์ว่า "ขอนิมนต์พระคุณเจ้าได้โปรดสัตว์ตั้งแต่เช้าวันพรุ่งนี้ ถัดพระเจ้าค่ะ" เมื่อพระภิกษุจาริกผ่านไปแล้ว เศรษฐีจึงสั่งลูก เตรียมอาหารใส่บาตรในวันรุ่งขึ้น แต่มีข้อแม้ว่า สำหรับข้าวที่หุงใส่บาตรนั้นต้องขาว และสั่งมาว่าหากใครทำตามพ่อพูดเกิดชาติหน้าจะมีรูปร่าง สวยงามปราศจากทุกข์โศกโรคภัย

บุตรทั้งสามก็ปฏิบัติตามสั่ง พอถึงเวลาพระภิกษุก็มาโปรดที่ลานหน้าบ้าน บุตรคนโตอุ้มกระช ใส่น้ำและอาหารไปใส่บาตร ปรากฏว่าข้าวที่ใส่นั้นเป็นสีดำเพราะเป็นข้าวกลิ้งเลือกกากป่นรอง ส่วนอาหารก็ตีผสมควม บุตรคนรองอุ้มขันทองใส่น้ำขาว อาหารเลิศรสใส่บาตร บุตรคนสุดท้อง อุ้มขันเงินใส่น้ำขาวอาหารเลิศรสเช่นกัน เมื่อทุกคนถวายอาหารใส่บาตรแล้ว ต่างก็นั่งลงยกมือไหว้อธิษฐาน บุตรคนที่หนึ่งอธิษฐานว่า "ขอให้ข้าพเจ้าจะมี ผลกัลมังมหาศาลไปทุกชาติ" บุตรคนรองอธิษฐานว่า "ขอให้ข้าพเจ้าจะมีผิวกายเป็นสีทอง ปราศจากทุกข์ภัยทั้งปวงในทุก ๆ ชาติ" บุตรคนสุดท้องอธิษฐานว่า "ขอให้ข้าพเจ้าจะมีสีกายขาวนวล" ทั้งสามคนปฏิบัติภารกิจนี้ จนตลอดเจ็ดวัน ก่อนที่พระภิกษุจะจาริกไปโปรดสัตว์ที่ละแวกอื่น

ต่อมาเขาทั้งสามต่างก็มีภรรยาเป็นผู้ครองเรือน การทำบุญต่อพระภิกษุสงฆ์เขาก็ปฏิบัติ เหมือนเช่นเคย จนกระทั่งอายุเข้าปัจฉิมวัย และถึงแก่กรรม ด้วยกุศลจิตจึงไปเกิดเป็นเทพบุตร ในสวรรค์โดยเป็นลูกของนางศรีจันทร์ บุตรคนโตร่างกายดำ ตามะเมื่อมีอุปนิสัยเหมือนเดิม มีชื่อว่า ราหู บุตรคนรองมีร่างกายสีทอง อุปนิสัยใจร้อนชื่อว่า อาทิตย บุตรคนสุดท้องร่างกาย เป็นสีเงินอุปนิสัยเยือกเย็น แต่มีโรคคืออาการค่อม ๆ คี้นั้นจนสมบูรณ์สิบห้าวัน และค่อม ๆ หนัก ลงจนหนักสุดสิบห้าวัน มีชื่อว่าจันทร์ทั้งสามท่านนี้ พระอิศวรให้อาทิตยทำหน้าที่ให้แสงสว่างใน

เวลากลางวัน มีฐานันดรศักดิ์เป็นพระอาทิตย์ และให้จันทร์ทำหน้าที่ให้แสงสว่างในเวลากลางคืน มีฐานันดรศักดิ์เป็นพระจันทร์ ส่วนบุตรคนโตให้เป็นเทพประจำวันพุธกลางคืน ให้ฐานันดรศักดิ์ว่า พระราหู

ครั้งหนึ่งพระอิศวรอยากให้มีสระใหญ่ บล็อกบัวหลากพันธุ์เพื่อเป็นที่สระสงของเหล่าเทพทั้งหลาย จึงขอแรงจากเทพทั้งหลายให้ช่วยกันขุด แต่มีเทพอยู่องค์หนึ่งไม่ยอมช่วยแต่สระนั้นก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และให้ชื่อว่าสระอโนดาต

เทพที่ไม่ได้ไปช่วยขุดสระครั้งนั้นคือพระราหู พระอิศวรกริ้วมาก จึงสั่งเข้าเฝ้า เมื่อพระราหูเข้าเฝ้า พระองค์จึงถามว่า "ทำไมจึงไม่ช่วย เจ้าไม่ใช่หรือ" พระราหูตอบว่า "ที่ไม่ช่วยเพราะข้าพเจ้าจะไม่ใช้มัน พระอิศวรตรัสว่า "หากวันหนึ่งมีความจำเป็นแล้ว" พระราหูตอบทันทีว่า "หากข้าพเจ้าใช้แล้วไซ้ ขอให้อัศจรรย์พระนารายณ์จงกินกายให้ขาดเป็นสองท่อน" แล้วก็กราบลาไป ด้วยกรรมเก่าชักนำไปให้พระราหูจำเป็นต้องไปอาบน้ำในสระนั้น จึงไปที่สระแล้วลงไปอาบเพราะสัจจะแห่งสาบานจึงดลบันดาลให้จักรพระนารายณ์ มาตัดกายพระราหูขาดเป็นสองท่อน แต่ด้วยเทพทุกองค์ในสวรรค์มีน้ำพิทยาคมจึงทำให้พระราหูไม่ตายและไม่เน่าเปื่อย พระราหูจะต่อร่างกายอย่างไรก็มิตดทำให้พระราหูโกรธแค้นโหดร้ายมุทะลุเพิ่มขึ้นไปอีก เริ่มออกอาละวาดเทพทั้งหลายจนได้รับความเดือดร้อนไปตาม ๆ กัน ความทราบถึงพระอิศวร จึงบังคับและจับล้ามโซ่เสียตลอดไป พระราหูเฝ้าแต่ทุกข์ระทม ทำให้คิดถึงพี่และน้อง ๆ ซึ่งเคยอุปการะกันมา และตั้งใจว่าวันหนึ่งจะต้องหักโซ่ออกไปสร้างความเดือดร้อนให้เทพและเหล่ามนุษย์ให้ได้ และหาโอกาสไปเยี่ยมน้อง ๆ เช่นกัน

คืนใดพระราหูไปเยี่ยมพระจันทร์ ส่วนมากจะตรงกับวันขึ้น 14-15 ค่ำ ประชาชนชาวไทยเรียกว่า เดือนไข หรือ ราหูจับจันทร์ เขาเล่าว่า คืนไหนราหูจับจันทร์ยายศรีจันทร์ผู้เป็นแม่จะวิ่งออกไปขอร้องเทพและมนุษย์ให้ช่วยกันขับไล่พระราหู เพราะกลัวพระราหูจะฆ่าพระจันทร์ผู้เป็นน้อง เทพและประชาชนต่างก็ช่วยกันโห่ร้องประโคมฆ้อง กลอง ยิงปืน แม้แต่พระภิกษุสงฆ์ก็สวดภาณสูตร ภาณจันทร์ เพื่อขับไล่พระราหู การปฏิบัติเช่นนี้ยังมีอยู่จนถึงปัจจุบัน

2.7 เรื่องสัตว์ (Animal Story)

นิทานประเภทนี้มีสัตว์เป็นตัวละครเอก แต่โครงเรื่องและแนวคิด ไม่ได้อิงความเชื่อทางศาสนา สัตว์ในเรื่องประเภทนี้จะมีบุคลิกภาพคล้ายมนุษย์ ตัวอย่างที่ทราบโดยทั่วไปได้แก่ นิทานอีสป

ตัวอย่าง เรื่องสัตว์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรื่อง นกกระปูดกับนกกวัก

นายภิรมณ์ ฉิมนาคนันท์ ผู้เล่า

มีนกกระปูดตัวหนึ่งหลงรักนางนกกวักอยู่ นกกระปูดก็ได้ไปสว่สนหั้นหมายกับนางนกกวัก นางนกกวักตอบตกลง แต่มีข้อแม้ว่าห้ามนกกระปูดร้องปูด ๆ สามวัน เพราะนางนกกวักไม่ชอบเสียงปูด ๆ ของนกกระปูดเลย นกกระปูดจึงตอบตกลงไปทันที ระหว่างเวลาที่รอการพิสูจน์อยู่นั้น ได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้น

วันที่ 1 ผ่านไปด้วยดี นกกระปูดพอใจไม่ร้องปูด ๆ ได้สำเร็จ

พอวันที่ 2 ย่างเข้ามา นกกระปูดเริ่มกระวนกระวายใจ อยากจะส่งเสียงร้องออกไปตามประสาของมัน นกกระปูดลั่นจันทาเริ่มแดงขึ้น ๆ ฝ่ายนกกวักพอเริ่มเข้าวันที่ 2 นางไม่ได้ยินเสียงร้องของนกกระปูดก็คิดว่า นกกระปูดคงพอใจได้ นางนกกวักจึงให้ร้องด้วยความดีใจว่า ควัก ๆ ๆ กูรัก กูรัก

พออย่างเข้าวันที่ 3 เจ้านกกระปูดสุดแสนที่จะอดกลั้นต่อไปได้แล้ว จึงร้องปูด ๆ ๆ ออกมาพอนางนกกวักได้ยินดังนั้นก็คิดว่า ความหวังของนางที่คิดว่าจะได้อยู่กินกับนกกระปูดนั้น ก็ได้มลายไปสิ้น นางนกกวักจึงส่งเสียงร้องตอบด้วยเสียงอันดังว่า กูว่ายาก ๆ กูว่ายาก ๆ ควัก ๆ ๆ

2.8 มุขตลก (Jest) หมายถึงเรื่องเล่าเกิดจากเหตุการณ์ที่ขัดแย้ง ที่ผู้ฟังมองด้วยอารมณ์ขันไม่ถือโทษ ตัวละครเป็นคนที่ทุกประเภท ผลการวิจัยพบว่า มุขตลก เป็นเรื่องเล่าที่มีปริมาณมากกว่าเรื่องเล่าประเภทอื่น ๆ (วิเชียร ฒ นคร. 2531 ; วิชา ทรวงแสง. 2532)

ตัวอย่าง มุขตลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรื่อง ไม่ดูตาม้าตาเรือ

นายจำปี แสงพระพาย ผู้เล่า

อ้อไอ้เรื่องนี้มันก็เหมือนของเขานั่นแหละ แต่ว่ามันเป็นเรื่องเก่า ๆ ที่เราจะเล่าขึ้นมา มันเรื่องนี้ให้ชื่อว่า ไม่ดูตาม้าตาเรือ น้า ๆ จะเป็นเกมหมากกรุกมากกว่า แต่อันนี้ไม่ใช่อย่างนั้นหรอกครับ มันเมื่อสมัยผมหนุ่ม ๆ ก็เคยไปกับเพื่อนเขา แล้วมีงานแต่งงาน เจ้าเพื่อนแต่งงานของเพื่อนเรานั่นแหละ นี่การแต่งงานสมัยก่อนนี่ เขาจะต้องคุกเข่าคุกเข่า เมื่อแต่งงานแล้วยังไม่ถึงวันส่งตัวเนี่ย จะต้องอยู่เฝ้าหอจนถึงวันที่ฤกษ์ดีของเขา นี่ในขณะนั้นนะ การเฝ้าหอมันก็เกิดเป็นหลายวันขึ้นมาแล้ว เจ้าเพื่อนของผมมันรู้สึกยังงี้ขึ้นมาก็ไม่ทราบละอะคอยอยู่ นอนเฝ้าหอมันก็นอนในเรือนนี้ ฝ่ายพ่อแม่ของเจ้าสาวก็อยู่ข้างนอก คำนี้น้าพ่อก็รู้สึกเกรงใจขึ้นมาว่าเห็นออก ลูกผู้ชายด้วยกันนะ ก็บอกอีหนูเอาหมากเขียนหมากไปให้พี่เขาสี อ้อ เจ้าลูกเขยอยู่ในเรือนที่รู้สึกว่ามัน ทำวันนี้ทำอะไรจะสมหมายแน่เรานี้ละ (หัวเราะ) พ่อพ่อบอกอย่างงั้น ลูกเขยอยู่ในเรือนเตรียมดับตะเกียงเลยที่เดียวแหละ เฮอะ คอยทำ ลูกสาวอายุซี้ ก็ไม่เข้าไปละซี้ น้าพ่อก็อ้อเกรงใจลูกสาวไม่เข้าไป ก็คว้าเขียนหมากเดินกุก ๆ เข้าไป เจ้านั้นเตรียมคอยอยู่ข้างประตูเลยที่เดียว (หัวเราะ) อ้อ ลูกเขย พ่อคว้าเขียนหมากเข้าไป ลูกเขยก็เตรียมยืนข้างประตู แก่เข้าใจว่าลูกสาวนะซี้เออ พ่อพ่อดาวางเขียนหมากกุก ลูกเขยก็มันเมื่อนี้ โคตรว่าคอรบเลยที่เดียว (หัวเราะ) พ่อตาตกใจ เฮ้ย นี่ไอ้ทิด พ่ออะเนี่ย (หัวเราะ) เรื่องก็มีอยู่เท่านั้นเอง (หัวเราะ)

3. คุณค่าและประโยชน์ของนิทานพื้นบ้าน

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนิทานพื้นบ้าน ได้กล่าวถึงคุณค่าและประโยชน์ของนิทานพื้นบ้านไว้มาก ซึ่งประมวลได้ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้ คือ

1. ด้านจิตใจ

ก. ความบันเทิง โดยปกติแล้วมนุษย์ต้องการความสุขทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ดังนั้นนอกเหนือจากการกินอยู่หลับนอน อันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานแล้ว มนุษย์ต้องการอาหารใจ ได้แก่ ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ความสวยงาม ความสบายใจ ฯลฯ นิทานพื้นบ้านเป็นคติชนประเภทหนึ่ง ที่ตอบสนองความต้องการดังกล่าว (วิเชียร ณ นคร. 2531 : 85)

ข. คติ นอกจากนิทานพื้นบ้านจะให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังแล้ว นิทานพื้นบ้านยังให้คติเตือนใจ ทำให้ผู้ฟังมองเห็นแง่มุมการแก้ปัญหาชีวิตในด้านต่าง ๆ

ตัวอย่างนิทานพื้นบ้าน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บางเรื่องที่ให้คติ และแนะแนวการแก้ปัญหา เช่น เรื่องผิพนัน (แนะผลเสียจากการพนัน) เรื่อง ปู่โสมให้คติเรื่องโทษของความโลภ เรื่อง นายข้าวเย็น ให้คติเรื่อง ความอดทนและขยันขันแข็งในการทำงาน ฯลฯ เป็นต้น

นอกจากแนวปฏิบัติที่อิงอยู่กับคุณธรรม และศาสนาแล้ว สารัตถะของนิทานพื้นบ้านบางเรื่องยังแนะแนวการศึกษา หรือการพัฒนาตนเองอีกด้วย เช่น การซ่อนตัวของตัวเอก ซึ่งจะต้องผ่านการซ่อนตัวในวัยทารก หรือวัยเด็ก เช่น ซ่อนตัวกับอาจารย์ในป่า หรือการซ่อนตัวของพระสังข์ เมื่อมีความพร้อมจึงค่อยเปิดเผย หรือแสดงความสามารถนั้น ๆ (กิ่งแก้ว อัครถาวร. 2518 : 296 - 298)

2. ด้านการศึกษา

นิทานพื้นบ้านส่วนใหญ่เกิดจากสภาพภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมของชุมชน จึงเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งของการศึกษาด้านต่าง ๆ คือ

2.1 ด้านความรู้ การฟังนิทานพื้นบ้านช่วยเพิ่มพูนความรู้ ด้านสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ทุนประเพณีของท้องถิ่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่

ตลอดจนการทำมาหากินของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น นิทานเรื่อง วัดพระจันทร์ลอย (อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ให้ความรู้เรื่องชื่อแม่น้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ ชื่อวัด ชื่อตำบล และความเชื่อทางพุทธศาสนา (ธรรมจักร) เป็นต้น

2.2 ด้านคุณธรรมจริยธรรม จุดประสงค์อีกอย่างหนึ่งของนิทานพื้นบ้าน คือ การสอดแทรก คุณธรรม ค่านิยม ที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับ เป็นปทัสถาน นิทานพื้นบ้านจึงเป็นสื่อ การศึกษาอย่างหนึ่ง ที่ช่วยเพิ่มพลังความคิดของชุมชน เป็นเครื่องชั้นการปฏิบัติที่สังคมนั้น ๆ ให้การยอมรับ

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บางลักษณะ ได้แก่ ความเมตตากรุณา ความกตัญญู การพึ่งตนเอง และความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ ทำดีได้ดี ฯลฯ เป็นต้น

2.3 ด้านทักษะ นอกจากนิทานพื้นบ้านจะมีคุณค่าด้านความรู้ และการปลูกฝังคุณธรรมแล้ว ยังเป็นสื่อที่ช่วยพัฒนาทักษะด้านการพูด การฟัง การอ่าน การคิด การจับใจความสำคัญ ผู้เล่าก็ต้องสอดแทรกอารมณ์ และใช้ภาษาเพื่อหวังผลจากผู้ฟัง ส่วนผู้ฟัง หรืออ่าน ก็ได้อรรถาธิบายเนื้อเรื่อง และความคิดของตัวนิทาน

3. ด้านความสัมพันธ์ ยุทธ เศษคารณ (2528 : คานา) ระบุว่าการเล่น นิทานพื้นบ้านให้บุตรหลาน หรือนักเรียนฟัง เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว และในชั้นเรียนให้เกิดขึ้น ช่วยลดช่องว่างให้น้อยลง

ความสัมพันธ์ที่สำคัญประเภทหนึ่ง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ นิทานเป็นเสมือนสิ่งอธิบาย ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ตะวันอ้อมข้าว แมงเม่า ในฤดูฝน จากนิทานเรื่องแม่โพสพ (จ.อยุธยา) แม้ว่าปัจจุบันจะมีคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ที่มีเหตุผลกว่าก็ตาม นิทานพื้นบ้านก็ยังมิมีบทบาทในด้านเชื่อมโยงมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งของความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นความสัมพันธ์อย่างเครือญาติ เช่น เรียกแม่น้ำว่า แม่คงคา พื้นดินว่า แม่ธรณี ลมว่า พระพาย ไฟว่า พระเพลิง สือเค้าว่า วิธีคิดในนิทานพื้นบ้านนั้นมีความประสมกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นอย่างสูงอีกด้วย

4. ด้านภาษาวรรณคดี

นิทานพื้นบ้านหลายเรื่องเป็นต้นเค้าของวรรณคดีสำคัญของชาติ เช่น ลิลิตพระลอ เสภาขุนช้างขุนแผน บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง และไกรทอง เป็นต้น (พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ. 2528) นิทานพื้นบ้านยังให้ความรู้เรื่องศัพท์ สำนวนภาษาเก่า ๆ และถ้อยคำภาษาของท้องถิ่น เช่น ข้าวเบือ (ข้าวสารที่โกลบกับน้ำพริกเพื่อน้ำพริกขี้หนู) ก้อนรอก้อนดิก ค่อยยังชั่ว สีนวลเหมือนฟางข้าว หัวหมูโถนา ฯลฯ เป็นต้น

คุณค่าของนิทานพื้นบ้านจึงสามารถนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนภาษาไทย ในโรงเรียน ทั้งตามหลักสูตร และเสริมหลักสูตร ซึ่งจะเสนอแนะพอเป็นสังเขป คือ

ก. ใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตร ที่แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ระบุว่าให้นิทานพื้นบ้านท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นการสอนภาษาไทย ทั้งหลักภาษา วรรณคดี และการใช้ภาษา โดยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อ จึงมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว ตัวอย่างการใช้นิทานพื้นบ้านกับการเรียนการสอนภาษาไทย ได้แก่ ให้สอนฟัง สอนอ่าน ทางกลับกันก็อาจให้นักเรียนเป็นผู้เล่า หรือเขียนนิทานพื้นบ้านก็ได้

ด้านวรรณคดีครูผู้สอนก็สามารถนำนิทานพื้นบ้านเล่าประกอบกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกันได้ ส่วนในทางหลักภาษา นิทานพื้นบ้านก็เป็นคลังของคำ สำนวน และประโยคที่ครูภาษาไทยสามารถจะยกตัวอย่างประกอบการเรียนหลักภาษา เรื่องต่าง ๆ ได้โดยนักเรียนจะเห็นคุณค่า และความหมายของภาษาของท้องถิ่นตน ไปพร้อมกัน

ข. ใช้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปัจจุบันได้มีผู้นำนิทานพื้นบ้านมาดัดแปลงเป็นหนังสืออ่านประกอบ โดยจัดทำรูปเล่ม ภาพประกอบให้ดึงดูดใจนักเรียน ช่วยให้นักเรียนสนใจการอ่านมากยิ่งขึ้น กิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การประกวดเล่านิทานพื้นบ้าน หรือประกวดตอบคำถามจากนิทานพื้นบ้าน ฯลฯ ก็จะเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะทางภาษาแก่นักเรียนได้อย่างสอดคล้องกับชีวิต และสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. อ่านเอกสารประกอบการสอน
2. ฟังตัวอย่างนิทานพื้นบ้านจากวิทยากรท้องถิ่น
3. สาธิตการเล่านิทานตามที่วิทยากรถ่ายทอด
4. ศึกษารวบรวมข้อมูลนิทานจากท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมาย

สื่อการสอน

1. แผ่นใสแสดงการแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้าน
2. แบบเรียน และหนังสืออ่านประกอบภาษาไทยชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
(มีเนื้อหาเกี่ยวกับนิทาน)

การวัดและประเมินผล

1. สังเกตทักษะการเล่านิทานพื้นบ้าน
2. ทำแบบฝึกหัด
 - 2.1 นิยามความหมาย
 - 2.2 ระบุประเภทนิทานที่กำหนดให้
 - 2.3 ระบุคุณค่าของนิทานพื้นบ้าน และยกตัวอย่างภาษาไทย
 - 2.4 ระบุบทเรียนที่สอดคล้องกับนิทานตัวอย่าง
3. ตรวจรายงาน (รายบุคคล) การศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม

หนังสืออ้างอิงประจำบท

กิ่งแก้ว อรรถากร. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู, 2519.

_____. "นิทานพื้นบ้าน," ใน คำบรรยายวิชาภาษาไทย. รวบรวมโดย ยุพา ส่งศิริ
หน้า 296 - 298. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2518.

กุหลาบ มลลิกะมาส. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2509.

พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ. คติชนวิทยา. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา,
2528.

ยุทธ เดชคารณ. นิทานชาวบ้าน ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น วัดบุพผาราม อำเภอเชียงใหม่.

เชียงใหม่ : ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นวัดบุพผาราม, 2528.

วิเชียร ณ นคร. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช.

นครศรีธรรมราช : ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2531.

Thompson, Stith. "Folk Literature," in The New Encyclopedia Britanica. V. 7. p. 454 - 456. Chicago : Encyclopedia Britanica, Inc., 1980.

บทที่ 4

เพลงพื้นบ้าน

จุดประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้ทราบความหมาย และประเภทของเพลงพื้นบ้าน
2. เพื่อให้ทราบประวัติ ความเป็นมาของเพลงพื้นบ้าน
3. เพื่อให้ทราบบทบาทหน้าที่ ประโยชน์ และคุณค่าด้านต่าง ๆ ของเพลงพื้นบ้าน
4. เพื่อให้สามารถถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านบางประเภทได้
5. เพื่อให้สามารถนำท่วงทำนอง และเนื้อเพลงพื้นบ้านไปใช้ประกอบการเรียนการสอน วิชาภาษาไทยในโรงเรียนประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษาได้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. นิยามความหมายของเพลงพื้นบ้านได้
2. อธิบายความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลงของเพลงพื้นบ้านได้พอสังเขป
3. จำแนกประเภทเพลงพื้นบ้านจากตัวอย่างที่กำหนดให้ได้
4. ร้องเพลงพื้นบ้านบางประเภทได้อย่างน้อย 2 บท
5. อธิบายประโยชน์ คุณค่า และความสำคัญของเพลงพื้นบ้านได้
6. ระบุที่ใช้เพลงพื้นบ้านประกอบบทเรียนภาษาไทย ในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาได้

หัวข้อเนื้อหา

1. ความหมายของเพลงพื้นบ้าน
2. ที่มาของเพลงพื้นบ้าน
3. เพลงพื้นบ้านในประเทศไทย
4. ลักษณะของเพลงพื้นบ้าน
5. ประเภทเพลงพื้นบ้าน
6. คุณค่าของเพลงพื้นบ้าน
7. การนำเพลงพื้นบ้านไปใช้ประกอบการเรียน การสอนภาษาไทย

เนื้อหา

ความหมายของเพลงพื้นบ้าน

เพลงตามวิชานิรุกติศาสตร์เข้าใจกันว่า มาจากคำว่า เพลง นั้นเอง คือเป็นการแสดงอารมณ์ เช่น สนุก ทุกข์ สุข อย่างใดอย่างหนึ่ง เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้คิดประดิษฐ์ สืบสาน ทานองเพลงขึ้นตาม ความนิยมของท้องถิ่น และสำเนียงพูดที่เพี้ยนกันออกไป จุดประสงค์เพื่อให้ร้องเพื่อความบันเทิง หรือใช้ประกอบการละเล่น การทำงาน ตลอดจนใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ

สุมาลย์ เรืองเดช (2527 : 80) กล่าวว่า เพลงพื้นบ้านคือวรรณกรรมชาวบ้าน ประเภทหนึ่งที่ใช้ร้องเล่นในสังคมท้องถิ่น ถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยใช้ความจำไม่มีการบันทึกให้ทราบถึงผู้แต่ง ที่มาของเพลง หรือแม้กระทั่งระเบียบวิธีการเล่น ประคินแล้วเพลงพื้นบ้านมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ส่วน คือ

1. ทานอง
2. เนื้อร้อง
3. จังหวะ

ส่วนเครื่องดนตรีนั้นไม่แน่นอน เพลงพื้นบ้านบางประเภทก็มี เช่น เพลงเรือ มีฉิ่ง เป็นเครื่องดนตรีประกอบ ซอ และหมอลำ ของภาคเหนือ ภาคอีสาน มีสะล้อ ซอ ซึง แคน เป็นเครื่องดนตรีประกอบ เพลงพื้นบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่ไม่ใช่เครื่องดนตรีประกอบ ใช้เพียงการปรบมือเป็นหลักเท่านั้น

ที่มาของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้านเป็นการขับร้องที่ให้ความจำ และปฏิภาณ ไหวพริบ ปะปนกันไป นักคิดชนวิทยา สันนิษฐานว่า แต่เดิมเพลงพื้นบ้านเกิดจากอารมณ์พื้นบ้านของมนุษย์ 3 ลักษณะ คือ

1. ความรัก
2. เรื่องเพศ
3. ความผิดหวัง ความตาย

ต่อมาเริ่มเห็นว่า ยังมีปัจจัยที่เป็นสิ่งกำหนดเพลงพื้นบ้านอีก 2 ประการ คือ

4. สังคม เช่น สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ พฤติกรรม วิถีชีวิตของบุคคลในสังคมด้วย
5. การเมือง เป็นเพลงที่เกี่ยวกับการต่อรองทางอำนาจ การรวมพลังของประชาชน

เป็นต้น

ซึ่งคล้ายกับที่ ทอมป์สัน (Thompson. 1980 : 457) ระบุว่า มนุษย์ใช้เพลงพื้นบ้านในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. ด้านสงคราม
2. ด้านความรัก
3. ด้านศาสนา และขนบประเพณี
4. ด้านการรวมแรงเพื่อทำงาน
5. ด้านเวทมนต์

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2516 : 96) กล่าวว่า เพลงชาวบ้านเกิดจากประเพณี ศาสนา หรือวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นหรือเขตนั้น ๆ นับตั้งแต่ชุมชนที่ใช้ความเจริญไปจนถึงชุมชนที่เจริญแล้ว มีลักษณะพิเศษไปตามความนิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ เพลงพื้นบ้านสืบทอดต่อกันมา โดยอาศัยการจำหลายชั่วคน ต่อมาค่อยมีเสียงแบบสัมผัสคล้องจอง เนื้อร้อง และทำนองเพลงพื้นบ้านมีลักษณะทำนองง่าย ๆ ซ้ำ ๆ ไม่ซับซ้อน เนื้อร้องมีทั้งสั้น และยาว ใจความของเพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่จะเป็นไปในทางตลก สนุกสนาน เกี้ยวพาราสี ผาสุก ต่อว่าต่อขานกันระหว่างชาย-หญิง และมักจะมีถ้อยคำประเภทสองแง่สองมุมอยู่เสมอ เพลงบางชนิดก็มีเนื้อหา จากนิทาน วรรณคดี เรื่องเล่ามาผูกเป็นเนื้อเพลงก็มี บางชนิดได้แก่เนื้อหาเชิงสั่งสอน ซึ่งมีแก่นความคิดผูกพันอยู่กับปรัชญาทางศาสนา

เพลงพื้นบ้านในประเทศไทย

เพลงพื้นบ้านในประเทศไทยก็มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล สืบหาหลักฐานไม่พบว่า มีต้นกำเนิดขึ้นในสมัยใด เป็นของที่เกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยของคนในสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิง ปรากฏข้อความในหลักศิลาจารึกว่า

".....เสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื้อน เสียงขับ ใครจักมักเล่น-เล่น
ใครจักมักหัว-หัว ใครจักมักเลื้อน-เลื้อน"

เพียงเท่านั้นจะถือว่าเรามีการเล่นเพลงพื้นบ้านแล้วก็น่าจะเป็นไปได้ เพราะเมื่อมนุษย์เรารู้จักคิด สืบ ตี เป่า พูดยกให้คล้องจองกันได้ ก็สามารถสร้างเพลงขึ้นมาได้แล้ว อย่างน้อยน่าจะมีเพลงกล่อมควบคู่มากับการเลี้ยงดูเด็กทารก ส่วนในสมัยอยุธยาที่มีหลักฐานเกี่ยวกับเพลงดังที่ ลาลูแบร์ ก็กล่าวถึงการเล่นดนตรี จำพวกมโหรี ปี่พาทย์ ในเมื่อมีมโหรี ปี่พาทย์ก็น่าจะต้องมีการ

ร้องในระดับชาวบ้านแน่นอน มาปรากฏหลักฐานแน่ชัดในแผ่นดินสมัยพระบรมไตรโลกนาถว่าห้ามมีการ "ร้องเรือ เป่าขลุ่ย เป่าปี่ ตีทับขับโหม่" ในบริเวณสระแก้ว

สรุปได้ว่า เพลงพื้นบ้านของไทยมีมาช้านานพอกับสังคมไทยแต่จะเป็นไปในลักษณะใด อาจจะต้องใช้การค้นคว้าอ้างอิงหลักฐานให้แน่นอนกว่านี้ และหลักฐานเกี่ยวกับการเล่นเพลงพื้นบ้าน มีปรากฏในสมัยอยุธยา ชื่อที่พบ คือ เพลงเรือ เพลงเทพทอง (บุณโฆวาทคำฉันท์) ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์มีชื่อเพลงพื้นบ้าน ปรากฏอยู่ในจารึกวัดโพธิ์ และในวรรณคดีต่าง ๆ สมัยรัตนโกสินทร์ เพลงที่ปรากฏชื่อคือ เพลงปรบไก่ เพลงเรือ สักวา แอ้วลาว ไก่ป่า เกี่ยวข้าว ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีการเล่นเพลงเรือ สักวาในเทศกาลทอดกฐิน มีเพลงฉ่อย ลิเก ลำตัด และตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมานั้น มีการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านไว้ให้เราได้อ่านและใช้เป็นหลักฐานในอ้างอิงเป็นจำนวนมาก

ลักษณะของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้านโดยทั่วไปมีลักษณะเด่นคือ

1. ความเรียบง่ายของการใช้คำ สำนวน ไวยากรณ์ ไม่มีศัพท์แสงมากนัก อาจจะมีนัยแฝงอยู่ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในสังคมท้องถิ่น ถ้าผู้ฟัง-มีประสบการณ์ร่วมก็จะเข้าใจได้ทันที
2. ความตลก ขบขัน การว่ากระบะแตกเสียดสีสังคมท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ มีให้พบเห็นอยู่โดยทั่วไปในเพลงพื้นบ้านทุกประเภท
3. การสอดแทรกวิถีชีวิตชาวบ้าน นับแต่ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ภาษาถิ่นมีอยู่เป็นอย่างมากในเพลงพื้นบ้าน
4. จังหวะไม่แน่นอน อาจจะสั้นตั้งแต่ 1 คำ ร้องเข้าไปซ้ำมาจนกระทั่ง 17-18 คำ ก็มี มีลักษณะคล้องจองกันอยู่ในตัว แต่ก็ไม่ใช่ตามฉันทลักษณ์ของกลอนหรือคำประพันธ์ชนิดใด เพลงพื้นบ้านจำพวกเพลงปฏิพากย์นิยมใช้กลอนทวนเดียว คือ ลงท้ายด้วยสระเดียวกัน เช่น กลอนโรลงท้ายด้วยคำที่ใช้สระ ไอ โอ กลอนรี คือ กลอนที่ใช้คำลงท้ายสระอี กลอนรวลงท้ายสระอัว กลอนรา ลงท้ายสระอา ซึ่งง่ายต่อการนำไปใส่ทำนองเพลงอะไรก็ได้ แต่ก็ไม่ใช้ระเบียบวิธีที่แน่นอน
5. การร้องเล่นไม่ต้องการอุปกรณ์มากมาย อาจจะใช้จังหวะตบมือ ใช้ฉิ่ง กรับ โทน ซึ่งจะมีอะไร หรือไม่ก็ได้ การแต่งกายใช้แต่งกายแบบพื้นบ้านอย่างที่เป็นอยู่ อาจจะมีการทาแป้ง ทาปาก เข้าไปบ้างนิดหน่อยเพื่อความสวยงาม

6. การตัดเติมเสริมความ มีให้พบเห็นอยู่ทั่วไป เพราะบางทีเป็นการร้องได้ (ปฏิบัติ) ระหว่างผู้เล่น 2 ข้าง ซึ่งต้องใช้ไหวพริบ (ปฏิภาณ) เพื่อความรวดเร็ว ไม่ให้การเล่นหยุดชะงัก จึงอาจจะตัดความหรือเสริมความเข้าไปเพื่อให้พอดีกับจังหวะ

7. การใช้สำนวนสำเร็จรูป หรือสำนวนสูตรสำเร็จ นิยมใช้กันแพร่หลายทั่วไป เช่น ขึ้นต้นอย่างนี้ จะต้องต่ออย่างนี้ จะต้องลงอย่างนี้ สังเกตดูจะพ้องกันแม้ท้องถิ่นจะต่างกัน เช่น ขึ้นว่า "จะว่าอะไรอย่าให้ผิด" จะต้องต่อว่า "อย่างกับริดตำไม้" "ขอให้ขึ้นคล้องและลงคล้อง" จะต้องต่อว่า "อย่างกับช่องน้ำไหล"

8. ไม่ทราบที่มาแน่นอนว่ามาจากใครที่ไหน เมื่อไร ดังนั้นเมื่อถามถึงที่มาจะบอกว่า มาจากครูพักลักจำ คือจำสืบทอดกันมา เวลาไหว้ครูจึงต้อง "ไหว้ครูพักลักจำด้วย"

ประเภทของเพลงพื้นบ้าน

การแบ่งประเภทของเพลงพื้นบ้านทำได้ต่าง ๆ กัน เช่น อาจจะแบ่งตามท้องถิ่นก็เป็นการแบ่งอย่างกว้าง ๆ เช่น เป็นเพลงพื้นบ้านลานนา (เหนือ) เพลงพื้นบ้านอีสาน เพลงพื้นบ้านภาคกลาง เพลงพื้นบ้านทักษิณ (ใต้) จนกระทั่งแยกย่อยไปตามเขตวัฒนธรรมก็เพลงพื้นบ้านภาคตะวันออก เพลงพื้นบ้านภาคตะวันตกหรือเป็นจังหวัดเช่น เพลงพื้นบ้านกาญจนบุรี เพลงพื้นบ้านสิงห์บุรี เพลงพื้นบ้านปทุมธานี เป็นอาเภอเป็นหมู่บ้าน เช่น เพลงพื้นบ้านพนมทวน เพลงพื้นบ้านไพศักร เพลงพื้นบ้านเขาสอง เพลงพื้นบ้านบางลูกเสือ เพลงพื้นบ้านบางปะหัน ฯลฯ หรืออาจจะแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการเล่นเพลงเหล่านั้น เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงเด็กเล่น เพลงประกอบการเล่น เพลงปฏิบัติ เพลงประกอบพิธี เพลงในลานนวดข้าว เพลงพื้นเมือง ฯลฯ ก็ได้ ในเอกสารนี้จะเสนอเพลงพื้นบ้านตามผู้เล่นซึ่งจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่

1. เพลงเด็ก
2. เพลงผู้ใหญ่

1. เพลงเด็ก

เพลงเด็ก หมายถึง เพลงที่ผู้ร้องและผู้เล่นเป็นเด็กจริง ๆ ตั้งแต่เด็กเริ่มร้องเพลงได้ไปจนถึงวัยก่อนหนุ่มสาว เพลงลักษณะนี้มีทุกภาค และทุกท้องถิ่น อาจจะมีควมคล้ายคลึงและแตกต่างกันไป (การจำแนกวิธีนี้ไม่รวมเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งผู้ใหญ่เป็นผู้ร้องเด็กเป็นเพียงผู้ฟัง) ผู้ใหญ่อาจจะนำเพลงเหล่านี้ไปร้องเล่นบ้าง แต่ก็เป็นบางครั้งบางคราว บางโอกาสเท่านั้น

การใช้คำ การใช้คำในเพลงเด็ก จะใช้คำสั้น ๆ ง่าย ๆ มีลักษณะคล้องจองกันแต่
ก็ไม่แน่นอน

เพลงเด็กจำแนกย่อยได้ดังนี้

- 1.1 เพลงร้องเล่น
- 1.2 เพลงหยอกล้อ
- 1.3 เพลงขู่ ปลอบ
- 1.4 เพลงประกอบการเล่น

เพลงร้องเล่น

เพลงร้องเล่นเป็นเพลงที่เด็กใช้ร้องเล่นกัน ไม่ต้องมีการเล่นประกอบ ใช้ร้องเพื่อความ
สนุกสนาน เนื้อร้องอาจจะไม่มีความหมายก็ได้ แต่จะมีความคล้องจอง ใช้คำง่าย ๆ และชวนขับ

ตัวอย่าง เพลงร้องเล่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

"วันนีวันศุกร์ เอากระบุงมาใส่กระเป่า พรุ่งนี้วันเสาร์ เอากระบุงมาใส่กระบุง"
 "หนึ่งทะลึ่งบ๊อง สองตะบองเพชร สามงามสะเด็ด สี่ขี้เล็ด ห้าดมเข็ด หกตกเบ็ด
 เจ็ดเบ็ดขาด แปดแตกออก เก้าดาวขึ้น สิบขมิ้นกัน"
 "จิ้งจอกเจี๊ยก ลูกกระเจี๊ยบมาแซ่บ ตุ๊กแกกินตับ รถทับคนตาย"
 "โตงเตง โตงต่าง ของวัดกร่าง อยู่ทีหว่างโตงเตง"
 "หนึ่ง สอง สาม บลาจลามขึ้นบก สี่ ห้า หก จิ้งจกตกใจ โฉ แอม ขอรี้ จิกจิกหัวใจ
 โฉ แอม ตกใจ เพราะไอ้หมาตัวนั้น"

เพลงหยอกล้อ

เป็นเพลงที่เด็ก ๆ ร้องล้อเลียนเกี่ยวกับสิ่งที่มีตบหัก เด็กที่ถูกล้อจะโกรธเคืองกันบ้าง
บางทีถึงกับไล่ขว้างปา ทะเลาะกันก็มี แต่ก็หายโกรธกันในเวลาอันรวดเร็ว

ตัวอย่าง เพลงหยอกล้อจาก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

"ผมเปี่ยมมาเสียใบตอง พระตีกลองตะลุ่มคุ่มเม้ง"

"แดงแกงไก่ ไส้พริกไทยร้อยเม็ด เผ็ดเกินไป ไส้พริกไทยเม็ดเดียว"

"ผมเปี่ยมมาเสียนี้กับ พระไล่ตบ หัวเปียหวัดแบน"

"ร้องให้ออแง กาละแมตืดตูด ข้าวเหนียวบูด ๆ ตืดตูดกาละแม" ฯลฯ เป็นต้น

เพลงปลอบเด็ก

หมายถึง เพลงที่เด็กโต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพี่ร้องเพื่อปลอบให้น้องหายตกใจ หายหวาดกลัว หรือให้หยุดร้องไห้ เพราะกลัวโดนแม่ตี

ตัวอย่าง เพลงปลอบเด็ก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เพลงโยกเยก

"โงกเงกเอ๋ย น้ำท่วมเมฆ กระต่ายลอยคอ อ้ายหมาหางงอ กอดคอโงกเงก"

เพลงชิงช้า

"โยนชิงช้า ปลาปักเป้า น้ำท่วมข้าว กระจายดอกพริก แม่ระริกแม่ระรวย
ตัดตองกล้วย มาเย็บบายศรี ให้อรอดตาละหมี ตีฆ้องหม่ง ๆ ตาคงเป่าปี่
กระดี่ยอยด ปลาเค้าปลากด ไอ้ปลาขยด ปลาแยง ไอ้เขี้ยวปากแหง ให้ลูกมาดู
สะดุดขี้หนู สะดุดขี้หมา หกล้มปากแตก สะดุดหน้าแพรก แดกหัวยายมอญ
ซ้อนกันยายมุล ประตูลูกกลอน นอนเสียวกลางวัน ลูกขึ้นไก่อ้น ตะวันจวนเพล
เณรน้อยเอ๋ย"

เพลงจันทร์เจ้า

"จันทร์เจ้าเอ๋ย ขอข้าวขอแกง ขอแหวนทองแดง ผูกมือน้องข้า ขอช้างขอม้า
ให้น้องข้าขี่ ขอเก้าอี้ให้น้องข้านั่ง ขอเตียงตั้งให้น้องข้านอน ขอละครให้น้องข้าดู
ขอยายขูลี้น้องข้าเกิด ขอยายเกิด เลี้ยงตัวข้าเอง

ฯลฯ

ตัวอย่างเพลงประกอบการละเล่น

เพลงประกอบการละเล่น คือเพลงที่เด็ก ๆ ใช้ร้องประกอบการเล่น อาจร้องเป็นกลุ่ม หรือร้องทีละคน สลับข้างกันก็มี บางทีตบมือให้จังหวะ หรือทำท่าประกอบด้วย

ตัวอย่าง เพลงประกอบการละเล่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

"ไอ้ไข่ ไอ้โขง มะโรงไม้สัก เพลงไอ้ไข่ไอ้โขง กัดคนไม่เข้า"

"แมงมุมขยุ้มหลังคา แมวกินปลา เพลง แมงมุม

"ตบมือเปาะแปะ จะได้กินปลา เพลงตบมือ จะได้กินนม"

"กะเกยเม็ดขนุน ใครมีบุญได้กินสารับ ใครผลุบผลับ ได้กินกะลา มะมุสสีดา
มะกาออกฝัก ผัวไม่รัก จะโทษเอาใคร โทษเอายายบ้าน ข้างแล่นข้างลิก
ข้างกรีกข้างกรอง ไปตัดใบตอง มารองอึ่งอ่าง ถอยหลังดั่งตึง"

"กะเกยเอ๋ย กะเกยชมพู ใครมาแลดู เอาคุ่ออกก่อน สามสี่พี่น้อง และต้องแดงเม
นายเปี้ยวหอม กระท่อมตีเปี้ยว"

"จับให้ทัน มาจับฉับเร็ว ๆ ไว ๆ (ฯ) จับให้ทันฉับหรือใคร จะจับคนไหนกัน

แน่เอ๋ย (ฯ)"

"เหน่งไหนดเหน่ง เหน่งไหนดเหน่ง ไนงเหน่ง ไนงแกละ จับไม่ทันฉับจะแปะ

เรอนี้แหละต้องเป็นใหม่เอ๋ย"

ฯลฯ

เพลงผู้ใหญ่

เพลงผู้ใหญ่ หมายถึง เพลงที่ผู้ร้องเป็นผู้ใหญ่ตั้งแต่วัยหนุ่มสาว ไปจนถึงวัยชรา ส่วน
ผู้ฟังไม่จำกัดอายุและเพศ อาจจะเป็นเด็กโตที่ฟังความออกไปจนถึงผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่
และทุก ๆ คนในหมู่บ้าน เป็นเพลงที่มีมากที่สุดและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากที่สุด
ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย มีทั้งเพลงที่ร้องเพื่อความบันเทิงในเทศกาล ร้องประกอบพิธีกรรม
และร้องประกอบการเล่นของผู้ใหญ่ มีทุกภาคเช่นเดียวกัน เพลงผู้ใหญ่ จำแนกได้ 4 ประเภท ดังนี้

- 2.1 เพลงกล่อมเด็ก
- 2.2 เพลงปฎิพากย์
- 2.3 เพลงประกอบการเล่น
- 2.4 เพลงประกอบพิธี

ซึ่งจะได้อธิบายและยกตัวอย่างข้อมูลเพลงพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัด
ใกล้เคียง ประกอบพอเข้าใจตามลำดับ

2.1 เพลงกล่อมเด็ก

ความหมาย เพลงกล่อมเด็ก คือเพลงที่ผู้ใหญ่ร้องขับกล่อมเด็กในเวลานอน
เพื่อต้องการให้เด็กเบนความสนใจมาสู่สำเนียงกล่อม สนใจฟังเนื้อเพลงซึ่งมีต่าง ๆ กัน จะรู้
เรื่องบ้างหรือไม่รู้เรื่องบ้างก็ไม่เป็นไร จะได้หยุดอ่อนร้องไห้โยเย เกิดความเพลิดเพลินกับ
ทำนองขับเอื้อน ในที่สุดก็หลับไปโดยไม่รู้ตัว

ตัวอย่าง เพลงกล่อมเด็ก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โละเหย โละเห่เอย โละเฮ้ เเห่ เอย โปะทะเลเมาคลื่น หยุคพักกันเสียก่อน เอย
หยุค นอนเสียสักตื่น หยุคพักร่มหายลมคลื่นแล้วจึงค่อยไป ไอ้ ๆ ละเหยนกเขา ปล่อยเอยเย็น
สักหน่อยก็กลับรัง แสนวิตกกังแด่นกเขายัง เอยพลัดคู่อยู่กับวังเวงเอย

โละเห้ย โละเห่เอย โละเห่ เท เห่ เท โละเห้ย วันนี้จะไปคล้องช้าง
ข้ามห้วยบึงบาง ข้ามเขาพนมทอง คล้องช้างเอามาได้ เอย ใส่ไว้जारอง พลายแก้วกับพลายทอง
เอย นอนแต่พอนา หน่มน้อยไปทอดหญ้า เอย พลายเจ้าก็ไม่กิน เอย ยกงวงขึ้นพาดงา เอย
น้ำตาเจ้าไหลริน ๆ พลายเจ้าก็ไม่กิน เอย เฝ้ารลิกถึงป่าตนเคยที่ป่าใหญ่ เอยกินแต่ไม้ที่มีผล
กินยอตุ้มพล เอย เจ้ากินต้นพุมเรียง หน่มน้อยพ้อเนื้อเกลี้ยง ช่วยไปเลี้ยงเขาหนอยนา

โละเห้ย โละเห่ เท เห่ เท เท โละเห้ย วันนี้ เอย ที่จะไปคล้องช้าง ข้ามห้วย
บึงบาง เอย เข้าข้ามเขานางพระจันทร์ ลือว่าช้างมันตกน้ำ มันอยู่ริมปากทาง งวงก็ด้วนหูก็ฉีก
งาก็ลืบเป็น 2 ข้าง หน้าเด่นหลังต่ำ เขาเรียกว่าช้างอุธรรม แต่พอรุ่งขึ้นเช้า จะไปที่เขา
บ่องาม อดไปเสียแล้วพ้อทรมายเอย

เพลงเดือนหงาย

โละเห้ย เดือนหงายเอย ดาวกระจายทรงกรด อุ่มแก้วเทียมรถ ว่าจะไปชมเดือน
ผิซะเง้ง แลดูดาวเอย ดาวใดไม่งามเหมือน เจ้าแม่นา

โอ โละเห้ย โละเห้ยเอย เห้ เห้ เห้ เห้ เห้ โละเห้ย เดือนหงาย เอย ดาวกระจาย
แจ่มแจ้ง สวน้อยขอแบ่ง เอย พักให้แต่พอทำให้ เอย เจ้าไม่มากนัก คนเขามักจะนิทาให้ เอย
ไปแต่พอทว เอย สร้อยสดาของเรียม เอย

ฯลฯ

เพลงปฎิพากย์

หมายถึงเพลงพื้นบ้านที่ร้องเล่นกันในโอกาส และเทศกาลต่าง ๆ ลักษณะเฉพาะของ
เพลงปฎิพากย์ คือเป็นเพลงที่ร้องตอบโต้กันระหว่างฝ่ายชาย กับฝ่ายหญิง ถ้ามีการจำไปแสดง
เรียกว่า "เพลงหา" เพลงปฎิพากย์ภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีขั้นตอน
เหมือนกันทุกเพลง คือ (อมรา กล้าเจริญ. 2528)

1. ไหว้ครู
2. แต่งตัว
3. ทักทาย (ประ)
4. ลักหา พาหนี
5. ชิงชู้ ตีหมาผัว
6. ลา
7. ให้พร

อย่างไรก็ตาม ไม่ถือเป็นเรื่องตายตัวว่าจะต้องมีครบทุกอย่าง บางที่ฝ่ายหญิง ไม่เล่นด้วย
การเล่นเพลงก็อาจยุติลงอย่างกระทันหัน

ตัวอย่าง เพลงปฎิพากย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทไหว้ครู เพลงเรือ)

กล่าวกลอนขอย้อนกลับ	ลูกจะขอคำนับอภิวันที่
ลูกจะไหว้ครูจึงไปทั้งครูกับ	ยกมือคำนับทั้งนั้น
เลยไหว้ครูพักที่ได้ลักจำ	ครูแนะครูนำทุกท่าน
ท่านเป็นผู้เจนนัดอยู่บ้านวัดนันทรี	ทั้งครูหลงครูหลีกก็เข้าขึ้น
ไหว้ที่พี่ประโยชน์ไหว้ครูสมโภชนบ้านไทย	ลูกก็ยังจำได้เคยไปเล่นด้วยกัน
เลยไหว้ครูหว่านเป็นตามะหัด	คำพระท่านจัดบอกว่าอภิวันที่
บ้านอยู่หัว ไร่ที่ท้ายอ่างทอง	ความกรีกความกรองของแกไม่บัน
สั่งสอนลูกศิษย์ดวงจิตอารี	ชายว่าหยิ่งงี้ให้หญิงว่าหยิ่งงั้น
เดชะกฤษให้ได้ผลรางวัล	ขอให้ลูกมีปัญญาเอ๋ย

(นายย้อย สำเภาลอย)

บทแต่งตัวเพลงฉ่อย

ใครหนอนะใครมาเรียกตัวข้า	อยู่ที่ไหนอยู่ที่ไหน
จัดแจงแต่งตัวฉวีหวัผัดหน้า	ว่าจะไปดูหน้าพี่ชาย พี่ชาย
จึงหยิบกุญแจเข้ามาไขหีบ	และฉวยหยิบแพรจีบขึ้นสะไบ
ฉับหยิบกระจกเอ๋ยว่ากันสอง	หยิบแล้วก็มามองดูกาย
ฉับเห็นว่าผมมันว่าไม่งาม	เงื่อเอาหยิบน้ำมันใส่มันใส่
ฉับหยิบแหวนเพชรเจ็ดการัต	ฉับเลยหยิบเข็มขัดถือไว้ ถือไว้
เอาเข็มขัดเข้ามารัดพุง	สวยน้องก็นั่งผ้าลาย (จา ฉ่า ซา

หนอยแม่)

ฉับเอาเข็มขัดเข้ามารัดพุง	หนูน้อยก็นั่งผ้าลาย
ฉับมาแต่งตัวเสียให้สวยสด	ให้ชายเห็นชายชดน้ำลาย น้ำลาย
ฉับเหลือบชะเง้อแลลอด	ไธ้ตาฉับก็สอดออกไป

(นางขึ้น รื่นยศ)

บทัทักทาย (ประ - ปลอบ) เพลงเรือ

(ประ) ได้พานพบประสบพิกลาง
 พิศดูโอษฐ์สอาดยังกับชาติเข้าจุ่ม
 ผิวน้ำเจ้าออกเหมือนยังพอกสบู
 ทั้งสองพระกรแอ่นอ่อนนอกแปรี
 พิศรูปประหงทรงระเห
 แลดูส่าอย่างยังกับนางในหลวง
 แลดูเอี่ยมส่าอย่างเหมือนนางในหลวง
 แต่พอรู้ความแน่ เขาจะแห้วป่า
 นุ่งผ้าใหม่ ๆ ซ้ำใส่ทั้งเสื้อ
 มาตามวารินนกบินตะบึง
 พี่เที่ยวได้ทองเมียงมองเขม้น
 เดี่ยวนี้ประสบพบหล่อนพี่จึงวอนด้วยหวาน
 ถ้าแม่นจะเป็นคู่รักเอ๋ยปากไว ๆ

พี่จึงปลอบกับนางไม่จาบจ้วง
 แลดูผมเป็นพุ่มกุแถมเป็นพวง
 แม่ใส่ตุ้มหูกำคาง
 เหมือนโอยแระเมื่อจะอ่อนทั้งวง
 สองเต้าก็โตเต็มทรวง
 ดวงพักตร์อย่างดวงเดือนเอย
 วงพักตร์เหมือนดวงเดือนหงาย
 นั่งคอยเวลาจนตะวันออกบ้าย
 ขวนเพื่อนลงเรือแล้วก็พาย
 ได้ยินกลองตึง ๆ พี่ก็เลยส่งท้าย
 หาน้องไม่เห็นเล่นเอาพีใจหาย
 ดูค่อยเบิกบานสบาย
 เกิดแม่คนเป็นนายเพลงเอย
 (นายผ่อน อยู่อาพล)

บทชิงชัย

- (ผัวเก่า) เอ็งมาเก็บเครื่องยาเอ็งมาหาเครื่องหยูก
 ธรรมเนียมเอ็งมาผัวมิได้ว่าเล่น
 เอ็งมาผลิตมาเพลินไปเสียจนเกินสนุก
 หรือเอ็งมาท้วงท้วงแต่จนเข้าบ้านไม่ได้
- (เมีย) เมียบอกเท่าไรหรือก็ไม่เชื่อ
 ลูกเล็กเจ็บไข้ลูกใหญ่เป็นทราง
 ถ้าเครื่องยามันพอแล้วเมียจะห่อตะพาย
- (ผัวเก่า) คิดมาคิดไปคิดได้อีกที
 แล้วก็มีเนื้อความเข้าไปถามผัวดู
 เขาถือกันฉาวเขาเล่ากันฉ่า
 เขาถือกันจนฉาวเขาเล่ากันจนเบื่อ
 เขาว่าเอ็งมีขี้ผัวไม่รู้ไม่เห็น
 ให้ออกผัวตามตรงผัวไม่ทรงพิโรธ
 บอกผัวดี ๆ ผัวไม่ตีไม่ด่า
 จะใส่ตะกร้าล้างน้ำเสียวันสามกระบวย
- ผัวไม่ว่าอะไรเลยเอ๋ย
- ไม่เหลียวหลังห่วงลูกหรืออย่างไร
 พอตะวันเย็น ๆ ทำไมไม่ไป
 ช่างไม่คิดถึงลูกเล็กใหญ่
 ผัวก็จนน้ำใจจริงเอ๋ย
 ผัวเอ๋ยเมียก็เหลืออาลัย
 มันห่วงหน้าห่วงหลังเสียนี้กระไร
 จันไม่ว่าอะไรเลยเอ๋ย
 ฝ่ายว่าตัวเรานี้ยังสงสัย
 ก็อยากจะรู้เป็นไป
 ชาวบ้านเขาก็ว่ากันมากมาย
 ไปจนตลอดบ้านเหนือบ้านใต้
 ให้อ้อเนื้อความมันจะเป็นอย่างไร
 จะยินยอมยกโทษให้ก็ได้
 เรามีเรื่องก็ว่ากันไป
 พอหมดเมื่อกหมดความแล้วค่อยเอากันใหม่

(นายย้อย ส้าเกาลอย)

บทรองลา

เพลงจาก

(ชาย) เอ๋ยมาว่ากันอยู่หลัด ๆ
 เห็นหน้าที่ไรหัวใจวายวับ
 พี่มา...เลยโอดโอย
 มารักกันยังไม่ทันจะร่วม
 ก่อพระทรายยังไม่ทันเต็มองค์
 พี่มานึก ๆ หรือก็จะจาก
 จะขอฝากหนามแท้ไว้สักแต่หนามไผ่

(หญิง) เมื่อออกเยือนเอ๋ยปากออกปากจะลา
 จะมาจากกันหลัด ๆ
 เรามาเสี่ยงสัจย์อธิษฐาน
 ว่าพ่ออ้อยอ่นเล่าเอน
 พ่อนกกาเหว่าเสียงหวาน
 แสงดาวจะเคลื่อนแสงเดือนจะดับ
 ก็มาเสี่ยงสัจย์อธิษฐาน

 ไม่ควรพลัดหรือก็มาพลัดกันไป
 ลมร่อยແທບจะจับลง ไป
 ความรักความโดยนั้นเสียได้
 บังเอิญน้ำก็มาท่วมกระได
 แม่เอ๋ยบังเอิญล้มลงมาละลาย
 นึก ๆ แล้วก็ไม่อยากจะไป
 เมื่อคู่รักจะไกลนางเอย
 เล่นเอาชลน่านองไหล
 ไม่ควรพลัดมาหรือพลัดกันไป
 เกิดชาติหน้าพบกันใหม่
 เมื่อตะวันเอน ๆ ก็ต้องไกล
 ก็เราเคยกันพี่ชาย
 จะให้.....
 ถ้าชาติหน้าพบกันไม่เป็นไร

(นายอ้อย สำเภาลอย

นางอวย คงนาคพเนรว)

เพลงประกอบการละเล่น

เพลงแม่ศรี

เชิญเอ๋ยเชิญลง
องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์
เข้าตัวน้องข้า

เชิญพระองค์สิทธิ์
ให้เนรมิตรลงมา
แม่คนทรงเอ๋ย

เชิญเอ๋ยเชิญมา
ขี่ช้างงาเดียว
คำเอ๋ยวันนี้

เชิญพระเจ้าเขาเขี้ยว
มาลงแม่น้องตาต้า
มาเข้าแม่คนทรงเอ๋ย

เชิญเอ๋ยเชิญมา
ขี่ช้างงกก
คำเอ๋ยวันนี้

เชิญพระเจ้าเขาดก
มาลงแม่น้องตาต้า
มาเข้าแม่คนทรงเอ๋ย

แม่ศรีเอ๋ย
ยกมือไหว้พระ
ชนคิ้วเจ้าต่อ
ชักผ้าขึ้นชม

แม่ศรีสาวสะ
ว่าจะมีคนชม
คอเจ้ากลม
ชมแม่ศรีเอ๋ย

ฯลฯ

(นางสาวเกะ เจริญภาค)

เพลงราวง (ราโตน)

วิทยากร นายสง่า สละศิริ

หอมเอ๋ยหอมเอื้องดงนี้

หอมระรื่นชื่นใจอยู่ในแดนดง

เป็นบุดูตาเอ๋ยवासनาล่อง (ข้า)

มาพบนางกลางดงอยู่ในพงกระพังเอ๋ย

เอ๋ยหอมเอ๋ยหอมเอื้องดงไหน

หอมระรื่นชื่นใจหอมอยู่ในแดนดง

เป็นแต่เพียงบุดูตาชะชะवासนาล่อง

หอมระรื่นชื่นใจหอมอยู่ในดงไหนเอ๋ยชะ

กลิ่น เจ้าหอมพยอมหอมกระไร

ขอให้ชื่นใจหอมกระไรเอื้องเอ๋ยชะ (ข้า)

หอมอยู่ในแดนดงชะ (ข้า)

หอมเอื้องไพรจนหอมไปจนวันพี่เอ๋ย

ฯลฯ

เพลงประกอบพิธี

พิธีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวไทยภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดอยุธยา และจังหวัด
ใกล้เคียงบางอย่างไม่มีผู้ปฏิบัติแล้ว แต่บางอย่างก็ยังมีบทบาทอยู่ในที่นี้ จะยกตัวอย่างเพลง
ประกอบพิธีประกอบพอสั่งแบบ

แหล่งทำขวัญนาค

วิทยากร : นายสะอาด กิจโชคดี

"ศรีศรีลือธิดองค์วิเศษ ข้าพเจ้าจะขอเชิญเทวทูตขึ้นทเวศในวิมานแดนตะวัน อันที่ท่าน
ทรงมหันต์ทรงอิทธิฤทธิ์ ท้าวเธอก็ได้ทรงสถิตย์อยู่ทั่วแห่งจักรวาล จงมาช่วยอวยพรไพธิสมภาร
ทั่วหน้าให้ภิญโญโสภาคเจริญผล อีกทั้งบวงประชาชนทั้งชายชวา มีบิดรและมารดา ท่านมานั่ง
ท่านอยู่เป็นประธาน ล้วนแต่มีจิตอันเบิกบานแสนยินดีในวัตรจริยพ้อ ได้บวงเป็นหน่อเนื้อเชื้อ
ที่พระชินวงศ์ พ่อนาคเอ๋ยวันพรุ่งนี้และหน่อพ้อจะได้ไปทรงเครื่องกาสาวิ ข้าแต่เจ้าจะขอกำจัด
ขันธมารทั้งห้าอย่าได้มาเบียดเบียน มาแฉะเวียนเขาราวี ขันธมารเจ้าเอ๋ยอย่าได้มาย่ำย
ให้พ่อนาคมีอาพาธ อีกทั้งพระยามัจจุราชอย่าได้มาพิชิตให้พ้อถึงซึ่งปลัดชีวิต ทั้งกิเลสในดวงจิต

จงกำจัดเสียให้จิตว่าง จงพิฆาตขันธมารเสียให้เหินห่างอย่าได้ไปยินยล จงตั้งใจบรรพชาเพศ
ให้สำเร็จผลสภาพ ใจของพ่อนี้เอยอย่าได้ย่อหย่อนให้ผ่องแผ้ว ประคุดหนึ่งน้ำในคนโทแก้ว
อันที่ใส่ให้บริสุทธิ์ ในวันที่พ่อจะได้กำเนิดมาเป็นมนุษย์นี้มิใช่ง่าย พระอาจารย์ท่านได้กล่าวไว้
ในบาลีทั้งพระธรรม เจ็ดคัมภีร์ท่านได้กล่าวไว้ในปฐกถาในครรภ์ของพระชนนี ประคุดหนึ่งบนทราย
จามรีมาชุป น้ำมัน เช็ดสลับเสร็จเสียเจ็ดหน ยังเหลือน้ำมันที่ติดอยู่ปลายขนแห่งผงสัตว์ ทั้งในบาลี
ท่านก็ชี้ไว้แน่ชัดแล้วว่าอุปมาประคุดหนึ่งน้ำล้าง เนื้อนั้นหนาอันเจือจาง กว่าจะได้เกิดก่อน
มันคงสล้างตั้งหน้าผากขึ้นมาก่อน จึงได้แลเห็นเหตุด้วยว่าเนตรทั้งสองของพ่อประคุด
พองไป..."

แหล่งทำขวัญข้าว

ขอเชิญขวัญเอย มาในวันนี้จะขอเคารพพระโพสพแต่เดิมกาล มีทั้งข้าวนาหวาน และ
ข้าวนาดำ ทั้งข้าวหนักและข้าวเบา ขอเชิญขวัญข้าวให้มาสถิตที่ บัดนี้จะพรรณนาชื่อข้าว
พันธุ์หนึ่งเล่าข้าวสาลี พันธุ์หนึ่งมีข้าวนาแขก พันธุ์หนึ่งแปลกข้าวสร้อยสวิง พันธุ์หนึ่งชื่อว่า
โพทีบ้าง พันธุ์หนึ่งกระด้างข้าวสาวแปลก อันพันธุ์หนึ่งเรียกแยกว่าสาวชม อีกพันธุ์หนึ่งนำ
ชมเรียกยองโย ข้าวสายสร้อยข้าวขาวอ้อยอังสะ สร้อยฟ้าสร้อยทองข้าวนางตะคองทองตาล
ทองสีชมพูข้าวดอกประคูด ชมพูนางหงส์บรรจงนางงาม ข้าวเหนียวพันธุ์ไม่เสียเลยสักปี
ข้าวเหนียวข้อมะปรางเม็ดรวงติดจะห่างอยู่แต่ข้าวเหนียวจันยา เอย....ข้าวและหญ้าดอก
มะขามเม็ดงามดี มีกลิ่นหอมเฟื่องฟุ้งขอเชิญมาอยู่ในยุ้ง ให้เรื่องรุ่งสบายกายนิราศโรคทั้งปวง
Oแล้วนึกขึ้นว่าถ้าไม่ร่วงที่ดิน ขอเชิญมาลั่นทุกถิ่นทุกฐาน มีทั้งข้าวนาหวานและข้าวนาดำ ทั้ง
ข้าวหนักข้าวเบา ขอเชิญขวัญข้าวให้มาสถิตที่ ขอเชิญขวัญเอย....จงมาชมบายศรีกลอง
กลองอันไพเราะแล้ว ขอเชิญขวัญทูลกระหม่อมแก้วมาในวันนี้ ถ้าจะซื้อขอให้ง่าย แม้จะขาย
ของให้ตีมีราคา ลูกจะได้คุณค่า จะได้ไปศาสนาแทนผล จะได้อุทิศส่วนกุศลไปให้พระแม่เสีย
แต่เพลา วันนี้....เอย....."

คุณค่าของเพลงพื้นบ้าน

สุกัญญา ภัทรราชย์. (2531 : 268 - 272) ระบุคุณค่าของเพลงพื้นบ้านไว้ ดังนี้

1. ให้ความบันเทิง

เพลงพื้นบ้านทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นเพลงเด็ก หรือเพลงผู้ใหญ่ จะประกอบด้วย ท่วงทำนอง จังหวะ และเนื้อร้อง ซึ่งก่อให้เกิดอารมณ์ที่ผ่อนคลาย สบายใจ เพลงบางประเภท ก็มีจังหวะรุกร้าชวนให้สนุกสนาน ครื้นเครง นอกจากนี้ บางเพลงยังประกอบ ท่ารำ ซึ่งเป็นไปอย่างธรรมชาติ ไม่ลึ้งจะมีแบบแผน แฉ่นอน เพลงพื้นบ้านจึงเป็นเสมือนสิ่งบันเทิงอย่างวิเศษของสังคมชนบทที่ยังไม่มีความบันเทิงรูปแบบใหม่ ๆ เช่น ปัจจุบัน

2. ระบายความคับข้องใจ

เนื่องจากเพลงพื้นบ้านเป็นช่องทางของการสื่งแฉงอารมณ์ อันหลากหลายของมนุษย์ บางเพลงจึงเป็นทางออกของความกดดัน ความคับข้องใจ ความว้าเหว่ ของผู้ร้องเพลงไปในตัว อารมณ์ดังกล่าวอาจเกิดจากสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และค่านิยมของสังคมที่แวดล้อมอยู่

3. สร้างความผูกพัน และความสามัคคี

ในอดีตเมื่อสังคมชนบทยังไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวก หรือเครื่องผ่อนแรง เยี่ยงปัจจุบัน เพลงพื้นบ้านจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคี เพื่อก่อให้เกิดเป็นพลังของชุมชน เช่น เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว ฯลฯ ก่อให้เกิดความพร้อมเพรียงในการทำงาน เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้เข้าร่วมพิธี ย้ำความเป็นสมาชิกของกลุ่ม สร้างสายใยแห่งความรัก ความผูกพัน ทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงบลดบเด็ก ระดับหมู่บ้าน เช่น เพลงปฏิพากย์ หรือเพลงประกอบการละเล่น เป็นต้น

4. ควบคุมสังคม

แม้ว่าเพลงพื้นบ้านจะมุ่งเน้นความบันเทิงเป็นหลักแก่นเนื้อหาของเพลงพื้นบ้าน โดยทั่วไปก็มักจะกล่าวถึง ข้อควรปฏิบัติ อันเป็นการควบคุมทัสถานของสังคม เช่น การอั้งธรรมะ หรือการอั้งบิดา มารดา เป็นต้น คำนิยมหลายประการ ที่สังคมภาคกลางคาดหวังไว้ เช่น ความกตัญญูรู้คุณ การไม่ประพฤตินอกใจของผู้เป็นสามีหรือภรรยา ความเอาใจใส่ในกิจการบ้านเรือนของสตรี ฯลฯ เป็นต้น

5. ให้การศึกษา

เนื้อหา และวิธีการ เพลงพื้นบ้าน กล่าวได้ว่า คือรูปแบบของการให้การศึกษาแก่ผู้อยู่ในสังคมเดียวกัน เนื้อหาที่เพลงพื้นบ้านให้การศึกษา ได้แก่

5.1 ระบบคุณค่า หมายถึง สิ่งที่สังคมให้ความยอมรับ นับถือว่าเป็นของดี ของจริง ระบบคุณค่าในเพลงพื้นบ้านภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะเน้นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถัดมาได้แก่ บิดา มารดา ครู อาจารย์ จากการศึกษายังพบอีกว่า เพลงพื้นบ้าน ให้คุณค่าแก่สิ่งแวดล้อม เช่น แม่น้ำ ลม เมล็ดข้าว ผืนแผ่นดิน สูงยิ่งโดยกำหนดเป็นเทพ หรือเทพี เช่น แม่คงคา พระพาย แม่โพสพ แม่ธรณี อีกด้วย ถึงกับกำชับไว้ว่าห้ามด่าลม ด่าฝน เป็นต้น

5.2 ระบบความสัมพันธ์ เพลงพื้นบ้านจะอธิบายความสัมพันธ์ของบุคคลต่อบุคคล เช่น การแลกเปลี่ยนในบทบาทวิชา การเช่นผี ในพิธีแต่งงาน มิฉะนั้นก็เป็นการเชื่อมโยงบุคคลเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ร้องถึงนกกาเหว่า นกเขา ตู๊กแก ไก่ป่า ฯลฯ เป็นต้น

5.3 ระบบการทามาหากิน เพลงพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิต การปลูกข้าว เนื้อเพลงพื้นบ้านจำนวนมาก จึงอธิบายขั้นตอนการทำนา พันธุ์ข้าว ชนิดต่าง ๆ เรือต่าง ๆ ปลาชนิดต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์การปลูกข้าว การหาปลาน้ำจืดต่าง ๆ เป็นต้น

การนำเพลงพื้นบ้านไปใช้ประกอบการเรียนการสอนภาษาไทย

เนื่องจากเพลงพื้นบ้านประกอบด้วยฉันทลักษณ์ เนื้อร้อง ทานอง และจังหวะเป็นหลัก มีรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ผู้สอนภาษาไทยอาจนำรูปแบบ และเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านมาใช้เป็นสื่อประกอบบทเรียนภาษาไทยได้ดังนี้

1. ฉันทลักษณ์ เนื่องจากฉันทลักษณ์ของเพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่แล้วจะมีความง่าย ไม่ซับซ้อนสามารถนำมาเป็นแบบอย่าง สอนการประพันธ์ โดยให้นักเรียนทดลองแต่ง
2. เนื้อร้อง เพลงพื้นบ้านส่วนมาก มักใช้คำพื้น ๆ แต่ก็จะมีสำนวนโวหารแบบชาวบ้านปะปนอยู่ทั่วไป ดังนั้น ครูจึงสามารถใช้เนื้อร้องเพลงพื้นบ้านเพื่อสอนหลักภาษา เช่น ประเภทของคำวลี ประโยค และสำนวนได้ด้วย
3. ทานอง และจังหวะ สามารถใช้ได้ทั้งในการนำเข้าสู่บทเรียน ขึ้นสอน หรือขึ้นสรุป ทั้งนี้ครูภาษาไทยจำเป็นต้องประพันธ์เนื้อเพลงขึ้นให้สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ ทานองและจังหวะเพลงพื้นบ้าน โดยประสมประสานวัตถุประสงค์ และเนื้อหาของบทเรียนเข้าไปด้วย ก็จะทำให้นักเรียนจำหรือเข้าใจบทเรียนได้ง่ายยิ่งขึ้น

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการสอน
2. พังตัวอย่าง สันทนาชัฏคามวิทยากรท้องถิ่น
3. ฝึกร้องเพลงพื้นบ้านบางชนิดจากวิทยากรท้องถิ่น
4. รวบรวมข้อมูลเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่น

สื่อการสอน

1. เทปเพลงพื้นบ้าน (เพลงเรือ เพลงกล่อมเด็ก)
2. ตัวอย่างเนื้อเพลงพื้นบ้าน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวัดและประเมินผล

1. ทำแบบฝึกหัด (เขียนตอบสั้น ๆ)
 - 1.1 เพลงพื้นบ้าน หมายถึงอะไร ?
.....
.....
 - 1.2 เพลงพื้นบ้านมี 2 ประเภทใหญ่ คือ
ก.ตัวอย่างเช่น.....
ข.ตัวอย่างเช่น.....
 - 1.3 เพลงพื้นบ้านตามเอกสารเป็นเพลงประเภทใด
ก.
ข.
ค.
ง.
จ.
 - 1.4 จงระบุคุณค่าของเพลงพื้นบ้านมา 3 ข้อ อธิบาย ประกอบสั้น ๆ
2. สังเกตทักษะการร้องเพลงพื้นบ้าน (เน้นท่วงนอง และจังหวะ)
3. ประเมินผลรายงานการศึกษารวบรวมข้อมูลเพลงพื้นบ้าน และการประยุกต์ใช้ข้อมูลกับบทเรียนภาษาไทย

หนังสืออ้างอิงประจำบท

ภิญโญ จิตต์ธรรม. เพลงชาวบ้านสงขลา. สงขลา : วิทยาลัยครูสงขลา, 2516.

วิชา ทรวงแสง. ข้อมูลมขปาระ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา :
วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2531.

..... รายงานการวิจัยเรื่อง เพลงเรือบ้านสายทอง อ.ป่าโมก จ.อ่างทอง และ
บ้านปลายน้ำ อ.บางปะหัน จ.พระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา :
วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2533.

สุกัญญา ภัทรชัย. "บทบาทของเพลงพื้นบ้านต่อสังคมไทย," ใน เอกสารการสอนชุด
วิชาภาษาไทย 8. หน้า 268 - 272. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

สุมาลย์ เรืองเดช. "เพลงพื้นบ้าน," ใน คู่มือปฏิบัติการวัฒนธรรมพื้นบ้าน. หน้า 8.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2527.

อมรา กล้าเจริญ. การศึกษารวบรวมเพลงพื้นบ้าน "เพลงเรืออยุธยา".
พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2528.

Thompson, Stith. "Folk Literature," in The New Encyclopedia
Britanica. V.7. p. 457. Chicago : Encyclopedia Britanica,
Inc., 1980.

บทที่ 5

ภาษิต และสำนวน

จุดประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้ทราบความหมายของภาษิต และสำนวน
2. เพื่อให้ทราบที่มาของภาษิต และสำนวน
3. เพื่อให้ทราบรูปแบบของภาษิต และสำนวน
4. เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของภาษิต และสำนวน
5. เพื่อให้สามารถนำภาษิต และสำนวนท้องถิ่นประยุกต์ใช้ในบทเรียนภาษาไทยได้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบาย ความหมาย และที่มาของภาษิต และสำนวนได้
2. ระบุรูปแบบ ภาษิต และสำนวนที่กำหนดให้ได้
3. ยกตัวอย่างภาษิต และสำนวนที่ปรากฏในท้องถิ่นได้อย่างต่ำ 10 สำนวน
4. ออกแบบบทเรียนภาษาไทยที่ใช้ภาษิต และสำนวนท้องถิ่นประกอบได้

หัวข้อเนื้อหา

1. ความหมายของภาษิต และสำนวน
2. ที่มาของภาษิต และสำนวน
3. ประเภทภาษิต และสำนวน
 - 3.1 ภาษิตประเภทไม่มีสัมผัส
 - 3.2 ภาษิตประเภทมีสัมผัส
 - 3.3 ภาษิตประเภทเล่นคำซ้ำและคำล้อ
 - 3.4 สำนวนประเภทไม่มีสัมผัส
 - 3.5 สำนวนประเภทมีสัมผัส

4. คุณค่า หน้าที่ของภาษิต และสำนวน
 - 4.1 ด้านการศึกษาอบรม
 - 4.2 ด้านสังคม
 - 4.3 ด้านภาษา และการสอนภาษาไทย

เนื้อหา

ความหมายของภาษิต และสำนวน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 617) ให้ความหมาย คำว่า "ภาษิต" ไว้ดังนี้ น. คำกล่าว ตามศัพท์เป็นคำกลาง ๆ ใช้ทั้งทางดี ทางชั่ว แต่โดยความหมายแล้ว ประสงค์คำกล่าวที่ถือว่าเป็นคติ

ส่วนคำว่าสำนวน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 กำหนดความหมายว่า

สำนวน น. ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่าสำนวนโวหาร คติ เช่น บิดสำนวนถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง การแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษ เฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ หรือหนังสือแบบหนึ่ง ๆ ลักษณะนามที่ใช้เรียกข้อความรายหนึ่ง ๆ เช่น ข้อความสำนวนหนึ่ง บทความ 2 สำนวน

โดยทั่วไปเรามักได้ยินว่า ภาษิต สำนวนในความหมายที่แตกต่างกันบ้าง คล้ายกันบ้าง บางทีแยกออกจากกันได้ยาก ได้มีผู้พยายามจำแนกความแตกต่างระหว่างภาษิต กับสำนวนไว้บางประการ ดังนี้ (นวลัย สุวรรณธาดา. 2531 : 860 - 861)

1. ความสั้นยาว ภาษิตมักจะยาวกว่า สำนวน

ตัวอย่างภาษิต	รักวัวให้ผูก	รักลูกให้ตี
	อยู่บ้านท่านอย่าพึ่งดูดาบ	ปั้นวูปั้นดาบให้ลูกท่านเล่น ฯลฯ

ตัวอย่างสำนวน	หอกข้างแคร่	โก่ได้พลอย
	ได้แก่แม่ปลาช่อน	เสียดิจัน
	ฯลฯ	เป็นต้น

2. ความคล่องจอง ภาษิตมักประกอบด้วยถ้อยคำที่มีสัมผัส คล่องจอง ชวนให้จดจำได้ง่าย

ตัวอย่างภาษิต	รักวัวให้ผูก	รักลูกให้ตี
	ดูช้างให้ดูหน้าหนาว	ดูสาวให้ดูหน้าร้อน
	อย่าไว้ใจทาง	อย่าวางใจคน
	อย่าชุกคนด้วยปาก	อย่าถากคนด้วยตา
	ฯลฯ เป็นต้น	

สำนวน เนื่องจากเป็นข้อความสั้น ๆ จึงมักไม่มีสัมผัส เช่น

คมในนัย	ขี้ช้างจับตักแตน
สูงเหมือนเปรต	ดินพอกหางหมู
ฯลฯ เป็นต้น	

3. จุดมุ่งหมาย ภาษิตมุ่งสอนให้คิด หรือทำตาม เช่น ไฟในอย่า่น้ำออก โปนออกอย่าหน้าเข้า, มือไม่พายอย่าเอาเท้าราน้ำ, ไม่เห็นน้ำอย่าเพิ่งตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกอย่าเพิ่งโก่งหน้าไม้ ฯลฯ เป็นต้น

สำนวน เป็นการกล่าวแทนความหมายของสิ่งหนึ่ง เพื่อเน้นคำพูดใหม่น่าหนักขึ้น โดยหลีกเลี่ยงการกล่าวตรง ๆ ไม่มีเจตนาสั่งสอน เช่น จุติได้คำต่อ, ปิดทองหลังพระ เข้าหุ้ยยทะลุหุ้ย, น้ำกลิ้งบนใบบอน ฯลฯ เป็นต้น

4. การกลายคำ หรือกลายความหมาย

ภาษิต มักรักษากถ้อยคำ และความเดิมไว้ได้ แม้จะตกทอดมาเป็นร้อย ๆ ปี เช่น รักดีทามจ้าว รักชั่วทามเส้า, ชื้อผ้าให้ดูเนื้อ ชื้อเลื้อให้ดูลาย, น้ำขึ้นให้รีบตัก ฯลฯ เป็นต้น ส่วนสำนวน มีการเกิดใหม่ และสูญหายตามสมัย สำนวน เช่น สมอมีไว้คิด ขีวดีมีไว้สู้ หน้าบานเหมือนจานดาวเทียม เลือสิ่งให้กระตึงแรด ฯลฯ เป็นต้น

เกณฑ์พิจารณา จำแนกภาษิต และสำนวน 4 ประการข้างต้น อาจใช้ไม่ได้กับภาษิตสำนวนบางบท ซึ่งกำกวมกัน บางท่านจึงเรียกข้อมูลประเภทนี้รวม ๆ กันว่า สำนวน

ที่มาของภษิต และสำนวน

เจือ สตะเวทิน (2515 : 9 - 12) กล่าวว่า สุภษิต และสำนวนมิได้เกิดจากนักปราชญ์ราชบัณฑิต เท่านั้น แต่เกิดจากชาวบ้านทั่ว ๆ ไปด้วย ที่มาของภษิต และสำนวนแยกได้เป็นหลายลักษณะ ดังนี้

1. ภษิต และสำนวนที่เกิดจากสัตว์ เช่น นกสองหัว ช้างตายทั้งตัวเอาใบัวบิ๊ด หมิกินผึ้ง แมวเฝ้าปลาอย่าง ฯลฯ
2. ภษิต และสำนวนที่เกิดจากอวัยวะ เช่น เจยหน้าอำปาก มือไม่พาย เอาเท้าราน้ำ, มัดมือชก ฯลฯ เป็นต้น
3. ภษิต และสำนวนที่เกิดจากเครื่องมืออาชีพ เช่น เข็นครกขึ้นเขา, พุงหอกเขารก ฝนทั่งให้เป็นเข็ม, ออกเรือจึงหาถ่อ ตั่งหม้อจึงหาพื้น ฯลฯ เป็นต้น
4. ภษิต และสำนวน ที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น น้ำนิ่งไหลลึก, ฝนตกไม่ทั่วฟ้า น้ำลดตอผุด, ไม่มีมูลพวยพามาไม้ขี้, มดแดงเฝ้ามะม่วง ฯลฯ เป็นต้น
5. ภษิต และสำนวนที่เกิดจากอารมณ์ เช่น เสียทองท่วมหัว ไม่ยอมเสียตัวให้ใคร, ชักคอคนไม่ขาว, อย่ารักเหากว่าผม ฯลฯ เป็นต้น

นอกจากข้างต้นแล้ว บางท่านยังระบุที่มาของภษิต และสำนวนเพิ่มเติมออกไปอีกมาก เช่น จากอาชีพ และการทำมาหากิน จากความเชื่อ และขนบประเพณี จากนิทานพื้นบ้าน จากเหตุการณ์ หรือประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ เป็นต้น รวมความได้ว่า ภษิต และสำนวนเกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ พฤติกรรมมนุษย์และสังคม ที่บรรพชนได้เฝ้าสังเกต และลงสรุปไว้ เพื่อใช้อธิบาย ขยายความ พฤติกรรมมนุษย์ ด้วยถ้อยคำเพียงไม่กี่คำ

ประเภทภษิต และสำนวน

การแบ่งประเภทภษิต และสำนวนมีผู้แบ่งไว้หลายลักษณะด้วยกัน เช่น แบ่งตามที่มา มูลเหตุที่เกิด (บุปผา ทวีสุข. 2520 ; พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ. 2528 ; อ้างอิงมาจาก รัฐบาลพรรค เศรษฐวัฒน์. 2515) แบ่งตามภษิตสากล (เจือ สตะเวทิน. 2515) แบ่งตามสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ

ส่วนการแบ่งอีกลักษณะหนึ่งอาศัยรูปแบบการใช้ภาษา เช่น ถ้อยคำ วลี ประโยค
วรรคตอนสัมผัส เป็นเกณฑ์ เช่น ฐะปะนีย์ นาครทรรพ กิ่งแก้ว อัทธการ เป็นต้น
ในที่นี้ใช้เกณฑ์ของ นวลัย สุวรรณธาดา (2531 : 863) ซึ่งจำแนกไว้ดังนี้

1. ภาษิตประเภทไม่มีสัมผัส
2. ภาษิตประเภทมีสัมผัส
3. ภาษิตประเภทเล่นคำซ้ำ และคำล้อ
4. สำนวนประเภทไม่มีสัมผัส
5. สำนวนประเภทมีสัมผัส

ดังจะได้อธิบาย และยกตัวอย่างภาษิต สำนวนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ
จังหวัดใกล้เคียง ประกอบดังต่อไปนี้

1. ภาษิตประเภทไม่มีสัมผัส ภาษิตลักษณะนี้เน้นจังหวะ น้ำหนัก และความหมายของ
คำเป็นสำคัญ อาจเป็น กลุ่มคำ เช่น วัวลี้มตีน, โยนกลอง, ตาลยอดด้วน, คำไฟแลบ,
น้ำใต้คอก, ข้างจับตักแตน, ปลุกเร็นคร่อมคอ ฯลฯ เป็นประโยค เช่น คนลุ่มย่าข้าม,
นกน้อยทาร์ังแต่พอตัว, ปลาหมอตายเพราะปาก, น้ำกลิ้งบนใบบอน ฯลฯ เป็นต้น

2. ภาษิตประเภทมีสัมผัส ภาษิตลักษณะนี้มีทั้งประเภทวรรคเดียว และหลายวรรค
มักมีคำตั้งแต่ 4 คำขึ้นไป ถ้าเป็นวรรคเดียวจะมีสัมผัสคู่กลาง แต่ถ้ามี 2 วรรคขึ้นไป จะมี
สัมผัสนอก ระหว่างวรรค

ตัวอย่างประเภทวรรคเดียว เช่น

สูกเอาเผากิน

ขายผ้าเอาหน้ารอด

ใจไม้ไผ่ระกำ

ชักใบให้เรือเสีย

หวานลิ้นกินตาย ฯลฯ เป็นต้น

ประเภทสองวรรค

มีทองเท่าหนวคัก	นอนสะดุ้งจนเรื้อนไหว
รู้หลบเป็นปีก	รู้ลึกเป็นหาง
น้ำมาปลาकिनมด	น้ำลตมดकिनปลา
รักยาวให้บัน	รักสั้นให้ต่อ
ฯลฯ	เป็นต้น

3. ภาษิตประเภทเล่นคำซ้ำ และคำล้อ

คำซ้ำในภาษิตหมายถึง คำคำเดียวกัน แต่วางไว้คนละตำแหน่ง คนละวรรคกัน ทำให้ภาษิตมีความไพเราะคล้องจอง จำได้ง่าย

ตัวอย่างประเภทคำซ้ำ เช่น

รักดีห้ามจั่ว	รักชั่วห้ามเสา
เกลียดตัวกินไข่	เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง
รักวัวให้ผูก	รักลูกให้ตี
ไถ่ถามเพราะชน	คนงามเพราะแต่ง
คนยากว่าผี	คนมีว่าศพ
อย่าขุดคนด้วยปาก	อย่าถากคนด้วยตา
ฯลฯ	

ตัวอย่างประเภทคำล้อ

คำล้อ หมายถึงการใช้ 2 คำ ล้อเลียนกัน หรือขัดกัน เช่น สวรรค์ - นรก, เข้า - ออก, อ่อน - แก่, ยาว - สั้น, ตัน - ปลาย, ฯลฯ เป็นต้น

ตัวอย่าง	ซื้อกินไม่หมด	คบกินไม่เหลือ
	กำแพงมีหู	ประต้อมีตา
	ขึ้นตาย	ขึ้นปลายเป็น

บึงก็รา	ข้าก็แรง
เอาหูไปนา	เอาตาไปไร่
ข้างนอกสุกใส	ข้างในเป็นไฟ
รู้หลบเป็นปีก	รู้หลีกเป็นหาง
น้ำร้อนปลาเป็น	น้ำเย็นปลาตาย

ฯลฯ

4. สำนวนประเภทไม่มีสัมผัส สำนวนประเภทนี้มีการใช้คำตั้งแต่คำเดียว เป็นกลุ่มคำและเป็นประโยค เช่น ยกเมฆ, โยนกลอง, คางคกขึ้นวอ, จับปลาสองมือ, ปลาหมอตายเพราะปาก สอนจะเข้าให้วายน้า, จับปูใส่กระด้ง, วัตรอยเท้าผู้ใหญ่, สอนสังฆราช สวดมนต์ ฯลฯ เป็นต้น

5. สำนวนประเภทมีสัมผัส สำนวนลักษณะนี้มีทั้งสัมผัสในวรรค เช่น ข้ามหน้าข้ามตา, ใจดีผีเข้า, คอขาดบาดตาย, ยักคิ้วหล่นตา, หนดเต่าเขากระต่าย ฯลฯ และสัมผัสระหว่างวรรค เช่น เรือล่มเมื่อจอด ตาบอดเมื่อแก่, มือถือสาบ, ปากถือศีล, นอนกลางดิน กินกลางทราย, เข้าป่าหาเสือ ถ่อเรือหาความ, ใจดีแก้ร้าย ใจร้ายแก้ไหม ฯลฯ เป็นต้น

จากประเภท และตัวอย่างภาษิต สำนวนที่ได้ยกมาพอสังเขป จะเห็นได้ว่าบรรพชนไทยนั้นมีความฉลาดหลักแหลมในด้านการใช้ภาษา อย่างน่าอัศจรรย์ สามารถใช้ถ้อยคำง่าย ๆ เพียงไม่กี่คำ ผูกขึ้นเป็นคติ ให้อุณชนได้ประพจน์ ปฏิบัติ หรือสังเกต ได้อย่างลึกซึ้ง นอกนั้นยังมีคุณค่าอื่น ๆ อีก นานาประการ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

บทบาทและคุณค่าของภาษิต สำนวน

1. บทบาทของภาษิตและสำนวน

ประคอง นิมมานเทวินทร์ (2527 : 161 - 162) กล่าวว่าภาษิต สำนวน มีบทบาทหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1.1 ใช้ประกอบการพูดสั่งสอน ประชดล้อเลียน เยาะเย้ย แกะแค้น หรือออกตัว ภาษิตบทเดียวกันเมื่อกล่าวต่างเวลา ต่างที่ ต่างบุคคล ความหมาย และหน้าที่ของภาษิต ก็จะแตกต่างกันไป เช่น วัวหายล้อมคอก ผู้พูดอาจใช้ตักเตือน หรือประชดก็ได้ ขึ้นอยู่กับเวลาที่กล่าว

1.2 แสดงค่านิยมและปทัสถานของสังคม ภาษิตและสำนวน เป็นข้อมูลขยายรายละเอียดที่ชี้ให้เห็นพฤติกรรมที่สังคมพึงประสงค์ สักดั้น ควบคุม พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ตอกย้ำความเป็นกลุ่มชน อาจกล่าวได้ว่าภาษิต สำนวน มีบทบาทในการรักษาปทัสถานของสังคม

1.3 ใช้ประกอบการพูดที่เป็นทางการ เช่น การเทศนา ปาฐกถา เป็นบทบาทที่ขยายขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารกับกลุ่มชน (ในวัฒนธรรมเดียวกัน) ได้ดียิ่ง

ภาษิต และสำนวน โดยลำพังตัวข้อมูลเกือบจะ ไม่มีความหมาย หรือบทบาทแต่อย่างใดเลย บทบาทหน้าที่ของภาษิต สำนวน จะปรากฏต่อเมื่ออยู่ในบริบท (Context) ที่สอดคล้อง ได้แก่ ผู้กล่าว กล่าวกับใคร ที่ไหน เมื่อไร เพื่ออะไร ขณะพูดมีใครอยู่บ้าง สถานการณ์ขณะนั้นเป็นอย่างไร

2. คุณค่าของภาษิต และสำนวน

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2527 : 162 - 163) กล่าวถึงคุณค่าของภาษิต และสำนวนไว้ 3 ประการ ดังนี้

2.1 สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ โลกทัศน์ ชีวทัศน์ ของคนในสังคมที่ใช้ภาษิตนั้น ๆ เช่น พ่อตาเลี้ยงควาย แม่ยายเลี้ยงลูก, ตักน้ำรดหัวสาว, ชื่อควายหน้านา ปลากระดี่ได้น้ำ, รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเสา, อย่าคบขี้ขำ อย่าทำขุนนาง, น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง ฯลฯ เป็นต้น ภาษิตสำนวนต่างท้องถิ่น หากนำมาเปรียบเทียบกันจะพบว่า มีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน

2.2 สะท้อนทัศนะของสังคมต่อคนต่างถิ่น ต่างชาติ หรือต่างศาสนา เช่น เจ๊กปราศรัยเหมือนไทยดีกัน, เจ๊กตื่นไฟ, พบงูพร้อมกับแบกไหต้แบกก่อน แสดงให้เห็นทัศนะของคนไทย ซึ่งค่อนข้างจะเป็นทางลบต่อชาวจีน และแบกที่อยู่ในประเทศไทย

2.3 สะท้อนทัศนะอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ทัศนะเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การแต่งงาน การเมือง การปกครอง เป็นต้น

ทิพย์สุดา นิยทรัพย์ (2535 : 140 - 144) ระบุคุณค่าของภาษิต
และสำนวนไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. สะท้อนความเชื่อทางศาสนา (พุทธ)
2. สะท้อนความเชื่อทางไสยศาสตร์
3. สะท้อนค่านิยมต่อเจ้านาย หรือผู้ใหญ่
4. สะท้อนเหตุการณ์บ้านเมืองตามยุคสมัย
5. สะท้อนค่านิยมการเลือกคู่ และการครองเรือน -
6. สะท้อนสภาพการประกอบอาชีพ และความเป็นอยู่
7. สะท้อนค่านิยมต่อพฤติกรรมที่ดี และไม่ดี
8. สะท้อนสภาพเศรษฐกิจ
9. สะท้อนสภาพภูมิศาสตร์

คุณค่าของภาษิต และสำนวนดังกล่าว สามารถประมวลได้ 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านการศึกษาอบรม ภาษิตส่วนใหญ่เกิดจากการสังเกต ทดลอง สรุปผล และถ่ายทอดสืบต่อกันมา ภาษิตและสำนวนไทย นอกจากจะไพเราะลึกซึ้ง เข้าใจ จำง่ายแล้ว ถ้อยคำเหล่านี้ยังอาจช่วยแก้ไขสถานการณ์ให้ลุล่วงไปได้ คุณค่าของภาษิต และสำนวนเป็นมรดกที่ล้ำค่าที่บรรพชนได้มอบไว้ ให้แก่ อนุชน ภาษิต และสำนวนอาจจะมียุ่่มาก จนไม่สามารถจดจำได้ อย่างไรก็ตามโดยสังเขปตัวภาษิต (Text) เองหาได้มีความหมายมากมายอะไร ภาษิตสำนวนจะมีความหมายต่อเมื่อมีสถานการณ์ที่สอดคล้องมารองรับ (Messenger 1965 : 299 - 307)

ภาษิต และสำนวนที่รวบรวมได้ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะ
ให้การศึกษาโดยส่วนรวมเหมือนวัฒนธรรมภาคกลางทั่ว ๆ ไป ตัวอย่าง เช่น

เอาใจเขามาใส่ใจเรา

รักดีห้ามจู้ รักชั่วห้ามเส้า

เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม

ข้า ๆ ได้พริ้งเลื่องงาม

ชื่อกินไม่หมด คดกินไม่เหลือ

ๆลๆ เป็นต้น

2. คุณค่าด้านสังคม

ภาษิต และสำนวนเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชน มีที่มาหลากหลาย เช่น จากปรากฏการณ์ธรรมชาติ ธรรมชาติของพืช สัตว์ สิ่งของ รวมทั้งพฤติกรรมของมนุษย์ และสังคม ภาษิต และสำนวนจึงเป็นแหล่งข้อมูลที่สามารถศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ความเชื่อ การเมือง การปกครอง ของสังคมที่ใช้ภาษิต สำนวนนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ตัวอย่าง เช่น

ตีวัวกระทบคราด	(อาชัพ)
ศาลยอศดวัน	(ธรรมชาติ)
คินพอกหางหมู	(อาชัพ)
ซิงก็รา บ่าก็แรง	(ความเป็นอยู่)
แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร	(ความเชื่อ - ศาสนา)
พ่อตาเลี้ยงควาย แม่ยายเลี้ยงลูก	(ระบบครอบครัว)
รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเสา	(ที่อยู่อาศัย)
ราไม่ดีโทษปี โทษกลอง	(ดนตรี - นาฏศิลป์)
ตัดไม้เผื่อว่า ปั่นคันทนาเผื่อน้ำ	(ความเป็นอยู่)
ปิ้งปลาหม้อ งอแล้วกลับ	(อาหารการกิน)

ฯลฯ

3. คุณค่าด้านภาษา

นพาลย์ สุวรรณธาดา (2531 : 896 - 897) กล่าวว่าภาษิต และสำนวน มีคุณค่าด้านภาษา 3 ลักษณะ ดังนี้

3.1 คุณค่าการสื่อสาร เนื่องจากภาษิตและสำนวนเป็นคำกล่าวที่ใช้ถ้อยคำน้อย แต่กินใจความมาก เมื่อกล่าวขึ้น ผู้ฟัง(ที่ร่วมวัฒนธรรมกัน) จะเข้าใจได้ทันที โดยไม่ต้องเสียเวลาอธิบาย เท่ากับเป็นสื่อประกอบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

3.2 คุณค่าด้านการประพันธ์ ภาษิต สำนวน โดยตัวของข้อมูลเอง มีลักษณะเด่น 2 อย่างคือ ด้านแบบแผน ได้แก่การใช้คำ และสัมผัส กับด้านเนื้อหา ได้แก่ การเลือกใช้ถ้อยคำที่เรียบง่าย ในชีวิตประจำวัน และสภาพแวดล้อม

อีกประการหนึ่ง ภาษิต และสำนวนยังนำไปประกอบการประพันธ์ร้อยแก้ว ร้อยกรอง ทั้งในอดีต และปัจจุบัน เพื่อให้ได้ทั้งรส และความ เช่น เล่าปี่ตีใจเหมือนปลาได้น้ำ สบเสร็จแล้วโล่งใจเหมือนยกภูเขาออกจากอก ฯลฯ

3.3 คุณค่าด้านการศึกษาภาษาโบราณ ภาษาถิ่น และวิวัฒนาการของภาษา โดยที่ภาษิต สำนวน เป็นมรดกทางภาษาที่สืบทอดกันมาช้านาน ภาษิต สำนวนจึงเป็นคลังของคำ ที่หลากหลายด้วยเวลา และพื้นที่ สามารถศึกษาวิวัฒนาการของถ้อยคำ ภาษา ย่อมนุษย์ และ ข้ามแดน ไปได้อย่างกว้างขวาง

ตัวอย่างภาษาโบราณ ภาษาถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ปรากฏในภาษิต-สำนวน

เข้าเถื่อนอย่าลืมพริ้ว

มัดติดกะโหลก

เสียดิตจัน

คางคกขึ้นวอ

กระเทือกันรื้อ

ไม่เห็นกระรอกอย่าเพิ่ง โกงหน้าไม้

ตายประชิดป่าช้า

เต่าโตคุ้มหนอง

ผีเข้าค้าพลอย

ฯลฯ

ภาษิต และสำนวนจึงเป็นมรดกท้องถิ่น และมรดกไทย ที่ยังทรงคุณค่า สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างดียิ่ง เป็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่สมควรที่จะได้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ เป็นมรดกแก่อนุชนสืบไป

3.4 คุณค่าด้านการศึกษาภาษาไทย

ดังกล่าวแล้วว่า ภาษิต และสำนวนมีคุณค่าหลายประการ โดยเฉพาะใน ด้านภาษา และวรรณคดี ภาษิตและสำนวนที่ครูสาวรจได้จากท้องถิ่น อาจนำมาประกอบบทเรียน ภาษาไทยได้ ดังนี้

3.4.1 สอดแทรกในเนื้อหา โดยที่บทเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา และ มัธยมศึกษา จะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงอยู่กับคตินิเวศวิทยาอยู่ เป็นพื้นอยู่แล้ว จึงเป็นช่องทาง สำหรับผู้สอนที่จะ สอดแทรกภาษา สำนวนท้องถิ่น เช่น โคลงโลกนิติ (ม.3) สอดแทรก ภาษิต สำนวน โคลงสุภาษิต (ม.2) สอดแทรกภาษิตท้องถิ่น เป็นต้น

3.4.2 สอดแทรกในกิจกรรม ภาษิต สำนวน สามารถนำมาจัดกิจกรรม ทางภาษาและวรรณคดีได้หลากหลาย เช่น การแข่งขันอธิบายความหมาย การเรียงความจาก ภาษิตสำนวนการพูดตามหัวข้อภาษิต สำนวน การจัดกลุ่มภาษิต สำนวน ฯลฯ เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการสอน
2. รวบรวมข้อมูลภาษิต สำนวนจากท้องถิ่น
3. ศึกษาตัวอย่างเพิ่มเติมจากวิทยากร
4. จำแนกหมวดหมู่ วิเคราะห์คุณค่า และระบุที่ใช้ในบทเรียนภาษาไทย (รายงาน)

สื่อการสอน

แผนภูมิแสดงแบบแผนโครงสร้าง

ภาษิต และสำนวน ลักษณะต่าง ๆ

1. ภาษิตแบบ ไม่มีสัมผัส
2. ภาษิตแบบ มีสัมผัส
3. สำนวนแบบ ไม่มีสัมผัส
4. สำนวนแบบ มีสัมผัส

การวัดและประเมินผล

1. ท้าแบบฝึกหัด
 - 1.1 จงนิยามความหมายของภาษิต และสำนวน
 - 1.2 ภาษิตมีที่มาจากอะไรบ้าง ? ระบุมา 5 ประการ ยกตัวอย่างประกอบ

- 1.3 จงจัดกลุ่ม ภาษิต และสำนวนที่ระบุ
- 1.4 จากข้อมูลตัวอย่างในเอกสาร จงระบุคุณค่า และการนำไปใช้ในการสอนภาษาไทย
2. ประเมินจากการศึกษารวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม
 - 2.1 วิธีการรวบรวม
 - 2.2 ปริมาณข้อมูล และการวิเคราะห์

หนังสืออ้างอิงประเภท

เจือ สตะเวทิน. สุภาษิตสากล. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้าการพิมพ์, 2515.

ทิพย์สุตา นัยทรัพย์. ภาษากับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ
กรมการฝึกหัดครู, 2535.

นวลลัย สุวรรณธาดา. "รูปแบบของภาษิตและสำนวน," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. หน้า 860 - 863. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

ประคอง นิมนานเหมินทร์. "ภาษิต," ใน คู่มือปฏิบัติการวัฒนธรรมพื้นบ้าน.

หน้า 161 - 163. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2527.

พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ. คติชนวิทยา. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา,
2528.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน,
2531.

รัชฎาพรณ เศรษฐวิวัฒน์. "สุภาษิตคำพังเพยของไทย," ใน คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ :
กรมการฝึกหัดครู, 2515.

Messenger, John. "The Role of Proverbs," in The Study of Folklore.
p. 299 - 307. Edited by Alan Dundes. New Jersey : Prentice-
Hall, 1965.

บทที่ 6

ปริศนาคำทาย

จุดประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้ทราบความหมาย และที่มาของปริศนา คำทายพื้นบ้าน
2. เพื่อให้ทราบลักษณะ และประเภทของปริศนา คำทายพื้นบ้าน
3. เพื่อให้ทราบบทบาทหน้าที่ ประโยชน์ และคุณค่าของปริศนา คำทาย
4. เพื่อให้สามารถถ่ายทอด ปริศนา คำทายพื้นบ้านบางส่วนได้
5. เพื่อให้สามารถนำปริศนา คำทายพื้นบ้านออกแบบประกอบบทเรียนภาษาไทย ในโรงเรียนประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาได้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. นิยามความหมาย ระบุที่มาของปริศนา คำทายพื้นบ้านได้
2. จำแนกประเภทตัวอย่างคำทายที่กำหนดให้ได้
3. อธิบายบทบาทหน้าที่ ประโยชน์ และคุณค่าของปริศนา คำทายจากตัวอย่างที่กำหนดให้ได้
4. ถ่ายทอดปริศนา คำทายได้อย่างน้อย 20 คำทาย
5. ระบุที่ใช้ปริศนา คำทายประกอบบทเรียนภาษาไทย ในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาได้

หัวข้อเนื้อหา

1. ความหมายและที่มาของปริศนา คำทายของไทย
2. ลักษณะเฉพาะของปริศนา ไทย
3. ประเภทของปริศนา คำทาย
4. คุณค่า ประโยชน์ของปริศนา คำทาย

เนื้อหา

ความหมายและที่มาของปริศนาคำทายของไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 515) ให้ความหมายว่า ปริศนา น. สิ่งหรือถ้อยคำที่ผู้กั้นเป็นเงื่อนไขเพื่อให้แก้ให้ทาย ปริศนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชุมชนโดยทั่วไป

ในประเทศไทย ยังไม่พบหลักฐานว่า ปริศนาคำทายมีมาแต่เมื่อใด แต่ก็สันนิษฐานได้ว่าคงมีมานานแล้ว เพราะปรากฏในนิทาน และตำนานโบราณต่าง ๆ เช่น นิทานชาดกเรื่องสรรพสิทธิ์ นิทานเรื่องศรีธนญชัย และคำทายนางสงกรานต์ เป็นต้น

ความนิยมในการเล่นปริศนาคำทายนี้แพร่หลาย ทั้งในระดับชนชั้นสูงและระดับชาวบ้าน ดังที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการเล่นทายปริศนาในงานกุณฑลาวที่วัดเบญจมบพิตร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้น ทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ก็ได้ทรงพระราชทานพรกับปริศนามาร่วมสนุกด้วย ส่วนในระดับชาวบ้านก็นิยมเล่นกันโดยทั่วไป แต่การเรียกชื่อนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่น เช่น ในประเทศจีน เรียกว่า เต็งเหมี หมายถึง แสงสว่างหรือโคมสว่าง ให้เห็นคำอำพรางไว้ บางแห่งเรียกว่า สะเหมี หมายถึง การตีคำอำพรางให้กระจ่าง ส่วนบางท้องถิ่นในประเทศไทย เช่น ที่จังหวัดชลบุรี เรียกการทายปริศนาว่า โจ๊ก ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเล่นในงานศพ ทั้งนี้เพราะการเล่นจะช่วยให้บรรยากาศครึกครื้นสนุกสนานและในขณะเดียวกัน ก็จะได้อยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพในงานศพไปในตัวด้วย สถานที่สำหรับเล่นโจ๊กนั้น วิพุธ ไสภวงศ์ อธิบายว่า "นิยมปลูกเป็นโรงยกพื้นสูงขนาดไม่ต้องใหญ่นัก มีบันไดขึ้นทางด้านหลังสำหรับเจ้าหน้าที่ ด้านหน้าเปิดโล่ง แต่มีมู่ลี่กันไว้ไม่ให้เห็นคนข้างใน ด้านหน้ามู่ลี่ขึงลวดเป็นชั้น ๆ แต่ละชั้นห่างกันประมาณ 1 ฟุต ตัวโจ๊กหรือคำทายนั้นเขียนบนกระดาษสีต่าง ๆ ด้วย สีดำหรือขาว ตามถนัด ตัวอักษรนั้นมีขนาดใหญ่พอที่จะให้คนข้างล่างอ่านได้สบาย ๆ กระดาษสีต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นกระดาษชนิดที่สีสด และเป็นมันระยับทีเดียว ส่วนด้านหลังเป็นสีขาว กระดาษแผ่นหนึ่งก็บรรจุ คำทายชุดหนึ่ง เขาจะใช้ไม้หนึบผ้าดิบกระดาชเหล่านี้เข้าไว้กับลวดที่ขึงไว้นั้น กระดาช ปัญหาจะแขวนเรียงรายเป็นชั้น ๆ เติมน้ำโรงโจ๊ก โรงโจ๊กที่วุ่นวายนี้เขามักจะเลือกปลูกให้ห่างจากโรงมหรสพทั้งหลาย เพื่อให้ไกลจากสิ่งอึกทึกทั้งหลายทั้งปวง ด้วยว่า ผู้ทายต้องการความสงบสำหรับจะคิดปัญหา...."

1. ที่มาของปริศนา

ปริศนาคำทายเกิดจากนิสัยช่างสังเกต และความสนใจในสิ่งที่อยู่รอบตัว ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลแล้วก็นำมาผูกเป็นปริศนาทายผู้อื่น เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน และฝึกไหวพริบสติปัญญาอันเป็นการสอนให้มีความรู้ ความคิดไปในขณะเดียวกัน นอกจากนั้นแล้วการผูกปริศนาจะต้องอาศัยขั้นเชิงความรู้หลาย ๆ ด้าน ประกอบกัน ได้แก่ วรรณคดีไทย ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ความรู้รอบตัวและอื่น ๆ ส่วนผู้ทายก็ต้องมีความรู้ในเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน จึงจะสามารถทายปริศนาได้ถูกต้อง

ปริศนาคำทายจึงเป็นสิ่งที่แสดงภูมิปัญญาที่แต่ละท้องถิ่นได้สะสมจากประสบการณ์ชีวิตสภาพแวดล้อมรอบตัว และถ่ายทอดต่อมายังอนุชน นับเป็นแบบอย่างอันชาญฉลาดในการให้การศึกษาของบรรพบุรุษไทย

2. ลักษณะของปริศนา

ปริศนาคำทายจะเป็นรูปประโยคคำถาม มีส่วนประกอบ 3 ส่วน (นพคุณ คุณาธิระ. 2537 : 40) คือ

2.1 ส่วนนำ เป็นส่วนที่ให้ผู้ทายตั้งใจฟัง เพื่อหาคำตอบ

ภาคกลาง ส่วนนำ มักจะเป็น "อะไรเอ๋ย....."

ภาคใต้ ส่วนนำ มักจะเป็น "ไอ้ไหนหา....."

ภาคอีสาน ส่วนนำ มักจะเป็น "แม่นยังบ่....."

ภาคเหนือ ส่วนนำ มักจะเป็น "อะยังเฝ้า....."

2.2 ส่วนเนื้อหา เป็นส่วนที่บอกลักษณะ หรือกิริยาอาการของสิ่งที่ต้องการทาย ซึ่งมีลักษณะรูปร่างพิเศษเพื่อให้ผู้ทายสังเกต เช่น

อะไรเอ๋ย หัวโตเท่าขา ตามาก

อะไรเอ๋ย บุปะสีข้างโป่ง ตะวันโद่งออกหากิน

อะไรเอ๋ย ตากแดดสด รดน้ำเหี่ยว

อะไรเอ๋ย ต้นเท่าเทียน ใบเท่าภาค

อะไรเอ๋ย สุกเต็มดิน เก็บกินไม่ได้

อะไรเอ๋ย ชื่ออยู่ครว ตัวอยู่ป่า

ฯลฯ

3. ส่วนลงท้าย เป็นส่วนที่ขยายความเพื่อให้เห็นความสำคัญของคำตอบ หรือบอกใบ้คำตอบ หรือท้าทายให้เกิดทริคที่จะคิดค้นหาคำตอบให้ได้ เช่น

อะไรเอ๋ย ไอ้แดงแดงไอ้ดำ ขี้มูกโป่ง

อะไรเอ๋ย เดินวันยังค่ำ แต่ประจำอยู่กับที่

อะไรเอ๋ย แม่ชีขาวขาววัง ไม่รับสิ่งไม่ออก

อะไรเอ๋ย มาจากเมืองเจ๊ก ตัวเล็กเสียงดัง

อะไรเอ๋ย สีเหลี่ยมเทียมเมฆ ใครทายถูกเป็นลูกพระเอก

ฯลฯ

ข้อสังเกตเกี่ยวกับปริศนาคำทายของไทย

1. คำปริศนาคำทายของไทย มักใช้ถ้อยคำที่คล้องจองกัน อันเป็นสิ่งที่บ่งบอกลักษณะความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนของไทยได้เป็นอย่างดี เช่น

อะไรเอ๋ย ต้นเท่าปลายก้อย พระยาที่นับร้อยก็ไม่หัก (พริก)

อะไรเอ๋ย ต้นสีบาท พาดข้างรั้ว (ตาลึง)

2. ปริศนาคำทายของไทยส่วนใหญ่จะเป็นคำถามที่คิดได้สองแง่สองมุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นเรื่องหยาบไล่นทางเพศ เช่น

อะไรเอ๋ย บั่นให้แข็ง แยกเข้าหว่างขา (หางโจงกระเบน)

อะไรเอ๋ย บ้างสั้น บ้างยาว สาวต้องใช้เมื่อได้แต่งงาน (นามสกุล)

3. ปริศนาคำทายบางบทใช้คำหยาบไล่นทางเพศออกมาอย่างชัดเจน ซึ่งปริศนาคำทายประเภทนี้ พบมากในปริศนาคำทายทางภาคอีสาน เช่น

นึ่งย่องย่อ มองเบิ่งแล้วกระเด้า เข้าบ่เข้าเอาหื้อบายเบิ่ง (คนล้มมีด)

แม่ปดื ไข่ไปคั้หื้ออยู่บนต้นไม้ (พริกแดง)

4. มีการใช้หลักจิตวิทยาในปริศนาคำทาย กล่าวคือ ตอนท้ายของปริศนาคำทาย จะมีคำที่แสดงการทำทาย ให้ผู้ฟังคิดพิจารณาหาคำตอบ ซึ่งคำที่ใช้จะมีทั้งทางบวกและทางลบ เช่น
- ต้นสามเหลี่ยม ใบเทียมดอก ไฟท่ายบ่อก บ่ได้เมี่ยงาม (ต้นกก)
- ไอ้ไทรหา ต้นเบ็ดเจ็ดท่งข้ามคั่งพระยาแมน ใครทายได้จะได้แหวน (รุ่งกินน้ำ)

ประเภทของปริศนาคำทาย

การรวบรวมและจัดประเภทหมวดหมู่ของปริศนาคำทาย ซึ่งถือเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยา ประเภทหนึ่งนั้น นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะการรวบรวมและการจัดประเภทนั้น นอกจากจะทำให้ข้อมูลไม่สูญหายแล้ว ยังทำให้เกิดความเป็นระเบียบในการที่จะศึกษาค้นคว้าข้อมูลดังกล่าวอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงได้ผู้สนใจรวบรวมและจัดประเภทหมวดหมู่ปริศนาคำทายเป็นอันมาก ดังเช่น อาร์เชอร์ เทเลอร์ (Archer Taylor) ได้รวบรวมปริศนาคำทายภาษาอังกฤษและจำแนกประเภทตามรูป และอาการออกเป็น 11 ประเภท

1. ปริศนาที่เปรียบกับสิ่งมีชีวิตแต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นคน สัตว์ หรือพืช เช่น

อะไรเอ้อย มีदारอบหัว เอาตัวไม่รอด (สับประค)

อะไรเอ้อย หัวคือกอไผ่ หางคือไม้พาย (กิ้ง)
2. ปริศนาเปรียบกับสัตว์ตัวเดียว เช่น

อะไรเอ้อย สองขาเดินมา หลังคามุงจาก (ไก่)

อะไรเอ้อย ลี้นเดินเชื่อง ไม่มุงกระเบื้อง แต่มุงเข็ม (เม่น)
3. ปริศนาเปรียบกับสัตว์หลายตัว เช่น

อะไรเอ้อย แม่ช้างเอาช้างไปก่อน แม่ปลาช่อนเอาหางเกี่ยวเบ็ด

แม่เบ็ดเอาปากไข่ แม่ไก่เอาตูดขัน แม่สมันเอาหลังเดิน

(แปล ที่กระตักเชือกเรือ หอย ตะเกียง เรือ)

อะไรเอ้อย อยู่ดินกินหญ้า อยู่ฟ้ากินลม อยู่เลกินขี้ตม ชื้อเดียวกัน

(ม้า คาวม้า ปูม้า)

4. ปริศนาที่เปรียบกับบุคคลคนเดียว เช่น
 อะไรเอ๋ย ยามน้อยน่องเขียว ยามเฒ่าน่องเตี้ยแดง (พริก)
 อะไรเอ๋ย หัวโล้น ไฉนน้ำเต้เข้า (กระบวย)
5. ปริศนาที่เปรียบกับบุคคลหลายคน เช่น
 อะไรเอ๋ย สี่คนหาม สามคนไ้ คนไม่ไ้ไ้อยู่ข้างบน (คนหามศพ)
 อะไรเอ๋ย พระหน่อนอนกลาง พระนางนอนริม
 พระหน่อลูกขึ้นทิม พระนางยิ้มแฉ่ง (ไม้ขีดไฟ)
6. ปริศนาที่เปรียบกับพืช เช่น
 อะไรเอ๋ย สุกเต็มคิน เก็บกินไม่ได้ (แสงแดด)
 อะไรเอ๋ย ใบเป็นหยัก ลูกรักเต็มคอ (มะละกอ)
7. ปริศนาเปรียบกับสิ่งไม่มีชีวิต เช่น
 อะไรเอ๋ย ตึกสามชั้น บ้องกันวาริ ดวงมณีอยู่ใน ธงชัยอยู่บน (มะพร้าว)
 อะไรเอ๋ย หีบน้อยใส่ผ้าเหลือง คนทั้งเมืองไขไม่ออก (ไข่)
8. รายละเอียดเกี่ยวกับการเปรียบเทียบ ส่วนใหญ่ผู้ที่จะขรากล่าวว่า กว่า เท่า เหมือน อยู่ในปริศนา เช่น
 อะไรเอ๋ย สูงกว่าฟ้า ต่ำกว่าห้านัดเดียว (ภูเขา)
 อะไรเอ๋ย ต้นเท่าครก ใบตก ลูกดำ (ต้นตาล)
9. รายละเอียดเกี่ยวกับรูป หรือรูปและอาการ เช่น
 อะไรเอ๋ย แบนตะละตะ และห่อผ้าบนเขา (ที่ตัดผม)
 อะไรเอ๋ย ข้างนอกขรุขระ ข้างในตะตึงโหน่ง (น้อยหน้า)
10. รายละเอียดเกี่ยวกับสี เช่น
 อะไรเอ๋ย ชักออกมาดำ ดำเข้าใบแดง (ไม้ขีดไฟ)
11. รายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำ เช่น
 อะไรเอ๋ย ขยุก ๆ น้ำเข้า เขย่า ๆ น้ำออก (บัวปาก)
 อะไรเอ๋ย เห็นหัวก็ไม่ว้าว เห็นขี้เห็นไส้ทั้งหัวทั้งกราบ (เทียน)

ฯลฯ

คุณค่าของปริศนา

ปริศนาคำทายมีคุณค่าต่อบุคคล และสังคมประมวลได้ 3 ลักษณะดังนี้

1. ด้านความบันเทิง อาลัน ดันดีส์ (Dundes. 1965 : 187) ระบุว่าหน้าที่หลักประการแรกของปริศนาคำทายคือ ให้ความบันเทิง ปริศนาท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่นเดียวกันเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานให้ผู้เล่นมาก โดยเฉพาะเด็ก ๆ

2. ด้านการศึกษา นอกจากปริศนาจะให้ความบันเทิงแล้ว กระบวนการเล่นทายปริศนายังเป็นการให้การศึกษา ด้านต่าง ๆ แก่ผู้เล่น หลายด้าน ดังนี้ (นพคุณ คุณาชีวะ. 2537 : 44 - 46)

2.1 การสอนให้คิด ปริศนาคำทายเป็นการละเล่นที่ต้องใช้ปัญญา ฝึกให้เด็กเป็นคนช่างสังเกต มีไหวพริบในการแก้ปัญหา จึงถือกันว่าการเล่นปริศนาคำทายเป็นการประลองปัญญา ฝึกให้เด็กมีความฉลาด มีไหวพริบ ตัวอย่างเช่น

แหวนกับแหวน ชนกันที่พื้นอากาศ เกิดเป็นสัตว์ประหลาด ขอบกินหญ้า (วัว)

ต่ำกว่าหญ้า สูงกว่าดิน อะไรเอ๋ย (ภูเขา)

ฯลฯ

ปริศนาคำทายจึงเป็นเสมือนแบบฝึกหัดสำหรับฝึกให้เด็กคิดเป็น มีปัญญา แยกงานในการตีความเชิงอุปมาอุปไมย

2.2 การสอนธรรมชาติวิทยา เนื่องจากปริศนาคำทายส่วนใหญ่จะ让孩子ฝึกสังเกตจากธรรมชาติรอบตัวเด็ก ปริศนาคำทายจึงเปรียบเสมือนเครื่องให้ความรู้ทางธรรมชาติวิทยา ดังตัวอย่าง

เข้า ๆ เข้าถ้ำ คำ ๆ ออกเรียง (ดาว) เป็นการสอนปรากฏการณ์ธรรมชาติ

อะไรเอ๋ย เกิดมามีหางไม่มีขา พอสิ้นชีวะมีแต่ขาไม่มีหาง (กบ)
เป็นปริศนาที่ใช้สอนวิชาสัตววิทยา

ยายยาย แม่จันตายตั้งแต่ยายยังไม่เกิด ยายลองคิดดูเกิดว่าจันเกิดก่อนยาย (ผ้าย) เป็นการสอนวิชาชีววิทยา ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าบรรพบุรุษไทย รู้จักนำเนื้อหาทางธรรมชาติศึกษามาประยุกต์ใช้อย่างชาญฉลาด มุ่งให้การศึกษาแก่ลูกหลานในด้านธรรมชาติวิทยา เน้นให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

2.3 การสะท้อนสภาพสังคมของท้องถิ่น นอกจากปริศนาคำทายจะให้ความรู้ในด้านที่กล่าวมาแล้ว ปริศนาคำทายยังสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่และสภาพสังคมของแต่ละท้องถิ่นหลายด้าน การเล่นปริศนาคำทายจึงเท่ากับการเรียนรู้สังคมโดยอ้อม ตัวอย่างเช่น

อะไรเอ๋ย นกกระปูดตูดแดง น้ำแห้งก็ตาย (ตะเกียง)

อะไรเอ๋ย หลังอ ๑ กินหญ้าหมดทุ่ง (เคียวเกี่ยวหญ้า)

อะไรเอ๋ย ผักควาดหมา แกงกับปลาลอย ผักไม่รู้ถอย แกงกับปลาจม
(ผักกะเจต ปลาสร้อย, มะคั้น, ปลาจก)

ฯลฯ

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ปริศนาคำทายจะช่วยให้เราทราบว่าแต่ละท้องถิ่นมีอาชีพอะไร ใช้อะไรเป็นเครื่องมือหากินบ้าง มีความเป็นอยู่อย่างไร ปริศนาคำทายจะสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นในหลาย ๆ ด้าน ปริศนาคำทายจึงเป็นแหล่งวิทยาการให้ศึกษาสภาพสังคมทางอ้อม

2.4 การสะท้อนความเชื่อ ในปริศนาคำทายยังมีคำทายที่ให้ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อของชาวบ้านอีกด้วย เช่น

ปี่อะไรคนกลัว (ปีศาจ)

สี่อะไรพระถูกไม่ได้ (สี่กา)

เป็นจังหวัดใหญ่ รถไฟก็ผ่าน ตายแล้วทุกท่าน อยาไปเหลือเกิน
(นครสวรรค์)

ฯลฯ

2.5 การให้ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีปริศนาคำทายบางข้อที่ให้ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีทางอ้อม เช่น

อะไรเอ๋ย นั่งบนกองฟอน ถูกไฟร้อนหัวร้อคลัก ๆ (หม้อข้าวเค็ล)

อะไรเอ๋ย บั่นให้แข็ง แยกเข้าหว่างขา (คนนั่งใจกระ
เบน)

อะไรเอ๋ย สีสายยานโดงเตง ข้างนอกร้องเพลง ข้างในร้องไห้
(คนกล่อมเด็ก)

ฯลฯ

2.6 การให้คติ ปริศนาคำทายมีส่วนให้แง่คิดเกี่ยวกับคติโลก ที่สอนใจคนให้

ดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวัง และคำนึงถึงบาป บุญ คุณ โทษ ตัวอย่างเช่น

ไปไม่กลับ หลับไม่ตื่น พื้นไม่มี หินไม่พัน (คนตาย)

ปลูกเรือนไว้แล้ว แต่ไม่มีใครอยู่ มีผู้มาอยู่ ไม่รู้ใครทำ (โลง)

ทำบุญได้บาป มีลาภก็ตาย (คนตกปลา)

ดำแล้วขาว ยาวแล้วสั้น มั่นแล้วคลอน (ผม ตา ฟัน)

ปริศนาคำทายหลายข้อที่ใช้เตือนสติผู้เล่นให้ระลึกข้อได้

2.7 ให้ความรู้ทางด้านวรรณคดี ปริศนาคำทายบางข้อที่เกิดมาจากผู้คิด

ได้แนวความรู้มาจากวรรณคดีไทย ตัวอย่างเช่น

อะไรเอ๋ย กินเมา เป่าดัง (เล่าปี)

สี่อะไร ทำให้คนรบกัน (สีกา)

ปริศนาคำทายข้างต้นมีผู้สันนิษฐานว่ามักจะเป็นของใหม่ ที่ได้แนวคิดจากวรรณคดีไทย

ปริศนาเหล่านี้จึงให้ความรู้ทางด้านวรรณคดีไทยด้วย แต่ก็มีจำนวนน้อย

3. ด้านภาษา และการสอน

3.1 การใช้คำ

ปริศนาคำทายของไทยมีลักษณะเช่นเดียวกับชาติอื่น ๆ คือนิยมใช้รูปแบบร้อยกรอง ที่มีสัมผัสจังหวะคล้องจองกัน คำที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นคำง่าย ๆ มีทั้งประโยคที่มีเนื้อความตอนเดียว และหลายตอน ตัวอย่างเช่น

อะไรเอ๋ย สีสันกินน้ำบ่อสูง (กระรอก)

อะไรเอ๋ย ข้างน้อยลอยน้ำมา มีงาในท้อง (ลอบดักปลา)

อะไรเอ่ย แปะตีนเจ้าป็นขึ้นทางช่อง ส่งเสียงร่ำร้องอยู่ปากไห
 ต้องชอกช้ำระกำใจ ตัวกูจะบรรล้วยด้วยน้ำเกลือ (ปูเค็ม)
 ผักแพง แกงปลาไม่ลอย ส้มไม่ถอย แกงปลาไม่โง่ (ผักตำลึง ปลากรด
 ส้มมะคั้น ปลาจลลาด)

3.2 สัมผัส

นอกจากจะใช้คำง่ายแล้ว ปริศนาคำทายส่วนใหญ่จะใช้ถ้อยคำสัมผัส เล่น
 เสียง เล่นคำภาษาในวรรค และระหว่างวรรค อย่างไพเราะ ดังตัวอย่าง

สัมผัสภายในวรรค	ลูกแก่แม่ตาย (กล้วย)
	ไอน์ลกินหญ้าปากถั่ว (คนโกนหนวด) ฯลฯ
สัมผัสระหว่างวรรค	เกิดมามีหางไม่มีขา พอสิ้นชีวะมีแต่ขาไม่มีหาง (ลูกกบ)
	สองตีนบังแดด แปะตีนเดินหน ต่ำเตี้ยหน้ามน
	นามกรว่าอะไร (ปู) ฯลฯ
การเล่นคำ	สับปะติค สับปะค่อ สับปะล่อ สับปะชน สับปะคน
	อยู่ข้างล่าง สับปะตั้งอยู่ข้างบน (ติดไฟตั้งหม้อ) ฯลฯ
การเล่นเสียง	กึ่งกลางคง โกงกลางคอน เจาะชายคอน
	นอนชายคา (ลูกกระสุนปืน คันกระสุน มอด
	นกกระจอก) ฯลฯ

3.3 สำนวนโวหาร

ลักษณะการใช้ภาษาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการใช้โวหารเปรียบเทียบ
 ในปริศนาคำทาย โดยจะเปรียบกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก เช่น

เปรียบกับธรรมชาติ สุกเหมือนดาว ขาวเหมือนฟ้า ดำเหมือนกา
 ดำไม่พัง ดังเหมือนปืน (มะปราง มะไฟ มะเกลือ
 มะคั้น มะตูม)

เปรียบกับสัตว์ ตัวเท่าช้าง หางเท่าสามนิ้ว คิ้วข้างละวา ตาเท่าบาตร
(รถไฟ)

เปรียบกับพืช ต้นเท่าลำหวาย ใบกระจายเต็มแม่น้ำ (แห)

เปรียบกับสิ่งของ กลม ๆ เท่าค้ำพรี ไม่อ้าขาแยงไม่เข้า
(นุ่งผ้าโจงกระเบน)

เปรียบกับคน สาว ๆ ขาวนา ไร่ไปไร่มา อ้มหมี่พื้มัน (หญิงค้าข้าว)

บางปริศนามีการใช้คำพวนเป็นการเฉลยคำตอบในตัว เช่น

เตี้ยแป๊ะเต้าสองนิ้ว หัวลูกโต้งมาแดง (แมงดา)

แปดตีนเป็นหู (ปูหิน)

ผูกกั๊ด ผาดกั๊ด ผีซัก จอมหัน (ผักกูด ผักกาด ผักชี จันทน์หอม)

ปริศนาคำทายบางข้อมีการใช้ถ้อยคำล้อแหลม สองแง่สองมุม เพื่อเพิ่ม
ความสนุกสนาน ทั้ง ๆ ที่คำตอบไม่ใช่เรื่องหยาบโล้นแต่อย่างใด ดังตัวอย่าง

อะไรเอ๋ย เพชรสี่ชมพู คารุนารี (ต่างหู)

ลูกสัปคนเล่นกันแม่ (ลูกกัญแจ)

อะไรเอ๋ย เป็นพวง อยู่ระหว่างขา (ปิ่นโต)

อะไรเอ๋ย วงกลมเหมือนพระจันทร์ กระแทกกระทั้นอยู่ใต้สะดือ (กระดิ่งผัด
ข้าว)

ฯลฯ

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงว่าลักษณะของคนไทยสมัยก่อนเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน
มีความสามารถในการประพันธ์ จึงให้สื่อการสอนที่คิดขึ้นเอง อันได้แก่ ปริศนาคำทาย
เป็นเครื่องมือฝึกให้เด็กมีความสามารถในการแต่งบทร้อยกรองแบบง่าย ๆ และมีความแม่นยำ
ในการใช้ภาษาไทย ด้วยเหตุผลนี้ปริศนาคำทายจึงเป็นเครื่องมือส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา
ของเด็กในลักษณะเป็นบูรณาการทักษะภาษากับความรู้ที่อยู่รอบตัวเด็ก

การใช้ปริศนาในบทเรียนภาษาไทย

ดัง ได้กล่าวแล้วว่าปริศนาเป็นคติชนประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าทั้งด้านความบันเทิง และ การศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาด้านภาษาไทย ปริศนา อาจนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนได้

ดังต่อไปนี้

1. คำ และภาษาท้องถิ่น เนื่องจากปริศนาคำทายมักสร้างด้วยถ้อยคำพื้น ๆ ง่าย ๆ ของท้องถิ่น จึงเปรียบเสมือนคลังคำท้องถิ่น ที่สามารถนำมาใช้สอนได้ ทั้งส่วนที่เป็นคำทาย และ ส่วนเฉลย เช่น

เรือนปั้นหย่า ทาสีเขียว

มะอะไร ที่ใช้หลัก (มะดัน)

มะอะไร ยังไม่บาน (มะตูม)

ตัวหัวตัดหาง เหลือกกลางวาเดียว (กวาง, ควาย)

ไม้อะไรให้ฉงน ขอบอยู่บนหัวเจ๊กแป๊ะ (ไม้ตรี)

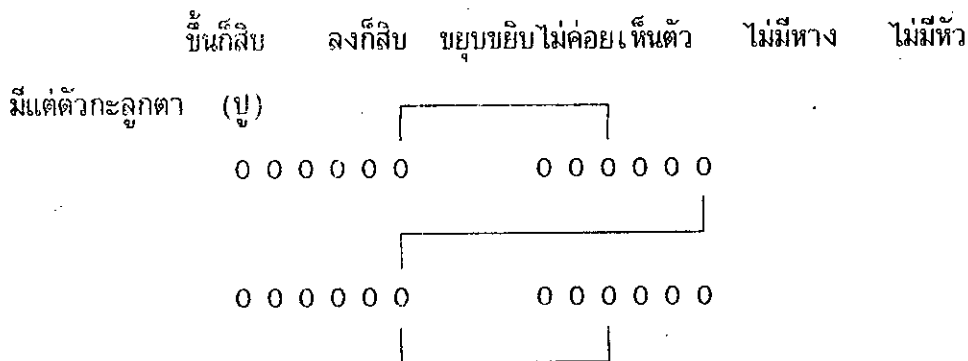
ฯลฯ

2. การประพันธ์ ปริศนาไทยส่วนมากมักจะมีสัมผัสนอก สัมผัสใน สัมผัสสระ สัมผัสอักษร สามารถนำมาเป็นตัวอย่างสอน การแต่งคำประพันธ์ง่าย ๆ เช่น

สัมผัสนอก	ข้อหนึ่งอยู่ในท้อง	ข้อสองอยู่บนฟ้า
	0 0 0 0 0	0 0 0 0 0

ยาวแคศอก	ถอนขนออก	ยาวตั้งวา
0 0 0	0 0 0	0 0 0

นกกะปูดคาแดง	น้ำแห้งก็ตาย
0 0 0 0	0 0 0 0

สัมผัสอักษร เช่น ตันเท่าเทียน ใบเท่าถาด

ไม่หลักปักไม้ในเลน แม้จะโอนเอน

ทั้งชี้ทั้งเอน ถอดถอนไม้ขึ้น

ร่างศิวีใส่หมวกแต่

หนังอะไร ไม่เหนียว

ฯลฯ

นอกจากกล่าวแล้ว ประสงค์คำท่ายังสามารถใช้สอน ฟัง คิด ถ้าม และเขียนภาษาไทย สอดแทรกในบทเรียนที่มีเนื้อหา เกี่ยวข้อง ได้ ประสงค์จึงเป็นสื่อพื้นบ้านที่ไม่ต้องซื้อหา สามารถ นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนภาษาไทยได้สะดวก พร้อมกับให้ความสนุกสนาน บันเทิงใจ แก่นักเรียน นอกเหนือจากการพัฒนาความคิด ปฏิภาณ ความรู้ต่าง ๆ ตัวอย่างการนำประสงค์มา ใช้สอน ลักษณะหนึ่ง ได้แก่ บทเรียนเชิงวัดผลของ ธนู บุณยรัตนพันธุ์ (2521) ซึ่งจัดทำท่าย เป็นชุด (รวม 40 ชุด) พร้อมเฉลย จากนั้นให้นักเรียนศึกษา อภิปรายในกลุ่ม ส่งตัวแทนมา รายงานหน้าชั้น ว่าได้รับความรู้ ความเข้าใจในหัวข้อต่าง ๆ อย่างไร เช่น

1. ชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ การทะนุบำรุงรักษา
2. ขนบประเพณี วัฒนธรรม
3. ธรรมชาติวิทยาของสิ่งแวดล้อม
4. ภาษา และสำนวนโวหาร
5. ศิลปะการเปรียบเทียบ

ตัวอย่าง

บทเรียนแบบจับคู่เรื่องบทพ่าย

บทที่ 7

ชุดที่ 1

รหัส 1145

1. ไม้ทั้งกองหาซื้อไม่พบ	ก. ไม้แขวนเสื้อ
2. เมื่อเล็ก ๆ แนนหนา เมื่อชราหลวมโพรง	ข. ไม้ขีด
3. มีหัวสองหัว มีตัวอันเดียว	ค. มั่ง
4. มีแขนแต่ไม่มีขา มีขาแต่ไม่มีแขน	ง. มะขาม
5. มาจากอังกฤษ มีฤทธิ์ที่หัว	จ. เงา
6. เมื่อมาไม่เห็น เมื่อเป็นจึงรู้	ฉ. มะพร้าว
7. มาจากเมืองแขก คีไม่แตกพันไม่เข้า	ช. สับประรด
8. มีสี่สี่หาง ปากกว้างกินคน	ญ. ไม้คาน
9. มาจากเมืองพม่า มีตารอบตัว	ฎ. เสื้อ กางเกง
10. มาเข้าดัดเบียน	ฏ. พระอาทิตย์
11. ไม้พุทะลุถึงแก่น ถึงแท่นดินสอ ถึงบ่อน้ำใส	ณ. ลม
12. ไม่มีแขนไม่มีขา แต่ชอบสวมเสื้อผ้า	ค. ผม

บทที่ 7

เฉลย

ชุดที่ 1

รหัส 1145

1 - ค

2 - ง

3 - ณ

4 - ณ

5 - ข

6 - ณ

7 - จ

8 - ค

9 - ข

10 - ข

11 - ฉ

12 - ก

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ศึกษาเอกสารประกอบการสอน
2. พึ่งการทนายปริศนาจากวิทยากรท้องถิ่น
3. นักศึกษาสาธิตทนายปัญหากับกลุ่มเพื่อน
4. รวบรวมข้อมูลปริศนาจากท้องถิ่น
5. วิเคราะห์คุณค่า ของปริศนา และเสนอแนะการนำไปใช้สอนภาษาไทยในโรงเรียน
(รายงาน)

การวัดและประเมินผล

1. สังเกตความสนใจเรียน
2. นับปริมาณการถ่ายทอดข้อมูล (ทนายปริศนา) ในเวลา 5 นาที
3. ประเมินผลการรายงาน
 - 3.1 วิธีการรวบรวมข้อมูล
 - 3.2 ปริมาณข้อมูล
 - 3.3 การวิเคราะห์ และการนำข้อมูลไปใช้

หนังสืออ้างอิงประเภท

ธน บุณยรัตพันธุ์. นวกกรรมบทเรียนเชิงวิคผล : บทท่าย. เพชรบุรี : วิทยาลัยครูเพชรบุรี,
2521.

นพคุณ คุณาชีวะ. "ภูมิปัญญาไทยในปรีศนาคำท่าย," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง
ภูมิปัญญาไทยในภาษาและวรรณคดี. กรุงเทพฯ : คณะอนกรรมการเผยแพร
- เอกลักษณ์ไทย. 2537.

พจนานกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน,
2531.

วิชา ทรวงแสง. ข้อมูลมขปาฐะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา :
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2531.

Dundes, Alan. The Study of Folklore. Englewood Cliffs : Pentice -
Hall, 1965.

บทที่ 7

ความเชื่อ

จุดประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้ทราบความหมายของความเชื่อ
2. เพื่อให้ทราบระดับของความเชื่อ
3. เพื่อให้ทราบประเภทของความเชื่อ
4. เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ สาระที่แฝงอยู่ในความเชื่อได้
5. เพื่อให้สามารถอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อ กับบริบทของชุมชนได้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายความหมายของความเชื่อได้
2. ระบุประเภทความเชื่อจากตัวอย่าง ได้ถูกต้อง
3. วิเคราะห์สาระที่แฝงอยู่ในความเชื่อที่ยกตัวอย่างได้
4. อธิบายความสำคัญของข้อมูล ตัวอย่าง กับ บริบท คือ ระบบคุณค่า ระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์ของชุมชนได้

หัวข้อเนื้อหา

1. ความหมาย และที่มาของความเชื่อ
2. ระดับความเชื่อ
3. ประเภทความเชื่อ
 - 3.1 ความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา
 - 3.2 ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
 - 3.3 ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและเวทมนต์
 - 3.4 ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม และสิ่งหรรษ์
 - 3.5 ความเชื่อเรื่องความฝัน
 - 3.6 ความเชื่อเรื่องขวัญ

- 3.7 ความเชื่อในสิ่งแวดล้อม และปรากฏการณ์ธรรมชาติ
- 3.8 ความเชื่อเกี่ยวกับพืช
- 3.9 ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์
- 3.10 ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน
- 3.11 ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวน
- 3.12 ความเชื่อเรื่องลักษณะบุคคล
4. ความสำคัญของความเชื่อ

เนื้อหา

ความหมายของความเชื่อ

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 278) ระบุความหมายว่า เชื่อ ก. เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้ใจ

พระยาอนุमानราชธน (2502 : 28-29) กล่าวถึงสาเหตุการเกิดความเชื่อไว้ว่า

"มีความเป็นธรรมดาอยู่อย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไร หรือสิ่งไร ถ้ามีลักษณะที่ยังบกปิดเป็นเรื่องลึกลับอยู่ ไม่ปรากฏให้เห็นเรื่องนั้น สิ่งนั้น ย่อมทำให้เกิดสงสัย อยากรู้ อยากเห็น ยิ่งปิดบังมากเท่าใด ก็ยิ่งเร้าใจให้อยากรู้อยากเห็นมากขึ้น เมื่อไม่สามารถจะรู้ ได้เห็นได้ ก็ต้องใช้วิธีนึกเอา เค้าเอาให้สะใจ ว่าคงจะเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ โดยอาศัยเปรียบเทียบกับสิ่งที่เห็นที่ใกล้เคียงกัน ตามที่ตนเคยรู้เห็นมาก่อน หรือไม่ก็นึกเอาตามเรื่องราวที่มีกล่าว หรือบอกเล่าไว้ก่อน ถ้าเรื่องราวที่ได้รับบอกเล่าไปตรงกับอารมณ์ที่ต้องการจะเชื่ออยู่แล้วก็จะเชื่อทันที"

กิ่งแก้ว อุตถากร (2531 : 661 - 665) สรุปว่า ความเชื่อ หมายถึง ความตกลงใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจพิจารณาได้ 2 ลักษณะคือ

1. ความตกลงใจในความมี หรือความเป็นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เชื่อว่านรก สวรรค์ ภูตผี หรือเทวดามีจริง เป็นต้น
2. ความตกลงใจในความเป็นเหตุ เป็นผล ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เชื่อว่า ทำดีจะได้ดี ทำชั่ว จะได้ชั่ว เป็นต้น

เนื่องจากความเชื่อเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งการพูด และการกระทำ ความเชื่อจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กับ นิทาน เพลง ภาพิต สำนวน และคติชนแบบอื่น ๆ

ที่มาของความเชื่อ

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ (2527 : 114-166) กล่าวถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการอบรมสั่งสอนที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งได้ปลูกฝังความเชื่อต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาอีกต่อหนึ่งมาถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลัง เช่น ความเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะให้ผลดีหรือร้ายต่อผู้ใดผู้หนึ่งหรือโดยส่วนรวมนั้น เป็นผลจากการกระทำของเทพเจ้าและภูติผีปีศาจ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อเป็นการเอาใจเทพเจ้าและภูติผีปีศาจด้วยการเซ่นสรวง ซึ่งในปัจจุบันการเซ่นสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ได้แก่ เทพเจ้า ภูติผีปีศาจ ฯลฯ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลความสุข ความสมหวังให้แก่ตนนั้นยังคงมีปรากฏอยู่มาก

2. การประสบกับความรู้หรือความเชื่อใหม่ ๆ ที่ความรู้หรือความเชื่อนั้นสอดคล้องกับความเชื่อเดิม ลักษณะเช่นนี้จะทำให้บุคคลผู้นั้นรับเอาความรู้หรือความเชื่อใหม่มาเป็นความเชื่อของตนโดยทันที และหากว่าความรู้หรือความเชื่อใหม่นั้นสนับสนุน หรือสอดคล้องกับความเชื่อเดิมด้วยแล้ว ก็ยิ่งจะทำให้ผู้นั้นเกิดความพึงใจในความเชื่อเดิมมากยิ่งขึ้น ดังเช่น นาย ก. ได้ทราบข่าวจากเพื่อนฝูงว่า หากใครไปติดต่อสถานที่ราชการแห่งหนึ่งและต้องการความรวดเร็วในการติดต่อแล้ว จะต้องเสียค่าน้ำร้อนน้ำชาให้กับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ซึ่ง นาย ก. ก็เก็บความเชื่อนี้เอาไว้ อยู่มาวันหนึ่ง นาย ก. มีธุระจำเป็นต้องไปติดต่อกับสถานที่ราชการแห่งนั้นและได้ประสบกับเหตุการณ์ ดังที่เพื่อนของนาย ก. เล่าให้ฟัง นาย ก. จึงเกิดความพึงใจความเชื่อดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพราะสิ่งที่นาย ก. ประสบมานั้นสอดคล้องและสนับสนุนความเชื่อที่นาย ก. มีมาตั้งแต่เดิมนั่นเอง

3. ความต้องการที่จะให้มนุษย์หรือสังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ด้วยเหตุนี้จึงได้มีผู้สร้างความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ขึ้น โดยนำเอาสาเหตุแห่งความกลัวนั้นมาเป็นข้ออ้างหรือคำขู่ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติตาม ได้แก่

- 3.1 เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม เช่น
 - เวลาไปงานศพ ห้ามถ่มน้ำลาย
 - ห้ามบัสสาวะรดจอมปลวก เพราะจะทำให้อวัยวะเพศบวม
- 3.2 เพื่อสุขภาพอนามัย และความปลอดภัย เช่น
 - คนมีประจำเดือนห้ามกินน้ำมะพร้าว
 - หญิงท้องแก่ไม่ให้ไปงานศพ
- 3.3 เพื่อปลูกฝังความมีมารยาทและความมีระเบียบ เช่น
 - ห้ามเล่นข้าวสารเพราะมือจะดำ
 - ห้ามนอนเวลากินข้าว เพราะชาติหน้าจะเกิดเป็นงู
- 3.4 เพื่อผลทางด้านจิตใจ ได้แก่ การสร้างกำลังใจ ความหวัง ความมุ่งมั่น ในการทำความดี เช่น
 - ให้ศักราชร่วมกันจะพบกันชาติหน้า
 - ทำบุญด้วยเครื่องหอม ชาติหน้าจะสวยงาม มีชื่อเสียงขจร
 - คนเราทำความดีจะได้ขึ้นสวรรค์ และทำความชั่วจะตกนรก
- 3.5 เพื่อเหตุผลอื่น ๆ เช่น ต้องการให้เป็นผู้มีเมตตา มีความหักห้ามใจ ในเรื่องต่าง ๆ เช่น
 - ห้ามใช้เท้าเล่นกับสัตว์
 - ถ้าร้องไห้ตาหยดถูกโลง ผู้ตายจะไม่ได้ขึ้นสวรรค์
 - อย่า ผิดลูกเขาเมียใคร เพราะตายไปจะต้องไปขึ้นต้นไม้ และ มีโอกาสปากเหล็กคอยจิก ฯลฯ เป็นต้น

ระดับของความเชื่อ

กึ่งแก้ว อรรถากร (2531 : 662 - 664) กล่าวว่าทุกสังคม มีความเชื่อของตนเอง ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาประจำชาติ โดยที่ศาสนาเป็นสิ่งที่มียุทธวิธีอย่างยิ่งในการกำหนดความเชื่อในสังคม มีระบบ ระเบียบการอธิบายถึง เหตุ และผลของปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของธรรมชาติ และมนุษย์ แม้ว่าจะแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ก็จะเป็นผลกำหนดให้บุคคลในสังคมนั้น ๆ ประพฤติ ปฏิบัติ ไปตามครรลองของศาสนานั้น ๆ

ประเทศไทยนับถือพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ จึงมีผลต่อความเชื่อของคนไทยอย่างยิ่ง เช่น ความเชื่อในกฎแห่งกรรม ความเชื่อในเรื่องนิทาน ความเชื่อเรื่องทุกข์ อนาคต และอนัตตา ความเชื่อเรื่องศีล ฯลฯ เป็นต้น

12. ความเชื่อพื้นบ้าน หมายถึงความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณี ซึ่งมีได้เป็นส่วนหนึ่งของศาสนาใหญ่ดังกล่าว ความเชื่อระดับนี้ มักไม่มีการอ้างเหตุผล แต่ประการใด เน้นความจับใจในการยอมรับ และการปฏิบัติ ไม่ประสงค์ให้มีการเสียเวลา เป็นการใช้กระบวนการคาดโทษ หรือสิ่งลึกลับเข้าประกอบเพื่อให้เกิดความกลัว เกิดความมั่นใจ หรือความระมัดระวังต่าง ๆ

ตัวอย่างความเชื่อระดับพื้นบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาบางลักษณะ เช่น

- แมวมาหา หมามาสู่ ว่าดี
- เต็ดผักก้านยาว เนื้ออยู่ไกล
- กินข้าวในหม้อ อากัพ
- ไชยครกเปล่าเล่น นมจะยาน
- มดคาบไข่ ผงจะตก
- คนมีสองขวัญ ว่าเจ้าชู้
- กินข้าวปากหม้อ ปากจะจัด

ฯลฯ

ประเภทของความเชื่อ

ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศได้จำแนกประเภทความเชื่อไว้หลายลักษณะ ซึ่งก็ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก ในที่นี้ จำแนกความเชื่อออกเป็น 12 ประเภท (สำนักงาน (เปรมวิทย์ วิวัฒนเศรษฐ. 2527 : 119) ซึ่งจะได้อธิบาย และยกตัวอย่างข้อมูลที่สำรวจได้จากอำเภอพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และความเชื่อชาวไทยทั่วไปประกอบโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อเรื่องผีसाงเทวดา เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เรียกว่า กุติผี ปี่ศาจ เทวดา ฯลฯ ผีสาางเหล่านี้ ตามคติความเชื่อของชาวไทย มีทั้งที่เคยเป็นมนุษย์มาก่อน และสมมติจากธรรมชาติ

ตัวอย่างความเชื่อ เรื่อง ผีสาางเทวดา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปรากฏชัดเจนในเทพระกอบพิธีกรรม เช่น บทเช่นผี บทชุมนุมเทวดา เป็นต้น ดังจะยกมาพอให้เห็นเป็นตัวอย่าง

".....จะเสกสองศรี ผูกผีทั้งหลาย ผีปู่ ผีย่า ผีตา ผียาย ผีพี่ ผีน้อง ผีเกี่ยว ผีตอง ทั้งสองจึงเชิญท่านมาช่วยกัน.....เชิญเสด็จเสด็จมา เทวดาทั้งหลาย ทั้งพระเพลิง พระนารายณ์ ทั้งพระพาย พระอิศวร พระภูมิเจ้าที่ กรุงพาสีครุฑนาค นาคี พระอานนท์ คนธรรพ์ พ่อเสือเมือง ทรงเมือง อันเรื่องฤทธิ ทั้งพระอาทิตย์ และพระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู พระเกตุผีสาาง และนางไม้ จะขอเอาเรือนมาปลูกอยู่....."

(บทเช่นผีของเก่า อ.ป่าโมก จ.อ่างทอง)

นอกจากนี้ยังมีผี และเทวดาที่มีได้กล่าวถึงอีกมาก เช่น ผีบอบ ผีกระสือ ผีกระหัง ผีพราย เจ้าทุ่ง เจ้าท่า นางไม้ นางตะเคียน นางตานี ฯลฯ ผีตามความเชื่อจึงเปรียบเสมือน ความหวัง และความกลัวที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในความคิด

2. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง

เครื่องราง หมายถึงของที่ป้องกันอันตรายยังไม่ออก พันไม้เข้า เป็นของที่ เกิดเองโดยธรรมชาติ อาจเกิดจาก พืช เช่น คดไม้สัก เม็ดสะบ้าทองแดง คดขนุน เม็ดมะค่าทองแดง สะตือทองแดง จากสัตว์ เช่น คดปลาช่อน คดปลวก เพชรตาแมว เขี้ยวหมู เขี้ยวเสือ คดปลาหมอ จากสิ่งอื่น ๆ เช่น เหล็กไหล ฯลฯ

ของขลัง เป็นคำแสดงความศักดิ์สิทธิ์ของของที่ได้รับการปลุกเสกแล้ว โดยของที่ กล่าวนี้ เป็นประติษฐานกรรมของมนุษย์ เช่น รัก ยม ตะกรุด พิศมร ลูกอม กะลาแคะเป็นราหู

ปลัดขิก สิ่งทึงเกะ ผ้ายันต์ แหวนพืรอด ฯลฯ รวมทั้งรูปจำลองของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์ และ พระสาวกต่าง ๆ เช่น พระศิวลี พระสังกัจจายน์ รูปหล่อพระเกจิอาจารย์ต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น

เป็นที่สังเกตว่า ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังนั้น ยังมีอิทธิพลอยู่มาก ในหมู่ชาวไทยแม้ปัจจุบัน อาจเป็นไปได้ว่าในสังคมที่มีการต่อสู้ แข่งขัน และเป็นสังคมวัตถุนิยม ยิ่งทำให้คนต้องหาที่พึ่งมากขึ้น

3. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม หรือไสยศาสตร์

คาถาอาคม เป็นมุขปาฐะที่มักใช้ประกอบกับความเชื่อสิ่งอื่น ๆ เช่น ประกอบเครื่องรางของขลัง การทำอาชีวะ ระบบประเพณีต่าง ๆ วัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดผลในทางที่ต้องการ ซึ่งอาจเป็นทั้งทางดี เช่น เพื่อการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความทุกข์ยาก เจ็บป่วย เพื่อการต่อสู้กับศัตรู ฯลฯ หรือใช้ในทางชั่วร้าย เกิดอันตรายต่อผู้อื่น เช่น ใช้ฆ่าคน หรือทำให้สามี ภรรยาแตกแยกกัน เป็นต้น

คาถาที่ศึกษารวบรวมได้ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวนมากมาย วัตถุประสงค์ของการใช้คาถา มีทั้งใช้ป้องกัน ใช้แก้ไขสถานการณ์ที่ไม่ดี ให้กลับดี และใช้ในการเรียกร่องผลประโยชน์

ดังจะยกตัวอย่างประกอบพอสังเขป ดังต่อไปนี้

คาถาคัดเลือด

"นะอุค โมอิต นะบัต โมบิต พระเจ้าแผลงฤทธิ์ ปิตทวารทั้งเก้า"

หรือ

"วะไร วะรัญญ วะระโท วะราหะโท" ใช้ภาวนาเพื่อเกิดบาดแผลเลือดออก

ใช้มือบีบเส้นเลือดไว้แล้วภาวนาคาถาช่วย

คาถาสะเดาะกลอน "นะหลุด โมถอน พุทธกลอน ทาเคลื่อน ยะเลื่อนออก" อาจจะท่อง 3 หรือ 5 หรือ 7 ครั้งก็ได้

คาถารักษาบาดแผล โลกะ ปะรา รตุเทวดา วะสะเสวะกัง อุทกัง มุมนติโน ปัตตะ อริกา เนมะ เอเตนะ สัจจะวัส เชนะ โหตุเต ชะยะมัง คะรานิ

คาถาแก้ปวดแก้ไข อัคคี จักขุ จิปีเสติ อัคคีจักขุ ปีเสติจิ

อัคคี จักขุ เสติจิปี อัคคีจักขุ ติจิปีเส

คาถาสุณฺสี พุทฺธังสุณฺ ธิมมิงสุณฺ สุณฺหาย 7 ครั้ง วนรอบผี

คาถาเสกข้าวปั้นเมื่อข้าวติดคอ ไอมนกกอก ไปบอกถ่านกกาเ้า ไปขวางปากถ้ำ

สวาทะ สวาทาย

คาถาแก้พิษแมลงกัดต่อย อภิสสะ เนจวะ ภาวนา 7 ครั้ง หยิบพิษทิ้ง

คาถาพระยาไก่เถื่อน เวทาสากุ กุสวาทาเว ทายะสาตะ ตะสายะทา สาสาทิกุ กุทิสาสา
กุ ตะกุกุ พุกตะกุ เป็นคาถาที่คนป้องกันคนบองร้าย เอาบ่วงมาดักก็ไม่ได้ สวดได้ 7 เดือน
จะรู้ใจคน

คาถาไล่ปลาน้ำเค็มเข้า นะโมนะมัต กัจจัตตอกไป อย่าเข้ามาใกล้ ขุนนางมณฑไท ฯลฯ

4. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ - ยาม และลางสังหรณ์

หมายถึง ความเชื่อเกี่ยวกับ เวลา, วัน, เดือน, ปี และปรากฏการณ์ในตัว หรือ
รอบ ๆ ตัว ที่เชื่อว่าจะมีผลดี หรือผลร้ายต่อบุคคลตามมา ฤกษ์ ยาม และลางนั้นมักจะเกี่ยวเนื่อง
กับการจะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เช่น

การปลูกข้าว, เพาะปลูก (ดูวัน)

" 1 (อาทิตย์)	แรกนา	ดี
" 2 (จันทร์)	เอาข้าวขึ้นยุ้ง	ดี
" 3 (อังคาร)	แรกเกี่ยวข้าว	ดี
" 4 (พุธ)	แรกนวดข้าว	ดี
" 5 (พฤหัสบดี)	แรกหว่านข้าว	ดี
" 6 (ศุกร์)	แรกท้าวขวัญข้าว	ดี
" 7 (เสาร์)	แรกนวดข้าว	ดี
วัน 3, 7	ปลูกพลู	ดี
" 5, 3, 7	เอาข้าวเข้าลาน	ดี
" 1, 4, 5, 6	ไถนาหว่านข้าว	ดี
" 2, 3, 4	เกี่ยวข้าว	ดี
" 2, 4, 5, 6	ทำการมงคล	ดี
" 2, 4, 5	ทำคราด ไถ จอบ	ดี

ฯลฯ

(อ.ป๋วย โภก จ.อ่างทอง)

ลางสังหรณ์ (อุบาทว์ต่าง ๆ)

แมงมุมอุ้มไข่ต็อก	จะเกิดเรื่องร้าย
หวีหักคาหัว	ไม่ดี
ขณะกินเมื่อชนกัน	จะมีคนมาหา
ตะไคร้ดอกคอก	ไม่ดี
ข้าวงอกในถัง	ไม่ดี
นกเค้านกแสกจับเรือน	ไม่ดี
เห็ดงอกในเตาไฟ	ไม่ดี
เสาเรือนตกน้ำมัน	ไม่ดี ฯลฯ

เหตุการณ์ที่ปรากฏมักเป็น เรื่องที่ผิดปรกติวิสัย เมื่อเกิดขึ้นย่อมก่อให้เกิดความวิตก กังวล แต่ชาวบ้านก็มีวิธี หรือคาถาที่บอกต่อ ๆ กันมา เพื่อลบล้าง หรือทำให้สบายใจขึ้นด้วย

5. ความเชื่อเรื่องความฝัน เรื่องฝันนี้ คนโบราณทั้งไทย และต่างประเทศ ได้ศึกษารวบรวมไว้มาก กล่าวกันว่า ความฝัน เป็นลางอย่างหนึ่ง ซึ่งจะพยากรณ์ถึงเหตุที่จะเกิดขึ้นภายหลัง การทำนายฝันปรากฏใน วรรณคดี และประวัติศาสตร์ พงศาวดาร มากมาย ตำราการทำนายฝันของไทยที่รวบรวมไว้แต่โบราณคือ "จักรทศนิยม" ปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องฝัน ยังปรากฏเป็นอยู่ทั่วไป ได้แก่

ตัวอย่าง ความเชื่อเรื่องความฝัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ฝันว่า	ได้แก้ว แหวน เงินทอง	ทำนายว่า	จะสมปรารถนาได้คู่
ฝันว่า	ตกเหว	ทำนายว่า	ความเลวจะมาถึง ทุกข์ยาก มีศัตรู
ฝันว่า	ฝันหัก	ทำนายว่า	จะมีญาติตาย
ฝันว่า	งูกัด	ทำนายว่า	จะได้คู่ครอง
ฝันว่า	หมากัด	ทำนายว่า	จะถูกคนเนินทา

ฯลฯ

6. ความเชื่อเรื่องขวัญ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 132) ระบุว่า ขวัญเป็นสิ่งที่ไม่มี

ตัวตน นิยมกันว่า มีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิด จากการศึกษาพบว่า ขั้วตนนอกจากจะมีอยู่กับคนแล้ว ยังมีกับสัตว์ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิต เช่น เสาเรือน เรือ เเกวียน ข้าวเปลือก นาข้าว แม้กระทั่ง บ้านเมืองก็มีขั้วตนประจำเหมือนกัน ความเชื่อเรื่องขั้วตนนี้ ผังลึกอยู่ในจิตใจชาวไทยทุกภูมิภาค ประเพณีที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องขั้วตน เท่าที่ยังปรากฏทั่วไป ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ การทำขั้วตน การทำขั้วตุ๊ก และการทำขั้วข้าว จะยกตัวอย่างการทำขั้วข้าว ซึ่งนับวันแต่ละจะหมดไป ดังนี้

พิธีทำขั้วข้าว

ทำตอนข้าวเริ่มตั้งท้อง

ใช้ของเปรี้ยว ๆ ขม หมดากหลู ข้าว ดินเหนียว กล้วย อ้อย แป้ง กระจก ถ่าน เพื่อให้อายุไฟ

ว่า สักเค ชุมหมเทวดา ตั้งนโม 3 จบ แล้ว "เชิญแม่พระศรี พระสพ แม่พระพภคารรา แม่สร้อยสุวรรณ แม่จันทร์สุตา ขอเชิญแม่มา แห่ท้องก็มากินของกิน" "มาให้อะเออ"

แล้วก็พรมน้ำมนต์ แล้วพูดว่า เวลาเจ็บท้องก็ให้ออกง่ายไม่ให้คาท้อง

พิธีรับขั้วข้าว

มีขนมต้มขาว - แดง ไข่ ข้าว กล้วย ขายศรีปากชาม แป้ง กระจก เลื้อผ้า ทอง ให้อายุสำหรับแต่งตัว ว่าสักเค ชุมหมเทวดา ตั้งนโม 3 จบ "เชิญแม่พระศรี พระสพ แม่พระพภคารรา แม่สร้อยสุวรรณ แม่จันทร์สุตา ขอเชิญท่านมารับขั้วข้าว ลูกได้ทำขนมต้มแดง - ขาว ขายศรีปากชาม กล้วยหิงาม ขอแม่ได้กินให้อิ่มใจ" แล้วบอกให้แต่งตัวให้สวย

7. ความเชื่อในสิ่งแวดล้อม และปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ความเชื่อประเภทนี้ หมายถึง การสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติรอบ ๆ ข้าง ซึ่งเป็นบันทึกความจำ และบอกเล่า สืบต่อกันมา เพื่อให้มีความระวัง ตัวอย่างความเชื่อประเภทนี้ จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

"แมงหิ้งห้อย บินตกดินมากระพริบอยู่ที่ดิน ไม่เกิน 7 วันฝนตก (บินแล้วตกลงดิน)

"ไก่อ้วนคอนนอนเตี้ยง ไม่ค้ำ บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ ถ้าไก่อ้วนคอนนอนใกล้ค้ำ
บ้านเมืองอดอยาก"

"ตุ๊กแกร้องเป็นสัญญาณว่าตับแก่ ไม่ช้างูเขียวจะมาล้าง"

"มดคาบไข่ฝนจะตก"

"ฟ้าแดงตอนเย็นหรือเช้า ลมจะแรง"

"ตัวงูตัวคำตลอด ฝนดี ตัวคำบ้างขาวบ้าง จะแล้ง"

"ไส้เดือนพ่นฝนแล้ง"

"แผ่นดินไหว เกิดจากปลาอานนท์พลิกตัว"

ฯลฯ เป็นต้น

8. ความเชื่อเกี่ยวกับพืช

คนไทยมีความเชื่อมานานว่า ต้นไม้บางชนิดมีคุณลักษณะพิเศษ สามารถให้คุณหรือโทษ แก่เจ้าของได้ (มักมีความสอดคล้องกับชื่อ) เช่น

มะยม	เชื่อว่า	ทำให้คนนิยม
ขนุน	เชื่อว่า	มีผู้สนับสนุน
มะขาม	เชื่อว่า	จะมีผู้เกรงขาม
ยอ	เชื่อว่า	มีผู้สรรเสริญ เยินยอ
พุทธรักษา	เชื่อว่า	พุทธานุภาพจะคุ้มครอง

นอกจากนั้นคนไทยยังเชื่อเกี่ยวกับอาณาพของ ว่าน ประเภทต่าง ๆ เช่น ว่านนางคัมป์ ว่านนกคัมป์ ว่านเลื้อ ว่านเพชรกลับ ว่านเสน่ห์จันทร์ ว่านเศรษฐีเรือนใน ว่านเศรษฐีเรือนนอก ว่านพญาช้างเผือก ฯลฯ ส่วนต้นไม้ หรือพืชบางประเภท เช่น ลั่นทม มะไฟ พุทรา ตะแบก ไม้มียิบปลูก เพราะชื่อไม่เป็นมงคล

นอกจากนั้นยังเชื่อว่า ต้นไม้ใหญ่ ยังจะมีรุกขเทวดา นางไม้ สิ่งอยู่ (กล้วยตานีก็มี) การจะตัดโค่นต้นไม้จึงต้องกระทำพิธีกรรมก่อน เช่น ตั้งขวานไว้หากขวานล้มก็จะไม่ตัด เปลี่ยนไปตัดต้นอื่น ต้นไม้บางต้น ยังมีการนำพาสี เขียว แดง เหลือง ไปผูกพันไว้ ทำให้มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

9. ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ มนุษย์กับสัตว์เป็นสิ่งที่มีความผูกพันใกล้ชิดกันอยู่ตามธรรมชาติ สัตว์บางชนิด มีคุณแก่มนุษย์มาก เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า สุนัข แมว ฯลฯ จึงเชื่อว่าไม่ควรทำร้าย ค้าทอน หรือฆ่าสัตว์ดังกล่าว เช่นเชื่อว่า ใครฆ่าแมวเท่ากับฆ่าเฒ่า เป็นต้น สัตว์บางชนิดก็ร้าย ทรงอำนาจ เช่น เสือ จระเข้ งู มนุษย์จึงให้ความยำเกรง และมีอิทธิพลต่อการพูด การกระทำต่าง ๆ นอกจากจะมีความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ทั้งตัวแล้ว ยังมีความเชื่อในอวัยวะหรือชิ้นส่วนของสัตว์ต่าง ๆ กัน เช่น นอแรด คีหมี ตั๋งเหลื่อม กระดุกเสือ เขี้ยวหมูป่า ฯลฯ ในฐานะเครื่องราง หรือเครื่องยาอีกด้วย

10. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน

ความเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นปรากฏการณ์ควบคู่กับมนุษย์มาแต่โบราณกาล ความพยายามอย่างยิ่งของมนุษย์อย่างหนึ่ง ได้แก่การเสาะแสวงหา สิ่งที่จะมาบำบัด รักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งในระดับเบื้องต้น เช่น บาดแผลเล็กน้อย แมลงกัดต่อย ลมพิษ ฯลฯ จนกระทั่งอาการป่วยขั้นรุนแรง

ยากลางบ้านเป็นความเชื่ออีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการทดลอง รักษา และบอกเล่าสืบทอดกันต่อ ๆ มา บางคนก็หวงแหน ไม่ยอมบอกก็มี เรียกว่า "ยาผีบอก" ยาดังกล่าวมีทั้งตัวยาเดี่ยว ๆ เช่น

ใบชุมเห็ด	ใช้รักษา	โรคผิวหนัง
ใบผักเสี้ยนผี	ใช้รักษา	อาการหือ้อ (ขยุ้อคหุ)
ใบแมงมุม	ใช้รักษา	มีดบาด (บีดแผล)
ปูนแดง	ใช้รักษา	ยุงกัด
ใบจากต้มเดือด		
พอเย็น (อาบ)	ใช้รักษา	ปวดท้อง
น้ำมะนาว, มะกรูด	ใช้รักษา	อาการไอ

ฯลฯ

ยากลางบ้านส่วนมากจะประกอบด้วยตัวยานานาชนิด ผู้ที่เฒ่าเฒ่ายากลางบ้าน มักจะมีตำราที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ในที่นี้จะยกตัวอย่าง ยากลางบ้าน ที่รวบรวมได้จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บางขนาน คือ

ยาแก้แผลเน่าเปื่อยพุพอง

ดินสอพองหนัก 8 บาท

กะลามะพร้าว 5 บาท

พินเสน 2 บาท

ใบมะลิ 1 บาท

ขันทะเคียน 1 บาท

สารส้ม 2 สลึง

ตำเป็นผงบดละเอียด โรยแผลก็จะหาย

ยาแก้ไอ

สมอไทย 1

สมอเทศ 1

ลูกมะขามป้อม 1

บดเอาน้ำมะขามเปียกเป็นกระสายละลายน้ำมะขามเปียกกิน หายแล

ฯลฯ

(เรียบ ศรียทองเพชร. 2533)

11. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวน

การคิดเรื่องจำนวนขึ้นให้เริ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดทิศทางของการกระทำ

คนไทยเช่นเดียวกับชนทั่วโลกที่เชื่อถือเรื่องจำนวนว่าเลขใดเป็นมงคลและเลขใดเป็นเลข

อัปมงคล สำหรับภาคกลางของไทยการเลือกฤกษ์ยามมักนิยมใช้เลขคู่ ยกเว้นเลข 9

เป็นเลขดีที่ถือว่าเป็นมงคล เดือนที่คนไทยนิยมปลูกเรือนเพราะถือว่าเป็นเลขดีที่ทำให้เจ้าเรือนสุขสบาย

คือ เดือนคู่เป็นส่วนมาก ยกเว้นเดือนอ้ายและเดือน 9 ที่เป็นเลขดีแต่ถือเป็นมงคล นอกจากนั้น

ก็มีเดือนนี้ , 4 , 6 9, 12 ส่วนเดือนไมตรีที่ปลูกเรือนแล้ว จะมีอันตรายคือเดือน 3 , 5,

7, 8, 10 , 11 การทำบันไดบ้านก็นิยมเลขคู่ ดังกล่าวไว้ว่า "บันไดเลขคู่บันไดดี บันไดเลข

คี่บันไดคน" ประเพณีการ "ปักเรือน" (ยกเสาเรือน) ของภาคเหนือ ก็ต้อง "ปัก" ในเดือนคู่

คือเดือน 6 , 8 ส่วนเดือน 10 นั้นงดการทำพิธีต่าง ๆ เพราะเป็นเดือนอัปมงคล สำหรับ

ภาคใต้มีความเชื่อในเรื่องจำนวนว่า "เรือนหลังหนึ่งอย่าทำประตู 4 แห่ง หน้าต่าง 9 แห่ง ทำนันทวารทั้ง 9 มิตี และให้ทำหน้าต่างจำนวนคี่จึงจะดีแล" และยังกำหนดในรายละเอียด เรื่องขนาดของประตูดังนี้ "ถ้าจะทำประตูบ้าน เอากว้างและยาวประสมกันเข้าเอา 3 คูณ 9 พาร ถ้าได้เศษ 1,2,3,7 คั่นกแล ถ้าได้เศษ 4,5,6 จะเสียทรัพย์ ถ้าโดยกว้าง 5 ซ้วผ่าเท่าคั่นกแล" ซึ่งจะเห็นว่าจำนวนเหล่านี้คนไทยได้กำหนดความหมายให้อย่างสำคัญ

12. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะบุคคล

เป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะของบุคคลแล้วทำนายอนาคตของบุคคลนั้น ทำนองเดียวกับการดูโหงวเฮ้งของชาวจีน เป็นความเชื่อที่สืบทอดมาแต่โบราณในท้องถิ่น ภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น ถือว่า

- คนที่หัวคิ้วชิดกันจะยากจน
- คนที่เล็บมือหนาจะแข็ง เป็นเงาจะมีอายุยืน
- คนที่เล็บมือบางจะอายุสั้น
- คนที่มีไฟที่ไหลจะ ได้เป็นขุนนาง
- คนที่เดินเหมือนเสือจะได้เป็นขุนนางผู้ใหญ่ ฯลฯ

อาจสรุปความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติไทยได้ว่าเหมือนกับชนชาติอื่นในสมัยโบราณ คือเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตน สิ่งลึกลับเชื่อว่ามฤตยูอำนาจเหนือคน อาจบันดาลให้ดี และร้าย ได้ ความเชื่อใดที่เกี่ยวกับสวัสดิภาพและความปลอดภัยแก่ตนเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับชีวิตและความอยู่รอด ความเชื่อชนิดนี้ ๆ ก็มีหลายอย่างประเภทแจกแจจ ไปในรายละเอียดพร้อมทั้ง มีพิธีกรรมที่จะเข้ายุ่งเกี่ยวกับอำนาจ เหนือธรรมชาติเหล่านั้น เช่น ความเชื่อในผีสงฆ์เทวดา อารักษ์ เครื่องรางของคลัง คาถาอาคมและเวทมนต์ เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้มักปรากฏมากมายหลายรูปและในหลายท้องถิ่นในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็น ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคเหนือ หรือใต้ ความเชื่ออีกประเภทหนึ่งเป็นความเชื่อของไทย เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมชีวิตของตนที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษแล้วเชื่อต่อ ๆ กันมา เช่นความเชื่อเรื่องการดูลักษณะ บุคคล ความฝัน ยากกลางบ้าน รวมทั้งปรากฏการณ์ ธรรมชาติต่าง ๆ ความเชื่อเหล่านี้ก็มีปรากฏแทบทุกท้องถิ่นของไทยเช่นกัน เป็นความเชื่อ

ที่มีมาแต่โบราณและในทุกวันนี้ก็ยังทรงอิทธิพลมีผลต่อความคิด และการกระทำของชาวบ้าน เป็นสิ่งที่อาจถือได้ว่าเป็นประเพณีที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่ยากที่จะสูญหายไปทั้งหมด แม้ในสภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันก็ตาม การเรียนรู้ความเชื่อของคนไทย ในอดีตเท่ากับช่วยให้เราเข้าใจความเชื่อและการกระทำของคนไทยในปัจจุบันได้ดีขึ้น และทำให้เราเห็น การสืบทอดความเชื่อเป็นสายอารยธรรมของไทยเราแต่อดีตจนปัจจุบันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ความสำคัญของความเชื่อ

ได้กล่าวแต่ต้นแล้วว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรม ทั้งการพูดและการกระทำของบุคคล หากกล่าวโดยรวมแล้ว ความเชื่อ คือ "พลังของกลุ่ม" คนที่มีความเชื่ออย่างเดียวกัน แม้ว่าความเชื่อหลายอย่าง ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ ว่าจริงหรือเท็จแต่ความเชื่อเป็น ประสพการณ์อันยาวนาน เป็นบันทึกการสังเกต และความทรงจำ ของกลุ่มชน การด่วนสรุปว่า ความเชื่อใด งามายไรเหตุผล จึงเป็นสิ่งที่ไม้อาจทำได้โดยง่าย ในทางตรงกันข้าม ความเชื่อหลายอย่างมีเหตุผล และความเป็นจริง ช่อนเร้นอยู่ อนุชนจึงควรได้พิจารณาไตร่ตรอง ศึกษาให้เห็น และเข้าใจถึงความปรารถนาดี ความชาญฉลาด และความเสียสละ ของบรรพชน ที่ได้เพียรพยายามสังเกต ทดลองรักษามานานนับศตวรรษ

ปัจจุบันการพัฒนาใด ๆ ก็ขอเอาการเริ่มต้นจากสิ่งที่ชุมชนมีอยู่เป็นรากฐาน แต่ก็มิได้หมายความว่า จะใช้ความเชื่อที่มีอยู่ เป็นเครื่องขึ้นนำการกระทำทุกอย่างไป ปัญญาชนย่อมเลือก เฉพาะส่วนที่ดี มีประโยชน์ ขจัดสิ่งที่ไม่ดีประโยชน์ หรือพ้นสมัยออกไป และรู้จักเสริมเติมต่อ ในส่วนที่จำเป็นให้เหมาะสมแก่พื้นที่ เวลาและบุคคล ซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จใด ๆ ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณ ของผู้เป็นทายาท หรือสมาชิกของชุมชนนั้น ๆ เป็นสำคัญ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. อ่านเอกสารประกอบการสอน
2. พัง และซักถามวิทยากรท้องถิ่นเรื่องความเชื่อ (ยันต์ และการทำขวัญ)
3. ศึกษารวบรวมข้อมูลความเชื่อต่าง ๆ ในท้องถิ่น
4. จำแนกประเภท และวิเคราะห์คุณค่าของความเชื่อ (รายงาน)

สื่อการสอน

1. อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบความเชื่อ เรื่องการสักยันต์
2. ตัวอย่างยันต์ต่าง ๆ
3. ภาพอุปกรณ์ในพิธี ไถนจุก

การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตความสนใจเรียน
2. ประเมินจากรายงานส่วนบุคคล
 - 2.1 การรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล
3. ทาแบบฝึกหัด
 - 3.1 จงนิยามคำว่า "ความเชื่อ"
 - 3.2 จงยกตัวอย่าง ความเชื่อ มา 5 ประเภท (ระบุชื่อประเภทด้วย)
 - 3.3 ความเชื่อมีความสำคัญต่อสังคมอย่างไร ตอบมา 2 ข้อ ยกตัวอย่างประกอบ
 - 3.4 ในฐานะที่ท่านได้ศึกษาเรื่องความเชื่อ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาแล้ว จงสรุปตัวอย่าง ที่ท่านเชื่อ มา 2 ตัวอย่าง พร้อมอธิบายประกอบว่า ทำไมท่านจึงเชื่อ

หนังสืออ้างอิงประจำบท

กิ่งแก้ว อัทธการ. "ความหมายของความเชื่อ," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8.

หน้า 661 - 665. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช, 2531.

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. "ภาษาแห่งความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ," ใน คู่มือปฏิบัติการ

วัฒนธรรมพื้นบ้าน. หน้า 114 - 166. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2527.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน,
2531.

เรียม ศรีทองเพชร. ตำราไสยศาสตร์จากสมุดน้อย. พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครู

พระนครศรีอยุธยา, 2533. อัดสำเนา.

วิชา ทรวงแสง. ข้อมูลมขปาฐะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา :

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู พระนครศรีอยุธยา, 2531. อัดสำเนา.

อนมานราชธน, พระยา. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองธรรม, 2502.

ภาคผนวก

แบบบันทึกข้อมูลชุมชน

อพ.....

ศบ.ที่ 1

แบบบันทึกข้อมูลทั่วไป

1. ภูมิหลังเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล
- 1.1 สภาพภูมิศาสตร์ (สถานที่ตั้ง ลักษณะที่เด่น ขนาดหมู่บ้านฯ)

.....

.....
- 1.2 แผนที่ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ

มี (แสดงด้านหลัง)

ไม่มี
- 1.3 แหล่งข้อมูลในแง่ประวัติศาสตร์และโบราณคดี (การตั้งถิ่นฐาน การอพยพโยกย้าย

ทั้งด้านอุปการะ หลักฐานทางโบราณคดีและเอกสาร)

.....

.....
- 1.4 ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรของถิ่นนี้ในปัจจุบัน

- อาชีพ.....

- ศาสนา.....

- เชื้อชาติหรือกลุ่มวัฒนธรรม.....

- วัย.....

- สภาพเศรษฐกิจ.....

- การศึกษา.....

- แนวโน้มในการโยกย้ายถิ่นฐาน.....

- อื่น ๆ.....

.....

2. ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล

2.1 ชื่อผู้ให้ข้อมูล (นาย นาง นางสาว).....
อายุ.....ปี วัน เดือน ปีเกิด.....
ศาสนา.....อาชีพ.....
ที่อยู่.....
.....
การศึกษา.....ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน.....
.....ภาษาอื่น ๆ ที่พูดได้.....
บทบาทและหน้าที่ทางสังคม

2.2 การอพยพโยกย้าย
.....
.....

2.3 สภาพครอบครัว
สมรสเมื่อ.....
คู่สมรสชื่อ.....อายุ.....ปี
วัน เดือน ปีเกิด.....ศาสนา.....
อาชีพ.....ภูมิลำเนาเดิมของคู่สมรส.....
.....การศึกษา.....
ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน.....
ภาษาอื่นที่พูดได้.....
บทบาทและหน้าที่ทางสังคม.....

2.4 ผู้ให้ข้อมูลได้ข้อมูลมาโดยวิธี
 อ่านจากเอกสาร
 ได้รับการบอกเล่า
 สังเกตและปฏิบัติ

2.5 รายละเอียดเกี่ยวกับที่มาของข้อมูล (ได้รับถ่ายทอดจากใคร อยู่ที่ไหน เมื่อไร)

.....
.....

3. ภูมิหลังพิเศษบางประการ (ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อชุมชน ครอบครัวและผู้ให้ข้อมูล)

.....
.....

4. ลักษณะประวัติการเก็บข้อมูล

4.1 วัน เวลา หรือช่วงเวลาเก็บข้อมูล.....

.....
4.2 สถานที่.....

.....
4.3 สภาพแวดล้อมขณะที่เก็บข้อมูล (ฝนตก, มีงานเฉลิมฉลอง, เหตุการณ์เฉพาะหน้า ฯลฯ)

.....

.....
.....

4.4 วิธีให้ข้อมูล (เล่าให้ฟังเป็นการส่วนตัว, แสดงจริง, จัดนิทรรศการ ฯลฯ)

.....
.....

4.5 วิธีเก็บข้อมูลและปริมาณข้อมูล (สัมภาษณ์ จดบันทึก บันทึกเสียง มีภาพถ่ายประกอบ

ฯลฯ)

.....
.....

4.6 ผู้เก็บข้อมูลชื่อ (บ่งเพศ).....
วัน เดือน ปีเกิด.....
ศาสนา.....อาชีพ.....
สังกัด.....ที่อยู่.....
.....
การศึกษา.....ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน.....
ภาษาอื่นที่พูดได้.....บทบาทและหน้าที่ทางสังคม.....
.....

4.7 วัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล
.....
.....

อพ.....

ศบ.ที่ 2

แบบบันทึกข้อมูลวรรณกรรมภาษา ประเภทปริศนา

1. ชนิตของปริศนา.....
2. ชื่อปริศนา (เรียกตามสองคำแรกของปริศนา).....
3. ข้อความคำถามและคำตอบ.....
.....
.....
4. ความหมายและอธิบายศัพท์เฉพาะ.....
.....
.....
5. โอกาสในการเล่น.....
.....
.....
6. วิธีการเล่นและกติกา.....
.....
.....
7. อื่น ๆ
.....

อพ.....

ศบ.ที่ 3

แบบบันทึกข้อมูลวรรณกรรมมุขปาฐะ ประเภทภาษิต

- 1. ประเภทภาษิต.....
 - คำพังเพย.....
 - สำนวนพูด (พญา คำหยอก คำเกี้ยว คำล้อ คำให้พร คำร้องขายของ ฯลฯ).....
 -
 - สุภาษิต พญาสอน.....
 - สำนวนเปรียบเทียบ.....
 - คำคะนอง (สะแลง).....
 - บทกลอนบัน.....
 - สุภาษิต (คำคำ คำแข็ง).....
 - คำผวน.....
 - อื่น ๆ.....
- 2. ถ้อยคำและความหมาย.....
-
- 3. ภูมิหลังของภาษิต (ที่มาจากนิทาน, ศาสนา, ประวัติศาสตร์).....
-
- 4. ใครพูดกับใคร (ฐานะของผู้พูด - ผู้ฟัง).....
-
- 5. โอกาสในการพูด.....
-
- 6. เจตนาในการพูด.....
-

7. เงื่อนไขอื่น ๆ.....
.....
8. รูปแบบภาษีที่ดินฯมาใช้ (ใช้รูปเต็มหรือย่อ หรือมีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำ)
.....
9. อื่น ๆ.....
.....
.....

อพ.....

ศบ.ที่ 4

แบบบันทึกข้อมูลผู้ป่วย ประเภทยาพทย์ กลอนมุขปาฐะ

- 1. ชนิดของกาพย์กลอนมุขปาฐะ.....
.....
- 2. ชื่อข้อมูล.....
.....
- 3. ถ้อยคำและความหมาย.....
.....
.....
- 4. ภูมิหลังของกาพย์กลอนมุขปาฐะ.....
.....
.....
- 5. รูปแบบจันท์อักษร.....
.....
.....
- 6. โอกาสที่ใช้.....
.....
- 7. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องและขั้นตอนที่สำคัญ.....
.....
.....
- 8. แหล่งที่ใช้.....
.....
- 9. ข้อมูลอื่น ๆ.....
.....
.....

อพ.....

ศบ.ที่ 5

แบบบันทึกข้อมูลมุขปาฐะ ประเภทนิทาน

1. ชนิดของนิทาน (ภาษาถิ่น, ภาษากลาง)

ตำนานสถานที่

มุขตลก

นิทานสัพท

นิทานอธิบายเหตุ

นิทานสัตว์

นิทานผจญภัย

.....

2. ชื่อเรื่อง

.....

3. เนื้อเรื่อง

.....

.....

4. จุดมุ่งหมาย

.....

.....

5. ธรรมเนียมในการเล่าหรือรูปแบบในการเล่า (ถ้ามี)

.....

.....

6. บรรยายภาคีในการเล่า

ก. ปฏิกริยาของผู้ฟัง.....

ข. กิริยาอาการของผู้เล่าและวิธีการเล่า.....

7. ศรัทธาและความเชื่อของผู้เล่าและผู้ฟัง.....

8. อื่น ๆ.....

อพ.....

ศบ.ที่ 6

แบบบันทึกข้อมูลภาษาถิ่นในแง่วัฒนธรรม

1. ภูมิหลังเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล

1.1 สภาพภูมิศาสตร์ (ระบุสถานที่ตั้งและลักษณะที่เด่น)

.....
.....

1.2 แผนที่หรือแผนผัง และเส้นทางคมนาคม (ถ้ามีแสดงด้านหลัง)

1.3 แหล่งเก็บข้อมูลในแง่ประวัติ (การตั้งถิ่นฐานและการอพยพโยกย้าย)

.....
.....

1.4 ความรู้เกี่ยวกับชุมชนในแหล่งข้อมูล (ระบุจำนวนประชากร เชื้อชาติ ศาสนา อาชีพ
ที่เด่น ๆ ในชุมชนนั้น ฯลฯ)

.....
.....

2. สภาพการใช้ภาษาในชุมชนที่เป็นแหล่งข้อมูล

2.1 ภาษาประจำถิ่นคือ.....
.....

2.2 ภาษาอื่น ๆ (ถ้ามี) คือ.....

3. ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล

3.1 ประวัติ (ระบุชื่อผู้ให้ข้อมูล อายุ เพศ โสศ สมรส หมาย ที่อยู่ ระดับการศึกษา อา
ชีพ

ศาสนา เชื้อชาติ สถานภาพทางสังคม เช่น พระภิกษุ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ)

.....
.....

3.2 ประสบการณ์ทางภาษาของผู้ให้ข้อมูล

3.2.1 ภาษาแม่ (ภาษาแรกที่ใช้พูด) คือ.....

3.2.2 ภาษาที่ใช้ในครอบครัว คือ.....

3.2.3 ภาษาอื่น ๆ ที่พูดได้ (ระบุภาษาต่าง ๆ ที่พูดได้.....

.....

3.2.4 ภาษาของบรรพบุรุษ (ให้พิจารณาประมาณ 3 ชั่วอายุคนขึ้นไป ตัวเอง-พ่อ-

ปู่)

.....

.....

3.3 การย้ายถิ่นที่อยู่ (ให้บอกระยะเวลาหรือรายละเอียดอื่น ๆ ถ้ามี)

.....

.....

3.4 ประวัติของคู่สมรส

3.4.1 รายละเอียดส่วนตัวของคู่สมรส (ระบุอายุ, ภูมิลำเนาเดิม, เชื้อชาติ,

ศาสนา,

อาชีพ, ระดับการศึกษา ฯลฯ

.....

3.4.2 ภาษาของคู่สมรส

ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ.....

ภาษาอื่น ๆ ที่พูดได้ (ถ้ามี) คือ.....

.....

4. ข้อมูลภาษา

4.1 กลุ่มคำที่น่าสนใจ

- คำเรียกเครือญาติ.....

.....

- คำเรียกเครื่องมือเครื่องใช้.....
-
- ชื่ออาหาร.....
-
- ชื่อพืชและสัตว์.....
-
- คำนำหน้าชื่อบุคคล.....
-
- คำเรียกชื่อ เดือน ปีโบราณ (เช่น ใจ้, เป้า, ยี่, เม้า).....
-
- คำเรียกชื่อโรคภัยไข้เจ็บ
-
- คำเรียกตำแหน่ง ฐานะทางสังคม อาชีพต่าง ๆ
(นายบ้าน - ผู้ใหญ่บ้าน ตาแสง - กำนัน หมอท่า - ผู้ทำพิธีกรรม หัววัด -
รองเจ้าอาวาส คอวัด - รองเจ้าอาวาส แม่ทาน - หมอตาเย)
-
-
- คำที่ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ (เงินค่าคาย, ค่าราด - ค่ายกครู ทอยศพ-การทำพิธี
การราบผีไม่ให้ร้าย เจว็ด - รูปปั้นในศาลพระภูมิ ฯลฯ)
-
-
- คำวิสามานยนาม (ชื่อคน, ชื่อสถานที่ ฯลฯ)
-
-

- คำสรรพนาม.....
-
- คำลักษณนาม.....
-
- คำอุทาน.....
-
- คำขอร้อง แดงเฟิ่น (ได้), แดงเผื่อเหลือ (เหนือ), แดงจ่ายห่วย (อีสาน)
-
- คำลงท้ายประโยค (-ฮิ, -เนาะ, และ - ไปแล้วและ-ไปแล้วนะ ฯลฯ)
-
- คำขานรับคำเรียก.....
-

4.2 การใช้คำในโอกาสต่าง ๆ

- คำทักทาย.....
-
- คำให้พร.....
-
-
- คำบอกเล่า.....
-
- คำสืบท.....
-

- คำเรียกขวัญ.....
-
- คำที่ใช้กับสัตว์. (เรียก,สั่ง,ไล่ ฯลฯ).....
-
-
- คำคำ.....
-
- คำสาบแช่ง.....
-
- คำสวดสาบาน.....
-
- คำอธิษฐาน.....
-

4.3 ส่วนที่น่าสนใจ ในที่นี้หมายถึง "การแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาถิ่นหนึ่ง ๆ (ท่าหมอคอใหญ่-อวดตัวต่อหน้าผู้หญิง ลั่นรอบคอคอรอบเอร์-เจ้าชู้ น้ำเค็มตัน มันตึงบั้ง-ผู้มีความรู้ย่อมไม่โอ้อวด เพียบม นมตึง ที่นึ่งดี มีบริวาร - มีบุญวาสนา ฯลฯ)

.....

.....

4.4 ลักษณะเฉพาะของภาษาถิ่นแต่ละถิ่น

- เสียง (เช่น ช้าง-จ้าง-ช่าง , แลน-แมน-แมลป, เสียงนาสิก ฯลฯ)

.....

.....

- คำ (การสร้างคำ เช่น การประสมคำ, การซ้อนคำ, การซ้ำคำ)
.....
.....
- การเรียงคำ เช่น (ทำช่วย-ช่วยทำ, พี่หลวง-หลวงพี่ ตั้งข้าว-ข้าวตั้ง
5 ตัวไก่-ไก่ 5 ตัว ร้อยหนึ่งบาท-หนึ่งร้อยบาท ไม่กินได้-กินไม่ได้ ยากไป-ไป
ยาก)
.....
.....

ภาคผนวก จ.2

แบบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้

แบบทดสอบวิชาคติชนวิทยา (เลือกตอบ)

จำนวน 92 ข้อ เวลา 50 นาที

1. คติชนวิทยา เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งใด
 - ก. คติในการดำเนินชีวิต
 - ข. ขนบธรรมเนียมประเพณี
 - ค. ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
 - ง. ผลผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชน
2. สิ่งใดเป็นคติชนประเภทขบถปาฐะ
 - ก. รื้อข้าวสาร ไปกลาง
 - ข. คำพังเพย มอญซ่อนผ้า
 - ค. นิทานพื้นบ้าน การหมอบกราบ
 - ง. เวทมนตร์คาถา ปริศนาคำทาย
3. ข้อมูลใด ไม่ เป็นข้อมูลขบถปาฐะ
 - ก. เพลงเรือ
 - ข. บ้านทรงไทย
 - ค. นิทานเรื่องปลาบู่ทอง
 - ง. น้ำมาปลาकिनค น้ำลคมตकिनปลา
4. คติชนมีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างไร
 - ก. ช่วยให้การศึกษ
 - ข. ช่วยสร้างถาวรวัตถุ
 - ค. ช่วยเปลี่ยนพฤติกรรม
 - ง. ช่วยตั้งชื่อคน - สิ่งของ
5. คติชน ไม่ เกี่ยวข้องกับสิ่งใด
 - ก. อาชีพ
 - ข. วรรณคดี
 - ค. ประเพณี
 - ง. การอ่าน
6. ข้อใดเป็นบทบาทของคติชน
 - ก. ประเพณีควบคุมแบบแผนของสังคม
 - ข. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านกำหนดวิถีชีวิต
 - ค. เพลงกล่อมเด็กเป็นเครื่องบันเทิงใจ
 - ง. ศาสนากำหนดแบบแผนอาชีพ
7. อะไรมิใช่ คุณค่าของคติชนวิทยา
 - ก. ศิลปะ
 - ข. สังคม
 - ค. ศาสนา
 - ง. เศรษฐกิจ
8. คำกล่าวที่ว่า "ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมนั้นเป็นแบบอย่างการกระทำต่าง ๆ ของชีวิตในกลุ่ม..." แสดงให้เห็นว่าคติชนมีอิทธิพลต่อสังคมในแง่ใด
 - ก. ให้การศึกษา
 - ข. ให้ความบันเทิง
 - ค. ควบคุมแบบแผนชีวิต
 - ง. การสร้างสรรค์กิจกรรมของสังคม
9. ในฐานะที่ครอบครัวยุคปัจจุบันเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญในทางคติชนถือว่าเป็นสมบัติแห่งภูมิปัญญา ครอบครัวควรมีบทบาทอย่างไร
 - ก. พัฒนา
 - ข. อนุรักษ์
 - ค. ประยุกต์
 - ง. สังเคราะห์

10. จากประสบการณ์ของท่านข้อมูลที่ได้จากการศึกษาท้องถิ่นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านใดได้มากที่สุด
 - ก. ด้านอาชีพ
 - ข. ด้านศาสนา
 - ค. ด้านความมั่นคง
 - ง. ด้านการเรียนการสอน
11. สิ่งใดเป็นข้อมูลปฐมภูมิ
 - ก. สถิติ
 - ข. แผนที่
 - ค. รูปภาพ
 - ง. นิทานจากคำบอกเล่า
12. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงอะไร
 - ก. การเมืองท้องถิ่น
 - ข. การผลิตของท้องถิ่น
 - ค. ความรู้ ความคิดของท้องถิ่น
 - ง. ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
13. สิ่งใดสัมพันธ์กับมูขบาชูระน้อยที่สุด
 - ก. เงิน
 - ข. สถิติปัญหา
 - ค. ความบันเทิง
 - ง. ความสามัคคี
14. กรณีใดไม่มีมูขบาชูระสอดคล้อง
 - ก. การจักสาน
 - ข. การแต่งงาน
 - ค. การขวนาค
 - ง. การปลูกบ้าน
15. สิ่งใด มิใช่ รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนโดยตรง
 - ก. การนั่งสมาธิ
 - ข. การบวงสรวง
 - ค. การเล่นิทาน
 - ง. การทำขวัญนาค
16. มูขบาชูระ คืออะไร
 - ก. ข้อมูลบอกเล่า
 - ข. ข้อมูลจากวัตถุ
 - ค. ข้อมูลเอกสาร
 - ง. ข้อมูลการสังเกต
17. คาคา เป็นข้อมูลประเภทใด
 - ก. มูขบาชูระ
 - ข. เอกสาร
 - ค. แบบผสม
 - ง. อมูขบาชูระ
18. การแห่ เป็นข้อมูลประเภทใด
 - ก. มูขบาชูระ
 - ข. เอกสาร
 - ค. แบบผสม
 - ง. อมูขบาชูระ
19. บ้านทรงไทย เป็นข้อมูลประเภทใด
 - ก. มูขบาชูระ
 - ข. เอกสาร
 - ค. แบบผสม
 - ง. อมูขบาชูระ

20. วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ถ่ายทอดด้วยวิธีใดมากที่สุด
- ก. การฟัง
 - ข. การพูด
 - ค. การอ่าน
 - ง. การเขียน
21. ข้อมูลท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างไรต่อบุคคลต่างถิ่นมากที่สุด
- ก. ช่วยปรับตัวเข้ากับศาสนา
 - ข. ช่วยในการปรับตัวเข้ากับสังคม
 - ค. ช่วยในการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ
 - ง. ช่วยในการปรับตัวเข้ากับระบบเศรษฐกิจ
22. ข้อมูลทางคติชนวิทยาโดยทั่วไปนิยมแบ่งกี่ประเภท
- ก. 2 ประเภท
 - ข. 3 ประเภท
 - ค. 4 ประเภท
 - ง. 5 ประเภท
23. สิ่งใดมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวอยุธยา^{น้อยที่สุด}
- ก. เหมืองแร่
 - ข. แม่น้ำ ลาวคลอง
 - ค. ระบบเครือญาติ
 - ง. ความเชื่อเรื่องเวรกรรม
24. กรณีใดไม่ใช่ระบบความคิด ระบบคุณค่าของชาวอยุธยา
- ก. เวรกรรม
 - ข. ความกตัญญู
 - ค. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
 - ง. ลูกผู้ชายล้างแค้น 10 ปีไม่สาย
25. สัญลักษณ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอาชีพคืออะไร
- ก. แม่ซื้อสห
 - ข. แม่ธรี
 - ค. แม่คงคา
 - ง. แม่โพสพ
26. การถือหัวของชาวไทย เป็นข้อมูลประเภทใด
- ก. ตำนาน
 - ข. นิทาน
 - ค. ความเชื่อ
 - ง. สุภาษิต
27. การนำผ้าสีไปผูกกับต้นไม้ใหญ่ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของสิ่งใด
- ก. มนุษย์ กับ สังคม
 - ข. มนุษย์ กับ มนุษย์
 - ค. มนุษย์ กับ เทพยาคา
 - ง. มนุษย์ กับ ธรรมชาติ

28. นิทานโดยทั่วไป หมายถึงอะไร

- ก. เรื่องเท็จ
- ข. เรื่องแต่งขึ้นโดยนักประพันธ์เอก
- ค. การขับขานเรื่องราวเป็นทำนอง
- ง. เรื่องที่เกิดขึ้นจริงและเรื่องแต่งขึ้น

29. นิทานพื้นบ้านหมายถึงอะไร

- ก. เรื่องแต่งขึ้นโดยกวีสมัยก่อน
- ข. เรื่องที่ผู้ใหญ่ว่าให้เด็กฟัง
- ค. เรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาปากต่อปาก
- ง. เรื่องจริงที่เกิดขึ้นและเล่าต่อกันมา

30. นิทานพื้นบ้านใช้ถ้อยคำภาษาอย่างไร

- ก. หยาบ
- ข. ไม่แน่นอน
- ค. คำพูดธรรมดา
- ง. ร้อยกรองที่ผู้เล่าแต่งขึ้นเอง

31. นิทานพื้นบ้านมีลักษณะเด่นอย่างไร

- ก. ผู้ใหญ่ว่าให้เด็กฟัง
- ข. เป็นเรื่องเล่าขนาดเล็ก
- ค. เป็นเรื่องทำนองมหัศจรรย์
- ง. ไม่ปรากฏว่าใครเป็นคนแต่ง

32. นิทานเรื่องเดียวกัน แต่เล่าต่างสำนวนกัน
เนื่องมาจากเหตุใดน้อยที่สุด

- ก. สภาพภูมิศาสตร์
- ข. เพศ วัยของผู้ฟัง
- ค. ความจำของผู้เล่า
- ง. วัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อม

33. นิทานไทยมักมีเรื่องความรักและการ
พลัดพราก เช่น เรื่องพระรถเมรี
เป็นต้น การศึกษาลักษณะของนิทาน
เช่นนี้ เป็นการศึกษาคติชนคดี

- ก. แหล่งกำเนิด
- ข. การถ่ายทอด
- ค. รูปแบบและโครงสร้าง
- ง. เนื้อหาและแหล่งกำเนิด

34. เนื้อเรื่องของนิทานกล่าวถึงที่มาของ
ชื่อภูเขาในตำบลแห่งหนึ่ง นิทาน
เรื่องนี้จัดอยู่ในประเภทใด

- ก. นิทานชีวิต
- ข. นิทานเทพกรณีย์
- ค. นิทานมหัศจรรย์
- ง. นิทานอธิบายเหตุ

35. นิทานพื้นบ้านของไทยสะท้อนให้เห็นภาพ
ชีวิต และสังคมไทย ยกเว้นกรณีใด

- ก. การปกครองโดยพระราชา
- ข. มีชาวต่างประเทศอาศัยอยู่ใน
ประเทศไทย
- ค. คนไทยมีอารมณ์ขัน มีความผูกพัน
กับพุทธประวัติ
- ง. วีรบุรุษของไทยมีความกล้าหาญ
อย่างนามัศจรรย์

36. นิทานประเภทใดเป็นนิทานที่มีการ
ขับทำนอง มีดนตรี และการแสดง
ประกอบการเล่าด้วย

- ก. นิทานมหัศจรรย์
- ข. นิทานอธิบายเหตุ
- ค. นิทานเทพกรณีย์
- ง. นิทานทรงเครื่อง

37. นิทานคติของไทยมีแนวคิดสำคัญ
เกี่ยวกับอะไร

- ก. หมั่นฝึกฝนธรรมะ
- ข. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- ค. ความประพฤติกำหนดความดี
- ง. คนไทยใช้ธรรมะในการดำรงชีวิต

38. นิทานพื้นบ้านแพร่กระจายโดยใคร และ
ในลักษณะใดน้อยที่สุด

- ก. พระสงฆ์ - เทศน์
- ข. กวี-บันทึกลายลักษณ์-คัดลอก
- ค. ผู้ฟัง-มุขปาฐะ-ลายลักษณ์อักษร
- ง. ผู้เล่า - เล่าต่อ ๆ กันไปเก็บรวบรวม

39. ข้อใดสัมพันธ์กับนิทานพื้นบ้านในแง่ที่นำไป
ใช้เป็นการเปรียบเทียบ เพื่อให้การอบรม
กล่อมเกลา

- ก. ภาษิต
- ข. ละคร
- ค. จิตรกรรม
- ง. ปฐมกรรม

40. กรณีใดสัมพันธ์กับนิทานพื้นบ้าน
ในแง่การเก็บรักษา

- ก. เพลงพื้นบ้าน
- ข. ปริศนาคำทาย
- ค. การเล่านิทาน
- ง. วรรณคดีลายลักษณ์

41. นิทานพื้นบ้านมีบทบาทต่อสังคมในด้าน
ต่าง ๆ ยกเว้น

- ก. ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม
- ข. สืบสอนอบรมความประพฤติ
- ค. ให้ความบันเทิงใจในเวลาทำงาน
- ง. ให้คติเรื่องความรักชาติ ศาสน์
กษัตริย์

42. สิ่งที่ได้รับจากนิทานมากกว่าทุกข้อคือ
อะไร

- ก. ความรู้
- ข. ความคิด
- ค. ความจริง
- ง. ความบันเทิง

43. กรณีใดไม่ถูกต้อง

- ก. เพลงพื้นบ้านไม่มีชื่อผู้แต่ง
- ค. เพลงพื้นบ้านมีการร้องซ้ำคำซ้ำวรรค
- ข. เพลงพื้นบ้านมีที่มาจากชาวบ้านเท่านั้น
- ง. เพลงพื้นบ้านคือบทร้องและดนตรีที่
ถ่ายทอดมาตามประเพณีมุขปาฐะ

44. กรณีใดมีใช้ลักษณะของร้อยกรองมูบปาฐะ
- ก. จำยาก
 - ข. ใช้คำพื้น ๆ
 - ค. ใช้สัญลักษณ์
 - ง. การถ่ายทอดปากเปล่าที่มีการจัดวางจังหวะของเสียงและคำอย่างง่าย ๆ
45. กรณีใดไม่ใช้ลักษณะของกลอนเพลงพื้นบ้านภาคกลาง
- ก. มีจำนวนคำและสัมผัสที่แน่นอน
 - ข. มีจำนวนคำ 6 - 10 คำในแต่ละวรรค
 - ค. ลงท้ายคำกลอนด้วยเสียงสระเดียวกัน
 - ง. เสียงและจังหวะในการร้องมีความสำคัญมากกว่าจำนวนคำและสัมผัส
46. เพลงปฐิพากย์ คืออะไร
- ก. เพลงที่ได้กร้อง
 - ข. เพลงชนิดหนึ่งของวงมโหรี
 - ค. เพลงที่หนุ่มสาวร้องโต้ตอบกัน
 - ง. เพลงที่หนุ่มสาวร้องรำพันความในใจแต่เพียงคนเดียว
47. กลอนแดงในภาษาของชาวบ้านหมายถึงอะไร
- ก. กลอนใจมดีคอมมิวนิสต์
 - ข. กลอนที่ลงท้ายด้วยคำที่ใช้สระเสียง "แอ่ง"
 - ค. กลอนที่มีความหมายกำกวมสองแง่สองง่าม
 - ง. กลอนที่มีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องเพศใช้คำที่พาดพิงไปถึงเรื่องเพศอย่างตรง ๆ ไม่มีการเกี้ยว

48. สิ่งใดต่างจากกลุ่ม
- ก. เพลงเรือ
 - ข. เพลงระบำ
 - ค. เพลงเข้าแม่ศรี
 - ง. เพลงเกี่ยวข้าว
49. ข้อใดไม่ใช่เพลงเด็ก
- ก. เพลงเรือ
 - ข. เพลงจำใจ
 - ค. เพลงแมงมุม
 - ง. เพลงกาเหว่า
50. ข้อใดไม่ใช่ลักษณะของเพลงประกอบการเล่นของเด็ก
- ก. ใช้คำง่าย ๆ คล้องจอง
 - ข. มีจังหวะและทำนองคล้ายคลึงกัน
 - ค. ร้องเป็นจังหวะประกอบการเล่นให้สนุกสนานขึ้น
 - ง. มักร้องพร้อม ๆ กัน เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ
51. การเล่นข้อใดใช้เพลงประกอบ
- ก. ลูกช่วง
 - ข. ซ่อนหา
 - ค. งูกินหาง
 - ง. หมากเก็บ

52. เพลงใดเป็นเพลงที่ได้ร้องเอง

ก. จัปปุตา ขยาปนา จัปปุมา ควาปุทะ

ข. โยกเยกเอ้ย น้ำท่วมเมฆ

กระต่ายลอยคอ....."

ค. มอญซ่อนผ้า ตึกตาอยู่ข้างหลัง

ไว้ไหนไว้เน่ ฉันจะตีกันเธอ

ง. จันทรเอ๋ย จันทรเจ้า

ขอข้าวขอแกง....."

53. เพลงที่ร้องเพื่อให้เด็กอารมณ์ดี แจ่มใส

หรือหยุดร้องไห้ คือเพลงอะไร

ก. เพลงกาเหว่า

ข. เพลงมอญซ่อนผ้า

ค. เพลงแมงมุมเย็บหลังคา

ง. เพลงจันทรเอ๋ย จันทรเจ้า

54. ความสำคัญของเพลงสำหรับเด็กคือ

ข้อใด

ก. ช่วยให้เด็กนอนหลับ

ข. ช่วยให้เด็กสนุกสนาน

ค. ช่วยให้ผู้ใหญ่ใกล้ชิดเด็ก

ง. ช่วยขัดเกลานิสัยเด็กทางอารมณ์

55. เพลงสำหรับเด็กมีบทบาทใด

ก. สร้างอุปนิสัยทางศิลปะ

ข. ปลุกฝังจิตสำนึกทางการเมือง

ค. ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและ

พัฒนาคุณธรรม

ง. อบรมสั่งสอนทั้งในด้านวิชาการ

และลักษณะนิสัย

56. สิ่งใดไม่ใช่คุณค่าของเพลงประกอบ

การเล่นของเด็ก

ก. ภาษา

ข. ความคิด

ค. ความบันเทิง

ง. ความรับผิดชอบต่อสังคม

57. คุณค่าของเพลงบลดบเด็กคืออะไร

ก. ประหยัดเวลา

ข. ช่วยการทำอาชีพ

ค. ส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย

ง. ให้ความรู้เรื่องธรรมชาติของสัตว์

58. ปัจจัยสำคัญอะไรที่ทำให้เพลงพื้นบ้าน

หมดบทบาทไปจากสังคมไทย

ก. สื่อมวลชน

ข. รสนิยมคนไทยเปลี่ยนแปลง

ค. ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าและทุนนิยม

ที่เข้ามาแทนที่ระบบเศรษฐกิจดั้งเดิม

ง. วัฒนธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

59. เพลงพื้นบ้านมีประโยชน์ต่อการสอน

ภาษาไทยด้านใดน้อยที่สุด

ก. การฟัง

ข. วรรณคดี

ค. หลักภาษา

ง. การเขียนจดหมาย

60. ภาษิต หมายถึงคำกล่าวที่มีลักษณะ
อย่างไร

ก. ไพเราะ

ข. มีประโยชน์

ค. สืบทอดกันมาตามประเพณี

ง. เปรียบเทียบอุปมาอุปไมย

61. ภาษิตใดเป็นภาษิตประเภทไม่มีสัมผัส

ก. เลื่อนนกมกได้แร่

ข. นกน้อยทำรังแต่พอตัว

ค. ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ

ง. ในน้ำมีปลา ในนามมีข้าว

62. สำนวนใดเป็นสำนวนประเภทมีสัมผัส

ระหว่างวรรค

ก. ตกร่องปล้องถิ่น

ข. เกล็ดตัวกินไข่

ค. ปล้ำผีลุก ปลุกผีนั่ง

ง. หมูเขาจะหาม เอาคานเขามาสอด

63. ภาษิตหรือสำนวนใดซ้ำคำกลาง

ก. ถีลอดตาช้าง ห้างลอดตาเส้น

ข. หุดไขสองไขเบี้ย นึ่งเสียตัวสิงทอง

ค. อย่าไว้ใจทาง อย่าวางใจคน

จะจนใจเอง

ง. อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย ปั่นวัวปั่น

ควายให้ลูกท่านเล่น

64. ภาษิตหรือสำนวนประเภทใด

เล่นคำล้อ โดยใช้คำที่ความหมาย

ตรงกันข้ามล้อเลียนกัน

ก. บัวมิให้ซ้ำ น้ำมิให้ขุ่น

ข. น้ำขุ่นอยู่ใน น้ำใสอยู่นอก

ค. มะม่วงไม่รู้หาว มะนาวไม่รู้ไห

ง. สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็น

ไม่เท่ามือคลำ

65. ภาษิตหรือสำนวนใด ที่เขียนตาม

คำเดิมแต่โบราณ

ก. ก้นกู่

ข. ปลาตืดหลังแห

ค. คบพาส พาสพาไปหาผิด

ง. เป็นสิ่งห้ในป่าดีกว่าเป็นหมาในกรุง

66. ภาษิตหรือสำนวนใด เกี่ยวกับชีวิต

การครองเรือน

ก. หวานเป็นลม ขมเป็นยา

ข. บ้านเคยอยู่ อยู่เคยนอน

ค. ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก

ง. คนในอยากออก คนนอกอยากเข้า

67. ภาษิตหรือสำนวนใด ที่แสดงค่านิยม

เกี่ยวกับอาชีพ

ก. ปลาใหญ่กินปลาเล็ก

ข. เข้าเกื่อนอย่าดื่มพริ้ว

ค. สิบพ่อค้าไม่เท่าพระยาเลี้ยง

ง. ส้มโอหวาน ข้าวสารขาว

ลูกสาวสวย

68. ภาพยนตร์หรือสารคดี แสดงค่านิยม
เศรษฐกิจในสังคม

ก. หมูในอวย

ข. ผู้ตีเดินตรอก ขี่ครอกเดินถนน

ค. มีเงินนับว่าน้อง มีทองนับว่าพี่

ง. พุดไปสองไฟเบี้ย นิ่งเสียต๋าลึงทอง

69. ภาพยนตร์หรือสารคดี ที่แสดงสภาพ
สังคมที่เคียดแค้นเพราะการเมือง

ก. โคนกกล้วยอย่าไว้นอน

ข. เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม

ค. เข้าเดือนอย่าลืมพรา หน้าศีกอย่า
นอนใจ

ง. กระเบื้องจะเฟื่องพลอย น้ำเต้า
อันน้อยจะถอยจุม

70. "ปริศนา" มีความสำคัญด้านใดน้อยที่สุด

ก. ร่างกาย

ข. สติปัญญา

ค. อารมณ์

ง. สังคม

71. กรณีใดที่ไม่นิยมให้กระทำเมื่อทนายปริศนา
ไม่ได้

ก. วีน

ข. กินน้ำ

ค. เขกพื้น

ง. • เขกเข้า

72. ประโยคใดเป็นปริศนาที่ทาย
เกี่ยวกับพืช

ก. สุกไม่หอม งอมไม่รู้กลิ่น

ข. สุกเต็มดิน เก็บกินไม่ได้

ค. ต้นเท่าลำหวาย ใบเท่าดินข้าง

ง. สูงเยี่ยมเทียมฟ้า ต่ำกว่าฐานันดรเดียว

73. ประโยคใดมิได้แสดงคุณค่าของปริศนา
ในวัฒนธรรมด้านอาหาร

ก. คามีดหมี่ ยิ่งตึงยิ่งกัด

ข. คากแดดสด รดน้ำเพียว

ค. ตัวอยู่ในเภา หน้าอยู่ในน้ำ

ง. แก้วลางโคลน กระโจนลงน้ำ

74. ความเชื่อหมายถึงอะไร

ก. การเรียนรู้

ข. ความสามารถในการตัดสินใจ

ค. การแสดงความคิดเห็นที่มีต่อสรรพสิ่ง
ใด ๆ ในโลก

ง. ความตกลงใจในความมีหรือความ
เป็นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

75. ความเชื่อใดที่มาจากพระพุทธศาสนา

ก. เชื่อว่าตัดผมวันพุธไม่ดี

ข. เชื่อว่าทาศีได้ดี ทาศั่วได้ชั่ว

ค. เชื่อว่าแม่โพสพจะช่วยให้ทาน้ำได้ผล

ง. เชื่อว่าถ้าแมวคาเดินผ่านหน้าไม่ควร

• ออกจากบ้าน

76. ความเชื่อของพระพุทธศาสนากับความเชื่อพื้นบ้านเป็นไปในลักษณะใด

- ก. ขัดแย้งกัน เพราะมีวิธีการที่แตกต่างกันมาก
- ข. เข้ากันได้ เพราะส่งเสริมซึ่งกันและกันแม้ว่าวิธีการต่างกัน
- ค. เข้ากันได้บางส่วน และขัดแย้งกันในบางส่วน ทำให้มีปัญหาพอสมควร
- ง. เป็นไปได้ทั้ง 3 ลักษณะที่กล่าวมา

77. ลักษณะของความเชื่อในสังคมไทยที่ปรากฏในพิธีกรรมและการถือปฏิบัติต่าง ๆ เป็นอย่างไร

- ก. เป็นความเชื่อตามพระพุทธศาสนา
- ข. เป็นความเชื่อตามความเชื่อพื้นบ้าน
- ค. เป็นความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์
- ง. เป็นความเชื่อผี-พราหมณ์และพุทธ

78. ความเชื่อใดเป็นความเชื่อที่มาจากศาสนา

- ก. เชื่อว่าผีฟ้าสามารถรักษาโรคได้
- ข. เชื่อว่าปลุกต้นมะไฟในบ้านไม่ดี
- ค. เชื่อว่าควรทำแต่บุญหลักเลี้ยงบาป
- ง. เชื่อว่าเส้นลายมือของคนบอกอนาคต

79. พระพุทธศาสนากับความเชื่อพื้นบ้านมีความสัมพันธ์กันในลักษณะใด

- ก. เข้ากันได้ เพราะมุ่งผลให้เกิดความสงบสุขในสังคม
- ข. ขัดแย้งกัน เพราะมีวิธีการที่แตกต่างกันมาก
- ค. เข้ากันได้บางส่วน และขัดแย้งกันในบางส่วน ทำให้มีปัญหาพอสมควร
- ง. ขัดแย้งกัน เพราะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันมาก

80. รูปแบบที่บ่งบอกความพยายามในการพึ่งตนเองของคนในอดีตน้อยที่สุดได้แก่อะไร

- ก. การให้อวสาน
- ข. การใช้คาถา
- ค. การใช้สมุนไพร
- ง. การใช้พระเครื่อง

81. การเก็บข้อมูลสนามเพื่อศึกษาเพลงพื้นบ้านกรณีใดถูกหลักวิชามากที่สุด

- ก. ดุตุาร่า
- ข. ถามผู้เคยฟัง
- ค. บันทึกเสียงที่พ่อเพลงแม่เพลงร้องทุกถ้อยคำ
- ง. ถอดข้อความจากเทปและปรับแก้ตามที่ควรจะเป็น

82. ถ้าท่านต้องการศึกษาภาษิตพื้นบ้าน แต่มีเวลาและทุนทรัพย์จำกัด ควรใช้วิธีการศึกษาแบบใด

- ก. ดุตุาร่า
- ข. ฟังจากเทป
- ค. รวบรวมเหตุการณ์
- ง. ศึกษาในบริเวณถิ่นที่อยู่

83. การรวบรวมข้อมูลสนามเป็นวิธีการที่มีประโยชน์ต่อคติชนในด้านใด

- ก. พัฒนา
- ข. นำไปใช้
- ค. เก็บรักษา
- ง. วิเคราะห์

84. กรณีใดเป็นวิธีหนึ่งในการศึกษาการถ่ายทอดของคติชน

- ก. การซื้อผ้าไหม
- ข. การเล่นันทานต่อ ๆ กัน
- ค. การสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น
- ง. การสังเกตการเล่นของเด็ก

85. สาเหตุที่ครูภาษาไทยต้องสอนให้สัมพันธ์กับคติชนวิทยาใคมีน้ำหนักน้อยที่สุด

- ก. คติชนวิทยาจะช่วยให้เข้าใจภาษาไทยดีขึ้น
- ข. ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของคติชนวิทยา
- ค. คติชนวิทยามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของชาติ
- ง. คติชนวิทยาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน

86. บทบาทของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาคติชนวิทยาควรเป็นลักษณะใด

- ก. จัดในห้องเรียนให้มากที่สุด เพราะนักเรียนจะได้เรียนรู้เต็มที่
- ข. จัดในสังคมนั้นเลยเพื่อให้นักเรียนสัมผัสคติชาวบ้านจริง ๆ
- ค. จัดในลักษณะผสมผสานคือทั้งในห้องเรียนและในสังคม
- ง. แล้วแต่ครูจะพิจารณาตามความเหมาะสมว่าควรใช้วิธีใดให้เหมาะกับตัวครูเอง

87. สถาบันใดที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการอบรมเกี่ยวกับคติชนและวัฒนธรรม

- ก. วัด
- ข. ครอบครัว
- ค. โรงเรียน
- ง. โรงพยาบาล

88. สถาบันใดมีบทบาทการเผยแพร่ความรู้ทางคณิตวิทยา น้อยที่สุด
- วัด
 - สื่อมวลชน
 - ศาลยุติธรรม
 - สถาบันการศึกษา
89. การเก็บข้อมูลโดยใช้การบันทึกเสียง มีข้อควรระวังอย่างไร
- ไม่สะดวก
 - สิ้นเปลือง
 - ก่อความระแวง
 - เสียเวลาในการถอดเทป
90. วิธีใดใช้ในการศึกษาท้องถิ่นน้อยกว่าวิธีอื่น
- การสังเกต
 - การทดลอง
 - การสัมภาษณ์
 - การใช้แบบสอบถาม
91. กรณีใด มิใช่ คุณสมบัติโดยตรงของผู้เก็บข้อมูล
- สัจจะ
 - กตัญญู
 - มารยาท
 - ไหวพริบ
92. "ข้อมูลโดยตัวมันเองแล้วไม่มีความหมายอะไรนัก ยกเว้นแต่ว่าจะนำไปตอบคำถามอะไร" ข้อความนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของสิ่งใด
- ตัวผู้ศึกษา
 - วิธีการศึกษา
 - วัตถุประสงค์การศึกษา
 - เครื่องมือ อุปกรณ์การศึกษา

ข้อสอบวิชาคณิตวิทยา (เขียนตอบ)

เวลา 50 นาที คะแนนเต็ม 150 คะแนน

คำชี้แจง

ข้อสอบส่วนนี้เป็นข้อสอบชนิดเขียนตอบมี 5 ข้อ ให้ทำทุกข้อ

1. ข้อมูลคณิตวิทยาประเภทขบารูะ หมายถึงอะไร มีบทบาทสำคัญต่อท้องถิ่น
อย่างไรบ้าง อธิบายเป็นข้อ ๆ พร้อมยกตัวอย่างข้อมูลท้องถิ่นอยุธยา ประกอบสั้น ๆ

(30 คะแนน)

2. บทเพลงต่อไปนี้เนื้อเรื่องที่แฝงความหมายอะไรบ้าง? อธิบาย (30 คะแนน)

ตัวอย่าง นกกระจอกเอ๋ย อยากกินดอกขี้เหล็ก

 สาวแก่แม่เฒ่า จะได้หัวเด็ก

ความหมาย สักก่อนไม่ยอมให้ผู้ชายหนุ่ม ๆ แต่งงานกับผู้หญิงอายุมากกว่า

หรือเป็นแม่เฒ่า

2.1 นกกระจอกเอ๋ย อยากกินดอกขี้เหล็ก

หน้าตาดีดี ทำไมไม่มีหัวเด็ก

.....
.....
.....

2.2 เจ็บเจ็บ ข้าวไม่เปิบกินปลาเปล่าเปล่า

พ่อแม่เขารู้ว่า ทำตาขาวขาว

.....
.....
.....

2.3 ผมจุกคลุกนี้ปลา เห็นนี้หมานั่งไหว้กระจองท้อง

ผมเกลอะกระแตะไล่เกือก ตกน้ำตาเหลือกไล่เกือกข้างเดียว

.....
.....

2.4 โอละเห่เอ๋ย แม่จะให้นอนวัน

คืนนี้เฒ่าจะอาบน้ำทาขมิ้น นอนวันเกิดแม่คุณ

.....

2.5 บวชเสียเถอะนะ ก็เขี้ยวนะพ่อเฒ่า

ปลาสลิดเนื้อนุ่ม ใส่ตะลุ่มผาซี

ถวายหลวงพ่อกะเอ๋ย

.....

3. หากมีโครงการที่จะศึกษาสำรวจข้อมูลท้องถิ่นแห่งหนึ่งแห่งใด ผู้ศึกษาจำเป็นต้องเตรียมอะไรบ้าง ฯ อธิบายประกอบย่อ ฯ (30 คะแนน)

4.

พระแม่โพสพ

ที่มา อ.เสนา จ.อยุธยา

พระแม่โพสพเป็นนางฟ้าอยู่บนสวรรค์ เป็นเทพธิดารักษาสวนสวรรค์ เป็นสามเณกขององค์อมรินทร์ธิดา วันหนึ่งกินาคอกไม้ไปถวายองค์อมรินทร์ธิดา พระองค์ก็มองเห็นว่าแม่โพสพซึ่งเนื้อเหลืองดังทองคำนั้นผิวดูหม่นลง จึงบอกให้นางเสียสละเนื้อให้แก่ชาวโลก นางก็เสด็จลงมาโดยเก็บดอกไม้สวรรค์มาด้วย มาหาฤๅษีตาไฟ ฤๅษีคนนั้นปกติจะนั่งหลับตาตลอดเวลา จะลืมตาเวลาที่ดอกไม้ในป่าหิมพานต์บานเพียงครั้งเดียว โดยออกจากญาณด้วย ถ้าไม่ได้ออกจากญาณแล้วลืมตาไฟก็จะไหม้

เมื่อพระแม่โพสพเข้าไปหาฤๅษีนั้น กลืนดอกไม้ก็ไปเข้าจมูกฤๅษี ฤๅษีจึงลืมตา ไฟไหม้พระแม่โพสพลงเป็นเถ้า หล่นข้างหน้าฤๅษี ฤๅษีเห็นดังนั้นก็แปลกใจ และส่งสารจึงขุบขี้เถ้า พระแม่โพสพจึงบอกวัตถุประสงค์ว่าตนต้องการจะสละเนื้อของตนให้เป็นข้าวให้ชาวโลกกิน แล้วกลายรูปเป็นเมล็ดข้าว พระฤๅษีจึงใช้ไม้เท้าตักลงบนข้าวและอธิษฐาน ข้าวแตกกระจายเป็นเมล็ดลงเม่าบินลงมาตกทั่วภาคพื้นดิน มนุษย์จึงเก็บพืชพันธุ์ไปปลูกให้ลูกหลานกิน ในเดือน 10 - 11 ข้าวตั้งท้องจะวันจะออกรวง เพราะเกรงใจแม่โพสพที่กำลังตั้งท้อง

จากข้อมูลข้างต้น จงวิเคราะห์ว่าสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านใดบ้าง อธิบายย่อ ๆ

(30 คะแนน)

5. "ยุคนี้เป็นยุคโลกาภิวัตน์ มีแนวโน้มว่าวัฒนธรรมทั่วโลกจะละม้ายคล้ายกันยิ่งขึ้น กล่าวคือ เป็นสังคมอุตสาหกรรม บริโภคนิยม วัตถุนิยม คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นมีแนวโน้มว่าจะถดถอยลงไป" จงอภิปรายว่า จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาสืบทอดคุณค่าดังกล่าวไว้บ้างหรือไม่? เพราะอะไร? จงยกตัวอย่างมูขุภาษะมาสืบสนับสนุนสัก 1 ตัวอย่าง (30 คะแนน)

เจดยข้อ 1

1. หมายถึง ข้อมูลของวิชาศศิชนวิทยาที่เป็นถ้อยคำ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ด้วยวิธีบอกเล่ากันด้วยปาก และรักษาไว้ด้วยการจำ มากกว่าการจดบันทึก (5)
บทบาทสำคัญต่อท้องถิ่น คือ

1. เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เช่น เพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย เพลงแห่นางแมว บททำขวัญนาค นิทาน (5)
2. ให้การศึกษา อบรมจริยธรรม เช่น นิทานพื้นบ้าน ภาษิต เพลงกล่อม (5)
3. สร้างความสามัคคี
เพลงเกี่ยวข้าว เพลงชาวไร่ นิทาน ภาษิต (5)
4. สร้างค่านิยม และระเบียบสังคม
นิทาน เพลงพื้นเมือง บทลักหาพานี้ เพลงกล่อม (5)
5. ให้ความเพลิดเพลิน
เพลงพื้นเมือง ปริศนาคำทาย นิทานพื้นบ้าน (5)

เฉลยข้อ 2

- 2.1 ไม่นิยมการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ กับทุกชาติ
สมัยก่อน มีคนจีนมากกว่าชาติอื่น จึงปรากฏในเพลง (6)
- 2.2 วัฒนธรรมการกินอาหาร
กินข้าวมากกว่ากับ เพราะให้พลังงานสูง ต้องใช้แรงทำไร่ไถนา (6)
- 2.3 ความเชื่อถือ - การไว้ผมทรงต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดู
เด็ก เช่น ผมจุก ผมเกละ ทำให้เลี้ยงง่าย ไม่เจ็บไข้ (6)
- 2.4 วัฒนธรรมการเลี้ยงเด็ก - ลงเปลหัดกล่อม
ความเชื่อ เรื่องขวัญ การทำขวัญ (6)
- 2.5 ประเพณีการบวชนาค เมื่ออายุครบ 20 ปี
อารมณืขึ้นเรื่องเพศมีแทรกอยู่ในบทเพลง นิทาน และ
ปริศนาคำทายเสมอ (6)

เฉลยข้อ 3

1. เตรียมตัว ศึกษาข้อมูลล่วงหน้าด้วยการอ่าน การสนทนา เตรียมเครื่องแต่งกาย อาหาร (3)
2. เตรียมใจ เตรียมความผิดหวัง เรื่องการนอกเรื่อง การอวดอ้าง บกปัด (3)
3. เตรียมวัตถุประสงค์ว่าจะศึกษาข้อมูลประเภทใด เพื่อตอบคำถามอะไร มีใจหายอะไร (3)
4. คำถาม ใช้ภาษาเดียวกับวิทยากรเป็นกันเอง ไม่มีพิธีรีตองเกินไป (3)
5. อุปกรณ์ต่าง ๆ เทปบันทึกเสียง สมุด ดินสอ กล้องบันทึกภาพ ถ่าน คลิปเทปฟิล์ม ฯลฯ (3)
6. พื้นที่ คำนึงถึง คุณภาพ และปริมาณของข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (3)
7. บุคลากรช่วยประสานงาน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู หมอ (3)
8. เวลา เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านว่างจากภารกิจ (3)
9. ที่พัก อาหาร อย่ง่าย กินง่าย (3)
10. ของตอบแทนวิทยากร (3)

เฉลยข้อ 4

4. นิทานเรื่องพระแม่โพสพ สะท้อนวัฒนธรรมอะไร

1. วัฒนธรรมด้านความเชื่อ และศาสนา (10)

ความเชื่อ เรื่อง ธรรมชาติมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่

ดิน - แม่พระธรณี น้ำ - แม่พระคงคา

ลม - พระพาย พระวายุ ไฟ - พระอัคนี

ข้าว - แม่โพสพ

ความเชื่อ เรื่อง เทพเจ้า / สวรรค์

พระอินทร์ กับพวกท้าวความดี ได้ขึ้นสวรรค์ / ดอกไม้

ความเชื่อ เรื่อง นักบวช

ฤาษี - ผู้บำเพ็ญพรตอยู่ในป่า มีอิทธิฤทธิ์

มีตาไฟ ขุดชีวิตคนได้

การอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ

2. วัฒนธรรมการสั่งสอนอบรมเด็ก (10)

เล่านิทาน ให้ความรู้ - เรื่องข้าว ความเชื่อ

การอบรม - ศีลธรรม ความเสียสละ

ความเมตตาสงสาร

3. วัฒนธรรมการผลิต (5)

3.1 การปลูกข้าว บูชาแม่โพสพ ทายขวัญ (ข้าวตั้งท้อง)

3.2 วัฒนธรรมการบริโภคกินข้าวเป็นอาหารหลัก (5)

เฉลยข้อ 5

จำเป็นต้องศึกษาและรักษา สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะ

- 5.1 วัฒนธรรมท้องถิ่น มีการสั่งสอน สืบทอดมาช้านาน และยังคงดำรงอยู่
มีคุณค่าต้องศึกษาหาคุณค่าที่แท้จริง และอย่างมีเหตุผล และเหมาะสมกับ
ยุคสมัย (10)
 - 5.2 ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ต้องสร้างขึ้นมาจากพื้นฐานที่มั่นคง วัฒนธรรม
ท้องถิ่น เป็นความเจริญพื้นฐานของประชาชนในชนบท
การสร้างความสำเร็จต้องเริ่มจากสิ่งที่มีเขาเป็นอยู่ไม่ใช่สร้างใหม่ (10)
- ตัวอย่าง เช่น ยารักษาโรค (สมุนไพร)

ความเชื่อเรื่องผีสงนางไม้ เจ้าป่าเจ้าเขา

นิทานที่มีคติสอนใจ

ภาษิต

การให้การศึกษา (10)

ภาคผนวก จ.3

แบบวัดทัศนคติต่อปัญหาท้องถิ่น

แบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำชี้แจงสำหรับนักศึกษา

แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของท่านต่อ "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ซึ่งได้แก่ผู้รู้ในท้องถิ่น นิทานท้องถิ่น เพลงท้องถิ่น ประเพณี ภาษิต สำนวนท้องถิ่น กับความเชื่อท้องถิ่น

โปรดตอบความรู้สึกที่แท้จริงของท่าน เพราะคำตอบจะไม่มีถูก - ผิด และไม่ส่งผลกระทบต่อตัวท่านแต่อย่างใด

ข้อแนะนำการตอบ

โปรดพิจารณาข้อความแต่ละข้อ แล้วกาเครื่องหมาย / ลงในช่องที่สอดคล้องกับความรู้สึกของท่าน ดังนี้

(5)	=	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
(4)	=	เห็นด้วย
(3)	=	ไม่แน่ใจ
(2)	=	ไม่เห็นด้วย
(1)	=	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภท	ระดับ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
<u>บุคคลและข้อมูลทั่วไป</u>						
1.	ประสบการณ์ของบุคคลในท้องถิ่นเป็น ประโยชน์แก่เยาวชน					
2.	ชาวบ้านรู้อะไรหลายอย่างที่ฉันไม่รู้ ..					
3.	การคุยกับผู้มีประสบการณ์เป็นสิ่งที่มีความ สำคัญสำหรับฉัน					
4.	การศึกษาที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นเป็น การศึกษาที่มีความหมาย					
5.	การที่สื่อสารกันได้มากขึ้น วัฒนธรรม ชุมชนมิให้สิ่งจำเป็นอีกต่อไป					
6.	การเชิญผู้รู้ท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรใน สถานศึกษาบ่อย ๆ เป็นสิ่งดี					
7.	ฉันตั้งใจจะเป็นครูในชนบทเมื่อศึกษาจบ					
8.	ฉันตั้งใจจะศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มาก ที่สุดเท่าที่มีโอกาส					
9.	ฉันติดตามรายการภูมิปัญญาไทยที่ออก อากาศทางโทรทัศน์เสมอ					
10.	การศึกษาจากผู้รู้ท้องถิ่นบ่อย ๆ ระหว่างเป็นนักศึกษา เป็นสิ่งน่าเบื่อ ..					
11.	ฉันตั้งใจสอนภาษาไทยแก่นักเรียนโดย นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประกอบประสาน ..					

ระคับ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
ประเภท					
12. การขายเอกสารโบราณ (เช่น สมุด ข่อยโบราณ) แก่ชาวต่างชาติ เป็นสิ่ง น่าอับอาย					
13. ฉันเชื่อฟังคำสอนของบรรพบุรุษเสมอ ..					
<u>นิทาน</u>					
14. ผู้เล่านิทานพื้นบ้านได้เป็นคนน่าสนใจ ..					
15. ฉันชอบจำนิทานพื้นบ้านไว้เล่าให้ผู้อื่นฟัง ..					
16. ฉันไม่สนใจนิทานพื้นบ้านเพราะเป็นเรื่อง ไร้สาระ					
17. ฉันชอบฟังนิทานพื้นบ้านเพราะมีคติ ..					
18. การเล่าการฟังนิทานพื้นบ้านเป็นสิ่ง ไร้สาระ					
19. การเล่านิทานพื้นบ้านให้นักเรียนฟังเป็น สิ่งมีคุณค่า					
20. การประกวดเล่านิทานพื้นบ้านในสถาน ศึกษาเป็นกิจกรรมที่สนับสนุน					
<u>เพลง</u>					
21. การร้องเพลงพื้นบ้านได้ให้คุณค่าแก่ ตัวฉัน					
22. การร้องเพลงพื้นบ้านของนักศึกษาใน ปัจจุบันไม่มีความหมาย					

ประเภท	ระดับ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
23. การเล่นเพลงเรือของชาวอยุธยาใน ปัจจุบันไม่น่าสนใจ						
24. การร้องเพลงพื้นบ้านให้เด็กเรียนฟัง ในชั้นเรียนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ การสอน						
25. ฉันเปลี่ยนช่องโทรทัศน์เมื่อเปิด พบรายการเพลงพื้นบ้าน						
26. ควรมีการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านไว้ ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ						
27. การร้องเพลงพื้นบ้านช่วยให้การสอน ภาษาไทยเพิ่มความน่าสนใจ						
<u>ความเชื่อ</u>						
28. ฉันไม่ชอบสังคมหมู่บ้าน เพราะเต็ม ไปด้วยความเชื่อต่าง ๆ นานา						
29. ความเชื่อบางอย่างมีส่วนช่วยสร้าง ขวัญกำลังใจแก่บุคคล						
30. ความเชื่อพื้นบ้านบางเรื่อง เช่น "แม่คงคา" "แม่โพสพ" ช่วยเชื่อมโยงมนุษย์กับธรรมชาติ						
31. ฉันทิ้งปัญหาของบรรพชนที่ซ่อนเร้น อยู่ในความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏ การณ์ธรรมชาติ						
32. ครูภาษาไทยควรจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ถึงความเชื่อที่มีคุณค่า						

ประเภท	ระดับ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
<u>คำท่าย</u>						
33. คนที่จำคำท่ายได้มากเป็นคนน่า สนใจ						
34. การท่ายปริศนาที่น่าขบคิดท่ายให้ ฉลาด						
35. การท่ายปริศนา เป็นกิจกรรมที่ น่าสนใจ						
36. การเล่นท่ายปริศนา เป็นวิธีฝึก สติปัญญาแก่เด็ก						
<u>ภาษิต - สำนวน</u>						
37. ภาษิต-สำนวนพื้นบ้านเป็นเรื่อง ไพเราะไม่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ..						
38. ภาษิต-สำนวนพื้นบ้านสะท้อนค่านิยม ของชุมชนนั้น ๆ ได้ดี						
39. ฉันตั้งใจจะจดจำภาษิตพื้นบ้านไว้ ให้ได้มากที่สุด						
40. การสอนภาษาไทยในโรงเรียน ด้วยภาษิตพื้นบ้านเป็นสิ่งเหมาะสม						

ภาคผนวก จ.4

แบบสั่งเกิดทักษะการถ่ายทอดข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบสังเกตทักษะการถ่ายทอดข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อ.....

ระดับทักษะ	ความถูกต้อง					ความแม่นยำ					ความคล่องแคล่ว				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
ประเภททักษะ															
(1)															
- เล่านิทาน															
(2)															
- ร้อง															
- แผล															
- ขับ															
(3)															
- พุด (ถ้อยคำประกอบ															
ความเชื่อ)															
- ทายปริศนา															

5 = ดีมาก

4 = ดี

3 = ปานกลาง

2 = อ่อน

1 = อ่อนมาก

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

วันที่.....เวลา.....

ภาคผนวก จ.5

แบบสังเกตความสนใจในชั้นเรียน

แบบสังเกตความสนใจในชั้นเรียน

วันที่.....เวลา.....ห้อง.....

ระดับพฤติกรรม	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
พฤติกรรมการเรียนรู้					
ต้นชั่วโมง					
1. เข้าชั้นเรียนตรงเวลา					
2. เข้าชั้นเรียนสาย					
3. เข้าชั้นเรียนครบจำนวน					
ระหว่างชั่วโมง					
4. จดบันทึกสาระสำคัญ					
5. พุดคุย เล่น หยอกล้อกัน					
6. มองออกนอกหน้าต่าง					
7. เฉื่อยเฉื่อย					
8. อ่านหนังสือที่ไม่เกี่ยวข้อง					
9. ทำการบ้านวิชาอื่น					
10. ตั้งใจฟัง					
11. มีความกระตือรือร้น					
12. หาวนอน หลับ					
ท้ายชั่วโมง					
13. ตั้งคำถาม					
14. ไม่มีปัญหาถาม					
15. ออกก่อนเวลา					
16. ไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบกับคำถาม					
17. ตอบคำถามได้					
18. ส่งแบบฝึกหัด					

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต

ภาคผนวก จ.6

แบบสัมภาษณ์กลุ่ม

คำถามหลักการสนทนากลุ่ม
ความคิดเห็นนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย
ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

อารัมภบท

การศึกษาวิชาคติชนวิทยาของนักศึกษาในภาคเรียนนี้ได้ใช้รูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแนวทางกำกับการเรียนการสอนที่ผ่านมา โครงสร้างองค์ประกอบและรายละเอียดของรูปแบบ โดยรวม ปรากฏตามเอกสารหมายเลข 1 ซึ่งนักศึกษากำลังอยู่ขณะนี้ และได้ปฏิบัติตามแล้วแต่ต้นภาคเรียน

การเรียนการสอนตามลักษณะที่ผ่านมา คาดว่าจะมีข้อดี ข้อบกพร่อง และอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ อยู่ทุกประเด็น จึงขอให้นักศึกษาแต่ละคน ได้พิจารณาทบทวน และออกความเห็นโดยเสรี (แจกแผ่นใส แผนภูมิรูปแบบการเรียนการสอน)

(ดูเอกสารหมายเลข 1)

1. บัณฑิตนำเข้า

1.1 สถานภาพของนักศึกษา

1.1.1 มีความสนใจท้องถิ่น เหมาะหรือไม่ เพราะอะไร

1.1.2 มีประสบการณ์รับหรือถ่ายทอดข้อมูลท้องถิ่นมาก่อน

มีความเห็นอย่างไร

1.2 ทรัพยากรในท้องถิ่น ที่ได้ใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า ทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน ต่อไปนี้ มีข้อดี ข้อเสีย หรือข้อขัดข้องอย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร

1.2.1 พระสงฆ์

1.2.2 ผู้นำท้องถิ่น

1.2.3 ผู้มีประสบการณ์

1.2.4 วัด

1.2.5 ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ จังหวัด

1.2.6 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

1.2.7 ของจริงต่าง ๆ

1.3 จุดมุ่งหมายหลักสูตร (ดูเอกสารหมายเลข 2)

จะปรับข้อใด อย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

- ข้อ 1.
- ข้อ 2.
- ข้อ 3.
- ข้อ 4.
- ข้อ 5.
- ข้อ 6.
- ข้อ 7.

1.4 เนื้อหา (ข้อมูลท้องถิ่น) ที่นำมาสอนร่วมกับรายวิชาเอกต่าง ๆ

คือ เพลงพื้นบ้าน ทัศนาคาทาย บทประกอบ พิธีกรรม ภูมิทัศน์ และ
ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ พิจารณาที่จะประเภท มีข้อดี ข้อบกพร่อง อย่างไร มีความเห็นเพิ่มเติม
อะไร

2. กระบวนการ

2.1 เอกสารประกอบการสอนที่จัดทำขึ้น มีจุดอ่อน หรือส่วนใดที่นักศึกษาจะ
เสนอแนะบ้าง

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน ตามที่อาจารย์และนักศึกษาได้ใช้กิจกรรม
การเรียนการสอนต่าง ๆ ผ่านไปแล้วในรายวิชานี้ นักศึกษามีความคิดเห็นต่อกิจกรรมด้านต่าง ๆ
อย่างไร (คืออย่างไร ไม่คืออย่างไร ข้อเสนอแนะ) พิจารณาที่จะประเด็น

2.2.1 การสำรวจท้องถิ่น

2.2.2 การเชิญวิทยากรท้องถิ่น

2.2.3 การรายงานเป็นกลุ่ม

2.2.4 การเขียนรายงานรายบุคคล

2.2.5 การจัดนิทรรศการโดยนักศึกษา

2.2.6 อ่านจากตำรา

2.2.7 การเข้าค่ายวัฒนธรรม 1 สัปดาห์

2.2.8 การไปพักแรมตามสะดวก

2.3 สื่อการเรียนการสอน การใช้สไลด์ เทปบันทึกเสียง และเทปบันทึกภาพ ประกอบบทเรียนที่ผ่านมา นักศึกษา มีความเห็นอย่างไร พิจารณาแยกประเภท

2.3.1 สไลด์

2.3.2 เทปบันทึกเสียง

2.3.3 เทปบันทึกภาพ (V.D.O)

2.4 การวัดและประเมินผล วิธีวัดและประเมินผลที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว นักศึกษามีความเห็นอย่างไร (เหมาะสม ไม่เหมาะสม เสนอแนะ) (พิจารณาแต่ละประเด็น)

2.4.1 สังเกตความสนใจ

2.4.2 การรายงานความก้าวหน้า

2.4.3 การทำภาคิพันธ์

2.4.4 การอภิปรายกลุ่ม

2.4.5 การรายงานรายบุคคล

2.4.6 การทดสอบย่อย

2.4.7 การทดสอบปลายภาค (เขียนตอบ)

2.4.8 การสอบสัมภาษณ์

2.4.9 การเขียนรายงานรายบุคคล

2.4.10 การตัดเกรดโดยวิธีอิงเกณฑ์

3. เป้าหมายผลผลิต

คุณลักษณะบัณฑิตวิชาเอกภาษาไทยบางส่วนต่อไปนี้ มีความคิดเห็นอย่างไร

3.1 พุทธิพิสัย

3.1.1 มีความรู้เรื่องท้องถิ่น

3.1.2 มีความสามารถวิเคราะห์และเสนอคุณค่าของข้อมูลที่ได้รับเพื่อ

ตนเองและนักเรียน

3.2 จิตพิสัย

- ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 ทักษะพิสัย

สามารถแสวงหาความรู้ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง

สรุป

ความคิดเห็นนักศึกษาที่สอดคล้องกันจะได้นำไปประมวลเพื่อพัฒนารูปแบบฯ โดยคงส่วนที่ดีหรือเหมาะสมไว้ ส่วนที่เป็นจุดอ่อนจะได้รับการปรับปรุงแก้ไข ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นสามารถนำไปใช้สอนนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ขอขอบใจนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยทุกคนที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในครั้งนี้

รายชื่อนักศึกษาสนทนากลุ่ม

1.
2.
3.
4.
5.
- นักศึกษาผู้ช่วยจดบันทึก 6.
- นักศึกษาผู้ช่วยบันทึกเสียง 7.
- นักศึกษาผู้ช่วยอำนวยความสะดวก 8.
9.

สถานที่สนทนากลุ่ม ห้อง 102 ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
วันที่.....เวลา.....

ภาคผนวก จ

แบบประเมินผลรูปแบบและเครื่องมือทดลองโดยผู้เชี่ยวชาญ

คำชี้แจงแบบประเมินชุด ก

แบบประเมินชุด ก. นี้ สำหรับผู้เชี่ยวชาญใช้ประเมินเอกสารหมายเลข 1 - 5 ร่วมกับ

เอกสาร หมายเลข 7

ชุด ก. (คืนผู้วิจัย)

แบบประเมิน

รูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทย

ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย

ในวิทยาลัยครู

โปรดกาเครื่องหมาย / ใต้หมายเลขที่แสดงระดับน้ำหนักความคิดเห็นของท่าน

5 = มาก

4 = ค่อนข้างมาก

3 = ปานกลาง

2 = ค่อนข้างน้อย

1 = น้อย

รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1. ความเหมาะสมของข้อมูลพื้นฐานที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบ การเรียนการสอน					
2. ความเหมาะสมของการจัดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียน การสอน					
3. ความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบ การเรียนการสอน					
4. ความเหมาะสมของแนวความคิดที่พัฒนาขึ้นใช้ในรูปแบบ การเรียนการสอน					
5. ความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายของวิชา					
6. ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา					
7. ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอน					
8. ความเหมาะสมของวิธีการเก็บข้อมูล					
9. ความสอดคล้องของผู้เขียน และวิธีสอน					
10. ความสอดคล้องของวิธีสอน และจุดมุ่งหมายของวิชา					
11. ความสอดคล้องของวิธีสอน และเนื้อหาวิชา					
12. ความสอดคล้องของเนื้อหาวิชา และเวลาเรียน					
13. ความเหมาะสมของการประเมินผล					

ความคิดเห็น และ/หรือ ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

คำชี้แจงแบบประเมินชุด ข

แบบประเมินชุด ข นี้ สำหรับผู้เชี่ยวชาญใช้ประเมินเอกสารหมายเลข 6 ร่วมกับ
หมายเลข 7

ชุด ข (คณผู้วิจัย)

แบบประเมินเอกสารประกอบการสอน

โปรดกาเครื่องหมาย / ใต้หมายเลขที่แสดงระดับน้ำหนักความคิดเห็นของท่าน

5 = มาก

4 = ค่อนข้างมาก

3 = ปานกลาง

2 = ค่อนข้างน้อย

1 = น้อย

รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1. ความเหมาะสมของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม					
2. ความเหมาะสมของเนื้อหาแก่นักศึกษา					
3. ความถูกต้องชัดเจนของเนื้อหา					
4. ความเหมาะสมของการจัดลำดับเนื้อหา					
5. ความสอดคล้องของเนื้อหา กับจุดประสงค์ เชิงพฤติกรรม					
6. ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้					
7. ความเหมาะสมของกิจกรรมการสอน					
8. ความเหมาะสมของเวลาที่ใช้ในกิจกรรม . การเรียนการสอน					
9. ความเหมาะสมของสื่อการสอน					
10. ความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน สื่อการสอนกับเนื้อหาวิชา					
11. ความเหมาะสมของวิประเมินผล					
12. ความสอดคล้องของการประเมินผล กับวัตถุประสงค์					

ความคิดเห็น และ/หรือ ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัมพันธ์ กุญชร ณ อยุธยา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2. รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ทราบมาลา
หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู

ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย

4. ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์
ผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชา
5. รองศาสตราจารย์ธนู บุญรัตพันธุ์
หัวหน้าศูนย์วัฒนธรรม วิทยาลัยครูจันทระเกษม
6. รองศาสตราจารย์เกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์
ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพธ เลิศพิริยกุล
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเทือง คล้ายสุบรรณ
ภาควิชาภาษาไทยวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภัทร อรุณสันต์
หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูเทพสตรี
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประไพ เชิงฉลาด
ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูจันทระเกษม

ภาคผนวก ฅ

ปฏิทินการทดลอง

ปฏิทินการทดลอง

คาบที่	วันที่	เนื้อหา	กิจกรรมนักศึกษา
1	20 ก.ย. 37	Pretest	รับเอกสารประกอบการสอน
2	22 ก.ย. 37	นิเทศการเรียน ความรู้ทั่วไป	
3	23 ก.ย. 37	วิธีศึกษาภาคสนาม*	
4	27 ก.ย. 37	นิทานพื้นบ้าน	รายงานความก้าวหน้า
5	29 ก.ย. 37	เพลงพื้นบ้าน*	
6	30 ก.ย. 37	สัมภาษณ์กลุ่ม	ส่งตัวแทนกลุ่มละ 1 คน (6 คน)
7	3 ต.ค. 37	ภาษิต สำนวน	รายงานความก้าวหน้า (2)
8	4 ต.ค. 37	คำทาย*	
9	5 ต.ค. 37	ความเชื่อ	รายงานความก้าวหน้า (3)
10	6 ต.ค. 37	กลุ่ม 1,2,3 รายงาน	
11	7 ต.ค. 37	กลุ่ม 4, 5, และ 6 รายงาน	
12	10 ต.ค. 37	ทบทวนฯ วัดทัศนคติ	
13	11 ต.ค. 37	วัดทักษะ	
14	12 ต.ค. 37	วัดพุทธิพิสัย	
15	15 ต.ค. 37	แจ้งผลการเรียนและสัมภาษณ์กลุ่ม	

ภาคผนวก ๑

รายการวิทยากรท้องถิ่น

รายนามวิทยากรท้องถิ่น

1. นางชด ฝูงชมชัย
ต.มหาพราหมณ์ อ.บางบาล จ. พระนครศรีอยุธยา
2. นายชบ จันทรินทร์
35/2 ต.ตานิม อ.บางปะหัน จ.พระนครศรีอยุธยา
3. นายเหลื่อม มะลิแย้ม
75 หมู่ 1 ต.หันสัง อ. บางปะหัน จ.พระนครศรีอยุธยา
4. นายสมจิตร ภาคมณี
30/1 ต.ตานิม อ.บางปะหัน จ.พระนครศรีอยุธยา
5. นางละมัย เอมอัม
ต. ไผ่ล้อม อ.ภาชี จ.พระนครศรีอยุธยา
6. นางสาวทองคำ อารมณ์จิต
ต. ไผ่ล้อม อ.ภาชี จ.พระนครศรีอยุธยา

ประวัติย่อของพววจัย

ชื่อ นายวิชา ชื่อสกุล ทรวงแสง

เกิดวันที่ 18 เดือน กรกฎาคม พุทธศักราช 2492

สถานที่เกิด อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ ก2/36 หมู่ที่ 1 ตำบลพортันไชย

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน ภาควิชาภาษาไทย สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

13000

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2508 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนป่าโมกวิทยาคม จังหวัดอ่างทอง

พ.ศ.2512 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. 2517 กศ.บ. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน

พ.ศ. 2522 กศ.ม. (ภาษาและวรรณคดีไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

พ.ศ. 2538 กศ.ด. (การอุดมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย
ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย
ในวิทยาลัยครู

บทคัดย่อ

ของ

วิชา ทรวงแสง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาการอุดมศึกษา

กุมภาพันธ์ 2538

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษและวรรณกรรมไทย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู ด้วยวิธีการวิจัยและพัฒนา
7 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วยข้อมูลจากนักศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ เอกสารหลักสูตร และข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
 2. พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนจากข้อมูลขั้นตอนที่ 1 นำมาสังเคราะห์ กำหนดโครงสร้าง ได้แก่ บังญัตินำเข้า กระบวนการ และเป้าหมาย ผลผลิต รวมทั้ง องค์ประกอบของโครงสร้างแต่ละส่วนของรูปแบบ
 3. พัฒนาเอกสารประกอบการสอนและเครื่องมือวัดผล ผลการศึกษาในขั้นที่ 2 นำมาเป็นเครื่องกำหนดขั้นนำ การเรียบเรียงเอกสารประกอบการสอน แบบสอบวัดความรู้ ทักษะ และทักษะ สำหรับใช้กับนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง
 4. การตรวจสอบคุณภาพของเอกสาร ผู้ตรวจสอบได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้าน การพัฒนา หลักสูตร 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย 7 ท่าน ผลการตรวจสอบปรากฏว่ารูปแบบ เบื้องต้นและเอกสารผ่านเกณฑ์การประเมิน
 5. การแก้ไขปรับปรุง เป็นการแก้ไขเอกสารประกอบการสอนและเครื่องมือวัดผล ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปทดลองเพื่อหาประสิทธิภาพในสถานการณ์จริง
 6. ทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน เพื่อหาประสิทธิภาพ กลุ่มทดลองได้แก่นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา จำนวน 28 คน ระยะเวลา การทดลอง 15 คาบ คำนวณการทดลองแบบ One Group Pretest-Posttest Design
- ผลการทดลองพบว่า ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ และทัศนคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ของ นักศึกษากลุ่มตัวอย่างภายหลังการทดลองใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

การสังเกตความสนใจในชั้นเรียนพบว่านักศึกษามีความสนใจเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดและผลการสนทนากลุ่มพบว่า นักศึกษามีความเห็นด้วยมากกับรูปแบบที่ได้ทดลองใช้

7. ประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน ข้อมูลการทดลองบ่งชี้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณกรรมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู ที่ได้พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอแนะให้ปรับจุดมุ่งหมายให้เน้นท้องถิ่นยิ่งขึ้น เพื่อง่ายต่อการประกอบด้านงบประมาณและการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการกำหนดกิจกรรมการเรียนด้วย

A DEVELOPMENT OF AN INSTRUCTIONAL MODEL OF THAI LANGUAGE AND
LITERATURE COURSES INTEGRATED WITH LOCAL WISDOM FOR THAI
MAJOR STUDENTS IN TEACHERS' COLLEGES

AN ABSTRACT

BY

WICHAR SUANGSAWANG

Presented in partial fulfillment of the requirement for the
Doctor of Education degree in Higher Education
at Srinakharinwirot University

January 1996

The objective of this research was to develop an instructional model of Thai language and literature courses integrated with local wisdom for Thai major students in Teachers' Colleges. The research was conducted by seven steps of research and development procedures, as follows.

1. To study and analyze basic data obtained from students, specialists, curricula and local knowledge.

2. To develop an instructional model from the data in step 1, by synthesizing and outlining the model i.e. input, process, and output including structural components of each part of the model.

3. To develop instructional materials and testing instruments by employing the results obtained in step 2 as guidelines for instructional materials and testing instruments development to measure knowledge, attitudes and skills. These were to be used with a sample student group.

4. To assess the quality of the materials. The assessors were three specialists in curriculum development and seven specialists in Thai language. The result from the assessment was that the basic model and the materials were qualified up to the criterial level.

5. To correct and improve. The instructional materials and the testing instruments were corrected and improved according to the specialists' advice before trying them out to find their effectiveness in real situations.

6. To find its effectiveness, the instructional model was experimented. The experimental group comprised of 28 third year

Thai language major students from Ayuthaya Teachers' College. The experiment time was 15 periods. The type of experimentation was One group Pretest-Posttest Design.

The result of the experiment showed that after the experiment, the results of learning achievement and attitudes towards local knowledge of the sample group were higher than those before the experimentation with a .05 statistically significant.

From observing the students' interest in class, it was found that the students were interested in studying at a higher level than the determined criteria ; and from focussed group discussions, the students highly approved of the instructional model.

7. To evaluate and improve the instructional model

The data obtained from the experiment indicated that the instructional model of Thai language and literature courses integrated with local knowledge for Thai major students in Teachers' Colleges were efficient.

For better results, it is suggested that the objectives should be adjusted by putting more emphasis on locality. Budgets should be increased and students should also participate in determining the learning activities.